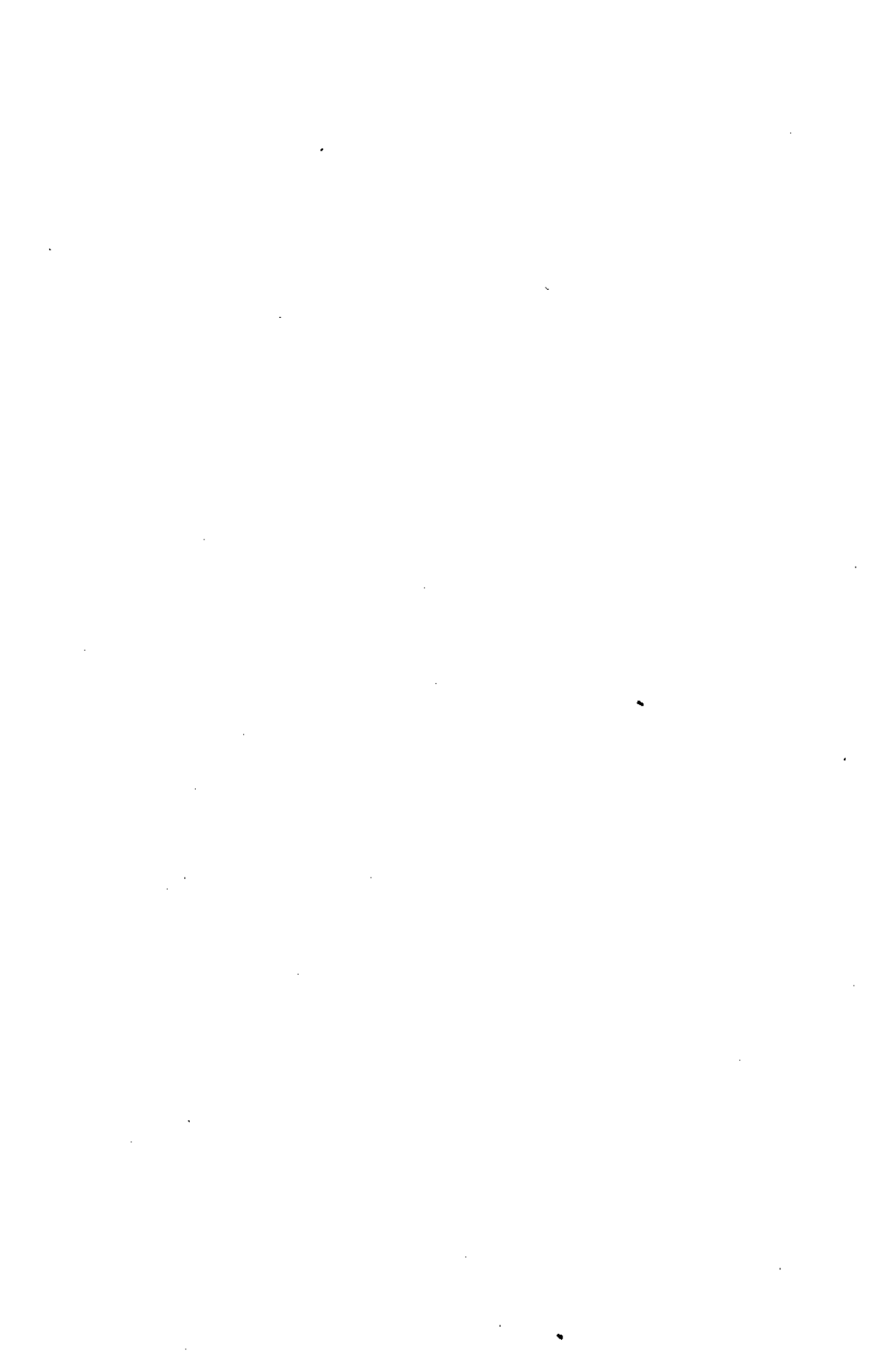

KELIKÖNYUTAR

KÉZIKÖNYV TARTALOM

BUDAPEST RÉGI LÁTKÉPEI

MONVMENTA HISTORICA BVDAPESTINENSIA

II

BUDAPEST RÉGI LÁTKÉPEI

EDIDIT
MVSEVM HISTORIAE VRBIS BVDAPEST

RÓZSA GYÖRGY

BUDAPEST RÉGI LÁTKÉPEI
(1493–1800)

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

1963

Lektorok

BERTALAN VILMOS
VAYER LAJOS

A fényképfelvételeket készítették

HARSÁNYI JÓZSEF
KARÁTH JÓZSEF
PETRÁS ISTVÁN

A burkoló és kötésterv

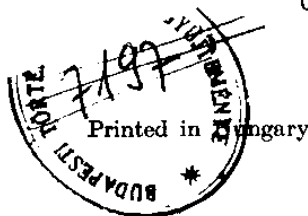
SZÜCS PÁL
munkája

REV 2000

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1963

AK151 k 6366

TISZTELETPELDÁNY

Ugyanezen a
névről is
máshol lehet
be 2010. 02. 9.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	7
Jegyzetek	29

KATALÓGUS

Rövidítések jegyzéke	35
I. NYUGATI NÉZET	37
A) Buda és Pest látképei	37
B) A budai vár látképei	85
C) Pest látképei	89
D) Alaprajz és madártásvlat	94
II. ÉSZAKI NÉZET	105
A) Buda és Pest látképei	105
B) Buda látképei	140
C) Pest látképei	157
D) Óbuda látképei	163
E) Alaprajz és madártásvlat	166
III. KELETI NÉZET	171
A) Buda és Pest látképei	171
B) Buda látképei	192
C) Alaprajz és madártásvlat	218
IV. DÉLI NÉZET	251
A) Buda és Pest látképei	253
B) Alaprajz és madártásvlat	262
V. EGYES ÉPÜLETEK ÉS ÉPÜLETCSOPORTOK ÁBRÁZOLÁSAI	267

VI. FESTMÉNYEK, RAJZOK	285
VII. HITELESNEK NEM TEKINTHETŐ KÉPEK	293
VIII. KÜLFÖLDÖN LEVŐ, ELVESZETT, LAPPANGÓ, CSAK IRODALOM- BÓL ISMERT VEDUTÁK	327

ZUSAMMENFASSUNG

Alte Budapester Städtebilder (1493—1800)	353
Verzeichnis der Tafeln	356

MUTATÓK

A katalógusban feldolgozott metszetek megjelenési helyei	362
Képcímek	363
Budapesti látképekkel illusztrált könyvek, röplapok, folyóiratok	369
A katalógus számai a keletkezés időrendjében	375
Könyv- és metszetkiadók	377
Nyomdászok	380
Művészek	382
Ábrázolt személyek	385
Ábrázolt helyek Budapesten kívül	386
TÁBLÁK	I—XCVI

BEVEZETÉS

A Budapest régebbi történetére vonatkozó képes forrásanyag feldolgozásának igénye egyidős a főváros múltja iránti tudományos érdeklődés felébredésével. A XIX. század utolsó harmadának helytörténeti kutatói nemcsak az írott dokumentumokat használták fel, hanem tisztában voltak az ábrázolt források jelentőségével is. Mivel a korabeli történettudomány általában elhanyagolta a hiteles képek tanúságát az írott anyaggal szemben, helytörténészeink álláspontja ebben a tekintetben kétségtelenül előremutató volt. A főváros történetének egyik legelső kutatója, aki egyben a magyar művészettörténet úttörői között is halhatatlan nevet szerzett magának, Rómer Flóris már 1873-ban felhívta a figyelmet a képes dokumentumok összegyűjtésének, muzeális megőrzésének és feldolgozásának szükségességére. Felfogását a következő módon fogalmazta meg: „Szándékom volt mind azt, mi Pestre vonatkozik, és rajzokban megjelent, összeállítani és így a város fejlődését képekben is előadni . . . szükséges minden egyes képecskét, legyen az bármily gyarló, megőrizni és nyilvános intézeteink könyvtáraiban az utókor számára megmenteni.”¹ Neki magának azonban még nem sikerült ezt a saját maga szabta magas célkitűzést megvalósítania. Egyrészt hazai viszonylatban teljesen hiányoztak még az előmunkálatok, másrészt a hasonló jellegű anyag rendszeres feldolgozása abban az időben Európá-szerte ritkaságszámba ment.

Rómer szavainak mintegy visszhangjaként jelent meg néhány évvel később Bubics Zsigmond összeállítása a grafikai úton sokszorosított vedutákról. Bubics érdeklődése ugyan az egész Magyarország váraira és városaira kiterjedt, de gyűjteményében a budapesti anyag is tekintélyes helyet kapott.² Műve első kísérlet volt egy addig teljesen elhanyagolt terület feldolgozására; így érthető, hogy teljesség szempontjából sok kívánnivalót hagyott maga után. De nemcsak azt lehet számon kérni Bubicstől, amit elhagyott: adatközlése pontosság tekintetében már megjelenése idején sem elégitette ki a művészettörténeti tudomány igényeit. Vállalkozásának merészségére jellemző, hogy azóta sem támadt utóda, aki tévedéseit helyesbítette és hiányosságait kiegészítette volna. Így katalógusát ma sem tudjuk újabbal és jobbal pótolni.

A budapesti veduták kutatásának történetében a tudós szakemberek mellett korán megjelenik a speciális érdeklődésű magángyűjtő is. Egy Olaszországból hazánkba származott mérnök, Enea Lanfrancioni nagy lelkesedéssel és megfelelő anyagi eszközökkel rendelkezett ahhoz, hogy a

budapesti látképanyagot a valóságban is összehozza gyűjteményében. A gyűjteményt, amely ebben a viszonylatban az első, és amelyet teljességben azóta sem sikerült senkinek sem felülmúlni, a fővárosra hagyta. Amíg a tudósok adatai és következtetései a történeti tudományok fejlődésének iramában többnyire elavultak, Lanfranconi nemes gesztusának érdeme változatlan maradt. Gyűjteményével megalapozta a főváros történetét bemutató múzeum anyagát, amely ettől az időtől kezdve egyrészt rendszeresen foglalkozott a gyűjtéssel, másrészt szakemberei révén hivatott középpontjává vált a régi budapesti veduták tudományos feldolgozásának.

A biztató kezdet ellenére az úttörőknek a budapesti képkorpusz megvalósítására vonatkozó jámbor óhaja hosszú ideig nem teljesült, bár a gondolat felmerülésétől máig eltelt majdnem 90 esztendő alatt meglehetősen nagyszámú összeállítás és feldolgozás látott napvilágot, főleg a főváros történetével kapcsolatos évfordulók alkalmából. Buda visszafoglalásának 200., majd 250. fordulója, az egyesítés 50. évfordulója kiváló alkalmat jelentett kiállítások rendezésére, amelyeken jelentős szerepet kaptak a régi veduták is. A jubileumokkal kapcsolatban az anyag kisebb részfeldolgozásainak megjelentetésére is mód nyílt. Az idő előrehaladtával a katalógusok adatközlési módja egyre pontosabb, a közölt anyag — részben a Budapesti Történeti Múzeum gyarapodása, részben néhány lelkes magángyűjtő tevékenysége következtében — egyre teljesebb lett. A feldolgozásokban pedig mind újabb és újabb szempontok jelentkeztek. Mindeme katalógusok és feldolgozások³ azonban nem pótolhatták a teljes korpuszt, mert kivétel nélkül egy-egy kisebb vagy nagyobb részterület felé fordultak vagy egy technika, vagy egy művészeti iskola, vagy egy várostörténeti korszak határainak önkéntes vagy önkényes korlátozását vállalva. S bár Kelényi B. Ottó — akinek neve egy, a budapesti vedutákra vonatkozó, viszonylag teljes és pontos anyaggyűjtéssel áll kapcsolatban — már 1936-ban rövid idő kérdésének tartotta a főváros ikonográfiai korpuszának megjelenését, ezt az általa is említett anyagi nehézségek és az érdeklődés hiánya újabb húsz évvel odázták el.⁴ A régi budapesti látképek korpusza megjelentetésének reális feltételeit a felszabadulás teremtette meg.

*

A veduta-műfaj első hajtásait a XV. században a reneszánsz művészet valóságközelsége hívta életre.⁵ Az antik művészet sematikus város-, „ábrázolásai” a város fogalmának illusztrációi csupán; még nem tekinthetők a valóságban meglévő, egy-egy városra jellemző konkrét adottságok művészi eszközökkel történő megörökítésének. A pompeji falfestmények épületábrázolásai elárulják, hogy művészeiktől nem voltak idegenek a perspektíva problémái, de e képekkel kapcsolatban még nem beszélhetünk újkori értelemben vett „épületportrék”-ről.⁶ Ugyanígy a középkori másolatban Bécsben ránk maradt ókori útikönyv, a tulajdonosáról Tabulae Peutingerianae-nak nevezett kézirat sem az egyes városok karakterisztikus sziluetttjét tünteti fel a helyszínrajz megfelelő részén, hanem a városok nagyságát érzékeltető tipikus jelet, sémát.⁷

A középkor művészete nem jelentett továbbhaladást a veduta területén. Az egyházat szolgáló művészet számára közömbös volt a földi környezet. Nem egy meglevő település bemutatása volt a középkori művész célja még ott sem, ahol a kompozíció háttéréül épületekre volt szüksége, hanem a szimbolizmusnak megfelelően általános képi formulával utalt a fogalom egyedi tartalmára. A Nagy Károly végrendeletében említett arany- és ezüztasztalok, amelyek Róma és Konstantinápoly „képe”-vel voltak díszítve, ugyan nem maradtak ránk, de semmi okunk sincs annak feltételezésére, hogy itt a középkori gyakorlattól eltérő, pontosabb ábrázolásról lehetett szó.⁸ Nem mond ellent ennek az sem, hogy mind az antik, mind a középkori művészetben találkozunk olyan kompozíciókkal, amelyeken egyes épületeket felismerhetően ábrázoltak. Például a ravennai San Apollinare Nuovo mozaikjain azonosítható és felismerhető épületeket találunk, de az egyes épületek kapcsolata, környezetük nem valóságú.⁹ Ezek a képek meghatározott épületek formáiból a valóságban meg nem levő együttest kompilálnak (veduta ideata, Sammelvedute). Ugyanígy az alapító kezében tartott templom- vagy kolostormodell topográfiai szempontból lehet ugyan forrásértékű, de még ez sem felel meg a látkép műfaji követelményeinek.

A szó szoros értelmében vett veduta kialakulásának folyamata a kapitalizmus megjelenésével, a polgári életforma megszületésével kezdődik. A reneszánsz korának művészeit nemcsak a híres emberek arcképei érdekelték, hanem foglalkoztatni kezdte őket a híres városok, elsősorban természetesen saját szülővárosuk ábrázolásának problémája is. Az arckép és a látkép fejlődésének hasonlóságát mutatja az is, hogy amint az első valóságú arcképek vallásos tárgyú kompozíciókba ágyazva tűntek fel, ugyanúgy a látott tájak és települések ábrázolásai is kezdetben templomi képek háttérében húzódtak meg. Az arcképfestészet mintájára a vallásos tárgyú kompozíciók háttérében megjelenő valóságú látképeket is az „assistenza” szóval jelöljük. Eleinte a háttérben látható táj nincs kapcsolatban a képen ábrázolt jelenettel. Korai és jellemző példa erre Konrad Witz Csodálatos halászat című képe 1444-ből, a háttérben a Genfi tóval.¹⁰ Vannak azonban olyan esetek is, amikor a jelenet és a táj egysége megvan: így például a zürichi Szokfűs mester töredékesen fennmaradt és 1500 táján keletkezett oltárképén, amely a helyi szentek, Felix, Regula és Exuperantius kivégzését ábrázolja.¹¹ A humanisták dicsőségvágya mellett a veduta fejlődését nagyban előmozdították a földrajzi felfedezések és az ezek következtében megjelenő kereskedelmi forgalom. A földrajzi ismeretek gyarapodása és a csillagászat fejlődése fellendítette a kartográfiát. A pontosabb mérések lehetővé tették a térképkészítés tudományosabb módszereinek kialakulását. Nemcsak az egész világról alkotott kép gazdagodott, az egyes városok térképészeti felmérése is elterjedt gyakorlattá lett. A városok fejlődése, a terület jobb kihasználásának követelménye és az adózás szempontjából szükséges áttekinthetőség kívánalma egyaránt közreműködött e fejlődés meggyorsításában.

A pontosabb helyszínrajzok megjelenésének következménye a veduta történetében sajátosság keverék-műfaj kialakulása volt. A kiemelkedő pontról felvett, a valóságos természetben látott tájrészletet ábrázoló veduta mellett ez az új műfaj fontos szerepet játszott a XVI—XVII. század fejlő-

désében. Az új műfaj (Planvedute) ideális felvételi pontról mutatja be témáját, madártávlatból, olyan pontról, ahonnan azt emberi szem nem láthatja. A madártávlati látkép úgy készül, hogy a város helyszínrajzára rákomponálják az egyes városrészletek külön-külön, kiemelkedő pontokról, templomtornyokból stb. felvett látképeit. Így az utcák a valóságosnál szélesebbeknek láthatók, a házak pedig 45° szög alatt látszanak. Ennek a műfajnak legkorábbi remek példája Jacopo de Barbari Velence-látképe 1500-ból.¹² Ez a keverék műfaj okozta a XVI—XVII. századi látképek gyakori perspektivikus következetlenségeit: az előtér repousoirja és staf-fázsalakjai oldalnézetben jelennek meg, a várost magát ugyanakkor majdnem teljesen felülnézetben ábrázolják, de felette megtaláljuk a horizontvonalat. A helyszínrajz és a látkép végleges kettéválása csak a XVIII. században következett be.

A veduta-műfaj tehát a szentképek háttérének részleteitől az önálló kompozíció felé, az alaprajz inkább technikai, tudományos feladatától az elsősorban művészi hatásra törekvő látkép felé haladt. A képszerűség egyre növekvő igényével együttjárt a magyarázatra utaló, képbe írott számok és feliratok fokozatos háttérbe szorulása. Ez a fejlődés szintén a XVIII. századra fejeződött be teljesen. Jellemző még, hogy míg kezdetben egész városokat ábrázolnak, a XVIII. századból egyre több részletkivágot találhatók.

A XVI. század elejére önállósodott veduta a grafikai sokszorosító eljárások technikai fejlődése következtében remek alkalmazási területre talált a tudományos, főleg földrajzi és történelmi könyvek illusztrálásában. Az illusztráció szerepét betöltő vedutákkal kapcsolatban két szempontot kell figyelembe vennünk. A grafikai sokszorosítás előnye, hogy az egyetlen példányban meglevő, a háborúk pusztításai miatt gyakran veszélyeztetett látképet — amely a kortárs számára a lokálpatrióta büszkeség tárgya, a mai kutatóknak megbecsülhetetlen forrása — megsokszorozta, ezzel megmentette, terjesztette és népszerűsítette. Viszont éppen a sokszorosítás hátrányát is rejtett magában. Míg a városi tanács megbízásából vagy uralkodók számára készített rajz rendszerint helyben maradt, s azt bárki azonnal ellenőrizhette az eredetivel való összevetés révén, addig a sok példányban kinyomtatott fa- vagy rézmetszet messze földre eljutott, olyanokhoz is, akik az eredeti tájat vagy várost sohasem látták, s akik számára az ellenőrzés megoldhatatlan feladat volt, bár kívánalma rendszerint fel sem merült. A grafikai úton sokszorosított vedutákkal szemben a hitelesség igénye lényegesen alacsonyabb, főleg azokkal a területekkel kapcsolatban, amelyek nehezen vagy egyáltalán nem voltak hozzáférhetőek. Másrészt a sokszorosító művész gyakran rontott az eredeti felvételi rajzon, hiszen a sokszorosításnak nem kellett feltétlenül a helyszínen, az ábrázolt városban történnie.

A tudományos illusztrációként megjelenő városképek legismeretesebb és néhány kisebb terjedelmű kiadvány után legmonumentálisabb gyűjteménye a Schedel-krónika. A középkor és reneszánsz határvonalát jelzi illusztrációs anyagának megoszlásával is. Több száz képe még a középkori hagyományt folytatja, amennyiben ugyanannak a dűcnak levonatai más és más neven találhatók benne. De 30 látképe már helyszíni felvételek felhasználásával készült hiteles látkép. Ezek között van Budáé is.

A tulajdonképpeni veduta virágkora a XVII. század, bár az antik hagyományok továbbéléséből merítő olasz művészetben már a trecentóban találkozunk a valóság-hűség igényével fellépő épületábrázolásokkal. Legközismertebb Ambrogio Lorenzetti-nek a sienai Palazzo Pubblico-ban lévő freskóműve, a Jó Kormányzat allegóriája. A veduta önálló műfajként való kialakításának és kivirágztatásának érdeme azonban már az északi, németalföldi és német művészeké. Ezt a ténnyt fejezi ki Vasari is, amikor Pinturicchio-nak VIII. Ince pápa megrendelésére festett és azóta elpusztult városképeiről szólva az „alla maniera de' Fiamminghi” kifejezést használja s hozzáfűzi, hogy a képek „come cosa insino allora non più usata, piacquero assai”.¹³

A XVIII. században azonban az olasz művészeknek még egyszer sikerült befolyásolniuk a veduta fejlődését. A római Piranesi az Itáliában a vedutánál mindig népszerűbb ún. prospettiva-festés legnagyobb alakja volt. Valóságban meglevő elemekből indult ki, de dús fantáziája segítségével a reális vagy reálishoz hasonló elemekből ideális, a valóságban nem létező együtteseket alakított. A leghíresebb velencei vedutafestők — Canaletto, és unokaöccse, Bellotto — képeiken a perspektivikus hűséget festői felfogással párosítják, és ezzel már a tájképfestészet fejlődésének későbbi fázisaira utalnak.

*

A budapesti veduták története természetesen nem érthető meg a műfaj általános fejlődéstörvényeinek ismerete nélkül. A XV. század végén Buda is fontos kereskedelmi és kulturális csomópont, így került képe a Schedel-krónika illusztrációi közé. A sokszorosított látképek keletkezése nálunk is általában rendkívüli eseményekkel kapcsolatos (ostrom, koronázás, uralkodói látogatás, szokatlan természeti jelenség stb.). Ugyanazok a lapok megjelenési formái is, mint Európában bárhol (földrajzi és történeti könyvek, illusztrált röplapok stb.). Vannak azonban olyan sajátságok is, amelyek Buda és Pest ábrázolásait elkülönítik a többi európai városétól, amelyek csak rájuk jellemzőek. Ezek a különleges jellemvonások szoros kapcsolatban állnak a város viszontagságos történetével. A 150 éves török megszállás a szó szoros értelmében gyakorlatilag lehetetlenné tette nemcsak a város felmérését, de még felvételi rajzok készítését is. Így a XVI. század második felétől a művészek úgyszólván el voltak zárva a várostól, s miközben a veduta békésebb sorsú helyeken virágkorát élte, fővárosunkról csak néhány szerencsés kézzel még idejében felvett kép vándorolt könyvről könyvre. Ebben a tekintetben csak a felszabadító háborúk kora hozott változást. A seregekben működő katonai mérnökök készítették a város első, mérésen alapuló és ezért pontosabb felvételeit. Az ő érdeklődési körük azonban természetesen elsősorban katonai objektumokra irányult (vár, erődítések, a seregek elhelyezkedése és mozgulatai), ezért a polgári városrészek ábrázolása náluk háttérbe szorult. Lapjaik kvalitásban is elég gyengék, ha azokat a közvetlen környék nagyobb városainak ez időből való és hasonló jellegű képeivel vetjük össze (pl. Bécs, Prága). A török megszállás ténye indokolja, hogy a látképek készítői 1800-ig elenyésző kivétellel külföldi művészek, hiszen a három részre

szakított ország legnagyobb részén teljesen megszakadt az autochton művészi élet folytonossága. Még a XVIII. században is sokáig hiányzott a hazai, illetve helyi művészgárda. A XVIII. századi látképek kis száma az osztrák kormányzatnak a város tudatos háttérbe szorítására irányuló törekvéssel magyarázható. Ezen a téren csak a század vége felé érezhető változás, amikor az egyetem Budára helyezése és a koronázás adott bizonyos jelentőséget az addig elhanyagolt Budának és Pestnek. A magyar főváros történeti adottságai miatt tehát a veduták keletkezését előmozdító tényezők legkedvezőbbike — a helyi művészeti iskola és a helyben élő nagy művész — hiányzott. Arra, hogy ez milyen fontos, elég néhány kiragadott példát felsorolni Velence (Guardi, Canaletto), Frankfurt és Basel (Merian), holland városok és kastélyok (Hooghe), Prága és Köln (Hollar) nevének említésével. A helyi művész, benne élvén, jobban ismeri a városi élet intim hangulatait, módja és ideje van az egyes épületek tanulmányozására, nem egy rövid és felületes látogatás benyomásait kell vázlatkönyvének lapjára lerögzítenie. S ha szerencsés esetben nagy művészről van szó, akkor a veduta nemcsak hiteles, hanem művészi tekintetben is kiemelkedő lesz. Ha a felvételi rajz sokszorosításra kerül, az ugyanott, ugyanabban a művészi iskolában működő rézmetsző vagy rézkarcoló nem torzítja az eredeti rajzot, mert maga is jól ismeri a helyszínt.

Vizsont a művészettörténetileg kiemelkedő emléktanyag és a sajátos helyi fejlődés távoli művészeket vonz, csábít benyomásaik megörökítésére. Így Itália tájairól és városairól több vedutát hagytak az utókorra a külföldi, főleg északi művészek, mint az olaszok. Nálunk hiányoztak vagy romokban heverték a külföldiek számára érdekes — főleg antik — műemlékek, az érdeklődés irántuk itthon sem élt. Magyarországra nem azért jöttek külföldiek, hogy tanulmányokat folytassanak, hanem hogy horeoljanak. S ez Buda és Pest vedutaanyagának jellegén is meglátszik.

Budapesti saajátság a rajzok kis száma is, amit szintén az önálló művészi fejlődés hiányával magyarázhatunk. A metszet-előképek rendszerint már munka közben elpusztultak. Ezekből általában csak kevés maradt fenn, nem sokra becsülték őket, létük csak addig indokolt, amíg a fadúc vagy a rézlap el nem készült. Teljesen hiányzik budapesti vonatkozásban a természettanulmány, amely a modell láttára a művészen keletkező benyomásokat rögzíti a vázlatkönyv lapjain. Pedig topográfiai szempontból emeli értékét, hogy a felvétel hűségét a kész kép kompozicionális elvei még nem befolyásolják. Másrészt közvetlenségével a művészi alkotás titkaiba nyújt bepillantást. A veduta fejlődése az összképtől a részletek felé halad. Így a XVIII. században nálunk is több a részletkép, egyes épületek ábrázolása. De a más városoknál oly kedvelt, a művészileg vagy helytörténetileg kiemelkedő részleteket és a városi élet jeleneteit közvetlenül bemutató sorozatok nálunk teljesen hiányoznak. Csak a XIX. század hozta meg őket. Ennek a hiánynak magyarázatául az is megemlíthető, hogy nálunk hiányzott a városok múltja iránti történeti és antikvárius érdeklődés egészen a múlt századig.

A katalógus több mint háromszáz év budapesti vedutáit foglalja össze. Ezen idő alatt a műfaj állandó fejlődésben volt, így a fővárosunk látképeire érvényes szabályok is állandóan változtak. Annak ellenére, hogy az ábrázolás tárgya — maga a város — a tárgyalt korszakban szerkezetében

és alakjában lényegesen nem változott, ha csak a törökös sziluett kialakulását és a lassú pusztulás következményeit nem számítjuk, a veduták mégsem ugyanolyanok a tárgyaló időszak különböző fázisaiban; változott a stílusuk.

A látképek stílusának talán legfontosabb eleme nincs rajta a képen, hanem azon kívül található. Ez a felvételi pont. Megválasztása döntő a kép hatásának kialakításánál nemcsak művészi, hanem történeti szempontból is. Nemcsak a keletkezés korára és a rajzoló ízlésére következtethetünk belőle, hanem az ábrázolt város történetére, jellegére és történetileg kialakult miliójére is. Amint a XVIII. századra elválnak a technikai és művészi felvétel, a helyszínrajz és a látkép, ugyanekkorra megváltozik a látképek felvételi pontja is. Alacsonyabbra kerül, és utólag pontosan meghatározható helyen fekszik. A XVIII. században Budáról és Pestről sem készült madártávlati, alaprajzra konstruált látkép.

De a felvétel iránya sem maradt változatlan. A város első látképei keleti, illetve nyugati irányból készültek. Schedel fametszetének rajzolója a pesti Duna-parton keresett magának megfelelő pontot, Schön csataképek felvételi pontja a Vártól nyugatra fekszik. Mindkét nézet közös vonása, hogy a Várat a kép szélességében tárja a néző szeme elé. A Schedel-krónika rajzolója valószínűleg még Mátyás király életében készítette rajzát, érthető tehát, hogy a palota bemutatására nagy gondot fordított. Schönnél pedig azért volt a nyugati látkép a legmegfelelőbb, mert a Vérmezőn és a Vártól délre bő tere nyílt változatos csatajeleneteinek elhelyezésére. Mindkét nézőpont közös hátránya, hogy Pestre nézve nem kedvező. Keletnél a felvételi pont Pest felett van, így legfeljebb a város széle látszik, nyugatnál a kiemelkedő Várhegy eltakarja a Duna túlsó partján fekvő várost; előfordul, hogy teljesen el is hagyják. Nyugatról könnyű természetes felvételi pontot találni a várost körülölelő hegyek magasabb pontjain, keleten azonban nincs természetes magaslat. Egyik említett nézetből sem érvényesül a táj és az emberi település viszonya kellőképpen. Ostromjelenetknél részben a Vérmezőn húzódó ostromművek, részben a pesti síkon lefolyó nagyobb összeesapások és tábori jelenetek ábrázolása csábította a művészeket a nyugati, illetve keleti irányú felvételek felé. A nyugati nézőpont a XVIII. században, a Vár katonai jelentőségének megszűnésével teljesen elveszti jelentőségét, a keleti azonban továbbél. Kivételt jelentenek a céhlevelek, de itt az a szempont a döntő, hogy a külön céhszervezetek miatt a városokat külön kellett ábrázolni. Pestet nyugatról, Budát keletről, az előtérben mindkét esetben a Dunával.

A városokra nézve legkedvezőbb nézőpont északról kínálkozik; fekvésük és a környező természethez való viszonyuk következménye, hogy kb. a Józsefhegy irányából nyújtják a legkedvezőbb képet. Innen jól érvényesül a táj, jól látható az egyes városrészek fekvése és formája. Igaz, hogy az egyes épületek a nagyobb távolságok miatt kevésbé látszanak, de az egész kép hatása innen a legmonumentálisabb. Ez a magyarázata, hogy a felvételi pont annyira népszerű volt. A XVI. és XVII. században a Margitsziget feletti képzett pontról, illetve ettől kissé nyugatabbról, a XVIII. században a Rózsadomb keleti nyúlványairól készültek az északi veduták. Ostromjelenetek ábrázolására kevésbé alkalmas ez az irány, mivel csak a Vár északi része elleni támadás bemutatására ad lehetőséget. Az észak felőli

felvételek népszerűségének még egy magyarázatát találhatjuk: a török ellen felvonuló seregek — a Duna vonalát követve — mindig ebből az irányból érkeztek meg, s a külföldi rajzoló itt kaphatta az első, nyilván döntő benyomást a városról, amelynek híre előre felkeltette érdeklődését.

Feltűnő, hogy az 1686. évi ostrom ábrázolásai között sok az északkeleti irányból felvett kép. A Vár felülről, madártávlatból látszik, Pest szintén felülről, az előtérben pedig — a valóságban nem létező magaslaton — tiszta oldalnézetből tábori jelenetek. Az e típusú lapokon tehát, egyéb XVII. századi látképekhez és ostromjelenetekhez hasonlóan, perspektivikus következetlenségek vannak, több nézőpontból felvett részletek egyesülnek rajtuk. E következetlenségek miatt a típus hitelesség tekintetében nem megbízható. Népszerűségét két körülménnyel magyarázhatjuk. Egyrészt a pesti part üres területe staffázsalakok elhelyezésére és ezzel a kompozíció élénkítésére csábította a művészt, másrészt a Várat három oldalról körülzáró ostromművek és seregek innen a magasból és szemből sokkal áttekinthetőbbek voltak, mint akár nyugatról, akár a keleti part egy alacsonyabb pontjáról.

A nézőpont tekintetében a délnyugati irány a legkevésbé alkalmas és népszerű. A Gellérthegyén túl nincs természetes magaslat, amely lehetővé tenné a felvételi rajzok könnyű elkészítését, és háborús időkben itt leselkedett az idegenre a legtöbb veszély. A Gellérthegynek és a vele szembeni pesti partnak mint felvételi pontnak felfedezése csak a XIX. században következett be. A két város kiépülése is hozzájárult ezeknek az újabb felvételi pontoknak népszerűvé válásához.

Az ismertetett pontokról készült felvételi rajzok az esetek legnagyobb részében sokszorosító művész kezébe kerültek. Ezek a művészek rendszerint külföldiek, akik sohasem látták az ábrázolás tárgyául szolgáló várost. Ezért természetes a sok torzítás, elrajzolás, meg az egyes népszerűbb típusok képről képre, könyvről könyvre való vándorlása, gatlástalan másolása.

Technikai szempontból — a grafikai eljárások általános fejlődési sorrendjének megfelelően — a fametszetek jelentkeznek elsőnek, de az egész anyagban számuk meglehetősen kicsiny. Legnagyobb a rézkarcok és rézmetszetek tömege. Meg kell jegyezni, hogy a tárgyalt időszakban a mélynyomású technikai eljárások területén ritka a tiszta technika, a tájképek és így a veduták igen nagy százaléka a rézkarc és rézmetszet egyesítéséből adódó vegyes technikával készült. A felvételi rajz vonalait először maratóval vitték rá a dúcra, majd az árnyékolást tetszés szerint vésővel vagy hidegtűvel fejlesztve fejezték be a munkát. A rajzok kis számát, mint helyi sajátosságot, már említettük. Hasonlóan kevés az anyagban a freskó és az önálló táblakép is. A néhány vallásos tárgyú olajfestmény, amelynek háttérében budai vagy pesti látkép jelenik meg, a műfaj kezdeti szakaszának késői megismétlődése a XVIII. század második felében; a fejlődés szempontjából nincs nagyobb jelentőségük ezeknek a képeknek.

A vedutákat készítő művészek között alig találunk egy-két magyart; ezek is csak a XVIII. század közepétől kezdve jelennek meg. A külföldiek közül is hiányoznak az igazán nagy mesterek. Van közöttük ügyes, gyakorlott vedutarajzoló, de zömük egyszerű illusztrátor-mesterember, aki üzleti számításból vedutát, arcképet egyre-másra készített. Legnagyobb számban a németek vannak közöttük, de sok az olasz, francia és holland is. Érdekes

az olaszok előszeretete az alaprajzi felvételek iránt. Kisebb számmal jelentkeznek az angolok és spanyolok. Külön kell megemlékeznünk a lapok készítői között a hadmérnökökről, akik közül néhányan a török ellen felvonuló seregekben betöltött fontos és nélkülözhetetlen feladatuk mellett időt szakítottak az ostromok eseményeinek ábrázolására is. Főleg a nagy 1684. és 1686. évi ostrom idején örökítették meg szorgalmasan a felszabadító seregek állásait és mozdulatait. Céljuk elsősorban nem művészi volt, a hadi tudomány elveinek egy konkrét példán való alkalmazása érdekelte őket, hogy az újabb tapasztalatokat lerögzíthessék a jövő számára. Lapjaik így nem művészi kvalitásuknál fogva emelkednek ki az anyagból, hanem topográfiai és hadtörténeti forrásértékük miatt.

A veduták keletkezését magyarázó okok fővárosunknál is ugyanazok, mint bármely más európai város esetében. A történeti események közül legnagyobb szerepet az ostromok (főleg a két utolsó) játszottak. A rendkívüli természeti események is alkalmat adtak a város ábrázolására. A XVIII. században a magyar korona hazahozatala és a koronázás a két legfontosabb, vedutával kapcsolatban ábrázolt esemény. A látképeken megjelenő történeti események közé tartoznak még az uralkodói látogatások (Albert főherceg és felesége), és az uralkodó család tagjai életének fontosabb mozzanatai (József főherceg nádorrá választása), amikor a város lakói a képeken megörökített alkalmi építmények emelésével járultak hozzá az ünnepélyességhez. Királyi rendeletre emelt vagy újjáépített épületek (Invalidusház, Egyetem) képei nyilván a hivatalos intézkedés népszerűsítésére kerültek sokszorosításra és könyvben vagy sorozatban való terjesztésre. A szomorú emlékü Újépületet a benne raboskodó köztársasági francia katonák rajzolták le, akik a nagy forradalom vívmányaiért harcolva estek fogságba és a műkedvelő művészkedéssel a fogság hosszú napjait rövidítették meg. Egyes szerzetesrendek a maguk rendházait és templomait népszerűsítették festett vagy rézre metszett ábrázolásokkal (ágotonrendiek, szerviták, trinitáriusok). A török kiűzése után az itt maradt keleti jellegű épületek mint építészettörténeti egzotikumok tarthattak számot érdeklődésre (fürdők, dzsámi). A történeti események ábrázolásai között külön érdekesség a császári követ budai fogadtatásáról készült rajz, s a korszak végén a Martinovics és társainak vérmézei kivégzését bemutató primitív képek, amelyeket nyilván vásárokon mutogattak (Guckkastenbild), így próbálva a jámbor embereket hasonló „felforgató” tevékenységtől elrettenteni.

A látképek legnagyobb része szövegillusztrációnak készült. Részben az eseményt nem sokkal megtörténte után hírül adó rölapok — a mai újságok kezdetleges ősei — mellékletéül készültek.⁴⁴ A külföldi kiadók ugyan rendszerint „részvevők” „hiteles” tudósításaira hivatkoztak a címben vagy előszóban, de a szóbeszédre alapuló, gyakran egymástól átvett szövegek nélkülözik a történeti forrásértéket. Sajátos a helyzetük a hivatalos kiadványoknak, amelyek adataikat valóban a helyszínen készült hivatalos jelentésekből merítik: tárgyilagosságukat a felülről jövő megrendelés befolyásolta. Mindenfajta rölap közös tulajdonsága, hogy készítőjük az illusztrációs anyag összeállításában nem volt válogató. A kezdeti időben, a fametszet korszakában gyakran ugyanannak a dúcnak levonatait a legkülönbözőbb aláírásokkal jelentették meg. E művek olvasóközönsége a

vásárok látogatóiból adódott, akik hitelesség tekintetében nem voltak nagyon igényesek, inkább a híradások szenzációs tartalma érdekelte őket. A történeti művek és útleírások már vastkosabb könyveket töltöttek meg, áruk is magasabb volt, így olvasóközönségük is szűkebb körre korlátozódott. Magyar viszonylatban azonban a történelmi helyzet lehetetlenné tette a hitelesség igényének maradéktalan kielégítését e művek szerzői és kiadói számára is. Még magasabb fokozatot jelentenek az ún. kozmográfiai kiadványok (Schedel, Münster, Braun—Hogenberg, Merian), amelyek gyakran történeti vagy topográfiai beállításban az akkor ismert világ föld- és néprajzi ismertetését szolgálták. Ezek a rendszerint fólióformátumú, többkötetes könyvek már igényes közönség számára készültek. A legnevesebb könyvkiadóvállalatok vagyonának tekintélyes része ebbe a műfajba tartozó könyveket illusztráló képek rézlemezanyagából állott, amely esetleg új szöveggel, de változatlan állapotban többször lenyomtatva biztos jövedelmi forrás volt. A kozmográfiai irodalom lehetőleg hiteles illusztrációkat közölt, s ha Magyarország esetében nem is volt mindig lehetséges eredeti felvételek közzététele, legalább a művészi színvonal megtartására törekedtek. Itt kell megemlítenünk az emblematikus irodalomnak a közmondásokat, tanító célzatú velős mondásokat városképekkel változatossá tevő késői hajtását, Kieser és Meissner művét is, amely céljában és szövegében eltér a kozmográfiaiktól, de forrásértéke és művészi színvonala azokéval hozható közös nevezőre.¹⁵

A vedutáknak néha dekoratív szerepe lép előtérbe. Megjelenik a városábrázolás térképek szélén, királyi családfák háttérében, doktori tézislapok, sőt geometriai tankönyv ábráinak élénkítéseként is. A nagyméretű, városképekkel keretezett atlasz rendkívül népszerű szobadisz volt, amint nem egy XVII. századi holland intéricur-ábrázolás tanúsítja. Találkozunk a vedutával naptárakon és újságfejléceken, uralkodók képmásának háttérében (Sándor főherceg, I. Ferenc és felesége), képzelt diadalmeneteket ábrázoló kompozíciókon (Lotharingiai Károly, I. Lipót), és nem utolsó sorban festett s grafikus úton sokszorosított szentképeken. Igen népszerű a városlátkép külföldön és Magyarországon egyaránt céhlevelek felső részén, ahol a városkép nemcsak a dekoráció szerepét tölti be, de a vándorlegény útjának állomásait is könnyebben megállapíthatóvá teszi szemléletességével.

A veduták tanító, népnevelő céljára utalnak a képen elhelyezett magyarázó feliratok vagy a szövegre utaló betűk és számok mellett az előtérben megjelenő staffázsalakok is, amelyek az ábrázolt város lakóinak öltözködését, esetleg jellemző foglalkozását mutatják be és egyben a kompozíciót élénkítik. Számunkra ezek az előtéri alakok fontos források a viselet-, művelődés- vagy fegyvertörténet szempontjából. Budapesti viszonylatban főleg az ostromábrázolások bővelkednek ilyen staffázsalakokban. Rajtuk háromféle, a városban megfordult népelemet találunk: magyarokat, törököket és különféle nemzetiségű nyugati katonákat. Természetesen az utóbbiak ábrázolásai a leghitelesebbek, hiszen a külföldi művészek otthoni környezetükből ezeket ismerték legjobban. Az ostromképeken a katonák a legkülönbözőbb funkciókban szerepelnek. Láthatjuk a tábori élet változatos jeleneit, a fővezért táborkarával, rohamot, gomolygó közelharcot, lovas és gyalogos összecsapást egyénenként vagy nagyobb egységekben.

Akik nem vesznek részt a harcban, azok gyakorlatoznak vagy szórakozással töltik idejüket. Ágyúk török az ostromlott város falait. Igen jelentős szerepet kapnak a lapokon az ostromművek, mert a tűzfegyverek fejlődésével párhuzamosan a várívás, a támadó és ezzel együtt a védekező technika alakulása volt a kor legaktuálisabb katonai problémája. Egy-egy jelentősebb erősség ostroma iskolája volt a technikai és mérnöki tudomány gyakorlatának, s a törököknek ezen a téren saját érdekükben lépést kellett tartaniuk a nyugati szakértők legújabb eredményeivel. A Buda visszafoglalásában részt vevő külföldi önkénteseket is a kalandvágly mellett jórészt a tanulási szándék hozta ide.

A törökök jellegzetes alakjai a látképeken az egzotikumot képviselik. A megszokottól eltérő ruházatuk, fegyvereik, szokásaik élénk érdeklődést váltottak ki a nyugati olvasóközönség körében. A magyarországi harcok kiváló alkalmul szolgáltak jellegzetességeik megfigyelésére és tanulmányozására, hiszen a Törökországban járt követeken kívül a magyarországi harcok résztvevői ismerhették legjobban, közvetlen érintkezésből a törököket. Találunk a veduták között olyant, amely a budai basát és a fogoly török nők ruházatát mutatja be. Még rendkívülbb a törökök vallásos körmenetének és az önsanyargató deliknek ábrázolása.

Magyarok a XVI—XVII. századi képeken elég ritkán szerepelnek, de azonnal felismerhetők ruházatukról. A staffázsalakok közül sem készült mindegyik megfigyelés alapján. A népszerű vedutatípusokhoz hasonlóan egyes staffázsalakok vagy csoportok is gyakran vándoroltak változtatás nélkül vagy kisebb átalakításokkal ostromképről ostromképre. A sikerült jelenetek, amelyek könnyen hozzáférhetők voltak a sokszorosítás következtében, szinte kínálkoztak a kompozíció üresen maradt részeinek élénkítésére. Így a budai anyagban egy ismeretlen mester nyugati ostromképén Justus van der Nypoort egy rézkarcának néhány alakját vette át. Nypoort lapja szintén egy magyar vonatkozású kiadványban látott napvilágot, Burekhard von Birckenstein geometriai tankönyvében.¹⁶ Az átvétel még a XVIII. század elején sem okozott lelkiismeretfurdalást. Közismert Fischer von Erlachnak a pesti dzsámit ábrázoló rajza, amely Benjamin Kenckel rézmetszetében 1721-ben jelent meg.¹⁷ Bár az épület ábrázolása kétségtelenül hiteles, az előtér két alakja mégis másolat Abraham a Santa Clara Neu eröffnete Welt Galleria című, 1703-ban Bécsben megjelent könyvének egyik illusztrációjáról. A XVIII. század második felében következett be változás ezen a téren is. Amint a budai és pesti veduták is erre az időre érkeztek el a látott valóság megörökítéséhez, ugyanúgy a századvég néhány szép látképének előtérében találkozunk először feltétlenül forrásértékű viseletábrázolásokkal. Meggyőző és szemléletes a budai szőlőművelést bemutató kép éppen úgy, mint a Rózsadombon sétáló előkelő társaság ábrázolása. A pesti partot gyakran hajósok és pásztorok élénkítik. Egészen rendkívüli helyet foglal el a staffázsalakok sorában egy kuruc harcos ülő alakja egy olajfestményen, amely a XVIII. század eleji nemzeti szabadságharc mozgalmas korszakát idézi. Érdekes az ugyane kép háttérében látható vadászjelenet is.

*

Nézzük most végig időrendben a budapesti veduták legkiemelkedőbb darabjait, amelyek akár topográfiai, akár művészettörténeti szempontból különös figyelmünkre érdemesek.

Buda legrégebbi látképe Hartman Schedel nürnbergi tudós 1493-ban megjelent vilákrónikájának fametszetű illusztrációja.¹⁸ A fejlett művészi étellel rendelkező európai városokban miniatúrákon és vallásos tárgyú táblaképek háttérében már ezt az időpontot megelőzően is találunk város-ábrázolásokat. Nálunk is történtek kísérletek annak bebizonyítására, hogy ilyen jellegű ábrázolások maradtak fenn a magyar fővárosról is.¹⁹ Az erre irányuló bizonyítások érvei azonban nem meggyőzőek, a szóban forgó képek háttérében látható városok nem azonosíthatók Budával. De ha ma még nem is ismerünk rá példát, elképzelhető, hogy készült Budáról ilyen kép. Ha előbb nem, Mátyás király uralkodása alatt könnyen sor kerülhetett erre, akár az udvarral kapcsolatban álló behívott idegen művészek, akár a helyi mesterek révén. Valószínűsíti ezt a feltevést, hogy a művészpártoló király mecénási dicsőségvágyból maga is szorgalmazhatta hírnevének ilyenét növelését. Az emlékek azonban talán még lappanganak, s ez a jobbik eset, valószínűbb, hogy áldozatul estek az utódok közönyének vagy a török korszak háborús pusztításainak.

Az első budai veduta rajzát, amelyet Schedel könyvének kiadója, Anton Koberger nürnbergi könyvkereskedő budai megbízottai révén — közülük kettőt név szerint is ismerünk — könnyen beszerezhetett, még szintén Mátyás király életében készíthették. Ezzel magyarázható, hogy a királyi palotát ábrázoló részlet megbízhatóbb, jobban kidolgozott, mint a Vár egyéb részeinek ábrázolása. Ezt ezenkívül a korai vedutákon általában megfigyelhető sajátossággal — a lényeges elemek kiemelésével és a kevésbé lényegesnek tartottak elhanyagolásával — is magyarázhatjuk. A kiemelkedőbb, fontosabb épületek (vár, templomok stb.) rajza általában pontosabb, míg a hangsúlytalanabb részletek felületesen készültek. A középkori művészetnek a természethű ábrázolástól való elfordulása éreztetni ebben is hatását. Még akkor sem ragaszkodtak a látott valósághoz aprólékosan, amikor annak bemutatása lett a cél — mint például a Schedel-krónika 30 hiteles vedutáján —, csak a fontosabb vonások kiemelésével utaltak a „városportré” modelljére. Eszerint a Schedel-féle kép ugyan az első hiteles budai veduta, de minden részletében nem szabad fényképi hűséget várnunk tőle. A kortársak nem léptek fel ebben a korban a vedutákkal szemben a ma már természetes tudományos pontosság követelményével. A budai látkép részleteit a fennmaradt építészeti emlékekkel, az írott források adataival és az egyéb ábrázolásokból levonható tanulságokkal összevetve szabad csak forrásul felhasználnunk. A látkép a lényeges elemek világos kiemelésével, a kompozíció áttekinthetőségével a korabeli tájképes fametszetek átlagos színvonalát jól képviseli anyagunkban. Technikai megoldását tekintve is megállja helyét a kor grafikai természetében.

Ez a fametszet nemcsak Buda topográfiája, hanem Magyarország történeti helyzete szempontjából is fontos emlék. Megjelenése a Mátyás-kori Buda politikai, gazdasági és kulturális fontosságának egykorú elismerését jelenti. Nyilván nem véletlen, hogy nem az azonos dűceről nyomtatott és csak feliratban megkülönböztetett városképek csoportjába került, hanem

abba a szűkebb sorozatba, amelynek valóság-hű látképein az ábrázolt fontos európai nagyvárosok egyéni vonásaikról könnyen felismerhetők.

A művészi szempontból is figyelemre méltó kép keletkezésében két fázist kell megkülönböztetnünk. Az ismeretlen művésztől származó rajz elkészülte körülbelül 20 évvel megelőzte a sokszorosítást. A könyv illusztrációs munkáit Michael Wohlgemut, Dürer ifjúkori mestere és Wilhelm Pleydenwurff végezte. A két művész stílusa a fametsző vésője alatt elválaszthatatlanul egybeolvadt, a megkülönböztetésükre irányuló eddigi kísérletek nem hoztak megnyugtató megoldást. Az mindenestre biztos, hogy az idősebb Wohlgemut volt a műhely vezető alakja. A krónika keletkezése idején Dürer már nem dolgozott Wohlgemut műhelyében, így a budai látkép és Dürer közötti kapcsolatra vonatkozó régebbi feltevések nem egyebek mendemondánál. Tekintve azonban, hogy Dürer fiatalkorát eléggé hézagosan ismerjük, fontos leszögezni: Schedel könyve és Koberger egyéb kiadványai jelentették azt az alapot, ahonnan a legnagyobb német grafikusművész elindult. Illusztrációikon ismerkedhetett meg a fametszés korabeli eredményeivel, hogy azután a saját stílusát megteremtve átvegye a vezetést ezen a területen.

Amint az első budai vedutával kapcsolatban a fiatal Dürerhez jutotunk el, ugyanúgy a második, Erhard Schönnek az 1541. évi ostromot ábrázoló remek fametszete is az ő közelébe vezet.²⁰ Schön a Dürer ösztönzését követő első művészgeneráció nem legtehetségesebb, de legtermékenyebb alakja. Dürerrel ugyan tudomásunk szerint nem állott személyes kapcsolatban, de kortársaival — Hans Leonhard Schäufoleinnel, Hans Springinkleével, Hans Baldung Griennel és Wolf Trauttal — együtt mégis az ő eredményeit népszerűsítette. Schön volt Hans Sachs verseinek legkedveltebb illusztrátora. A budai lap szövege is Sachstól való. — Arcképein és ájtatos könyveket illusztráló szentképein kívül fontosak korabeli eseményeket ábrázoló nagyméretű lapjai. Bécs, Kőszeg,²¹ Tunisz és Münster ostromképei mellett idetartozik Buda 1541-ben vívott sikertelen ostromát ábrázoló fametszete is. Ezek és más művészek hasonló önálló lapjai a földrajzi és történelmi kiadványok illusztrációi mellett a veduta-fejlődés korai szakaszának másik jellemző típusához tartoznak.²² A nagyméretű, több dúcra nyomtatott város- és ostromképes fametszetek rendkívül fontos források a városok történetének korai időszakára. Nagy méretük miatt azonban nehezen kezelhetők, jobban ki voltak téve a megsemmisülés veszélyének, mint a könyvekben meghúzódó illusztrációk. Ezzel magyarázható, hogy XVI. századi népszerűségük ellenére aránylag kevés maradt meg belőlük. A budai képnek is egyetlen régi példányát ismerjük, szerencsés véletlen, hogy a dúcok is fennmaradtak és újabb levonatok készítését tették lehetővé.

A rajzoló, aki a fametszet kompozíciójához az első vázlatot készítette, nyugati nézőpontot választott. Így a budai várnak legalább a nagyobb épületekre nézve megbízható képe mellett az ostromlók táborát s ezenkívül változatos csatajeleneteit is el tudta helyezni képén. Schön életéről igen kevés adatunk van, így még feltevéseket sem kockáztathatunk meg, hogy vajon ő maga járt-e itt, vagy más művész kétségtelenül a helyszínen készült rajzának felhasználásával komponálta-e meg képét. Topográfiai értékén túl ez a korai lap változatos csatajeleneteivel, kedves, már megjelenése

idején is kissé régies technikájával grafikatörténeti szempontból is jelentős emlék.

Ugyanezt az eseményt ábrázolja a parmai Enea Vico keleti nézetű rézmetszete is.²³ Topográfiailag teljesen megbízhatatlan, fantasztikus város-ábrázolás, de technikai megoldásának néhány sajátossága (pl. a víz ábrázolása) miatt érdekes, magas színvonalú darabja a népszerű olasz rézmetsző oeuvre-jének. Az olasz Giovanni Maggi az 1598. évi ostrom ábrázolásán Vico és Schön kompozícióinak elemeit vegyítette fantasztikus együttesé.²⁴ Az 1602. évi ostrommal kapcsolatos képek közül egy ismeretlen német művész rézkarca azért érdemli meg figyelmünket, mert Buda és Pest keletéről felvett, együttes látképének új, eddig ismeretlen megoldását nyújtja.²⁵ Forrását eddig nem sikerült megtalálnunk, elképzelhető, hogy a helyszínen készült eredeti rajzot sokszorosít. Sajnos, kis méretei miatt a rézkarc a részletek tanulmányozására nem alkalmas. Ez a lap a veduta általános fejlődésének újabb állomására jellemző: 1600 körül az önállóan megjelent, általában tisztán rézkarc technikával készült röplapok típusa válik kedvelté. Ezek a lapok rendszerint ostromjeleneteket mutattak be; az ábrázolás részleteit magyarázó feliratokkal tették érthetőbbé, a nagyméretű fametszetű röplapokhoz hasonlóan. Mivel ezek a rézkarcok is önállóan jelentek meg, ebből a típusból sem maradt fenn sok példány. Hasonló lapot ismerünk Visegrád 1595. évi ostromáról is.²⁶

A kozmográfiai irodalom Schedel könyve nyomán újabb kiadványokkal szaporodott. A XVI. században Münster Cosmographiája és Braun-Hogenberg hatalmas, a XVII. század elejére befejezett városkönyve a legfontosabb. Illusztrációik — Münsternél fametszetű, Braun-Hogenbergnél vegyes technikával készültek — minőség tekintetében kiemelkednek a XVI. századi könyvművészet átlagából. Mindkettőben találunk budai képet, Münsternél a Vár nyugati látképét,²⁷ Braunnál az első kötetben nyugati, a hatodik kötetben keleti vedutát.²⁸ Egyik budai vonatkozású kép sem készült azonban eredeti felvétel alapján, s ez művészileg is észrevehető nivósökkenést okoz a kötetek többi, közvetlenebb hitelességű képeihez mérve, amelyek általában művészi és történeti szempontból a veduta-történet gyöngyszemei közé tartoznak. Münster fametszete megelégszik azzal, hogy a valóság egy részletét — véleménye szerint — tudományos pontossággal és szárazsággal megörökíti. A részletesen bemutatott épületek mellől a szakszerű magyarázó szöveg sem hiányzik. Braunnál, főleg a második budai képen, igen jól sikerültek az előtéri staffázsalakok, és dicséremünk kell ügyesen kialakított keretét is. Az e nagy kiadványokban megjelent látképek azt mutatják, hogy a város régi nagyságának híre tovább élt még a török megszállás idején is, és — bár régebbi képekre támaszkodó — ábrázolása helyet kapott a számottevő európai városok sorában.

A XVII. század Európa-szerzte a veduta-műfaj fellendülésének korszaka. Pontos helyszínrajzok készülnek az egyes városokról, majd ezek felhasználásával gyakran rendkívül nagyméretű látképek, sokszor a látkép és a madártávlati, ún. ferde alaprajz egyesítéséből. Az egyes épületek pontos helyére és külső alakjára megbecsülhetetlen értékű források ezek a látképek; segítségükkel könnyen elkészíthető az illető város modellje a forrás keletkezésének idejére vonatkoztatva.

Nálunk a fejlődés ebben az időben már megszakadt. A török biztosan megtelepedett az ország középső harmadában, a felszabadításra irányuló és a bécsi udvar nemtörődömsége s könnyelműsége miatt kezdettől fogva sikertelenségre ítélt vállalkozások nem zavarták meg a birtoklásban. Ezáltal nemcsak a magyar művészi élet folytonossága szakadt meg az ország nagy részében, de még idegen művészek számára sem volt lehetséges, hogy az otthoni gyakorlatban elsajátított módon nálunk veduta-felvételeket készíthessenek. Ezzel magyarázható a XVII. századi budai látképek és ostromképek egymást ismétlő unalmas tömege. A lapok topográfiai tekintetben megbízhatatlanok, művészileg pedig nivótlanok. Csak a két utolsó ostromhozott változást e tekintetben.

A század elejéről egy művészt kell kiemelnünk. Wilhelm Dilich Ungarische Chronicája 1600-ban jelent meg először, hogy a következő néhány év folyamán még két kiadást érjen meg. A hesseni születési Dilich építész, rajzoló és grafikus volt egy személyben, emellett még krónikaírással is foglalkozott. Változatos élete során több német fejedelem udvarában szolgált, és ahol megfordult, ott a város vagy a vidék nevezetes épületeiről pótolhatatlan forrásértékű rajzokat készített. A rajzokat topográfiai műveibe szánta illusztrációkul, de a művek csak részben jelentek meg nyomtatásban (Hessen, Brema, Magyarország), részben kéziratban maradtak a rajzokkal együtt (pl. Lipcse). A városok képét környezetükbe ágyazva örökítette meg, így a település formájának jellemzésénél is jelentős segéd-
szközhöz jutott.²⁹

A szűkebb hazájában nagyra becsült művésznek nyolc különféle látképe maradt fenn fővárosunkról; ezek a Chronica három kiadásában rézkarc technikában jelentek meg. Kettő nyugatról,³⁰ négy északról,³¹ egy délről³² és egy délkeletről, léptékkal, madártávlatból.³³ A művész tehát minden égtáj felől megpróbálkozott a felvétellel. Már ez is arra mutat, hogy Dilich, vagy aki számára a felvételi rajzokat készítette, itt járt Magyarországon. Még inkább alátámasztja ezt a könyv címében szereplő következő megjegyzés: „Auss alten vnd neuen schriffthen, auch / der erfahrung selbs zusammen gezo- / gen, vnnd beschrieben . . .” Még ha a „saját tapasztalatból” kitévelt a barokk könyvcímekben megszokott üzleti reklámfogásnak tartanánk, akkor sem tagadhatnánk meg Dilich képeitől a valóságérzetet. De nincs okunk vele szemben rosszhiszeműségre. Az 1598. és 1602. évi ostromok jó alkalmat nyújtottak a főváros meglátogatására akár Dilichnek, akár ismeretlen rajzolónak. Persze a budai és pesti látképek hitelességének kérdését nem szabad a többi, könyvében megjelent magyarországi látkép megbízhatóságának problémájától elszigetelten vizsgálni. A könyv feldolgozása ebből a szempontból ugyan még nem történt meg, de néhány eddigi példa³⁴ már arra mutat, hogy a krónika illusztrációi a magyar vidéki városok ábrázolásai között is egyedülálló és kiemelkedő helyet töltenek be.

A látképek, nyilván Dilich technikai felkészültségének fogyatékoságai következtében, rézkarc formájukban nem mindig adnak jó benyomást. Csak fokozza a kedvezőtlen hatást a nyomtatott hátoldal és a dúcoknak a nagy példányszám következtében mutatkozó kopása is. A kis méret sem fokozza a veduták használhatóságát. De a staffázsalakok teljes mellőzése hivatott vedutarajzolóra, a képek egyikén a lépték alkalmazása a későbbi kartográ-

fusra vall. — Ami Dilich krónikájának szövegét illeti, protestáns és német-barát beállítottságát kell említenünk. A humanizmusnak egy későbbi, polgárabb fázisát képviseli. Jellemző, hogy a könyvben név szerint említett mecénások (rokonai és barátai) polgárok közül kerülnek ki.³⁵

Érdemes összevetni Dilichnek azt a két képét, amelyet két-két változatban ismerünk. Az első, északi összkép 1600-ból, magasan a Margitsziget felett elképzelt felvételi pontról készült. Előnye, hogy a városokról nemcsak sziluettszerű képet ad, hanem a valóságosnál szélesebbre rajzolt utcákkal az egyes épületsorok fekvését is felismerhetővé tudja tenni. A művésznek, amennyiben feltevésünk helyes és a keresztény sereggel valóban itt járt, nem volt módjában a töröktől megszállott városban pontos felméréseket végezni. Így érthetőkké válnak az amúgy is kicsinyre rajzolt képeknek a részletekben felfedezhető hibái. Ezen a képen például helytelen a Várpalota és a Várnegyed csatlakozásának ábrázolása. A másik változatnál, az 1606. évi képnél, a felvételi pont alacsonyabb, a budai oldal felett van, a Margitsziget nem látszik. Talán nem indokolatlan a feltevés, hogy a művész itt előző képénél valóságosabbat, inkább látképet, mint madártávlatot akart adni és ezzel kicsiben az általános fejlődés irányára mutatott példát. Óbuda esetében az első változaton inkább az óbudai Duna-part ábrázolására törekedett, míg a másodikon a testvérvárosok és a Margitsziget is látszik, így az egész település jobban érvényesül. Összefoglalva elmondhatjuk, hogy Dilich — hibái ellenére — főképpen északról és nyugatról felvett látképeivel olyan vedutákat alkotott vagy tett közzé, amelyekhez hasonló hitelességűvel 1684—86-ig nem találkozunk. Az egész XVII. századi látképanyag úgyszólván teljesen az általa alkotott típusok pontos másolataiból vagy szabadabban alakított variánsaiból áll.

Dilich krónikája mellett még két magyar történeti vonatkozású könyvről kell röviden megemlékeznünk. Ezek ugyan az ő típusait veszik át, de kizárólag magyar képanyagot tartalmaznak, s nagy népszerűségnek örvendtek a XVII. század kiadói és művészei között. Ortelius 1602-ben megjelent Chronológiájában Dilich látképeit mozgalmas csatajelenetekkel kiegészítve, magasabb művészi színvonalú kompozíciókat közölt. Rézkarc-illusztrációi között, amelyek a nürnbergi Johann Sibmacher művei, két budai csatajelenetet találunk.³⁶ Az északi látképen a korábbi technika, a fametszet stílusának továbbélését mutatja a hajóhid robbanásánál látható füstfelhő. — Az Augsburgban működő rézkarcoló és kiadó, Wilhelm Peter Zimmermann, Samuel Dilbaumnak az ún. hosszú hadjáratról szóló és többször kiadott történeti művét illusztrálta. Budai képei³⁷ Dilich vedutáit eltorzítják, de a csatajeleneteken megjelenő magyar és török katonák a stílus kedves primitívsege ellenére sem érdektelenek.

A XVII. századi csataképek sivár tömegéből néhány, az európai fejlődés további útját jelző nagyobb kiadvány budapesti vonatkozású képe emelkedik ki. Az Augsburgból származó és II. Rudolf művészi köréhez tartozó, jónevű Dominicus Custos adta ki Antonius Albiziusnak a királyi családok származását bemutató albumát, a családfák háttérben az illető ország fővárosának képével. Budai lapja a Schön-típushoz tartozik, a Braun-Hogenberg-féle kép közvetítésével, amit egyes, ugyanabból a műből átvett elemei is bizonyítanak. Művészi megoldásának magas színvonala miatt

érdemli meg figyelmünket.³⁸ Petrus Bertius történeti művének, amely 1616-ban jelent meg először, látképei általában is és budai viszonylatban is a Braun—Hogenberg-féle képek kicsinyített, szép másolatai.³⁹ Az Eberhard Kieser kiadásában a XVII. század 20-as éveiben megjelent Thesaurus Philopoliticus, amelynek szövegét Daniel Meissner állította össze, az emblematikus irodalom kései terméke. Ez a sajtóságos műfaj — amelynek művelői közül a kezdeményező Andreas Alciati és a magyar származású Johannes Sambucus érdemel említést — nevelő célzatú aranymondások gyűjteményét jelenti, amelyet képekkel illusztráltak, hogy még jobban elérje célját, a tanító hatást. A fejlődés későbbi fázisában a képek háttérében a témával semmi összefüggésben nem álló látképeket helyeztek el élénkítésül, s Kieser műve már a városképeknek köszönheti népszerűségét. Három budai, illetve pesti látképet találunk a kötetben: a Vár nyugati, Pest északi és a két város déli látképét.⁴⁰ Az első kép művésze, Sebastian Furck, Diogénész és Nagy Sándor találkozását helyezte a budai királyi vár előterébe; újabb tanúbizonyságát nyújtva annak, hogy a veduta és a kompozíció témája között még ebben az időben sem kellett szükségképpen összefüggésnek lennie. A Thesaurus Philopoliticus egyik budai képe sem készült eredeti felvétel alapján. A rendkívül népszerű és 1700-ig sok kiadást megért könyv illusztrációit több művész készítette, köztük a fiatal Matthaeus Merian, akinek neve a kozmográfiai és topográfiai irodalom XVII. századi virágkorával fonódott össze. Ő jelentette meg Archontologia Cosmica című műve 1638. évi kiadásában azt a budai látképet, amely művészi tekintetben az egész XVII. században párját ritkítja.⁴¹ Amint rengeteg másolata és átdolgozása mutatja, kiválóságát már a kortársak is elismerték. Merian fiatal korában szép tájképeket és vedutákat készített azokról a helyekről, ahol hosszabb-rövidebb ideig tartózkodott (Basel, Frankfurt stb.). Később apósa, Dietrich de Bry könyvkiadóvállalatát örökölte. Élete végén a könyvkiadó háttérbe szorította benne a művészt. Híres, nagy kiadványainak illusztrálását műhelye segítségével végezte, így ez a lap sem sajátkezü műve. Előképét is sikerült meghatározni Dilich, illetve Sibmacher nyugati vedutájában. El kell vetnünk tehát azt a régebben elfogadott nézetet, hogy Merian személyesen járt hazánkban, mert erre semmi támpont nincs. A budai kép így topográfiailag nem forrásértékű, de mint kompozíció igen jól sikerült. A repoussoir és a néhány staffázsalak plasztikus keretet ad a középtérben fekvő városnak.⁴² Ehhez hasonló nivójú látképet közölt Merian ugyanabban a művében Pozsonyról.

A XVII. századi történeti s kozmográfiai munkák budai és pesti vedutái nemesak a török harcok iránti élénk nyugati érdeklődést mutatják, hiszen ezt a speciálisan Magyarországról szóló földrajzi (pl. Birken Donaustrandjának számtalan német és olaszkiadása) és történeti munkák (Ortelius, Dilbaum stb.), amelyekben több más magyar város képe is megjelent, jobban kielégítették. Az európai nagyvárosokat bemutató kiadványok, amelyekben Magyarországot Buda és rajta kívül legfeljebb Pozsony képviselte, a középkori főváros hírnevének továbbélését bizonyítják akkor, amikor annak reális tartalma már nem volt, hisz a magyar főváros a történelmi helyzet következtében elszakadt az európai művészet fejlődésétől. Ezért kellett az újabb kiadványokban régebbi látképek másolásával —

szerecsés esetben magasabb művészi színvonalú átdolgozásával — megelégedni.

Az utolsó két nagy ostrom a látképek fejlődésében is lényeges változást hozott. A várívás honyolult technikájának fejlődése szükségessé tette az ostromló seregben képzett hadmérnökök alkalmazását. Ezek közül néhányan vállalkoztak az ostrom hadtörténelmi szempontból jelentős eseményeinek megörökítésére. Képeik célja egyrészt az ostromban seregek küldésével vagy személyesen részt vevő uralkodók és hadvezérek dicsőítése. Mivel azonban egy-egy nevezetesebb ostrom — így a két hónapig tartó budai — folyamán a hadi tudomány legújabb eredményeit alkalmazták, a gyakorlatból pedig újabb, máshol is alkalmazható elvi megállapításokat szűrték le, a nagyobb ostromok eseményeit ábrázoló képek általános érdeklődéssel találkoztak. A katonai szakértőket pedig természetesen a helyszínen működő, a táborban szolgálatot teljesítő katonai mérnökök tudták legjobban tájékoztatni. Ezzel magyarázhatjuk a Buda ostromáról mérnököktől készített ábrázolások létrejöttét is.

A legtöbb kép L. N. Hallartól, Miksa Emánuel bajor választófejedelem főhadsegédjétől maradt ránk, Michael Wening bajor udvari rézmetsző sokszorosításában. Leghitelesebb és egyben legszebb az a lap, amely a bajoroknak a Várpalota déli szárnya ellen intézett rohamát mutatja be a Gellérthegy felől.⁴³ Ez a kép egy keletről felvett alaprajzzal és három, kisebb részleteket ábrázoló helyszínrajzzal együtt⁴⁴ egy 22 lapból álló sorozathoz tartozik, amely a bajor fejedelem seregének 1686. évi hadmozdulatait mutatja be.⁴⁵ Ugyanezen művészekről való az 1686. évi ostrommal kapcsolatban egy másik, keletről felvett helyszínrajz is a részt vevő seregtestek pontos feltüntetésével.⁴⁶ Az 1684. évi, korábbi ostromról a két művész egy négy lapból álló sorozatot készített.⁴⁷ Szövegük ugyan nem árulja el a dátumot, de már 1686-ban mindegyik képről készült másolat. A sorozat egyik darabjának pontos másolata pedig mint az 1684. évi ostrom képe jelent meg a Merian-örökösök kiadásában napvilágot látott *Theatrum Europaeum XII.* kötetében. Hallart a felvételeknél főleg katonai szempontokra volt figyelemmel, így elsősorban a seregek elhelyezkedését és az ostrom menetét tüntette fel. Polgári épületek pontos megörökítésére csak annyiban törekedett, amennyiben azok az ostrom folyamán szerepet játszottak. Azonban a vedutafestészet hagyományaihoz kapcsolódik annyiban is, hogy madártávlati felvételi pont alkalmazása esetén is az előtérben egyes épületeket és dombokat oldalnézetben ábrázolt. Egy négy dűcről nyomott déli helyszínrajz egészíti ki a Hallart—Wening-féle képek számát tizenegyre.⁴⁸ A művészileg kevésbé jelentős lapok egyikén — annak ellenére, hogy Hallart itt-tartózkodása bizonyított tény — egy részlet a Dilich-típus valamelyik lapjáról átvett egyszerű másolat.⁴⁹

Nicolao Marcel de la Vigne császári mérnökalezredes nagyméretű, léptékes helyszínrajzában alsó és felső szélén egy-egy vékony csíkon a városok nyugati, illetve keleti látképét tüntette fel. A városokat az ostrom rombolásai utáni állapotukban mutató érdekes ábrázolások hátránya kis méretük.⁵⁰

A luccai származású Giovanni Domenico Fontana császári szolgálatban álló katonai mérnök építészettel foglalkozott, és festő is volt. Érthető, hogy északról felvett madártávlati ostromképe, szélén nyugati látképpel,

művészileg is felülmúlja társainak műveit. A városok monumentalitása és az ostrom ábrázolása mellett az építészeti részletek is érdekelték. Lapját Elias Nessenthaler, a Magyarországon is megfordult augsburgi rézmetsző sokszorosította 1687-ben.⁵¹ Fontana nevével az ostromképek között még egyszer találkozunk egy gyenge megoldású, olasz feliratú lapon.⁵² A hadmérnökök rajzai között kell említenünk Carl Joseph Juvignynek Matthias Greischer rézmetszetében terjesztett helyszínrajzát, amelynek szegélyén megbízható látképeket találunk. Az I. Lipótnak ajánlott lap példánya, sajnos, nincs meg a budapesti gyűjteményekben.⁵³

Az ostromképek közül néhányal külön kell foglalkoznunk. Nem mint hiteles veduták, hanem mint a csatakép-műfaj kiváló példái keltik fel érdeklődésünket. Egy ismeretlen mesternek ostromképén — az előtérben — a kézitusa gomolygását sikerült kiválóan érzékeltetnie emberek, lovak, tevék egymásba olvadó halmazával.⁵⁴ Ugyanez a mozgalmasság jellemzi Arnaldo van Westerhout nagyméretű lapját is, amelynek két dűcéről nyomott részleteit eddig különálló képeknek tartották, s ezek csak most, a feliratos szalag összetartozásának felismerése révén kerültek ismét egymás mellé.⁵⁵ A Vár falait északi irányból törő ágyúüteg munkáját egy szintén kiváló és ismeretlen mestertől származó lapon tanulmányozhatjuk.⁵⁶ A szorgalmasan dolgozó tüzérek munkájának eredményeképpen hatalmas lángnyelvek csapnak fel a Várból. Egy másik lapon⁵⁷ hatalmas robbanást figyelhetünk meg, közben a falakon az ostromlók tömegei igyekeznek a Várba behatolni. A tábori élet részleteit legkifejezőbbben egy nyugati nézetű veduta örökítette meg.⁵⁸ Valószínűleg egy nagyobb kompozíció csonka részletével állunk szemben, a Várnak is csak egy részét láthatjuk a ránk maradt darabon. A staffázsalakok egy részének előképét sikerült meghatározni,⁵⁹ az ismeretlen művész az idegen forrásból átvett elemeket is szervesen együttesbe tudta foglalni. — A csataképek közül a pálmát Romeyn de Hooghe északkeletről felvett remek lapja viszi el.⁶⁰ A kiváló és sokoldalú holland későbarokk mester művein Callot hatásának nyomait fedezhetjük fel. Hooghe, aki hazájának városairól és kastélyairól pontos vedutákat készített, ostromképein általában megbízhatatlan. Ezek, mint a budai kép is, idegen mintaképek után készültek. De művészi tekintetben Buda ostromának képei közül az ő lapja a legkiválóbb. A kompozíció áttekinthető és világos, mégis éreztetni tudja a jelenet mozgalmasságát. Vérteli művészre vall a vezéri csoport hangsúlyozása az égő város festői háttere előtt. A technikai megoldás tökéletessége megtisztelő helyet biztosít számára a budapesti vedutaanyagban. Az említett ostromkép mellett egy I. Lipót diadalmenetét ábrázoló rézkarcán is megtaláljuk Buda kisméretű látképét.⁶¹ Tanítványai közül anyagunkban Jacobus Harrewyn, Adriaan Schoonebeck és Jan van Vianen nevével találkozunk.

A XVIII. század a veduta műfaji elveinek nagymérvű kikristályosodását hozta meg. A tiszta felülnézet vagy ferde madártávlati helyszínrajz helyett, amely utóbbi sok perspektivikus következtelenséget okozott korábban, a művészi hatásra törekvő látkép lett a kor kedvelt városábrázolási formája. A veduták ebben az időben már általában reális felvételi pontról készülnek; természetes vagy mesterséges magaslatról, a képeken az látható, amit maga a művész látott maga előtt. Ezzel a látképek hatása

közvetlenebb lesz, elhithető erejük növekszik. Persze, a hitelesség az effajta felvételi rajzoknál az eddiginél jobban függ a művész szubjektív ízlésétől és lelkiismeretességétől. A gyakorlott és megbízható vedutarajzoló azonban sohasem szakad el a látott valóságtól. A XVIII. század végére már a feliratok sem zavarják tudálékos magyarázatukkal a kép hatását.

Magyarországon a XVIII. század elejére elült a felszabadító hadjáratok fegyverzaja, és a Rákóczi-szabadságharc leverése után sokáig nem zavarta harci lárma a békés fejlődést, bár a bécsi udvar, ugyanúgy mint az egész országot, Budát és Pestet is gyarmatának tekintette politikai, gazdasági és művészeti vonatkozásban egyaránt. A békés állapot beálltával megnyílt a lehetőség budai és pesti veduták helyszíni felvételére, s a fejlődő, épülő városok esabitó témákat kínáltak a festőknek és rajzolóknak. De az elnyomatás megakadályozta helyi, magyar művészeti iskola kialakulását, s így a látképeket általában továbbra is külföldiek készítették.

A XVIII. század budai és pesti vedutáit a változatok s másolatok kisebb száma, de a XVII. században megszokottnál magasabb történeti forrásérték jellemzi. A nyugtalan életű Friedrich Bernhard Werner, a „sziléziai Robinson”, életében úgyszólván egész Európát beutazta és nagyszámú jellegzetes látkép-rajzot készített. Rajzait kiadója, az Augsburgban székelő Martin Engelbrecht ügyes rézmetszőkkel sokszorosította és különböző sorozatokban adta ki. A számtalan európai várost ábrázoló lapok, amelyeket gyakran színezték, nagyon népszerűek lettek, amint a változataik mutatják. Kár, hogy nem kötetben jelentek meg; így könnyebben elkallódtak. Werner írott adatokkal alátámasztott magyarországi tartózkodása az 1730-as évekre esik.⁶² Buda, Pest és velük együtt más magyar városok képét is ebből az időszakból hagyta ránk. A kor stílusa nemesak a díszítésekben és a feliratokat tartó puttókon jelentkezik, hanem a téma hízelgő, kedvező beállításában is. A XVIII. századi látképeken nem szokatlan jelenség, hogy a hegyeket, tornyokat, kiemelkedő épületeket magasabbra rajzolják a valóságnál; a kompozíciót pedig azzal tették impozánsabbá, hogy mélységben és szélességben többet zsúfoltak a képre, mint amennyit a felvételi pontról a szemlélő láthat. Werner élt is ezekkel a fogásokkal, amelyekhez hasonlókat a korabeli arcképfestők is alkalmaztak. Az akkori arcképeken a beállítás előkelősége, a ruházat gazdagságának hangsúlyozása az ábrázolt hiúságának hízelgett. A barokk vedutarajzoló említett fogásai ugyanezt a célt szolgálták, de itt nem az ábrázolttal vagy családjával álltak szemben, hanem a lerajzolt város polgáraival, illetve a polgárság vezető csoportjával, amely a megrendelő volt. Werner képei általában mégis megbízhatóknak mondhatók. Az egyik északi nézőpontból készült, a Rózsadomb felől.⁶³ Jól érvényesül rajta a Víziváros, de tanulmányozhatjuk a Vár és Pest, valamint a távolban a Rácváros nagyobb épületeit is. Nagyban növelik a lap értékét az előtérben sétáló társaság és a jobb oldali magyarruhás lovasok éles szemmel megfigyelt csoportjai is. A keleti látképen⁶⁴ Pestet látjuk az előtérben, míg a kép háttérét a Várhegy zárja le, de a tövében elterülő települések is helyet kapnak. Werner kedves kompozíciói — amelyek régiessé vonásként számok és számjelmagyarázatok könnyítik meg a tájékozódást — azt bizonyítják, hogy fővárosunkat újra az európai nagyvárosok sorában tartják számon.

Mikovinyi Sámuel — a neves magyar mérnök, kartográfus, rajzoló és rézmetsző — szintén az 1730-as években készítette el felvételi rajzát a testvérvárosokról, amely Andreas és Josef Schmutzer rézmetszetében Bél Mátyás *Notitia Hungariae Novae* című műve harmadik kötetében jelent meg 1737-ben. A könyv szövege is fontos topográfiai forrás, de az illusztrációk — így ez a lap is — a szöveggel egyenrangú történeti dokumentumok. Mikovinyi képe a legnagyobb méretű grafikus úton sokszorosított budapesti veduták közé tartozik. Terjedelemre csak a Schön-féle fametszet vetekedhet vele; szélessége 150 centiméter. Nyugodtan panorámának nevezhetjük, mert több, azonos nézőpontból felvett részletet egyesítettek rajta; az emberi szem nem képes egy pillantással ekkora területet áttekinteni. A pontos, kissé száraz kompozíció a mérnök éles szemét árulja el.⁶⁵

1739-ben jelent meg Anton Erhard Martinelli császári építész tervei nyomán Salomon Kleiner rézmetszetsorozata a pesti Invalidusházzal. Bár az egész épület látképét feltüntető első lapon olyan részleteket is látunk, amelyek az építkezés folyamán nem valósultak meg, a kép mégis fontos emléke az épület történetének. Művészi kvalitásai miatt messze kiemelkedik az egyes épületeket ábrázoló látképek sorából. A lap Kleiner közkedvelt bécsi vedutái mellé állítható, amelyek az épületek pontos rajza miatt elsőrangú építészettörténeti források, minuciózus staffázsalakjaikat pedig a művelődéstörténet kutatója tanulmányozhatja haszonnal.⁶⁶

A század végéről még két külföldi művész látképeit kell megemlítenünk. Johann Jakob Meyer osztrák tájképfestőnek a pesti partról felvett nagyméretű látképét 1777-ben a bécsi Johann Ernst Mansfeld sokszorosította. A lap művészi és topográfiai tekintetben egyaránt figyelemre méltó.⁶⁷ Apró staffázsalakjai nem vonják el a figyelmet a tulajdonképpeni tárgytól, a budai Várhegy megbízható ábrázolásától. A Rózsadomb felőli felvételi pontot a neve után ítélve talán szintén osztrák Ferdinand Pichler használta 1781-ben. Pontosságban mintaszerű kompozíciójával már a veduta XIX. századi fejlődését jelzi előre.⁶⁸ A Várpalotát nyugatról ábrázoló rajza is lelkiismeretes vedutarajzolóknak mutatja.⁶⁹ Északi látképéről a prágai Johann Balzer, a vári vedutáról a bécsi Mansfeld rézmetsző-család egyik tagja — valószínűleg a már említett Johann Ernst — készített rézmetszetet.

E jelentősebb bécsi mesterek itteni működését néhány királyi intézkedés, illetve a királyi család életével kapcsolatos esemény teszi érthetővé. Nem véletlen, hogy a XVIII. század végén egyszerre több olyan budai látképpel találkozunk, amely nyugodtan felveszi a versenyt az egykorú bécsi vedutákkal. A királyi rendelettel Budára, a Várpalotába helyezett egyetem központi helyet kap a századvégi budai látképeken. Másrészt a királyi koronázás színhelye is az addig meglehetősen elhanyagolt Buda lesz, a beiktatás egymást követő aktusai is megtalálják most ügyeskező ábrázolójukat.

A helyi mestereket ebben a fontosság szerint válogatott felsorolásban két művész képviselheti. A budai Binder János Fülöp rézmetsző nevével főleg használati grafikai alkotásokon találkozunk. Könyvillusztrációkat, szentképeket és elsősorban céhleveleket készített Budáról, Pestről, és az országnak talán minden jelentősebb helységéről. Budai céhleveleit időben

megelőzte egy, a keleti partról felvett budai látkép 1761-ből.⁷⁰ A feliratszalagot tartó angyalok és maga a magyarázat még a Werner-sorozatok lapjaira emlékeztet. A kissé primitív lap a mestert inkább a barokk hagyományok folytatójának, mint a későbbi fejlődés megsejtőjének mutatja. A szorgalmas Binder neve azonban ennek ellenére is elválaszthatatlan a budai és pesti veduták történetétől.

Pollencig József életének egy részét szintén Budán töltötte. 1787-ben készült keleti nézetű lapja, amelyet Orczy Lászlónak ajánlott.⁷¹ Ez, Binder művével ellentétben, már előremutat. Nincs rajta a művészi hatást megzavaró magyarázat, és elmaradtak a barokkból itt felejtett angyalkák is. A lap modern hatását a Duna-parton sétálgató és beszélgető magyarruhás alakok teszik teljessé. Pollencig képének előtere a Bindernél látható sivár pusztasággal szemben kellemes átvezetést nyújt a szemnek a túlsó part látványára, a Várhegy becsületesen megoldott ábrázolására. A kisebb rajzbeli és technikai hibákból helyi zamat árad; a mester kissé gyakorlatlan vonásai a nagyméretű lapot csak még kedvesebbé teszik, az egységes művészi hatást nem rontják le.

Mire tehát fővárosunk vedutáinak fejlődése újból betorkollott az általános európai fejlődésbe, addigra megjelentek a helyi, magyar mesterek is, hogy saját városuk ábrázolásán mutassák meg rátermettségüket és fejazzék ki lokálpatrióta érzelmeiket. Megnyílt az út a XIX. század sokrétű fejlődése számára.⁷²

*

A katalógus elrendezésénél az egységes időrendi csoportosítás helyett alkalmasabbnak látszott a meglehetősen nagy mennyiségű anyagnak — amely néhány, a város történetében kiemelkedő fontosságú évben (pl. 1686) rendkívül nagymértékben kibővül — kisebb csoportokra való tagolása. Erre a tagolásra, ikonográfiai és ezen belül topográfiai vonatkozású katalógusról lévén szó, legalkalmasabbnak kínálkozott az égtájak szerinti felosztás. Ennek révén a városnak a különböző irányból közeledő szemlélő előtt kibontakozó arculatai, vedutái különülnek el és alkotnak közös csoportokat. A nyugati iránnyal kezdtük, mivel innen készült a legtöbb látkép; a többi égtáj az óramutató járásával megegyező irányban következik, de ez a sorrend megfelel a csoportok nagyságrendjének is.

Az egyes csoportokon belül külön szerepelnek egyrészt Buda és Pest együttes látképei, másrészt a madártávlatok és a látképes elemekkel tarkított alaprajzok. Az egyes városrészek (Buda, Pest, Óhuda, királyi vár) vedutái a szükségletnek megfelelően szintén külön alcsoportokban kerülnek felsorolásra.

Az égtájak szerinti első négy csoporthoz másik négy csatlakozik. Ezek egyike az egyes épületek vagy épületcsoportok ábrázolásait tartalmazza. A következő azokat a festményeket és rajzokat, amelyek nem hozhatók kapcsolatba az égtájak szerinti vedutacsoportok egyikével sem, és amelyek beillesztése a többnyire pontosan datált metszetek közé nehézségeket okozna. A hitelesnek nem tekinthető, apokrif képek után a csak irodalomból ismert anyag következik, amelynél az eredeti darabok elvesztek

vagy külföldön vannak, a budapesti közgyűjteményekben és könyvtárakban nem találhatók meg. Ennél az utolsó csoportnál számíthatunk leginkább az anyag bővülésére, részben a lappangó darabok újbóli felbukkanása, részben a külföldi gyűjtemények feldolgozása révén.

Az egyes csoportokban és alcsoportokban a látképek időrendben következnek. Az eredeti felvételek alapján készült vagy művészi tekintetben önálló kompozíciók az egész rendszeren végigfutó számokat kaptak. A kópiák vagy lényegtelen momentumokra szorítózkodó átdolgozások az előképet követik időrendben, s az ábécé betűi alapján különböztethetők meg egymástól.

Az egyes lapoknál minden lényeges adatot felsoroltunk. A felirat, szignatúra, technika és méret mellett ide tartozik a megjelenési hely pontos közlése is. A grafikai úton sokszorosított lapoknál a különálló, nyomtatott magyarázat közlése is szükségesnek látszott, amikor a lapon betűk vagy számjelzések utalnak rá. Ezután a keletkezési és megjelenési körülményekkel kapcsolatos megjegyzések következnek. Az egyes lapokra vonatkozó irodalom nem törekszik teljességre, csak a lényegeset mondó helyeket tartalmazza.

A katalógus használhatóságát mutatók könnyítik meg. Az időrendi mutató a keletkezés sorrendjében adja a katalógus számait. A művésznév-mutató a rajzolókat, festőket, fa- és rézmetszőket neveit tartalmazza. Az egyes látképek feliratainak ábécé-rendben történő felsorolása egy-egy különálló lap azonosítását teszi lehetővé, ha a művész neve vagy a megjelenés helye ismeretlen. A látképeket tartalmazó könyvek, rölapok, folyóiratok címeit, a kiadókat és a nyomdászokat külön mutatók sorolják fel. Végül a katalógusban említett lapokon Budán, illetve Pesten kívül található egyéb helységek ábrázolásairól és az arcképekről ikonográfiai mutatók tájékoztatnak.

J E G Y Z E T E K

¹ Römer F., A régi Pest. Bp. 1873, 100—101.

² Bubicz Zs., Magyarországi várak és városoknak a M. N. Múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei. Bp. 1880.

³ Felsorolásukat lásd a Rövidítések jegyzékében.

⁴ Kelényi B. O., Buda és Pest grafikus ábrázolásai a visszafoglalás korában. 1683—1718. Kny. a Fővárosi Könyvtár évkönyvéből. Bp. 1936, 8.

⁵ A Bevezetés általános részének megírásánál a következő, hasonló természetű feldolgozásokra támaszkodtunk: Baer, C. H., Das Stadtbild von Basel. Megj.: Kunstdenkmäler des Kantons Basel-Stadt. I. köt. Basel 1932; Meyer, H., Die Danziger Stadtvedute in ihrer künstlerischen Würdigung. Ein Beitrag zur Geschichte der Vedute. Königsberg i. Pr. 1934; uő., Grenzen, Aussichten und Methoden der Auswertung des Städtebildes für die Geschichtsforschung. Historische Zeitschrift CL (1934) 306—311; Hofer, P., Das Berner Stadtbild im Wandel der Jahrhunderte. Bern 1941; Volkelt, P., Die Städteansichten in den grossen Druckwerken vornehmlich des fünfzehnten Jahrhunderts. Marburg 1949 (kéziratos disszertáció); Wirth, Z., Prag in Bildern aus fünf Jahrhunderten. Prag 1954.

⁶ Rostowzew, M., Hellenistisch-römische Architekturlandschaft. Römische Mitteilungen XXVI (1911) 1—185.

⁷ Pauly—Wissowa, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. X. köt. Stuttgart 1919, 2126.

⁸ Einhard: Vita Karoli magni. 33. fej.

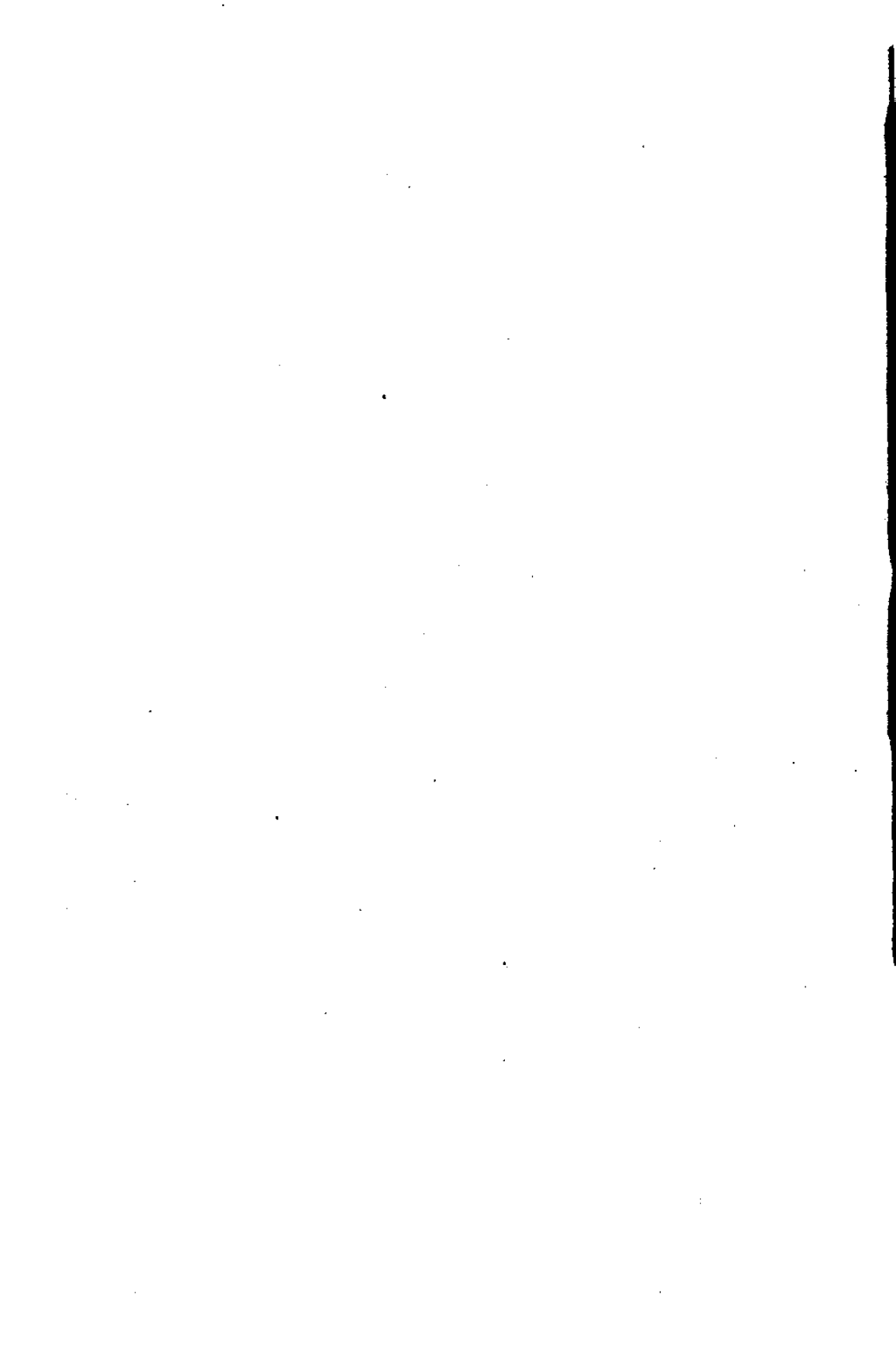
- ⁹ Grabar, A., La peinture byzantine. Genève 1953, 56.
- ¹⁰ Genf: Musée d'art et d'histoire.
- ¹¹ Zürich: Schweizerisches Landesmuseum. — Vö.: Mouillet, M., Les maîtres à Poëillet. Bâle 1943, 76—83.
- ¹² Lippmann, F., Der italienische Kupferstich im XV. Jahrhundert. Jahrbuch der preussischen Kunstsammlungen V (1884) 202—203.
- ¹³ Vasari, G., Le vite... Firenze [1913], 456.
- ¹⁴ Vö.: Schottenloher, K., Flugblatt und Zeitung. Berlin 1922; Benda K., A törökör német újságitrodalma. Bp. 1942.
- ¹⁵ Daniel Meissners Thesaurus Philopoliticus. Neu herausgegeben und eingeleitet von Fr. Hermann u. L. Kraft. Heidelberg 1927.
- ¹⁶ 25. sz. — Vö.: Rózsa Gy., A Birckenstein-féle metszeteskönyv. Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 34.
- ¹⁷ 124. sz.
- ¹⁸ 86. sz. — Vö.: Loga, V., Die Städteansichten in Hartman Schedels Weltchronik. Jahrbuch der Königlich Preussischen Kunstsammlungen IX (1888) 194.
- ¹⁹ Vö. pl.: Horváth H., Buda a középkorban. Magyar Művészet VIII (1932) 289; Genthon I., Buda legrégibb ábrázolása. Budapest I (1945) 3—5.
- ²⁰ 1. sz. — Vö.: Kelényi B. O., Erhard Schön magyar vonatkozású metszetei különös tekintettel Buda 1541. évi ábrázolására. Kny. a Fővárosi Könyvtár évkönyvéből. Bp. 1932.
- ²¹ Borbély A., Egykorú kép és költemény Kőszeg 1532-i ostromáról. Hadtörténelmi Közlemények XXXIV (1933) 71—73.
- ²² Németországban hasonló korai, fametszetű veduta például Georg Sold augsburgi látképe, amelyet 1521-ben Hans Weiditz metszett fára, és Anton Woensam kölni képe 1531-ből. — Vö.: Thieme, U.—Becker, F., Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler. XXX. köt. Leipzig 1936, 475; XXXVI. köt. Leipzig 1947, 166.
- ²³ 72. sz.
- ²⁴ 3. sz.
- ²⁵ 74. sz.
- ²⁶ Pest megye műemlékei. Bp. 1958, II. köt. 399—401. o. (képpel).
- ²⁷ Előszőr 1550-ben jelent meg. 31. sz.
- ²⁸ 1572, ill. 1617. 2, ill. 76. sz.
- ²⁹ Richter, P. E.—Krollmann, C., Wilhelm Dilichs Federzeichnungen Kursächsischer und Meissnischer Ortschaften. Dresden 1907, I. köt. 9.
- ³⁰ 6. sz. (csak a Vár: 32. sz.).
- ³¹ Kettő az egész városról ideális felvételi pontból: 40, 43. sz.; kettő Óbudáról természetesen nézőpontból: 67—68. sz.
- ³² 111. sz.
- ³³ 115. sz.
- ³⁴ Vác és Visegrád. — Vö.: Pest megye műemlékei. II. köt. 251, 400—401.
- ³⁵ Vö.: Vaczulik M., A török korszak kezdetének nyugati történetirodalma a 16. században. Bp. 1927, 83—85.
- ³⁶ Nyugati: 7. sz.; északi: 42/a sz. — Ortelius könyvére vonatkozólag lásd: Rózsa Gy., Régi magyar csataképek. Bp. 1959 (rotaprint).
- ³⁷ Nyugati: 8—9. sz.; Óbuda: 67/a sz.; keleti: 74/b és 181. sz. — Dilbaumra vonatkozólag lásd: Cennerné Wilhelmb G., Wilhelm Peter Zimmermann magyar vonatkozású rézkarc-sorozatai. Folia Archaeologica IX (1957) 187. kk.
- ³⁸ 10. sz.
- ³⁹ 2/a sz.
- ⁴⁰ 32/a, 63, 111/a sz. — A könyvre vonatkozólag lásd a 15. jegyzetet.
- ⁴¹ 11. sz.
- ⁴² Érdekes, hogy Matthaeus fia, Caspar Merian, aki részt vett az öröklött kiadvállalat vezetésében, 1680-ban többek között egy önálló magyarországi topográfia-kötet kiadását tervezte. Terve megvalósításában 1686-ban bekövetkezett halála és a magyarországi háborús események akadályozták meg. — Vö.: Bachmann, F., Die alten Städteansichten. Leipzig 1938, 32.
- ⁴³ 112. sz.
- ⁴⁴ 100, 120.—122. sz.

- ⁴⁵ Vö.: *Majláth B.*, A történelmi kiállítás katalógusa. Bp. 1886, 856. sz.
⁴⁶ 99. sz.
⁴⁷ 15, 70, 77, 118. sz.
⁴⁸ 118. sz.
⁴⁹ 70. sz.
⁵⁰ 21, 88, 98. sz.
⁵¹ 27, 71. sz.
⁵² 38. sz.
⁵³ 264. sz.
⁵⁴ 16. sz.
⁵⁵ 37. sz.
⁵⁶ 59. sz.
⁵⁷ 114. sz.
⁵⁸ 25. sz.
⁵⁹ Vö.: 16. jegyzet.
⁶⁰ 104. sz.
⁶¹ 107/b sz.
⁶² *Bretschneider, P.*, Der Zeichner, Stecher und Chronist Friedrich Bernhard Werner und seine Arbeiten. Neustadt/Schlesien 1921, 65.
⁶³ 56—56/a sz.
⁶⁴ 80. sz.
⁶⁵ 81. sz.
⁶⁶ 130. sz.
⁶⁷ 94. sz.
⁶⁸ 57. sz.
⁶⁹ 138. sz.
⁷⁰ 83. sz.
⁷¹ 95. sz.
⁷² A XIX. századi budapesti veduták összegyűjtése és feldolgozása folyamatban van, katalógusukat Seenger Ervin készíti elő.

Itt kell megköszönnöm Vayer Lajosnak, hogy a budapesti látképekre vonatkozó anyaggyűjtését nekem átengedte. A Magyar Történelmi Képcsarnok, a Budapesti Történelmi Múzeum Újkori Osztálya és az Országos Széchényi Könyvtár Apponymetszetgyűjteménye anyagáról készült céduláit én revidéáltam és az újabb szerzeményekkel kiegészítettem. Teljes egészében én végeztem a budapesti közkönyvtárak (Országos Széchényi Könyvtár, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Egyetemi Könyvtár és Akadémiai Könyvtár) magyar vonatkozású könyvanyagának átnézését és egyeztetését, valamint az anyag csoportosítását.

KATALÓGUS

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- Andresen *Andresen, A.*, Der deutsche Peintre-Graveur. I—V. köt. Leipzig 1864—1878
- App. m. Országos Széchényi Könyvtár, Apponyi-metszetgyűjtemény
 Apponyi *Apponyi, A.*, Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. I—IV. köt. München 1903—1927
- Bachmann *Bachmann, F.*, Die alten Städtebilder. Leipzig 1939
- Ballagi *Ballagi A.*, Buda és Pest a világirodalomban. I. köt. Bp. 1925
- Balogh *Balogh J.*, A budai királyi várpalota rekonstruálása a történeti források alapján. Művészettörténeti Értesítő I (1952) 29—40
- Bibliofil *Kremmer D.*, A régi Buda és Pest könyvekben, képekben. A magyar Bibliophil Társaság harmadik kiállításának katalógusa. Bp. 1922
- Borbély *Borbély A.*, Kéziratos ábrázolások Buda visszafoglalásáról. Tanulmányok Budapest múltjából. V. köt. Bp. 1936, 132—141
- BTM Budapesti Történeti Múzeum Újkori Osztálya
- Bubics *Bubics Zs.*, Magyarországi várak és városoknak a M. N. Múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei. Bp. 1880
- Cennerné *Cennerné Wilhelmb G.*, Wilhelm Peter Zimmermann magyar vonatkozású rézkarc-sorozatai. Folia Archaeologica IX (1957) 187—203
- Divald *Divald K.*, Budapest művészete a török hódoltság előtt. Bp. [1903]
- Drugulin *W. Drugulin's Historischer Bilderatlas. 2. Theil. Chronik in Flugblättern.* Leipzig 1867
- Fekete *Fekete L.*, Budapest a török korban. Budapest története. III. köt. Bp. 1944
- Gallina *Gallina F.*, Budapest Székesfőváros története képekben. Bp. 1932
- Genthon—*Genthon I.—Kolb J.*, Budapesti képeskönyv. A metszeteket kiválogatta és magyarázatokkal ellátta Kelényi B. O. Bp. [1933]
- Kolb
 Gerecze *Gerecze P.*, A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Magyarország műemlékei. II. köt. Bp. 1906
- Glaser *Glaser L.*, A karlsruhei gyűjtemények magyarvontatkozású térkép-anyaga. Bp. 1933
- Horler *Horler M.*, Budapest műemlékei. I. köt. Bp. 1955
- Hubay *Hubay I.*, Magyar és magyarvontatkozású röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban. 1480—1718. Bp. 1948
- Jajczay *Jajczay J.*, Budai és pesti veduták vallásos tárgyi képeken. Tanulmányok Budapest múltjából. IV. köt. Bp. 1936, 157—172
- Károlyi—*Károlyi A.*, Buda és Pest visszavívása 1686-ban. 2. kiad. Átdolgozta
 Wellmann *Wellmann I.* Bp. 1936
- Kelényi, ábrá-*Kelényi B. O.*, Buda és Pest grafikus ábrázolásai a visszafoglalás
 zolások korában. 1683—1718. Kny. a Fővárosi Könyvtár évkönyvéből. Bp. 1936
- Kelényi, bib-*Kelényi B. O.*, Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú
 liográfiája irodalma. 1683—1718. Kny. a Fővárosi Könyvtár évkönyvéből. Bp. 1935
- Kremmer,
 német *Kremmer D.*, Pest-Budát ábrázoló német metszetek. Budapest Régiségei. X. köt. Bp. 1923, 81—215

- Kremmer, olasz
Kuzsinszky
Lanfrancioni
Layer
Lux
Majláth,
bibliográfia
Majláth,
katalógus
MTKcs
Művelődés-
történet
Nagler,
Lexikon
Nagler, Mono-
grammisten
Pataky
Pest megye
műemlékei
Schoen, Buda
Schoen, Csillag
Schoen, Lantos
Szendrei—
Szentiványi
Thieme—
Becker
- Kremmer D.*, A Székesfővárosi Múzeum olasz metszeteiről. Múzeumi és Könyvtári Értesítő VII (1913) 248—263
A Budapest Székesfővárosi Múzeum katalógusa. Szerk. Kuzsinszky B. Bp. 1907
Lanfrancioni Enea által Budapest fővárosnak ajándékozott buda-
pesti történelmi képek jegyzéke. Bp. 1887
Layer K., Buda visszafoglalása 250-ik évfordulójának emlékkiállí-
tása. Bp. 1936
Lux K., A budai várpalota Mátyás király korában. Bp. 1920
Majláth B., Budapest történetének irodalma. 1493—1700. Bp. 1886
Majláth B., A történelmi kiállítás katalógusa. Bp. 1886
Magyar Történelmi Képesarnok
Magyar művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. I—V. köt.
Bp. é. n.
Nagler, G. K., Neues allgemeines Künstler-Lexikon. I—XXV. köt.
Leipzig 1835—1852
Nagler, G. K., Die Monogrammisten. I—V. köt. München 1858—
1879
Pataky D., A magyar rézmetszés története. Bp. 1951
Pest megye műemlékei. I—II. köt. Bp. 1958
Schoen A., Buda, Óbuda, Pest 1800 előtt. Budapest Székesfőváros
Történelmi Múzeumának kiállítása. Bp. 1946
Schoen A., Buda-pesti képek, könyvek Csillag Béla gyűjteményében.
Bp. 1936
Pest-Buda egyesítése emlékére. Lantos r. t. tudományos antiquariu-
mának . . . XXVII. sz. jegyzéke. Összeállította Schoen A. Bp. [1923]
Szendrei J.—Szentiványi Gy., Magyar képzőművészek lexikona.
I. köt. Bp. 1915
Thieme, U.—Becker, F., Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler.
I—XXXVII. köt. Leipzig 1907—1950

I. NYUGATI NÉZET

A) BUDA ÉS PEST LÁTKÉPEI

I. Buda ostroma. 1541 (E. Schön) — III. tábla

Címe fent a kereten kívül: „Ein ware Contrafactur oder verzeychnus der Königlichen Stat Ofen in Vngern jr belegerung sampt dem vnglückhafftigen Scharmuettel des pluturstigen Türcken mit dem Königlichen heerleger im September des 1541. jars.”

A kép megfelelő helyén az első részen: „maria magdalen — múnch hauss — der hussern wach — hussern wach — múnchs garten -- welsch leger — Reutter leger — hussern leger”. A második részen: „S. Niclas prediger Closter — Vnser frawen — S. Sigmund — S. Johannes Parfuser Closter — die maur ist abgeschossen vnd ein zaun darmb gemacht — abgeschossen maur — der von Rogendorff Hauptman”. A harmadik részen: „Kungs garten — Bad — gerets perg — das gross leger”. A negyedik részen: „Pest”. Az ötödik részen: „Bemisch rundel — das Türkisch leger”.

Fametszet, öt dúcról nyomtatva, 44,5×142,9 cm.

Megjelent röplapon. A kép alá ragasztott papíron 15 hasábos verses szöveg. Kezdeté: „Schaw an ein war Contrafactur . . .” Vége: „. . . Das wünscht vns vs Nürnberg H. S.” Végén impresszum: „Steffan Homer zu Nürnberg.”

Egyetlen egykorú példány: Bécs, Albertina, egykorú színezéssel. A berlini Derschau-gyűjteményben fennmaradt eredeti dúcokról (jelenleg: Staatliche Museen zu Berlin, Kupferstichkabinett) új lenyomatokat készítettek, amelyek a dúcok rongálódottsága miatt esonkák. Magyarázó felirataikból néhol több betű hiányzik, máshol tipográfiai tekintetben eltérnek a leírtaktól. Így: „. . . madalena . . . múnchs gartē . . . Reuter . . . Vnser frawen . . . drum . . . mawr . . . mawr . . . Königs garten . . . rundel.” Új lenyomatok: MTKcs.

Erhard Schön nürnbergi festő és rajzoló (1491 körül — 1542) műve. Vö.: Thieme—Becker XXX. 218—220. — Stefan Hamer nürnbergi nyomdász és fametsző mester 1534 és 1554 között működött. Vö.: Thieme—Becker XV. 547. — A röplapon olvasható vers Hans Sachs műve, 1541. dec. 28-án keletkezett. — Nagler, Monogrammisten 27. sz. alatt egy hat lapból álló, eltérő méretű és szövegű fametszetet említ, amelynek címe: „Wahrafftige Handlung Wie vnd welcher massen der Türck die stat Ofen belegert”. Ez a változat Nicolaus Meldemann monogramjával és adresszével Nürnbergben jelent volna meg. Ezt a lapot azonban Nagleren kívül senki sem látta. — A nürnbergi tanács 1542. jan. 28-án foglalkozott Schön fametszetével. Vö.: Hampe, T., Nürnberger Ratsverlässe. Wien 1904, I. köt. 2633.

IRODALOM: Nagler, Monogrammisten IV. 2471. 28. sz. (Meldemann). — Majláth, bibliográfia 9. sz. (Meldemann). — Divald, 98 (Meldemann). — Eisler, M., Historischer Atlas des Wiener Stadtbildes. Arbeiten des Kunsthistorischen Instituts der Universität Wien. XVI. köt. Wien 1919, 9 (Meldemann). — Lux 17—18 (Meldemann). — Kremmer, német 92—94 (Meldemann). — Geisberg, M., Der deutsche Einblatt-Holzschnitt in der ersten Hälfte des XVI. Jahrhunderts. München 1923, XXXIV. 26—30. sz. (Schön). — Ballagi 490—491. sz. — Röttinger, H., Erhard Schön und Niklas Stör, der Pseudo-Schön. Studien zur deutschen Kunstgeschichte. Heft 229. Strassburg 1925, 253. sz. (Schön). — Kelényi B. O., Erhard Schön magyar vonatkozású metszetei különös tekintettel Buda 1541. évi ábrázolására. Kny. a Fővárosi Könyvtár évkönyve II. kötetéből. Bp. 1932 (képpel). — Thieme—Becker XXX. 219. — Művelődéstörténet III. 228—229. o. között, 600. o. (új lenyomat képe). — Schoen, Buda 6. sz. — Balogh 39.

2. Buda látképe — VI. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „BVDA, vulgo Ofen, prima & regia / Vngarici regni ciuitas, ad Danubium / sita: quam Ptolemaeus Curtam, vel, vt alijs / persuasum est, Salmum nominat. Fran: Jre:”

A kép megfelelő helyén: „Danubius flu. — Aula Regis. — Thermae. — Horti amoeni. — Aula marmorea.”

Rézkaré és rézmetszet, Bécs látképével közös lemeze 31,2×47,8 cm, Buda képe 15×47,5 cm.

Megjelent: Braun, G.—Hogenberg, F., Civitates orbis terrarum. Liber primus. Köln 1572, 41, ill. 42. táblájaként.

MTKcs, BTM.

A kompozíció az 1. sz. fametszet felhasználásával készült, a csatajelenet nélkül. Az előtérbe három magyarruhás alakot, két nőt és egy férfit helyezett a művész. A Duna túlsó partjáról Pest elmaradt. Franciscus Irenicus Germaniae Exegesis című művét, amelyből az idézet való, lásd: Apponyi 2530. sz.

A képet tartalmazó, 1572-től 1617-ig megjelent hatkötetes mű történetét Friedrich Bachmann kutatásai derítették fel (Bachmann 7—12).

A rendkívüli népszerűségnek örvendő kiadvány első kötete latin nyelven 1572-ben jelent meg először. További megjelenési évei: 1575, 1577, 1582, 1588, 1593, 1598, 1612, 1613 és 1623 (a téves 1523-as szám helyesbítése). Németül 1574-ben és 1582-ben, franciául 1575-ben adták ki. Így a képek hátlapján mindhárom nyelvű szöveggel találkozunk. Az eredeti kölni kiadásokban a hátlap szövege mindig egyhasábos. Rendszerint minden egyes feltalálható példány hátlapi szövege eltérő tipográfiájú. Az egyes, gyakran évszám nélkül megjelent kiadások pontos és teljes feldolgozása csak a különböző példányok lapról lapra történő összehasonlítása alapján volna lehetséges. Az értékes régi kötetek azonban a világ nagyobb könyvtáraiban szét-szórva találhatók, így összevetésük jelenleg megoldhatatlan feladat. Már Bachmann sem tudta az összes kiadás feltérképezését teljesen megoldani. Ezért jelenleg meg kell elégednünk az ő eredményeinek átvételével. A kiadvány lemezanyagát a kiadók hosszú ideig gyümölcsöztették, még a XVIII. században is jelentek meg egyes illusztrációi. A Budát és Béceset ábrázoló lap azonban csak az eredeti kölni kiadásokban látott napvilágot, a későbbi, az eredeti formát megváltoztató átdolgozások már nem közölték. — Az eredeti

kiadásban a lapszámozás a hátlapon a szöveg alatt olvasható. Az eltérés onnan adódik, hogy az egyes kiadásokban az első oldalt „A” betűvel jelölték s a számozást csak a második oldallal kezdték el, míg a többiben már az első oldallal. A lemez állapotainak változásáról, az összes kiadás ismeretének hiányában, csak nagy valószínűséggel beszélhetünk. A kép bal alsó sarkán hibát vehetünk észre, a lemez sarka letörhetett s megforrasztották. Az előkerült, meglehetősen sok példányon ez a hiba kivétel nélkül feltalálható. Így fel kell tételeznünk, hogy a lemez már munka közben megsérült s hibátlan példányt nem is nyomtak. Úgy látszik tehát, hogy az I. állapot már sérült lemezről készült. A sérülést úgy igyekeztek kevésbé feltűnővé tenni, hogy a bal sarokban látható domb hátát vésővel utána húzták. Később a két város képe közé a „Cum Priuilegio” szöveg került, ez a II. állapot. Van azonban olyan példányok is, amelyeken az eredeti törés szabálytalan formáját majdnem négyszögletesre egyenesítették s a bal sarokba egy cserjét is rajzoltak, hogy a törésvonalat még jobban eltüntessék. Ez az állapot — a III. állapot — szintén a „Cum Priuilegio” szöveggel került elő (BTM). — A kompozíció rajzolóját nem ismerjük, a kiadvány művészi díszítésén Franz Hogenberg (1540—1590, Thieme—Becker XVII. 306—307) és Simon Novellanus (1560—1590, Thieme—Becker XXV. 529) rézmetszők dolgoztak. Műveiket azonban a könyvben nem lehet pontosan elkülöníteni, mivel a nagy munkában egész műhelyt foglalkoztattak. — A könyv nyomdászai: 1572: Theodor Graminacus, 1574: Heinrich v. Ach, 1577—1593: Gottfried v. Kempen, 1590—99: Bertram Buchholz. 1612, 1623 (1613?): Petrus a Brachel. — Kiadók: Kölnben a szerzők, Braun és Hogenberg, Antwerpenben Philipp Galle (1572—1593) és 1575-től Aegidius Vredemann.

IRODALOM: Bubics 10. sz. (1599). — Majláth, bibliográfia 31. sz. (1598). — Majláth, katalógus 885. sz. (tévesen Hoefnagel rajzaként, 1572). — Lanfrancioni 7. sz. — Kuzsinszky 11. — Lux 20. — Bibliofil 18/a sz. — Kremmer, német 92—94, 112—113, 197—198 (tévesen Sibmacher műveként). — Schoen, Lantos 639. sz. — Ballagi 736, 742. sz. (1573, 1574). — Glaser 565. sz. (tévesen Fr. Iré. műveként). — Hóman B.—Szekfű Gy., Magyar történet. 2. kiad. Bp. 1935, III. köt. 352—353. o. között („Franciscus Irenaeus 1572-ben megjelent művéből. Metszette H. Johann Sibmacher”). — Layer 18. — Schoen, Csillag 3—4. sz. (képpel). — Bachman 186. — Rózsa Gy., Régi várképek. Bp. 1959, II. o., I. t.

α) Buda látképe

Címe fent a képen: „OFEN”.

Rézkarc, 14,1 × 19,2 cm.

Megjelent: P. BERTH / COMMENTARIORVM / RERUM GERMANICARVM / Libri Tres / . . . Amstelodami / apud Joannem Janssonium / Anno 1616. 492.

MTKcs, BTM.

A 2. sz. kompozíció kicsinyített másolata. — A könyv 1632. évi kiadásában a kép szintén a 492. oldalon található. Bachmannál nem szerepel Andreas Janssonius 1617. évi zutfeni (ZVTPHANIAE) kiadása, amelyben az eredeti címlapon a meg nem felelő részt átragasztották. Egyes példányai-ban a kép tévesen a 496. oldalra került. Ezekben a kiadásokban a hátlapon mindig van szöveg. 1619-ben kiadták külön a képeket, hátlapi szöveg nélkül, jobb papiroson, a következő címen: Praecipuarum Urbium Germaniae

Superioris Iconismi & effigies, Graphice delineatae. Amstelodami, Apud Joannem Janssonium 1619. A képek egy részét, így Budáét is, felhasználták a T'Keyser-ryek Van Dytschland Waer in clærlyck voor ooghen gestelt werden de geginselen van het H. Roomsche Ryck . . . sampt de afbeeldinghe . . . der Steden . . . met een verhael van de Academien című kiadványban, 1620-ban. Ennek a kiadásnak címlapja az 1616-oséval azonos, a dátumot megváltoztatták és a fenti címet ragasztották rá. A könyv történetére vonatkozólag lásd: Bachmann 14–16. — Mestere valószínűleg Pieter van der Keere (1570/1–1630, vagy utána) holland rézmetsző és kiadó. Vö.: Thieme—Becker XX. 57–58.

IRODALOM: Bubits 31. sz. — Majláth, bibliográfia 47. sz. — Majláth, katalógus 917. sz. — Lanfrancioni 10. sz. — Kuzsinszky 14. — Schoen, Csillag 13–14. sz. — Bachmann 186. sz. — Horler 41 (képpel).

b) Buda látképe. Részlet Magyarország térképének keretdíszítéséből (A. Goos)

A részlet címe fent a képben, a keret alatt: „OFEN”.

Az egész lap címe lent a bal sarokban, táblán: „THE MAP OF/HUNGARI/newly augmented by. John. Speede / Ano Dom: 1626. / Are to be sold in Pops-head Alley / by. George Humble. Anno. 1626.”

Jelezve lent az egész lap középső részén: „Sculptum apud Abrahamum Goos.”

A térkép keretében fent középen magyar címer kétfejű sassal, tőle balra „PRESBURCH” és „OFEN”, jobbra „COMORRA” és „RAAB” látképe. A keret bal és jobb oldalán magyar viseletképek.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez $39,8 \times 52,3$ cm, a kis kép $3 \times 10,9$ cm.

II. állapot: az addressz a következőképpen hangzik: „Are to be sold bey Tho: Bassett in Fleet street, / and Ric: Chiswell in St. Pauls Churchyard.”

MTKcs, BTM (I. állapot), Országos Széchényi Könyvtár Térképtár, lt. sz.: TM 5365, csonka példány (II. állapot).

Abraham Goos amszterdami térképrajzoló és metszetkiadó a XVII. század elején (Thieme—Becker XIV. 393), D. Georges Humble a XVI. század második felében működő londoni arcképfestő és kiadó; lehet, hogy a lap felirata csak az utóbbi nevét viselő cégre vonatkozik. Vö.: Thieme—Becker XVIII. 124. — John Speed angol kartográfus (1552–1629). Vö.: Bagrow, L., Die Geschichte der Kartographie. Berlin 1951, 365. — A kompozíció a 2. sz. kép kicsinyített, gyenge másolata staffázsalakok nélkül.

IRODALOM: Lanfrancioni 23. sz. (II. áll.). — Layer 26 (I. áll.).

c) Buda és Pest látképe. Részlet Magyarország térképének keretdíszítéséből

A részlet címe fent a keret alatt: „BVDA vulgo OFEN”.

A részlet megfelelő helyén: „Pestien — Aula Regis — Danubius flu.”

Az egész kép címe a jobb alsó sarokban táblán, amelyet magyar és török harcos tart: „NOVISSIMA ET / EMENDATA DELINEATIO / HUNGARIAE / una cum adjacentibus et / Finitimis Regionibus.”

Jelezve az egész lap címe alatt a táblán: „Excudebat Iacobus Bruynel / Antverpiae.”

A térkép körül POSONIENSIS vulgo PRESBVRG, BVDA vulgo OFEN, RAB, KOMORA és STRIGONIVM vulgo GRAN látképe.

Rézkaré és rézmetszet, az egész lemez $40,3 \times 53,2$ cm, a kis kép $5,2 \times 26,5$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3571.

A 2. sz. kompozíció kicsinyített, gyenge másolata, kiegészítve a háttérben Pest látképével. Az előtérben jobbra török vezér lovon, kíséretével. — Jacob Bruynel rézmetsző és kiadó 1662-től 1691-ig működött Antwerpenben. Vö.: Thieme—Becker V. 161. — A térképen az egyes városok neve mellett a vonatkozó fontosabb dátum olvasható; Bécsnél nem említi az 1683. évi ostromot, így valószínűleg 1683 előtt keletkezett.

IRODALOM: Layer 26.

d) Buda látképe. Részlet Magyarország és környéke térképének keretdíszítéséből

A részlet címe fent a képen: „BVDE”.

Az egész lap címe fent: „CARTE DE LA HAVTE ET BASSE HONGRIE TRANSYLVANIE, MOLDAVIE, VALACHIE, SCLAVONIE ET CROATIE / DEPVIS VIENNE IVSQVE / A CONSTANTINOPLE.”

Szövege a kép jobb felső sarkában vonalas keretben: „Ce dessein a été / trouué dans le / Cabinet de Be- / thleem Gabor / Prince de Tran- / siluanie. / Avec Priuilege / du Roy 1684.” — A kép jobb szélén látható arckép alatt táblán: „Serenissimo et Potentissimo Principi et / Domino Gabor Betlehem Regi Hongarie / Transilvaniae Valachiae et Moldaviae / Principi etc.”

Jelezve az utóbbi felirat alatti másik táblán: „A Paris / Ches Hubert / Iaillot atte- / nant aux / Grands Augus- / tins aux deux / Globes.”

Az egész kép alatt hat hasábon nyomtatott szöveg. Kezdeté: „CARTE DE LA HAVTE ET BASSE HONGRIE . . .” Vége: „. . . & enfin jusque a 60000.” Impresszum: „A PARIS, Chez H. JAILLOT, proche les grands Augustins, aux deux Globes, 1684.”

A címben szereplő országok térképe, alul PRESBOVRG, VIENNE, RAAB, KOMORE, BELGRAD és BVDE látképe.

Rézkaré és rézmetszet, az egész kép $82,5 \times 118$ cm, a részlet $14 \times 18,5$ cm.

Egyetlen ismert példány: App. m. 125. sz. Több lemezről nyomtatva, a példány kilenc-darabból összeragasztva.

Buda látképe a 2. sz. kompozíció kisebbített, egyszerűsített, gyenge másolata. Hubert Jaillot 1712-ben halt meg, 1678-tól „sculpteur et géographe ordinaire du Roy”. Vö.: Thieme—Becker XVIII. 346. — A lapon szereplő arckép valójában Báthory Zsigmondot ábrázolja, és valószínűleg Crispyn de Passe I. (1564—1637) azonos beállítású arcképe után készült. Ez eredeti felirata szerint Báthory Zsigmondot ábrázolta, de a nevet később Bethlen Gáborra javították ki. App. m. 45. sz. Képe: Gindely A.—Acsády I., Bethlen Gábor és udvara. Magyar Történelmi Életrajzok. Bp. 1890, 98—99. o. között. — A térkép publikálatlan.

e) Buda látképe

Címe fent a keret alatt: „BVDA”.

Felirata a bal alsó sarokban, keretben: „BVDA uulgo Ofen, / Prima et regia Vnga- / rici regni ciuitas; ad / Danubium sita”.

A kép megfelelő helyén: „DANVB: FIV.”

Megjelent röplapon. Címe: PROGRAMMA / CIVITAS BVDAE / ANAGRAMMA PVRISSIMVM / . . . Patauij, apud Cadorinum, Sup. Perm. 1686.

MTKcs, BTM.

A 2. sz. kompozíció kicsinyített, egyszerűsített változata. Az előtér két nőalakja helyett itt egy lovast találunk. A magyarruhás férfi staffázsalak és a felirat azonban mégis arról tanúskodik, hogy az említett lap volt az előképe.

IRODALOM: Lanfranconi 6. sz. — Kelényi, bibliográfia 912. sz. — Kelényi, ábrázolások 48. sz.

3. Buda ostroma. 1598 (G. Maggi) — XIV. tábla

Címe a kép bal felső részén táblán: „IL VERO DISEGNO / DELLA CITTA / DI BVDA / Metropoli dell' Vngheria / ET DI PESTO SITVATO / sopra l'altra riuā / DEL DANVBIO / Hora recuperata dall' Imperiali l'anno 1598 / a di 9 d' ottobre / Con licentia de superiori / Giouanni Orlandi forma in Roma.”

A kép megfelelő helyén: „Prianure Sugette a' buda — Porta di Vaccia — PESTO — Porta di Agria — Rocca — Strada di Hatuā — Pianure — Verso Belgrado — Via di Coloza — Isola de. S. Margarita — DANVBIO F. — Ponte disfatto — Arsenale — Citta della ROCCA — CASTELLO — Monte ouefu martirizato S. Gerardo Sagredo — Piazza — terme — Giardini”.

Szövege lent a kép alatt: „BVDA Citta Metropoli dell' Ungheria cosi detta da Buda fratello di Atila o secondo altri da Boduni populi della Scitia et da Tolomeo detta Curta e posta su la riuā del Danubio dalla parte piu uerso Ponente et si congiunge con Pesto situato all' incontro / su l'altra riuā del' fiume con un ponte grandissima Fu la Sede de' Re' d'Ungheria che ui regnarono fin Giouanni Sepusio, ma questi morendo l'anno 1551 lasciato un figliuolino all' hora nato et, essendo per pretensione mosso guerra a quel Regno dal Re Ferdinando / d' Austria che poi fu Imperatore la Regina Isabella uedoua madre del fanciulino ricorse per aiuto al' gran' Turco il quale passato per cio in quelle parti con essercito astutamente sotto finta di difenderle s' usurpo la Citta et l' ha possessa sin hora.”

Jelezve lent a képen a középtől balra: „IOANNES. MAIVS. FECIT.”

Rézkarc, 22,4 × 29,6 cm.

BTM, App. m.

Giovanni Maggi (Maggius, Maius, 1566—1618) római festő, rézmet-sző és fametsző. Vö.: Thieme—Becker XXIII. 555—556. — Giovanni Orlandi rézmet-sző, kiadó és műkereskedő 1590 és 1640 között működött. Vö.:

Thieme—Becker XXVI. 47. — Esetleg ennek a lapnak korábbi állapotára vagy variánsára vonatkozik Bachmannál a 328. oldalon közölt adat: Buda rézmetszetű látképe, jelzése: „Maius inv et fec. 1595.” — A látkép nem valószínű, az 1. sz. kompozícióból indult ki, de képzeletből, esetleg más, elveszett forrásból merített elemekkel egészítette ki. Felhasználta Enea Vicónak a 72. sz.-nál közölt kompozícióját is. Tévesen az elfoglalás tényéről beszél, tehát valószínűleg még a sikertelen ostrom folyamán keletkezett.

IRODALOM: Kuzsinszky 43. — Kremmer, olasz 251—252. — Bibliofil 45. sz. — Kremmer, német 92—93. — Layer 20.

4. Buda ostroma. 1598 — V. tábla

Címe a képben fent: „BVDA oder OFEN.”

A kép megfelelő helyén: „Schlos — Donau flus — Pest”.

Felirata a kép alatt: „Wahrer Abriss der gewalttigen Türkenfestung Buda oder Ofen, sampt Pest auch Welcher Gestalt die Vnsern den 5 Octob. dieselbe belägert, / aber wegen grossen Regenwetters am Ende Nouembris widerumb abziehen müssen wie solches durch Ziffern in der historia erkleret wird ao 1598.”

Rézkarca, körülvágott, a képmező: 22,7 × 28,1 cm.

II. állapot: a kép alatt a szöveg első sora mellé írott „55” oldalszámmal.

MTKes (I. állapot), BTM (II. állapot).

Az ismeretlen mester Schönnek az 1. sz.-nál közölt látképét Pest képzeletbeli képével egészítette ki és az előteret csatajelenettel népesítette be. A képen 1-től 14-ig számokat találunk. Ez és a II. állapot oldalszáma is azt bizonyítja, hogy a lap eredetileg könyvben jelent meg. — Publikálatlan.

5. Buda ostroma. 1598 vagy 1602 (J. Sibmacher) — VII. tábla

Az egész lap címe fent szószalagon: „BVDA. ODER OFEN DIE HAVPTSTADT IN VNGERN.”

A kép alsó részén táblán: „WAHRE CONTRAFACTVR DER FVRNEMEN HAVPTSTADT IN VNGERN OFEN GENAND. / WIE DIE AVF BAIDER SEIT ZV WASSER VND LANDT ANZUSEHEN IST.”

A részletkép megfelelő helyén: „S. Maria Magdalena. — S. Nicolaus. — Prediger Closter. — Vnsere Frauen. — S. Sigmundt. — S. Johannes. Parfuser Closter. — Das Schlos. — münchengart.”

Jelzve az alsó felirat végén: „JS”.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező 24,4 × 32,5 cm, a részletkép 11,5 × 32,5 cm.

MTKes, BTM.

Az 1. sz. alatti látképet használta fel, amit a magyarázó szöveg hasonlósága is bizonyít. Kiegészítette az előtér harci és tábortábori jeleneteivel. — Művésze Johann Sibmacher nürnbergi festő és rézkarcoló (megh. 1611). Vö.: Thieme—Becker XXX. 580—582. — Az azonos lemezről nyomtatott keleti részlet leírását lásd a 87. sz.-nál.

IRODALOM: Andresen 91. sz. — Majláth, katalógus 893—894. sz. (1580 körül). — Lanfranchi 4—5. sz. (ua.). — Szilágyi S., A magyar nemzet története. V. köt. Bp. 1897, 180—181. o. között képe a szignatúra nélkül (ua.). — Kuzsinszky 31 (ua.). — Kremmer, német 94—96, 106—107, 121—123, 207 (1578, részletképekkel). — Layer 20 (1580 körül). — Horler 39 (1578, képpel).

6. Buda és Pest látképe (W. Dilich) — XII. tábla

Címe fent középen a keret alatt: „OFEN. B.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 9,4 × 20,6 cm.

Megjelent: Vngarische Chronica, ... zusammen gezo- / gen, vnnnd beschrieben / Durch / Wilhelm Dillich. / Gedruckt zu Cassel, durch Wilhelm / Wessel, 1600, a 192. levél mellett.

A képen elhelyezett betűkhöz magyarázat a 194/a levélen: „Erklärung des Abrisses Ofen mit B verzeichnen. A. Alte gemeur von einer verwüsteten Stadt in einer Insel. B. Die Donaw. C. Höhen am weingebirge vnd sonst orter, darauff die Christen Catzen auffgeföhret vnnnd die Stadt beschossen. D. Warmebader. E. Ein kleiner Pallast vnd Zollhaus in der obern vorstadt. F. Die hinder Vorstadt. C. [!] Die Juden vnd wasserstadt. H. Die Oberstadt. J. Das Schloss. K. Pest. L. Türckisch begrebnuss. M. Die vnderste Vorstadt. N. Das Blochhaus.”

Wilhelm Dilich (1571 vagy 1572—1650) építész, grafikus és krónikaíró Kassalben. Vö.: Thieme—Becker IX. 288—290; Theuner, E., Wilhelm Dilichs Ansichten hessischer Städte. Nürnberg 1902.

IRODALOM: Andresen 5/36. sz. — Ballagi 1080. sz. — Balogh 40.

7. Buda ostroma. 1598 (J. Sibmacher) — XIII. tábla

Címe a kép alatt: „CONTRAFACTVR DER HAVBTSTAD [a B. betű T-ből átjavítva] OFEN IN VNGERN, WIE DIE VON DEN CHRISTE BELEGERT GEWEST. AÑO. 1598. Mens: Octobri.”

A képen elhelyezett betűkhöz magyarázat a jobb alsó sarokban táblán: „A. Das Schlos. B. Die Ober Statt. C. Die Juden oder wasser Statt. D. Die Hinder Vor Statt. E. Ein Pallast vnd Zollhaus in der Oberrn vor Statt. F. Die Vnder vor Statt. G. Pest. H. Warme Bäder. I. Das Blochkhaus, welchs die Türcken angesteckt vñ verlassen. K. Alt Gemeur von einer verwüsten Statt, in einer Insel. L. Türckische begrebnusen. M. Aufgeworfene Schantzen darauf die Statt beschossen worden. N. Die Thonau. O. Die Schiffprucken.”

Rézkarc, 16,5 × 27,2 cm.

Megjelent: CHRONOLOGIA / Oder / Historische beschrei- / bung aller Kriegsemporungen [!] / vnd belägerungen ... in Oder vnd Vnder Ungern auch Sibenbür- / gen ... Zusammen / verfast vnd mit fleiss beschrieben / durch / Hieronymum Ortelium Augustanum. / ... Nürnberg. / Gedruckt bey Valentin Fuhrmann / Inn verlegung Johann Sibmachers. MDCII. 160—161. o. között.

A könyv 1603-ban, 1604-ben, 1615-ben és 1620-ban is megjelent, a kép ugyanazon a helyen, eredeti állapotban került lenyomatásra ezekben a

kiadásokban is. Impresszumok a lényegében változatlan címlapú kiadások sorrendjében: 1603: „Gedruckt zu Nürnberg, / durch Johann Lantzenberger, / In Verlegung Johann Sibmachers. / Anno / M. DCIII.” — 1604: „Gedruckt zu Nürnberg, / durch Christoff Lochner. / In verlegung Johann Sibmachers. / Im Jahr: / MDCIII.” — 1615: „Gedruckt zu Nürnberg. / bey Ludwig Lochnern, / In verlegung dess Autoris seligen Erben. / ANNO / M. DC. XV.” — 1620: „Gedruckt zu Nürnberg. in der Fuhrmännischen / Druckerey, bey Johann Friedrich Sartorio, / In verlegung dess Authoris seel. Erben.”

II. állapot: fent a keret felett: „25” számmal jelölték meg. Megjelent: *Türkische / Und / Ungarische / CHRONICA, . . . Nürnberg, / In Verlegung Paul Fürsten, Kunsthändlern, / Gedruckt daselbst, bey Christoff Gerhard. / M. DC. LXIII. 25. táblájaként.*

III. állapot: a 25-ös számot kivakarták és a bal felső sarokba, a keret mellé a „P. 250.” jelzést írták. Megjelent: *ORTELIUS REDIVIVUS / ET CONTINUATUS . . . Verlegt / Durch Paul Fürsten, Kunst- und Buchhändlern in Nürnberg. / Getruckt / Zu Franckfurt am Mäyn bey Daniel Fievet, / Im Jahr 1665. 250—251. o. között.*

MTKcs, BTM.

A 6. sz. kompozíció átdolgozása. Az előszóban Ortelius a képekről a következőket mondja: „Was die Kupferstück darinnen betrifft, sind dieselben auff die Fürnembsten belägerungen der Stätt, Schlösser vnd Vestungen, auch denkwürdigsten Scharmützel vnd Schlachten, so in verloffnen Jaren geschehen, gerichtet. Auch die Contrafacturn derselben, durch Johannem Sibmacher, welcher mir zu dieser beschreibung vrsach vnd anleitung gegeben, in Kupffer gradirt vnd gemacht worden.” — Johann Sibmacher — amint magát nevezi nürnbergi „Gradirer vnd Burger” — eszerint a könyv létrejöttében fontos szerepet játszott. Rá vonatkozólag lásd az 5. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Andresen 135/53. sz. — Drugulin 1006. sz. — Bubits 20. sz. — Majláth, katalógus 897. sz. — Lanfranchi 13. sz. — Gereze 589. h. — Kuzsinszky 32. — Lux 21—22. — Bibliofil 15. sz. — Kremmer, német 96—7, 113—114, 163, 207 (képpel). — Schoen, Lantos 641. sz. — Layer 19. — Schoen, Csillag 7. sz. — Bachmann 328. — Fekete 324, XXIV. t. — Schoen, Buda 15. sz. — Rózsa Gy., Régi magyar csataképek. Bp. 1959, 8. o., XXIII. t.

8. Buda ostroma. 1598 (W. P. Zimmermann) — XVI. tábla

Címe fent a képen: „OFEN”.

Szövege a kép alá ragasztott papírsíkon, háromszor két sorban, nyomtatva: „Schwartzenberg vnd Herr Baluy kamen Für Ofen, da sie bald einnamen, Zwo Vorstätt, wie auch das Blockhauss, Beschossen d Statt starek vberauss, Das streng böss Wetter vrsach gab, Das sie gezogen wider ab.”

A képen látható betűkhöz nyomtatott magyarázat a kép bal felső sarkában ráragasztott papiroson: „A. das Schloss. B. eie [!] Oberstatt. C. die Iuden oder VVasserstatt. D. dte [!] hinder Vorstatt. E. Ein Pallast vnd Zollhaus in der Obern Vorstatt. F. die vnder vorstatt. G. Best. H. VVarme bad. I. das Plockhauss vvelches die Türcken angesteckt vnd verlassen. K.

Altgemeuer von einer versterren statt in einer Insul. L. Turggische Begreb-
nuss. M. Auffgevvorfene Schantzen, darauff die Statt beschossen vvorden.
N. die Thonau. O. Schiffbruggen."

Oldalszám a két felragasztott papírszeleten a szöveg előtt: „47”.
Rézkarc, 15,7 × 26 cm.

Megjelent: *Εἰκωνογραφία*, / Aller deren Ungari- / schen Stát, Vös-
tungē, Castellen vnd Häu- / ser . . . durch Wilhelm Petrum Zimmermann, /
Burgern zu Augspurg, in Kupffer gradirt, vnd an tag geben . . . Dazu auch
die Historia . . . Durch Samuelem Dilbaum / Augustanum . . . ANNO MDCIII.
47. táblájaként. Impresszum: „Gedruckt zu Augspurg, bey Christoff Mang,
in verlegung Wilhelm Peter / Zimmermanns, Im Jar Christi 1603.”

MTKcs, BTM.

A legelső idézett kiadást nem láttuk, csak Drugulin hivatkozásából
ismerjük (1096. sz.). A könyv belső címlapján látható, a későbbi kiadások-
ban átjavított 1603-as évszám mindenestre azt bizonyítja, hogy a mű már
ebben az évben napvilágot látott. 1604 és 1605. évi kiadását is ismerjük;
ezekben a címlap csak tipográfiai tekintetben tér el a leírttól, a kiadó és a
nyomdász azonos az első kiadásával. Tragor Ignác (Vác vára és képei. Vác
1906, 45) egy 1614. évi kiadást is említ. — Az eredetileg rézbe karcolt szö-
veg csúnyára sikerülhetett, ezért kellett külön ráragasztott papírra nyomta-
tott feliratokkal eltakarni. A különböző kiadásokban a nyomtatott szöve-
gekből kétféle változat ismert, amelyek csak helyesírási szempontból térnek
el egymástól.

A kompozíció a 6. és 7. sz. kép felhasználásával készült, amint a magya-
rázó szöveg hasonlósága is bizonyítja. — Wilhelm Peter Zimmermann augs-
burgi rajzoló, rézkarcoló és rézmetszet-kiadó 1589–1630 körül. Vö.: Thieme–
Becker XXXVI. 517.

IRODALOM: Bubics 19. sz. — Majláth, katalógus 918. sz. — Lanfrancioni 19.
sz. — Gerecze 590. h. — Kuzsinszky 34. — Kremmer, német 178–179 (képpel). —
Layer 20. — Schoen, Csillag 10. sz. — Fekete 403. o., VI. t. — Cennerné 200.

9. Török felvonulás Buda alatt. 1603 (W. P. Zimmermann) — XVIII. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Pest — Ofen”.

Oldalszám a bal felső sarokban: „6”.

Rézkarc, 15,6 × 26 cm.

Megjelent: *Εἰκωνογραφία* / Anderer Theil / . . . Durch / Wilhelm
Peter Zimmermann, Burgern in Aug- / spurg zusammen geordnet . . . 1607.
6. táblájaként. Impresszum: „Gedruckt zu Augspurg, bey Christoff Mang.
In verlegung Wilhelm Peter Zimmer- / manns Illuministen, vnd Burgers
in Augspurg, 1607.”

A képen látható betűkhöz nyomtatott magyarázat a mű B/verso
levelén: „Die Türcken Prouiantieren Ofen. Erklärung dess Abriss, der Vös-
tung Canischa, vnd 6. Figur. A Ofen. B Peest, darbey die Christen ihr Lager

haben. C. Die Thonaw, darüber die Türcken in Schiffen ihr Prouiant herauff bringen. D Die Prouiant zu Land."

MTKcs, BTM.

A 7. sz. kompozíció elrontásából keletkezett változat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 950. sz. — Lanfranconi 18. sz. — Kuzsinszky 32. — Kremmer, német 180—181 (képpel). — Layer 20. — Művelődéstörténet III. 62, 635 (téves megjelenési hellyel, képpel). — Fekete 403. o., IX. t. (téves megjelenési hellyel). — Cennerné 200.

10. Buda látképe a magyar királyok családfájának háttérében (D. Custos) — XIX. tábla

Az egész lap címe a kép bal felső sarkában szószalagon: „REG. HVNGARIAE / Sacratiss. ac Potentiss. Romanor. / Imperatori Semp. Aug. / RVDOLPHO II. / GERMAN: HVNGAR. / BOHEM: etc. REGI. / Consecrat.” A kép jobb oldalán, középtájon táblán: „O FORTVNATAM, / SI CELSO / E VERTICE THRA- / CAS DEICERES.”

A részletben a megfelelő helyen: „Buda Ciuitas — Castrum Regium.”

Oldalszám a jobb felső sarokban: „fol. XVII.”

Ezekén kívül sok szöveg az uralkodó családok egyes tagjait feltűntető táblákon. Az utolsó uralkodó II. Rudolf. Bal oldalt, középen táblán látható képen hírnök érkezik két előkelő hölgyhöz.

Rézkare és rézmetszet, 54,2 × 40 cm.

Megjelent: PRINCIPVM / CHRISTIANORVM / STEMMATA / ab / ANTONIO ALBIZIO . . . COLLECTA . . . Opera et Impens. Dominici Custodis / Antuerp. nunc Ciuis Aug^m / aeri incisa. / Augustae Vindelicor. A. M. DC. IIX. 17. táblájaként.

II. állapot: a II. Rudolfot jelentő táblácska mellé a „36” szám került. A bal oldali jelenet helyét II. Mátyás ovális keretbe foglalt képmása foglalta el, a következő körirattal: „MATTHIAS II. D. G. REX HVNGARIAE.” A kép alatt táblán: „Conspicuebaris MATTHIA hoc AVST.^{RIE} vultu. / PANNONI acciperes eum Diadema sibi.” Megjelent ugyanannak a könyvnek 1608 és 1612 között megjelent valamelyik latin nyelvű kiadásában.

III. állapot: a jobb oldali tábla szövege: „Prima ego, MATTHIA, quae / te diademate cinxi / Armipotens Regem Panno- / na Terra meum: / Ceu precor, ut mihi sis Rex / nomine reque secvndvs; / Caesareum grator sic dia- / dema tibi. / Quae gero, Christe, tui victri- / cia signa trophaei. / Iuncta Aquilis, hostes, fac / superare Crucis M D C X II:” A tábla felett obeliszkszerűen Ferdinánd és Anna, II. Miksa, II. Rudolf, és II. Mátyás medaillonjával. A tábla eredeti szövege az obeliszkszerű csúcsa melletti ovális táblára került. A családfán a II. Rudolfot jelentő táblácska szövegét újra metszették, más betűkkel és a következő szöveggel: „RVDOLPHVS II. IMP. / Rex Hungar. 1572 ob. / An. 1612.” A táblácska felett korona, mellette „36” szám. II. Mátyás táblája is ezen az állapoton jelenik meg először. Szövege: „MATTHIAS IMPERATOR / REX HVNGARIAE et BOH: h. n. II. 1610. / Anna Catharina. Fil. Ferd. Arch: Aust. C. T. p. m.” A tábla felett korona és „An. 1612.” szöveg, mellette „37” szám. II. Mátyás képmásának szövege is meg-

változott: „MATTHIAS IMP: REX HVNGAR: et BOH: H. NOM. II.” Megjelent: Christlicher / Potentaten vnd / Fürsten Stammbüume. / Von / Herrn Antonio Albizio . . . Jetzo alles auss dem Latein vertautsch. / Auff anordnung vnd in Verlag Dominici Custodis Burger vnd / Kupffer-Stechers in Augspurg. Az 1612-ből keltezett előszót D. Custos írta alá.

IV. állapot: az eddigiekhez képest a változás csak két új tábláska hozzáfűzéséből áll. Ezek: „FERDINANDVS II. / Imper. Rex Hung. et Bohem. / Anno 1618.” A másik: „Ferdinandus Ernestus. / Rex Hung Coron 1625.” A lemezt átdolgozták. Megjelent az előzővel azonosan kezdődő című német nyelvű kiadásban. A cím vége: „. . . An jetzo mit verwilligung dess Herrn Au - / thoris auss den bewehrtesten Autoribus / vermehret vnd gebessert zu / Strassburg. / Mit Kupffer vnd Truck Christophori / von der Heyden Sel. Erben.” A latin nyelvű kiadás címének végződése: „. . . Consentiente Dn. Autore / ex optimis autoribus locupletata & / emendatiora reddita. / ARGENTORATI, / Aere & typis Heredum Christophori / ab Heyden.” Mindkét kiadás előszavát Isaac Fróreisen írta alá.

MTKcs (I, II, IV. állapot), BTM (I, II, III. állapot).

A látkép a 2. sz. kompozíció alapján készült. Az I. állapotban bal oldalt látható jelenet G. Braun és F. Hogenbergnek Urbium praecipuarum mundi theatrum quintum című, Kölnben 1597-ben vagy 1598-ban megjelent művéből való, az 54. oldalon található győri látkép előteréből. Képe: Rózsa Gy., Régi várképek. Bp. 1959, III. t. — Dominicus Custos „Chalcographus ciuis Augustanus” 1550 után született és 1612-ben halt meg. Vö.: Thieme—Becker VIII. 218. — Bachmann 284. o. szerint az 1608. évi kiadás Kempenben jelent meg. A különböző kiadásokat nem sorolja fel részletesen, így a könyv történetét és a lemezek állapotát csak a Budapesten hozzáférhető példányok alapján tudtuk megállapítani.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 46 (1612. évi latin kiadás), 48. sz. (1627. évi német). — Majláth, katalógus 870. sz. (1682, helyesen 1612. évi latin kiadás). — Lanfrancconi 36. sz. — Bachmann 328.

II. Buda és Pest látképe — XXIII. tábla

Címe fent a keret alatt: „BVDA. Ofen.”

A képen elhelyezett betűkhöz magyarázat a kép alatt: „A. Verfallen gebäu einer verwüsteten Statt in der Insel. B. Die Donaw. C. Warme Bäder. D. die hinder Vorstatt. E. Die Iuden und Wasserstatt. F. Das Schloss. G. Pest. H. Blochhauss. I. Türckisch begrebnüss. K. Die Oberstatt. L. Die Vnderste Vorstatt. M. Die Obere Vorstatt.”

Rézkarc és rézmetszet, 21 × 33,2 cm.

Megjelent: Neuwe / ARCHONTO- / LOGIA / COSMICA, / Das ist, / Beschreibung aller Käy- / serthumben, Königreichen vnd Republicken der gantzen Welt . . . Durch / Johann Ludwig Gottfried . . . auch mit den vornehm- / sten in Kupffer gestochenen Landt-Taffeln vnd Stätten gezieret, vnd verlegt von MATTHAEO MERIAN. / Getruckt zu Franckfurt am Mayn, in Wolfgang Hoffmans / Buchtruckerey, im Jahr nach Christi Geburt / M. DC. XXXVIII. 57. táblájaként.

A kép változatlan állapotban jelent meg a könyv többi négy kiadásában. A második címe: *Archontologia cosmica, sive imperiorum . . . commentarii lvevlentissimi . . . Opera & studio Jo. Lvdovici Gotofredi . . . Francofvrti, Sumptibus Matthaei Meriani. Anno M. DC. XXXVIII.* A budai kép ebben a 23. tábla.

Harmadik kiadás: *Newe Archontologia cosmica, Das ist Beschreibung . . . verfasset Durch Johann Ludwig Gottfried . . . verlegt von Matthaeo Merian. Getruickt . . . in Wolfgang Hoffmans Buchtruckerey . . . M. DC. XXXXVI. 43. tábla.*

Negyedik kiadás: *Archontologia cosmica, sive imperiorum commentarii . . . Primo operà & studio Jo. Lvdovici Gotofredi, ex Gallico . . . conversi . . . nvnc . . . aucti à G. C. H. . . Editio secunda . . . Francofurti, Svmptibvs Matthaei Meriani. Anno M. DC. XLIX. 96. tábla.*

Ötödik kiadás: *Vermehrte archontologia cosmica, Das ist / Beschreibung . . . biss . . . 1694. continuiert . . . und von neuem zum Druck befördert Durch Matthaei Merians Sel. Erben . . . Franckfurt am Mayn / bey Johann Görlin . . . MDCXCV. 90. tábla.*

MTKcs, BTM.

A kompozíció a 7. sz. látkép felhasználásával készült, a csatajelenet elhagyásával és az előképnél magasabb színvonalon. — *Matthaeus Merianra (1593—1650), a hírneves baseli rézmetszőre és könyvkereskedőre vonatkozólag lásd: Thieme—Becker XXIV. 413; Bachmann 23—41, 271—280.* — Merian nagy műhelyt foglalkoztatott, ez a lap sem az ő keze munkája. Mivel előképét is sikerült meghatározni, el kell vetnünk azt a régebben általánosan elfogadott nézetet, mintha Merian járt volna Magyarországon; erre jelenleg semmi adatunk nincsen. — A könyv történetét Bachmann kimerítő feldolgozása (29—30. o.) alapján adjuk.

IRODALOM: Bubicz 27. sz. — Majláth, katalógus 877. sz. — Lanfranconi 38. sz. — Kremmer, német 97, 114—115, 155—156, 162—163, 206. — Layer 18. — Schoen, Csillag 15. sz. — Bachmann 187. — Schoen, Buda 18. sz. — Horler 42 (képpel).

a) Buda ostroma. 1602

Felirata a bal alsó sarokban: „BVDA CHRISTIANIS ARMIS EXPVGNATVR ANNO CHRISTIANO 1602.”

A megfelelő helyen: „CIVITAS BVDA — PEST”.

Freskó, kb. 215 × 425 cm. (Balkányi Enikő szíves közlése.)

Sárvár, volt Nádasdy-kastély.

A látkép a 11. sz. kompozíció alapján készült. Az előtérben látható lovascsoport átvétel egy 1632-re datált rézmetszetről. Képét lásd: *Műlapok a Magyar Történelmi Múzeum gyűjteményében őrzött régi rézmetszetű dúcokról. II. sorozat. Húsz régi magyar csatakép. Bp. 1934, 20.* — A sárvári freskók jelzése „HRM pinxit Anno 1653”, de ezt máig nem sikerült feloldani.

IRODALOM: Garas K., *Magyarországi festészet a XVII. században. Bp. 1953, 55—56, 127. o., XVII. t.*

b) Buda és Pest látképe. Részlet Magyarország térképének keret-díszítéséből

A részlet címe fent a keret alatt: „BVDA vulgo OFEN”.

Az egész lap címe a jobb alsó sarokban feliratos táblán: „NOVISSIMA ET / EMENDATA DELINEATIO / HUNGARIAE / una cum adjacentibus et / Finitimis Regionibus.”

Jelezve az egész kép címe alatt: „Excudebat Joannes Meissens.”

Magyarország térképe felett BVDA vulgo OFEN, POSONIENSIS vulgo PRĚSBVRG, alul Belgradum és Newhaus látképe, fent I. Lipót és a szultán arcképe.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez $40,1 \times 53$ cm, a részlet $4,6 \times 22,1$ cm.

II. állapot: a leírt szignatúrát kivakarták, miközben a feliratos tábla díszítése megsérült. Az új jelzés a régi helyén: „Excudebat Frederik de Wit.”

App. m. (I. állapot, egyetlen ismert példány, lt. sz.: 571), MTKcs, BTM (II. állapot).

A látkép a 11. sz. kompozíció típusához tartozik. — Johannes Meysens németalföldi festő, rajzoló, rézmetsző és kiadó 1612 és 1670 között élt. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 502. — Frederik de Wit (1616–1698) amszterdami rézmetsző és kiadóra vonatkozólag lásd: Thieme—Becker XXXVI. 113; Bagrow, L., Die Geschichte der Kartographie. Berlin 1951, 370. — Mindkét állapot publikálatlan.

c) Buda és Pest látképe. Részlet Magyarország térképének keret-díszítéséből

A részlet címe fent a keret alatt: „BVDA. Vulgo OFEN.”

Az egész lap címe a jobb alsó sarokban feliratos táblán: „Noua et Recens / Emendata totius Regni / VNGARIAE / una cum adjacentibus et / Finitimis Regionibus.”

Jelezve az egész lap címe alatt: „Excudebat D. Danckertz. / 1663.”

A térkép felett, Buda mellett, POSONIENSIS Vulgo PRĚSBVRG látképe.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez $39,8 \times 53,8$ cm, a részlet $4,8 \times 22,3$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28172.

A 11. sz. kompozíció típusához tartozik. — A 11/b sz. lap másolata lehet, mivel átveszi annak feliratát, csak éppen a főnév, a „Delineatio” szó maradt ki a szövegből. Elmaradt a lapról a két alsó városkép is. Buda városánál a Meysens-féle lapon feltüntetették az 1542. évi ostromot is, ezen a lapon azonban ez a dátum elmaradt. Dancker Danckerts holland rézmetsző és kiadó élt 1633/4-től 1666-ig. Vö. Thieme—Becker VIII. 342.

IRODALOM: Majláth, katalógus 883. sz. — Kelényi, ábrázolások 43. sz. (csak a budapesti részletet ismeri, amely alatt „P J” szignatúrát olvas; ez azonban a térkép „Polucza” helynevének levágott felső része). — Fekete 407. o., XLVII. t.

d) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt szószalagon: „BVDA OFEN”.

A képen elhelyezett betűkhöz magyarázatot a kép alatt: „A. Verfallen gebaw einer verwüsten Statt in der Insel. B. die Donaw. C. warme Bäder. D. die hinder Vorstatt. E. die Iuden Und Wasserstatt. F. das Schloss. G. Pest. H. Blochhauss. I. Türckisch begrebnuss. K. die Oberstatt. L. die under vorstatt. M. die ober vorstatt.”

Rézkarca és rézmetszet, 14,2 × 23,3 cm.

BTM, MTKcs.

A 11. sz. kompozíció kicsinyített másolata. — A lap megjelenésére vonatkozólag nem sikerült biztos adatokat megállapítani. Későbbi állapota, a jobb alsó sarokban „18” oldalszámmal megjelent a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár B. 769/2 jelzetű, cím, megjelenési hely és dátum nélküli gyűjteményes kötetében, amely 43 különféle látképet tartalmaz. Az egyes városok fontosabb ostromainak évszámát is ráírták a lapokra, az említett kötetben Érsekújvár látképén szerepel az utolsó évszám: 1685. A kötetben található bécsi látképen a „zu finden bey P: furst” adressesz olvasható, így a látképgyűjteményt esetleg kapcsolatba lehet hozni a Paul Fürst nürnbergi kiadó örökösénél megjelent városképgyűjteménnyel. Vö.: Hampe, T., Beiträge zur Geschichte des Buch- und Kunsthandels in Nürnberg. II. Paulus Fürst und sein Kunstverlag. Mittheilungen aus dem Germanischen Nationalmuseum. Jahrg. 1914–1915, 125. Hampe a gyűjteményt a kiadó-vállalat eredeti jegyzékei alapján 1684-re datálja.

Oldalszám nélküli, tehát első állapota megvan a Széchényi Könyvtár Apponyi-gyűjteménye App. H. 2071 és 2079. sz. kolligátumában, amely részben 1664-ben jelent meg.

A budapesti Lestyán-gyűjteményben volt a lapnak egy olyan példánya, amelyen a 18-as szám formája eltér a leírttól, így lehetséges, hogy a lapnak három állapota volt.

IRODALOM: Lanfranco 46. sz. — Kelényi, ábrázolások 47. sz. (szerinte Chosmographus, Philo: Trinum Marinum . . . Augsburg 1693, 35. sz. mellékleteként jelent volna meg, ez azonban nem helytálló).

e) Buda és Pest látképe. Részlet a Csallóköz térképének keret-díszítéséből (A. van Westerhout)

A részlet címe a keret alatt: „BVDA o OFEN”.

A részlet megfelelő helyén: „DANVBIO fl. — Pest”.

Az egész lap címe lent középen tekercsen: „Vero e, real Disegno dl Isola Schut / in VNGARIA colle circoniacenti Citta' Fortezze, et altri luoghi / da VIENNA Citta' Imperiale, fin, a BVDA Metropoli Reale d' VNGARIA / Secondo il lor natural sito.”

Jelezve az egész lap címe és a történeti szöveg alatt a tekercs jobb alsó sarkában: „Arnoldo Van Westerhout Scul”. Adressesz a jobb felső sarokban levő tekercsen: „Si vendono in Piazza / Nauona da Matteo Grego Rossi al Insegna della / Stampa / Sup. Licen. 1683.”

A számtalan hosszabb, rövidebb feliratot tartalmazó térkép körül a következő városok látképei: PRESBURG ouero POSONIO, RAAB vulgo GIAVARINO, OWAR. o. NEVHEVSEL (fent), Buda, COMORRA, GRAN ouero STRIGONIA (lent).

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez $40,3 \times 57$ cm, a részletkép $5,5 \times 17$ cm.

II. állapot: a szignatúra a jobb alsó sarokban kivakarva, csak a kezdő A betű felső része látszik. Az eredeti addressz helyét a következő ajánlás foglalja el: „All' E^mo, e R^mo Principe / Il Signore Cardinale / Alessandro ALBANI / Protettore dell' Imperio, / Offre, e Dedicca / Il Baron D. Paolo Foncet de / Bardonauche Protonotario Apost. / onorario Accademico di S. Luca / di Roma &c.”

BTM (I. állapot, egyetlen ismert példány, lt. sz.: 28176), MTKcs (II. állapot, vörös nyomással, egyetlen ismert példány, lt. sz.: T. 3914).

A 11. sz. kompozíció gyenge átdolgozása, az előtér elhagyásával. — Arnoldo van Westerhout (1651—1725) rézmetsző, festő és rajzoló. Vö.: Thieme—Becker XXXV. 446—447. — Matteo Gregorio de Rossi 1686—1696 körül működő római rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXXIX. 68.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 221. sz. (I. áll.) — Fekete 407. o., XLVII. t. (I. áll.).

f) Buda és Pest látképe — XXVI. tábla

A részletkép címe alatt, a keret alatt: „Altra Veduta della Citta di BVDA.”

Az egész lap címe balra fent szószalagon: „VERO DISEGNO / E PIANTA DELLA CITTA DI / BVDA ouero OFFEN e PEST.”

Az egész kép címe alatt szószalagon szignatúra: „Data in luce da Gio: Giacomo de Rossi alla Pace in Roma / all' Insegna di Parigi con licenza de Super. / 1683.”

Rézkarca, az egész lemez $39,3 \times 53,6$ cm, a részletkép $6,1 \times 19,9$ cm. MTKcs, BTM.

A 11. sz. kép kicsinyített, gyenge variánsa. Elmaradt az előtér, s a jobb sarokban török vezér látható kíséretével. Vö. a 2/c sz. kompozícióval, amelyet esetleg felhasznált. Itt mindenesetre a törököknek nem felel meg a másik oldalon keresztény csapat, s így az egész kompozíció elveszti eredeti értelmét. — Giovanni Giacomo de Rossi XVII. századi rézmetsző és kiadó. Vö.: Nagler, Lexikon XV. 203. — A közös lemezről nyomtatott déli látkép leírását lásd a 116. sz.-nál.

IRODALOM: Schoen, Lantos 644. sz. — Kelényi, ábrázolások 4. sz. — Fekete 407. o., XLVIII. t.

g) Buda és Pest látképe

A részlet címe a kép alatt: „Altra Veduta della Citta di BVDA.”

Az egész lap címe a kép bal felső sarkában, feliratos táblán: „Vero DISEGNO / E PIANTA DELLA CITIA [!] DI / BVDA ouero OFFEN e PEST.”

Rézmetset, körülvágott, az egész képmező $37,9 \times 51,3$ cm, a részlet-kép $5,8 \times 19,2$ cm.

BTM, lt. sz. nincs (egyetlen ismert példány).

A 11/f sz. kompozíció másolata. A déli látképet lásd a 116/a sz.-nál.

IRODALOM: Lanfranconi 45. sz. — Kuzsinszky 14. — Kremmer, olasz 259.

h) Buda és Pest látképe (H. Bredekow)

Címe fent a kép felett: „Eigentlicher Prospect Der Königlichlichen Hauptstätt, v. Vestung Offen, Wie selbige vor Jüngster Belägerung war Anzu schauen, Ao. 1684.”

Magyarázatok a képen látható betűkhöz a kép bal felső sarkában szószalagon: „A. Die Oberstatt. So auff lauter Steinfelsen gelegen. B. Dass Schlos. C. Juden oder Wasserstatt. D. Die Obere Vorstatt. F. Die Unter Vorstatt. G. Warme Bäder. H. Türkische Begrebnis.”

A kép megfelelő helyén: „Alt Offen — Donau-Fluvius — Pest — Blockhaus”.

Jelzve a jobb alsó sarokban szószalagon: „H Bredekow Fecit.”

Vízfestmény, 22×38 cm.

MTKcs, lt. sz.: T. 9617.

A 11. sz. kompozíció átdolgozása. — A művésztől semmi közelebbit nem tudunk. — A lap publikálatlan.

i) Buda és Pest látképe

Címe fent a képben: „OFFEN”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép felett, kerettel elválasztva: „A. 't Slot. B. Opper-Stad. C. Jooden of Water-Stadt. D. Voorstad. E. Blockhuys op de Gerards-Berg. F. Pest. G. Rondeel, dat de Beyersse geattaqueert hebben. H. Gesprongen Mynen.”

Oldalszám a jobb felső sarokban a kereten kívül: „300.”

Rézkarc, $17,9 \times 14,5$ cm.

Megjelent: HOLLANDSE/MERCURIUS, . . . Het Vijf-en-Dertigste Deel. / TOT HAERLEM, / Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op / de Marekt, in de Blye Druck. Anno 1685. 300—301. o. között.

A 11. sz. kompozícióra vezethető vissza.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 46. sz.

j) Buda és Pest látképe (P. Aveline)

Címe nincs.

Szövege a kép alatt: „Bude ville capitale de la Hongrie sur le Danube, et Séjour ordre des Anciens Rois d’Hongrie. Elle est trê agreable par sa situation et par la beauté de ses bastiments. / Cette ville fut prise par Soliman 2. empereur des Turcs en 1541. et enfin reprise par les Imperiaux le

2. Sept. 1686. ils la possèdent aujour dhuy. / A. ville de Bude B. ville de Pest C. pont de batteau. d. Fleuve du danube."

Jelezve a szöveg alatt: „a Paris chez Crepy rue St. Jacque a St. Pierre fait par Aveline C. p. R."

Rézmetszet, 22×31,7 cm.

Megjelent: HISTOIRE / DU SIEGE / DE BUDE. / A PARIS, / Chez G. de Luyne, dans la Salle des / Merciers, à la Justice. / En la Boutique de la Veuve C. Blageart, / Court-neuve du Palais, au Duphin. / Et T. Girard, dans la Grand Salle, / à l'Envie. / M. DC. LXXXVI. / Avec Privilege du Roy. 176—177. o. között.

BTM.

A 11. sz. kompozíció alapján készült. — Pierre I. Aveline rézmetsző 1654 és 1722 között működött, kiadóvállalata 1686 és 1697 között állott fenn. Vö.: Thieme—Becker II. 273.

IRODALOM: Kremmer, olasz 258. — Kelényi, bibliográfia 649. sz. — Layer 90. — Schoen, Csillag 33. sz. — Kelényi, ábrázolások 22. sz.

k) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „OFFEN VND PEST”.

Oldalszám a jobb felső sarokban: „p 189”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező 6,2×23,7 cm.

Megjelent: Donau-Strohm, / oder: / Eigentl. Darstellung / derer / An ober und unter der Do- / nau gelegenen Königreiche . . . hervor gegeben / von / J. U. M. / Nürnberg, / In Verlegung Johann Hofmanns, / Kunst- und Buchhändlers. / Neustadt an der Aysch, gedruckt bey Johann / Christoph Drechsler. An. 1686. 188—189. o. között.

A 11. sz. kép átdolgozása. Az előtér keskenyebb lett, elmaradt a fa repoussoir. — A könyv szerzője Maurer. — Publikálatlan.

l) Buda és Pest látképe (D. Rossetti)

Címe fent a keret alatt: „BVDA / Dedicata / Al M. R. P. Maestro Giuseppe Muzarelli M. C. / Teologo dell' Eminentis: Sig: Cardinale Orsini, Consultore, et c."

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a jobb alsó sarokban táblán: „A. La Citta di Buda B. Il Castello ordi.^{ia} Resi.^{za} delli Pascia C. Borgo D. Borgo di sopra E. Borgo da basso F. Ghetto nominato la Citta dell' acqua G. Bagni caldi minerali H. Guardia auanzata sopra il monte S. Ger.^{do} I. Danubio fiume K. Muraglie antiche rotte vestigi d'una Citta nell' Isola L. Pest M. Cemiterio dei Turchi”.

Jelezve a képen lent, a középtől balra: „DRossetti fe:” (DR egybeírva.)

Rézkarc és rézmetszet, 25,2×37,9 cm.

Megjelent: REGNO / DI / UNGHERIA, / DEL P. / CORONELLI. H. és é. n.

MTKcs, BTM.

A 11. sz. kompozíció átdolgozása. — Mestere valószínűleg Cav. Domenico Rossetti (1650—1736). Vö.: Thieme—Becker XXIX. 48.

IRODALOM: Majláth, katalógus 871. sz. — Lanfranchi 39. sz. Apponyi 2358. sz. — Kuzsinszky 11. — Kremmer, olasz 258—259. — Kremmer, német 115. — Gallina (képpel, megjelenését tövesen 1657-re teszi). — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

m) Buda és Pest látképe

A részlet címe fent szószalagon: „BUDA”.

A részlet megfelelő helyén: „Pest — Danubio F.”

Az egész lap címe lent a képek alatt: „Vedute di Buda.”

Rézkarca, az egész lemez $12,7 \times 18,2$ cm, a részletkép $5,2 \times 17,8$ cm.

Megjelent: REGNO / DI / UNGHERIA / DEL P. / CORONELLI.

H. és é. n.

A 11. sz. kompozíció igen gyenge változata, alig lehet ráismerni. A közös lemezről nyomtatott északi látkép leírását lásd a 43/o sz.-nál.

IRODALOM: Apponyi 2358. sz. — Kelényi, bibliográfia 1504. sz. — Kelényi, ábrázolások 33. sz.

n) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt szószalagon: „BVDA.”

A kép megfelelő helyén: „Pest — Case rouinate d una Citta deserta — Il Danubio — Palanca — Bagni Caldi — Il Castello — Citta de Giudei o sia Citta presso l aqua — Borgo Maggiore — Bagni Caldi — La Citta Inferiore — La Citta Superiore — Il Borgo di dietro — Sepulture de Turchi”.

Rézmetset, körülvágott, a képmező $37,8 \times 100,8$ cm.

Megjelent röplapon, amelynek címe: NVOVA DESCRIZIONE DELLA REAL CITTA' DI BVDA. / METROPOLI, E CAPO DEL REGNO D' UNGHERIA. A röplap négyhasábos szövegét a képhez ragasztott papírlapra nyomtatták. Végén impresszum: „In Bologna, per Giuseffo Longhi. Con Licenza de' Superiori.”

Egyetlen ismert példánya: MTKcs, lt. sz.: T. 4497.

A 11. sz. kompozíció átdolgozása, fordított állásban. — Publikálatlan.

o) Buda látképe. Részlet Magyarország térképének széléről (M. A. Chiarini)

A részlet címe fent: „BVDA”.

A részlet megfelelő helyén: „DANVBIO / flu.”

Az egész kép címe a felső bal és jobb sarokban: „REGNI/VNGARI/AE/ DESCR. / PTIO.”

Jelezve az egész kép bal alsó sarkában: „Marcus Antonius de Chiarinis sculp.”

Rézkarca, az egész lemez $27,7 \times 35,6$ cm, a részlet $6 \times 17,5$ cm.

Megjelent: DELL' / ACQVE / MINERALI / DEL REGNO D' UNGHERIA / RELATIONE DEL / MARCHESE MARCO DELLA FRATTA /

MONTALBANO / IN VENETIA, MDCLXXXVII. / Presso Girolamo Albrizzi . . . címlapja után.

A kompozíció a 11. sz. kép elrontásából származik, az egyes épületekre alig lehet ráismerni, Pest elmaradt. — Marcantonio Chiarini festő és rézmetsző 1652 és 1730 között élt. Vö.: Thieme—Becker VI. 487.

IRODALOM: Apponyi 1306. sz. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

p) Buda és Pest látképe

Címe fent szószalagon: „OFEN vnd PEST.”

A kép megfelelő helyén: „Pest — Die Donaw”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező $7,2 \times 22,4$ cm.

Megjelent: THESAURUS EXOTICORUM. / . . . Von EVERHARDO GUERNÉRO HAPPELIO. / HAMBURG, / Gedruckt und verlegt durch Thomas von Wiering, im güldenem A, B, C, neben der Börse, / Im Jahr Christi M. DC. LXXXVIII. / Sind auch zu Franckfurth und Leipzig bey Zacharias Herteln zu bekommen. — A Der jetzo glorwürdigst-regierenden Römischen Käysers . . . LEOPOLDI I. / Ruhm-würdigster / Lebens-Lauff . . . című rész 28—29. o. között.

BTM.

A 11. sz. kompozíció variánsa, az előtér elhagyásával.

IRODALOM: Majláth, katalógus 927. sz. — Lanfranchi 100. sz. — Kuzsinszky 17. — Kremmer, német 98, 115. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

q) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül, sas karmaiban tartott szószalagon: „PEST und OFEN”.

Rézkarc és rézmetszet, $14,2 \times 18,8$ cm.

Megjelent: Hochverdiente / Ehren-Seule / Christlicher Tapfferkeit. / . . . Der jüngste, schwere und bluthige / Tüerken-Krieg, . . . zusammen getragen / und mit vielen Kupffern gezieret Von Eberhardo Guernero Hapelio. / Hamburg, zubekommen bey Thomas von Wiering, im güldenem A, B, C, bey der Börse, im Jahr 1688. / Wie auch zu Franckfurth und Leipzig bey Johan Georg Lipper zu finden. 26—27. o. között.

BTM.

A 11. sz. kompozíció másolata, a képben látható A—M betűkhöz magyarázatot a szövegben nem találtunk, a képet nyilván nem ide szánták eredetileg.

IRODALOM: Majláth, katalógus 952. sz. — Lanfranchi 95. sz. — Kremmer, német, 97, 115. — Kelényi, bibliográfia 1309. sz. — Layer 94. — Kelényi, ábrázolások 32. sz.

r) Buda és Pest látképe

Címe a kép alatt: „BVDA Capitale dell' Vngaria Residenza dell' Vice Ré”.

Szövege a kép alatt: „Situata sopra il Danubio à 47 Gradi, e 10 Minuti di Latitudine ed à 37. Gradi di Longitudine Citta fortissima che ha sostenuto

molti Assedij, e diuisa in due Parti la Citta Antica, e la Nuoua stando l'Vna / dalla parte dell' Danubio, e l'altra dall' Altra Parte questa à Tempi Antichi haueua il suo Ré passò dopoi all' Tirannico dominio dell'Gran Signore i Cittadini sono di bella statura ama- / ti della Guerra, e de Caualli sono Arditi, e fieri incostanti, uendicatiui, beuono e mangiano senza Pulitia le Persone di qualità sono di Gran Aspetto le Donne sono belle, e saue, e Vn / Paese molto Ambizioso della sua Libertà nulla dimeno sono sotto il Dominio Imperiale fanno un ballo molto Curioso saltando con Gran Agilita battendosi con le Sciabile che forma / un Armonia nell'ballo Fú due uolte Assediata dall' Arme Imperiali il primo Assedio che sostenne fú nell' 1687. il secondo sotto il Comando dell' Duca di Lorena fú nell' / 1688. e la Prese à forza d' Armi dopo che sta sotto l'Augustissimo Dominio della Casa d'Austria Vi sono molti d' Religion Cattolica però ui, é qualche Luterano, e Protestante."

Rézmetszet, 21,1 × 31,7 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz. 36.79.

A 11. sz. kompozíció elrontott változata, fordított állásban. A Krisztinaváros elmaradt, viszont új az előtéri staffázsalakok csoportja.

IRODALOM: Kremmer, olasz 259. — Kelényi, ábrázolások 53. sz.

s) Buda és Pest látképe

Címe a bal felső sarokban: „Ofen.”

Toll, tinta, két darabból összeragasztott papírlapon, 9,5 × 33,7 cm. BTM, lt. sz.: 15860.

A 11. sz. kompozíció meglehetősen pontos másolata. — Ernst Lajos gyűjteményéből. — Publikálatlan.

t) Buda és Pest látképe (J. v. Vianen)

Címe fent a képben szószalagon: „BUDA qua Agros prospicit.”

Magyarázat a képben elhelyezett betűkhöz a kép alatt: „A. Rudera urbis vastatae quondam in ista Insula. B. Danubius. C. Ab his colliculis et vinetis urbs maxime semper fuit oppugnata. D. Thermae. E. Palatium minus et Publicanorum commoratio in Suburbio superiore, sive Minore. F. Suburbium Posterius. G. Judaeorum urbs, quae et Aquatica. H. Urbs superior. I. Arx. K. Pestum. L. Turcica sepulera. M. Suburbium inferius. N. Munimentum monti impositum.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, kereten belül: „Pag. 202. b.”

Rézkarc és rézmetszet, 17,6 × 21,5 cm.

Megjelent: JACOBI TOLLII / EPISTOLAE ITINERARIAE . . . cura et studio / HENRICI CHRISTIANI HENNINII. / AMSTELAEDAMI / Typis FRANCISCI HALMAE, Typographi, / sub signo Constantini Magni, M. D. CC. / Veneunt / in Officina JOANNIS ab OOSTERWYK bibliopol. op den Dam, / ad insigne Ciceronis. 202—203 o. között.

A könyv második kiadásának címe azonos, a vége: . . . SECUNDA EDITIO / AMSTELODAMI, / Apud JOANNIS OOSTERWYK, Bibliopol.

op den Dam. 1714." Ebben a kiadásban a kép ugyanazon a helyen és változatlan állapotban jelent meg.

MTKcs, BTM.

A 11. sz. kép szabad átdolgozása. — A lap ugyan jelzetlen, de a többi jelzett illusztrációból következtetve nyilván Jan van Vianen amszterdami rajzoló és rézmetsző (1660—1726) műve. Vö.: Thieme—Becker XXXIV. 320.

IRODALOM: Lanfranchi 120/a sz. — Apponyi 511. sz. — Kuzsinszky 9. — Schoen, Lantos 632, 668. sz. — Kelényi, bibliográfia 1516. sz. — Schoen, Csillag 41. sz. — Kelényi, ábrázolások 218. sz.

12. Buda ostroma. 1684 (J. F. Wussim) — XL. tábla

Címe fent a keret alatt szószalagon: „Ofen / Die Haupt Statt in Unter Hungarn, wie solche von der Kaisrl: Armée, durch tapfermüthige / anführung, Ichro Churf. Durchl: in Bayrn, wie auch, Ichro Durchl: herrn Hertzogen zu Lottringen, belägert wird. Anno 1684.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a cím alatt: „A Ihre Churf. Durchl.: herr herr Maximilian Emanuel Churfürst in Bayrn. B. Ihre Durchl: herr herr Carolus Hertzog zu Lottringen. C. Ihre Excellenz herr Graff von Starenberg, feld Marschal. D. Attaque des rechten flügels E. Attaque des linken flügels F. ein kleines Schlössl worinen die erste reserua des linken flügels. G. reserua des rechten flügels H der Kessel. I. eine von quater stuckh erbaute Moschea. K. Batterien von 3 falconen vnd 3 feüer Mörser. L. Batterien von 4 Carthaunen. M. grosse Batterien. N. kleine Batterien. O. Batterien von 4 haubitzen so granaten vnd feüer kuglen werffen. P. dess feündts Contra approche Q grosse Breche. R kleine Breche dabey eine Mine gangen. S. kleines thor wo der feündt aussgfallen. T grösseres thor wo der feündt auch aussgfallen V. Blockhauss auf St. Gerhardsberg. W. Chur Bäyrische Batterien. X die vntr Vor Statt. Y. warme Bäder. Z. alt Ofen. 1. dass Schloss. 2 die Ober Statt. 3 die Juden oder Wasser Statt. 4 ein Palast vnd Zollhauss in der Oberrn Vor Statt 5 die Thonau. 6 Pest. 7 der Türcken begräbnuss.”

Jezeve lent, a középtől kissé jobbra: „J: W: fecit.” (A szignatúra kopott.)

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 28,5×36,6 cm.

MTKcs, BTM.

A 11. sz. kompozíció felhasználásával készült, kibővíve az ostrom jeleneteivel. — A szignatúra mindkét példányon kopott, feltehetőleg már a metszet keletkezése idején megcsontították, hogy a művész nevét eltüntessék. Valószínűleg Johann Franz Wussim prágai rézmetsző műve (született 1663-ban). Vö.: Thieme—Becker XXXVI. 317.

IRODALOM: Drugulin 3150. sz. (Wussim). — Bubics 29. sz. (képpel, Wussim, valószínűleg ugyanerre vonatkozik a 26. sz. is). — Kuzsinszky 35. — Kremmer, német 97, 115, 145, 154, 159—160, 184—185 (képekkel, Wussim). — Layer 21 (Wussim). — Kelényi, ábrázolások 82. sz. (Wussim).

a) Buda ostroma. 1686

Címe nines.

Magyarázatok a képen elhelyezett betűkhöz a kép felett: „A: Ihre Churfurst: Durchl: auss Bayrn. B Der Hertz: von Lothringen. C: Herr Graf von Starenberg. D: Kayserl: Angriff der Statt Offen. E: Chur Bayrischer Angrieff. F. Ausfall gegen die Bayrischen. G: Bayrische Lauffgräben. H. Kaisersl: Laufgräben. I. Kayserl: Bomben womit die Statt beängstet Wird. K. Bayerysche [javítva] Bomben und Mörsel. L. Blochhaus auf den Gerhartsberg. M: Pest von Chur Bayrn Erobert. N: Das Schlos. O. Magazin so in die Lufft gangen P: Eine Mine. Q: Brandenburgisches Lager.”

Rézkaré és rézmetszet, 24 × 37 cm.

Megjelent az Ausführlicher Bericht, wie und welcher Gestalten die Königl. Haupt- / Stadt Ofen in Ungarn von denen Kayserlichen und Allirten belagert und ange- / griffen worden című röplapon. A cím a kép felett, a kép alatt három hasábon történeti szöveg. Végén impresszum: „Gedruckt Im Jahr Christi, 1686.”

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 28178.

A 12. sz. kompozíció gyengébb másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 864. sz. — Kelényi, ábrázolások 114. sz. (képpel).

b) Buda ostroma. 1684

Címe fent a keret alatt: „Belagerung OFFEN 1684”.

Rézkaré, körülvágott, a képmező 14 × 19 cm.

Megjelent: Pannoniens / Kriegs- und Frie- / dens- Begebnüsse / ... biss auf A. 1686 continuiert von J. U. M. Nürnberg / Verlegts Johann Hoffmann Kunst- und Buchh. Neustadt druckts John. Christoph Drechsler. 1686. 908—909. o. között.

II. állapot: jobbra fent „p. 908.” oldalszámmal bővült. Megjelent ugyanott.

BTM (I. állapot).

A 12. sz. kompozíció erősen leegyszerűsített másolata, az előtér staffázsalakjaiból alig maradt meg valami. — A könyv szerzője Maurer.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 90. sz.

13. Buda és Pest látképe Vác ostromának képén. 1684 — XXXV. tábla

Címe fent a képben szószalagon: „Schlacht bey Weitzen.”

A kép megfelelő helyén: „Maros — THONAV FLUS”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz balra fent szószalagon: „Beschreibung der Stadt Ofen und Pest. A Warme bäder. B Die hinder vorstadt. C Die Iuden und Wasserstadt. D Das Schloss. E Pest. F Blockhauss. G Die Oberstadt. H Die vnter Vorstadt. I Die Ober Vorstadt. 1 Stadt Weitzen. 2. Turckische Kirch. 3. Statt Kirich [!]. 4. Die Vestung. 5. Insul. S. Andrae.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező $22,7 \times 30,2$ cm.

Megjelent: RELATIONIS HISTORICAE / SEMESTRIS AUTUMNALIS CONTINUATIO. / Jacobi Franci / Historische Beschrei- / bung . . . Durch SIGISMUNDI LATOMI, sonsten Mäurers genannt, / sel. Erben, fortgeführt und verlegt, . . . Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, und bey den Latom. Erben zu finden, 1684. 30—31. o. között

II. állapot: a jobb felső sarokban „N. 32.” jelzéssel, a vonalak kopottabbak, az előtérben az árnyékolás átdolgozott.

MTKcs (I, II. állapot), BTM (I. állapot).

A nagyobb kompozícióba épített látkép a 11. sz. mű felhasználását mutatja. Balra az előtérben török vezér látható kíséretével.

IRODALOM: Tragor I., Vác vára és képei. Vác 1906, 68. sz. (I. áll.), 69. sz. (II. áll.). — Kelényi, bibliográfia 52. sz. — Kelényi, ábrázolások 14. sz. (tévesen azt írja, hogy Wagner, Delineatio . . . 1684. évi kiadásában jelent meg). — Pest megye műemlékei II. 257.

a) Buda és Pest látképe Vác ostromának képén. 1684

Címe fent a keret alatt: „SCHLACHT BEY WEIZEN.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Ofen 2. Pest 3. Kayserliche Arme 4. Turkische Arme. 5. Weitzen. 6. Donau fl.”

Rézmetszet, $29,5 \times 35$ cm.

Megjelent: Johann Christoph Wagners Norimb. / DELINEATIONIS PROVINCiarUM / PANNONIAE ET IMPERII TURCI- / CIIN ORIENTE . . . Anderer Theil. / . . . AUGSPURG. / Gedruckt und verlegt bey Jacob Koppmayer. / Anno M. DC. LXXXV. 54—55. o. között.

A könyv 1688-ban megjelent második kiadásában az illusztráció változatlan állapotban, ugyanazon a helyen található.

BTM.

A 13. sz. kompozíció igen gyenge, erősen átdolgozott, fordított állású változata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 965. sz. — Lanfranconi 50. sz. — Tragor I., Vác vára és képei. Vác 1906, 70. sz. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri. — Pest megye műemlékei II. 257.

14. Buda és Pest látképe Visegrád és Vác látképével közös lapról — XXXV. tábla

Az egész lapnak közös címe nincs.

A részletkép címe fent, a kereten belül: „DIE STÄDTE POEST und OFEN”.

Magyarázatok a részletképen elhelyezett betűkhöz a kép jobb alsó sarkában: „A. die Stad Ofen. B. die brück. C. die Stad Pest. D. das Königl. Schloss. E. der Gerdhsberg. F. die Donau.”

Rézmetszet, az egész lemez $19,5 \times 31,1$ cm, a részletkép $9,4 \times 29,9$ cm.

Megjelent röplapon, amelynek címe: „Eigentliche Abbildung und Beschreibung / der Städte / Vicoegrad, Weitzen, Pest und Ofen, / Sam̄pt dabey erhaltenen Käyserlichen / VICTORIEN.” A kéthasábos német szöveg végén impresszum: „Werden verkaufft bey Heinrich Heuss, neben der BANCO, 1684.” A röplap — kép nélkül — fennmaradt egyetlen ismert példánya a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban B. 914/2/1684. sz. alatt. Szélessége (32,3 cm) igen közel áll a kép lemezének méretéhez, így biztosra vehető, hogy valamikor összetartoztak. — Megjelent még: Türcken Krieg und Christen Sieg . . . Erster Theil . . . Hamburg in Verlegung Heinrich Heuss, . . . 1685 . . . I. N. Y. Continuation der Geschichten u. christlichen Feldzüge wider den Erbfeind, so in diesem 1684-sten Jahr geschehen című mű mellett.

MTKcs, BTM.

A 11. sz. kompozíció felhasználásával készült. A gyenge kép előterében balra ágyúállások.

IRODALOM: Bibliofil 193. sz. — Kelényi, bibliográfia 533. sz. (közli a második megjelenési helyet, amelyet mi nem láttunk). — Kelényi, ábrázolások nem ismeri. — Pest megye műemlékei II. 255, 402.

15. Buda ostroma. 1684 (Hallart—Wening) — XXVIII. tábla

Címe fent a keret alatt: „PROSPECT der Statt Ofen wie solche von Stuel Weissenburg an zusehen.”

A kép megfelelő helyén: „PEST”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a jobb alsó sarokban, táblán: „Erklärung der viermal in / Prospect vorgestellten / Statt Ofen. A. Dass Schloss. B. Die Unterstatt. C. Die Wasserstatt. D. Dass Blockhauss. E. Seind Christen kirchen. F. Die Judenkkirch. G. Die Chur Bāyrische Armeec. H. Dass Churfürstliche Haupt Quartier. I. Die Käyserliche Attaq. K. Käyserliche Infanterie. M. Die Chur Bāyrische Attaq. N. Die Chur Bāyrische Batterien. O. Die Chur Bāyrische Bresch. R. Die Käyserliche Bresch. Q. Seind Redutten vmb dass Ausfallen der Feindt zu verhindern. R. Türkische Mosqucen. S. Die Chur Bāyrische Artollerie. T. Käyserliche Proviand Schiff. V. Chur Bāyrische Proviand Schiff. W. Der Türcken Bäder. X. Türkische Begräbnussen. Y. Sein Redutten vmb den Ausfall zu verhindern. Z. Ist der Orth allwo die Türcken etliche mahl Succurs in die Statt gehollet. 1. Der Schloss Garten. 2. Der Parrad Platz. 3. Die Circonvalation Linie. 4. Die abgebrante Brucken. 5. Die Kayserliche Wagenburg. 6. ist ein Bach. 7. Die Max: Starenbergische Attaq. 8. ist die Käyserliche Mihne, welche von den Türcken verpallesadiret worden. 9. Dass Käyserliche Haupt-Quartier. 10. Dass Hungarische Lager. 11. Die Reutter wachten. 12. Die Fousabray.”

Jelezve a jobb alsó sarokban a szöveg alatt: „L. N. V. Hallart General / Adiudant Lietenent Deline: / Michael Wening Sculps. Monachj̄.”

Rézkarc és rézmetszet, 29×76,8 cm.

BTM. App. m.

Négy lapból álló sorozat egyik darabja (vö. a 70, 77 és 118. sz. kompozíciókat). — L. N. Hallart főhadsegéd Miksa Emánuel bajor választó-

fejedelem seregében. Vö.: Károlyi—Wellmann 117; Fekete 53. — Michael Wening bajor rézmetsző 1645 és 1718 között élt. Vö.: Thieme—Becker XXXV. 377.

IRODALOM: Nagler, Lexikon 6. sz. — Kelényi, ábrázolások 93. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann XVII—XVIII, képe: 144—145. o. között. — Balogh 39.

a) Buda ostroma. 1686

A nyugati részletkép címe fent balra szószalagon: „Prospect der Statt Ofen / wie solche von Stuel-Weisenburg / zusehen.”

A részletkép megfelelő helyén: „Pest.”

Magyarázat az egész képen látható betűkhöz és számokhoz a részletkép bal és jobb felső sarkában, szószalagon: „A. Das Schloss. B. Die Unter Statt. C. Die Wasser Statt. D. Das Plochhauss auf dem Gerhards Berg. E. Die Christen Kirchen. F. Der Juden Sýnagog. G. Türkische Moscheen. H. Türkisches Bad. I. Türkische Begrábnussen. K. Der Schloss Garten. L. die abgetragne Brukken. M. Ein Bach. N. das Kayserliche Lager. O. die von denen Keyserl: gelegte Breche, wodurch Sie gestürmet. P. Keyß: Attaque und Batterien. Q. Keyserlicher Sturm. R. Chur Bayérisches Hauptlager. S. Chur Bayérische approachen. T. Chur Bayerische Batterien. V. Chur Bayérische Eroberung des Rondels. W. Feindlicher ausfall gegen die Keyserlichen u: Chur Brandenburgl: X. Erstes lager der Chur bayéris: Y. Chur Bayéris: Schantz bey Pest: Z. Chur Brandenburgisches Hauptlager. 1. Chur Brandenburgis: Mortier und Stük. 2. Chur Brandenburg: Communications Linie mit den Keyserl: 3. Chur Brandenburg: Lauffgraben.”

Rézmetszet, az egész lemez 28,5×74,6 cm, a részletkép 11,9×74,1 cm.

Megjelent: Sonderbare Begebnüsse / der Königlichen Vestung / Ofen... Mit einem schönen Kupfer den Prospect dieser Vestung gegen Pest, und Stuhl-Weissenburg, neben denen / drey Lagern vorstellende versehen / worden / Von einer Unparteilichen Feder. / Gedruckt im Jahr Christi 1686. 1. o. előtt.

MTKcs, BTM.

A nyugati részletkép a 15. sz. kompozíció változata, az előtér megkisebbitésével. — A keleti látkép leírását lásd a 77/a sz.-nál.

IRODALOM: Drugulin 2323, sz. — Bibliofil 72. sz. (téves megjelenési hellyel). — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

b) Buda ostroma. 1686 (S. Bianchi)

Címe fent a képen: „Veduta di BVDA uerso ALBA REALE.”

A kép megfelelő helyén: „PEST”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 16,4×26,6 cm.

Megjelent: CONTINVATIONE / DE SVCCCESSI / NELL'VNGHERIA / ... Deseritti dal Padre Maestro Gio: Antonio / Panceri Milanese Carmelitano Regente / del Carmine di Milano. / DEDICATI / Al merito incomparabile / DELL'ILLVSTRISSIMO SIG. CONTE / ANTONIO BIGLIA / ... IN

MILANO 1687. Nella Stampa del Monza per Carlo Federico Ga- / gliardi, ad istanza di Giacinto Brena Libraro. 82—83. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 80—81. o. között: „Significato delle lettere, e numeri, che sono nelle quatro vedute di Buda. A Il Castello. B La Città Bassa. C La Città[!] dell' acqua. D Il Monte S. Gerardo. doue i Turchi hanno vn Fortino. E chiese Christiane. F Sinagoga d' Ebrei. G Armata di Bauiera. H Quartiere principale del Duca di Bauiera. I Attacco Imperiale. K Batterie Imperiali. L Infanteria Imperiale. M. Attacco de Bauaresi. P Breccia dell' Imperiali. Q Ridotti per impedire le fortite. R Moschee de Turchi. S Artigleria Bauarese. T Barconi di prouande dell' Imperiali. V Barconi di prouande del Duca di Bauiera. W Bagni de Turchi. X Sepulture de Turchi. Y Ridotti per impedire le fortite d' Agria. Z Luogo doue i Turchi faccuano entrare il soccorso in Buda. 1 Il Giardino del Castello. 2 La Piazza Maggiore. 3 Linee di circonuallatione. 4 Ponte abbruciato. 5 Carri dell' Imperiali. 6 Vn Fiumincello. 7 Attacco del Starenbergh. 8 Breccia Imperiale fortificata da Turchi con palizzate. 9 Quartiere principale dell' Imperiali. 10 Quartiere dell' Vngheri. 11 Guardia della Caualleria. 12 Falsa Braga.”

II. állapot: a jobb felső sarokba írott „82” oldalszámmal. Nyilván ugyanott jelent meg a későbbi példányokban.

A 15. sz. kompozíció gyenge másolata. — Az ugyanott megjelent keleti látkép (77/c sz.) szignált, így valószínűleg ezt is Sebastiano Bianchi (megh. 1738) készítette. Vö.: Thieme—Becker III. 585.

IRODALOM: Kremmer, olasz 259. — Kelényi, bibliográfia 902. sz. — Layer 88 (téves megjelenési hellyel), 95. — Kelényi, ábrázolások 159. sz.

16. Buda ostroma. 1684 — XLI. tábla

Címe fent a képen a keret alatt: „Ofen / Die Haubstadt in Unter-Ungarn.”

Rézkar és rézmetszet, 23,8 × 33,5 cm.

Megjelent: Ausführliche Vorstellung / und / Beschreibung / Der / Weltberühmten, / ehemals / Der Königen in Hungarn / gewöhnlichen Residenz- / . . . Nunmehr / Von Kayserl. Majestät Armee, / . . . Belägerten Ungarischen / Stadt / Ofen. / Frankfurt am Mayn, / In Verlegung Joh. Philip Andrea. 1684. / Nürnberg, bey Leonhard Loschge zu finden. 69. o. mellett.

A képen látható betűkhöz magyarázat a 69. oldalon: „Bedeutung der Versal-Buchstaben, so im Kupffer vorgestellt werden. A Verfallene Gebäu einer verwüsteten Stadt in der Insel. B Die Thonau. C Warme Bäder. D Die Obere Vorstadt. E Die Juden- und Wasser-Stadt. F Das Schloss. G Pest. H Blockhauss. I Türkische Begräbnüssen. K Die Oberstatt. L Die unterste Vorstadt. M Die kleine Vorstadt. N S. Gerhards-Berg.”

Megjelent még: Ofens / Glück- / Und / Unglücks- Fälle. / Das ist: / Eine kurze doch eigentliche Be- / schreibung. derer dapffern Thaten, / Belagerungen, Eroberungen und Sehar - / müzeln, die vor, in: und bey Ofen / sich

ereignet und zugetragen / haben. / Deme wird, dem geneigten Leser zu / Lieb, die Gelegenheit, ausführliche Be- / schreibung, und dapffermüthige Erobe- / rung, der Türkischen Insul und, Vestung / S. Maura, / annoch / beygefüget. / Von / M. / Gedruickt, im Jahr, 1684. 16—17. o. között, és Die / offtmals bekriegte, nunmehr . . . besiegete / Gränz- Vestung / Neuhäusel . . . Gedruickt im jahr 1685 utolsó lapjához ragasztva, és Hungarisch—Türkische / Chronick, . . . in dieser andern Edi- / tion umb ein merckliches vermehret . . . Nürnberg, in Verlegung Leonhard Loschge, Buchhändlers. / 1685. 720—721. o. között.

A látkép a 11. sz. kompozíció alapján készült. — Az elsőként említett műben a képet nem találtuk meg, de a betűjelmagyarázatból és a kiadó azonosságából következtetve bizonyos, hogy erről a lapról van szó. — A két második megjelenési hely nem biztos; lehet, hogy utólag kötötték a lapot a könyvekbe, mert a szövegben nincs utalás rá, és a képen látható betűkhöz sincs magyarázat egyik könyvben sem. — A Hungarisch—Türkische / Chronick, . . . első kiadásában, 1684-ben, a kép még nem jelent meg. A harmadik, 1687-ben megjelent kiadásnak két, tipográfiaileg eltérő címlapú variánsát ismerjük, ezekben a kép azonos állapotban, ugyanazon a helyen jelent meg, mint a második kiadásban.

MTKcs, BTM.

IRODALOM: Bubics 49. sz. (1686. évi ostrom, Georg Christian Eimmart műveként). — Majláth, katalógus 919. sz. (Eimmart). — Lanfrancini 44. sz. — Apponyi 1138. sz. (Ausführliche Vorstellung: „Der Plan von Ofen fehlt in diesem Exemplar”), 1193. sz. — Kuzsinszky 32. — A Történelmi Képesarnok grafikai kiállításának leíró lapstroma. Bp. 1907, 60 (1686, Eimmart). — Bibliofil 74. sz. — Kremmer, német 98, 115, 154, 160—161, 185—188 (részletképpel, Ambling vagy iskolája műveként). — Schoon, Lantos 647. sz. — Layer 24. sz. — Kelényi, ábrázolások 89. sz.

17. Buda ostroma. 1684 — XL. tábla

Címe fent a kereten belül: „BUDA”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Statt Pest. 2. Schlos zu Ofen. 3. die Hauptstatt. 4. die Ober Vorstatt. 10 Keyserliche Völcker. 5. Wasser oder Judenstatt. 6. Gerhardsberg. 7. Warme Bäder. 8. Sciffbruck. [!]”

Rézkare és rézmetszet, 14,5 × 27,1 cm.

Megjelent valószínűleg ugyanabban a könyvben, mint a későbbi állapotok, csak korábbi példányokban.

II. állapot: a címben a „BUDA” szó alá „Ofen” került kiegészítésül.

Megjelent: Johann Christoph Wagners Norimb. / DELINEATIONIS PROVINCIARUM / PANNONIAE ET IMPERII TURCI- / CI IN ORIENTE . . . Anderer Theil . . . AUGSPURG, / Gedruickt und verlegt bey Jacob Koppmayer. / Anno M. DC. LXXXV. 58—59. o. között.

III. állapot: az eddigi állapotok során meglevő hibát, a lemez alsó részének közepén, korrigálták. Ennek következtében a magyarázószövegben a következő változás történt: „. . . Keyserlich fölcker . . .”

Megjelent Wagner könyvének második kiadásában, 1688-ban, az 54—55. o. között.

MTKcs (II—III. állapot), BTM (I—II. állapot).

A városkép a 11. sz. kompozíció felhasználásával készült. — A magyarázatban a képen szereplő 9. sz.-ra vonatkozó megjegyzés nincs.

IRODALOM: Bubits 36. sz. (I. áll.), 32. sz. (II. áll.). — Majláth, katalógus 876. sz. (II. áll.). — Lanfrancioni 34. sz. (I. áll.). — Kuzsinszky 36 (II. áll.). — Kremmer, német 115 (II. áll., mint Bartolomeus Kilian műve). — Schoen, Lantos 652/a sz. (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 88. sz. (II. áll., képpel).

a) Buda ostroma. 1686

Címe fent: „Die Vestung. Offen.”

Adressz lent középen: „Augsburg zu finden bey Joh: Jac: Schönigk.”

Rézkaré és rézmetszet, 16,1 × 26 cm.

Megjelent: Warhaffte / RELATION / Oder eigentliche Beschreibung / Der Königlich Ungarischen / Haupt-Stadt und / Vestung Ofen . . . Augspurg / Gedruckt vnd zu finden bey Joh. Jacob Schönig / 1686. 1. o. előtt.

Nyomatott magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz az előtte levő számozatlan oldalon: „Verzeichnüss der Buchstaben in Kupffer. A. Das Schloss. B. Die Unter-Stadt. C. Die Waffer [!] Stadt. D. Das Blockhauss auf dem Gerhards-Berg. E. Der Christen Kirch. F. Der Juden Kirch. G. Chur-Bayrischer Angriff. H. Das Käyserliche Lager. J. Käyserliche grosse Batteryen. L. Eine Batterie die Aussfäll dardurch zu hinterreiben. M. Die von denen Käyserlichen zimlich durchschossene-Mauren. N. Grosse Redoute worinnen 10. Stück. O. Chur-Bayrische Batteryen. P. Mörsel vnd Bomben. Q. Circumvallations-Linie. R. Eine Schantz bey Pest worinnen Chur-Bayrische Guarnison gelegen. S. Communications-Linie. T. Das Brandenburgische Lager. V. Brandenburgische Feuer-Mörsel vnd Bomben. W. Türckische Begrebnüssen. X. Halb abgebrochene Schiff-Brücken worauf die Türcken die Donau bestrichen.”

A megelőző kompozíció egyszerűsített változata, az előtérben kevesebb staffázsalakkal. — Kiadója feltehetőleg azonos Johann Jakob Schöniggerrel, akiről azonban csak azt tudjuk, hogy a XVII. század végén „fürstl. Grottierer u. Strukkator” volt. Vö.: Thieme--Becker XXX. 230.

IRODALOM: Bubits 71. sz. — Apponyi 1302. sz. — Layer 97. — Kelényi, ábrázolások 120. sz. — Hu bay 971. sz.

18. Buda és Pest látképe — XLIII. tábla

Címe fent középen, külön keretben: „OFEN v. PEST.”

Lent a kép alatt magyarázat a képen látható számokhoz: „1. das Schloss. 2. die Ober Statt. 3. die Wasser Statt. 5. das Blockhaus. 6. die Schieffbrucken. 7. Tonau.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 8,7 × 14,8 cm.

Megjelent: Totius Regni Hungariae superioris & / inferioris accurata Descriptio . . . Von / Georg Kreckwitz, aus Siebenbürgen. Franckfurt und Nürnberg. / Verlegts Leonhard Loschge. / Druckts Johann Philipp Andreã 1685. 538—539. o. között.

A könyv 1686-ban is megjelent, ebben a kiadásban a kép az 506—507. o. között található.

MTKcs, BTM.

Dilich, illetve Merian kompozíciójának felhasználásával készült.

IRODALOM: Lanfrancioni 96. sz. — Schoen, Lantos 649/a, 661. sz., 10. sz. (1688. évi kiadásról beszél). — Gallina (képpel). — Kelényi, bibliográfia 482. sz. — Schoen, Csillag 25. sz. — Kelényi, ábrázolások 20. sz.

a) Buda és Pest látképe

Címe fent szószalagon: „OFEN V. PEST”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező $4,8 \times 9,5$ cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: T. 151.

A 18. sz. kompozíció variánsa. — Az MTKcs-ben számos más város látképe található hasonló keretdíszítéssel, ezek valószínűleg egy nagyobb lap szétvágott részletei. Közülük Petrina látképén „Verlegt vnd gedruckt bey, . . .”, Sziszek látképén „Marx Antoni Hanas / in Augspurg.” adreess olvasható. A kiadónak, Marx Antoni Hanasnak (Hannas) két 1664-ből származó és az MTKcs-ben őrzött röplapját említi: Cennerné Wilhelm G., Zrínyi Miklós, a költő hadjáratainak grafikus ábrázolásai. Folia Archaeologica XIII (1961) 231, 234. — Publikálatlan.

b) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül: „OFEN.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező $5,8 \times 11,4$ cm.

Megjelent: Das / Ehmal gedrückte, vom Türken berückte, / nun / Trefflich erquickte / Königreich Hungarn, / . . . Franckfurt, und Leipzig, / In Verlegung Christoff Riegels. An. 1688. 408—409. o. között.

BTM.

A 18. sz. kompozíció variánsa.

IRODALOM: Majláth, katalógus 913. sz. — Lanfrancioni 114. sz. — Kelényi, bibliográfia 1298. sz. — Kelényi, ábrázolások 54. sz.

c) Buda és Pest látképe. Részlet a budai löportorony robbanását ábrázoló allegorikus képből

A részlet címe fent a kereten belül: „BUDA”.

Az egész kép felirata fent szószalagon: „SECUM SIMUL OMNIA PERDIT”.

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez $29,7 \times 19,9$ cm, a részlet $8,5 \times 19,5$ cm.

Megjelent: ASSERTIONES / ELEMENTARES / EX / UNIVERSA PHILOSOPHIA / QUAS / . . . Publicè propugnandas suscipiet / ILLUSTRISSIMUS DOMINUS / MICHAEL HERMANNUS JOSEPHUS / . . . COMES AB ALTHANN, MORAVUS ZNOYMENSIS, . . . Anno à partu

Virginis M. DC. LXXXIX. / . . . VIENNAE AUSTRIAE, Typis LEOPOLDI VOIGT, / Universitatis Typographi. A D4 és D5 levél között.

II. állapot is ismert, mert a könyv egyes példányaiban a lap a jobb alsó sarokban „19” számmal jelölve található.

MTKcs, BTM.

A 18. sz. kompozícióra vezethető vissza. — Az egész kötet és egyes részei címlapját Elias Christoff Heiss (1660—1731) rajza után a nagy műhellyel dolgozó Christoph Weigel (1654—1725) metszette. Vö.: Thieme—Becker XVI. 318; XXXV. 277—278. A könyv többi oldala azonban jelzetlen. Stíluskritikai alapon lehetnek a két művész munkái, de erre adatszerű bizonyítékunk nincs. Apponyi 2321. sz. az egész művészi díszítést nekik tulajdonítja.

IRODALOM: Bubics 42. sz. (Weigel). — Majláth, katalógus 865. sz. (Weigel). — Lanfranconi 73. sz. (Heiss—Weigel). — Kuzsinszky 16 (Heiss). — Kelényi, bibliográfia 1352. sz. — Layer 33. — Kelényi, ábrázolások 56. sz.

d) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „OFEN”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező $5,8 \times 10,9$ cm.

Megjelent: a Der Durchleuchtigsten / Fürsten / Und Marggrafen / von Baaden / Leben, Regierung, Grossthaten / und Absterben . . . Franckfurt und Leipzig, / In Verlegung Christoph Riegels. A. 1695 című mű Des / Durchleuchtigsten / Fürsten und Herrn / Herrn / Ludwig / Wilhelms, / Marggrafens zu Baaden / . . . Leben, Regierung und Gross- / Thaten című részének 8—9. o. között.

A 18. sz. kompozíció alapján készült.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1456. sz. — Layer 100. — Kelényi, ábrázolások 59. sz.

19. Buda és Pest látképe — XLIV. tábla

Címe fent a keret alatt: „OFEN v. PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép bal és jobb szélé mellett: „1. Das Schloss. 2. Die Ober Statt. 3. Die Wasser Statt. 4. Die Hinder-Vorstatt. 5. Ein Palast und Zollhaus in der Ober-Vorstatt. 6. Die Under Vorstatt. 7. Pest. 8. Warme Bäder. 9. Das Blockhaus. 10. Alt Ofen. 11. Die Thonau. 12. Schiffprucke.”

Oldalszám a kép jobb sarkában fent: „232”.

Rézkaré és rézmetszet, $7 \times 27,5$ cm.

Megjelent: Sigmund von Birken, C. Com. Pal. / Neu-vermehrter / Donau-Strand, . . . Samt 70. curiosen gantz neuen in Kupf- / fer gestochenen Figuren der vornehmsten Städte / und Vestungen an der Donau . . . Hervor gegeben und verlegt / von / Jacob Sandrart, Kupferstecher und / Kunst- händler in Nürnberg. / Gedruckt im Jahr, 1686. 232—233. o. között.

A kép azonos állapotban és ugyanazon a helyen jelent meg az 1688. évi kiadásban is, amelynek címe ugyanígy kezdődik, vége: „. . . Hervor

gegeben und verlegt / von / Jacob Sandrart, Kupfer-Stecher und / Kunst-
händler in Nürnberg. / Gedruckt im Jahr 1688." — Valószínűleg erre vonat-
kozik a Kelényi, bibliográfia 571. sz.-nál említett 1688. évi kiadás is. —
Kelényi, bibliográfia 572. sz. egy 1690. évi kiadást is említ, amelyet azonban
a budapesti nyilvános könyvtárakban nem találtunk meg.

II. állapot: az oldalszám megjelölés megváltozott. Megmaradt a 232-es
szám, de áthúzták és aláírták a következő jelölést: „219.”

Megjelent a könyv 1694. évi kiadásában, amelynek a címe a következő-
képpen végződik: „... Samt vielen curiosen ins Kupffer gebrachten Figuren
der vornehmsten Städte und Ve- / stungen an der Donau, ... bis auf das in- /
stehende 1694. Jahr continuirt / und verlegt / von / Jacob Sandrart. Kunst-
Händler / in Nürnberg. / Gedruckt im Jahr 1694.” 218–219. o. között.
Ugyanez a lemez állapot a 1704-ben is, akkor a könyv címének végződése
a következőképpen módosul: „... biss auf das / instehende 1704. Jahr
con- / tinuirt. / Verlegts / Jacob von Sandrart, Kunsthändler / in Nürnberg.
Gedruckt im Jahr 1704.” Ugyanígy egy még későbbi, datálatlan kiadásban.
Ennek címe: „Neu vermehrte / Donau / oder / eigentliche Beschreibung /
des gantzen / Donau-Stroms, ... Anfangs durch den berühmten / Sigmund
von Bürcken, C. Com. Pal. / verfasst / und von Jacob Sandrat [!] / verlegt, /
Anjetzo aber mit vielen merkwürdigen Begebenheiten / continuirt zu finden /
bey David Funckens seel. Wittib und Erben in Nürnberg.”

III. állapot: a 219-es számot „214”-re javították, felette még látszik az
áthúzott 232.

Megjelent: Neu-vermehrte Donau, / Oder / Eigentliche Beschreibung
des gantzen / Donau-Stroms, ... Anfangs durch den Welt-berühmten /
Sigmund von Bürcken, C. Com. Pal. verfasst. / Anjetzt aber mit vielen
merkwürdigen Begebenheiten zum andernmal aufgelegt, continuirt / und
zu finden / bey David Funckens Seel. Wittib, und Erben. / Nürnberg,
gedruckt bey Adam Jonathan Felssecker. 214–215. o. között.

MTKcs (I. állapot).

A 11. sz. kompozíció típusához tartozik, csak az előtérben látható
tábor-és csatajelenetekkel egészítették ki.

IRODALOM: Lanfrancioni 109. sz. (?). — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

20. Buda és Pest látképe — XXXIX. tábla

A nyugati részletkép címe fent szószalagon: „Facies Budae Occiden-
talis.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez 18,6×15,2 cm, a részletkép
6,8×14,5 cm.

Megjelent: a CALENDARIVM / TYRNAVIENSE / AD / ANNVM /
CHRISTI, / M. DC. LXXXVI... OPERA / Astrophili eujusdan è Soc:
JESU in / Universitate Viennensi supputatum. / MONACHIJ, Typis SEBAS-
TIANI RAUCH című mű PROGNOSIS / CONJECTVRALIS / ASTROLO-
GICA ... AD ANNVM / A CHRISTO NATO / M. DC. LXXXVI...
MONACHIJ, / Typis SEBASTIANI RAUCH című függelékének K és K2
levele között.

BTM.

A keleti látkép leírását lásd a 78. sz.-nál.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 911. sz. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

a) Buda és Pest látképe. Részlet címlapról (E. Nessenthaler)

A részlet címe fent, a kereten belül szószalagon: „Buda”.

Az egész lap jelezve lent: „E. Nessenthaler inv. et fe.”

Rézkaré, körülvágott, az egész képmező $18,5 \times 14$ cm, a részlet kb. $3,4 \times 5,3$ cm.

Buda látképén kívül *Qvinque Ecclesiae* — Siklos — Czanad — Simontornya — *Novarinum* — *Segedinum* — Kaposvár — Hatvan — Modon — Argos — *Napoli di Romania* látképe szerepel a címlapon.

Megjelent: *CALENDARIVM / Tyrnaviense / Ad Annum / Christi. M. DC. LXXXVIII . . . Opera / Astrophili cuiusdam é Societate / Jesu supputatū in Vniversitate / Tyrnaviensi címlapján.*

A városkép a 20. sz. kompozíció variánsa. — Elias Nessenthaler (1664—1714) augsburgi rézmetsző Magyarországon is dolgozott. Vö.: *Thieme—Becker XXV. 395; Pataky 2. sz. (képpel).*

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások nem ismeri. — Pataky 2. sz. (képpel).

21. Buda és Pest látképe (N. M. de la Vigne) — XXXIV. tábla

Az egész kép címe fent a kép felett: „*BVDAE AC PESTI ICHNOGRAPHICA DESCRIPTIO / TVM ETIA EARV VICINIARV, CASTRORV, AGGERORV, FOSSARV, PROSPECTVV, NVDA, AC RECTA SCENOGRAPHICA DELINEATIO, ALIARVMVE DICTAE BVDAE OBSIDIONIS PARTICVLARITATV À SAC: CAES: MAI: EXERCITV, EIVSQVE PRAEELSORVM FOEDERATORVM COPIIS FACTAE.*”

Ajánlás az egész kép bal oldalán: „*BVDA / Augustissimo Invictissimoq. Romano- / rum Imperatori / LEOPOLDO / Primo Magno, / A / Consilio Industria Potentia / Consilio In liberata Vienna / Industria / In Vindicata Buda / Potentia / In Amplissimo Hungariae / Regno / In / Libertatem asserto / Et / formidanda Orbi Potentia Otto- / mannica / Enervata, / Exacte delineata et praec- / sentata / Sacratissime Caesar / hanc tot nominibus / Tuam Clementissimo Oculo ar- / bitrare: / Et / Gratosissime Respice ejus Au- / thorem / Sacratissimae Majestatis Tuae / Infimum et devotissimū Servū / N. M. de la Vigne / Seniore.*”

Magyarázat a képeken elhelyezett betűkhöz és számokhoz az egész kép bal és jobb oldalán: „*PRIMAE TABVLAE / EXPLICATIO. / † Buda antiqua. A. Buda Civitas. B. Arx. C. Vrbs inferior. D. Pestvm Civitas. E. Danubius fluvius. F. Mons S.^{ti} Gerardi. G. Insula S.^{tae} Margaretae. H. Insula S.^{tae} Elisabethae. I. Insula S.^{ti} Andreae. K. Linea Circuvallatio. L. Statio Caesarea. M. Statio Bavarica. N. Statio Brandeburgica. O. Statio Seren.^{mi} Principis Ludovici Badensis. P. Statio Sabaudiae Principis. Q. Statio Generalis*

Staremburg. R. Statio Commissarij Grälis Rabata. S. Statio Generalis Serini. T. Statio Generalis Bielk. V. Tormenta Caesarea. X. Tormenta Bavarica. Y. Pons Insulae S.^{tae} Margarethae. Omnes supradicti Pontes ab Imperiali Exercitu fuerunt constructi. 1. Pons Budae à Turcis destructus, cum desere [!] Pestū accessu Bavarorū die 17. Junij coacti sunt. 2. Castra Turcica ubi die 8. Augusti ad solutionem obsidionis visi sunt hostes, ubi etiam occupationis Die iterum apparuerē. 3. Lineae Circumvallatio: à Bavarico Exercitu custoditae. Prima Linea. 4. Vnū agmen Dimacharum. Soyer. 5. Electroralis Bavaricae custodiae cohors. 6. Duo agmina equest: Bavarica Bielk. 7. Pedestre agmen unū Bavar: [kopás!] 8. Duo equest: agmina Bavar: La Tour. 9. Pedestre agmen unum Bav: Sauberstorff. 10. Duo agmina equest: Saxon: Haubitz. 11. Pedestre agmen unum. Kufler. 12. Duo equ: agm: Saxon: Haubitz et Trautmansd: 13. Agmen unū pedestre Saxon: Sinzindorff. 14. Duo equestr: agmina Saxon: Trautmansdorff. 15. agmen unū ped: Saxon: Princ Cristian. 16. Duo agmina equestr: Bavar: Salburg. 17. Agmē unū Caesar: pedestre. Fürstenberg. 18. Duo equestr: agmina Bavar: Arco. 19. Agmen unū Caesar: pedestr: Aspremont. 20. Duo agmina equest: Caesar: Pazi. 21. Agmen unū pedestre Caesareū. Beck. 22. Duo agmina equestria Caesar: Pazi. 23. Agmen unū pedestre Caesar: Baden. 24. Tria agmina Dimach: Bavar: Soyer. 25. Quatuor Dimach: agmina Sabaudi. Secunda Linea. 26. Pedestre agmen unū Bavar: Rummel. 27. Agmen unū equestre Bavar: Bielk. 28. Agmen unū equestre Bavar: La Tour. 29. Quinqz equestr: agmina Hungar: Bodeniani Croatiae Grilis, Pettenhasi Super.^o Hungarorū Ductor, et Baragotsi, Duo ultima agmina cum Generali Schaffenberg. 29. Aug: venerunt. 30. Vnū agmen equestre Bavar: Salburg. 31. Vnū agmen equestre Bavar: Arco. 32. Vnū agmen equestre Bavar: Arco. 33. Vnū agmen Caesareū. Pazi. 34. Agmen unū Bavar: pedestre Gallenfels. 35. Lineae Circumvallatio ab Exercitu Caesareo custoditae. 36. Quatuor Dimacharū agmina. Stirheim. 37. Duo equestria agmina. Dunnewald. 38. Duo equestria agmina. Gondola. 39. Agmen unū Pedestre. Kairdem et Schutz. 40. Duo agmina equestria. Gondola. 41. Pedestre agmen unū. La Vergne. 42. Duo equestria agmina. Mercy. 43. Agmen unū Pedestre Suevorū. Stain. 44. Duo equestria agmina. Mercy. 45. Agmen unū Ped: Franconiae. Thüngen. 46. Tria equestr: agmina. Princ: Neuburg. 47. Agmen unū Ped: Suevorum. Stain. 48. Duo equestria agmina. Princ: Car: de Neub: 49. Pedest: agmen unū Badens. Dourelach. 50. Tria equestria agmina. Taf. 51. Agmen unū pedestre. Metternich et Lothari. 52. Duo agmina equestria. Taf. 53. Agmen unū pedestre. Neubu: Dippēthal. 54. Duo equestria agmina. Palfy. 55. Agmen unū pedestre. Mansfeld et Salme. 56. Tria equestria agmina. Palfy. 57. Agmen unū pedestre. Staremburg et Croj. 58. Quinque equestria agmina. Caprara. 59. Quatuor agmina equestria. Schutz. Linea Secunda. 60. Duo Dimacharum agmina. Serau. 61. Quinque equestria agmina. Hannover. 62. Tria equestria agmina. Inssfeldt. 63. Tria equestria agmina. Gransfeldt. 64. Quinqz equestria agmina. Troucheses. 65. Tria Dimacharum agmina. Serau. 66. Suggestus Tormentorū Suevorū. 67. Fons in alta via posita. 68. Equitatus Hungaricus. 69. Lineae Circumvallatio à Brandeburgicis custoditae. 70. agmen unum Dimacharum. Dona. 71. unū equestre agmen. Straus. 72. Cohors Custodiae Principis. Dhall. 73. Vnum equestre

agmen. Neuhaus. 74. Agmen unum pedestre. Pr: Churland. 75. Vnū agmē equestre. Henr: Princ: Saxon. 76. Agmē unū pedestre Electricis et Principis Philippi. 77. Vnū agmē equestre. Princ: Henr: Saxon. 78. Agmē unū Dimacharum. Dörffling [?]. 79. Quinqz agmina Croatarū equestr: Ladron. 80. Auxiliares Copiae à Gen:^{ti} Schaffenb: ductae et 29. Aug: accessae. 81. Quatuor Dimacharū agmina. Dettwein. 82. Agmē unū pedestre. Schafftenberg. 83. Quinqz Equestria agmina Saxon: Lauenb. 84. Quinqz equestria agmina Schafftenberg. 85. Quinqz equestria agmina. Veterani. 86. Agmen unū pedestre Schafftenberg. 87. Quinqz equestria agmina. Piccolomini. 88. Agmen unum pedestre Spinola. 89. Agmen unum equestre. Goess. 90. Agmen unum pedestre. Spinola. 91. Quinqz agmina equestria. Ste Croix. 92. Agmen unū pedestre. Spinola. 93. Quatuor agmina Dimacharū. Magni. 94. Legio Serini in Electorali exercitu relicta. 95. Castrū Caesareū ante subsidiares hostiū copias. 96. Castra Brandeburgica ante dietarū Copiarum turc: adventum. 97. Progeneralis Esterhasi Hung: Infer: Dux, qui juxta moenia Civitatis Inferioris Castrametati erant. 98. Karafa, Pettenhasi et Baragotsi Hungarorū Super: juxta moenia Pesti posita. 99. Suggestus Franciscani Bombar: 100. Suggestus tormentorū Linearū Hungaris servaturum. Tres autem Scenographiae ad primam Tabulam remittuntur, Punctorum Lineas, et in extremitatibus duplicatis Litteris notatae, Scala vero carum, eadem est ac in secunda.

SECVNDAE TABVLAE / EXPLICATIO. A. Buda Civitas. B. Arx. C. Mons S.^{ti} Gerardi. D. Vrbs Inferior. E. Suburbiū [kopás] F. Thermae [?]. G. Hungariae Regū olim . . . [kopás] H . . . , [kopás] I. Rivulus aestivo tempore aridus. K. Arcis Rondela. L. Armamentariū turcicū. M. Armamentariū majus, ubi asservabantz pulveres, 22.º Julij circa horā 7.^{am} in auras evibratū. N. Propugnaeulū quo turcae ad quatuor circiter millia utriusqz sexus occupationis die usi fuerunt, sed tandē captiui. O. Porta albae Regalis. P. Porta quae ducit ad Danubium. Q. Bassae sive gubernat.^{is} Domiciliū, cum eius Moschea. R. Murus recenter pro aquarū usu constructu. S. Armamentariū majus. T. Platea Civit.^{is} praecipua. V. Templū praecipuum. X. Coenobiū Franciscanorū. Y. Porta Viennensis. Z. Septem Moscheae seu templa turcica in Inferiori Civitate. & Duo Balneae in dicta Civ.^{te} Inferiori. 1. Portae tres in eadē Civitate Inferiori. 2. Thermarū Scaturigo, sive Balneū Regale. 3. Fornix subterraneus, in quo hostes equestres vigilias habebant. 4. Calcariae fornaces septē. 5. Oppugnatio Electoralis Bavar: 6. Suggestus Tormentorū. 7. Area Mortariorum.* Lineae circumvallatiō: in prima et secunda Tabula. 8. Lineae Exercitus Caesarei pro Civitatis Inferioris Obsidiōe. 9. Suggestus Tormentor: 10. Apertura Muri Civitatis Inferioris. 11. Oppugnatio Caesarea. 12. Suggestus Tormentorum. 13. Area Mortariorum. 14. Oppugnatio Brandeburgica. 15. Suggestus Tormentorū. 16. Prospectu Budae Pestū versus sicuti ante Obsidionem vigeat. 17. Prospectus Budae Albā Regalem versus. 18. Danubius fluvius.

ANNOTATIONES QUAEDAM. Exercitus Caesareus . . . [kopás] 95. hominū . . . nstabat Bo . . . niae 13. hom: mill . . . 17. Junij ab Electorali Exercitu Civitas Pesti. fuit capta . . . Fossae Caesa . . . 21. Junij fuerunt inceptae, Electorales vero 23. ejusdem Mensis. 26. Junij Copiae Caesar: urbem Inferiorem ingressi sunt. 30. accesserunt Suevi. 3. Julij Brandenburg: vene-

runt et 5. ejusdem Mensis fossas inceperunt. 22. Armamentariū majus in auram fuit evibratum. 8. Aug. suppetito [?] turcicae apparuerunt. 14. Turcae prima Aurora de Monte descendunt nostrosq; aggeres fossis munitos transi^{re} tentarunt, sed nostri, Lineis longè derelictis obviā hostibus luere, et tanto ordine promoverunt ut infideles citò deserere campum coacti sunt. 20. In Civitatē mille ducentos subsidiarios immiserunt hostes. 29. Copiae Auxiliares Schafftenberg Equestr: advenerunt, 30. vero pedestres. Suevi ex Pomerania vener, 2 Sept: ipso occupationis die, istae autem Copiae trib, erant Equestr: agminibus Haubitz. Et uno pedestri agmine Bidal. Caesareū Xenodochium seu hospitale in Insula S.^{tae} Elisabethae, Bavarorū vero in Civitate Pesto.”

Jelczve az alsó alaprajz alsó részén, a mérték mellett: „Nic: Mar: de La Vigne Gen:^r Li:^t Col:^t Ing:^{ur} Prim: de S. M. Im.^{al} delineavit.”

Rézkaré és rézmetszet, több darabból összeragasztva, az egész lap kb. 120×145 cm, a részletkép kb. 7,5×100 cm.

BTM.

Nicolao Marcel de la Vigne mérnökalezredesre vonatkozólag lásd: Glaser 133; Károlyi—Wellmann 265. — Buda keleti látképét, Buda és Pest két, keletről felvett alaprajzát és három keresztmetszetét tartalmazó lapról. A kép többi látképes részletének leírását lásd a 88. és 98. sz.-nál.

IRODALOM: Lux 31. — Károlyi—Wellmann XVIII, 403—404, részletképek: 160—161 és 336—337. o. között. — Kelényi, ábrázolások 193. sz. (képpel, de az egész lap tévesen összeállítva).

22. Buda ostroma. 1686 (B. Fallet) — XLII. tábla

Cím fent a keret alatt: „VERO DISSEGNO DI BVDA CITTA CAPITALE DELL ONGHARIA INFERIORE ASSEDIATA / DALL ARMI IMPERIALI AN^o 1686.”

A képen látható betűkhöz magyarázat a bal alsó sarokban: „A. il Se:^{mo} di Bauiera B. il Se:^{mo} di Lorena C. il coñ. di Starinberg D. Batteria di 4 Mortari E. Batteria di 3 Colombrine F. Batteria di 3 Canoni G. Trinciera di Bauary H. Moschea I. Trinciera di Lorena K. Sortita L. Pest M. Sepulture di Turchi N. Citta Bassa O. Borghi di Sopra P. Borghi Q. Citta dell Aqua ouero Ghetto R. Borghi da Basso S. Castello S. Gerardo T. Bagni Caldi Minerali V. Vestigge d una Citta nell Isola X. Danubio Fiume.”

Jelczve a képen lent közében: „palttsar fallet Calpst. [?]” Adressz a feliratos tábla alján: „Girolemo Albrizzi al Insegna del Amstedom / dietro la Chiesa di S. Giuliano in Venetia F.” Dedikáció a tábla felső részén: „Dedicata el Merito Dal Molto Ill.^r Sig.^r / Sig.^r et Proñ. Mio Collendiss.^{mo} / Il Sig.^r Francö. Alborelli.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 27×38,6 cm.

BTM.

A látkép a 11. sz. kompozíció típusához tartozik, a csatajelenettel kiegészítve. — A szignatúra megnyugtató feloldása nem sikerült. — Kelényi, bibliográfia 1024. sz.-nál közölt műben (Teatro delle piú moderne imprese di guerra fatte nella Europa . . . Assieme con il prospecto di tutte le citta,

che bagna il Danubio . . . Consecrato all'Antonio Pavlo Francescini. In Venetia, MDCXCVI. presso Girolamo Albrizzi) említ egy nyugati ostromképet, amely valószínűleg azonos a mi lapunkkal. Címe a következő: „Vero disegno de Buda citta capitale dell'Ongharia Inferiore assediata dall'armi imperiale an.º 1686”. A könyv hozzáférhető példányaiban azonban budai ostromképet nem találtunk.

IRODALOM: Kremmer, olasz 258—259. — Kelényi, bibliográfia 1495. sz. (szerinte megjelent: VIENNA/LIBERATA/. . . POEMA EROICO / DEL / P. ANTONIO CONSTANTINI/. . . In Roma M. DC. IC. / Per Gaetano Zenobij, e Giorgio Placho. / Intagliatori, e Gettatori de'Carat-teri./vicino la Colonna Trajana. A könyv hozzáférhető példányaiban azonban nem találtuk meg). — Kelényi, ábrázolások 172. sz. (ua.).

a) Buda ostroma. 1686 (L. Gomier)

Címe fent a keret alatt: „VERO DISSEGNO DI BVDA CITTA CAPITALE DELL' ONGHARIA INFERIORE ASSEDIATA / DALL' ARMI IMPERIALI L' An.º 1686.”

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a bal alsó sarokban, táblán: „A il Se.^{mo} di Bauiera. B il Se.^{mo} di Lorena. C il Coñ di Starinberg. D Batteria di 4 Mortari. E Batteria di 3 Colonbrine. F Batteria di 3 Canoni. G Trinciera di Bauarý. H Moschea. I Trinciera Lorena. K Sortitta. L Pest. M Sepulture di Turchi. N Citta Bassa. O Borghi di Sopra. P Borghi. Q Citta dell' Aqua ouero Ghetto. R Borghi da Basso. S Castello S. Gerardo. T Bagni Caldi Minerali. V Vestigge d una Citta Isola. X Danubio Fiume.”

Oldalszám a bal alsó sarokban, a szöveg alatt: „12”.

Jelezve a bal alsó sarokban, a szöveg alatt: „Lodouico gomier sc. Fran Colignon form. / Al Parione 1433.”

Rézkaré és rézmetszet, 29 × 36,7 cm.

MTKcs.

Az előbbi lap másolata. — Louis Gomier francia rézmetsző munkásságáról eddig annyit tudtunk, hogy Rómában működött 1713 és 1730 körül. Valószínűleg rá vonatkozik a szignatúra. Vö.: Thieme—Becker XIV. 364. — François Collignon (1609—1657), Jacques Callot tanítványa, szintén Rómában működő francia rézmetsző és műkereskedő volt. Vö.: Thieme—Becker VII. 227; Lieure, J., Jacques Callot. Paris 1929, II. köt. 18. A szignatúrából következtetve szintén róla lehet szó, esetleg örököséről, akik az ő neve alatt az üzletet folytatták.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 173. sz.

b) Buda ostroma. 1686

Címe a képen szószalagon: „CITTA DI BVDA.”

A kép megfelelő helyén: „PEST. — DANVBIO FIVME.”

A képen látható betűkhöz magyarázat a kép alatt két sorban: „A. Citta di Buda Noua. B. Suo Castello. C. Citta Vecchia uerso il Fiume. D. Borgo Inferiore. E. Borgo superiore. F. Altro Borgo. G. Forte S. Gerardo. H. La Dogana. J. Isola di S. Andrea. K. Sepulture delli Ebrei. L. Batteria Imperiali. M. Caualeria Imperiale. N. Alloggiamenti Imperiali.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 19×24,7 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 52. 16. l.

A 22. sz. kompozíció egyszerűsített változata. Lényegesen kevesebb alakot ábrázol, mint előképe. Az egész kompozíció művészileg igen gyenge. — Publikálatlan.

c) Buda ostroma. 1686

Címe fent középen, sástól tartott szószalagon: „BVDA”.

Olajfestmény, vászon, 73,5×96 cm.

BTM, lt. sz. nélkül.

A 22. sz. kompozíció meglehetősen pontos másolata, amely a XVIII. században keletkezhetett. Művésze ismeretlen. — Publikálatlan.

23. Buda ostroma. 1686 — XLIII. tábla

Címe fent a képen a keret alatt: „Die Haubt stadt Ofen in Unter Ungarn. / Wie solche von der Christl: Armee Belagert, und Glücklich Erobert.”

A kép megfelelő helyén: „PEST. -- DONAU fl. — Schlos. — Gerhards-Berg.”

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a bal alsó sarokban: „A. die Juden u. Wasser Stadt. B. die Obere Vorstad. C. unter Vorstadt. D. kleine Vorstadt. E. Schloss Kirche. F. Gefängnus der Gefang Christen. G. Bassa Kirche. H. Bassa Joannis Rundel. K. Neu erbaute Türkische Kirche. L. Erd-Thor. M. Sieg Kirch. N. die Kirche worauf die Stad Uhr. O. eine Alte Kirche. P. Mustaphae Bassae Rundel. Q. Warme bäder. R. Keyserl: u. Reichs Auxiliar Völcker Attaque. S. Chur Beyerische. Attacque. Sächs: Attacque. Brandenb: Attacque. [Az Attacque szó csak egyszer kiírva.] T. Anlauff u. Sturm. V. Gesprengte Minen. X. Brechen. Anno 1686.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 19,7×31 cm.

MTKcs, BTM.

A városképen a 11. sz. kompozíció alapvonásait lehet felismerni, gazdag ostrom- és robbanási jelenetekkel tarkítva. -- A BTM-ben a képpel megegyező leltári számon kéthasábos német szövegű röplap. Kezdeté: „Den 13. Junii 1686 . . .” Végén impresszum: „Leipzig, / Zu finden bei Johann Rupert Keil, in grossen Fürsten Collegen.” Nyilván eredetileg összetartozott a képpel.

IRODALOM: Bubics 64. sz. — Majláth, katalógus 941. sz. — Kelényi, ábrázolások 119. sz.

24. Buda ostroma. 1686 — XLII. tábla

Címe fent a keret alatt: „BVDA Ofen / Wie solche von den Cchristen [!] Belägert und den andern September Año. 1686 / Glücklich erobret Worden.”

Rézkarca és rézmetszet, 21,5×32 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz. nélkül.

A 11. sz. kompozícióra vezethető vissza, azt egészítette ki az ostrom jeleneteivel.

IRODALOM: Kuzsinszky 43. — Kremmer, német 98, 115, 161—163, 170 (ifj. Merian műveként, képpel). — Layer 22. o., VI. t. (ifj. Merian műve, megjelent 1718-ban Augsburgban). — Kelényi, ábrázolások 105. sz. (ifj. Merian).

25. Buda ostroma. 1686 — L. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „Vorstellung der Haupt Vestung, und Ungarisch-Königl: Residentz-Stadt Ofen, samt / deren Belägerung, durch die Röm: Kayserl: und andrer hohen Alÿrten Waffen.”

Szövege a szószalagot tartó angyal keresztje mellett: „Oriente Hoc.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 35,3×27,8 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28.183.

A városkép a 11. sz. kompozíció típusába tartozik, gazdag ostromjelenetekkel. A staffázsalakok egy csoportjának előképét sikerült meghatározni. Az Ertz-Herzogliche / Handgriffe / Dess / Zirckels vnd Linials, . . . Beschrieben von . . . Anthoni Ernst Burekhard von Birckenstein. / Wienn, / In Verlegung dess Verfassers. / Gedruckt bey Johann van Ghelen, ANNO M. DC. LXXXVI című mű 107. oldaláról való a táncoló pár dobossal, az előtérben ülő nő a távolba mutató férfivel és a lovassal beszélgető markotányosnő alakja. Eszerint a lapnak 1686 végén, vagy ezután kellett keletkeznie. Vö.: Rózsa Gy., A Birckenstein-féle metszeteskönyv. Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 34. — Egyébként a városnak csak az északi részét látjuk a lapon, amely első ránézésre csonkának tűnik. Tüzetesebb vizsgálat meggyőz arról, hogy a kép jobb szélén nincs keret, tehát valószínűleg egy több lemezről nyomtatott lap csonka példányával van dolgunk, amelynek jobb oldaláról egy vagy több rész hiányzik. Erre mutat az is, hogy az ebbe a csoportba tartozó többi ostromkép mind az egész várat ábrázolja.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 145. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann 253, 403 (képpel).

a) Buda ostroma. 1686

Címe fent a képen szószalagon: „Warhafftig und Eigendlicher Abris sambt Völliger Belagerung der Vestung Ofen / welche Anno 1686. vermittelst Gottlicher Hülffe durch Ihro Kayser: Maystt: und derohohen Allirten Waffen den Durekischen Klauen wiederum glicklich entrisen worden.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 18,4×44 cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: T. 9716 (nem egészen összeillő részekből összeragasztva).

Az előző lap másolata, de az egész Budát feltünteti.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 150. sz. — Horler 52 (képpel).

b) Buda ostroma. 1686 (F. Geffels)

Címe nincs.

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a bal alsó sarokban: „1 Citta di Buda presa dell' Armi Imp: leopoldo primo li 2 settemb: 1686 2 Citta bassa dell' acqua 3 Castello di Buda 4 Aprocci del ser.^o di loren^a 5 Approcci de Brandenb:ⁱ 6 Battria del ser.^o di loren^a 7 Battria de Brandenb:ⁱ 8 Breccia nella Città bassa dell' acqua 9 Bagni di acqua Calda 10 Bagni de acqua temperata 11 Molino da Poluere 12 Isola di S. Andrea e Ponti Sopra il danubio 13 Pest 13 [!] Monti dell' ongaria sup^e 14 Battria sopra la Breccia 15 Battria del Inimico Contro la breccia 16 Mina che' rouerscia la Pallizzata dell' Inimic^o 17 Parte Per cui entranogli Imp:ⁱ in citta 18 Porta di Alba Reale e fortita del nemico 19 Battria et Approcci de sueui 20 Approcci del Ser:^{mo} di Bauiera 21 Monte, e Castelletto di S gherardo 22 Batteria de Bauaresi 23 Magazino, di Poluere acce.^{so} d.ⁿ Bom.^{ba} 24 Mina de Bauaresi 25 Parte Per cui entran^{li} Bauaresi^m in, uisi^{ta} 27 Danubio Fiume 28 Fosso fatto da turchi attorno^{la} Citta 29 Gianizzari che tentano entrar nella Piazza 30 Caualleria del Gen Caprara Heister che impedisce il Cece . . .”

Jelezve balra lent, a magyarázat mellett: „Fra.^{co} Geffels fecit / 1686—87.”

Olajfestmény, vászon, 178 × 270,5 cm.

MTKcs, lt. sz.: 1202.

A festmény a 25/a sz. kompozíció pontos másolata. — Francesco Geffels holland festő, rézkarcoló és építész a XVII. század második felében. Vö.: Thieme—Becker XIII. 334—335.

IRODALOM: Az Országos Szépművészeti Múzeum állagai. IV. Magyar Történelmi Képesurnok. Bp. 1915, 185. — A Magyar Történelmi Képesurnok katalógusa. Bp. 1922, 163. sz.

c) Buda ostroma. 1686 (Hermundt)

Címe nincs.

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „f. 232”.

Jelezve lent a középtől balra: „Hermundt fecit.”

Rézkaré és rézmetszet, 14,9 × 24,4 cm.

Megjelent: Wunderbahrer / Adlers-Schwung / Oder / Fernere Geschichts-Fortsetzung / ORTELII REDIVIVI / ET CONTINUATI. / . . . biss wiederumb Anno 1691 . . . Durch JOANNEM CONSTANTINUM FEIGIUM, Sil. Leor. J. U. C. / Anderter Theil. / Cum Gratia et Privilegio Sac. Caes. Majest. nec non singulari approbatione Universitatis Viennensis. / Gedruckt in Verlegung Leopoldi Voigt, Universitetischen Buchdruckers. 1694. 232—233. o. között.

II. állapot: az oldalszám megjelölése elé az „OFEN” szó került. Ez az állapot valószínűleg ugyanannak a könyvnek későbbi példányaiban jelent meg.

BTM (I. állapot).

A 25. sz. kompozíció változata. — Hermundt bécsi rézmetsző a XVIII. század elején. Vö.: Thieme—Becker XV. 515.

IRODALOM: Majláth, katalógus 911. sz. — Lanfranco 33. sz. — Kuzsinszky 33. — Kremmer, német 117, 205 (részletképpel). — Schoen, Lantos 659. sz. — Layer 21. — Kelényi, ábrázolások 175. sz.

d) Buda ostroma. 1686

Címe, felirata, jelzése nincs.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 12,4×17,2 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 2929.

A 25/c sz. kompozíció pontos, de gyenge másolata.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 101. sz.

26. Buda ostroma. 1686 — XLI. tábla

Címe fent a képben szószalagon: „Die Stadt Ofen.”

Szövege a kép alatt: „Ware Abbildung der Königlichen Haupt- u: Residentz Stadt Ofen, welche den 16. / Juny Ao. 1686. von dero Röm: Kay: May: und denen Alyrten Völkern belägert, u: den 2 September glücklich erobert worden nach / deme es in die 145 Jahr in Türkischen Händen gewest.”

A kép megfelelő helyén: „Chur Brandenburgische Attaque. -- Kayserliche und Reichs Völcker. — Chur Bayrischer anlauff.”

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a bal és jobb alsó sarokban táblán: „A. Die Insel S. Andrae. B. Der Donau Flus. C. Die Warmen Bäder. D. Die hindere Vorstatt. E. Die Juden und Wasserstatt. F. Das Schlos. G. Die Statt Pest. H. Das Blochhaus. I. Türkisch Begräbnis. K. Die Obere Statt. L. Die Vnderste Vor Statt. M. Die Obere Vor Statt.”

Jelzve a jobb alsó sarokban a szöveg alatt: „David Funck Ex.” Rézmetszet, 30×36 cm.

Megjelent: Der / Rauch von Ofen, / ... allen erleuchteten Christen zu guttem Nutz, Trost und Ergetzung, ja zur / Aufmunterung in diesen letztem Zeiten communiciret wird / von einem / Treugesinnten Mit-Christen. / Zu finden bey David Funck in Nürnberg. Az utolsó oldal után.

BTM.

A 11. sz. kép típusához tartozik, de erősen megváltoztatták és ostromjelenetekkel egészítették ki.

IRODALOM: Kremmer, német 115—116 (képpel). — Kelényi, ábrázolások 148. sz.

a) Buda ostroma. 1686

Címe, jelzése, felirata nincs.

Rézmetszet, 18,1×26,3 cm.

Megjelent: Warhaffte und aussführliche Beschreibung / der Hungarischen Königlichen Haupt- und / Residentz-Stadt / OFEN, ... Sampt einem aussführlichen Tage-Register, was bey dero / zweyten Belägerung Anno 1684. [!] ... vorgelauffen ... Durch / I. W. G. N. / Franckfurt am

Máyn, / Zu finden bey Johann Georg Walthern, den Laden auff dem Pfarreysen. 88—89. o. között.

Nyomtatott magyarázat a képen látható számokhoz a könyv 100. oldalán: „Bericht der Zahlen über den Grundriss Ofen. 1. Das Schloss. 2. Die Oberstatt. 3. Die Wasserstadt. 4. Die abgebrandte Vorstadt. 5. Das Blockhauss auff S. Gerhardsberg. 6. Die Schiff-Brücken. 7. Das grosse Rondel am Weissenburger-Thor. 8. Käyserl. Batterien. 9. Käyserl. Approchen. 10. Käyserl. Haupt. Lager. 11. Churf. Bäyerische Approchen. 13. [!] Chur-Brandenburgische Batterien. 14. Chur. Brandenburgische Approchen. 15. Käyserl. Cavallerie. 16. Chur-Brandenburgische Infanterie. 17. Der Donau-Strohm. 18. Die über der Donau liegenden Stadt Pest.”

A 26. sz. kompozíció igen gyenge változata.

IRODALOM: Apponyi 2290. sz. — Kelényi, bibliográfia 1087. sz. — Kelényi, ábrázolások 100. sz.

27. Buda ostroma. 1686 (Fontana—Nessenthaler) — XXXIII. tábla

A részletnek külön címe, felirata nincs.

Az egész lap címe a kép alatt, ráragasztott papírlapon: „LE PLAN, ET PERSPECTIVE DE LA VILLE ROYALE DE BUDE, CONQUISE LE II. DE SEPTEMBRE, / L'an 1686. par les Armes invincibles du Tres-August LEOPOLD Premier. / Pianta, e Prospettiva della Real Città di Buda espugnata / alli 2. Settembre l' Anno 1686. dall' Armi invittissime dell' Augustissimo / LEOPOLDO Primo, Imperatore. / Grundriss vnd Prospectio der Königlich Residentz Statt Ofen, wie solche den 2. Septembris 1686. durch die Kayserliche Waffen, / mit Sturmender Hand, eingenommen worden.”

Fent középen a sas szószalagján: „ORIETVR ABVNDANTIA PACIS DONEC AVFERATVR LVNA. PS. 71.” A kép felső jobb sarkában lévő alaprajzon: „Scala di Kloffter.”

A képen elhelyezett számokhoz magyarázat a kép alá ragasztott papiroson: „1. La Ville haute. 2. La Ville basse. 3. Veüe de la Tranchée pour la Ville basse. 4. Premiere Batterie de 6. pieces de Canons, lesquels firent la breche dans la Ville basse, par laquelle l' on y entra par assaut le 24. de Juin, & du depuis servit pour Batterie de 6. Mortiers de l'Espagnol. 5. La Breche faite dans la Ville Basse. 6. La Porte de la Ville basse. 7. La Porte, par laquelle l'on commença les approches sur la Ville haute. 8. La Batterie de 12. pieces de Canons des Imperiaux, qui firent la breche dans la Ville haute. 9. La Bresche faite dans la Ville haute, occupée par les Imperiaux, y mettant deux Batteries. 10 La Batterie haussée dessus la Courtine de cinq Pieces. 11. La grande Rondelle. 12. La Batterie de deux pieces fabriquée dessus la grande Rondelle. 13. Les 2. Batteries de Canons dedans les approches faites par les Imperiaux. 14. Les 4. Batteries de Mortiers faites par les Imperiaux. 15. Le fossé entre les deux Murailles. 16. La seconde Muraille. 17. Petite Pallissade derriere la seconde Muraille faite par les Turcs, pour s'en servir d'une troisieme retirade. 18. Approches faites par les Brandebourgeois. 19. Place d'Armes des Brandebourgeois. 20. Batterie de 8. pieces de

Canons faite par les Brandebourgeois. 21. Batterie des 22. petites pieces, portant petites balles rouges ou embrasées, faite par les Brandebourgeois. 22. Bresche faite par les Brandebourgeois. 23. la Porte de Vienne, d'où sortirent les Turcs contre nos approches. 24. La Porte d'Alba Reale, par laquelle entra le peu de secours. 25. La Porte à la Riviere. 26. Le Chateau. 27. Renelos de Murailles du Chateau. 28. La Porte du Chateau 29. Le Palais dans le Chateau, où habitoit le Roy Matthias. 30. Cour dans le Chateau. 31. Fossé devant la seconde Muraille du Chateau. 32. Muraille des Escuries du Roy Matthias. 33. La Maison du Bascha. 34. La Ruë des Juifs. 35. La principale Eglise de Bude dediée à S. Estiene Roy d'Hongrie, reduite en Mosquée. 36. L'Eglise des Cordeliers, ruinée par les Bombes, & Canonades. 37. Trois Eglises des Chrestiens ruinées. 38. Deux Eglises reduites en Mosquées. 39. Mosquées dans la Ville basse. 40. Camp des Imperiaux derriere la Muraille de la Ville basse. 41. Attacque des Bavaois au Chateau. 42. Approches des Bavaois. 43. Batterie de 6. pieces de Canons des Bavaois, dont l'on fit la breche dans la grande-Rondelle du Chateau. 44. La grande Rondelle. 45. Batterie de deux pieces, faite par les Bavaois sur la grande Rondelle. 46. Batterie de 6. pieces, laquelle battoit le Chateau du costé d'Alba Reale. 47. Batterie de deux Mortiers des Bavaois. 48. Batterie des Bavaois dressée sur le Mont de St. Gerard. 49. Le Mont de St. Gerard. 50. Le Camp des Bavaois derriere le Mont de St. Gerard. 51. La Ligne de Contrevallation. 52. La Batterie posée dans la ligne de Contrevallation, laquelle battoit de flanc la palissade. 53. La Batterie dressée sur la Montaigne par les Suabes. 54. La Ligne de Circonvallation. 55. Le Camp des Imperiaux. 56. Le Quartier general de S. A. de Lorraine. 57. La Ligne de Circonvallation des Bavaois. 58. La Ligne de Bataille. 59. Vallée de St. Paul, par ou les Turcs sont venus pour secourir la Place. 60. Secours des Turcs, partie desquels entra en Bude, & partie tuée dans le Camp. 61. Le Mareschal Caprara vint contre le Secours. 62. Arrivée de Schärffemberg. 63. Camp du Schärffemberg. 64. Bataille donnée par les Imperiaux sur les Monts a huit mille Turcs avancéz pour secourir Bude, & la leur defaite, y demeurant morts environ deux mille, plusieurs prisonniers, & conqueste de huit pieces de Canons. 65. Turcs en bataille sur les Montaignes. 66. Camp des Turcs sur les Montaignes. 67. Les Ponts de Barques du costé des Bavaois pour la communication du fourage. 68. La Ville de Pest. 69. Camp. du Marquis D'Oria derriere Pest. 70. Retrenchement du costé de Pest sur le rivage de Danube. 71. Batterie contre les Turcs, qui venoient faire provision d'eau. 72. Muraille faite par les Turcs pour s'asseurer de l'eau. 73. L'Isle de Bude la Vieille, ou il y avoit un Hospital pour les Soldats. & le Train de l'Artillerie. 74. Ponts de Barques faits pour la Communication d l'Isle. 75. Bains chauds. 76. Fond ou source de l'eau des Bains. 77. Marescages. 78. Isle de St. Marguerite ou des Rasciens. 79. Muraille jettée en l'air par la poudre du Magazin enflammée par les nostres. 80. Perspective de Bude du costé de la terre, & du costé d'Alba Reale. 81. Le Plan Geometral de Bude avec les attacques. 82. Assaut general donné le deuxiesme Septembre à deux heures après midy, dont la Place fut emportée. 83. La Riviere du Danube. 84. Son Altezze de Lorraine, e toute la Generalité.

1. La Città alta. 2. La Città bassa. 3. Apertura della Trinciera per la Città bassa. 4. Prima Batteria di 6. Cannoni, che fecero la Breccia nella

Città bassa, di dove si entrò all' assalto alli 24. Guigno, e poi servì per la Batteria di 6. Mortari dello Spagnuolo. 5. Breccia fatta nella Città bassa. 6. Porte della Città bassa. 7. Porta, di dove si cominciarono gl' Approcci per la Città alta. 8. Batteria di 12. pezzi di Cannone degl'Imperiali, che fecero la Breccia nella Città alta. 9. Breccia fatta nella Città alta, occupata da gl' Imperiali, postovi sopra 2. Batterie. 10. Batteria posta sopra la Cortina di 5. Pezzi. 11. Gran Rondello. 12. Batteria di 2. Pezzi posta sopra il Gran Rondello. 13. Due Batterie di Cannoni dentro gl'Approcci, fatte da gl'Imperiali. 14. Quattro Batterie di Mortari fatte da gl'Imperiali. 15. Fosso trà le 2. Muraglie. 16. Seconda Muraglia. 17. Piccola Palizzata dietro la 2da Muraglia fatta dalli Turchi per servirsene di 3za Ritirata. 18. Approcci fatti da' Brandeburghesi. 19. Piazza d'Arme de' Brandeburghesi. 20. Batteria di 8. Pezzi di Cannone fatta da' Brandeburghesi. 21. Batteria di 22. Pezzi piccoli, che tiravano Balle infuocate, fatta da' Brandeburghesi. 22. Breccia fatta da' Brandeburghesi. 23. Porta di Vienna d'onde sortivano i Turchi sopra i nostri Approcci. 24. Porta di Alba Reale di dove entro poco soccorso. 25. Porta dell'Acqua. 26. Il Castello. 27. Recinti di Muraglie del Castello. 28. Porte del Castello. 29. Palazzo dentro il Castello, dove abitava, il Rè Mattias. 30. Piazze dentro il Castello. 31. Fosso avanti la 2da Muraglia del Castello. 32. Muraglia delle Stalle de' Cavalli del Rè Mattias. 33. Casa del Bassa. 34. Contrada de gl'Ebrei. 35. La Chiesa principale du Buda, dedicata à S. Steffano Rè d'Ungheria, convertita in gran Moschea. 36. Chiesa de' Francescani rouinata dalle Bombe, e Cannonate. 37. Trè Chiese di Christiani rouinate. 38. Due Chiese fatte Moschee. 39. Moschee nella Città bassa. 40. Accampamento d'Imperiali dietro il Muro della Città bassa. 41. Attacco de' Bavaresi al Castello. 42. Approcci de' Bavaresi. 43. Batteria di 6. Pezzi di Cannone de' Bavaresi, che fecero la Breccia nel Gran Rondello del Castello. 44. Il gran Rondello. 45. Batteria di 2. Pezzi posta da' Bavaresi sopra il gran Rondello. 46. Batteria di 6. Pezzi, che batteva il Castello dalla parte di Alba Reale. 47. Batterie di Mortari de' Bavaresi. 48. Batteria di Bavaresi posta sopra il Monte S. Gerardo. 49. Monte S. Gerardo. 50. Accampamento de' Bavaresi dietro il Monte S. Gerardo. 51. Linea di Contravallazione. 52. Batteria posta nella Linea di Contravallazione, che batteva di fianco le Palizzate. 53. Batteria posta sopra il Monte dalli Suevi. 54. Linea di Circonvallazione. 55. Accampamento de' Cesarei. 56. Quartiero Generale di S. A. di Lorena. 57. Linea di Circonvallazione de' Bavaresi. 58. Linea di Battaglia. 59. Valle di S. Paulo, d'onde vennero li Turchi per soccorrer la Piazza. 60. Soccorso de' Turchi, parte de' quali entrarono in Buda, e parte restarono uccisi sul Campo. 61. Maresciallo Caprara, che viene contro il Soccorso. 62. Arrivo del Schärffemberg. 63. Accampamento di Schärffemberg. 64. Battaglia data da gl'Imperiali sopra le Montagne ad 8000. Turchi avanzati per soccorrer Buda, e disfatta di essi con restarne sul Campo circa 2000, molti prigionieri, & acquisto di 8. pezzi di Cannone. 65. Turchi in battaglia sopra le Montagne. 66. Accampamento de' i Turchi sopra le Montagne. 67. Ponti di Barche dalla parte de' Bavaresi per la comunicazione de' forraggi. 68. Pest. 69. Accampamento del Marchesse Doria dietro à Pest. 70. Trinceramento dalla parte di Pest sopra la riva del Danubio. 71. Batterie contro li Turchi, che venivano a

prender acqua. 72. Muraglia fatta da' i Turchi, per assicurarsi l'acqua. 73. Isola di Buda Vecchia, dove era l'Ospedale per li Soldati, & il Treno dell'Artiglieria. 74. Ponti di Barche fatti per la Comunicazione dell' Isola. 75. Bagni caldi. 76. Sorgente dell'acqua delli Bagni. 77. Morasto. 78. Isola di S. Margherita, o sia de' i Razziani. 79. Muraglia gettata in aria dalla polvere del Magazzino incendiato da' i Nostri. 80. Prospettiva di Buda dalla parte di Terra verso Alba Reale. 81. Pianta Geometrica di Buda con gl' Attacchi. 82. Assalto Generale dato alli 2. Settembre alle 2. ore doppo mezzo giorno, col quale si acquistò la Piazza. 83. Danubio Fiume. 84. S. A. di Lorena con tutta la Generalità.

1. Die obere Statt. 2. Die vntere Statt. 3. Einschnitt oder Eröffnung der Trencheen zur vntern Statt. 4. Erste Bateria von 6. Stucken, womit die Breche in die vntere Statt gemacht worden, durch welche man den 24. Junii mit Sturm hinein kommen, vnd hernach für eine Bateria auf 6. Stuck für den Spanischen Feuerwercker gedienet hat. 5. Breche der vntern Statt. 6. Thor der vntern Statt. 7. Das Thor wo die Approchen gegen der obern Statt angefangen. 8. Bateria von 12. Stucken der Käyserlichen, so die Breche gegen der obern Statt gemacht. 9. Breche in der obern Statt, so die Kayserlichen behauptet, vnd 2. Batterien darauf gesetzt. 10. Bateria mit 6. Stucken, so auf die Cortina gesetzt worden. 11. Das grosse Rondell. 12. Bateria von 2. Stucken auf den grossen Rondell. 13. 2 Batterien mit Stucken in denen Kayserlichen approchen. 14. 4. Batterien der Kayserlichen Mörser. 15. Der Graben zwischen denen 2. Mauren. 16. Die anderte Maur. 17. Palizaten hinter der anderten Maur, deren sich die Türcken zu ihrer dritten retirata bedienen wollen. 18. Brandenburgische approchen. 19. Quartier der Brandenburgischen. 20. Brandenburgische Bateria von 8. Stucken. 21. Brandenburgische Bateria von 22. kleinen Stucken so glüende Kugl geschossen. 22. Breche so die Brandenburgische gemacht. 23. Wiener Thor, wo die Türcken auf vnser Approchen aussgefallen. 24. Stullweissenburger Thor wo der kleine Succurs hinein kommen. 25. Wasser Thor. 26. Das Schloss. 27. Umfang der Schloss-Mauren. 28. Die Schloss Porten oder Thor. 29. Der Pallast in Schloss, wo vor Zeiten König Matthias gewohnet. 30. Plätze innwendig im Schloss. 31. Der Graben von der anderten Schloss-Maur. 32. Stall-Maur für dess Königs Matthias Pferde vor Zeiten. 33. Dess Bassa Hauss. 34. Die Juden Gassen. 35. Die Haupt-Kirchen in Ofen St. Stephan Königs in Ungarn, Türkische grosse Moschea. 36. Die Franciscaner Kirchen von Bomben vnd Stuck Schuss nidergeschlagen. 37. Drey gantz ruinirte Kirchen der Christen. 38. Zwey Kirchen so zu Moscheen gemacht worden. 39. Moscheen in der vntern Statt. 40. Der Kayserlichen ihr Lager hinter der Maur der vnteren Statt. 41. Chur Bayrischer Angriff am Schloss. 42. Bayrische Approchen. 43. Bayrische Bateria von 6. Stucken, womit auf das grosse Rondell die Breche geschossen worden. 44. Das grosse Rondel. 45. Bateria der Bayrischen auf den grossen Rondell von 2. Stucken. 46. Bateria von 6. Stucken, so das Schloss von der Stullweissenburger Seyten beschossen. 47. Bateria von Mörsern der Chur Bayrischen. 48. Bayrische Bateria auf St. Gerhards Berg. 49. St. Gerhards Berg. 50. Chur Bayrisches Lager hinter St. Gerhards Berg. 51. Schluss oder Contravallations Linea. 52. Eine Bateria auf der Contravallations Linea, womit die Palizaten in die Seyten beschos-

sen worden. 53. Bateria auf den Schwaben Berg. 54. Schluss oder Circumvallations Linea. 55. Kayserliches Lager. 56. Generalquartier Ihrer Durchl. von Lothringen. 57. Bayrische Schluss oder Circumvallations Linea. 58. Schlacht Linea. 59. S. Pauls Thal, woher die Túrcken kommen den Platz zu succuriren. 60. Túrckischer Succurs, so theils in Ofen hinein kommen, theils auf den Platz gebliben. 61. Fencral Feldt Marschal Caprara Anzug wider den Succurs. 62. Ankunfft dess Generals von Schárffenberg. 63. Lager dess General Schárffenberg. 64. Die Schlacht welche die Kayserl. denen Túrcken bey 8000. Mann, so Ofen entsetzen wollen, gegeben, solche geschlagen 2000. nidergemacht, ill gefangen, vnd 8. Stuck erobert. 65. Der Túrcken Schlacht-Ordnung auf den Gebúrg. 66. Túrckisches Lager auf den Gebúrg. 67. Schiffbrucken Bayrischer Seyten für die communication, wegen dess Fouragiren. 68. Die Statt Pest. 69. Dess Marches Doria Lager, hinder Pest. 70. Trenscheen von Seyten Pest am Ufer der Donau. 71. Bateria wider Túrcken so Wasser hollen. 72. Maur, so die Túrcken gemacht vmb sich dess Wasser hollen zuversichern. 73. Die Insul alt Ofen, wo der Soldaten Spittal, vnd die Zugehörungen der Artiglieria gestanden. 74. Schiffbrucken, so wegen der Communication mit der Insul gemacht worden. 75. Warme Bäder. 76. Entsprung oder Anlass Geschirr, wo das Bad Wasser auffspringet. 77. Marast. 78. St. Margarethen oder Rätzen Insul. 79. Die Mauren so durch den von Uns angezündeten Pulver Thurn, oder Magazin in Lufft gesprungen. 80. Prospectio der Statt Ofen von Seyten dess Lands gegen Stullweissenburg. 81. Geometrischer Grundriss der Statt Ofen mit allen attaquen. 82. General Sturm so den 2. Septembris vmb 2. Uhr Nachmittag geschehen, mit welchen der Platz glücklich erobert worden. 83. Der Donau Strohm. 84. Ihre Durchl. der Hertzog von Lothringen vnd die gantze Generalität."

Ajánlás a szövog középén harei és címeres díszek között: „*Excellentissimo / Dño, Dño, AEnec, Cti A Caprara, Sac. Caes. / Regiaeqz Mattis Generali Campi / Mareschallo, Excelsi Consilij Avlo / Bellici Consiliario, Camerario, necnó / unius Regiminis Catafractorū Equi- / tum Colonello Dño mihi Gratioso. / Dedicata / Per Humilimum et obsequentissimum / Joannem Dominicum Fontana Lucensem S. C. M. / Architectum Militarem.*”

Jelezve a díszes kereten, az ajánlás alatt: „E N F”. A képben balra, lent a sarok felé: „E. Nessenthaler fac: Viennae 87”.

Rézkaré és rézmetszet, nyolc részből összeragasztva, az egész kép 77×154 cm, a részletekép 17×73 cm.

BTM, Budapesti Egyetemi Könyvtár.

Giovanni Domenico Fontana luccai festő, rézmetsző és építész a XVII. század végén működött. Vö.: Thieme-Becker XII. 181; Károlyi-Wellmann 117; Fekete 53. — E. Nessenthalerre vonatkozólag lásd a 20/a sz.-nál mondottakat. — Az északi részlet leírása a 71. sz.-nál. A lap egy keleti alaprajzot is tartalmaz.

IRODALOM: Némely, J., Die Belagerungen der Festung Ofen. Pest 1853 (a lap aquatinta reprodukciójával). — Salomon F., Budapest története. I—III. köt. Bp. 1878—1885, II. 518—519. — Bubicz 60. sz. — Majláth, katalógus 905—906. sz. — Bubicz Zs., Cornaro Frigyes velencei követ jelentései Buda várának 1686-ban történt ostromáról és visszavételéről. Bp. 1891, LXXV—LXXVI (képekkel). — Divald

98. — Gerecze 590. h. — Kuzsinszky 35. — Lux 31. — Kremmer, német 148—149. — Kelényi, ábrázolások 131. sz. — Károlyi—Wellmann XVIII. — Pataky 19, 190, 302 (részletképpel).

28. Buda ostroma. 1686 — XXXVII. tábla

A nyugati részlet címe, a babérágakkal körülvelt kép alatt: „Prospect von Mitternacht, oder von der Keyserlichen Attaque.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez 31,8×39,5 cm, a részletkép kb. 12×19 cm.

Megjelent: Ruhm-Belorberter / Triumph-leuchtender, / und glantz-erhöhetter / Kriegs-Helm . . . Von / CHRISTOPHORO BOETIO. / Anitzo, zum Drittenmal, aufgelegt . . . Nürnberg, / In Verlegung Johann Christoff Lochners, 1688. Az ehhez kötött / Anhang / zu den Triumph-leuchtenden / Kriegs-Helm / Römisch-Käyserlicher Mayestät und / Dero hohen Allirten, . . . verheeroldet / von CHRISTOPHORO BOETHIO. 52—53. o. között.

MTKcs, BTM.

A reprodukció alapján ítélve a 264. sz. kompozíció részletei nyomán. Erre Seenger Ervin hívta fel figyelmünket. A keleti és déli rész leírását lásd a 90 és a 113/h sz.-nál.

IRODALOM: Majláth, katalógus 872. sz. (1686). — Lanfrancesconi 62. sz. — Kuzsinszky 10 (1686). — Bibliofil 62. sz. — Schoen, Lantos 654. sz. — Kelényi, bibliográfia 581. sz. (1687). — Layer 19 (1686). — Kelényi, ábrázolások 55, 117. sz. (1687).

29. Buda ostroma. 1686 — LX. tábla

Címe fent a képpen szószalagon: „Das bluthig-belagerte / Hertzhafft-bestürmte / und mit feür und Bluth / eroberte OFEN / den 23 Aug. 2 Sept. Ao. 1686.”

Rézkarc és rézmetszet, 34,3×41,6 cm.

Megjelent: THESAURUS EXOTICORUM / Oder eine mit Aussländischen / Raritäten und Geschichten / Wohlversehene / Schatz-Kammer . . . Von EVERHARDO GUERNERO HAPPELIO. / HAMBURG, / Gedruckt und verlegt durch Thomas von Wiering, im güldenem A, B, C, neben der Börse, / Im Jahr Christi M. DC. LXXXVIII. / Sind auch zu Franckfurth und Leipzig bey Zacharias Herteln zu bekommen című mű Der jetzo glorwürdigst-regierenden / Römischen Käysers, auch Deutschen, Unga-/rischen und Römischen Königs LEOPOLDII. / Ruhm-würdigster / Lebens-Lauff. . . című fejezetének 100—101. o. között.

Nyomatott magyarázata a könyv elejére kötve: „Die Belager- und Eroberung Ofen. A Die Obere- oder Haupt-Stadt Ofen selber, welche reichet biss an B das Schloss. C Die Stadt Pest, jenseits der Donau, eine besondere Stadt, so sich aber gleich Anfangs der Belagerung ergeben. D Die Donau, zu sambt der darinn liegenden Insel St. Andreas, auff welcher die Ruinen einer Weyland prächtigen Stadt zu sehen. E Der Gerhards-Berg, sambt dem Block-Hauss drauff. F sind die Christl. und Türkische Minen, wie

sie nach einander auffgeflogen. G Allhier springet das Türkische Magazin sambt etlichen Häusern in die Luft. H Die Attaque und Approchen der Käyserl. I Die Bährischen und K die Brandenburgischen Approchen. L Die Contra-vallation des Lagers. M Batterien. N Das Käyserl. Haupt-Lager. O Der Hertzog von Lotthringen. P Scharmützel und Aussfälle. Q Zelte der Officier. R Zelte der Gemeinen."

BTM.

A 11. sz. kompozícióra visszavezethető városkép alig látszik a hatalmas robbanásoktól. Az előtérben fontos helyet töltenek be a staffázsalakok.

IRODALOM: Majláth, katalógus 943. sz. — Lanfranconi 85. sz. — Kuzsinszky 38. — Kremer, német 168—169, 191—193 (Ambling-tanítvány műveként, részletképekkel). — Schoen, Lantos 656. sz. — Layer 23. — Kelényi, ábrázolások 170. sz.

30. Buda látképe Sándor Lipót nádor emléklapján (Szentgyörgyi Horváth—Tischler) — XCIV. tábla

Szövege a Kronosz kezében levő írotáblán: „Alexander Leopoldus / Archi-Dux Austriae / In Regni Hungariae / Palatinum / Die 12° M Novembris / Anno 1790° Electus."

A kép alsó részén, feliratos táblán: „Fama ubi pertulerat Tibi Princeps Commoda Gentis / Pannoniae curae esse, atque acceptasse Benigne / Unanimi oblatum voto Pro-Regis honorem. / Invidia exarsit, variasque ut neceretur artes / Mercurium oravit, quois [?] Te subducere posset; / Sed vicit precibus, Divumque adjuta Fauore / Pannonia: hinc Diti Te Praeside copia cornu / Funditur, atque manu Populi collecta Fauore / Qui felix Leopoldo Tu deferatur ad Aram / Indigetis: repetuntque sic Munera Fontem. / Semper erit sacra Hungariae Saturnus in Aere / Quam signat Lux: hanc nullum unquam oblitteret Aevum."

Ajánlás az egész kép alatt: „Dedicatum Budae Die IV. Martii Anno MDCCXCII."

Jelezve a szöveg alatt a kereten: „I. & F. Sigis. Horváth de Sz György."

A kép alatt a jobb sarokban: „Anton Tischler Sculp Pest."

Rézkaré és rézmetszet, az egész lemez 62×39,3 cm, a részlet kb. 20×27,8 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 28712 (rézlemeze az MTKcsban).

Tischler Antal rézmetsző a XVIII. század második felében Egerben, majd Budán működött. Vö.: Pataky 231—233.

IRODALOM: Pataky 233. o., 21. kép.

B) A BUDAI VÁR LÁTKÉPEI

31. A budai vár látképe — II. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Tonau — aula regis — Danubius — thermae — Lust garten — Horti amaeni — aula marmorea — pastei”.

Fametszet, a képmező 9×17,7 cm.

Megjelent: COSMO / GRAPHIAE / uniuersalis Lib. VI . . . , Autore Sebast. Munstero. [Kolofón:] BASILEAE APVD HENRICHVM PETRI, / MENSE MARTIO ANNO SALVTIS / M. D. L. 868. o., és Heydenweldt / vnd irer Götter anfängeklicher / vrsprung . . . Durch Johān Herold beschrie- ben vnd jñs teütsch zu sāmen gepracht. [Basel, 1554.] LXXVI. o., és Ander Theil, der / Türckischen Historien . . . vom Jar M. D. XX. biss auff das Jar M. D. XCVI. . . Durch Nicolaum Hönigern von Tauberkönigshofen. Mit Röm. Keys. Majestath Gnad vnd Freyheit. Getruckt zu Basel. X. o. MTKcs, BTM.

A látkép az 1. sz. kompozíció részletének felhasználásával készült. A kép a Cosmographiában először 1550-ben jelent meg a latin nyelvű kiadás- ban, a német nyelvűekben 1588-tól. A könyv 1628-ig számtalan különböző kiadást ért meg a latin mellett német, francia és olasz nyelven is. A külön- böző kiadásokban az oldalszámozás változott, innen adódik a kép feletti szöveg és számozás különbözősége. Fent csak az első kiadás oldalszámát adtuk meg. A könyv történetére nézve lásd: Bachmann 4–5. — Egy 1575. évi francia kiadást ismerünk, amely Párizsban jelent meg, kiadója „Michel Sonnius, rue S. Jaques, á l'escu de Basle”. — A Cosmographia fametszetű illusztrációinak készítésében több művész vett részt, így Heinrich Holzmüller (1530 óta tudunk róla) és Christoph Stimmer. Vö.: Thieme — Becker XVII. 409–411; XXXII. 56.

IRODALOM: Bubic 9. sz. — Majláth, katalógus 939. sz. — Lanfranconi 8. sz. — Divald 133. — Bibliofil 37/a sz. (képpel). — Ballugi 572, 574, 590, 629. sz. — Bach- mann 186.

a) A budai vár látképe

Címe fent a kereten kívül: „CONTRAFACTVR DES KVNIGCLICHEN SLOSS OFEN IN HVNGEREN.”

A kép megfelelő helyén: „Die Thonaw. — Des Kunig Haus. — Gefengknus Thurn. — S. Steffans Thuř. — Kunigs sal. — Kő. sal. — Lust

Thurn. — Lustgang. — Die erst maur. — Die ander maur. — Die dritt maur. — Bastej. — Warm Bad. — Schöne somer heuser. — Lustgart.”
Jelezve a jobb alsó sarokban: „DC.”

Rézmetset, körülvágott, a képmező 17×27,4 cm.

MTKcs, BTM.

Az 1. sz. kompozícióra vezethető vissza, esetleg a 31. sz. kép közvetítésével. — A monogramot az eddigi irodalom Dominicus Custosra vonatkoztatja (1550 körül—1612). Vö.: Thieme—Becker VIII. 219. — Custos monogramja azonban nem egyezik meg teljesen a képen láthatóval. Vö.: Nagler, Monogrammisten II. 1003, 1008, 1012, 1018, 2813. A metset stílusa régiesebb Custosénál, de ezt lehet az előképhez való ragaszkodással magyarázni.

IRODALOM: Majláth, katalógus 898. sz. — A történelmi Képesarnok műtárgyainak leíró lajstroma. Bp. 1907, 12 (Custos). — Szendrei—Szentiványi 339 (Custos). — Mátyás király emlékkönyv. Bp. 1940, II. köt. 45 (téves megjelenési hellyel). — Művelődéstörténet III. 258, 642 (Custos, képpel).

b) A budai vár látképe

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Die Thonaw — Des Kunig Haus — Gefengniss Thurn — S. Steffans Thurn — Wasser Thurn — Kunigs Sal — Lust Thurn — Lustgang — Die erst maur — Die ander maur — Die dritt maur — Bastej — Warm Bad — Schöne somer heuser — Lust gart”.

Jelezve a jobb alsó sarokban egymásba írott „AV” betűkkel.

Rézmetset, körülvágott, a képmező 15,6×24,9 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3073.

A megelőző lappal általában pontosan megegyezik, de ezen valamivel kevesebb szöveg van, így talán ez a későbbi. — AV monogram egy 1592-ből származó rézmetseten szerepel, de Nagler, Monogrammisten I. 1391. a művészről semmi közelebbi adatot nem tud. — Publikálatlan.

32. A budai vár látképe (W. Dilich) — XVI. tábla

Címe fent a képben: „Schloss Ofen.”

Rézkarca, a lemez nem mérhető, a Palota, Veszprém és Szigetvár képével közös képmező 12,8×20,2 cm, a budai részletkép 5,8×9,2 cm.

Megjelent: Vngarische / Chronica / ... Durch / Wilhelm Schäfer, genandt Dilich. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, Anno 1606. 50. o., és Kurtze / Beschreibung vnd eigent- / liche Abrisse dero Länder vnd Festungen, so / der Tůrke biss dahero in Europa, besonders aber in / Vngern ... mit krieg angefochten ... sampt der Vngerischen Chronica / VVilhelmi Dilichii. / Cum Gratia & Privilegio. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, / Anno MDCIX. 50. o.

A 31. sz. kompozíció alapján készült. — Publikálatlan.

**a) A budai vár látképe közmondás illusztrációjának háttérében
(S. Furek)**

Címe a képen: „OFEN das Schloss.”

Az egész lap címe fent, a keret alatt: „APRICANTI NE OBSIS.”

Szövege a kép alatt: „Magnus Alexander Cynico sua munera defert:
Ille APRICANTI NE. rogat, OBSTITERIS. / Alexander ein Bitt verspricht,
/ Diogeni zu weigern nicht; / Sein Bitt war aber diss allein: / Halt mir nicht
auff den Sonnenschein.”

Rézkaré és rézmetszet, 9,8 × 15 cm.

Megjelent: Thesaurvs philo-politicvs. Hoc est: emblemata sive moralia politica . . . Opera, studio ac inventione Danielis Meissneri . . . Zu Franckfurt am Mayn / bey Eberhard Kiesern / Burgern vnd Kupfferstechern daselbst zufinden című gyűjtemény I. kötete 8. részében a 33. oldalon, a német és latin nyelvű kiadásokban 1626 őszén.

A könyvnek Magyarországon egyetlen teljes példányát sem sikerült megtalálni. Történetét és a lemezek állapotait lásd: Bachmann 17–22.

I. állapot: írás előtt (nem láttuk).

II. állapot: a leírt (BTM).

III. állapot: a jobb felső sarokban a keret felett „33” oldalszámmal és a képen a városnév alatt „in Ungarn” bővítéssel (BTM).

IV. állapot: Bachmann feltételezi, de nem biztos, hogy ennek a képnek is volt (nem láttuk).

V. állapot: megváltozott oldalszámzással. A jobb felső sarokban „H 68” oldalszámjelölés. Megjelent: Sciographia Cosmica. Das ist: Newes Emblematisches Büchleī . . . Nürnberg, In Verlegung Paulus Fürst. 1637–1638. A 8. kötet 62. oldalaként. Második kiadása 1642-ben jelent meg. 1678-ban Fürst örökösei készítették újabb kiadást Nürnbergben Daniel Meissners P. L. C. Sciographia Cosmica . . . Paulus Fürst seel. Witwe und Erben címen. Utolsó kiadása Fürst vejénél, Rudolf Jakob Helmernél jelent meg Nürnbergben 1700-ban. Címe Politica-Politica . . ., ebben minden oldalon két-két képet közöltek.

A városkép a 32. sz. kompozíció felhasználásával készült, csak az előtér alakjaival egészítette ki. — Mestere Bachmann szerint Sebastian Furek (1600 körül–1655). Vö.: Thieme—Becker XII. 594.

IRODALOM: Majláth, katalógus 920. sz. (II. áll.). — Lanfranchi 25. sz. (II. áll.). — Kuzsinszky 8 (II. áll.). — Bibliofil 82. sz. (V. áll.). — Daniel Meissners Thesaurus Philopoliticus. Neu herausgegeben und eingeleitet von Dr. Fritz Hermann und Dr. Leonhard Kraft. Heidelberg 1927, 413. — Schoen, Csillag 18. sz. (II. áll.), 17. sz. (V. áll.). — Bachmann 187.

b) A budai vár látképe (G. Bouttats)

Címe fent a képen szószalagon: „CASTEEL van BVDA.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. het Paleys. B. wacht-thoren. C. het in comen Vant Casteel. D. een bolwerek. E. blom-hof. F. den bogaert.”

Jelezve a kép jobb alsó sarkában: „G. B.”

Rézkaró és rézmetszet, Pozsony látképével közös lemeze $11,7 \times 25,5$ cm, a budai kép $10,2 \times 12,2$ cm.

Megjelent egy cím, megjelenési hely és idő nélküli város-, illetve csataképgyűjteményben, amelynek szövege holland és francia nyelvű változatban ismert. A holland szöveg kezdete: „KORTE / BESCHRYVINGHE, / ENDE AENWYSINGHE DER PLAETSEN IN DESFN BOECK, / met hinnen teghen woordighen Standt, pertinentelijck uyt-ghebeldt, in/OOSTEN-RYCK.” Végén: „T'ANTWERPEN, By Jacobus Peeters, op de Schoenmert, met alderhande Landt-Kaerten, soo groote als kleyne geliminceert als wit.” A francia szöveg eleje: „BRIFVE [!] / DESCRIPTION, / ET DEMONSTRATION DES PLACES ET VILLES CONTENUEES EN CE LIVRE, / exactement delinéées comme elles sont áprésent.” Végén: „A ANVERS. / Chez Iacques Peeters Marchand sur le Marche ou Souliers, on y trouve vendre toute sorte de Stampes en taille douce . . .”

MTKcs, BTM (írás előtti állapot is).

A 32. sz. kompozíció változata. — A „G. B.” betűk Gaspar Bouttats holland rajzoló, rézmetsző és rézkarcoló monogramja, aki 1640 körül született. Jacob Peeters, a könyv kiadója, rézmetsző és kiadó Antwerpenben (1637—1695). Vö.: Thieme—Becker IV. 476; XXVII. 8. — A gyűjteményben az egyik Visegrádot ábrázoló látképen „1684 G B” szignatúrát találunk, viszont a Munkácsot és Szt. Jóbót ábrázoló lapon 1686-os dátum szerepel. Így valószínű, hogy egyes lapok külön előbb is megjelentek, az egész pedig 1686-ban vagy az után. A Budát ábrázoló lapokon a visszafoglalásról nincsen szó.

IRODALOM: Bubics 39. sz. — Majláth, katalógus 890. sz. — Lanfranconi 40. sz. — Kuzsinszky 13. — Szendrei—Szentiványi 241. — Schoen, Lantos 646. sz. — Kelényi, bibliográfia 249. sz. — Layer 87. — Schoen, Csillag 24. sz. — Kelényi, ábrázolások 44. sz.

c) A budai vár látképe

Címe fent a kereten kívül: „SCHLOS ZV OFFEN.”

Rézkaró, körülvágott, a képmező $5,4 \times 8$ cm.

Megjelent: Pannoniens / Kriegs- und Frie- / dens-Begebnüsse . . . von / J. U. M. / Nürnberg, / Verlegts Johann Hoffmann, Kunst — und Buchh. / Neustadt, druckts Joh. Christoph Drechsler, 1686. 904—905. o. között, Törökszentmiklós látképével közös lemezről nyomtatva.

II. állapot: a cím után „p: 904.” oldalszámjelölés. Ugyanott jelent meg, a későbbi példányokban.

MTKcs (I. állapot), BTM (I—II. állapot).

A 32. sz. kompozíció variánsa. — A könyv szerzője Kelényi, bibliográfia 841. sz. szerint Maurer.

IRODALOM: Majláth, katalógus 966. sz. — Lanfranconi 31. sz. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

C) PEST LÁTKÉPEI

33. A pesti bognár és kovács céh vándorlevele a város látképével (Binder J. F.) — LXXXVI. tábla

Nyomatott szövege a kép alatt: „Wir N. N. Ober- und Unter-Zechmeister des Ehr- / samen Burgerl. Wagner- und Schmidt-Handwerks in der Kais. Königl. Freyen / Stadt Pest, bescheiden hiemit, dass gegenwärtier Gesell, Namens . . . / von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von . . . Statur, auch . . . / Haren ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich während solcher / Zeit treu, fleissig, still, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Gesellen gebühret, verhalten hat; Welches / wir auch also attestiren, und dessenthalben unsere sammentliche Mit Meister diesen Gesellen nach / Handwerks-Brauch, überall zu beförderen, geziemend ersuchen wollen. Pest den . . . / Anno 17 . . . als / Ober Zöchmeister . . . / als Unter Zöchmeister”.

A kereten középen balra: „Gott sey auf eurem Weg”. Jobbra: „und sein Engel müsse euch begleiten. Iob: 5.”

A képen látható számokhoz magyarázat a keret alatt: „1 Die Schiff brucken über die Danau. 2 Dass K K. Saltz Amt 3 Dass Watzner Thor. 4 Die Kirchen der R R. P P. Serviten. 5 Dass K K. Invaliten Hauss 6 Der Rahthaus Thurn. 7 Die Pfahr Kirch. 8 Die Piaristen Schulen. 9 Die Kirchen R R. P P Franciscanern. 10 Dass Hatwaner Thor. 11 Die Kirchen R R. P P. Domnicanern 12 Die Kirchen R R. P P. Pauliner. 13 W. L L. Kloster Jungfrauen. 14 Ketskemeter Thor.”

Jelezve középen a keret alatt: „Binder sc. Budae.”

Díszes keretben, fent kétfejű sasos Magyarország és Buda címere hadi jelvények között, bal sarokban Illés próféta, a jobb sarokban Szent Eligius. A kereten balra és jobbra középen egy-egy vándorlegény, lent középen a céh címere „SIG. DER HVF. SCHMIT. V. WAGN. LAD. PEST. PILIS. V. SOLT. / 1695.” körirattal.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a városkép 14×39,5 cm.

Egyetlen ismert példány: MFKcs, lt. sz.: T. 150.

Metszője Binder János Fülöp budai rézmetsző (1735 körül—1811).

Vö.: Pataky 82—86.

IRODALOM: Budapest II (1946) 91 (részletképpel). — Pataky 83. o., 10. sz.

a) A pesti könyvkötő céh vándorlevele a város látképével

Nyomatott szövege a kép alatt: „Wir Ober, und Undter Vorsteher deren Burgerlichen / Buchbintern in der . . . bescheiden hiermit dass ge- /

genwerdiger Buchbünter Gesell Namens . . . von . . . / gebürtig so . . .
Jahr alt und von Statur . . . auch . . . / Haaren ist bey uns allhier . . . Jahr . . .
Woche in arbeit gestanden, und sich solcher Zeit treü, fleissig, / friedsam,
und ehrlich, wie es einen jeglichen Buchbünter Gesellen gebühret, ver- /
halten hat: welches wir auch also attestiren und deshalb unsere samment- /
liche Mit Kollegien diesen Buchbünter gesellen nach Gebür überall zu fär- /
deren geziemend ersuchen wollen geben in . . . den . . . / 17 . . .”

A kereten fent szószalagon: „Bhlüe Edles Peest Bhlüe, du Zürt des
ungers Lande, so dich Beschützen wird, seind, Gottes Aug und Hande.”

A díszes keretben fent középen Szentháromság, mellette Magyar-
ország és Buda címere, a bal sarokban Szt. Sebestyén, a jobbon Szt. Rókus,
alul a bal sarokban Szt. Rozália, a jobbon Istenes Szt. János.

Rézmetset, 24,9 × 34,8 cm, a városkép 10,7 × 27,5 cm.

Az egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3825.

A 33. sz. kompozíció gyengébb változata.

IRODALOM: Schoen, Buda 95. sz.

b) A pesti üvegesek céhlevele a város látképével

Nyomatott szövege a kép alatt: „WIr N. N. Ober- und Unter-
Zechmeister des Burgerlichen / Glaser-Handwercks in der Königl. Freyen
Stadt Pest bescheinigen hiemit, dass gegen- / wartiger Gesell, Namens . . .
von . . . / gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . auch . . . Haaren,
ist bey uns allhier / . . . Jahr, . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich
solche Zeit über fleissig, friedsam und ehrlich, wie es / einem jeglichen
Handwercks Burschen gebühret, verhalten hat, welches wir auch also
attestiren, / und dessenthalben unsere sammentliche Mit-Meister diesem
Gesellen nach Handwercks- / Brauch überall zu beförderen, geziemend
ersuchen geben in Pest, den . . . / Annô. 17 . . . / Meister obiger gesell in
arbeith gestunden / Ober- und Unter-Zechmeister.”

A díszes kereten fent a Szentháromság, attól balra Magyarország,
jobbra Buda címere, a bal sarokban Szt. Lukács evangélista, a jobbon
Assisi Szt. Ferenc, a bal alsó sarokban céhjelvény, a jobbon műhelyrészlet
munkással.

Rézmetset, 24,4 × 35,3 cm, a városkép 6,8 × 26,3 cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: 2/1951. Gr.

A városkép a 33. sz. kompozíció pontos másolata. — A példányt
Johann Georg Pettenkoffer (?) számára 1791. dec. 8-án állították ki. —
Publikálatlan.

c) Pesti kötélverő céhlevél a város látképével (Binder J. F.)

Nyomatott szövege a kép alatt: „WIr Zech und, andere Meister,
des Handwercks deren Burg, / Säiller in der Königlichen Freyen Statt Peest
bescheinen hiermit dass, ge- / genwertiger Säiller Gesell, Namens . . . von . . . /
gebürtig, so . . . Jahr alt, u von Statur . . . auch . . . Haaren ist bey uns

allhier . . . Jahr / . . . Wochen in arbeit gestanden u sich solcher Zeit treu fleissig still friedsam, u ehrlich, wie es einem jeglichen / Säiller gesellen gebühret, verhalten hat; welches wir also attestiren, u deshalb unsere sammentliche Mit Meister diesen / Gesellen nach Handwercks Gebrauch überall zu förderen geziemend ersuchen wollen geben in Peest, den . . . / Anno 17 . . .”

A kereten fent szószalagon: „Blüe Edles Peest Blüe Du Zürd dess Ungers Lande. So dich beschützen wird, Seind Gottes Aug und Hande.”

Jelezve a jobb alsó sarokban a keretben: „Binder Sc Budae”.

A díszes keretben fent Magyarország és Buda címere, istenszem alatt. Rézkarc és rézmetszet, 24×35 cm, a városkép 9×30,2 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 22693.

A látkép a 33. sz. kompozíció változata. — A példányt 1801. okt. 19-én állították ki Lorentz Friedrich (?) számára.

IRODALOM: Pataky 83. o., 13. sz.

d) Pesti cserzővarga és bőrös céhlevél a város látképével (Binder J. F.)

Nyomatott szövege a kép alatt: „WIr N. N. Ober- und Unter Zechmeister / des Ehrsamem Lederer, u Rothgärber Handwercks in der Königl Frey Stadt / Pest, bescheiden hiermit gegenwertiger Lederer, u Rothgärbergesell Namens . . . / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . / . . . auch . . . Haaren ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in / Arbeit gestanden, und sich solche Zeit über, treü, fleissig, friedsam, und ehrlich wie es / einem jeglichen chrlichen Handwerksgesellen gebühret verhalten hat, welches wir auch / also attestirē, und dessenthalben unsere sammentliche Mit-Meister diesen Gesellen / nach Handwercks-Brauch überall zu beförderen, geziemend ersuchen wollē. Geben. in Pest / den . . . Anno 18 . . . / N N Ober- und Unter-Zech-Meister / eines gantzen Ehrsamem Handwercks alta.”

A kereten a következő nevek: „Grossinger. — NADLER. — Lebolt Antoni Ebenhoch.”

Jelezve a kereten a középtől jobbra: „Binder. Sc. Budae.”

A díszes kereten fent Szentháromság, a bal sarokban Mária Jézussal, a jobb sarokban Xaveri Szt. Ferenc. Lent középén Szt. Simon „S. Simon ein Gerber” felirattal, alatta címer „SIGIL: EINES EHRS: HANDW: DER: LEDERER: IN: PEST. 1700.” körirattal.

Rézkarc és rézmetszet, 33,4×42,3 cm, a városkép 13,2×35 cm.

BTM.

A 33. sz. kompozíció változata. — Rézlemeze szintén a BTM-ben.

IRODALOM: Schoen, Lantos 673. sz. (?). — Pataky 83. o., 11. sz. (a 12. sz. a pesti molnárok céhlevelét említi).

34. A pesti halász cég vándorlevele a város látképevel (Meyer Á.) — LXXXVII. tábla

Nyomatott szövege a kép alatt: „Wir Ober- und Unter Zechmeister, und ein ganzes / Ehrsame Fischer Meister Handwerk der Königl. Freistadt Pest in Ober/ Ungarn beurkunden hiemit: Das Vorweisser dieses Namens . . . / . . . Jahr alt gebürtig von . . . / Welcher bey unsern Mitmeister Herrn . . . gehörig / auf gedungen, und nach vollgestreckten drei Jahren als Fischerknecht frey- / gesprochen worden seye; und weilen benannter . . . / sich während dieser Zeit . . . auf geführet hat / so wird der selbe vermög der hier beschriebenen Aufführung anempfohlen / Gegeben in der Königl. Freistadt Pest den . . . Monat . . . 1 . . . / Ober Zechmeister / Beysitzer / Unter Zechmeister”.

Jelezve a keret alatt a középtől jobbra: „Aug. Mayer sc. Pest.”

A díszes keretben fent középen Pest címere, a bal sarokban Szt. Péter, a jobbon Szt. Pál, lent a bal sarokban halászok, középen Jónás és a cethal. Rézkarc és rézmetszet, 36×40,5 cm, a városkép 8,3×33 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3229.

Az 1790-es évekből. — Meyer Ágoston pesti rézmetsző 1784 és 1820 között működött. Vö.: Pataky 180.

IRODALOM: Pataky 180. o., 11. sz. (a 3. sz. a parókakészítők, a 10. sz. a szíjgyártók céglevelét említi).

a) Pesti céglevelé a város látképevel (Meyer Á.)

Nyomatott szövege a kép alatt, a cég neve üresen hagyva: „Wir N. N. Ober- und Unter Vorsteher / und andere Meister des ehrsamten Handwerks deren Bürger- / lichen . . . meister in der Königl. Freüstadt Pest in Ober un- / garn, bescheinigen hiemit, dass gegenwertiger . . . gesell Namens / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr / . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich / solcher Zeit getreu, fleissig still, friedsam, und ehrlich, wie es / einem jeglichen ehrlichen . . . gesellen gebühret verhalten hat, / Welches wir auch attestiren, und dessenthalben unsere sömentliche Mit- / Meister diesen Gesellen nach Handwerks Gebrauch Überall zubeförderen / gezimmend ersuchen wollen. Gegeben in Pest, dem . . . im Jahr . . . / Ober vorsteher / Unter vorsteher.”

Jelezve jobbra a keret alatt: „Aug: Meyer sc: Pest.”

A kereten fent két angyal Magyarország címerét tartja.

Rézmetszet, körülvágott, a városkép 9,7×31,8 cm.

BTM (két példány).

A 34. sz. kompozíció változata. — Az egyik példányt a szabó cég állította ki 1806. júl. 7-én Anton Steinhäuser számára, a másikat a posztókészítők August Friedrich Baum számára 1801. júl. 14-én.

Ugyanaz a városkép eltérő szöveggel:

Nyomatott szövege: „Wir Ober- und Unter-Vorsteher deren bürgerlichen / Glaser-Meister und Glashändler in der königlichen Freystadt

Pesth, / bescheinigen hiemit, dass gegenwärtiger Gesell, Namens . . . /
. . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und / von . . . Statur, auch . . . Haaren,
ist bey uns allhier . . . Jahr / . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich
solcher Zeit getreu und ehrlich, wie es einem jeglichen / Glaser-Gesellen
gebühret, verhalten hat; welches wir auch also attestiren, und desshalben
unsere sammentliche / Mitmeister, diesen Gesellen nach Handwerks-
Gebrauch überall zu befördern geziemend ersuchen. Gegeben in / der
königlichen Freystadt Pesth, den . . . im Jahr 180. / Meister wo obiger
Gesell in Arbeit gestanden. / Ober- und Unter-Vorsteher."

Ennél a példánynál a lemez méret 39,4×44,8 cm.

BTM, lt. sz.: 8130.

1825. márc. 10-én állították ki Johann Amant számára Vácon. —
Publikálatlan.

D) ALAPRAJZ ÉS MADÁRTÁVLAT

35. Buda és Pest alaprajza egyes épületek madártávlati látképével (H. van Loon) — LVI. tábla

Címe a kép bal alsó sarkában táblán, amely I. Lipót és a török szultán alakja között látható: „Plan de la Ville / et des Attaques de / BUDE. / En 1686.”

A kép megfelelő helyén — a jobb felső sarokban látható térkép-szövegeit és a cím alatt Magyarország folyóinak megnevezését nem számítva — a következő szöveg olvasható: „Danube Fl. — Marais.”

Szövege a bal felső sarokban, a magyarázat alatt: „BUDE na' rien de regulier dans sa fortification: elle n'est fermée que d'une muraille sans Fossé, ou sont attachées plusieurs Rondelles et Tours garnies de pièces de Canon. Sa principale force consiste en ce qu'elle est située sur une hauteur qui est presque par tout Roc. Il y' a une double muraille du costé de l' Attaque des Imperiaux; celle qui est au dedans de la Place est plus fort et plus espaisse que l' autre, et fortifiée d' un double Rampart assez large. Le Chasteau attaqué par le Duc de Baviere est plus fort et presque ceint de Fossees et de palissades. Le Terrain aux environs de cette Place est fort inegal de forte qu' on y campe irregulierement. Enfin, cette Ville Capitale du Royaume de Hongrie qui depuis de 1200. ans tient sa fondation et son nom de Buda frere d' Attila Roy des Huns, et depuis plus de 250. ans son Chasteau et ses principaux Edifices de l' Empereur Sigismond Roy de Hongrie et de Boheme, fameuse par 8. Sieges dont elles à este le Theatre depuis 160 ans, au premier et 3e desquels elle fut prise par Soliman II. Empereur des Turcs en 1526. et 1529. au 2e par Ferdinand Archiduc d'Autriche en 1527. au quatrieme, 5e 6e et 7e fut inutilment assiegés par le mesme Ferdinand en 1541. par l' Archiduc Matthias en 1598. et 1602. et par les Troupes Imperiales et Bavaoises en 1684, à esté prise au huitieme par assault le 2. Septembre 1686. par les Troupes Imperiales, Bavaoises et autre Confederées sous le Prince Charles de Lorraine et le Duc de Baviere, apres deux mois et demy de Siege.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal felső sarokban, táblán: „TABLE. A. la Ville de Bude. B. le Chasteau de Bude. C. la Basse-Ville, ou Wasserstat. D. la Ville de Pesth. E. le Fort de Pesth gardé par 400. Bavaois. F. Attaques des Imperiaux sous le Prince Charles de Lorraine. G. Attaques des Bavaois sous le Duc de Baviere. H. Attaque des Troupes de Brandebourg sous le General Schening. I. Bresche par ou la Basse Ville a esté prise. K. Double muraille fortifié d' un rampart. L. Batteries des Assiegez. M. Batteries des Assiegeants. N. Mortiers. O. Redoute. P.

Mosqueés en estat de deffence attaqueés et prises. Q. Pont bruslé par les Turcs en abandonnant Pesth. R. Montaigne St Gerard. S. Ruisseau d' Esseck. T. Sortie. V. Batterie pour s'Opposer aux sorties du costé du Danube. X. Église St Estienne, Roy de Hongrie. Y. Assault general, et prise de Bude. Z. Endroit, ou capitula l' Aga des Ian.^{res}”

Jelezve a képbén a középtől jobbra: „RD. f. / H. van Loon sculp.”
(Az R és D betűk egymásba írva.) A cím alatt: „avec Privilege du Roy.”

Rézkarca és rézmetszet, 34,6 × 46,9 cm.

Megjelent: HISTOIRE / DU SIEGE / DE BUDE. / A PARIS, / Chez G. de Luyne, dans la Salle des / Merciers, à la Justice. / En la Boutique de la Veuve C. Blageart, / Court-neuve du Palais, au Dauphin. / Et T. Girard, dans la Grand Salle. / à l' Envie. / M. DC. LXXXVI. / Avec Privilege du Roy. 1. o. előtt.

II. állapot: a magyarázatban az S és T betűk közé csillag jellel „Bains” bővülés, a szignatúrában pedig a leírt szöveg elé a következő kiegészítés került: „A Paris. Chez l' Auteur, rue St André des Arts, / Porte de Bucy.” Ez az állapot valószínűleg ugyanabban a könyvben jelent meg, mint az első.

MTKcs, BTM (II. állapot).

Harmannus van Loon francia rézmetsző 1649 körül született és 1695 után halt meg. Vö.: Thieme—Becker XXIII. 366.

IRODALOM: Drugulin 3216. sz. — Kelényi, bibliográfia 649. sz. — Layer 25, 90. — Kelényi, ábrázolások 206. sz.

a) Buda és Pest alaprajza a Gellérthegy perspektivikus ábrázolásával

Címe fent a képbén: „PLAN DE BUDE”.

A képbén a megfelelő helyen: „LE DANUBE — Batterie”. (Utóbbi ötször.)

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a bal alsó sarokban: „A. le Chasteau B. Bude CCC. La Basse-Ville D. Pest E. Endroit où y a quatre cens hommes de Garnison F. Attaque de M^r le Prince de Lorraine G. Attaque de M^r l' Electeur de Baviere H. Redoute I. Montaigne de Saint Gerbard [!] L. Attaque des Troupes de Brandebourg M. Endroit par où la Basse-Ville a esté prise N. Nouvelle Batterie faite par les Turcs O. Petit Ruisseau P. Endroit ou estoit le Pont que les Turcs on bruslé quand ils ont abandonné Pest Q. Endroit marécageux”.

Rézkarca, 21,8 × 33,6 cm.

Megjelent: HISTOIRE / DU SIEGE / DE BUDE. / A LYON, / Chez THOMAS AMAULRY, rue / Merciere, au Mercure Galante. / M. DC. LXXXVII. / AVEC PRIVILEGE DU ROY. 1. o. előtt, és HISTOIRE / DES TROUBLES / DE HONGRIE. / TOME TROISIEME, . . . AMSTERDAM, / Chez PIERRE MORTIER, / Marchand Libraire sur le Vygendam, à la / Ville de Paris. 1687. Avec Privilege de Nos Seigneurs les estats. 320—321. o. között, és LA / GALERIE AGREABLE / DU / MONDE. . . DIUISÉE EN LXVI. TOMES . . . Cette Partie comprend le TOME PREMIER d' HONGRIE, TURQUIE en EUROPE, GRECE, / ARCHIPEL & MORÉE. / Le tout mis en ordre & executé / a LEIDE, / Par PIERRE

VANDER Aa, Marchand Libraire, / Imprimeur de l'Université Et de la Ville. 3/a oldal.

A 35. sz. kompozíció gyenge változata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 959. sz. (eltérő megjelenési hellyel). — Lanfranconi 68. sz. — Apponyi 1267. sz. — Bibliofil 77. sz. — Glaser 537. sz. — Layer 82. — Kelényi, ábrázolások 213. sz.

36. Buda ostroma. 1686 — LV. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „PIANTA ET ELEVATIONE DELLA REALE CITTA / E FORTEZZA DI BVDA CAPITALE DEL REGNO D'VNGARIA ASSEDIATA DALL' AR / MI DELLA SAC. CES. MA. LEOPOLDO P^o IMPERATORE. LI 20. GIVGNO. 1686. NEL ANNO X^o DEL FELICE PONTIFI / CATO DI N. S. PAPA INNOCENTIO XI. E PRESA LI 2. SETTEMBRE. 1686.”

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIO FIVME — Accampamento de Brandeburghesi — Marasso — linea di contrauallatione con Ridotti — Quartiere del Seren^o Duca di Lorena — Accampamento Cesareo — Quartiere del Seren. Elettore di Bauiera — Accampamento de Bauari”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a cím alatt a szószalagon: „2. Primo attacco de Cesarei contro la Citta Bassa di Buda. 3. Batteria dei Cesarei contro detta Città Bassa. 4. Breccia fatta da Cesarei nella Città Bassa, et espugnata da medemi li 23. Giugno 1686. 5. Breccia fatta da Cesarei nella Città Alta, e suoi Rondelli occupata li 27. Luglio. 6. Batteria di 40. pezzi di Cannoni de Cesarei, contro la Città Alta. 7. Batteria di 12. pezzi di Cañoni. 8. Batteria di mortari de Cesarei. 9. Batteria di 6 pezzi contro l' angolo del Rondello. 10. Cesarei, che accorrono in aiuto di Baueri contro la sortita de Turchi 11. linea di communicatione fra tutto l' esercito. 12. Cesarei, che portano in aiuto di Brandeburghesi nella sortita de Turchi. 13. Attacco de Cesarei contro la Città Alta di Buda. 14. Assalto dato da Cesarei nella Città li 27. Luglio. 15. Trincieramento di Bauari contro il Castello fiancheggiati con ridotti. 16. Attacco principale dell' A. E. di Bauiera contro il gran Rondello del Castello, doue fu fatta la Breccia. 17. Batterie di Cannoni di Baueri alla falda del monte S. Gerardo. 18. Batteria di Mortari de Baueri. 19. Batteria de Baueri di 10. pezzi di Cannoni quale serui solamente in quel loco hore 24. 20. Noua Batteria de Baueri di 30. pezzi di Cannoni contro il Castello. 21. Sortita di Turchi contro gli attachi de Baueri. 22. Turchi usciti à Cauallo dal Castello che si buttano nel Danubio per chiedere il soccorso. 23. Bauari che accorrono in aiuto de suoi respingendo li Turchi nella piazza. 24. Barche de uiueri, che si portano al Campo. 25. Attacco de Brandeburghesi contro la Città Alta. 26. Batteria de Cannoni de medemi. 27. Batteria de Mortari de fochi Ardenti de medemi. 28. Sortita fatta da Turchi sopra li Brandeburghesi. 29. Ponte di Barche rotto da Turchi all' arriuo de Baueri.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal felső sarokban szószalagon: „A. Città Alta di Buda. B. Città Bassa di Buda. C. Il Castello, é Palazzo Reale. D. Tagliata, che diuide il Castello della Città Alta. E. Fosso della

Piazza sul labro della Rupe. F. Rupe Sassosa. G. Contrascarpa del Castello con sua palisata. H. Punta del Castello, che si estende per la Rupe sul Danubio I. Ritirata fatta da Turchi nella Citta dell' Acque. L. Il gran Rondello, che copre il Castello. M. Moschee de Turchi. N. Borgo chiamato de Bagni Caldi brugiato da Turchi O. Bauaresi, che guardano la parte di Pest. P. Forte fatto in Pest da Baueri. Q. Porta dell' Acque R. Porta d'Alba Reale S. Porta di Strigonia. T. Porta del Castello, che ua nella Città Alta. V. Batterie de Turchi. X. Torrione, e magazzino della poluere de Turchi, andato per aria. Y. Secondo recinto della Citta Alta con suo fosso. Z. Porta del Castello."

Jelezve a felső bal sarokban levő szószalagon: „Si Stampano da Gio. Giacomo de Rossi in Roma / alla Pace con Priu. del S. Pont. e licenza / de Superiori."

Rézkare és rézmetszet, 41,3×54 cm.

Megjelent: **TEATRO / DELLA GVERRA / CONTRO IL TVRCO. /** . . . Dato in luce da Gio. Giacomo de Rossi in Roma alla Pace / Con Priuil^o del Som. Pont. / 1 anno 1687. 22. számozatlan táblajaként.

MTKcs, BTM.

A 35. sz. kompozíció alapján készült, de az előtérben látható tábor- és csatajelenetek jobban érvényesülnek. — Giovanni Giacomo de Rossi XVII. századi rézmetsző és kiadó. Vö.: Nagler, Lexikon XV. 203. — Tekintve, hogy a most leírt lapnak 1686-ban már másolata jelent meg (lásd a következő. a) jelű képet), valószínűnek látszik: a könyv többi lapjához hasonlóan ez s megjelent külön korábban, már 1686-ban is.

IRODALOM: Drugulin 3215. sz. — Majláth, katalógus 956. sz. — Lanfrancioni 65. sz. — Kuzsinszky 40. — Kremmer, olasz 260. — Bibliofil 105. sz. — Schoen, Lantos 664. sz. — Kelényi, bibliográfia 105. sz. — Luyer 27. — Kelényi, ábrázolások 156. sz. (mestere szerinte Vincenzo Mariotti).

α) Buda ostroma. 1686

Címe fent középen szószalagon: „Pianta et Elevatione della Reale Città e Fortezza di / BVDA, capitale del Regno di Vngaria presa dall' Armi della Sac. / Ces. M^a di LEOPOLDO P. IMPERATORE Sotto il Comando delli Serenis- / si⁹ Duchi di Lorena e di Bauiera li 2. settembre 1686."

Szövege lent középen volutás keretben: „La Santità di N. S. Papa Innocentio XI. / nel medemo giorno della presa di questa gran / Città, fece la promotione di 27. Em.^{mi} Cardinali / Particolarita degna di osse- ruatione."

A kép megfelelő helyén: „Accampamento de Branderburghesi — Marasso — Quartiere del Ser. Duca di Lore — Linea di contrauallatione con Ridotti — Accampamento Cesareo — DANVBIO FIVME — PEST — Quartiere del Ser Elet di Bauiera — Accampamento de Baueri".

Magyarázat a képen látható számokhoz a cím alatt: „2. Primo Attacco de Cesarei contro la Città Bassa di Buda 3. Batteria de Canonì contro della Città 4. Breccia fatta da Ces. et espu. li 29. Gui. 5. Brec. fatta da C. e suoi Rondelli li 27. Lu. 6. Batteria di 40. pezzi de Cesarei 7. Batt. di 12 pezzi de medemi 8. Batteria di Mortali. 9. Batteri di 6. pezzi 10. Cesarei

in aiuto di Baueri contro la cort. de Turc. 11. Linea di communi. p l esercito
 12. Cesarei in aiuto di Braderb. nella fort de Turchi 13. Attacco de Cesarei
 14. Attacco dato da C. li 27. Lu 15 Trinceramento de Baueri 16. Act pnc [?] del A. Cl. di Bau. contro il gran Röd. doue fu fatta la Breccia 17. Batt. di Ca. almo nro 5. Ger. 18. Batt. di Mort. de Baueri 19. Batt. che serui solo p 24. ho. 20. Noua batt. de Baueri 21 Sorti di Turchi cör. de Ba 22 Turchi che si butt. a Can nel Ti. p chied. il Socco. 23. Bau. che acc. in aiuto respergendo li Turchi nella Piazza 24. Barche de Uineti che si portano al Campo 25. Attacco de Branderburghesi 26. Batteria de medemi 27. Batteria de mortali de Fochi Ardenti de medemi 28. Sortita fatta da Turchi sopra li Branderburghesi 29. Ponte di Barche rotto da Turchi all'arriuo de Baueri."

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a képen balra fent szószalagon: „A. Citta alta di Buda. B. Citta bassa C. Castello e Palazzo Reale D. Tagliata che diu il Ca dalla Ci E. Fosso sul labro della Rupe F. Rupe sassosa G. Contrascarpa con Palisata H. Punta del Cas sul Danubio I. Ritirata fatta da Turchi nella Città dell Acque L. Il Gra Rondello che copr il Ca M. Moschea de Turchi. N. Borgo de bag. caldi brug da Tu O. Bauero che guard. Pest P. Forte fatto da Baueri Q. Porto del Acque R. Porta d' Alba Reale S. Porta di Strigonia T. Porta del Castello che ua nel C V. Batteria de Turchi X. Torr. e Magaz. della Polu. abrus Y. Sec. ricinto con suo fosso Z. Porta del Castello."

Rézkarc, körülvágott, a képmező 26,4 × 34,8 cm.

Megjelent: *DISTINTO / DIARIO / OVERO / RELATIONI . . . In Napoli 1686. Per Camillo Cauallo, e Michele Luigi Mutij. / Con lic. de' Superiori, e Priuilegio. / Si vende da Domenico Antonio Parrino. 10. számotatlan oldala után.*

A 36. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 137. sz.

b) Buda ostroma. 1686 (C. Laurentio)

Címe fent a képen szószalagon: „BVDA CITTA”.

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIO FIVME”.

Jelezve a bal alsó sarokban: „Cesare Laurentio fece”.

Rézkarc és rézmetszet, 18,1 × 23,5 cm.

Megjelent: *CONTINVAZIONE / DE SVCESSI / . . . Descritti dal Padre Maestro Gio: Antonio / Panceri Milanese Carmelitano Regente / del Carmine di Milano. / DEDICATI / Al merito incomparabile / DELL'ILLVSTRISSIMO SIG. CONTE / ANTONIO BIGLI A / . . . IN MILANO 1687. Nella Stampa del Monza per Carlo Federico Ga- / gliardi, ad istanza di Giacinto Brena Libraro. 90—91. o. között.*

Nyomtatott magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a könyv 90—91. o. között: „Significato delle lettere, e numeri che sono nella Pianta di Buda con il suo totale assedio. A Città Alta di Buda. B Città Bassa di Buda. C Il Castello, & Palazzo Reale. D Tagliata, che diuide il Castello dalla Citta. E Fosso della Piazza sopra il labro della rupe. F Rupe sassosa. G Contrascarpa del Castello, con sua Palizzata. H Ponta [!] del

Castello, che si estende per la rupe sopra il Danubio I Ritirata fatta da Turchi nella Città dell' acque. L Il gran Rondello, che copre il Castello. M Moschee de Turchi. N Borgo chiamato de bagni caldi. O Bauaresi che guardano la parte di Pest. P Forte fatto in Pest da Bauaresi. Q Porta dell'acque. R Porta d'Alba Reale. S Porta di Strigonia. T Porta del Castello, che vâ nella Città Alta. V Batterie de Turchi. X Torrione, e Magazeno di poluere de Turchi andato in aria. Y Secondo recinto della Città Alta con fossa. Z Porta del Castello. 1 Breccia fatta da Cesarei nella Città sorpresa da medemi li 23. Giugno. 2 Breccia fatta da Cesarei nella Città Alta, e suoi Rondelli occupati li 27. Luglio. 3 Batteria di 40. Pezzi de Cesarei contro la Città Alta. 4 Batteria di 12. Pezzi di Cannone. 5 Batteria de Mortari cōtro l' angolo Rōdello. 6 Cesarei, che corrono in agiuto de Bauari. 7 Linea di cōmunicatione cō tutto l' Essercito. 8 Attacco de Cesarei contro la Città Alta di Buda. 9 Assalto dato da Cesarei nella Città li 27. di Luglio. 10 Trinceramento con ridotti de Bauari contro il Castello. 11 Attacco principale de Bauari contro il gran Rōdello del Castello, oue fù fatta la breccia. 12 Batteria de Mortari de Bauari. 13 Batteria di 10. Pezzi di Cannone, che serui solo 24. hore. 14 Nuoua batteria de Bauari di 30. Pezzi di Cannone contro il Castello. 15 Sortita de Turchi contro li attachi de Bauari. 16 Turchi usciti à Cauallo, che si gettano per il Danubio per chiedere il soccorso. 17 Bauari, che corrono in agiuto de suoi, respingendo i Turchi nella Piazza. 18 Attacco de Brandeburghesi contro la Città Alta. 19 Batteria de Cannoni de medesimi. 20 Batteria de Mortari e fochi ardenti de medesimi. 21 Sortita fatta da Turchi sopra de Brandeburghesi. 22 Ponte di barche rotto da Turchi nell'arriu de Bauari."

BTM.

A 36. sz. kompozíció változata.

IRODALOM: Kremmer, olasz 260. — Kelényi, bibliográfia 902. sz. — Layer 24, 95. — Kelényi, ábrázolások 152. sz.

c) Buda ostroma. 1686

Címe nincs, jelezve nincs.

A képbén a megfelelő helyen: „PEST — Marasso”.

Olajfestmény, vászon, 65,5 × 99 cm.

BTM, lt. sz. nélkül.

A 36. sz. kompozíció másolata, a XVIII. századból. — A kép Ernst Lajos gyűjteményéből származik.

IRODALOM: Layer 24. — Kelényi, ábrázolások 14. — Jajczay J., Egy újabban felfedezett, Buda 1686-os ostromát ábrázoló képről. Budapest Régiségei. XII. köt. Bp. 1937, 288—290 (képpel).

37. Buda ostroma. 1686 (A. van Westerhout) — LI. tábla

Címe fent a képbén szószalagon: „Pianta eleuata, et assedio della Citta', e Castello / di BVDA Metropoli dell' Ungheria presa a' viua / forza

dall' Armi inuite dell August^{mo} Cesare Leopoldo. I. / e de Pren̄pi Collegiati li 2. 7bre 1686. sotto il felice Pontifi^{co} / d' INNOCENTIO. XI."

A k p megfelel  helyén: „DANUBIO flu — PEST — Ponte di barche distante da Pest passi 110 — M. S. Ghierardo — Truppe che si inuiono verso li Approci p dare l' assalto al Rondella grande alli 26 lugo — Approci — sortite — Approci — Forte, che guarda il Campo di Lorena — Disfatta de Turchi entrati nelli nre Linee de quali parte entrantt Citta al n  42. — C^{to} Caprara — Linea di Circonualatione — Teste de Turchi e Stendardi mostrati a gli assediati — Armata Christiana posta in Battaglia dal Ser^{mo} Lorena in faccia del nemico nel tempo dell assalto — Ritorno de i nre Vittoriosi con presa di 10 Canoni 40 Stendardi e 500 prigioneri — Armata Turchesca posta in Battaglia a uista de gli Assediati — Gran Visir — Il Seraschier — Spoglie de i Turchi — Il Ser^{mo} D. di Lorena — Il Ser^{mo} Elec^{to} di Bauiera — Rotta del soccorso con morte di 3000 Turchi e 500 Prigio^{ri} — Teste de Turchi inalzate su le picche”.

Magyarázat a k pen l that  bot tkh z  s számokhoz a k p jobb szélén, az ajánlás alatt: „Spiegatione delle Notitie. A. Attacco de gli Imperiali B. Attacco de Brandeburghesi C. Bateria di 22. diuersi pezzi d' artiglieria con li quali i' Brandeburghesi gettano le Carcasse D. Batt^a di 12. pezzi grossi. E. Batt^a di 5 pezzi grossi F. Batt^a di 4 pezzi grossi G. Batt. di 6 pezzi grossi H. Batt^a di 9. pezzi grossi sopra la Breccia I. Batt^a di 5. pezzi grossi sopra la gran Rondella K. Batt^a di 8. pezzi de i' sueui L. Mortari N  8. del Ingegniero Spagnuolo M. Mort^a N  4. de Brandeburghesi N. Batt^a d' otto Mortari O. Batt^a di 6. Mortari P. Batt^a di 4 Mortari Q. due Batt^e de Mortari sotto la Breccia R. S. Batt^a di 2 pezzi di Campagna contro le sortite T. Le 3 Rondelle con le loro artiglierie guadagnati da i nostri li 26 Lug^o per assalto V. Breccia nel muro interiore W. Fossa profonda 3 pertche, e larga sopra passi 30 da Nostri riempita X. Mine de i Turchi Y. Mine de i Nostri Z. Quartiero di riserua, delli Vngari e Croati 1 Attacco de Bauaresi 2 Il gran Giardino pieno di Case con una Moschea 3 Giardino Piccolo 4 Porte Maggiore 5 La gran Rondella guadagnata da Bauaresi il 26 Lug^o 6 Taglata [!] de Turchi nel Rondello che serue a i nostri per parapetto 7 Trinciera sopra la breccia del^a Rondella 8 Scala piccola 9 Linea trasuersale de i nostri sopra la Rondella munita di Gabbioni 10 Linea di Palizzata 11 Ritracimento con sacchi di terra 13 Tre mortari da' nostri guadagnati 14 Linea trasuersale munita di palizzate 15 Linea simile munita di sassi e sacchi di terra 16 Linea simile con gran Gabbioni p meglio conseruare il Ponte al n  17 17 Ponte de i nemici da n ri reparato 18 Porte piccole 19 Nuouo parapetto fatto de n ri li 29 Lug^o 20 Breccia nel muro magg^{re} del Castello 21 Tre mortari da n ri guadagnati nel Giardino et inchiodati 22 Tre Cannoni da n ri presi et inchiodati 23 Porta del Giardino da n ri munita con palizzate 24 Ponte nuouo fatto da nri su la breccia del gran Rondello per condurui mortari e Cannoni 25 Due Caualleri p battere la gran Rondella 26 Batt^a di 3 meze Colombrine 27 Batt^a di 3 pezzi grossi 28 Batt^a prima di 5 pezzi, e poi di 5 Mortari 29 Batt^a di 4 pezzi 30 Batt^a di 6 pezzi di Camp^a p fiancheggiare la Valle 31 Batt^a di 12 meze Colombrine 32 Batt^a di 3 falconi 33 Batt^a di due falconetti per le sortite 34 Batt^a di 7 Mortari 35 Ba^t. di 2 Mortari 36 Magazzino de Turchi andato in aria il 22 Lug^o 37 Moschee de i Turchi.

38 Muro nuouo p la sicurezza del acqua 39 Palizzata de Nemici 40 Il Bassa Comandante morte su la Breccia 41 Il Vise Bassa con il resto Presidio si rende a discretione."

Ajánlás a kép jobb szélén szószalagon: „ALLA STA: DI N. S. PAPA / INNOCENTIO XI. / Beat^{mo} Pre. / Ecco à piedi della Sta Vra. la famo- / sa Buda Metropoli dell' Vngheria espu- / gnata dall' Ar^{mi} Christiane per opera / della prouida mente della Sta Vra; alla / quale, inanimito da i giubili vniuersali / ardisco di consacrarla, sperando, che / fregiata del gran nome dlla Sta Vra. ecci- / terà sempre più nell' animo di Cesare, / e de Prencipi Collegiati sentim^{ti} di genero- / sa pieta, e d' ira insatiabile, e Santa, Onde / potro' con offertá piú grande ritornare a / suoi SS^{mi} piedi, li quali ora con la piu som / messa ueneratione genuflesso le bacio. / Della Sta Vra."

Jelezve a magyarázatot és dedikációt tartalmazó szószalag alján: „Al Negotio Remondini. / Delineato, e Intagliato da / Arnoldo Van Westerhout. / e dal med^{mo} si fa stam / pare, e vendere / nella bottega / alli Cesarini. / con lic. Sup."

Rézkarc és rézmetszet, két külön papírlapra nyomtatva, körülvágott, a képmező 67 × 70,5 cm.

BTM (egész), MTKcs, App. m. (alsó rész).

A két külön lapra nyomtatott kompozíció az eddigi irodalomban mindig külön szerepelt, összetartozásukra a mindkét féllapon esonka dedikáció és a mindkét képre vonatkozó betű és számjel magyarázat vezetett. — Arnold van Westerhout festő, rajzoló és rézmetsző 1651 és 1725 között élt. Vö.: Thieme—Becker XXXV. 446—447.

IRODALOM: Drugulin 3224. sz. (alsó rész). — Bubics 63. sz. (alsó rész). — Majláth, katalógus 874. sz. (alsó rész). — Lanfranchi 117. sz. (felső rész, eltérő szöveggel). — Kuzsinszky 39 (felső rész). — Bibliofil 69. sz. (alsó rész, eltérő szöveggel). — Layer 27. o., IX. t. (alsó rész). — Kelényi, ábrázolások 136 (felső rész, Westerhout műveként, de a két rész összetartozására nem utal), 107. sz. (alsó rész).

a) Buda ostroma. 1686. Részlet

Címe az egész kép felett: „BVDA espugnata il Di 2 Settembre 1686”.

Szövege az egész kép alatt: „Mirar del Tebro in Vngaria gia doma BVDA arrosir in Sanguinoso orrore Et insieme auuiuar gli OSTRI di ROMA Puste sol d' INNOCENTIO il Santo Ardore.”

A felső képben a megfelelő helyen: „Pest”.

Az alsó képben, amely a pápát bíborosok között ülve ábrázolja: „EODEM DIE”.

Rézkarc, körülvágott, az egész képmező 11,3 × 6,2 cm, a részlet 4 × 6,2 cm.

Megjelent: BREVI / NOTITIE / De gli Ventisette Eminentiss. / SIGNORI CARDINALI / ... In Nap. per il Cauallo. & il Mutij. 1687. / Con Licenza de' Superiori. / A spese di Dom. Ant. Parrino. A címlap előtt.

Az előző kompozíció felső részének gyenge változata.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1107. sz. — Layer 89. — Kelényi, ábrázolások 242. sz. — Fekete XLII. t. 2.

b) Buda ostroma. 1686

Címe fent szószalagon: „Buda Metropoli dell' Vngaria / presa à uiaaforza dall' Armi Cesareo / li 2. Settembre 1686.”

A kép megfelelő helyén: „Pest — DANVBIO flu — Forte che guarda il Campo di Lorena — Armata Christiana — Armata turchesca poste in Bataglia auista de gli Assediati — posta in Bataglia infaccia del nemico intempo del assalt.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Padiglione di Lorena. 2. Batteria. 3. Porta Maggiore. 4. Linea di circonuellazione. 5. Approcci Bauaresi 6. Posto de' Brandemburghesi. 7. Rotta data à 500. Giannizzeri. 8. Castello. 9. Padiglione di Bauiera.”

Oldalszám a jobb felső sarokban: „782”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező 11,8×15,7 cm.

Megjelent: HISTORIA / Delle passate, e correnti Guerre / D' VNGARIA, . . . COMPOSTA / DA D. MICHELE LOPEZ / Dottore dell' vna, e l' altra Legge, / PARTE SECONDA . . . IN NAPOLI 1688. à spese delli Socij / Camillo Cauallo, e Michele Luigi Mutij. / Con Licenza de' Superiori. 782—783. o. között.

A 37. sz. kompozíció felső részének másolata. -- A könyv egyetlen ismert példánya az Egyetemi Könyvtárban.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 166. sz.

38. Buda ostroma. 1686 (Fontana—Fallet) — LIV. tábla

Címe a képen fent szószalagon: „VERA PIANTA RILEVATA / DELLA REIA CITTÁ DI / A di. 2. 7bre. BUDA Presa / Capitale dell' Ongaria / Assediata dall' Armi dell' Augustis^{mo} Leopoldo I. Imp. / e Prencipi Collegiati li 20 Giugno 1686. / Cauata dal disegno spedito dall' Ingegniere Domenico Fontana / Consecrata / All. Illmo, et Ecc^{mo} Sigr. Conte Pietro Zanobio Rat^o / Veneto.”

A képen a Duna helyén: „Pronostico Aritmetico. Il Duca di Lorena prendera Buda Metropoli d' Ungheria /1686./ Il Piccoli.”

A képen a megfelelő helyen: „Dirocato e preso li 23 Agosto.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a kép bal alsó sarkában: „A Pianta della Cittá Alta B Breccie aperte nelli tre lati della Cittá C Secondo recinto della Cittá superato dagli Imperiali D Terzo recinto, o sia muraglia anticha terapienata da Turchi ora dirocata E Attaco, et Allogio degli Imp. sotto il Mares: Starembergh sopra la Cittá sup^e F Attaco, et Allogio del Ser. Duca di Lorena sopra la Cittá alta. G Attaco, et allogio d' Brandemburghesi nella Cittá sup^e H Accamp^{to} degli Impⁱ e loro aprocci I Accamp^{to}, et aprocci de Brandenburg^{si} L Castello della città superiore. M. Accam^{to}, et aprocci dell' Elet: Duc: di Bauiera N Attaco, et allogio de Bauaresi sopra la gran Rondela, e nel primo ri paro del Castello O Fortificati, e fosso fra la Cit., e cast^o P Tagliata fatta da Turchi contro l' alloggiam^{to} di Lorena Q Alta del Cas^o, che giu p la Rupe sestende al Danubio R Bat^o: di Canⁱ inalzate ripartitam^{to} dagli Impⁱ, Bauari, e Brandembur^{si}.

intorno alla Piazza S Bat^e de Mortari, delli medⁱ p il lancio delle Bombe T Bat^e degl', e Impⁱ, Brandenburg^{si} sopra gl alloggi uoltate contro la Tagliata, o Trinciera V Bat. da Bauari inalzata sopra la Rondela contro al Castello X' Recinto della Muraglia rotta della Citta Vecchia bassa Y Marasso, o Palude fuori della Citta Vecchia bassa Z Pianta di Pest ristretta in Fortino a' miglior uso di Guerra & Lince di contraualatione, e di communicatione tra gl' esserciti 1 Porte dette dell' acqua uerso il Danubio 2 Moschea de Turchi seruoo p quartiere 3 Moschea principale della Citta Alta 4 Fiume, che circonualua la Cittá hora secco. 5 Monte S. Gerardo 6. Prima e Seconda Muraglia secca 7. Palizate dietro il terzo Recinto."

Jelczve a címben leirt szignatúrán kívül a képen lent, a középtől jobbra: „Baltisaro Falla sculptit [?].” A bal alsó sarokban, a szöveg alatt: „Si uende da Girolamo Albrici / dietro la Chiesa di S. Giulian / all' Insegna dell' Amstra / dam.”

Rézkaré és rézmetszet, 35,5×58,3 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 17437.

A feliratot tartó alakok a 101. sz. képről kerültek ide, fordított állásban. — A rajzoló G. D. Fontanára vonatkozólag lásd a 27. sz.-nál mondottakat. A rézmetsző azonos a 22. sz. mesterével, de nevét nem tudjuk teljes pontossággal megállapítani. — A lapra vonatkoznak a következő hirdetések:

GIORNALE / Dal Campo Cesareo . . . 1686. aug. 7. 9. sz. 24. o.: „È capitata la vera pianta dello stato nel quale al presente si ritroua la Città di Buda assediata delincata dall' Ingegnier Gio: Domenico Fontana da sotto la stessa Piazza che per la ventura settimana sarà data alle stampe da Girolamo Albrizzi all' Insegna dell' Amsterdam dietro la Chiesa di San Giuliano.”

GIORNALE / Dal Campo Cesareo . . . 1686. aug. 14. 10. sz. 12. o.: „Si hà terminata la vera Pianta promessagli nel foglietto nono dell' Ingegnier Gio: Domenico Fontana di sotto la stessa Piazza come si ritroua al presente, la qual si vende da Girolamo Albrizzi all' Insegna dell' Amsterdam dietro la Chiesa di San Giuliano. Si vende soldi 16. l'vno.”

GIORNALE / Dal Campo Cesareo . . . 1686. aug. 29. 12. sz. 20. o. után külön lapon: „Il vero disegno della Città di Buda venuto dal Campo dilincato da Gio. Domenico Fontana si vende dietro la Chiesa di San Giulian all' Insegna de l' Amsterdam soldi sedeci l' vno.” Az utóbbi hirdetés szöveg még egy helyen megjelent: VERISSIMO / RELATIONE Della Presa della Gran Città di / BVDA . . . IN VENETIA, MDC. LXXXVI . . . Dietro la Chiesa di Zulian all' Insegna dell Nome di Dio 4. oldalán is.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 143. sz.

39. Buda ostroma. 1686 (A. van Westerhout) — LIV. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „BVDA Assediata et assaltata ualo / rosam^e dall' armi Cesaree sotto il comando / del ser^{mo} Duca di Lorena 1686.” (Végén törlés, valószínűleg: „luglio 1686” volt eredetileg.)

A kép megfelelő helyén: „Pest. — Danubio. fl. — Mine.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt három hasábon: „A. Città superiore. B. Città Bassa. C. Città dell' acqua. D. Castello. E. Ponte sopra il Danubio p il passo della nra Armata. F. Piazza d' armi nella Città bassa. G. Ridotti di la del Danubio p impedire il soccorso de i Turchi. H. Barche che portono prouiane al Armata. I. Forte al' Fiume. L. Ridotti p difesa delle Trinciere. M. Moschea. N. Residuo del Ponte p impedire il Passo á i nri. O. Batterie del artiglieria. P. Batterie de Mortari e Carcasse. Q. Trinciera de i Bauari al piede del Castello dirimpetto al gran Torione. R. Trinciere del Lorena. S. Trinciere de i' Brandenburghesi. T. Assalto dalla parte del Ser^{mo} Lorena. V. Assalto dalla parte del Ser^{mo} Bauiera. X. Assalto dalla parte de i Brandenburghesi. Y. Bocche delle Mine. Z. Palizzata uicino al gran Torione superata da Bauari.”

Jelezve a magyarázó szöveg alatt a jobb sarokban: „Intagliata da'Arnoldo V. Westerhout. è fa stampare e Vendere nella sua stampa. alli Cesarini.”

Rézkarc, 32×41,1 cm.

BTM.

A 37. sz. kompozícióval rokon, de a városképben és a staffázsalakokban mégis erősen eltér tőle.

IRODALOM: Lanfranchi 66. sz. — Kuzsinszky 38. — Kremmer, olasz 260—261. — Layer 26. — Kelényi, ábrázolások 98. sz. — Fekete XXVII. t. 2.

II. ÉSZAKI NÉZET

A) BUDA ÉS PEST LÁTKÉPEI

40. Buda és Pest látképe (W. Dilich) — X. tábla

Címe fent a kereten belül: „OFEN. A”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező $9,2 \times 18,8$ cm.

Megjelent: Vngarische Chronica, ... zusammen gezo- / gen, vnnnd beschrieben / Durch / Wilhelm Dillich / Gedruckt zu Cassel, durch Wilhelm / Wessel, 1600 14/b—15/a levél között.

Nyomtatott magyarázat a képen látható betűkhöz a könyv 15/a—15/b levelén: „Erklerung des Abrisses Ofen mit A verzeichnet. A. Die Sadt [!] Pest. B. Die Donaw. C. Blochhauss. D. Warme Bader. E. Das Schloss Ofen. F. Die Oberstadt. G. Die Grosse vorstadt. H. Wasser oder Judenstadt. I. Kleine vorstadt vnd Pallast. K. Túrckische Begrebnisse. L. Ein zerfalne Stadt in der Insell.”

Ez a pontos felvétel a XVII. századi északi látképek nagy részének forrásul szolgál. — Dilichre vonatkozólag lásd a 6. sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Andresen 5/17. sz. — Ballagi 1080. sz.

a) Buda és Pest látképe

Címe fent középen a kereten belül: „STADT OFEN und PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a bal és jobb felső sarokban: „A. Das Königliche Schlos. B. Die Statt Ofen. C. Die Wasser oder Inden Statt. D. die Grosse Obere Vorstadt. E. die Undere Vorstadt. F. die Kleine Vorstadt. G. das Zollhaus. H. S. Gerhartz berg u. Blockhaus. I. Warme Bäder. K. Schiffbrucken. L. Stadt Best.”

A kép megfelelő helyén: „DONAU F. — Insel S. Andreas.”

Oldalszám a keret felett középen: „P. 26.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező $11,7 \times 13,8$ cm.

Megjelent: Augerii Gislenii von Busbeck / Vier Sendschreiben / der Túrckischen Bottschaft, ... Alles aus dem Lateinischen geteutschet, ... Nürnberg, in Verlegung Michael und Joh. Friede- / rich Endtern, Anno 1664. 26—27. o. között.

Dilich kompozíciójának variánsa.

IRODALOM: Gallina (képe). — Kolényi, ábrázolások 3. sz. (dátum!).

b) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül: „OFEN verloren A° 1526. 1529. 1541.”

A kép megfelelő helyén magyarázó szöveg: „PEST — DONAW FLVS — INSEL S ANDRE — S. Gerhards berg — Warme Bäder — under vorstat — Schlos — die Wasser oder Iuden Statt. — Hauptstatt — Hinder Vorstatt — Ober vorstatt [vor középen fölé írva] — Zollhauss — Warm. Bäder.”

Rézkarca, 10,4 × 18 cm.

Megjelent: Continuation/Des/Serinischen Denckmahls./... Gedruckt im Jahr, 1664 című műben.

Dilich kompozíciójának variánsa.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 57. sz.

c) Buda és Pest látképe

Címe a képben a Duna helyén: „PEST und OFEN.” (Az N betű fordított.)

Fametszet, a képmező 9 × 14,1 cm.

Megjelent: Historischer Kern, / oder Kurtze / Chronica / Der Merckwürdigsten Geschichte / des Jahrs / 1684. 71. o., és Hochverdiente / Ehren- Seule / Christlicher Tapfferkeit. / . . . Von Eberhardo Guernero Happelio. / Hamburg, zubekommen bey Thomas von Wiering, im güldenem A, B, C, bey der Börse, im Jahr 1688. / Wie auch zu Franckfurth und Leipzig bey Johan Georg Lipper zu finden. 25. o. és Der siegreich geendigte / . . . XV. Jährige / Türcken-Krieg. / . . . Hamburg, bey Thomas von Wiering, Buchdruckern im gülden A, B, C, 1699. / Sind auch in Franckfurt und Leipzig bey Zacharias Herteln zu bekommen. 25. o.

Nyomatott magyarázata a képen látható betűkhöz az utóbb idézett művek ugyanazon oldalán: „A. Die Stadt Ofen. B. Die Stadt Pest. C. Die Wasser- oder Judenstadt. D. Die grosse obere Vorstadt. E. Die untere Vorstadt. F. Die kleinere Vorstadt. G. Das Zollhauss. H. Der Gerhards Berg mit dem Blockhauss. I. Die Schiffbrücke. K. Die Andreas-Insul. L. Die Donau.” Ezekben a kép fölött nyomtatott „Abriss der Städte Pest und Ofen.” szöveg olvasható. — A Historischer Kernben a magyarázata a 72. oldalon található, és a következőképpen hangzik: „A. Die Stadt Ofen. B. Die Stadt oder Vestung Pest. C. Die Wasser- oder Juden-stadt. D. Die grosse obere Vorstadt. E. Die untere Vorstadt. F. Die kleine Vorstadt. G. Das Zollhauss. H. St. Gerhards Berg oder Blockhauss. I. Die Schiffbrücke. K. Insul St. Andreas. L. Der Donau-Fluss.”

MTKcs, BTM.

Dilich kompozíciója alapján. — Az elsőnek idézett művet is Everhardus Guernerus Happelius írta.

IRODALOM: Majláth, katalógus 854. sz. (tévesen rézmetszetről beszél). — Lanfrancini 11. sz. — Kelényi, bibliográfia 212, 1309, 1497. sz. — Kelényi, ábrázolások 13, 36. sz.

d) Buda és Pest látképe (J. van Vianen)

Címe fent a képen szószalagon: „BUDA, qua Danubium prospicit.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. Pestum. B. Danubius. C. Munimentum monti impositum. D. Thermae. E. Arx Budensis. F. Superior Urbs. G. Suburbium majus. H. Judaeorum urbs, sive Aquatica. I. Suburbium minus, in quo Palatium. K. Sepulcra Turcica. L. Rudera urbis in Insula illa vastatae.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „Pag. 202. a.”

Rézkarc és rézmetszet, 17,5×21,6 cm.

Megjelent: IACOBI TOLLII / EPISTOLAE ITINERARIAE . . . cura et studio / HENRICI CHRISTIANI HENNINII. / AMSTELAEDAMI / Typis FRANCISCI HALMAE, Typographi, / sub signo Constantini Magni, M. D. CC. / Veneunt / in Officina JOANNIS ab OOSTERWYK bibliopol. op den Dam, / ad insigne Ciceronis. 202–203. o. között.

MTKcs, BTM.

A kompozíció Dilichre vezethető vissza, hajócsatával kiegészítve. — A jelzetlen lap valószínűleg szintén Jan van Vianen műve. Vö.: 11/t sz. A könyv még egyszer megjelent, benne a lemez változatlanul került lenyomatásra. Az azonos kezdetű cím vége: „SECUNDA EDITIO / AMSTELŌDAMI, / Apud JOANNIS OOSTERWYK, Bibliopol. Op den Dam. 1714.”

IRODALOM: Lanfrancini 120. sz. — Apponyi 1511. sz. — Kuzsinszky 36. — Schoen, Lantos 632, 667. sz. (Vianen?). — Kelényi, bibliográfia 1516. sz. — Schoen, Csillag 40. sz. — Kelényi, ábrázolások 38. sz.

41. Buda ostroma. 1602 — XIV. tábla

Címe fent a kereten belül: „BVDA oder OFFEN.”

A kép megfelelő helyén: „PEST”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban: „A Schlos B Oberstadt C Hinder Vorstadt D Wasserstadt E Zigeinerstadt F Vntter Vorstadt G Donnow flus H Block haus I Wasser schlos”.

A kép alatt négy hasábon verses magyarázó szöveg: „Als Ihr Kayserlich Mayjestet, Volek nach Offen sich rusten thet Glucklich sind sie Vorgekhomen, Vnd d Wasserstadt eingenomen: Den sechsten October furwar, In diesem 1602 Jahr, Hernach furs starcke Pesst eben Vbers Wasser sich begeben: Das erobert in einer Nacht Vnd alles darinn vmbgebracht: Auch oberstadt vnd Schlos Offen Albercit schon vndergraben: Mitt Puluer mans zersprengen kondt, Allein wirdt das Gebew verschondt. Gott kans wenden zum gluck enden, Dann als stehts in seinen händen.”

Jelezve a szöveg végén: „Cum Priuil / Sac. Caes. Mtis. / Pragae.”

Rézkarc, 30,7×39,1 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, It. sz.: 17430.

Dilich kompozícióját követi. A városok körül hatalmas ostromló sereget tüntet fel.

IRODALOM: Drugulin 1091. sz.

42. Buda ostroma. 1602 (G. Keller) — XV. tábla

Címe nines.

A kép megfelelő helyén: „PESTVM — BVDA”.

Négyhasábos verses szöveg a kép alatt: „Nach dem Stullweissenburg die Statt Der Turek wider Erobert hatt Macht sich der Feind zwar auss dem Feld Die unsern aber Zogen bald Vor Ofen hin mit Heeres Krafft Vnd feyrten weder Tag noch Nacht Biss sie die wasserstatt vnd Pest Erobert vnd besetzt fest. Anno 1602 Mense Octob.”

Jelezve a kép jobb alsó sarkán: „GKeller / 1602.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező $17 \times 27,2$ cm.

BTM, App. m.

A városkép Dilich kompozícióját követi, csak a csatajelenettel bővült. — Georg Keller (1568–1634) frankfurti festő, rézkarcoló és rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XX. 101–102.

IRODALOM: Drugulin 1090/a sz. — Bibliofil 34. sz.

a) Buda ostroma. 1602 (J. Sibmacher)

Címe a kép alatt: „WAHRE CONTERFACTVR DER STADT OFEN VND PEST, WIE ES VON DEN CHRISTEN BELEGERT WORDEN. ANNO 1602.”

A kép megfelelő helyén: „THONAV FLVS. — INSEL S. ANDRE.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban, díszes táblán: „A. Die Statt Pest. B. Das Schlos zu Ofen. C. Die Ober oder Hauptstatt. D. Die Hinder Vorstatt. E. Die wasser oder Judenstatt. F. Die Vnder Vorstatt. G. Die Ober Vorstatt. H. Das Zollhaus. I. Warme Bäder. K. S. Gerhardis perg. L. Die Schiffprucken. M. Der Christen Leger.”

Rézkarc, $16,5 \times 26,6$ cm.

Megjelent először díszes keretű röplapon. A kép alá nyomtatott szöveg: „WARhaffte vnd Gründliche Conterfactur, der Königlichen Hauptstatt Ofen sampt der gegenüber- / ligenden Vestung Pest in Vngern, Welche beyde Ort, dieses lauffende 1602. Jar, von den Christen belägert, vnd durch Gött- / liche hülff vnd beystandt, gleich anzugs. Erstlich die lange Schiffbrücken vber die Thonaw, durch ein Künstlichs zugerichts Fewer Instrument zerrissen vnd zersprenget. . . gefreyet werden möchte, Amen.” — Ez az I. állapot, a kép alatt a cím helye még üres. — Megjelent ezenkívül: CHRONOLOGIA / Oder / Historische beschrei- / bung aller Kriegsempörungen vnnd / belägerungen der Statt vnd Vestungen auch / Scharmützeln vnd Schlachten so in Ober vnd Vnter Vngern . . . Durch / Hieronymum Ortelium Augustanum. / Itzund aber von Newem mit Fleiss Corrigirt an ettlichen / orten merklich augirt vnd biss auff diss Jar erstreckt vnd Continuiert, . . . Nürnberg. / Bey Johann Sibmacher etc. / MD. CIII. / Cum Gratia et Priuilegio S. C. M. 564—565. o. között. A kolofón így hangzik: „Gedruckt zu Nürnberg, / durch Johann Lantzenberger, / In verlegung Johann Sibmachers. / Anno / M. DCIII.”

A II. állapot változatlanul megjelent a könyv 1604—1615 és 1620. évi kiadásában, az 560—561. o. között. Vö.: 7. sz. kompozíció.

III. állapot: fent középen a keret alatt „30.” oldalszámmal bővült. Megjelent: Türekische / Und / Ungarische / CHRONICA, . . . Nürnberg, / In Verlegung Paul Fürsten, Kunsthändlern, / Gedruckt daselbst bey Christoff Gerhard. / M. DC. LXIII. 30. táblajaként.

IV. állapot: a 30-as számot kivakarták és a bal felső sarokba „P. 322” jelölést írtak. Megjelent: ORTELIUS REDIVIVUS / ET CONTINUATUS . . . Verlegt / Durch Paul Fürsten, Kunst- und Buchhändlern in Nürnberg. / Getruckt / Zu Franckfurt am Mäyn bey Daniel Fievet, / Im Jahr 1665. 322—323. o. között.

MTKcs, BTM. A rölap: App. m. 335.

A kompozíció Dilich képercé megy vissza, Keller közvetítésével. — Johann Sibmacher műve. Sibmacherre vonatkozólag lásd az 5. sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Andresen 135/58. sz. — Drugulin 1090. sz. (I áll.), 1089. sz. (II. áll.). — Bubits 21. sz. — Majláth, katalógus 892. sz. — Lanfrancioni 12. sz. — Gerecze 589. h. — Kuzsinszky 32. — Lux 22. — Bibliofil 13 (tévesen fametszetről beszél), 35. sz. — Kremmer, német 98—99, 101—104, 122, 126—127, 137, 141—143, 146, 153, 207—208 (képpel). — Schoen, Lantos 16. 642. sz. — Genthon—Kolb 20, 147 (képpel). — Layer 19. — Schoen, Csillag 8. sz. (IV. áll.). — Bachmann 328. (II—III. áll.). — Fekete 324—325. o., XXV. t. — Schoen, Buda 16. sz. (IV. áll., téves megjelenési idővel). — Rózsa Gy., Régi magyar csataképek. Bp. 1959, 9. o., XXVII. t.

b) Buda és Pest látképe

Címe fent a bal sarokban külön keretben: „WAHRE CONTRFACTVR DER STADT OFEN VND PEST.”

Magyarázat a képben elhelyezett betűkhöz a bal alsó sarokban: „A. Statt Pest. B. Schlos zu Offen. C. Die Hauptstatt. D. Die ober Vorstatt. E. Wasser oder Judenstatt. F. S. Gerhardisberg. G. Warme Bäder. H. Schiff Bruck.”

A kép megfelelő helyén: „TONAW FLUS. — Insl S: Andreas.”

Oldalszám a jobb felső sarokban a kereten kívül: „ad p. 253.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 11,8×13,7 cm.

Megjelent: Neue, und kurzte Beschrei- / bung des Kônigreichs / Ungarn: / . . . Beschrieben / Durch / C. M. / Zum andernmal gedruckt, und an etlichen Orten / von neuem übersehen. / Nürnberg, / In Verlegung Johann Hofmanns, / Kunsthändlers. 1664. 252—253. o. között.

BTM.

A Keller—Sibmacher-féle kompozíció változata. — A könyv szerzője Christian Minsicht.

Még egy állapota ismert a lemeznek. A jobb felső sarokbeli oldalszámot kivakarták, de nyomai még látszanak. Megjelent: Ungarisches / Städt-Büchlein, . . . zusammen getragen, und biss auf die / Beläger- und Eroberung der Stadt Ofen / continuirt, / von J. M. L. / Nürnberg, verlegt von Johann Hofmann, Buch- / und Kunst-Händlern, A. 1684. 112—113. o. között.

IRODALOM: Majláth, katalógus 896. sz. — Lanfrancioni 9. sz. — Kremmer, német 101. — Horler 40 (képpel).

c) Buda és Pest látképe

Címe a bal felső sarokban külön keretben: „WAHRE CONTRAFACTVR DER STADT OFEN VND PEST.”

A kép megfelelő helyén: „Insul S. Andreas.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban: „A. Statt Pest. B. Schlos zu Offen. C. Die Hauptstatt D. Die ober Vorstatt E. Wasser oder Iudenstat F. S. Gerhardis berg G. Warme Bäder. H. Schiff Bruck.”

Rézkaré, Pozsony képével közös lemeze 17,3×13,9 cm, a képmező 9,9×13 cm.

Megjelent: Neue / Vngarische vnd Siebenbürgische / Chronick, / Oder / Kurtz verfasste Historische Beschreibung dess / Königreichs Vngarn . . . Franckfurt am Mayn' / In Verlegung Johann Baptist Schönwettters. / Getruckt bey Matthaeo Kempffern, / Anno M. DC. LXIV. 272—273. o. között.

BTM.

A látkép a Keller—Sibmacher-csoportba tartozik.

IRODALOM: Majláth, katalógus 895. sz. — Lanfrancioni 101. sz. — Apponyi 2080. sz. — Kremmer, német 101—102.

d) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül: „OFFEN”.

A képen a Margitsziget helyén: „Ins: S. Andraeas.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt két sorban: „A Statt Pest. B Schlos zu offen C Die Hauptstatt D Die ober Vorstatt E Wasser oder Judenstatt F Gerhards berg G Warme Bäder H Schiff Bruck.”

Jelezve a magyarázó szöveg alatt a jobb alsó sarokban: „Aug. zu finden bey Jacob Koppmaÿr”.

Rézmetszet, 19,2×33 cm.

Megjelent először röplap formájában. Az alá ragasztott papírlapon a következő cím: „Gründliche Beschreibung, / Der Ungarischen Haupt- und königl. Residentz-Stadt Ofen. / Und der darbey liegenden Stadt Pest, welcher massen solche, laut Schreiben vom 27. November st. n. 1683. von den Christen erobert, / aussgeplündert, und verbrandt worden.” Szövege kéthasábos, kezdete: „DÍse Stadt trägt ihren Namen . . .” Vége: „. . . bey Esseck selbsten verderbet haben.” Impresszuma a szöveg végén: „Gedruckt im Jahr Christi 1683.” — Megjelent még: DELINEATIO / PROVINCIARUM PANNONIAE / ET / IMPERII TURCICI IN ORIENTE / . . . Durch Johann Christoph Wagner, Noriberg. / AUGSPURG, / Gedruckt und verlegt, durch Jacob Koppmayer, / Anno M. DC. LXXXIV. 6—7. o. között.

MTKcs, BTM. Utóbbi helyen röplap, lt. sz.: 28177.

A látkép a Keller—Sibmacher-típus elrontása. — Wagner könyve 1685-ben jelent meg másodsor, ebben a kiadásban az illusztráció ugyanott található.

IRODALOM: Bubicz 23, 36. sz. Majláth, katalógus 923. sz. (téves megjelenési hely). — Lanfrancoi 104. sz. (téves megjelenési hely). — Kuzsinszky 16 (téves megjelenési hely). — Krommer, német 102, 130 (téves megjelenési hely). — Schoen, Lantos 28, 648. sz. — Kelényi, bibliográfia 373. sz. — Kelényi, ábrázolások 2. sz. (röplap), 39. sz. (téves megjelenési hely).

e) Buda ostroma. 1684

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Pest — Ofen — INSEL S. ANDRE”.

Rézkarc és rézmetszet, 16,1×28 cm.

Megjelent először röplap formájában. Címe a kép felett: „Glück und Sieg, in des HErrn Krieg, / Wider die Unglaubigen, / Das ist: / Warhaffte und gründliche Abbildung, samt der Verlauffs-Beschreibung, so sich mit der weyland Königl. Haupt- / und Residentz-Stadt, Ofen, und der gegen-über gelegenen, auch mit einer Schiff-Brücken unterschiedenen Stadt Pest in Ungarn, vor Jahren / begeben und zugetragen; was es auch anjetzo damit vor eine Beschaffenheit, dass nemlich solcher hoch-importanter Ort kürztlich durch / die Keyserl. Sieghaffte Waffen, höchst vergnüget, besieget, zuhoffen sey.” A kép alatt három hasábon magyarázószöveg. Végén impresszum: „Nürnberg, Zufinden bey Georg Scheurer, Kunst-Händler, 1684.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a szöveg végén: „1. Das Schloss. 2. Ober- oder Haupt-Stadt. 3. Die lange Vorstadt gegen dem Gebürge zu. 4. Die Juden- oder Wasser-Stadt. 5. Die Ober-Vorstadt aufwärts der Donau. 6. Die Unter-Vorstadt an der Donau. 7. Die Stadt Pest. 8. Das Block-Hauss auf dem Felsen. 9. Die Schiff-Brücke über die Donau. 10. die Insul St. Andreas.”

MTKcs, BTM.

A Keller—Sibmacher-típushoz tartozik. Megjegyzendő, hogy a képen 11-es szám is van, amelynek magyarázata a szövegből hiányzik.

II. állapot: az alsó és felső bal és jobb sarokban a csatajelenetek bővültek, a számozás 12-ig halad. Ez az állapot megjelent: Warhafftig- und ausführliche / RELATION / . . . ein unpar- / theyisch- und gründlicher Bericht / von Beläge- / rung und Defension der / Stadt Ofen, / . . . Mit grosser Mühe und Fleiss zusammen getra- / gen, und ausgefertiget, / von / Einem vornehmen Kriegs-Bedienten. / Im Jahr 1684. 2—3. o. között.

Magyarázat a képen látható számokhoz a 22. oldalon: „Erklärung der Zahlen so in Kupfer zu finden sind. 1. Das Schloss. 2. Ober- oder Haupt-stadt. 3. Die lange Vorstadt gegen dem Gebürge zu. 4. Die Juden- oder Wasser-Stadt. 5. Die Ober-Vorstadt aufwärts der Donau. 6. die Unter-Vorstadt an der Donau. 7. Die Stadt Pest. 8. Das Blockhaus auf dem Felsen. 9. Die Schiffbrücke über die Donau. 10. Die Insul St. Andreas. 11. Die Donau. 12. Die flüchtigen Türcken.”

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 91. sz. (II. áll.). — Apponyi 1174. sz. (II. áll.). — Kelényi, bibliográfia 381. sz. (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 81. sz. (I. áll.), 78. sz. (II. áll.). — Fekete 407 o., XLIX. t. 1. — Hubay 844. sz.

f) Buda ostroma. 1684

Címe fent szószalagon: De Stad OFFEN Belegert."

A képen a Margitsziget helyén: „t yland St Andries”.

Rézkarca és rézmetszet, 15,8×27,3 cm.

Megjelent: Geluk en zegen in's / HEEREN OORLOG / tegen de Ongelooovigen . . . Na de Nurenbergse Copy gedruckt tot Amsterdam, / By JOACHIM VAN DYCK, bookverkooper op den Dam. A°. 1684. A/1--A/2 levél között.

Nyomatott magyarázat a képen látható számokhoz a mellette levő oldalon: „Aanwijsinge der nevengsaande Plaats. 1. Het Slot. 2. De Bovenofte Hooft-Stadt. 3. De lange Voor-stadt tegen het Geberghthe. 4. De Joden ofte Water-stadt. 5. De boven Voor-stadt aen den Donau. 6. De onder Voor-stadt aen den Donau. 7. De stadt Pest. 8. 't Blockhuys op een Rotse. 9. De Scheeps-brugge over den Donau. 10. 't Eylandt Sint Andries.”

A Keller—Sibmacher-típushoz tartozik, a 42/c sz. kompozíció változata.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 81. sz. — Apponyi 1151. sz. — Kelényi, ábrázolások 79. sz. — Hubay 820. sz.

g) Buda ostroma. 1684

Címe nincs.

A képen a megfelelő helyen: „Pest — Buda — Isle of St Andrew”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. The Tower. 2. the High Towne. 3. the long Suburbs towards the Hill. 4. the jews or water Towne. 5. the high Suburbs towards the Danube. 6. the lower Suburbs. 7. the Cittie of Pest. 8. the block house on the rock. 9. the Bridg of Boats over the Danube. 10. the Island of St Andrew. 11. the Danube. 12. the Fleeing Turks.”

Rézkarca, 17,6×28,1 cm.

Megjelent: A TRUE / ACCOUNT / OF THE / Heroick Actions and Entreprises / OF THE / Confederate Princes / Against the / TURKS / AND / HUNGARIAN REBELS. / . . . Licensed Novemb. 19. 1685. Ro. L'Estrange. / London: Printed for William Thackery in Duck-lane, Thomas Passenger / on London-Bridge, and Tho. Sawbridge in Little-Britain. 32. o. után, és A True and Exact / RELATION / OF THE / IMPERIAL EXPEDITION / IN / HUNGARIA, / In the YEAR 1684. / . . . Collected and brought together with great care by e Chief / MILITARY OFFICER there. / London: Printed for R. Taylor near Stationers-Hall, 1685. 1. o. előtt.

A Keller—Sibmacher-típushoz tartozik, a 42/c sz. kompozíció változata. Az elsőnek említett művet John Shirley írta.

IRODALOM: Majláth, katalógus 866. sz. — Lanfrancconi 108. sz. — Apponyi 1185, 1203. sz. (téves címmel, példányában a címlap első sorát levágták). — Kelényi, bibliográfia 525. sz. — Kelényi, ábrázolások 77. sz. — Hubay 845. sz.

h) Buda és Pest látképe (G. Bouttats)

Címe fent a keret alatt: „BVDA.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. Stadt Pest. B. Casteet [!]. Van. Buda. C. Stadt. Buda. D. Voor-stadt. E. Waeter. oft Ioden stadt. F. Geeraers. bergh. G. Werme. baden. H. schipsbrug.”

A kép megfelelő helyén: „Donaw fluuius — St Andrees Hejlandt”.

Jelezve a képpen a bal alsó sarokban: „Gasp: Bouttats. fecit.” A szöveg alatt a bal sarokban: „I. Peeters. ex. op. De. Scoen. Mert. Ant.”

Rézkaré, 11,5 × 27,7 cm.

Megjelent egy cím, megjelenési hely és idő nélküli város-, illetve csataképgyűjteményben. Szövegének, amely holland és francia nyelven ismert, kezdete: „KORTE / BESCHRYVINGHE, / ENDE AENWY-SINGHE DER PLAETSEN IN DESFN BOECK, / met hunnen teghen woordighen Standt, pertinentelijck uyt-ghebeldt, in / OOSTENRYCK.” Vége: „T' ANTWERPEN, By Jacobus Peeters, op de Schoen-mert, met alderhande Landt-Kaerten, soo groote als kleyne gelimineert als wit.” Franciául kezdete így hangzik: „BRIFVE [!] / DESCRIPTION. / ET DEMONSTRATION DES PLACES ET VILLES CONTENUEES EN CE LIVRE, / exactement delinéées comme elles sont à present.” Vége: „A ANVERS. / Chez Jacques Peeters Marchand sur le Marche ou Souliers, on y trouve vendre toutte sorte de Stamps en taille douce. . .”

MTKcs, BTM.

A Dilich—Sibmacher-típus változata. — G. Bouttatsra és I. Peetersre vonatkozólag lásd a 32/b sz.-nál mondottakat. — A kötet egyes oldalain 1684-es szignatúra olvasható, másokon 1686-os dátumot találunk. Egyes lapok így nyilván külön előbb is megjelentek, míg az egész a mai formájában 1686-ban vagy az után látott napvilágot.

IRODALOM: Bubics 39. sz. — Majláth, katalógus 868. sz. — Majláth, bibliográfia 400. sz. — Lanfrancioni 43. sz. — Kuzsinszky 15. — Bibliofil 33. sz. — Kelényi, bibliográfia 249. sz. — Layer 87. — Schoen, Csillag 21. sz. — Kelényi, ábrázolások 8. sz.

i) Buda ostroma. 1602

Címe a kép alatt: „WAHRE CONTERFACTVR DER STADT OFEN VND PEST, WIE ES VON DEN CHRISTEN BELAEGERT WORDEN. ANNO 1602.”

A kép megfelelő helyén: „THONAV FLVS. — JNSEL S. ANDRE.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban, díszes keretben: „A. Die Statt Pest. B. Das Schlos zu Offen. C. Die Ober oder Hauptstatt. D. Die Hinder Vorstatt. E. die Wasser oder Judenstatt. F. Die under Vorstatt. G. Die Ober Vorstatt. H. Das Zolhaus. I. Warme Bäder. K. S. Gerhardt's Berg. L. Die Schiff Brucken. M. Der Christen Läger.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „P. 2520.” A jobb alsó sarokban, a cím alatt: „34”.

Rézkaré, 30,9 × 38,7 cm.

Megjelent: Frantz Christoph Khevenhillers, / ... ANNALIVM / FERDINANDEORVM / Fünffter und Sechster Theil, / ... Leipzig, /

Verlegts M. G. Weidmann. Sr. Königl. Maj. in Pohlen / und Churfürstl. Durchl. zu Sachsen Buchhändler. 1722. 2519—2520. o. között.

BTM.

Sibmacher kompozíciójának pontos másolata. — A lemezt két állapotban használták nyomtatásra, amennyiben a jobb alsó sarokban található 34-es táblaszám egyes példányokon hiányzik. Valószínű, hogy egy későbbi, ugyanazon a kiadáson belüli újabb széria előállításánál írták rá a lemeze, hogy a könyvkötő könnyebben tudja a képet a helyére illeszteni.

IRODALOM: Majláth, katalógus 891. sz. — Lanfranchi 37. sz. — Kuzsinszky 34.

43. Buda és Pest látképe (W. Dilich) — XI. tábla

Címe fent a kereten belül: „OFEN”.

Rézkarc, Székesfehérvár látképével közös lemeze 14,4×20,8 cm, a képmező 6,5×20,2 cm.

Megjelent: Vngarische / Chronica / ... Durch / Wilhelm Schäfer, genandt Dilich. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, Anno 1606. 42—43. o. között.

Nyomtatott magyarázat a képen látható betűkhöz a könyv 41. és 44. oldalán: „Erklerung dess Abriss Ofen. A Die Stadt Pest. B Die Donaw. C Blockhauss D Warme bade E Das Schloss Ofen. F Die Oberstadt G Die grosse Vorstadt. H Wasser oder Judenstadt I Kleine vorstadt vnd Pallast. K Türekische begrebnusse. L Ein zerfalne Stadt in der insell.”

Dilich 1600. évi kompozíciójának gyengébb változata. A felvételi pont alacsonyabb. — A könyv 1609-ben még egyszer megjelent, címe: Kurtze / Beschreibung vnd eigent- / liche Abrisse dero Länder vnd Festungen, so / der Túrcke biss dahero in Europa, besonders aber in Vngern ... mit krieg angefochten ... sampt der Vngä- / rischen Chronica / Wilhelmi Dilichii. / Cum Gratia & Privilegio. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, / Anno MDCIX. Ebben a kiadásban a kép ugyanazon a helyen található.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 44. sz. (1609). — Divald 98 (1606). — Gerecze 509. h. (1609). — Lux 24—25 (1606). — Bibliofil 34—35. o. között (képe, 1606). — Genthon—Kolb 22, 147 (1606). — Schoen, Csillag 11. sz. (1606). — Balogh 40 (1606).

a) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül: „OFEN”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban: „A. Die Stadt. B. Die Donau. C. Blockhaus. D. Warme Bad. E. Das Schloss Ofen. F. Die Oberstadt. G. Die grosse Stadt. H. Judenstadt. I. Kleine Vorstadt. L. Ein zerfallene Stadt in der Insul.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 7,8×20,3 cm.

Megjelent: Neue Beschreibung / Des / Königreichs / Ungarn ... Weiland von dem berühmten sel. Herrn / Martino Zeilero beschrieben. /

Anietzo aber, . . . herausgegeben und verlegt / von JOHANN BEZA. / LEIPZIG, / Zu finden in Christian Kirchners Buchladen. / Gedruckt bey Johann Erich Hahnen, / 1664. 166—167. o. között, és HUNGARIA, / oder Neu-Vollständige Beschreibung / des gantzen / Königreichs / Ungarn/. . . Welche hievor der Welt-berühmte / Martin Zeiler / herausgegeben; Nunmehr aber . . . biss das Jahr /1690./ ergänzt Andreas Stübel. / Franck/ furth und Leipzig. Anderer Theil. 682—683. o. között.

Dilich 1606. évi képének másolata.

IRODALOM: Kremmer, német 164. — Kelényi, ábrázolások 58. sz. (1690).

b) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „OFEN v. PEST.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Donauffl. 2. Stadt Pest. 3. Blockhaus aufm Gerharts Berg. 4. Warme Bäder. 5. Ober Stadt. 6. Vestung. 7. Wasser öder Ludenstadt. 8. Ober Vorstadt. 9. Unter Vorstadt. 10. D. Galaz. 11. Zolhaus. 12. Schiffbrücke.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „65.”

Rézkaré, körülvágott, a képmező 6,1 × 21,3 cm.

Megjelent: Der / Donau-Strand / . . . beschrieben / durch / Sigmund von Birken C. Com. Pal. / Nebenst XXXIII. Figuren der vornehmsten / Hungarischen Städte und Vestungen in Kupfer hervor gegeben / von Jacob Sandrart Kupferstecher / und Kunsthändler in Nürnberg. / ANNO Christi MDCLXIV. 64—65. o. között.

MTKcs, BTM.

A kompozíció Dilich 1606. évi látképének variánsa. — A rendkívül népszerű könyvnek sok kiadása volt, amelyek címükben kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak, de az illusztráció változatlan állapotban és ugyanazon a helyen jelent meg bennük. 1665-ben Johann Kramer adta ki a könyvet Nürnbergben. Ismerünk egy kiadást 1674-ből is. Ezt és a következőt mind Jacob Sandrart adta ki. 1683-ban négy különböző címlapú kiadás jelent meg. Ezek: *a)* Der / Donau-Strand . . . auch derersel- / ben . . . vom / Ursprung . . . und / Heutigen Türken-Kriegs, / . . . Nebenst XXXIII. Figuren . . . ; *b)* Der / Donau-Strand . . . angelegenen . . . Provinzen. / Herrschafften . . . auch dererselben / Alten . . . vom Ur- / sprung . . . und / Des Anno 1663 und 1664 / geführten / Türken Krieges, / . . . Nebenst XXXIII. Figuren . . . ; *c)* Der / Donau-Strand. . . an- / gelegenen Königreichen, Provinzen, Herr- / Schafften . . . dererselben Alten / . . . biss auf dieses 1683 Jahr / beschrieben . . . Nebenst XL. Figuren . . . in Kupffer gegeben / von / . . . *d)* Der / Donau-Strand . . . LandMappe / vorgestellt, / . . . Chronik, / . . . hervorgegeben . . . Ismeretes egy évszám nélküli példánya is, amely valószínűleg 1683-ban jelent meg. Vö.: Kelényi, bibliográfia 14. sz. (1684-re datálja).

A címlapnak három 1684. évi variánsát találtuk meg: *a)* Der Vermehrte / Donau-Strand, / . . . vorgestellt, / Sampt. . . Chronik, / . . . Beläger- und / Eroberung der Käis. Residentz-Stadt Wien, / Eroberung Barkan und Gran betref- / fend, versehen, und / Neben XL. Figuren der

vornehmsten Städt und Vestungen an der Donau in Kupfer hervorge- / geben und verlegt von / Jacob Sandrart, Kupferstecher und / Kunsthänd- / ler in Nürnberg. / Im Jahr Christi 1684.; b) Der Vermehrte / Donau-Strand, . . . vorgestellt; / auch samt . . . Chronik Beläger- und / Entsetzung der Käys. Residentz-Stadt Wien, Eroberung / Barkan, Gran, Vicegrad, Waizen, und Pest etc. be- / treffend versehen, und / Neben L. Figuren der vornehm- / sten Städt und Ve- / stungen an der Donau in Kupfer hervor gegeben / und verlegt von . . .; c) Der Vermehrte / Donau-Strand, / . . . Städt und / Vestungen . . . hervor ge- / geben . . . Kupferstecher und / . . .

A kép Jacob Sandrart rézmetsző, rajzoló és kiadó (1630–1708) műve, vagy az ő műhelyében készült. Vö.: Thieme—Becker XXIX. 397.

IRODALOM: Majláth, katalógus 929. sz. (1684). — Lanfrancoi 35. sz. (1684). — Gereze 589. h. (1683, 1704). — Kuzsinszky 17 (1684). — Kremmer, német 104—106, 123, 127, 144—145 (1683, Amblingtól, képpel). — Schoen, Lantos 649. sz. (1684). — Kelényi, ábrázolások 12. sz. (1684).

c) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „BVDA et PEST.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Danubio f. 2. Pest Città. 3. Forte sul monte S: Gerardo. 4. Bagni Caldi. 5. Città superiore. 6. Fortezza. 7. Città dell'aqua. o. u. Ghetto. 8. Borgo Superiore. 9. Borgo inferiore. 10. Galaz. 11. Dogana. 12. ponte.”

Oldalszám a jobb felső sarokban a keret felett: „92”.

Rézkarc, 7,1 × 21,6 cm.

Megjelent: L' ORIGINE / DEL / DANVBIO, / . . . Nouamente corretto. . . IN VENETIA, M. DC. LXXXV. / All' Insegna del Nome di Dio, dietro la / Chiesa di S. Zulian. / Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio. 96—97. o. között.

BTM.

Az 1606. évi Dilich-típus változata. — Kelényi szerint 1684-ben is megjelent, az általa idézett példányból azonban a kép hiányzik. — Kiadó: Girolamo Albrizzi. — Az ORIGINE / E CORSO DEL / DANVBIO . . . In Norimberga & Venetia. 1689. / Con Licenza de Superiori című műben a mutató szerint a 265. o. mellett Buda és Pest látképének kellene lennie, de az elérhető példányokban a kép hiányzik. Így nem sikerült megállapítani, hogy ugyanerről a képről vagy egy variánsról van-e szó. Vö.: Kelényi, bibliográfia 391. sz.

A lemez későbbi, átdolgozott állapotban is ismert. A feliratok meg-egyeznek, csak az „et” formája változott meg kopás következtében. Ez az állapot megjelent: UNIVERSUS / TERRARUM ORBIS / SCRIPTORUM CALAMO DELINEATUS. / . . . STUDIO, ET LABORE / ALPHONSI LASOR A VAREA. / TOMUS PRIMUS / . . . PATAVII, M. DCC. XIII. / Ex Typographia olim Frambotti nunc Jo: Baptistae Conzatti. / SUPERIORUM PERMISSU, ET CVM PRIVILEGIO. 203. o. Ez az állapot megvan: BTM, lt. sz.: 51.1223. — Bachmann 12—13. o. említi Francesco Valegio 1600 körül megjelent városképgyűjteményét. Többek között ennek lemezeit használta fel Varea előbb idézett könyvében. Valegio eredeti művét

azonban nem sikerült megtalálni, a leírásból nem világos, hogy erről a képről van-e szó. Így nem biztos, hogy a Bachmann 186. o. közölt budapesti látkép azonos a most leírt lappal.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 100. sz. (1684, kép „dél felől”). — Kelényi, ábrázolások 9, 15. sz.

d) Buda és Pest látképe (L. Mattioli)

Címe fent a keret alatt: „BVDA, E PEST”.

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1 Danubio F 2 la Citta di Pest 3 la Fortezza sopra il Monte S. Gherardo 4 Bagni Caldi. 5 la Città Superiore. 6 la Fortezza. 7 la Città degl' Hebrei presso l'Acqua 8 Borgo Superiore. 9 Borgo inferiore. 10 Il Villaggio di Galaz. 11. la Dogana. 12 Il Ponte di Barche.”

Oldalszám a jobb felső sarokban a keret mellett: „73”.

Jelezve a szöveg végén a jobb alsó sarokban: „Mattioli f.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező $6,2 \times 21$ cm.

Megjelent: L' ORIGINE / DEL / DANVBIO, . . . In Norimberga, & in Bologna. M. DC. LXXXIV. / Per Gioseffo Longhi. Con licenza de' Superiori. 72—73. o. között.

MTKcs, BTM.

Az 1606. évi Dilich-típus változata. — Művésze valószínűleg Lodovico Mattioli (1662—1747). Vö.: Thieme—Becker XXIV. 267. A könyv tipográfiailag eltérő címlappal 1685-ben is megjelent. Az illusztráció ebben a második kiadásban változatlan állapotban került lenyomtatásra, és ugyanazon a helyen jelent meg, mint az első kiadásban.

IRODALOM: Majláth, katalógus 888. sz. — Lanfranconi 94. sz. (1685). — Kuzsinszky 17 (1685). — Kremmer, olasz 255—256. — Schoen, Lantos 7. sz. — Layer 100 (1685).

e) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül: „BVDA, E PEST”.

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Il Danubio. 2. Pesth Citta. 3. forte sopra il Monte di S. Gerardo. 4. le Terme. 5. Citta superiore. 6. la fortezza. 7. la Citta d'Hebrei. 8. Borgo superiore. 9. Borgo inferiore 10. Galaz. 11. la Dogana. 12. Ponte di Barche.”

Oldalszám a bal felső sarokban, a kereten belül: „82”.

Rézkarc, $8,7 \times 24,1$ cm.

Megjelent: ORIGINE, / E CORSO / DEL / DANVBIO / . . . NORIMBERGA. / Et in Macerata, Per il Piccini. 1685, / Con Licenza de' Superiori. 82—83. o. között.

Az 1606. évi Dilich-típus változata.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 16. sz.

f) Buda és Pest látképe

Címe fent a kereten belül: „BVDA, E PEST”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1 Danubio F. 2 Città di Pest 3 Fortezza sopra il Monte S. Gherardo 4 Bagni Caldi 5 Città Superiore 6 Fortezza 7 Città delli Hebrei presso l'Acqua 8 Borgo Superiore 9 Borgo inferiore 10 Vilagio di Galaz 11 la Dogana 12 il Ponte di Barche.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „73”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 6,1×21 cm.

Megjelent: L' ORIGINE / DEL / DANVBIO, / . . . In Milano, nella R. D. Corte, per Marc' Antonio / Pandolfo Malatesta Stampator Reg. Cam. [1685]. 72—73. o. között.

Az 1606. évi Dilich-típus variánsa.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 17. sz.

g) Buda és Pest látképe (J. Harrewijn)

Címe fent a keret alatt: „Offen en Pest.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Rivier Donaūw. 2. de Stadt Pest. 3. Blokhúys op Gerards-Berg. 4. de Onder-voor-Stad. 5. Warme Baden. 6. de Boven Stad. 7. 't Kasteel. 8. Water-Stad. of Joden Plaats. 9. Boven-voor-Stad. 10. Begraaf-plaats. 11. Gallaz. 12. 't Tol-Húys. 13. Schip-Brügge.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „III. Deel. Pag: 399.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 14,5×28,3 cm.

Megjelent: LEVEN en DAADEN / Van / JOHANNES SOBIETZKI de III. / Tegenwoordig-Regeerende / KONING van POLEN; / . . . Door / Vander LINDE. / . . . 't AMSTERDAM, / By JAN, en TIMOTHEUS tem HOORN, JAN BOUMAN en / AART DIRKSE OOSSAAN. Anno 1685. 398—399. o. között.

BTM.

Az 1606. évi Dilich-típus változata. — Művész a könyv többi illusztrációjának szignatúrájából következtetve Jacobus Harrewijn holland rézmetsző (1660 körül — 1732—1740 között). Vö.: Thieme—Becker XVI. 55—57.

IRODALOM: Majláth, katalógus 935. sz. — Lanfrancesconi 88. sz. — Kuzsinszky 15. — Kelényi, bibliográfia 488. sz. — Kelényi, ábrázolások 21. sz.

h) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „OFEN v. PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Donaūf. 2. Statt Pest. 3. Blockhaus. 4. Warme Bäder. 5. Ober Statt. 6. Vestung. 7. Wasser oder Iuden Statt. 8. Ober Vorstatt. 9. Unter Vorstatt. 10. Dorf Galaz. 11. Zollhaus.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „63”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 6,3×22 cm.

Megjelent: Sigmund von Birken, C. Com. Pal. / Neu-vermehrter / Donau-Strand, / . . . Hervor gegeben und verlegt / von / Jacob Sandrart, Kupferstecher und / Kunsthändler in Nürnberg. / Gedruckt im Jahr, 1686. 62—63. o. között.

MTKcs.

Az 1606. évi Dilich-típus variánsa.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 576. sz. — Kelényi, ábrázolások 40. sz. (mindkét helyen téves megjelenési hely szerepel, valószínűleg később kötötték az idézett könyvbe).

i) Buda és Pest látképe (L. Mattioli)

Címe fent a keret alatt: „BVDA, E PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1 Danubio f. 2. La Citta di Pest. 3. La Fortezza sopra il Monte S. Gherardo. 4. Bagni Caldi. 5. La Citta superiore, 6. La Fortezza. 7. La Citta degl' Hebrei presso l'acqua. 8. Borgo superiore. 9. Borgo inferiore. 10. Il Villaggio di Galaz. 11. La Dogana. 12. Il Ponte sopra le Barche.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „155”.

Jelezve a szöveg végén: „Mattioli f.”

Rézkaré, körülvágott, a képmező $6,3 \times 21,1$ cm.

Megjelent: NOTIZIA / PARTICOLARE / Dello stato passato, e presente / DE' REGNI / D' VNGHERIA, / . . . OPERA / Di D. Simpliciano Bizozeri, / . . . IN BOLOGNA, M. DC. LXXXVI. / Per Gioseffo Longhi. Con licenza de' Superiori. 154—155. o. között.

MTKcs, BTM.

Az 1606. évi Dilich-típus variánsa. Mattiolira vonatkozólag lásd a 43/d sz.-nál mondottakat.

A lemez későbbi állapota: a számot 156-ra javították. Ilyen formában jelent meg a mű 1687. évi kiadásában, amelynek címe csak az évszámban tér el a fent ismertetett kiadásétól. Az illusztráció ebben a kiadásban a 156—157. o. között jelent meg.

IRODALOM: Kremmer, olasz 256. — Kelényi, ábrázolások 24. sz. (1686), 28. sz. (1687).

j) Buda és Pest látképe

Címe nincs.

A képen a megfelelő helyen: „PEST — DANV-BIO F. — BVDA — GHETTO — BORGHI”.

Fametszet, a képmező $6,1 \times 10,2$ cm.

Megjelent: DISTINTA / RELATIONE / Dell' acquisto fatto da gl'Impe- / riali della Città Bassa di / BVDA / . . . IN VENETIA, MDCLXXXVI. / CON LICENZA DE SVPERIORI. / Dietro la Chiesa di S. Zulian al- / l'Insegna del Nome di Dio. A címlapon és kopottabb állapotban: VLTIMO TESTAMENTO / O SIA / CODICILLO / DELLA CITTA' DI / BVDA . . .

IN VENETIA, M. DC. LXXXVI. / Per Giacomo Zini à S. Zulian al Insegna di S. Filippo Neri. CON LICENZA DE' SVPERIORI címlapján.

Az 1606. évi Dilich-típus sematikus, primitív variánsa.

IRODALOM: Apponyi, 1257, 2286. sz. — Kelényi, ábrázolások 191. sz.

k) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „BVDA. OFEN.”

A kép megfelelő helyén: „Pest”.

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „Pag. 201”.

Rézkarc, 6×11,9 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28220.

Az 1606. évi Dilich-kompozíció változata.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 62. sz. (szerinte megjelent: Schaffen, Aufferwecker Christen Rühm. Wien 1686, 200. o. mellett, de a számunkra hozzáférhető példányban nem találtuk meg). — Layer 83 (ua.). — Kelényi, ábrázolások 25. sz. (ua.).

l) Buda és Pest látképe (F. Via)

Címe fent a keret alatt: „BVDA Y PEST”.

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. El Danubio. 2. La Ciudad de Pest. 3. La fortaleza Sobre el monte de S^a Gherardo. 4. Baños de Agua Caliente. 5. La Ciudad Superior. 6. La fortaleza. 7. La Ciudad de los Hebreos Serca del Agua. 8. Araual Superior. 9. Arraual inferior. 10. el Lugar de Galaz. 11. La Aduana. 12. el Puente Sobre las Barcas.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „145”.

Jelezve a szöveg végén: „via f^t En B^{na}.”

Rézkarc, 8,6×21,7 cm.

Megjelent: UNGRIA / RESTAVRADA / COMPENDIOSA NOTIZIA, / . . . ESCRITA EN LENGVA TOSCANA POR / D. Simpliciano Bizzozzeri. / ADORNADA CON 44. LAMINAS. / TRADVCIDO EN ESPAÑOL POR / vn Curioso. / Con licencia: En Barcelona, en la Imprenta de Martin Gelabert, / delante la Rectoria de N. S. del Pino Año. 1688. / A costa de Antonio Ferrer, Baltasar Ferrer, y Ioan Cassañas, Libreros. / Vendese en sus casa en la Libreria. 144 -145. o. között.

BTM.

Az 1606. évi Dilich-kép változata. — Franciscus Via rézmetszőt Thieme—Becker nem ismeri, de a könyv más lapjain egész nevével szignálta magát.

IRODALOM: Apponyi 1342. sz. — Kelényi, bibliográfia 1104. sz. — Kelényi, ábrázolások 30. sz.

m) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „OFEN vnd PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Donau fl. 2. Stadt Pest. 3. Blockhaus aufm Gerhardsberg. 4. Warme Bäder. 5. Ober

Stadt. 6. Vestung. 7. Wasser oder Iudenstadt. 8. Ober-Vorstadt. 9. Unter Vorstadt. 10. D. Galaz. 11. Zollhaus. 12. Schiffbrücke."

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező $11,6 \times 21,2$ cm.

MTKcs, BTM.

Az 1606. évi Dilich-típus változata.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 31. sz. (téves megjelenési hellyel).

n) Buda és Pest látképe

Címe fent a képen, a kereten belül: „BVDE ou OFFEN, Ville de Basse Hongrie, sur le Danube, et PESTH petite Ville / de la Haute Hongrie.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Danube. 2. la Ville de Pesth. 3. Redoute sur le Mont St Gerard. 4. Bains chauds. 5. la haute Ville. 6. Fortresse. 7. la Ville d'Eau ou Basse Ville, quartier des Juifs. 8. le haut Fauxbourg. 9. le bas Fauxbourg. 10. D. Galaz. 11. Redoute. 12. le Pont de Battonix.”

Folytatólag történelmi magyarázó szöveg: „Bude est jointe par vn Pont de trente trois Bateaux à la petite Ville de Pesth: elle fut bruslée par Soliman l'an 1526. Ferdinand la prit et Soliman la reprit l'an 1529. elle a esté assiégé jnnutillem.^t depuis, par les Chrestiens, les années, 1530: 1540: 1541: 1542: 1598: 1599: 1602: et 1685: Elle fut prise enfin par le Prince Charles, et le Duc de Bauiere, l'an 1686.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező a szöveg nélkül $4,9 \times 20,6$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, It. sz. nélkül.

Az 1606. évi Dilich-kompozíció variánsa, fordított állásban. — Publikálatlan.

o) Buda és Pest látképe

Az egész lap címe a képek alatt: „Vedute di Buda.”

Rézkaré, az egész lemez $12,7 \times 18,2$ cm, az alsó, északi kép $5,1 \times 17,8$ cm.

Megjelent: REGNO / DI / UNGHERIA, / DEL P. / CORONELLI.

H. és é. n.

Az 1606. évi Dilich-típus primitív variánsa, fordított állásban. — A nyugati látkép leírását lásd a 11/m sz.-nál.

IRODALOM: Apponyi 2358. sz. — Kelényi, bibliográfia 1504. sz. — Kelényi, ábrázolások 33. sz.

p) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „OFEN V. PEST”.

Oldalszám jobbra fent: „2”.

Rézkaré, körülvágott, a képmező $7,3 \times 14$ cm.

Megjelent: LE / VOYAGEUR POLITIQUE, / Oder / der wohl-erfahrne / Politische / Wanders-Mann, / . . . Franckfurt am Mayn, / Verlegts Johann David Zunner. / Im Jahr 1692. I. rész 344—345. o. között.

Az 1606. évi Dilich-típus változata. Valószínűleg a kezünkbe került példányban rossz helyre kötötték, mert a táblaszámozás alapján előbbre kellene kerülnie.

IRODALOM: Apponyi 1413. sz. (téves dátummal). — Schoen, Lantos 52. sz. — Kelényi, bibliográfia 1423. sz. — Kelényi, ábrázolások 35. sz. (téves dátummal).

q) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „BVDA E PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Danubio f 2. la Città di Pest 3. Fortezza sopra il Monte S. Gherardo 4. Bagni Caldi 5. Città Superiore 6. Fortezza 7. Citta degl' Hebrei 8. Borgo 9. il Ponte di Barche.”

Oldalszám balra fent, a kereten belül: „T. I. 287.”

Rézkare, körülvágott, a képmező: $7 \times 22,5$ cm.

Megjelent: LA / SAGRA LEGA / CONTRO / LA POTENZA OTTOMANA. / ... fatta porre in luce DA MICHELE LUIGI MUTII / Arricchita da cinquantatré Ritratti de' Comandanti / della Sagra Lega, e settantaquattro Città, prese / dalla stessa à Turchi, scolpite al naturale / nell' Alma Città di Roma. / ... In Nap. Nella Stampa, e à Spese di Michele Luigi Mutii 1699. Con Licenza de' Superiori. I. köt. 286—287. o. között.

Az 1606. évi Dilich-típus változata.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1500. sz. — Kelényi, ábrázolások 37. sz.

44. Buda és Pest látképe. Részlet — XXV. tábla

Címe a részletkép alatt: „Het 2 gesicht boven Offen den 3 Ianuary 1661.”

A részletkép megfelelő helyén: „Offen — Donaw.”

Az egész képnek közös címe nincs. Nyolc képet tartalmaz három sorban csodás jelekről és a török—tatár pusztításokról. Az első sorban az első kép címe: „Het 1 gesicht boven Neuheusel den 25 Decemder 1660.” A második kép a fenti részlet. A második sorban az első kép: „Hier worden de gevangen Christen Soldaeten onthalst.” A második: „Het 3 gesicht boven Waradyn den 14. Decemb. 1660.” A harmadik: „De Tyranny der Tartaren in Zilesien en Mähren.” A legelső sorban az első kép címe: „Hier werden de Religiusen door de Tartars wech geveert in slavernye.” A második: „Hier voeren de Tartars de gevangen Christen in slavernye.” A harmadik: „Hier werden de gevangen Christen als de beesten vercoft.”

Rézmetset, körülvágott, az egész képmező $27,8 \times 29,5$ cm, a részletkép $14,4 \times 14,9$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 590.

A városkép az 1606. évi Dilich-kompozíció távoli leszármazottja. — A BTM-ben ugyanazon a leltári számon a röplap szövege, amellyel eredetileg összetartozott. Címe: „Waerachtige Afbeeldinge, / Van de wonderlijke teekenken des Hemels, vertoont boven Neuheusel, / Pest, Offen, Waradijn,

en langhs den Donauw-strom; mitsgaders de gevolgen daer van, / als het innemen van verscheyde plaetsen, en het veruineeren van geheel Ongaren.” Alatta három hasábon verses magyarázat az A—G betűkkel jelzett képekhez. Buda képét B-vel jelölték. Legalul két hasábon, „Christen Leser. . .” kezdetű prózai szöveg.

IRODALOM: Lanfranchi 59. sz. — Layer 32.

45. Buda és Pest látképe. Részlet 18 város képét tartalmazó lapról — XXV. tábla

A részletkép címe a keret alatt: „OFFEN v. PEST.”

Az egész lap címe középen szószalagon: „D' VOORNAAMSTE FORT-
RESSEN van HUNGARIA.”

Jelezve a cím alatt: „t' AMSTERDAM / uytgegeven door IUSTUS
DANCKERTS met Prievelegio von de E: H: Staten van Holl: en West-
vries-lant.”

Rézkar, az egész lemez 44,4×60,2 cm, a részletkép 7,8×14,3 cm.
MTKcs. Részletkép: MTKcs, BTM.

Az 1606. évi Dilich-képet dolgozza át, bővíti ki hadihajókkal. —
Justus Danckerts 1666-tól 1692-ig működött mint kiadó. Vö.: Thieme—
Becker VIII. 343.

Glaser 376. sz. alatt ugyanezt a lapot említi „Theodorus Danckerts”
kiadásában, tehát lehet, hogy volt a lemeznek egy későbbi állapota is,
amelyen az adresszt megváltoztatták. Theodorus Danckertsre, aki Justus
fia volt és 1726-ban halt meg, vö.: Thieme—Becker VIII. 344.

Ugyanez a részletkép szerepel egy Európa-térkép keresztdíszeként is.
A térkép címe lent a középtől balra, feliratos táblán: „REGNI / HUNGA-
RIAE, GRAECIAE, / ET MOREAE, / ac Regionum, quae ei quondam /
fuere Christiani, ut / TRANSILVANIAE, VALACHIAE, MOLDAVIAE, /
BESSARABIAE, BOSNIAE, SCLAVONIAE, SERVIAE, / BULGARIAE,
CROATIAE, ROMANIAE, DALMATIAE, / MORLACHIAE, RAGUSA-
NAE REPUBLICAE, / Maximaeq Partis / DANUBII. FLUMINIS, / Novis-
sima Delineatio.”

Jelezve a cím végén: „per Justinum Danckerum.” A térkép bal alsó
sarkában: „D. Danckerts sculp.” Lent a középtől jobbra: Amstelodami /
Cum Privilegio Ordinum Holl: et Westrisie.”

A több darabból összeragasztott lap 58×86 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 3706.

Ez a formátum úgy jött létre, hogy a fent leírt lemez levonatait
szétvágták és a következő módon ragasztották a térkép széléhez. Lent:
„GRAN. — OFFEN v. PEST. — CONSTANTINOPEL. — TEMESWAR.”,
bal oldalt: „PRESBURG. — COMORA. — RAB. — STVLWEISSENBURG.
— CANISCHA. — NOVIGRAD. — BELGRAD.”, jobb oldalt: „CASCHAV.
— ERLA. — TOCKAY. — WARDEIN. — SIGETH. — FILLECK. —
WEITZEN.” látképei. — Dancker Danckerts (lásd a 11/c sz.-nál mondotta-
kat) 1666-ban halt meg, tehát legalábbis a térképnek ezen év előtt kellett
keletkeznie.

IRODALOM: Majláth, katalógus 936. sz. (részlet). — Lanfranchi 107. sz. (részlet). — Barsay-Amant Z., Eger vár és város régi ábrázolásai. Eger 1938, 71. sz., XVIII. t. (D'VOORNAAMSTE . . .). — Genthon I., Nógrád megye műemlékei. Bp. 1954, 306/a. — Pest megye műemlékei II. 255.

a) Buda és Pest látképe. Részlet

A részletkép címe a keret alatt: OFFEN en PEST”.

Rézkar, Szigetvár és Konstantinápoly képével közös lemeze 9,3 × 47,5 cm, a részletkép 8,8 × 13,6 cm.

BTM.

A 45. sz. kép egyszerűsített másolata. Közös lapon szerepel még vele szintén hármass csoportokban Bécs, Pozsony, Esztergom, Pétervárad, Belgrád, Temesvár képe is. — Publikálatlan.

46. Buda ostroma. 1684 — XLVI. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Pest. — Donau Flus. — Ofen.”

Oldalszám a bal felső sarokban, a keret felett: „p : 50”.

Rézkar és rézmetszet, körülvágott, a képmező 7,5 × 18,5 cm.

Megjelent: RELATIO / HISTORICO- POLITICA, / . . . Von / JOHANN HIERONYMO Im Hof, / von Merlach, . . . In Verlegung Johann Hoffman, Buch- und Kunst-Händlers / in Nürnberg, / ANNO M. DC. LXXXIV. 50—51. o. között.

BTM.

Az 1606. évi Dilich-típusra vezethető vissza. Pest lángokban áll. Esztergom és Párkány látképével közös lemezről nyomtatták, amelyek a könyv 248—249. o. között jelentek meg. Az egész képmező 14,6 × 18,8 cm.

IRODALOM: Bubics 98. o., 14. sz. — Kelényi, ábrázolások 6. sz.

a) Buda ostroma. Az 1684. évi váci csatát ábrázoló kép jobb felső sarkában

Az egészre vonatkozó cím a nagy kép bal felső részén, szószalagon: „Abbildung des Christlicher Seiten glücklichen Treffens / bey Waitze' da die Türkische Armee geschlagen, / auch Waitzen und Pest erobert worden/ den 1. Julij Anno 1684.”

A nagy kép megfelelő helyén: „DANUBIUS FLUVIUS.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt, I-től a kis képre vonatkozóan: „A. die Statt Waitzen. B. das Schloss, welche beyde nach etlich weniger Stunden beschienung und feucereinwerffen den 27 Junij umb 11. uhr in der auf Gnad und Ungnad sich ergeben, worin 1200 / Turcken gefänglich angenömen worden. C. die Insul S. Andree. D. Kayserliche Armee. E. Türkische Armee. F. Allhier vermeinten die Türcken unsere Reuterey mit Copien und / Säbeln zu zertrennen, haben aber, weilen dies wie eine Mauer gestanden, und von der Infanteria Secundirt worden nichts ausgerichtet.

G. Eine höhe worauff des Feindes Stück ge- / pflantzet, und die Ianitscharen gestanden. H. der Türcken Flucht, so von den unsrigen biss 2 Stunden hinter Waitzen verfolgt worden. I. die Statt Pest, so die / Türcken den 1. Julij angezündt und verlassen, ist von den Unsrigen ohne Verlust eingenommen, und meistens vorm Feuer erhalten worden. K. Schiffbrücken / von Pest nach Ofen, welche die Türcken hinter ihnen, so viel in Eil seyn können, abgeföhret. L. die Vestung Ofen. M. die Obere Stadt. N. Wasser / oder IudenStadt. O. Obere Vorstadt. P. Untere Vorstadt. Q. Blockhaus auff S. Gerhardsperg. R. Zollhaus. S. Warme Bäder. T. Türkische Begräbnussen. V. Dorff Galaz. X. Christliche Läger bey Pest. Y. Gebürg gegen Novigrad. Z. Die Donau."

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez $30 \times 39,3$ cm, a részletkép $7,5 \times 17,2$ cm.

Megjelent: THEATRI / EUROPAEI / CONTINUATI / Zwölffter Theil, / . . . Auch mit vielen darzu nöthigen Kupffer-Stücken und Bildnissen / Ausggezieret, und Verlegt. / Durch Matthäi Merians Sel. Erben. / Franckfurt am Mäyn, / Gedruckt bey Johann Görlin. Im Jahr MDCXCI. 670—671. o. között.

MTKcs. BTM, App. m.

A budai városkép a 46. sz. kompozíció másolata. A könyv még egyszer megjelent, eltérő tipográfiájú címlappal, azonos képanyaggal. Vö.: Bachmann 38—39.

IRODALOM: Majláth, katalógus 853. sz. — Lanfranchi 48. sz. — Bibliofil 79. sz. — Lauer 21. — Kelényi, ábrázolások 76. sz. — Bachmann 251 (Vácnál hozzá). — Pest megye műemlékei II. 255.

47. Buda ostroma. 1684 — XLVI. tábla.

Címe a képen egy-egy szószalagon: „PEST. — OFEN.”

Rézkarc és rézmetszet, $14,7 \times 25,2$ cm.

Megjelent a következő című röplapon: „Wahrhaftiger Bericht, welcher massen der Allerhöchste die Kayserliche Waf- / fen abermal geseget, dass sie nicht allein den Feind aus dem Feld getriben, sondern auch die Vestung / Pest sich glücklich zu Anfang dess Julii dises 1684. Jahrs bemächtiget, und ihre Schiffbrücken ruiniret. Kéthasábos szövegének kezdete: Ofen war vor diesem . . .” Vége: „. . . zu Selaven gemacht worden.” Impresszuma a szöveg alatt: „Augspurg, gedruckt bey Jacob Koppmayr, Anno 1684.”

Nyomatott magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Stadt Ofen. 2. Blockhaus. 3. Die Wasserstadt. 4. Die Stadt Pest. 5. Die Schiffbrück. 6. Der Donau-Strohm. 7. Káyserliche Batterien. 8. Káyserliche Troupen welche die Stadt besetzen.”

BTM, Esztergomi Keresztény Múzeum grafikai gyűjteménye.

Az 1606. évi Dilich-típus kibővítése ostromjelenetekkel. Pest lángokban áll.

IRODALOM: Drugulin 3154. sz. — Kelényi, ábrázolások 87. sz. — Fekete 407. o., XLIX. t. 2.

48. Buda ostroma. 1684 (G. A. Bosio) — XLVIII. tábla

Címe a kép bal felső sarkában, feliratos táblán: „VERO DISSEGNO. E PIANTA: / DELLA CITTA REGAL DI BVDA / METROPOLI DEL- L' VNGARIA / CON IL FORTE. DI PEST.”

A kép megfelelő helyein: „PEST. — Case che si brusa. — Campo Imperial. — DANVBIO. — Ponte di Barhe Rotto da' Turchi. nella resa di Pest. — DANVBIO F. — Ponti Fati di Barhe prese al Nemico. — Imperiali. — ISOLA DI S ANDREA. — Castello sopra il Monte San Gerardo. — Borghi. — Bagni d' Aque Caldi. — il Castello. — Sepolture d' Turchi. — Borghi. — BVDA O OFFEN. — Ghetto delli Hebrei. — Borghi, o Buda Vecchia. — Turchi. — Turchi che fugg.”

Jelezve a feliratos táblán a cím után: „Cauato da Vna Venuta da Norinberg. / Antonio Bosio / Fece. 1684. / Si vende à / S Ma. For- / mosa.” Rézmetszet, 30,7 × 42,7 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 2454.

Az 1600. évi Dilich-kép fantasztikus továbbfejlesztése. — Giovanni Antonio Bosio rajzoló, rézmetsző és rézkarcoló, kb. 1693-ig működött Velencében és Parmában. Vö.: Thieme—Becker IV. 396—397.

IRODALOM: Kremmer, olasz 255. — Layer 22. — Kelényi, ábrázolások 85. sz.

a) Buda ostroma. 1684

Címe fent a kereten belül: „VERO DISEGNO DELLA CITTA DI BVDA ouero OFFEN è PEST.”

A kép megfelelő helyén: „PEST. — BVDA. — DANVBIO FIVME. — Imperiali. — Imperiali. — Dogana. — Fuga di Turchi.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép bal alsó sarkában: „A Buda o Offen B Il Castello C Pest D Borghi E La Citta a' l aqua F Bagni Caldi G Monte S. Gerardo H Il Danubio I Sepulture di Turchi K Ponte Rotto L la Dogana M L isola S. Andrea N Ponti nel Isola O Combatimeto P La fuga di Turchi Q Armata Imperi R Batterie Imperi S Batterie di bombe”.

Jelezve a magyarázat alatt: „Si Stampa da Fran.^{co} Collignon con licet.”

Oldalszám a magyarázat alatt, a bal alsó sarokban: „14”. — A kép közepétől jobbra: „p. 58”.

Rézkaré és rézmetszet, 24,7 × 34,8 cm.

MTKcs, BTM.

A 48. sz. kép változata. — Collignonra vonatkozólag lásd a 22/a sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Kuzsinszky 44. — Kremmer, olasz 254. — Bibliofil 85. sz. — Schoen, Lantos 666. sz. — Layer 27. — Schoen, Csillag 34. sz. — Kelényi, ábrázolások 144. sz. — Schoen, Buda 19. sz.

49. Buda ostroma. 1684 — XXVII. tábla

Címe balra fent a képen szószalagon: „Pianta, et assedio delle Città di BVDA, é PEST con L' accampamento del / Esercito Cesareo, passo del Danubio, et insigni Vittorie ottenute dal Serenis.^{mo} / Sig. Duca di LORENA, alli. 11. e 22 di Luglio nelle uicinanze di Buda, / sotto il Pontificato di N. S. P. INNOCENTIO XI. l' Anno 1684.”

A kép megfelelő helyén: „DANVBIO FIVME. — S. A. che uisita le trinciere.”

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a cím alatt: „A. Pest occupato da Cesarei. B. Ponte fra Buda é Pest, rotto da Turchi nel fugire da Pest et occupato da Cesarei. C. Batteria alzata da Cesarei in Pest contro Buda. D. Esercito Cesareo in marcia per passare il primo Ponte del Isola di S. Andrea. E. Isola di S. Andrea con Batteria di Cannoni che assicurano il passo del fiúe alli Christiani. F. Cesarei che traghettano il fiúe con barche per assicurare il passo, e la fabrica del 2.º Ponte. G. Villaggio, e Chiesa di S. Andrea occupata da Cesarei. H. Trinciera alzata da Cesarei fra la Chiesa di S. Andrea, et una palude. I. Palude. L. Secondo Ponte fatto da Cesarei. M. Il Serenis.^{mo} Sig. Duca di Lorena che ordina la marcia e passo del fiume. N. Esercito Turco in Battaglia per opporsi ai Cesarei acio non passino il fiume. O. Collina uicino á S. Andrea occupata da Cesarei. P. Battaglia, e fuga de Turchi. Q. Esercito Cesareo in marcia uerso Buda. R. Galere Imperiali. S. Barca incendiaria mandata dal Serenis.^{mo} di Lorena per far brugiare le Barche Turche di Buda. T. Sepulture dei Cattolici. V. Sepulture degl' Eretici. 2. La Città alta di Buda, ó sia de Ratti. 3. Città degl' Ebrei. 4. Il Palazzo Reale, o sia Castello. 5. Fosso é contrascarpa della Città alta di Buda. 6. Citta bassa di Buda chiamata delle aqúe, o sia Eretici presa da Cesarei. 7. Borghi e bagni di Buda presi da Cesarei. 8. Monte e forte di S. Gerardo preso da Cesarei. 9. Batterie nel monte S. Gerardo che battono il Castello, é Città de Ratti. 10. Altre Batterie che battono la Città alta di Buda. 11. Accampamento Cesareo sotto Buda. 12. Attaco, et aproci del General Croý contro il Castello. 13. Bocche delle mine dell' Imperiali. 14. Attacco Generale contro la Città alta di Buda. 15. Attacco del Marescial Staremberg. 16. Attacco del Generale Massimiliano di Starēberg. 17. Esercito Cesareo in battaglia contro li Turchi che uogliono soccorrere Buda. 18. Esercito Turco in battaglia difeso da Cameli. 19. Battaglia fra Turchi é Christiani, delli 22. Luglio. 20. Rotta e fuga de Turchi. 21. Accampamento e bagaglio abbandonato da Turchi. 22. Cesarei che ritornono uittoriosi sotto Buda con il stendardo Reale, coda del Cauallo, Cañone, e bagaglio leuato á Turchi. 23. Sepulture de Turchi.”

Jelezve a magyarázószöveg végén: „Si Stampano da Gio. Iacomo Rossi Roma alla Pace com Priuileggio S. Pontefice e licenza de Sup. li 2. Settembre 1684.”

Rézkarc és rézmetszet, 39,1 × 53 cm.

Megjelent: TEATRO / DELLA GVERRA / CONTRO IL TVRCO. / ... Dato in luce da Gio: Giacomo de Rossi in Roma alla Pace / Con Priuil.^o del Som. Pont. / 1 anno 1687. 18. számozatlan lapjaként.

MTKcs, BTM.

Az 1600. évi Dilich-kompozíció késői leszármazottja, ostromjelenetekkel és a hadseregek ábrázolásával kibővítve. — Lehetséges, hogy a sorozat többi lapjához hasonlóan korábban különálló lapként jelent meg. Rossira vonatkozólag lásd a 36. sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Drugulin 3156. — Majláth, katalógus 1846. sz. — Lanfrancioni 57. sz. — Kuzsinszky 34. — Kremmer, olasz 256—257 (valószínűleg Mattiolitól). — Schoen, Lantos 631. sz. — Genthon—Kolb 23, 148 (képpel). — Kelényi, ábrázolások 155. sz. (szerinte Mattiolitól). — Fekete 405. o., XXXII. t.

50. Buda ostroma. 1684 (L. Mattioli) — XLVIII. tábla

Címe lent a keret alatt: „VERO DISSEGNO DELLA CITTA REGAL DI BVDA METROPOLI DELL' VNGARIA, CON IL FORTE DI PEST.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. Il Fiume Danubio. B Pest. C Balloardo sopra la montagna S. Gherardo. D li Bagni. E la Citta superiore. F. la fortezza. G. Ghetto degl' Hebrei. H Borgo superiore. I Borgo inferiore. K Galaz. L Il ponte sopra le Barche. M la Dogana. N Ponte sopra le Barche fatto dagl' Imperiali nell' Isola di S. Andrea per passar il Danubio. O Sepulture de' Turchi.”

Jelezve a kép jobb alsó sarkában: „Lodouico Mattioli fece in Bologna.”
A szöveg végén: „Si stampano da Gioseffo Longhi in Bologna 1684.”

Rézkaré, körülvágott, a képmező 30 × 50,6 cm.

MTKcs, BTM.

Az 1600. évi Dilich-féle kép derivátuma. — Mattiolira vonatkozólag lásd a 43/d sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Lanfrancioni 47. sz. — Kuzsinszky 32. — Kremmer, olasz 253—255. — Kremmer, német 127—128. — Layer 21 (tévésen fametszetről beszél). — Kelényi, ábrázolások 84. sz.

51. Buda és Pest látképe (F. Guienotti) — XLIX. tábla

Címe fent a képben szószalagon: „BVDA, O' OFFEN”. (Az N betű fordított.)

Magyarázat a képben elhelyezett betűkhöz a kép alatt: „A. Buda, o' Offen. B. Il Castello. C. Pesth nell' Vngheria Superiore. D. Borghi nuoui. E. Ghetto degli Hebrei. F. Li Bagni Caldi. G. Danubio Fiume. H. Monte di S. Gerardo. I. Sepulture de' Turchi. K. Isola di S. Andrea.”

Rézmetset, 14,3 × 20,6 cm.

Megjelent: L'VNGHERIA / COMPENDIATA / DAL SIG. CONTE ERCOLE SCALA. / . . . DEDICATA / ALL ALTEZZA SERENISSIMA / DI FRANCESCO II. D' ESTE / DVCA DI MODENA. REGGIO, &c. / IN MODENA, Nella Stamperia di Demetrio Degni. 1685. Con Licenza de' Superiori. 68 -69. o. között, és ORAZIONE PANEGIRICA / CONTE-NENTE / Le più Memorabile Azioni / del fù / SERENISSIMO PRENCIPE / EUGENIO FRANCESCO / Duca di Savoia, o Piemonte, . . . DEL M. R. P. FRANCESCO PEIKHART / Della Compagnia di Gesù, Predicatore Ordina-

rio della / Chiesa Metropolitana di S. Steffano in Vienna. / IN VENEZIA MDCCXXXVIII./Presso Bartolomeo Locatelli a SS. Appostoli./ Con Licenza de' Superiori, e Privilegio. 32. o. után.

MTKcs, BTM.

Az 1600. évi Dilich-kép fantasztikussá torzított változata. — A kötet többi képen látható szignatúrából következően ez is Francesco Guienotti modenai rézmetsző műve, aki a XVII. század végén működött. Vö.: Thieme—Becker XV. 288. — Scala könyve 1686-ban is megjelent, új címlappal, ebben a kiadásban a kép a 76—77. o. között szerepel. — Valószínűleg erre a képre vonatkozik Kelényi, bibliográfia 657. sz.: „Diario della campagna fatta in Vngheria l'anno 1686. dall' armi della Maestà dell' Imperatore, e . . . condotta del . . . duca di Lorena svpremo comandante dell' Armi Cesaree. Dedicato all' . . . march. Bartolomeo Arriberti . . . in Modona, per Demetrio Degni. 1687. Buda o Offen feliratú rézkarecal.”

IRODALOM: Majláth, katalógus 880. sz. — Lanfranconi 97. sz. — Kuzsinszky 17. — Kremmer, olasz 252—253. — Layer 89. — Kelényi, ábrázolások 18. sz.

a) Buda és Pest látképe

Címe fent a képen szószalagon: „BVDA O' OFFEN.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. Buda o Offen. B. Il Castello. C. Pest nell Vngheria Superiore. D. Borghi noui. E. Ghetto degli Hebrei. F. Li Bagni Caldi. G. Danubio Fium. H. Monte di S. Gerardo. I. Sepulture de Turchi. K. Isola di S. Andrea.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 12,4 × 21,2 cm.

Megjelent: VERIDICI, / E DISTINTI SVCCCESSI / DELL' ARMI / IMPERIALI, / RIBELLI. ET OTTOMANE / . . . Radunnati, e descritti dal P. Maestro / GIO. ANTONIO PANCERI / Regente nel Collegio de RR. PP. / del Carmine di Milano, / E Dedicati al merito impareggiabile / DELL'ILL.^{MO}, ET ECC.^{MO} SIG. / CARLO VINCENZO / GIOVANELLI / . . . IN MILANO. / Per Federico Agnelli Scultore, e Stampatore. / 220—221. o. között.

MTKcs, BTM.

Az 51. sz. kép másolata. — Federico Agnelli milánói rézmetsző és kiadó a XVII—XVIII. század fordulóján. Vö.: Thieme—Becker I. 120.

IRODALOM: Majláth, katalógus 881. sz. — Kremmer, olasz 255. — Kelényi, bibliográfia 901. sz. (a könyv megjelent 1686-ban). — Layer 92 (ua.). — Kelényi, ábrázolások 1, 19. sz. (a könyv megjelent 1685-ben).

b) Buda és Pest látképe

Címe fent a keret alatt: BVDA O' OFFEN.”

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a kép alatt: „A. Buda o' offen B. il Casttello C. pesth D. borghi nuoui E. il getto F. li bagni Caldi G. monte di S. Gerardo H. danubio fiume I. Sepulture de Turchi K. isola S. andrea”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező 8,4 × 13,5 cm.

Megjelent: L' VNGHERIA / COMPENDIATA / DAL SIG. CO:
ERCOLE SCALA. / Nouamente stampata . . . CONSECRATA / Alla Sacra
Cesarea Real Maestà / DI ELEONORA MADDALENA / Tereza Imperatrice
de Romai sempre Augusta, / Nata Principessa di Neuburg. / In Venetia,
M. DC. LXXXVII. / Appresse Leonardo Pittoni. / Con Licenza de' Superiori, e
Priuilegio. / Si vende all' Insegna della Speranza. 96—97. o. között.

BTM.

Az 51. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 882. sz. — Lanfranconi 89. sz. — Kremmer,
olasz 253—254. — Schoen, Lantos 48. sz. — Layer 89. — Kelényi, ábrázolások 29. sz.

52. Buda és Pest látképe. Részlet a városok alaprajzát a hadállásokkal feltüntetető lap bal felső sarkában — XLVII. tábla

Címe sem az egész lapnak, sem a részletnek nincs.

A részletkép megfelelő helyén: „Pest — Bude”.

Az egész kép megfelelő helyén: „Danubius — Pest”.

Rézkarc, az egész lemez 24,6×36,8 cm, a részletkép 7,2×9,7 cm.

BTM.

II. állapota a Dunán nyíllal -- a kis képen -- megjelent: LE TURC
SUBJUGUÉ / OU / La glorieuse conquete de la ce- / lebre & cy-devant
invinci- / ble Fortresse / DE BUDE / CAPITALE DU ROYAUME / DE
LA HONGRIE / . . . A COLOGNE, / Chez PIERRE LE JEUNE. 1686.
12—13. o. között.

Magyarázat nyomtatva az egész képen elhelyezett betűkhöz a könyv
12 -14. oldalán: „A. Attaque des Imperiaux qui contient les places d'Armes
marquées, & lesquelles sont garnies d' Artillerie. N. 1. Place d'Armes qui
contient quatre Demy-pieces. N. 2. Contient deux Pieces de Campagne, &
deux Pierriers N. 3. A quatre Demy-pieces quatre quarte de Canon, &
quatre Pierriers. N. 4. A quatre Pieces de Campagne, quatre Pierriers, &
quatre quarts de Canon. B Attaque des Brandebourgeois qui aboutit à
deux Tours rondes, qui contient les places d' Armes marquées. N. 1. Ont
six Demy-pieces, deux quarts de Canon, & deux Pieces de Campagne. N. 2.
A six Demy-pieces, deux quarts de Canon, & deux Pieces de Campagne.
N. 3. A chacune deux Fauconnaux. N. 4. A six Demy-pieces. N. 5. A six
Mortiers. C Attaque des Bavaois qui aboutit à la grande Tour du Châtesu.
N. 1. La Batterie sur la montagne de S. Gerard, a six Fauconnaux qu' ou
doit servir avec des Boulets rouges. N. 2. A six Demy-pieces, & quatre
quarts de Canon. N. 3. A trois quarts de Canon & deux Demy-pieces. N. 4.
A deux Pierriers, & deux Pieces de Campagne. N. 5. A deux Fauconnaux &
deux Pierriers. N. 6. A six Mortiers. D. Lignes de Contravallations dans
lesquelles la place d' Armes N. 2. a trois Fauconnaux, & trois quarts de
Canon. E. Sur la Montagne en de-çà le Marais, il y a un Fort avec trois
quarts de Canon. F. Profil des Approches. G. Profil des Contravallations.”

BTM.

A látkép az 1606. évi Dilich-kép leszármazottja.

IRODALOM: Lanfranconi 69. sz. — Apponyi 1277. sz. (II. áll.). — Kuzsinszky
15. — Kelényi, bibliográfia 834. sz. (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 186. sz. (II. áll.).

53. Buda ostroma. 1686 — XLVII. tábla

Címe a kép bal alsó sarkában felírtos táblán, amelyet puttó tart: „Die Eroberte / Ungarische Hauptstatt / OFEN.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. Das Schloss. B. Die Unter Statt. C. Die Wasser Statt. D. Die Christen Kirch so abgebrant. E. Die Judenkirch. F. Der Keiserliche Angriff. G. Der Chur Bährische Angriff. H. Brandenb: Bomben. I. Das Blokhaus auf dem Gerhards-Berg.”

Rézkarca és rézmetszet, 11,7 × 34,1 cm.

Megjelent a következő című röplapon: „Höchst-erfreuliche Relation, was massen die belagerte Vestung Ofen, in Gegenwart dess vermeinten / Türkischen Entsatzes, ernstlich bestürmet, den 2. Septemb. dises 1686. Jahrs glücklich erobert, und nach / disem besagte Entsatz-Völeker gantzlich aus dem Feld geschlagen worden.” A cím a kép fölé nyomtatva, míg alatta két hasábon magyarázószöveg. Kezdeté: „DER erbärmliche Zustand, in welchem . . .” Vége: „. . . im Stich gelassen haben sollen.”

Adressz a szöveg alatt: „Augspurg, gedruckt und zu finden bey Jacob Koppmayer.”

Megjelent még: Warhafftig und aussführlicher Bericht, / Alles dessen was / Bey der Anno 1686. vorgenommenen / Belägerung der Stadt / Ofen / . . . passiret, / Deme zu mehrer Erklärung beygefügt / Ein gantz eigentlicher Abriss solcher / Vestung und Belägerung. / Den Curiceusen Leser zu Lieb / Mit sonderbaren Fleiss zusammen getragen. / Augspurg. / gedruckt und zu finden bey Jacob Koppmayer címlapja után.

BTM.

Az 1606. évi Dilich-kép átalakítása ostromjelenetté.

IRODALOM: Majláth, katalógus 365. sz. — Apponyi 1303. sz. — Kelényi, bibliográfia 1088. sz. (megjelenés éve: 1686). — Kelényi, ábrázolások 127, 154. sz. (megjelenés éve: 1687).

54. Buda ostroma. 1686 (?) — XLIX. tábla

Címe fent a képen: „OFEN v. PEST.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Donau fl. 2. Stadt Pest. 3. Blockhaus aufm Gerharts Berg. 4. Warme Bäder. 5. Ober Stadt. 6. Vestung. 7. Wasser- oder Juden-Stadt. 8. Ober Vorstadt. 9. Unter Vorstadt. 10. D. Galaz. 11. Zollhaus. 12. Schieff Brücke.”

Jelezve a szöveg mellett a jobb alsó sarokban: „C.F.P: exc: Wratisl:”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 15,5 × 32,4 cm.

Megjelent az Eigentliche Abbildung vnd Beschreibung der Stadt Ofen című röplapon, amely a képhez ragasztott papíron két hasábon magyarázószöveget tartalmaz. Kezdeté: „Zu Ende . . .” Vége: „. . . zu beschreiben. Ex Rel. N. N.”

BTM.

Az 1606. évi Dilich-kompozíció átdolgozása. A városok ostrom alatt, Pest lángokban áll.

IRODALOM: Kremmer, német 128. — Kelényi, bibliográfia 700. sz. (megjelenési év: 1686). — Layer 21. — Kelényi, ábrázolások 80. sz. (megjelenési év: 1684).

55. Buda és Pest látképe. Részlet a városok alaprajzát bemutató lapról (S. Schmettau) — LXXII. tábla

Címe a részletkép alatt: „Prospect de la Ville et Fortresse de Bude de son chateaux et la Ville d' Eau avec une partie de la Ville de Pest.”

Az egész lap címe fent a kép bal felső sarkában szószalagon: „PLAN de la Fortresse de BUDE vulgo Ofen.”

A nagy kép megfelelő helyén: „DANUBE.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a címet tartalmazó szószalagon: „Description. A. Montagne Plucberg B. Ville Raitzienne C. Chateaux D. Casernes E. Fonderie F. Eglise de L' arsenal G. Arsenal H. Fosse I. Prairies K. Vignes L. L'aqueduc d'eau de Fontaine M. Porte de Stulweissenburg N. Eglise des Carmes O. Grande Quarde P. Iesuites Q. Franciscain R. Magazein de poudre. S. Porte de Vienne. T. Ville d'eau U. Sortie au pred les Iesuites W. Porte d' eau X. Danube Fl. Y. La Ville de Pest Z. Profil de la Fortification”.

Jelezve a címet és magyarázatot tartalmazó szószalag bal alsó sarkában: „par S. Bar. de Schmettau.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez 38,5×61,3 cm, a részlet 10,1×33,5 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 15723.

Samuel Graf von Schmettau (1684—1751) katonai mérnök, tábornok 1717 körül és 1737—39-ben járt Magyarországon. Valószínűleg egyik magyarországi útja alkalmából keletkezett a rajz. Vö.: Wurzbach, C. von, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Wien 1856—1891, 30. köt. 188. kk.; Bagrow, L., Die Geschichte der Kartographie. Berlin 1951, 364.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 214. sz.

56. Buda és Pest látképe (Werner—Glässer) — LXXIV. tábla

Címe fent a képben táblán: „BUDA / Ofen”.

A kép megfelelő helyén: „Pest — Donau fl. — Ratzenstatt”.

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a kép alatt: „A. Invalidorū hospitiū. B. Franciscan. Templ. C. Fanum Vetus Turcicum. D. Paulinor. Templ. E. Servit. Templ. F. Dominic. Templ. G. Oppidi turris. H. Oppidi Templ. I. Schola. K. Salina. 1. Porta ptochodochialis. 2. Sprengeri balneū. 3. Fanū vet, Turcicū. 4. Francisc. in aquae oppido. 5. Jesuittar. habitacula. 6. Francisc. in Raziorū oppidulo. 7. Tormentor lignea subscellia. 8. Templ. antiquae Fidei. 9. Templ. Capucin. 10. Templ. August. 11. Castellū. 12. Armament. 13. Casernae. 14. Templ. Carmelit. 15. Templ. paroch. et Jesuit. Colleg. 16. Curia. 17. Porta Vieñensis. 18. Monial. Claustr. 19. Templum Franciscan. 20. Coemeterii aedicula.

A. Invaliden Haus. B. Franciscan. Kirch. C. alte Türkische Moschee. D. P. P. Pauliner Kirch. E. P. P. Servitten Kirch. F. P. P. Dominicaner Kirch. G. der Statt thurn. H. die Statt Kirche. I. die Schul. K. das Salz

Haus. 1. Spittal thor. 2. Sprenger Baad. 3. alte türckische Moschee. 4. Francisc. in der Wasser Statt. 5. Jesuitter Wohnung. 6. Francisc. in der Ratzenstatt. 7. Block-berg. 8. alt glaubische Kirch. 9. Capuciner Kirch. 10. P. P. Augustin. Kirch. 11. das Schlos. 12. das Zeug-Haus. 13. Casarmen. 14. Carmelit. Kirch. 15. Pfarr Kirch u. Jesuitter Colleg. 16. Das Rath-Haus. 17. das Wiener thor. 18. das Frauen Closter. 19. Francisc. Kirch. 20. Begräbnuss Kirchel."

Jelezve a szöveg alatt: „F. B. Werner del. — A. Glässer sc. — Cum Priv. Sac. Caes. Maj. — Mart. Engelbrecht excud. A. V.”

Oldalszám a kép felett középen: „No. 65.”

Rézkarc és rézmetszet, 21,2×30,8 cm.

MTKes, BTM.

Friedrich Bernhard Werner rajzoló, rézmetsző és krónikaíró (1690—1778), a „sziléziai Robinson”, többször is járt Magyarországon, így 1715 előtt, 1715-ben és 1732-ben. Rajza valószínűleg az utolsó utazás folyamán keletkezhetett. Vö.: Thieme—Becker XXXV. 406—407. — Alexander Glässer augsburgi rézmetsző a XVIII. század közepén. 1738-ban dolgozott Werner után Engelbrecht számára. Vö.: Thieme—Becker XIV. 231. — Martin Engelbrecht (1684—1756) augsburgi rézmetsző és kiadó. Vö.: Thieme—Becker X. 534.

IRODALOM: Lanfranchi 123. sz. — Kuzsinszky 9. — Bretschneider, P., Der Zeichner, Stecher und Chronist Friedrich Bernhard Werner und seine Arbeiten. Neustadt Schlesien 1921, nem ismeri. — Bibliofil 75. sz. — Schoen; Lantos 669. sz. (1715—1720 között keletkezett). — Schott, F., Der Augsburger Kupferstecher und Kunstverleger Martin Engelbrecht und seine Nachfolger. Augsburg 1924, 54. — Művelődéstörténet IV. 341, 345, 645 (részletképekkel).

a) Buda és Pest látképe (Werner—Schaffler—Lottes)

Címe fent a képben szószalagon, amelyet két angyal tart: „BUDA. Ofen in Ungarn.”

A képen a megfelelő helyen: „Donau fl. — Pest — Raitzenstatt.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a bal felső sarokban, táblán: „A. Invalidus Ház. B. Franciskanusoké Templ. C. Régé Törökös Mussia. D. PP. Paulinusoké Templ. E. PP. Servitusoké Templ. F. PP. Dominicanusoké Tem. G. az Város Torony. H. A Városi Templ. I. Iskolak. K. sb. — adó Tiszt Haz. 1. Ispital Kapu. 2. Rebdős fordó. 3. Régé Törökös Mussia. 4. Franciscanusok az Vize Varosban. 5. PP. Iesuitáké lakó-Hely. 6. Franciscanusok az Raci Varosban. 7. Poloki-Hegý. 8. Görög Temp-lom. 9. Kapucinusoké Templ. 10. PP. Augustinusoké Templ. 11. Wár. 12. Esz küsz Ház. 13. az Kazármok. 14. Karmalitus Templom. 15. Parochia Templom és Iesuvita Collegiom. 16. Tanats Ház. 17. Bécsi Kapu. 18. A Papok Klástrom. 19. Franciscanusoké Templ. 20. Tömető Templomotska.”

— A jobb felső sarokban, táblán: „A. Invaliden Hauss. B. Franciscaner Kirch. C. alte türckische Moschee. D. PP. Pauliner Kirch. E. PP. Servitten Kirch. F. PP. Dominicaner Kirch. G. Der Statt Thurn. H. Die Statt Kirch. I. Die Schul. K. Das Saltz Hauss. 1. Spittal thor. 2. Sprenger Baad. 3. alte türckische Moschee. 4. Franciscaner in der Wasser Statt. 5. Iesuvitter Wohnung. 6. Franciscaner in der Razen Stadt. 7. Blocksberg. 8. alt glaubische Kirch. 9. Capuciner Kirch. 10. PP. Augustiner Kirch. 11. Das Schloss. 12.

Das Zeug-Haus. 13. Casarmen. 14. Carmeliter Kirch. 15. Pfarr Kirch und Iesuvitter Collegium. 16. Das Rath-Haus. 17. Das Wiener thor. 18. Das Frauen Closter. 19. Franciscaner Kirch. 20. Begräbnus Kirchel."

Magyarázószöveg a kép alatt két hasábon: „Buda, Hungarici regni Metropolis ad dextram Danubii ripam, satis ampla et munita, partim in collibus sita, partim juxta fluvium, nitet etiam pulchra arce, in qua olim Reges Hungarici residebant. Nomen traxisse fertur a Buda Attilae fratre, germanicum autem appellationem à fornacibus calcariis. Caesar Sigismundus et Rex Matthias splendidis Templis et aedificiis, celebrata etiam Bibliotheca ornaverunt. Excellens haec urbs in 5. partes dividit, nempe 1. Arce, 2. Urbe, superiori, quae secundo, longitudine, in monte jacet; 3. Suburbium, longum, superiori proxime adjunctum; 4. Iudaeorum, vel Aquatica, quae etiam, muro cincta; 5. Urbs Inferior. Si trans Danubium, extracta Urbs, cui Pest nomen, et quae ponte navali longitudine dimidii milliarii adjuncta est, adnumerat, sex constituntur partes. Non procul ab oppido in monte Gerhardino jacet arx structurae lignae s. Blockhaus, ex qua civitas termentis defendi et peti potest, Ao. 1526. primo, à Solimano expugnabatur, sed brevi rursus, deserebat, Sed Ao. 1529. denuo ab illo capiebatur. Christiani aliquoties hunc locum, nempe Ao. 1598. 1602. et 1684. Turcarum, manibus, eripere tentabant, sed absque felici successu, donec Ao. 1686. fortuna favit, ut in conspectu exercitus, Turcici, 60 armatorum millibus, constantis, facto impetu in potestate, redirent. Ao. 1715. Gubernator Caesaris, Comes de Regal, loco veteris arcis nova, regia, sede, extraxit, opera munitionis quoque, optime restauravit et emendavit, quae gravibus, obsidionibus, ad fundamentum, ferme destructa erat; thermac etiam, splendide restitutae sunt. Admiratione dignum, est extra urbem, fons, qui superne calidus, aqua, habet, in qua albi pisces illaesi natant, qui in frigida, coniecti statim, moriuntur. Praeter alios optimi saporis fructus, etiam delicatum et generosum, vinum in hac regione gignitur. Ofen Die Haupt-Stadt des Königreichs Hungarn an dem rechten Ufer der Donau, ist gross und fest, ligt theils auf Hügeln, theils am Strom, hat auch ein schön Schloss, auf welchem vor diesem die Ungarische Könige residiret. Den Nahmen, soll sie haben, von Buda des Attilae Bruder, die teutsche benehnen aber von dem, Kalch-Öfen führe. Kayser Sigmund und König Matthias haben Sie mit viel schönem Kirchem u. Gebäuden, auch einer berühmten Bibliothec gezieret. Dieser vortreffliche Ort wird in 5. theile unterschieden, nemlich 1. das Schloss, 2. Obere Stadt, so nach der Länge auf dem Berg ligt, 3. die Lage vorstadt Zunächst an der Obere Stadt. 4. die Juden oder Wasser Stadt, so auch mit einer Maur umgeben; 5. die untere Stadt, wann man die jenseits der Donau gelegene Stadt Pest, so mit einer Schiff-Brücke von 1/2 teutsche Meile angehängt ist, dar zu rechnen will, so sind es 6 theile. Nicht weit von der Stadt ligt auf dem Gerhards Berg das so genante Blockhaus, von welchem die Stadt mit Stücken kan defendiret oder beschossen werden. Ao. 1526. wurde sie zuerst von Solimano eingenommen, aber bald wieder verlassen; Ao. 1529. aber auf ein neues eingenommen. Die Christen versuchten etlichemal nem, Ao. 1598. 1602. 1684. diesen Ort aus den türkischen Händen zu reissen, aber ohne glücklichen Success, biss es ihnen endlich Ao. 1686. gelungen, dass sie die Stadt vor den Augen der türkischen Armee à 60000 Mann mit Sturm erobert. Ao. 1715. hat der Graff Regal, als Kayserlicher Comendant, an

statt des alten Schlosses eine neue Königliche Burg erbauet, auch die Vestungs Werck vertreflich repariret und verbessert, welche durch die schwere Belagerungē fast auf den Grund ruiniret wordē. Auch sind die warme Bäder wieder in einē magnificen stand gesetzt werden; wie daß auch die Quelle vor d^e Stadt, so obē siedend heiss Wasser hat, in welchē weisse Fische ohne Verletzung herum schwimmen, welche in dem kaltē Wasser gleich abstehe, Zu bewüdern. Nebē andern köstlichē Früchtē, wächst auch gar ein delicat u. starcker Weī in dieser Gegēd."

Jelezve a magyarázó szöveg alatt legalul: „Fridr: Bernh. Werner Urb: delin: — Thomas Schaffler ornament inv. et del. — Cum Priv. Sac. Caes. Maj. — Chr. Frid. Lottes sculps. — Martin Engelbrecht excudit Aug. Vind."

Rézkarc és rézmetszet, 37,3 × 42,1 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

Az 56. sz. alatt közölt képpel azonos Werner-rajzra vezethető vissza, csak az előtér benépesítése tér el. Amott trocum és magyaros viseletű lovasok és gyalogosok láthatók az előtérben, itt allegorikus ábrázolások s a halászatra és szőlőtermelésre utaló ábrázolások. — Christoph Friedrich Lottes (1701—1740) augsburgi rézmetsző, dolgozott Engelbrecht számára. Vö.: Thieme—Becker XXIII. 409. — Schaffler valószínűleg Thomas Christian Scheffler (Schaeffer; 1700—1756). Vö.: Thieme—Becker XXX. 9.

IRODALOM: Lanfranconi 121. sz. — Kuzsinszky 9. — Bretschneider, P., Der Zeichner, Stechner und Chronist Friedrich Bernhard Werner und seine Arbeiten. Neustadt Schlesien 1921, nem ismeri. — Schott, F., Der Augsburger Kupferstecher und Kunstverleger Martin Engelbrecht und seine Nachfolger. Augsburg 1924, nem ismeri. — Schoen, Buda 24. sz. — Horler 55 (képpel).

b) Buda és Pest látképe (M. A. Rupprecht)

Címe fent a keret alatt szószalagon: „BUDA OFEN in Ungarn."

A kép megfelelő helyén: „Pest — Danubius fl. — Ratzenstadt".

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Invalidus Ház. 2. Franciskánusoké Tempel. 3. Rege Torokos Mussia. 4. PP. Paulinusoké Templ. 5. PP. Servitusoké Templ. 6. PP. Dominicanusoke Templ. 7. az Város Torony. 8. a Varosi Tempel. 9. Iskolak. 10. sb. — ade Tiszt Haz. 11. Ispital Kapu. 12. Rebdös fordo. 13. Rege Torokos Mussia. 14. Franciscanusok az Vize Varosban. 15. PP. Iesuitáke lako-hely. 16. Franciscanucók az Ruci Varosban. 17. Poloki hegy. 18. Pörök Templom. 19. Kapucinusoké Templ. 20. PP. Augustinusoke Templ. 21. Wár. 22. Esz Küsz Ház. 23. az Kazórmok. 24. Karmalitus Templom. 25. Parochia Templom es Iesuvita Collegium. 26. Tanats Haz. 27. Beesi Kapu. 28. a Papok Klastrom. 29. Franciscanusoke Templ. 30. Tömelő Templomotska.

1. Invaliden Hauss. 2. Franciscaner Kirch. 3. Alte Türkische Moschee. 4. PP. Pauliner Kirch. 5. PP. Servitten Kirch. 6. PP. Dominican. Kirch. 7. der Stadt Thurn. 8. die Stadt Kirch. 9. die Schul 10. das Salz Hauss. 11. Spitaler Thor. 12. Sprenger baad. 13. Alte Türckis. Moschee. 14. Franciscaner in der Wasser Stadt. 15. Jesuitter Wohnung. 16. Franciscaner in der Ratzen Stadt. 17. Blocksberg. 18. Alt gläubische Kirch. 19. Capuciner Kirch. 20. PP. Augustiner Kirch. 21. das Schloss. 22. das Zeug Hauss. 23. Casarmen.

24. Carmeliter Kirch. 25. Pfarr Kirch und Jesuiter Collegium. 26. das Rath Hauss. 27. das Wiener Thor. 28. das Frauen Closter. 29. Franciscaner Kirch, 30. Begräbnus Kirch."

Jelezve a szöveg alatt középen: „Marc. Abraham Rupprecht sculp. A. V.” A jobb alsó sarokban: „Ioh. Christoph Haffner exc. A. V.”

Oldalszám a szöveg alatt középen: „N. 46.”

Rézkarca és rézmetszet, 28,8 × 65,8 cm.

BTM.

Werner rajzának későbbi sokszorosítása. — Marx Abraham Rupprecht (1733 körül — 1800) és Johann Christoph Hafner (1668—1754) augsburgi rézmetszők és kiadók. Vö.: Thieme—Becker XXIX. 216, XV. 448—449.

IRODALOM: Medriczky A., Budapest régi fürdői. Bp. 1942, 7. kép (részlet).

c) Buda és Pest látképe (A. Sommer)

Címe a kép alatt: „Prospekt der Stadt Ofen in Hungarn.”

A kép megfelelő helyén: „Pest — Donau fl. — Blockberg — Ratzenstadt”.

Oldalszám a bal felső sarokban a kereten kívül: „XLI”.

Jelezve a kép alatt a bal alsó sarokban: „Joseph Eder exc.” A jobb sarokban: „H. [?] Sommer fec.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 16,7 × 26,8 cm.

MTKcs, BTM.

Az 56. sz. kompozíció másolata. A trofeumot elhagyta, de az alakokat átvette. — Josef Eder és H. (?) Sommer XVIII. század végi bécsi lapját említi: Thieme—Becker XXI. 269. Lásd még: uo. X. 340. — Valószínűleg ugyanezektől a művészekről származik egy pozsonyi veduta „A. S. fec. — Joseph Eder ex. W.”, és egy székesfehérvári „A. S. sc. — Wien bei Jos. Eder.” szignatúrával.

IRODALOM: Bibliofil 71. sz. („ezüstmetszet, XVII. század”). — Schoen, Lantos 670/a sz. — Horler 58 (képe).

57. Buda és Pest látképe (Pichler—Balzer) — LXXXVIII. tábla

Címe a kép alatt Buda címerének két oldalán: „Ansicht Ofens der Königlichen freyen Hauptstadt Ungarns / vom Calvari Berg der naemlichen Stadt gegen Mittag Sammt einem / Theil der Stadt Pest. / Vuë de Bude Ville Royale & Capitale de Hongrie / du Calvaire de la même Ville vers midi avec une partie / de la Ville de Pest.”

Jelezve a kép alatt balra: „Gezeichnet von Ing: Pichler 1781.” Jobbra: „Gestochen von Jon. Balzer”.

Rézkarca és rézmetszet, 42 × 62,3 cm.

MTKcs, BTM.

Ferdinand Pichler rajzoló a XVIII. század második felében. Vö.: Thieme—Becker XXVI. 586. — Johann Balzer prágai rézmetsző (1738—1799). Vö.: Thieme—Becker II. 430. — A lap eredeti rézdúca a BTM-ben.

IRODALOM: Bubits 81. sz. — Szendrei—Szentiványi 85. — Budapest régen és most. Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Grafikai Osztályának XLVIII. kiállítása Bp. 1923, 5. sz. (dátuma tévesen; 1871). — Thieme—Becker XXVI. 586. — Schoen, Csillag 48. sz., VIII. t. — Schoen, Buda 28. sz.

a) A magyar királyi korona hazahozatala Budára. 1790

Címe a kép alatt: „Freude der Ungarn bey Ankunft Ihrer Krone in Ofen u: Pest am 28ten Febr: 1790.”

Jelezve balra a kép alatt: „Bey Löschenkohl in Wien.”

Kézrel színezett rézkarc, körülvágott, a képmező 26,7×39,5 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, It. sz.: 3650.

Az 57. sz. kompozíció másolata, kiegészítve az eseményekre vonatkozó staffázsalakokkal. — Hieronymus Löschenkohl (1753—1807) festő, fa- és rézmetsző, műkereskedő és kiadó Bécsben. Vö.: Thieme—Becker XXIII. 323; és Hieronymus Löschenkohl. Historisches Museum der Stadt Wien. Erste Sonderausstellung. Wien 1959. — Publikálatlan.

58. Buda és Pest látképe (J. és P. Schaffer) — LXXXIX. tábla

Címe a kép alatt: „Aussicht der Stadt Ofen und Pest. Vue de la Ville de Bude et de Pest.”

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „Gezeichnet und gestochen von Joseph. und Peter Schaffer. 1787.” A cím alatt középen: „In Wien bey Artaria Comp.” A jobb alsó sarokban: „Cum. Priv. S. C. M.”

Rézkarc, kézzel színezve, körülvágott, a képmező, 26,7×42 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, It. sz.: 965.

Valószínűleg az előtér kevésbé sikerült benépesítése miatt kellett még egyszer kidolgozni. A városkép azonos. — Josef és Peter Schaffer bécsi rajzoló és rézmetszők 1780 és 1810 körül. Vö.: Thieme—Becker XXIX. 562. Ismert egy pozsonyi látképük is 1787-ből. Ez a korábbi kidolgozás publikálatlan.

a) Buda és Pest látképe (J. és P. Schaffer)

Címe a kép alatt: „Aussicht der Stadt Ofen und Pest. Vue de la Ville de Bude et de Pest.”

Oldalszám a jobb felső sarokban a kereten kívül: „13”.

Jelezve a bal alsó sarokban a kép alatt: „Joseph. et Peter Schaffer Deli. et sculps.” A cím alatt balra: „Cum Priv. S. C. M.” Középen: „In Wien bey Artaria Comp.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 26,8×41,7 cm.

MTKcs, BTM.

A városkép azonos az 58. sz. kompozícióéval, csak az előtér változott meg. Eltérő állapota is ismert, a jobb felső sarokban „93” számmal.

IRODALOM: Bubits 84. sz. — Lanfranchi 140. sz. — Kuzsinszky 81. — Bibliofil 185. sz. — Genthon—Kolb 27 (képe). — Schoen, Csillag 49. sz. — Pataky 29, 215.

**b) Buda és Pest látképe II. Lipót lovas képmásának háttérében
(Kreutzinger—Adam)**

Címe a kép alatt: „LEOPOLDUS II REX HUNGARIAE ET BOHEMIAE ARCHIDUX AUSTRIAE. / Második Leopold Magyar 's Tsch Ország' Királya, Austriának Fő Hertzége.”

Jelezve a kép alatt balra: „Joseph. Kreutzinger ad Vivum pinx. Viennae Mense Apr. 1790.” Jobbra: „Jacob. Adam sculp. Viennae. 1790.”

Rézkarca és rézmetszet, 40,6×32,1 cm.

BTM, App. m.

A háttér az 58. sz. látkép alapján készült. — Josef Kreutzinger (1757—1829) bécsi arcképfestő és rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXI. 519—521. Jakob Adam (1748—1811) bécsi rézmetsző, akit nagynevű francia kortársáról a bécsi Ficquet-nek neveztek. Vö.: Thieme—Becker I. 63.

IRODALOM: Drugulin, W. E., Allgemeiner Portrait-Katalog. Leipzig 1860, 11769. sz. (tévesen azt írja, hogy a háttér Pozsony). — Meyer, J., Allgemeines Künstler-Lexikon. I—III. köt. Leipzig 1872—1885, 8. sz. (ua.). — Singer, H. W., Allgemeiner Bildniskatalog. 1—14. köt. Leipzig 1930—1936, 53251. sz.

c) Buda és Pest látképe a koronaőrző banderisták viseletképén

Címe a kép alatt: „Így jelennek meg a' Zászló-allyak Budán a' Magyar Korona őrzésére 1790.”

Jelezve nincs.

Kézzel színezett rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 14,7×20,5 cm.

Megjelent: Hadi és Más Nevezetes Történetek. Negyedik szakasz. 1791. A kötet végén.

A látkép az 58. sz. kompozíció gyenge másolata.

IRODALOM: Szendrei—Szentiványi 183 (Berkeny János művei között). — Pataky 78. 1. 6. sz. (ua.). — D. Szemző P., A magyar folyóirat-illusztráció kezdetei. A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve. Bp. 1954, 128, képe: 179 ua.).

**d) Buda és Pest látképe Prága és Innsbruck képével közös lapon
(J. Hesse)**

Címe a részletkép alatt: „Ofen und Pest”. — A jobb alsó sarokban: „Im Jahre 1790.” — Felette: „Innsbruck”. — Alatta: „Prags Brücke u. königliches Schloss”.

Jelezve az alsó kép alatt jobbra: „J. Hesse sc. Brunae.”

Rézkarca, körülvágott, az egész kép 25,5×18,2 cm, a részletkép 6,8×14,8 cm.

BTM.

Az 58. sz. kompozíció másolata. — J. Hesse brünni rézmetsző a XIX. század elején. Vö.: Thieme—Becker XVI. 591.

IRODALOM: Schoen, Lantos 676. sz.

e) Buda és Pest látképe (F. Leuthner)

Címe, szövege nincs.

Jelzve a hátán ceruzával: „Vue de Bude & Pest par Ferdinand Leuthner.”

Ceruza, papír, 33,5×50,3 cm.

BTM, lt. sz.: 1689.

Az 58. sz. kép másolata. — 1800 körül keletkezett. — Publikálatlan.

B) BUDA LÁTKÉPEI

59. Buda ostroma. 1686 — XLV. tábla

Címe fent a keret alatt: „Offen, die Königliche Hauptstadt in Ungarn, den $\frac{23}{2}$ Aug. Ao. 1686. in Angesicht / dess Gros Viziers von Ihro Kayserl: Mayst: und dero Reichs Völeker mit Sturm erobert.”

Rézkarc és rézmetszet, 18,4×29,8 cm.

MTKcs, BTM.

Az ostrom alatt álló város látképe azonos a következő, gyengébb kompozíciókon láthatóval. Mivel azonban ennek a lapnak sem mesterét, sem keletkezési idejét pontosan nem ismerjük, nem bizonyos, hogy az azonos látképet megőrkítő rézmetszetek között ez a legkorábbi. Lehet, hogy mindegyik egy ismeretlen, elveszett egykorú képre vezethető vissza. A jelenleg rendelkezésre álló adatok hiányosságát tekintetbe véve, művészi színvonala alapján ez a lap kívánkozik a csoport élére.

IRODALOM: Bubics 46, 59. sz. — Majláth, katalógus 924. sz. — Lanfranchi 86. sz. — Kuzsinszky 36. — Kremmer, német 164—165, 187—188 (Ambling műveként, részletképpel). — Kelényi, ábrázolások 134. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann 219, 403 (képpel). — Művelődéstörténet III. 245, 642 (képpel).

a) Buda ostroma. 1686

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Starnberg — Tingen — Lotaring — Monsfelt — Neuburg — Kayserstain”.

Szöveg és magyarázat a kép alatt, nyomtatva: „Demnach die Vnaussprechliche Guttigkeit vnd Allmacht Gottes vnserer vnd der alliirtem Christlichen vnd gerechte Waffen also gnädiglich vnd mildreich gesegnet hat, dass die Hauptstadt vnd Vestung Offen, welche bereits vorhero achtmahl belägert, auch / dero bisshörigen so mihesamben vnd Kostbahren als auch bluttigen vnd harten Belägerung, vber allen darwider von den Feind angewendeten vnd grausamben Widerstand in Angesicht dess Feindtl: zum Succurs nunmehr bereits angelangten mächtigen türckischen Kriegshers, ver- / mittelst sturmender Hand zwischen 2. vnd 3. vhren dess tages 2. Septembris Anno 1686. erobert worden. Sambt dabey aussfürlichen Erklärung der Ziffern vnd Buchstaben vnd in 3. Kupferstichen abgetheilet, als nemblich, der Prospect der gantzen Stad vnd der Kays: Sturm, / andertens der Prospect von der Churbayrischen Seythen, vnd derselben Attacee,

drittens der rechte Grundriss von der Stadt Ofen, vnd ausern Attaquen. Alles mit allem Fleiss zusammen getragen, vnd in zweyen sprachen Teutsch vnd Lateinisch aussführlich erkläret alss erstlichen:

A. Oppugnatio Imperialis. B. Oppugnatio Brandeburgica. C. Bateria 22. variarum tormentorū, quibus Brandeburgici igneos globos projecerunt. D. Bateria 12. tormentorum majorum. E. Bateria 5. tormentorum majorum. F. Bateria 4. tormentorum majorum. G. Bateria. 6. tormentorum majorum. H. Bateria supra muros expugnatos 9. tormentorum majorum. I. Bateria iu expugnato majori propugnaculo 5. tormentorum majorum. K. Bateria 8. tormentorum quibus Svevi jaculantur. L. Locus 8. Mortariorum Hispanici Laboratoris. M. Locus 4. Mortariorum Brandeburgicorū. N. Locus 8. Mortariorum. O. Locus 6. Mortariorum. P. Locus 4. Mortariorum Q. 2. Loci duorum Mortariorum sub ruptura expugnata. R. Bateria 2. tormentorum minorū pro eruptionibus. S. Bateria 2. tormentorum minorum pro eruptionibus. T. Tria propugnacula unā cum Muris undiq; demolita 26. Julij a nostris expugnata. V. Rupturae in muro interiori. W. Fossa tres perticas profunda, ultra 30. passus lata, à nostris jam impleta. X. Cuniculi obsessorum. Y. Cuniculi nostri. Z. Reservatio militum ubi etiam pars Croatarum, & Ungarorum invigilat. 1. Oppugnatio Elect. Bavariae. 2. Pomoerium majus plenum domibus unā cum unā Muschea, sive Templo Turcico. 3. Pomoerium minus. 4. Portae magnae. 5. Propugnaculum magnum. 26. Julij ab Elect. Bavariae expugnatum. 6. Agger ab obsessis constructus nobis pro lorica serviens. 7. Cuniculus, vel agger supra rupturā constructus. 8. Scalae parvae. 9. Linea transversalis à nostris è magnis gerris constructa. 10. Sepimentum lignum. 11. Sepimentum ex saccis terraneis constructum. 12. Linea transversa ex saccis terraneis. 13. 3. Mortaria à nostris lucrificata. 14. Linea transversalis abiegna. 15. Linea transversalis terra, & lapidibus constr. 16. Sepimentum ex magnis gerris constructum ad pontem 17. obtinendum. 17. Pons hostilis à nostris reparatus. 18. Porta parva. 19. Cuniculus sive agger novus à nostris 29. Julij constructus. 20. Rupturae in magno Muro ad arcem. 21. 3. Mortaria à nostris in pomoerio expugnata & oclusa. 22. 3. tormenta à nostris expugnata, & oclusa. 23. Porta ad pomoerium à nostris septa. 24. Pons novus per fossam supra rupturam à nostris ad tormenta, & mortaria in propugnacu' n invehenda constructus. 25. Duae Bateriae ad jaculandū in propugnac: 26. Bateria trium tormentorum majorum. 27. Bateria trium tormentorum. 28. Bateria ubi prius 5. tormenta, postea autem 5. mortaria. 29. Bateria quatuor tormentorum. 30. Bateria 6. tormentorum minorum pro eruptionibus in valle. 31. Bateria 12. tormentorum majorum. 32. Bateria 3. tormentorum. 33. Bateria 2. tormentorū pro eruptionibus. 34. Locus 3. Mortariorum. 35. Locus 7. Mortariorum. 36. Locus 2. Mortariorum. 37. Domus armamentaria 22. Julij ebullita. 38. Muscheae sive Tempa Turcica. 39. Murus novus pro ad unda aqua. 40. Sepimentum inimici. 41. Mons S. Gerhardi. 42. Incursum & oppugnatio imperialis quorum erant 8000. 43. Naves in quibus erant Turci cum Judaeis & omnes capti. 44. Pomoerium in quo salvi erant 300. faeminae Turcicae & Judaicae cum infantibus & omnes gratiam obtinuerunt.

A. Die Kayserliche Attaque. B. Die Chur-Brandenburgische Attaque. C. Eine Stucksehantz von 22. vnterschiedlichen Stuck, woraus die Bran-

denburger jhre glüende, vnd feurige Kugeln werffen. D. Eine Stucksantz von 12. halb Carthaun: E. Eine Stucksantz von 5. halb Carthaunen. F. Eine Stucksantz von 4. halb Carthaunen. G. Eine Stucksantz von 6. halb Carthaunen. H. Eine Stucks: auff der Breche von 9. stuckē. I Eine Stucksantz auff dem grossen Rondell von 5. Stucken. K. Eine Stucksantz von 8. Stucken, worauss die Schwaben schiessen. L. Eine Kessel von 8. Feur-MörseIn von Spanischen Feuerwercker. M. Ein Kessel von 4. Feur-MörseIn, worauss die Brandenburgischen spielen. N. Eine Kessel von 8. Feur-MörseIn. O. Ein Kessel von 7. Feur-MörseIn. P. Ein Kessel von 4. Feur-MörseIn. Q. 2. Kessel vnter der Brech jeder von 2. Feur Mörse: R. 2. Feldstückl für die feindliche Aussfall. S. 2. Feldstückl für die feindliche Aussfall. T. Die 3. Rondelln sambt ihren Carthaunē, so die Unsere den 26. Julij mit sturm erobert. V. Die Brech auff der einen Maur. W. Der Graben, so 3. Ruthen tieff, über 30. Schritt breit, von Unseren fast eingefüllt. X. Die Feindliche Minen. Y. Unsere Minen. Z. Die Reversa [!] wo auch Croaten vnd Ungarn stehen. 1. Chur-Bayrische Attaque. 2. Der grosse Zwinger voller Häuser sambt eine Musquee. 3. Der kleine Zwinger. 5. Das Rondell, allwe Chur-Bayrische den 26. poste gefast. 6. Dess Feindts Abschnitt im Rondell, welcher vns zu einer Brustwehr dienet. 7. Ein neuer Lauffgraben auf der Breche dess Rondells. 8. Ein kleine Stiegen. 9. Die travers Linie im Rondell von vns gemacht von grossen Schantzkörben. 10. Ist eine Linie von Pallisaten. 11. Ist eine Brustwehr von Erd-Säcken. 12. Ist ein Travers von Erd-Säcken. 13. 3. Pöller welche von vns erobert worden. 15. Ein Travers von Toñen, vnd Pallisaten. 14. [!] Ein Travers von Stein, vnd Erdsäcken. 16. Ein Travers von grossen Schantzkörben, vmb desto besser die Brucken. 17. zubehauptē. 17. Feindliche Brucken so von vns reparirt. 18. Kleine Pforten. 19. Ein neuer Lauffgraben, welcher den 29. Julij gemacht worden. 20. Die Breche am Schloss auff der grossen Maur. 21. 3. Pöller, welche wir im Zwinger bekomē, vnd vernagelt. 22. 3. Stuck, welche wir bekommen, und vernagelt. 23. Das thor zū Zwinger vō vns verpallisatirt. 24. Die neue Brucken, welche wir über die Breche in das Rondell gebaut, vmb Stuck, vnd MörseIn ins Rondell bringen. 25. 2. Cavalier vō dar ins Rondell zueschliessē. 26. Eine Stuckschantz von 3. halb Carthau: 27. Eine Stuckschantz von 3. Stucken. 28. Eine Stuckschantz worauff ehe 5. halb Carth. hernach aber 5. Feuermörse. 29. Eine Stuckschantz von 4. Stucken. 30. Eine Stucksantz von 6. Feldstückeln vmb das Thal zu flanquieren. 31. Eine Stuckschantz von 12. halb Carth: 32. Eine Stucks: von 3. Quartier-Schlan: 33. Eine Stucks: von 2. Feldstú: für die Aussf: 34. Eine Kessel von 3. FeuermörseIn. 35. Ein Kessel von 7. FeuermörseIn. 36. Ein Kessel von Feuermörteln. 37. Das Munition Hauss den 22. Iulij zersprungen. 38. Túrckische Kirchen oder Musqueen. 39. Neugemachte Mauren vmb des Wasser sicher zu holen. 40. Eine Palancka. 41. St. Gerhardts-Berg. 42. Der Kays: Sturm deren waren 8000, die angeloffen seynd. 43. Schieffe darinn Túrcken mit Juden waren, sich zusalviren, welche auch alle gefangen worden. 44. ein Zwinger darin sich salvirt haben 300. Túrcken vnd Judenweiber sambt Kindern, vnd seyndt alle begnadigt worden."

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott példány, a képmező 15 × 42,2 cm.

Egyetlen ismert példánya: MTKcs, lt. sz.: T. 97.

A szövegből és a magyarázatokból következtetve egy háromrészes lap alsó fele. Feliratát és ezzel együtt a felső két képet is levágták. Az egész Greischer alább következő kompozíciójához állhatott közel. Mivel ennek kivágata valamivel szélesebb, azonfelül olyan részletek is vannak rajta, amelyek Greischernél hiányoznak — ez lehet a korábbi, és Greischer ezt másolta. Ez megmutatkozik a feliratok nagyobb számában is. — Lehetőséges, hogy Drugulin 3212. sz. erre vonatkozik s az ott leírt szignatúra („Vogel sc.”) a levágott részen volt. Johann Jakob Vogel nürnbergi rézmetszőre (műk. 1670—1690) lásd: Thieme—Becker XXXIV. 484.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 118. sz. (Jakob Jezl).

b) Buda ostroma. 1686 (M. Greischer) — XXXVI. tábla

A részletkép címe fent a keret alatt: „Prospect von Offen, sambt der Kayserl. Attaque.” Az egész lapnak közös címe nincs.

A részletkép megfelelő helyein: „DANAW fluss. — Pest — Staremberg — Tingen — Lotaring — Dipental — Souches — Monsfeld — Neyburg — Kayserstain”.

A kép alá ragasztott papiroson mindhárom részletképre vonatkozó közös magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz: „EXPLICATIO NOTARUM. A. Oppugnatio Imperialis. B. Oppugnatio Brandenburgica. C. Bateria 22. variorum tormentorum, quibus Brandenburgici igneos globos projiciunt. D. Bateria 12. tormentorum majorum. E. Bateria 5. tormentorum majorum. F. Bateria 4. tormentorum majorum. G. Bateria 6. tormentorum majorum. H. Bateria supra muros expugnatos 9. tormentorum majorum. I. Bateria in expugnato majori propugnaculo 5. tormentorum majorum. K. Bateria 8. tormentorum quibus Suevi jaculantur. L. Locus 8. Mortariorum Hispanici Laboratoris. M. Locus 4. Mortariorum Brandenburgicorum. N. Locus 8. Mortariorum. O. Locus 6. Mortariorum. P. Locus 4. Mortariorum. Q. 2. Loci dourum Mortariorum sub ruptura expugnata. R. Bateria 2. tormentorum minorum pro eruptionibus. S. Bateria 2. tormentorum minorum pro eruptionibus. T. Tria propugnacula unacum Muris undique demolita 26. Julij a nostris expugnata. V. Rupturae in muro interiori. W. Fossa tres perticas profunda, ultra 30. passus lata, à nostris jam ferè impleta. X. Cuniculi obsessorum. Y. Cuniculi nostri. Z. Reservatio militum ubi etiam pars Croatarum, & Ungarorum invigilat. 1. Oppugnatio Elect. Bavariae. 2. Pomoerium majus plenum domibus unacum una Muschea, sive Templo Turcico. 3. Pomoerium minus. 4. Portae magnae. 5. Propugnaculum magnum. 26. Julij ab Elect. Bavariae expugnatum. 6. Agger ab obsessis constructus nobis pro lorica serviens. 7. Cuniculus, vel agger supra rupturam constructus. 8. Scalae parvae. 9. Linea transversalis à nostris è magnis gerris constructa. 10. Sepimentum ligneum. 11. Sepimentum ex saccis terraneis constructa. 12. Linea transversa ex saccis terraneis. 13. 3. Mortaria à nostris lucrificata. 14. Linea transversalis abiegna. 15. Linea transversalis terra, & lapidibus constructa. 16. Sepimentum ex magnis gerris constructum ad pontem 17. Obtinendum. 17. Pons hostilis à nostris reparatus. 18. Porta parva. 19. Cuniculus sive agger novus à nostris 29.

Julij constructus. 20. Rupturae in magno muro ad arcem. 21. 3. Mortaria à nostris in pomoerio expugnata & oclusa. 22. 3. tormenta à nostris expugnata, & oclusa. 23. Porta ad pomoerium à nostris septa. 24. Pons novus per fossam supra rupturam à nostris ad tormenta, & mortaria in propugnaculum invehenda constructus. 25. Duae Bateriae ad jaculandum in propugnaculum. 26. Bateria trium tormentorum majorum. 27. Bateria trium tormentorum. 28. Bateria ubi prius 5. tormenta, postea autem 5. mortaria. 29. Bateria 4. tormentorum. 30. Bateria 6. tormentorum minorum pro eruptionibus in valle. 31. Bateria 12. tormentorum majorum. 32. Bateria. 3. tormentorum. 33. Bateria 2. tormentorum pro eruptionibus. 34. Locus trium Mortariorum. 35. Locus 7. Mortariorum. 36. Locus 2. Mortariorum. 37. Domus armamentaria 22. Julij ebullita. 38. Muschea sive Tempia Turcica. 39. Murus novus pro adeunda aqua. 40. Sepimentum inimici. 41. Mons S. Gerhardi.

Erklärung der Buchstaben, vnd Zieffer.

A. Die Käyserliche Attaque. B. Die Chur-Brandenburgische Attaque. C. Eine Stuckschantz von 22. vnterschiedlichen Stuck, worauss die Brandenburger ihre glüende, vnd feurige Kugeln werffen. D. Eine Stuck-Schantz von 12. halb Carthaunen. E. Eine Stuck-Schantz von 5. halb Carthaunen. F. Eine Stuck-Schantz von 4. halb Carthaunen. G. Eine Stuck-Schantz von 6. halb Carthaunen. H. Eine Stuck-Schantz auff der Breche von 9. Stucken. I. Eine Stuck-Schantz auff dem grossen Rondell von 5. Stucken. K. Eine Stuck-Schantz von 8. Stucken, worauss die Schwaben schiessen. L. Ein Kessel von Feur-Mörseln von Spanischen Feurwrecker. M. Ein Kessel von 4. Feur-Mörseln, worauss die Brandenburgischen spielen. N. Ein Kessel von 8. Feur-Mörseln. O. Ein Kessel von 6. Feur-Mörseln. P. Ein Kessel von 4. Feur-Mörseln. Q. 2 Kessel vnter der Brech jeder von 2. Feur-Mörseln. R. 2. Feldstückl für die feindliche Aussfall. S. 2. Feld-Stückl für die feindliche Aussfall. T. Die 3. Rondelln sambt ihren Carthaunen, so die Unsere den 26. Julij mit Sturm erobert. V. Die Brech auff der einen Maur. W. Der Graben, so 3. Ruthen tieff, über 30. Schritt breit, von Unseren fast eingefüllt. X. Die feindliche Minen. Y. Unsere Minen. Z. Die Reserva wo auch Croaten und Ungarn stehen. 1. Chur-Bayrische Attaque. 2. Der grosse Zwinger voller Häuser sambt einer Musquee. 3. Der kleine Zwinger. 4. Seynd grosse Pforten. 5. Das Rondell, allwo Chur-Bayrische den 26. posto gefast. 6. Dess Feinds Abschnid im Rondell, welcher vns zu einer Brustwehr dienet. 7. Ein neuer Lauffgraben auff der Breche dess Rondells. 8. Ein kleine Stiegen. 9. Die travers Linie im Rondell von vns gemacht von grossen Schantzkörben. 10. Ist eine Linie von Pallisaten. 11. Ist eine Brustwehr von Erd-Säcken. 12. Ist ein Travers von Erd-Säcken. 13. 3. Pöller, welche von vns erobert worden. 14. Ein Travers von Tonnen, vnd Pallisaten. 15. Ein Travers von Stein, vñ Erdsäcken. 16. Ein Travers von grossen Schantzkörben, vmb desto besser die Brucken 17. zu behaupten. 17. Feindliche Bruckē so von vns reparirt. 18. Kleine Pforten. 19. Ein neuer Lauffgraben, welcher den 29. Julij gemacht werden. 20. Die Breche am Schloss auff der grossen Maur. 21. 3. Pöller, welche wir im Zwinger bekommen, vnd vernagelt. 22. 3. Stuck, welche wir bekommen, vnd vernagelt. 23. Das Thor zum Zwinger von vns verpallisatirt. 24. Die neue Brucken, welche wir über die Breche in das Rondell gebaut,

vmb Stuck, vnd Mörse ins Rondell zu bringen. 25. 2. Cavalier von dar ins Rondell zu schiessen. 26. Eine Stuckschantz von 3. halb Carth. 27. Eine Stuck-Schantz von 3. Stucken. 28. Eine Stuck-Schantz worauff ehe 5. halb Carth. hernach aber 5. Feurmörse. 29. Eine Stuck-Schantz von 4. Stucken. 30. Eine Stuckschantz von 6. Feldstückeln vmb das Thal zu flanquieren. 31. Eine Stuckschantz von 12. halb Carth. 32. Eine Stuckschantz von 3. Quartier-Schlangen. 33. Eine Stuckschantz von 2. Feldstückel für die Aussfäll. 34. Ein Kessel von 3. Feurmörse. 35. Ein Kessel von 7. Feurmörse. 36. Ein Kessel von 2. Feurmörse. 35. Ein Kessel von 7. Feurmörse. 36. Ein Kessel von 2. Feurmörse. 37. Das Munition Hauss den 22. Julij zersprungen. 38. Türkische Kirchen oder Musqueen. 39. Neugemachte Mauren vmb das Wasser sicher zu holen. 40. Eine Palancka. 41. St. Gerhardt-Berg."

Jezeve a részletképen balra lent: „Matth: Greischer fec: et exc:”

Kézszínezett rézkarc és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező 31,2×40,2 cm, az északi részletkép 18,2×40,2 cm.

MTKcs.

Az 59. sz. képtől az előtéri staffázsalakokban mutatkozik a leglényegesebb eltérés. — Matthias Greischer frankfurti rézmetsző kb. 1670 óta Bécsben működött. Magyarországon is járt. Meghalt 1712-ben. Vö.: Thieme—Becker XIV. 590. — Az azonos lemezről nyomtatott déli részletet lásd a 113. sz.-nál. A lapon a városok alaprajza is látható.

IRODALOM: Bubics 35. sz. — Szendrei—Szentiványi 600. — Stelè, F., Valvasorjev krog in njegovo grafično delo. Glasnik Muzejkega Društva za Slovenijo IX (1928) 21. — Luyer 22. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri. — Pataky 3. sz., képe: 303.

c) Buda ostroma. 1686 (J. Luyken)

Az egész lap címe az északi részletkép felett, az egész kép közepén: „Afbeelding der Sterke Stad Offen, op den 2. september 1686. door de Keyserlyke en Geallieerde Wapenen Stormenderhand Veroveret.”

A részletkép megfelelő helyén: „Pest. — den Donau — Staremburg. — Tingen. — Lotaring. — Dipental. — Souches. — Monsfeld. — Neyburg. — Kayserstain.”

Oldalszám az alaprajz jobb felső sarkában: „fol. 9.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 30×38,4 cm, a részletkép 16,6×38,4 cm.

Megjelen: DAGVERHAAL / Van de Vermaarde belegering der sterke / STAD / BUDA, / OF / OFFEN, / . . . Getrouwelijk aantekend door een der Volontairen, die de gant- / sche Belegering bygewoond heeft: met een curieuse Afbeel- / ding van de Stad OFFEN en de geschapenheid / des belegs, cierlyk in 't koper geschneeden. / t' AMSTERDAM, / By AART DIRKSZ. OOSSAN, Boekverkooper op den Dam 1686. 9. o. mellett.

Nyomtatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 8. oldalán: „Verklaaring der Letteren en Cyfers in dese Figuur. [Az egyik általunk ismert példányban az 'in dese Figuur' szöveg hiányzik.] A. Keizerlijke Attaque. B. Brandenburgsche Attaque. C. Battery van 22 Stukken, daar de Brandenburgschen gloeyende kogels uitschieten. D.

Battery van 12. halve Kartouwen. E. Battery van 5. halve Kartouwen. F. Battery van 4. halve Kartouwen. G. Battery van 6. halve Kartouwen. H. Battery op de Bres van 9 Stukken. I. Battery op het groot Rondeel van 5. Stukken. K. Battery van 8 Stukken, daar de Swaaben uit schieten. L. Ketel van 8 Mortieren van den Spaanschen Vuurwerker. M. Ketel van 4. Mortieren van de Brandenburgers. N. Ketel van 8. Mortieren. O. Ketel van 4 Mortieren. Q. 2. Ketels onder de Bres ieder van 2 Mortieren. R. Battery van 2 Veldstukken tegens d' uitvallen. S. Battery van 2 Veldstukken tegens d' uitvallen. T. De drie Rondeelen met de Muuren, op den 27. July door d' onzen stormender hand veroverd. V. Bres in de Binnenmuur. W. Gracht drie roeden diep, over de 30. schreden wyd, van d' onzen byna gevuld. X. Mýnen der Belegerden. Y. Onze Mýnen. Z. Reserve, daar ook een gedeelte van de Kroaten en Ongaaren de wacht hebben. 1. Keur-Beyersche Attaque. [2. sz. kimaradt!] De groote Dwinger, vol huizen, met een Moskée. 3. De kleine Dwinger. 4. Groote Poorten. 5. Groot Rondeel, dor de Beyersehen op den 27 July veroverd. 6. Vyandlijke Affnyding, dienende ons tot een borstweering. 7. Loopgraaf op de Bres van 't Rondeel. 8. Kleine Trap. 9. Travers-linie van d'onzen op het Rondeel van groote Schanskorven gemaakt. 10. Linie van Palissaden. 11. Borstweering van Aardzakken. 12. Travers van Aardzakken. 13. Drie Mortieren van d'onzen veroverd. 14. Travers van Tonnen en Palissaden. 15. Travers van Steen en Aardzakken. 16. Travers van groote Schanskorven, om te beter de brug 17 te behouden. 17. Vyandlijke Brug van d'onzen gerepareerd. 18. Kleine Poort. 19. Nieuwe Loopgraaf den 29 July van d'onzen gemaakt. 20. Bres in de grote Muur aan 't Kasteel. 21. 3 Mortieren door d'onzen in de Dwinger veroverd en vernageld. 22. 3. Stukken door d'onzen veroverd en vernageld. 23. Poort na de Dwinger door d'onzen gepalissadeerd. 24. Nieuwe Brug over de Bres door d'onzen gemaakt, om Geschut en Mortieren op 't Rondeel te voeren. 25. 2 Batteryen om in 't Rondeel te schieten. 26. Battery van 3 halve Kartouwen. 27. Battery van 3 Stukken. 28. Battery daar eerst 5 Stukken op stonden, en naderhand 5 Mortieren. 29. Battery van 4 Stukken. 30. Battery van 6 Veldstukken tegens d' uitvallen in het Dal. 31. Battery van 12 halve Kartouwen. 32. Battery van 3 Quartier-Slangen. 33. Battery van 2 Veldstukken tegens d' uitvallen. 34. Ketel van 3 Mortieren. 35. Ketel van 7 Mortieren. 36. Ketel van 2 Mortieren. 37. Tuigshuis den 22 July gespron gen. 38. Moskeën. 39. Nieuwe Muur om het water in zekerheid te haalen. 40. Vyandlyke Palank. 41. St. Gerhards berg. 42. Schip-brug der Beyerse." BTM.

Az 59. sz. kompozíció változata, az előtér alakjainak megváltoztatásával. — Jan Luyken (1649—1712) amszterdami rajzoló és rézkarcoló műve. Vö. Eeghen alább idézett művét. Luykenre vonatkozólag lásd még: Thieme—Becker XXIII. 488. — Az azonos lemezről nyomtatott déli részlet a 113/a sz.-nál. A lapon a városok alaprajza is megtalálható.

IRODALOM: Majláth, katalógus 857. sz. — Lanfranchi 60. sz. — Apponyi 1248. sz. — Eeghen, P. van, Het Werk van Jan en Casper Luyken. I—II. köt. Amsterdam 1905, 806. sz. — Kuzsinszky 37. — Kelényi, bibliográfia 636. sz. Layer 84. — Kelényi, ábrázolások 116. sz.

d) Buda ostroma. 1686

A részletkép címe fent a keret alatt: „Prospect von Offen sambt der Käyserl. Attaque.” Az egész lapnak közös címe nincs.

A részletkép megfelelő helyén: „Donau Fluss — Staremburg — Tingen — Lotaring — Diepental — Souches — Mansfeld — Neuburg — Keyserstein”.

Rézkaré és rézmetszet, az egész lemez 31,7×40,5 cm, a részletkép 17,2×38,9 cm.

Megjelenet: DIARIUM, / Oder / Kurtze und warhaffte Erzehl -- und / Beschreibung alles dessen, was sich bey der Beläger- und glücklicher Exportir- und Eroberung, . . . der Haupt-Vestung Ofen / täglich begeben und zugetragen. / . . . Deme zu mehrer Erläuterung / I. Ein netter und accurater Prospect von der / Haupt-Vestung Ofen, sampt der Käyserl. / Attaque, II. Ein Prospect von der Chur-Bäyerischen Sei- / ten dess Schlosses, sampt der Attaque, / III. Ein Grundriss von Ofen, und der Käyserl. / Chur-Bäyeris. und anderer Reichs-Fürsten Hülffs-Völ- / ckern Attaque beygefüget worden. / Gedruckt im Jahr 1686. 8—9. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz ugyanott: „Erklärung der Buchstaben, und Ziffer. A. Die Käyserliche Attaque. B. Die Brandenburgis. Attaque. C. Eine Stuckschantz von 22. unterschiedlichen Stucke, woraus die Brandenburger ihre glüende, und feurige Kugeln werffen. D. Eine Stuck-Schantz von 12. halb. Carthaunen. E. Eine Stuck-Schantz von 5. halb Carthaunen. F. Eine Stuck-Schantz von 4. halb Carthaunen. G. Eine Stuck-Schantz von 6. halb Carthaunen. H. Eine Stuck-Schantz auff der Breche von 9. Stucken. I. Eine Stuck-Schantz auff dem grossen Rondell von 5. Stucken. K. Eine Stuck-Schantz von 8. Stucken woraus s die Schwaben schiessen. L. Ein Kessel von 8. Feur Mörseln von Spanischen Feuerwercker. M. Ein Kessel von 4. Feur-Mörseln, worauss die Brandenburgischen spielen. N. Ein Kessel von 8. Feur-Mörseln. O. Ein Kessel von 6. Feur-Mörseln. P. Ein Kessel von 4. Feur-Mörseln. Q. 2. Kessel unter der Brech jeder von 2. Feur-Mörseln. R. 2. Feldstückl. für die feindliche Aussfäll. S. 2. Feldstückl. für die feindliche Aussfäll. T. Die 3. Rondelln sambt ihren Carthaunen, so die Unsere den 26. Julij mit Sturm erobert. V. Die Brech auff der einen Maur. W. Der Graben, so 3. Ruthen tieff, über 30. Schritt breit, von Unseren fast eingefüllt. X. Die feindliche Minen. Y. Unsere Minen. Z. Die Reserva, wo auch Croaten und Ungarn stehen. 1. Chur Bayrische Attaque. 2. Der grosse Zwinger voller Häuser sambt einer Musquee. 3. Der kleine Zwinger. 4. Seynd grosse Pforten. 5. Das Rondel, allwo die Chur Bayrischen den 26 posto gefast. 6. Dess Feinds Abschnitt im Rondel, welcher uns zu einer Brustwehr dienet. 7. Ein neuer Lauffgraben auff der Bresche des Rondells. 8. Ein kleine Stiegen. 9. Die Travers-Linie im Rondell von uns gemacht von grossen Schantz-Körben. 10. Ist eine Linie von Pallisaden. 11. Ist eine Brustwehr von Erdsäcken. 12. Ist ein Travers von Erd-Säcken. 13. 3. Pöller, welche von uns erobert worden. 14. Ein Travers von Tonnen und Pallisaden. 15. Ein Travers von Stein und Erd-Säcken. 16. Ein Travers von grossen Schantz-Körben, umb desto besser die Brucken 17. zu behaupten. 17. Feindliche Brucken, so von uns

repariret. 18. Kleine Pforten. 19. Ein neuer Lauff-Graben, welcher den 29. Julij gemacht worden. 20. Die Breche am Schloss auff der grossen Maur. 21. 3. Pöller, welche wir im Zwinger bekommen, und vernagelt. 22. 3. Stuck, welche wir bekommen, und vernagelt. 23. Das Thor zum Zwinger von vns verpallisirt. 24. Die neue Brucken, welche wir über die Breche in das Rondell gebaut, umb Stück und Mörsel ins Rondell zu bringen, 25. 2. Cavalier, von der ins Rondell zu schiessen. 26. Ein Stuckeschantz von 3. halb Cart. 27. Eine Stuck-Schantz von 3. Stuck. 28. Eine Stuck-Schantz worauff ehe 5. halb Cart. hernach aber 5. Feuermörs. 29. Eine Stuck-Schantz von 4. Stucken. 30. Eine Stuck-Schantz von 6. Feldstückelin umb das Thal zu flanquiren. 31. Eine Stuckeschantz von 12. halb Carthaun. 32. Eine Stuckeschantz von 3. quartier-Schlangen. 33. Eine Stuckeschantz von 2. Feldstückel für die Ausfäll. 34. Ein Kessel von 3. Feuermörseln. 35. Ein Kessel von 7. Feuermörseln. 36. Ein Kessel von 2. Feuermörseln. 37. Das Munitions Hauss den 22. Julij zersprungen. 38. Türkische Kirchen oder Moscheen. 39. Neugemachte Mauren umb dass Wasser sicher zu holen. 40. Eine Palancka. 41. St. Gerhardtts-Berg. 42. Das eroberte Schloss. 43. Der geschlagene Entsatz."

BTM.

A látkép az 59 sz. kompozícióra vezethető vissza, az előtér alakjainak megváltoztatásával. — Az azonos lemezről nyomtatott déli részletet lásd a 113/b sz.-nál. A lapon a városok alaprajza is látható.

IRODALOM: Bubits 38, 41. sz. (csak az alaprajz). — Majláth, katalógus 903. sz. (csak az alaprajz). — Lanfranchi 110. sz. (csak az alaprajz). — Kelényi, bibliográfia 669. sz. — Lauer 80. — Kelényi, ábrázolások 141. sz. (tévésen erre vonatkoztatja Drugulin 3212. számát, és Vogel művének tartja, holott ez inkább az 59/a számra vonatkozatható).

e) Buda ostroma. 1686

A részletkép címe fent a keret alatt: „Prospect von Offen sâmbt der Käyserl. Attaque.” Az egész lapnak közös címe nincs.

A részletkép megfelelő helyén: „Staremburg — Tingen — Lotaring — Diepental — Souches — Mansfeld — Neuburg — Keyserstein.”

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez $31 \times 39,7$ cm, a részletkép $17,3 \times 39$ cm.

Megjelent: JOURNAL, / Oder / Warhafftig- und ausführliche Erzählung alles dessen was zu Anfang und / Ende der Beläger- biss zuglücklicher Eroberung / . . . Der Haupt-Vestung und Königl. / Stadt Ofen / Von Tage zu Tage remarquables passiret. / . . . auch der Prospect sothaner Vestung so / wol an Käyserl. als Chur-Bayrischer Attaque, nebst einem accuraten / Grund-Riss allerseitigen Attaquen in Kupffer beygefüget werden. / Gedruckt im Jahr Christi 1686. 40. o. után.

Nyomtatott magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a mű 40. o. után: „Erklärung der Buchstaben, und Ziffer des Kupffers. A Die Käyserliche Attaque. B Die Chur Brandenburg. Attaque. C Eine Stuck-Schantz von 22 unterschiedlichen Stücken, woraus die Brandenburger

ihre glühende und feurige Kugeln werfften. D Eine Stuck-Schantz von 12 halben Carthaunen. E Eine Stuck-Schantz von 5 halben Carthaunen. F. Eine Stuck-Schantz von 4 halben Carthaunen. G Eine Stück-Schantz von 6 halben Carthaunen. H Eine Stuck-Schantz auf der Breche von 9 Stucken. I Eine Stuck-Schantz auf dem grossen Rondel von 5 Stucken. K Eine Stuck-Schantz von 8 Stucken, woraus die Schwaben schiessen. L. Ein Kessel von 8 Feuer-MörseIn vom Spanischen Feuerwercker. M Ein Kessel von 4 Feuer-MörseIn, woraus die Brandenburgischen spielen. N Ein Kessel von 8 Feuer-MörseIn. O Ein Kessel von 6 Feuer-MörseIn. P Ein Kessel von 4 Feuer-MörseIn. Q Zwey Kessel unter der Breche, eder [!] von 2 Feuer-MörseIn. R Zwey Feld-Stücklein für die feindliche Ausfäll. S Zwey Feld-Stücklein für die feindliche Ausfäll. T Die 3 Rondelen sampt ihren Carthaunen, so die Unsere den 26 Julii mit Sturm erobert. V Die Breche auf der einen Mauer. W Der Graben, so drey Ruthen tief über 30 Schritt breit, von Unseren fast eingefüllt. X Die feindliche Minen. Y Unsere Minen Z Die Reserva, wo auch Croaten und Ungarn stehen. 1 Chur-Bayrische Attaque. 2 Der grosse Zwinger voller Häuser samt einer Mosquee. 3 Der kleine Zwinger. 4 Seynd grosse Pforten. 5 Das Rondel, allwo die Chur-Bayrischen den 26 Posto gefasst. 6 Des Feindes Abschnitt im Rondel, welcher uns zu einer Brustwehr dienet. 7 Ein neuer Lauffgraben auf der Breche. 8 Ein kleine Stiegen. 9 Die Travers-Linie im Rondel, von uns gemacht von grossen Schantz-Körben. 10 Ist eine Linie von Pallisaden. 11 Ist eine Brustwehr von Erd-Säcken. 12 Ist ein Travers von Erd-Säcken. 13 Drey Pöller, welche von uns erobert worden. 14 Ein Travers von Tonnen un Pallisaden. 15 Ein Travers von Stein und Erd-Säcken. 16 Ein Travers von grossen Schantz-Körben, um desto besser die Brucken 17 zu behaupten. 17. Feindliche Brucken, so von uns repariret. 18 Kleine Pforten. 19 Ein neuer Lauffgraben, welcher den 29 Julii gemacht worden. 20 Die Breche am Schloss auf der grossen Mauer. 21 Drey Pöller welche wir im Zwinger bekommen, und vernagelt. 22 Drey Stuck, welche wir bekommen und vernagelt. 23 Das Thor zum Zwinger von uns verpallisatirt. 24 Die neue Brucken, welche wir über die Breche in das Rondel gebaut, um Stück und MörseIn ins Rondel zu bringen. 25. Zwey Cavalier von der ins Rondel zu schiessen. 26 Ein Stuck-Schantz von 3 halben Carthaunen. 27 Ein Stuck-Schantz von 3 Stuck. 28 Eine Stuck-Schantz worauf ehe 5 halbe Carthaunen, hernach aber 5 Feuer-MörseIn. 29 Eine Stuck-Schantz von 4 Stucken. 30 Eine Stück-Schantz von 6 Feld-Stücklein, um das Thal zu flanquiren. 31 Eine Stuck-Schantz von 12 halben Carthaunen. 32 Eine Stuck-Schantz von 3 Quartier-Schlangen. 33 Eine Stuck-Schantz von 2 Feld-Stückel für die Ausfäll. 34 Ein Kessel von 7 Feuer-MörseIn. 35 Ein Kessel von 7 Feuer MörseIn. 36 Ein Kessel von 2 Feuer-MörseIn. 37 Das Munition-Hauss den 22 Julii zersprungen. 38 Türkische Kirchen oder Moscheen. 39 Neugemachte Mauren um das Wasser sicher zu holen. 40 Eine Palancka. 41 S. Gerhards-Berg. 42 Das eroberte Schloss. 43 Der geschlagene Entsatz."

Az 59/d sz. kompozíció gyenge másolata. — Az azonos lemezről nyomtatott déli részlet a 113/c sz.-nál. A lapon a városok alaprajza is látható.

f) Buda ostroma. 1686 (J. Jezl)

Az egész lap címe az északi részletkép jobb felső sarkában, koszorús szószalagon: „VICTORIA. / So den 2. September A^o: 1686. vmb. / 4. Vhr abents Durch die Christliche / Waffen mit gesturmeter Handt die / Vöstung vnd Statt Offen / beschöhen.”

A részletkép címe fent a keret alatt szószalagon : „Prospect der Statt Offen, sambt der Kayserl^o Attaque.”

A részletkép megfelelő helyén: „Pest. — Danau fluss. — Staremburg. — Tington. — Lothring. — Dipendal. — Souches. — Monsfeld. — Neyburg. — Kayserstain. — Hertzog von Lothrin.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a déli kép mellett üresen maradó helyen: „EXPLICATIO NOTARVM. A. Oppugnatio Imperialis. B. Oppugnatio Brandenburg: C. Bateria 22. Variorū tormentorum, quib⁹ Brandenburgici igneos globos projiciunt. D. Bateria 12. tormentorū major. E. Bat: 5. tormentorū majorum. F. Bat: 4. tormentorū majorū. G. Bat: 6. tormentorū majorū. H. Bat: supra muros expugnatos 9. tormentorum majorum. I. Bat: in expugnato majori propugnaculo 5. torment: maj: K. Bat: 8. tormētorum quibus Suevi jaculantur. L. Locus 8. Mortariorū Hispanici Laboratoris. M. Locus 4. Mortariorū Brande. N. Locus 8. Mortariorum. O. Locus 6. Mortariorum. P. Locus 4. Mortariorum. Q. 2. Loci duorum Mortarior: subruptura expugnata. R. Bateria 2. tormentorū minorum pro eruptionibus. S. Bat: 2. tormentorū minorū pro eruptionibus. T. Tria propugnacula unacū Muris undiquidemoltia 26. Julij ā nostris expug: V. Rupturae in muro interiori. W. Fossa tres perticas profūda, vltra 30. passus lata, nostris iam fere impleta. X. Cuniculi obsessorum. Y. Cuniculi nostri. Z. Reservatio militum ubi etiam pars Croatarū et Ungarorū in Vigilat. 1. Oppugnatio Elect. Bavariae. 2. Pomoeriū majus plenū dōib⁹ unacum vna Muschea, sive Templo Turcico. 3. Pomoerium minus. 4. Portae magnae. 5. Propugnaculū magnū 26. Julij ab Elect. Bavariae expugnatū. 6. Agger ab obsessis constructus nobis pro lorica serviens. 7. Cuniculus, vel agger supra rupturam constructus. 8. Scalae parvae. 9. Linea transversalis ā nostris ē magnis gerris Constructa. 10. Sepimentum ligneum. 11. Sepimentū ex saccis terraneis constructum. 12. Linea transversa ex saccis ter: 13. 3. Mortaria ā nostris lucrificata. 14. Linea transversalis abiegna. 15. Linea transv: terra, et lapidi⁹ constructa. 16. Sepimentū ex magnis gerris constructū ad pontem 17. Ob: 17. Pons hostilis ā nostris reparat⁹ 18. Porta parva. 19. Cuniculus sive agger novus ā nostris 29. Julij construct⁹ 20. Rupturae in magno Muro ad arcē. 21. 3. Mortaria a nostris in pomoerio expugnata et oclusa. 22. 3. tormenta ā nostris expugnata, et oclusa. 23. Porta ad pomoerium ā nostris septa. 24. Pons novus per fossam supra rupturam ā nostris ad tormenta, et mortaria in propugnaculū invehenda constructus. 25. Duae Bateriae ad jaculandū in propugnaculum. 26. Bat: trium tormentorū major: 27. Bateria trium tormentorū. 28. Bat: vbi prius 5. tormenta, postea autem 5. mortaria. 29. Bateria 4 tormentorum. 30. Bat: 6. tormentorū minorū pro eruptionibus in valle. 31. Bateria 12. tormentorum majorum. 32. Bateria 3. tormentorum. 33. Bat: 2. torment: pro eruptiō. 34. Locus trium Mortariorū. 35. Locus 7. Mortariorum. 36. Locus 2. Mortariorum. 37. Domus arma-

mentaria 22. Julij ebullita. 38. Muscheae sive Templa Turci. 39. Murus novs pro adeūda aquā. 40. Sepimentum inimici. 41. Mons S. Gerhardi.

Erklärung der Buchstaben, vnd Zieffer. A. Die Kayserliche Attaque. B. Chur: Brandenburg: Atta: C. Ein Stuckschantz von 22 St: woraus die Brandenburg: feyrige Kugl werfen. D. Stuck-Schantz von 12. halb Cart-haunen. E. Ein Schantz von 5. halb C: F. Stuck Schantz 4. halb Car: G. Schantz mit 6. halb Carth: H. Eine Stuck Schantz auf der Breche, vō. 9. Stucken. I. Schantz. auf dem grossen Rondell von 5. Stuck. K. Schätz. von 8. Stuck woraus die Schwäbische schi: L. Ein Kessel von 8. Mörsel von Spanischē Feýwerck: M. 4. Feýr Mörsel. der Brandburg: N. Kessel von 8. Mörsel. O. Ein Kessel von 6. feýr Mö: P. Kessel vō 4. feýr Mörschl. Q. 2 Kessel von 4 Feýr Mörs: R. 2. Feldstückl. S. aber 2. Feýr Mörscher. T. 3. Rondelln sambt Carthaunen. so die vnserere den 26. Julij mit Sturm erobert. V. Brech auf der Maur. W. Graben, so 3. Ruthen tieff, 30. Schritt breit, von vnseren eingefüllt wordten. X. Die feindliche Minen. Y. Unsere Minen. Z. Die Reserva wo Croaten ūd Vngarn stehen. 1. Chur-Bayrische Attaque. 2. Grosse Zwinger voller: Häuser sambt einer Musque. 3. Der kleine Zwinger. 4. Grosse pforten. 5. Rondell wo die Chur-Bayrische den 26. posto gefast. 6. Des Feinds Abschnidt. 7. Ein Neyer Lauffgraben. 8. Ein Kleine Stiegen. 9. Travers Linie im Rondell. 10. Ein Linie von pallisaten. 11. ein Brustwehr von säckē. 12. Travers vō Erd: Säcken. 13. 3. Pöller, von feindt erobt: 14. Travers vō Toñen vō Palli: 15. ein Trevers vō Stain, vō Erd: 16. Travers von schantzkörben. 17. Feindtliche Brucken, wir Ero: 18. Kleine Pforten. 19. Lauffgraben den 29. Juli. ge: 20. Die Breche. am Schloss. 21. 3. Pöller, in Zwinger bekom: 22. 3. Stuck, den. Feind ver ngglet: 23. Das Thor zum Zwinger von unss ver pallisatiert. 24. Neüe Brucken weliche wir über die Breche in das Rondell gebaut, Stuck vnd Mörsel, naust zu bringen. 25. 2. Cavalier von dar ins Rondell zu schiessen. 26. Stuck Schantz 3. halb Car: 27. Ein Schantz von 3. halb C: 28. Stuck Schantz. 5. halbe Carth: vnd 5. Feürmørsel. 29. Schantz nit 4. Stuck. 30. Stuckschantz von 6. Feldstü: 31. Schantz von 12. halb Carth. 32. Schantz vō. 3. Quartier Schl: 33. mer. 2. Feldstückel. 34. Ein Kessel von 3. feürmörs: 35. Kessel vō. 7. Feürmørseln. 36. aber. 2. Feürmørseln. 37. Das Munition hauss den 22. Julij zersprungen. 38. Türckitsche Kirchen. 39. Mauren. vmb das Wasser. hol: Ein Palancka. 41. St. Gerhardts Berg."

Jelezve a részletképen lent, a középtől balra: „Jacob Jezl fecit.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező $33 \times 44,8$ cm, a részletkép $21 \times 44,8$ cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz. nélkül.

A városkép az 59. sz. kompozícióra vezethető vissza; az előtér jobb sarkában látható katonák pedig a Greischer-kompozíció megfelelő részének másolatai. — Jakob Jezl (1644—1703) innsbrucki születésű rézmetszőre vonatkozólag lásd: Thieme—Becker XVIII. 548—549 — Az azonos lemezről nyomtatott déli részletet lásd a 113/d sz.-nál. A lapon a városok alaprajza is megtalálható.

IRODALOM: Majláth, katalógus 973. sz. — Lanfranchi 61. sz. — Kuzsinszky 38. — Kremmer, német 166—167, 195—196 (részletképekkel). — Layer 22. — Kelényi, ábrázolások 140. sz.

g) Buda ostroma. 1686

Az egész lap címe a részletkép felső részén, a keret alatt: „PROSPETTIVA DELLA REAL CITTA DI BVDA CON LI TRE ATTACCHI”.

A részletkép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIO FI”.

Oldalszám a részletkép jobb felső sarkában, a kereten belül: „208”.

Rézkarc, körülvágott, az egész kép $27,4 \times 39$ cm, a részletkép $15,3 \times 39$ cm.

Megjelent: L' VNGHERIA / VENDICATA, / O SIANO / LI FELICI SVCESSI, / E GLORIOSI VITTORIE, / RIPORTATE / DALLE ARME / IMPERIALI, / SOPRA / LE OTTOMANE E RIBELLE / Nell' Anno 1686. / . . . DESCRITTI / DAL DOTT. CARLO MANONE. / . . . ALL' ILL.^{MO}, ET ECC.^{NO} SIG. / DON GIOVANNI / CHRISTIANO DE LANDAS, / CO. DI LOVVIGNIES & C, / . . . IN MILANO, / Per Federico Agnelli Scultore, e Stampatore. 208—209. old. között.

Nyomtatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 216—217. old. között: „DICHiaratione Delli trè Attacchi dell'Assedio della Real Città di BVDA. A. Attacco delli Imperiali B. Attacco delli Brandenburghesi C. Batteria die 22. Cannoni diuersi, co' quali batteuano li Brandenburghesi la Piazza D. Batteria di 12. pezzi grossi E. Batteria di 5. pezzi grossi F. Batteria di 4. pezzi grossi. G. Batteria di 6. pezzi grossi H. Batteria di 9. pezzi maggiori sopra le muraglie guadagnate. I. Batteria di 5. pezzi nel baloardo maggiore combattuto. K. Batteria di 8. pezzi, co' quali batteuano li Sueui. L. Luogo di 8. mortari dell' artificio Spagnuolo, M. Luogo di 4. mortari delli Brandenburghesi. N. Sito delli 6. mortari. O. Sito delli 6. mortari. P. Luogo delli 4. mortari. Q. Due luoghi delli 2. mortari sotto la rottura guadagnata. R. Batteria di due pezzi minori per le fortite. S. Batteria di 2. pezzi minori in seruizio delle fortite. T. Trè frontiere insieme co' muri totalmente demoliti a' 26. Luglio, e guadagnate de' Cesarei. V. Rottura nel muro di dentro. W. Fossa profonda 3. pertiche, larga 30. passi, riempita da Cesarei. X Mine delli Assediati. Y. Mine dell' Assediati. Z. Soldati di risserua, doue stanno di guardia Vngari in parte, e in parte Croati. 1. Attacco dell' Elettore di Bauiera. 2. Piazza grande piena di case, con vna Moschea. 3. Piazza Murata. 4. Porte grandi. 5. Bastion grande combattuto dall' Elettore di Bauiera a' 26. Luglio. 6. Riparo fatto dagl' assediati, per battere gl'aggressori. 7. Riparo fabricato sopra la rottura. 8. Sale picciole. 9. Linea transuersale fabricata da nostri. 10. Siepe di legno. 11. Siepe fatta con sacchi di terra. 12. Siepe transuersale composta con sacchi di terra. 13. Tre mortari guadagnati dagli assediati. 14. Linea transuersale fatta di legnami. 15. Linea transuersale fatta con terra, e sassi. 16. Linea transuersale fatta di grossa gera per guadagnar il Ponte. 17. Ponte de Turchi riparato dagli Assediati. 18. Porta picciola. 19. Riparo nuouo fatto dalli assediati a' 29. Luglio. 20. Rottura nel muro grande vicino la torre. 21. Trè mortari guadagnati dagli Assediati, & inchiodati, e rinchiusi. 22. Altri trè mortari similmente guadagnati, e rinchiusi. 23. Porta alla Piazza chiusa dalli Assediati. 24. Ponte nuouo fabricato dagli Assediati sepra la rottura per passarui sopra con l' artigliere, e mortari. 25. Due batterie per battere la muraglia. 26. Batteria di 3. cannoni grossi. 27.

Batteria di 3. cannoni. 28. Batteria, che prima era di 5. cannoni, e poi di 5. mortari. 29. Batteria di 5. cannoni. 30. Batteria di 6. cannoni piccioli per le fortite della valle. 31. Batteria di 2 cannoni grossi. 32. Batteria di 3. cannoni. 33. Batteria di 2. cannoni per le fortite. 34. Luogo di 3. mortari. 35. Luogo di 7. mortari. 36. Luogo di 2. mortari. 37. Casa d'armi disfatta a' 22. Luglio. 38. Moschea, ò Chiesa de Turchi. 39. Muro nuoue per l'acqua. 40. Siepe, ò ripare de Turchi. 41. Monte di S. Gerardo."

BTM (szétvágott példány).

A kompozíció az 59. sz. képre vezethető vissza, csak a staffázs-alakokban mutatkozik eltérés. — Valószínűleg Federico Agnelli műve; vö.: 51/a sz. kompozíció. — Az azonos lemezről nyomtatott déli részlet a 113/e sz.-nál. A lapon a városok alaprajza is látható.

IRODALOM: Majláth, katalógus 964. sz. — Lanfrancioni 82. sz. (megjelent 1686-ban). — Apponyi 1225. sz. (1686). — Kuzsinszky 39 (1686). — Kremmer, olasz 258 (1689). — Kelényi, bibliográfia 1183. sz. (1687). — Luyer 23 (1686). — Kelényi, ábrázolások 157. sz. (1687). — Károlyi—Wellmann 293, 404 (részletképpel).

h) Buda ostroma. 1686

A részletkép címe fent a képen szószalagon: „PROSPETTO DELLA CITTÁ DI BVDA DALLA PARTE DEL DANVBIO CON L'ATTACCO DE GL' IMPERIALI.”

A részletkép megfelelő helyén: „BVDA — DANVBIO — Monte di S. Ghierardo — Citta' del Accqua — Citta' Bassa — Reg.^o Staremberg — Reg.^o del Tingen — Reg.^o del Lorena — Reg.^o del Diepental — Reg.^o del Susa — Reg.^o del Mansfeld — Reg.^o di Neoburgo — Reg. Keyserstain”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 19,5×70,7 cm, a részletkép kb. 17×54 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

Az 59. sz. kompozíció városképe, díszes keretbe foglalva. Az előtér staffázsalakjai elmaradtak. — A kompozíció ma ismert formájában befejezetlennek hat, valószínűleg egy nagyobb lap részlete, amelynek további részei elvesztek vagy lappanganak. — A déli részletet, amelyet azonos lemezről nyomtattak, lásd a 113/f sz.-nál.

IRODALOM: Lanfrancioni 116. sz. — Kuzsinszky 39 (valószínűleg arckép keretéből). — Kremmer, olasz 258 (ua.). — Kelényi, ábrázolások 138. sz.

i) Buda ostroma. 1686

Címe fent a képen szószalagon: „Offen.”

A kép megfelelő helyén: „Pest — Tonau Flus”.

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a jobb alsó sarokban, díszes keretben: „A die Press an der Festung B Das Wasser Thor C Press an der Vorstatt D. Ploek Hauss E. Paýrische Pattrý F Keyjs. Aproche G. 4. Kaýs. Battrien H. Brandburg. Aproche sambt. . . [levágva] J. Schwebische Aproche K. Schwebische Patrie worauss zu der Press geschossen L Geschütz [?] mauren zu dem Wasser O Schloss Zwinger P Dass Schloss.”

Oldalszám jobbra lent: „No. 54.”

Toll, tus, két darabból összeragasztott papiroson, 28,2×71,6 cm.

BTM, lt. sz.: 16672.

Az 59. sz. kompozíció típusához tartozik, a XVII. század végén keletkezhetett másolat.

IRODALOM: Layer 23.

60. Buda látképe ágyúállásokkal (J. van der Nypoort) — LXIV. tábla

Címe fent a képben, a geometriai ábra alatt szószalagon: „OFFEN”.

Oldalszám balra fent a kereten kívül: „75”.

Rézkarc, 17,3×11,4 cm.

Megjelent: Ertz-Herzogliche / Handgriffe / Dess / Zirckels vnd Linial, / ... Beschrieben von ... Anthoni Ernst Burckhard von Bireckenstein. / Wienn, / Mit Röm. Käyserl. Majest. Befreyung. / In Verlegung dess Verfassers. / Gedruckt bey Johann van Ghelen, ANNO M. DC. LXXXVI. 75. o. mellett.

A leírt első állapot a könyv 1689, 1697 és 1698. évi kiadásában változatlanul a 75. o. mellett jelent meg. Ezek a kiadások Augsburgban jelentek meg Jakob Koppmayernél.

A II. állapot változatlan, de alul a keret alatt „mmm” jelzéssel bővült. Ez az állapot három új kiadásban található. 1699-ben Augsburgban Koppmayer adta ki újra a könyvet, 1713-ban ugyanott Daniel Walder, 1731-ben David Raymund Mertz és Johann Jakob Mayer, szintén Augsburgban.

BTM.

III. állapot: a kép alatt az „mmm” jelzés megmaradt, de fent a „75” helyett a felső jobb sarokban a kereten kívül „120” jelzés látható. Megjelent a könyv utolsó, év nélkül napvilágot látott kiadásában. Címe: Anweisung / Zum / Zirckel und Linial Gebrauch / so wohl / vor die Jugend als Professionisten / und Handwerker. / Verlegt in Augsburg / von Johann Georg Hertel. A kép a könyv 120. oldalán található.

MTKcs.

Egy 1606. évi Dilich-típusú látkép kettéosztásából keletkezett átdolgozás. — Mestere, Justus van der Nypoort a XVII. században működött holland festő, rajzoló és rézmetsző. Vö.: Rózsa Gy., A Bireckenstein-féle metszeteskönyv (Justus van der Nypoort magyar vonatkozású művei). Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 25—45. Meg kell itt jegyeznünk — bár a budapesti látképekre nem vonatkozik — , hogy Borsa Gedeon szíveségéből egy eddig ismeretlen kiadás létezéséről is tudomást szerezhettünk. A címlapja „169°” évszámot visel, de a lemezek állapota alapján ezt sajtóhibának kell tekintenünk; az 1698. évi már leírt, és az 1699. évi kiadás közé kell megjelenését helyezni. Az egyes lapokon ugyanis még nincsenek meg az előzőr 1699-ben jelentkező betűjelzések, de az „n”-es jelölést még nem törölték ki. A 73-as sz. Nagykanizsa lemeze már letörött, az oldalszám a kereten belül került, de alul a betűjelzés még hiányzik. Az „n”-es jelölés nem terjed ki a könyv minden lapjára, csak 31-re, pontos szerepe még jelenleg sem világos. Az elmondottak alapján az „n”-nel megjelölt lapoknál a leírt I. és II. állapot között még egy eltérő állapottal kell számolnunk.

IRODALOM: Majláth, katalógus 922. sz. (a könyv nem létező 1690. évi kiadásáról beszél). — Lanfranceschi 106. sz. (ua.). — Gerecze 589. h. — Kuzsinszky 35. — Kremmer, német 189—190 (a nem létező 1690. évi kiadásra hivatkozik). — Schoen, Lantos 660. sz. — Kelényi, bibliográfia 592. sz. — Schoen, Csillag 26. sz. (mesterét tévesen Amblingnak tartja). — Kelényi, ábrázolások 57, 41. sz. (utóbbi számon a lapnak egy csonka példányát írja le). — Rózsa Gy., A Birkenstein-féle metszeteskönyv (Justus von der Nypoort magyar vonatkozású művei). Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 30.

61. Buda látképe. Részlet a Lamprecht-család címerét ábrázoló lapról — LXV. tábla

A részletkép címe fent a keret alatt: „OFEN.”

Az alsó részen a címerben: „v. LAMPRECHT.”

Szövege az egész kép alatt: „Nach Honig lüsterte den Bär. Da trat ein Füchlein schlau daher. Gestrenger Herr! Wollt ihr euch laben? Auf ienen Baum giebt's Honigwaben. «Doch, sein halb Part». Sgilt, brumt der Bär Und warf die Waben redlich her. Indes verschmausst' der Fuchs die Beute Allein u: suchte dann das Weite.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező szöveg nélkül 14,2×12,2 cm, a részletkép 7,1×12,1 cm.

MTKcs, BTM.

Az 1686. évi Birken-féle kép — 43/h sz. — kettéosztásából keletkezett változat. — Mestere, megjelenési helye és éve ismeretlen, de a következő számon leírt gyengébb másolatából következtetve 1686 és 1688 között keletkezhetett. Más magyar városok képét is ismerjük ugyanebből a sorozatból. — Publikálatlan.

a) Buda látképe Magyarország térképének keretdíszítésén (J. Azelt)

Az egész lap címe a térkép bal alsó sarkában táblán: „Ungarn, / Siebenbürgen, Walla- / chey, Moldau und / Angrenzende Türeci- / sche Länder, bissnacher / Constantinopel”. A kereten „RAAB — HERMANN-STADT — GRIECHISCH WEISSENBURG — STUHL WEISSENBURG — GIULA — BOROS IENŐ — CONSTANTINOPOLIS — OFEN — GRAN — TEMESWAR — ERLA — S. MARTINSBERG — VILLECK — CASCHAU — PRESBURG — WIEN” látképe és „SAMOS VIWAR — CANISCHA — NEUHAÜSEL — GROSSWARDEIN — PETRINIA — LEOPOLD-STADT — ZACKMAR — Comorn” alaprajza.

A részletkép címe fent a képben, a kereten belül: „OFEN”.

A kép megfelelő helyén: „Schif Bruck — Danubius Fluvius”.

Jelezve az egész kép címe alatt: „Zufinden bey Johann Hoffmann Kunsthändler in Nürnberg.” — Borosjenő képének alsó bal sarkában: „Azelt sc.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez 37,2×91,7 cm, a részletkép 5×11,4 cm.

BTM (csak a részlet).

II. állapota átdolgozott lemezről nyomtatva, több satírozással megjelent: Ungarisches / Städt — Büchlein, / . . . mit beygefügter völligen / Unga-

rischer Land-Charte, / von Passau biss Constantinopel / und / etlichen Kupffer gebrachte / Ungar. Städten und Vestungen, / besten Fleissen zu sammen getragen, / Und mit einem Anhang der denckwürdigsten [!] Sachen / biss auf dieses 1688 ste Jahr vermehret von / J. M. L. / Nürnberg, verlegt von Johann Hoffmann, / Buch- und Kunst-Händlern. Az 1. o. előtt.

BTM.

A 61. sz. kép városképét veszi át. Az I. állapotban csak a részletkép ismert, de ez valószínűleg ugyanabban a műben jelent meg, mint az átdolgozott lemezé. — Johann Azelt nürnbergi rajzoló és rézmetsző 1672 és 1692 körül működött. Vö.: Thieme—Becker II. 293.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 50. sz. (I. áll.).

62. Buda égése. 1723 — LXXIII. tábla

Címe a jobb alsó sarokban falmaradványon: „Vorstellung / der Haupt-Vestung / Offen, wie solche / durch eine entsetzlich-wü- / thende Feuers Brunst / fast völlig ruinirt und / eingeäschert worden.”

Rézkarc és rézmetszet, 17 × 26,5 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 2932.

Az 59. sz. kép típusát variálja, az esemény ábrázolásával és az előtér alakjaival kiegészítve. Az eseményre vonatkozólag lásd: Némethy L., Nagyboldogasszonyról nevezett budapestvári főtemplom történelme. Esztergom 1876, 139.

IRODALOM: Bubics 45. sz. (pontatlan címmel, 1724). — Kremmer, német 165—166 (az 1686. évi ostrommal hozza kapcsolatba és Ambling körébe utalja).

C) PEST LÁTKÉPEI

63. Pest látképe mint közmondás illusztrációjának háttere (M. Merian) — XXIV. tábla

Címe a városkép felett a képben: „Pest”.

Címe az egész kép felett a kereten kívül: „EXPERTE / K · / CURRIT.”

Szövege a kép alatt: „EXPERTE CURRIT, nunc huc, nunc volvitur illuc, Res faciens, nulla sedeq; Luna manet. / Erfahrung laufft die Luna forht, / Bald ist sie hier, bald ist sie dort. / Sie richt ihr Sachen fleissig aus, / Daher bleibt sie nicht lang zu Hauss.” A képben leveleket tartó kéz felett: „EPISTO / LIS / & / CURA.”

Rézkarca és rézmetszet, 9,8×15 cm.

Megjelent: Thesaurvs philo-politicvs. Hoc est: emblemata sive moralia politica. . . Opera. studio ac inventione Danielis Meissneri. . . Zu Franckfurt am Mayn / bey Eberhard Kicsern / Burgern vnd Kupfferstechern daselbst zufinden című gyűjteményben. Ez a lap az I. kötet 4. rész 32. oldalaként jelent meg, amelynek első német nyelvű kiadása 1624-ben, első latin nyelvű kiadása 1626-ban látott napvilágot.

A könyvnek Magyarországon egyetlen teljes példányát sem sikerült megtalálni, ezért történetét és a lemezek állapotának leírását Bachmann (17–22) alapján adjuk.

I. állapot: írás előtt, nem sikerült megtalálni.

II. állapot: a leírt (BTM).

III. állapot: a jobb felső sarokban a kereten kívül „32” számmal és a város neve mellett „in Ungarn.” kiegészítéssel bővült (BTM).

IV. állapot: talán nincs is ebből a lapból.

V. állapot: a jelzés megváltozott. A jobb felső sarokban „H 86” jelöléssel megjelent 1637–38-ban a Sciographia Cosmica. Das ist: Newes Emblematisches Büchle. . . Nürnberg. In Verlegung Paulus Fürst. . . 8. kötete 86. oldalaként. Ennek az összeállításnak második kiadása 1642-ben jelent meg. 1678-ban Fürst örökösei adják ki újra Nürnbergben Daniel Meissners P. L. C. Sciographia Cosmica. . . Paulus Fürst secl. Witwe und Erben címen. Utolsó kiadását 1700-ból ismerjük Politica-politica. . . címen, Fürst veje, Rudolf Jakob Helmer adta ki új formátumban, minden oldalra két-két képet helyezve.

Egy 1606. évi Dilich-típusú látkép kettéosztásából keletkezett a városkép. — Bachmann szerint Matthaeus Merian műve. Vö.: 11. sz. kompozíció.

IRODALOM: Majláth, katalógus 948. sz. — Lanfrancioni 26. sz. — Kuzsinszky 8 (mind II. áll.). — Daniel Meissners Thesaurus Philopoliticus. Neu herausgegeben und eingeleitet von Dr. Fritz Hermann und Dr. Leonhard Kraft. Heidelberg 1927, 196. — Schoen, Csillag 19. sz. (V. áll.). — Buchmann 195.

a) Pest látképe (G. Bouttats)

Címe fent a kereten belül, szószalagon: „PESTH.”

A képpen a megfelelő helyen: „BVDA.”

Jelezve a kép bal alsó sarka alatt: „I. Peeters ex. op. De. Scoen. Mert. Ant.”

Rézkaré és rézmetszet, 11,8 × 27,3 cm.

Megjelent egy cím, megjelenési hely és idő nélküli város-, illetve csataképgyűjteményben. Szövegének, amely holland és francia nyelvű változatban ismert, kezdete: „KORTE / BESCHRYVINGHE, / ENDE AENWYSINGHE DER PLAETSEN IN DESFN BOECK, / met hunnen teghen woordighen Standt, pertinentelijck uyt-ghebeldt, in / OOSTEN-RYCK.” Vége: „T'ANTWERPEN, By Jacobus Peeters, op de Schoenmert, met alderhande Landt-Kaerten, soo groote als kleyne gelimincert als wit.” Francia szöveg kezdete: BRIEFVE [!] / DESCRIPTION, / ET DEMONSTRATION DES PLACES ET VILLES CONTENUEES EN CE LIVRE, / exactement delinéées comme elles sont á présent.” Vége: „A ANVERS. / Chez Jacques Peeters Marchand sur le Marche ou Souliers, on y trouve vendre toute sorte de Stampes en taille douce . . .”

MTKcs, BTM.

A Kieser—Meissner-féle kompozíció átdolgozása, az előtérben stafázsalakokkal bővítve. — A művészre — Gaspar Bouttatsra —, illetve a kiadóra — Jacób Peetersre — nézve lásd a 32/b sz.-nál mondottakat. Ugyanitt a megjelenés idejére vonatkozó következtetések is.

IRODALOM: Bubits 39. sz. — Majláth, katalógus 949. sz. — Lanfrancioni 42. sz. — Kuzsinszky 15. — Kremmer, német 197, részletképek: 196, 201. — Schoen, Lantos 650. sz. — Kelényi, bibliográfia 249. sz. — Layer 87. — Schoen, Csillag 23. sz. — Kelényi, ábrázolások 62. sz.

64. Pest látképe — XXIV. tábla

Címe a képpen: „Pest.”

Oldalszám a bal felső sarokban, a kereten belül: „P. 452.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 6 × 11,5 cm.

MTKcs, BTM.

II. állapota, átdolgozott lemezzől nyomtatva, a bal felső sarokban „P. 375.” jelzéssel megjelent: Türkisches / Städt—Büchlein: / . . . mit allem Fleiss beschrieben, / durch / Theophilum Urbinum. / In Verlegung Johann Hoffmanns, / Kunst-händlers in Nürnberg. Anno 1664. 374—375. o. között.

MTKcs.

A városkép Kieser—Meissnerre vezethető vissza, de az alakok elmaradtak és a budai részből kevesebb látszik.

IRODALOM: Majláth, katalógus 947. sz. (II. áll.). — Lanfranchi 27. sz. — Kuzsinszky 12. — Kremmer, német 153—154 (J. Sandrart műve, II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 60. sz. (megjelenési hely nélkül).

65. Pest látképe (J. van der Nypoort) — LXIV. tábla

Címe fent a képben, a geometriai ábra alatt szószalagon: „PEST”.

A képben a megfelelő helyen: „Danubius flu:”

Oldalszám a jobb felső sarokban: „74”.

Rézkarc, 17,3 × 11,6 cm.

Megjelent: Ertz—Herzogliche / Handgriffe / Dess / Zirkels vnd Linials, / . . . Beschrieben von . . . Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein. / Wienn, / Mit Röm. Käyserl. Majest. Befreyung. / In Verlegung dess Verfassers. / Gedruckt bey Johann von Ghelen, ANNO M. DC. LXXXVI. 74. o. mellett.

A leírt I. állapot a könyv 1689, 1697 és 1698. évi kiadásában — mind Augsburgban jelent meg Jacob Koppmayernél — változatlanul a 74. o. mellett található.

MTKcs, BTM.

A II. állapot változatlan, de alul a kép alatt „111” jelzéssel bővült. Ez az állapot három kiadásban jelent meg. 1699-ben Augsburgban Koppmayer adta ki újra a könyvet, 1713-ban ugyanott Daniel Walder, 1731-ben David Raymund Mertz és Johann Jacob Mayer szintén Augsburgban.

III. állapot: a kép alatt az „111” jelzés megmaradt, de fent a „74” helyett a felső jobb sarokban a kereten kívül „118” látható. Megjelent a könyv utolsó, év nélkül napvilágot látott kiadásában. Címe: Anweisung / Zum / Zirkel und Linial Gebrauch / so wohl / vor die Jugend als Professionisten / und Handwerker. / Verlegt in Augsburg / von Johann Georg Hertel. A kép a könyv 118. oldalán található.

MTKcs.

Egy 1606. évi Dilich-típusú látkép kettéosztásából keletkezett átdolgozás. — Mesterérc, Justus van der Nypoortra vonatkozólag lásd a 60. sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 946. sz. (a könyv nem létező 1690. évi kiadásáról beszél). — Lanfranchi 105. sz. (ua.). — Gerecze 589. — Kuzsinszky 35. — Kremmer, német 189 (a nem létező 1690. évi kiadásra hivatkozik). — Schoen, Lantos 662. sz. — Kelényi, bibliográfia 592. sz. — Schoen, Csillag 27. sz. (mesterét tévesen Amblingnak tartja). — Kelényi, ábrázolások 65, 64. sz. (utóbbi számon a lapnak egy csonka példányát írja le). — Rózsa Gy., A Birckenstein-féle metszeteskönyv (Justus van der Nypoort magyar vonatkozású művei). Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 30.

66. Pest látképe a Lamparter v. Ramsbach-család címerét ábrázoló lapról — LXV. tábla

Címe a részletképben fent a keret alatt: „PESTH.”

Az alsó részen a címerben: „LAMPARTER v. RAMSBACH.”

Szövege az egész kép alatt: „Zwei Hunde zankten sich um einen Braten. Ein Rabe sah's und flog herbei. — Euch Herrn ist's wahrlich einerlei

Wer ihn erhält. — Drum lasst euch rathen! »Um euren Frieden nicht zu stören: »So muss der Braten mir gehören. »Weg war der Braten, u. die Hunde sah'n Sich gegenseitig als geprellte an.»

Rézkarca, körülvágott, az egész képmező szöveg nélkül 14,2×12,1 cm, a részletkép 7,1×12,1 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 28224.

Az 1686. évi Birken-féle kép — 43/h sz. — kettéosztásából keletkezett változat. Más magyar városok képét is ismerjük ugyanebből a sorozatból. — Mesterc, megjelenési helye és ideje ismeretlen. — Publikálatlan.

a) Pest látképe

Címe fent a keret alatt: „Pesth.”

Rézmetset kézzel színezve, körülvágott, a képmező 16,1×26,7 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3835.

A 66. sz. kompozíció változata. — Publikálatlan.

D) ÓBUDA LÁTKÉPEI

67. Óbuda látképe (W. Dilich) — XVII. tábla

Címe fent a keret alatt: „ALT OFEN”.

Rézkaré, 9,6×13,2 cm.

Megjelent: Vngarische Chronica, . . . beschrieben / Durch / Wilhelm Dillich. / Gedruckt zu Cassel, durch Wilhelm / Wessel, 1600. 13/b—14/a levél között.

BTM.

Ez a pontos felvétel forrása az összes Óbudát ábrázoló XVII. századi metszetnek. — Dilichre vonatkozólag lásd a 6. sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Andresen 5/16. sz. — Kelényi, ábrázolások 66. sz. (!). — Fekete 407. o., XLVI. t. l.

a) Óbuda lakosságának kivonulása. 1596 (W. P. Zimmermann)

Címe balra fent a kereten belül: „Anno 1595 Den 22 ianuarius ALTOFEN”. (Az N betű fordítva.)

A kép megfelelő helyén: „ALT OFEN”.

A képen elhelyezett betűkhöz magyarázat a jobb felső sarokban, ráragasztott papíron: „A. Alt Ofen, zerstörte statt. B. Nevv Ofen. C. Thonau. D. Hussarn so die Turggen zu alt Ofen beleitten. E. Das volec so mit Haab vnd Gut zu den Christen fallen. F. 2 vvoll beladene Schiff.”

Szöveg a kép alá ragasztott papírsíkon: „Viel man han die alt Ofner betten, Sie von den Türcken zuerretten, Dahin schickt Baluy etlich Mann, Mitt denen ziehen sie daruon. Mit Weib vnd Kinder, Haab vnd Gut, Gen Gran sie kommen wolgemuth.”

Oldalszám a cím előtt, a bal felső sarokban, és a két ráragasztott papíron levő felirat előtt: „35” (összesen három helyen).

Rézkaré, 16,4×20,7 cm.

Megjelent: *Εκκονογογία*. / Aller deren Ungari- / schen Stát Vöstungē, Castellen vnd Häu- / scr . . . durch Wilhelm Petrum Zimmermann, / Burgern zu Augspurg, in Kupffer gradirt, vnd an tag geben . . . Dazu auch die Historia. . . Durch Samuelem Dilbaum / Augustanum . . . ANNO MDCIII. [Impresszum:] Gedruckt zu Augspurg, bey Christoff Mang, in verlegung Wilhelm Peter / Zimmermanns Im Jahr Christi 1603. 35. táblájaként.

MTKcs, BTM.

A legelső kiadást nem láttuk, csak Drugulin hivatkozásából (1096. sz.) ismerjük. A könyv belső címlapján látható, a későbbi kiadásokban átjavított 1603-as évszám mindenesetre azt bizonyítja, hogy a mű még ebben az évben napvilágot látott. 1604. és 1605. évi kiadása is ismert, ezekben a címlapnak csak lényegtelen tipográfiai változásait tapasztalhatjuk, a nyomda és kiadó azonos az első kiadásával. Tragor Ignác (Vác vára és képei. Vác 1906, 45) egy 1614. évi kiadást is említ. Mindenesetre a sok kiadásban a lemez változatlan maradt. Az eredetileg rézbe karcolt szöveg csúnyán sikerülhetett, ezért kellett külön ráragasztott papírra nyomtatott szöveggel eltakarni. A különböző kiadásokban a nyomtatott szövegekből háromféle variáns ismert, amelyek helyesírási tekintetben eltérnek egymástól.

A Dilich-kép átdolgozása, azt egészíti ki hajókkal és staffázsalakokkal. — Zimmermannra vonatkozólag lásd a 8. sz.-nál mondottakat. — Az ábrázolt eseményre vonatkozólag lásd: Fekete 166.

IRODALOM: Majláth, katalógus 861. sz. — Lanfrancioni 17. sz. — Gerecze 589. h. — Kuzsinszky 33. — Kremmer, német 132—134, 178—179 (képpel). — Layer 20. — Cennerné 199.

b) Óbuda látképe (J. van Vianen)

Címe fent a képben szószalagon: „BUDA VETUS / sive / ALT-OFFEN nunc / in Ruderibus”.

Szövege a kép alatt: „Buda prior fueram populis spectanda situque, Orbis Pannonii pulcer ocellus eram. Sed me Tempus edax consumsit: rudera tantum Antiqui servant nominis ista decus. I nunc Ambitio Turres ad sidera tolle: Integra cum videas oppida posse mori! HENR. CHR. de HENNIN.”

Jelezve a jobb alsó sarokban: „I V Vianen f.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „Pag. 200.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 18,7 × 12,9 cm, szöveg nélkül 15 × 12,9 cm.

Megjelent: JACOBI TOLLII / EPISTOLAE ITINERARIAE: / . . . cura et studio / HENRICI CHRISTIANI HENNINII. / AMSTELAE DAMI / Typis FRANCISCI HALMAE, Typographi, / sub signo Constantini Magni, M.D.CC. / Veneunt / In Officina JOANNIS ab OOSTERWYK Bibliopol. op den Dam, / ad insigne Ciceronis. 200—201. o. között.

A második kiadás 1714-ben jelent meg. Címe ugyanúgy kezdődik, vége: „. . . SECUNDA EDITIO / AMSTELAE DAMI. / Apud JOANNIS OOSTERWYK, Bibliopol. op den Dam. 1714.” A lap itt ugyanazon a helyen jelent meg, mint az első kiadásban.

MTKcs, BTM.

A városkép Dilich kompozíciójára vezethető vissza, újak az előtér staffázsalakjai. — Vianenre nézve lásd a 11/t sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Salamon F., Budapest története. I—III. köt. Bp. 1878—1885, II. köt. 482 („a rajz egy absurdum”), — Majláth, katalógus 889. sz. (mesterét tévesen Henninben jelöli meg). — Lanfrancioni 112. sz. — Apponyi 1511. sz. — Kuzsinszky 13. — Bibliofil 63. sz. — Kremmer, német 131—132. — Schoen, Lantos 632. sz. — Kelényi, bibliográfia 1516. sz. — Schoen, Csillag 39. sz. — Kelényi, ábrázolások 75. sz.

68. Óbuda látképe (W. Dilich) — XVII. tábla

Címe fent a képben a keret alatt: „ALT OFEN”.

Rézkarc, Kanizsa és Buda látképével közös lemeze 14,2×21,6 cm, a képmező 6,3×10 cm.

Megjelent: Vngarische / Chronica / . . . Durch / Wilhelm Schäfer, genannt Dilich. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, Anno 1606. 47. o.

A könyv második kiadásának címe: Kurtze / Beschreibung vnd eigentliche Abrisse dero Länder vnd Festungen, so / der Túrke biss dahero in Europa, besonders aber in / Vngern . . . mit krieg angefochten. . . sampt der Vnga- / rischen Chronica / Wilhelmi Dilichii. / Cum Gratia & Privilegio. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, / Anno MDCIX. Ebben a kiadásban a kép ugyanazon a helyen található.

A látkép valószínűleg eredeti felvétel alapján készült.

IRODALOM: Salmón F., Budapest története. I—III. köt. 1878—1885, II. köt. 482 (1606). — Lanfrancóni 55. sz. (1606). — Gerecze 590. h. (1609). — Kremmer, német 132 (1606). — Balogh 40 (1606).

a) Óbuda látképe

Címe fent a keret alatt: „ALTOFEN”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező 7,3×11,1 cm.

Megjelent: Neue Beschreibung / Des / Königreichs / Ungarn . . . Weiland von den berühmten sel. Herrn / Martino Zeilero beschrieben. / Anietzo aber . . . herausgegeben und verlegt / von JOHANN BEZA. / LEIPZIG, / Zu finden in Christian Kirchners Buchladen. / Gedruckt bey Johann Erich Hahnen, / 1664. 168—169. o. között, és HUNGARIA, / oder Neu-Vollständige Beschreibung / des gantzen / Königreichs / Ungarn / . . . Welche hiebevör der Welt-berühmte / Martin Zeiler / herausgegeben; / Nunmehr aber . . . biss das Jahr 1690. / ergäntzet Andreas Stübel. / Franckfurth und Leipzig. Anderer Theil. 684—685. o. között.

Az 1606. évi Dilich-kép másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 860. sz. — Kelényi, ábrázolások 74. sz. (1690).

b) Óbuda látképe

Címe fent a képben a keret alatt: „ALT OFEN”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Stadt Pest. 2. Stadt Ofen. 3. Alt Ofen.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „64”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező 6,1×10,7 cm.

Megjelent: Der / Donau-Strand / . . . beschrieben / durch / Sigmund von Birken C. Com. Pal. / Nebest XXXIII. Figuren der vornehmsten / Hungarischen Städte und Vestungen in Kupfer hervor gegeben / von Jacob Sandrart Kupfestecher / und Kunsthändler in Nürnberg. / ANNO Christi MDCLXIV. 64—65. o. között.

MPKcs, BTM.

A kompozíció az 1606. évi Dilich-látkép variánsa. — A rendkívül népszerű könyvnek sok kiadása volt; ezek címükben kisebb nagyobb eltéréseket mutatnak, de az illusztráció változatlan állapotban és ugyanazon a helyen jelent meg bennük. Utolsó ismert kiadása 1684-ből való. A könyv történetére vonatkozólag lásd a 43/b sz.-nál mondottakat. — A kép mestere Jakob Sandrart lehet (lásd uo.).

IRODALOM: Majláth, katalógus 858. sz. (1684). — Lanfranchi 32. sz. (1684). — Gereze 589. h. (1683, tévesen 1704). — Kuzsinszky 12 (1683, Sandrarttól). — Kremer, német 134, 138—139 (mesterét tévesen Amblingban jelöli meg). — Kelényi, bibliográfia 98. sz. (1684). — Kelényi, ábrázolások 67. sz. (1684). — Fekete 407. o., XLVI. t. 2.

c) Óbuda látképe

Címe fent a keret alatt: „BVDA VECCHIA”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Pest Città. 2. Buda Città. 3. Buda uechia.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a keret felett: ”93”.

Rézkarca, körülvágott, a képmező $5,9 \times 10,5$ cm.

Megjelent: L'ORIGINE / DEL / DANVBIO, / . . . Nouamente corretto . . . IN VENETIA, M. DC. LXXXV. / All' Insegna del Nome di Dio, dietro la / Chiesa di S. Zulian. / Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio. 96—97. o. között.

BTM.

Az 1606. évi Dilich-kompozíció változata. — Kelényi szerint 1684-ben is megjelent, az általa idézett példányból azonban a kép hiányzik. — Kiadó: Girolamo Albrizzi. — Az ORIGINE/E CORSO DEL/DANVBIO . . . In Norimberga & Venetia. 1689. / Con Licenza de Superiori című műben a mutató szerint a 69. o. mellett Óbuda képének kellene lennie, de az elérhető példányokból a kép hiányzik. Így nem sikerült megállapítani, hogy ugyanerről a képről, vagy egy variánsról van-e szó. Vö.: Kelényi, bibliográfia 391. sz.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 68, 71. sz.

d) Óbuda látképe (L. Mattioli)

Címe fent a keret alatt: „ALT OFEN BVDA”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1 Pest Città. 2 Buda Città. 3 Buda Vecchia.”

Jelezve a magyarázat végén: „Mattioli f.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a keret mellett kívül: „72”.

Rézkarca, körülvágott, a képmező $6,2 \times 10,7$ cm.

Megjelent: L'ORIGINE / DEL / DANVBIO, . . . In Norimberga, & in Bologna. M. DC. LXXIV. / Per Gioseffo Longhi. Con licenza de' Superiori. 72—73. o. között.

MFKes, BTM.

A könyv tipográfiaailag eltérő címlappal 1685-ben is megjelent. Az illusztráció ebben a második kiadásban változatlan állapotban került lenyomatásra, és ugyanazon a helyen jelent meg, mint az első kiadásban.

II. állapot: az eredeti „72”-es oldalszámot kivakarták, s helyette a kereten belül a jobb felső sarokba „155” számot írtak.

Megjelent: NOTIZIA/PARTICOLARE/Dello stato passato, e presente/DE' REGNI / D' VNGHERIA, / ... OPERA / Di D. Simpliciano Bizozeri, / ... IN BOLOGNA, M. DC. LXXXVI. / Per Gioseffo Longhi. Con Licenza de' Superiori. 154—155. o. között.

MTKcs, BTM.

III. állapot: a kereten belül írt oldalszámot „156”-ra javították.

Megjelent a Notizia 1687. évi kiadásában, amelynek címe csak az évszám tekintetében tér el a fent ismertetett első kiadásétól. Az illusztráció az utóbbi kiadásban a 156—157. o. között található.

Az 1606. évi Dilich-típus változata. — Mattiolira vonatkozólag lásd a 43/d sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 859. sz. (I. áll.). — Lanfranchi 113. sz. (I. áll.). — Kremmer, olasz 257 (I. áll.). — Layer 100 (I. áll.). — Kelényi, ábrázolások 71. sz. (II. áll.), 72. sz. (III. áll.). — Jajczay J., A megszentelt Pest-Buda. Bp. [1938], 12. kép (I. áll.).

e) Óbuda látképe

Címe fent a keret alatt: „BVDA VECCHIA”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1. Pesth Citta.

2. Offen Buda Citta. 3. Buda Vecchia.”

Oldalszám a bal felső sarokban, a kereten belül: „83”.

Rézkaré, 7,7 × 12,6 cm.

Megjelent: ORIGINE, / E CORSO / DEL / DANVBIO / ... NORIMBERGA. / Et in Macerata, Per il Piccini. 1685, / Con Licenza de' Superiori. 82—83. o. között.

Az 1606. évi Dilich-típus variánsa.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 70. sz.

f) Óbuda látképe

Címe fent a kereten belül: „ALT OFEN BVDA”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt: „1 Pest Citta.

2 Buda Citta. 3 Buda Vecchia.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „72”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 6 × 10,3 cm.

Megjelent: L'ORIGINE / DEL / DANVBIO, / ... In Milano, nella R. D. Corte, per Marc' Antonio / Pandolfo Malatesta Stampator Reg. Cam. [1685]. 72—73. o. között.

Az 1606. évi Dilich-kép változata.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 69. sz.

E) ALAPRAJZ ÉS MADÁRTÁV LAT

69. Buda és Pest alaprajza a fontosabb épületek madártávlati látképével — XXXII. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „PEST. — OFEN. — DANUBIUS FLUVIUS. — Blockhaus”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép bal oldalán: „Anweisung Der Buchstaben. A Das weiland Königliche Schlos und Residenz der Ungar: König. B Die Obere Statt. C Die Unter oder Wasser Statt. D Vor Stätte. F [!] Warme Bäder. G Christliche Kurchen anjezo Türkische Moskeen. H Andere Türkische Moskeen. I Die 3 Thor in der Ober Statt. K Thor in der Wasser Statt. L Zol Haus. M Schif Brücken von 63 Schiffen. N Der Gerhads Berg. O Anderes angelegenes Gebürg. P Wein Gebirg negst an der Statt. Q Alte Bateriaen davon in Vorigen belagerungen die Statt beschossen. R Zwo Neuerbaute Bastionen. S Eine Insul in der Thonau. T Türkische Begräbnis. U Garten untern Schlos.”

Rézkarc és rézmetszet, 27,2×34 cm.

Megjelent: Ofens / Glück- / Und / Unglücks-Fälle. / Das ist: / Eine kurze doch eigentliche Be- / schreibung, derer dapffern Thaten, / Belagerungen, Eroberungen und Scharmützel, die vor, in- und bey Ofen / sich ereignet und zugetragen / haben. Deme wird, dem geneigten Leser zu / Lieb, die Gelegenheit, ausführliche Be- / schreibung, und dapffermüthige Erobe- / rung, der Türkischen Insul und / Vestung / S. Maura, / annoch / beygefüget. / Von / M. / Gedruckt, im Jahr, 1684. 2—3 o. között, és Ofens / Glück- / Und / Unglücks-Fälle. / Das ist: / Eine eigentliche Beschreibung / der dapfern Thaten, Belagerungen, / Eroberungen und Scharmützel, die vor, / in — und bey Ofen, von derer Erbauung an, / biss ietzt sich ereignet und zu getragen / haben. / Neben einer kurzen Vorstellung der genug / bekanten Statt Pest, und was vor Rencontre / bey Selber etwa vorgegangen / seyn. / Dem annoch die Gelegenheit, aus- / führliche Beschreibung und dapfermüthige / Eroberung, der Türkischen / Insul un Vestung S. Maura / beygefüget worden / Von / M. / Gedruckt, im Jahr, 1684. 2—3. o. között.

Sematikus.

IRODALOM: Gerecze 583. h. — Layer 102. — Kelényi, ábrázolások 5, 181. sz. — Hubay 834, 835. sz.

70. Buda ostroma. 1684 (Hallart—Wening) — XXIX. tábla

Címe fent a képen a keret alatt: „PROSPECT der Statt Ofen wie solche von Alt / Ofen an zu sehen.”

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIVS FLVVIVS — Alt Ofen”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a nyugati ostromképen, vö.: 15. sz. kompozíció.

Rézkaré és rézmetszet, 29,5 × 40,2 cm.

BTM, App. m.

Egy négy lapból álló sorozat egyik darabja, Vö.: 15, 77 és 118. sz. kompozíció. Az előtér a 68. sz. kompozícióra vagy egyik variánsára emlékeztet. — Művészeire, L. N. Hallartra és Michael Weningre vonatkozólag lásd a 15. sz.-nál mondottakat.

IRODALOM: Nagler, Lexikon 6. sz. — Kelényi bibliográfia 99. sz. — Kelényi, ábrázolások 51. sz. (tévesen ezt tartja a 70/c sz. másolatának). — Károlyi—Wellmann XVII—XVIII. — Horler 43 (képpel).

a) Buda ostroma. 1686

Címe fent a keret alatt: „Gründliche vorstellung der Vestung Ofen wie solche von denen / Kaiserlichen 1686. belägert.”

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANUBIUS FLUVIUS — Alt Ofen”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 29,2 × 35,1 cm.

Megjelent: Die / In denen / Letzten Zügen, / Scuffzende / Türkische Vestung / Ofen. / Das ist / Eine ausführliche Beschreibung alles dessen, was Zeit wahren- / der Belagerung Ofens sich zugetra- / gen und begeben. / Neben einem warhafftig und / grundrichtigen Kupffer. / 1686.

Nyomtatott magyarázat a képen látható betűkhöz a mű 16. oldalán: „Verzeichnis der Buchstaben im Kupfer. A das Schloss. B die Unterstadt. C die Wasserstadt. D das Blockhaus auf dem Gerhards-Berg. E der Christen Kirch. F der Juden Kirch. G Chur Bayerischer Angriff. H das Kaiserl. Lager. I Kaiserl. Lauffgräben. K Kaiserl. grosse Batterien. L eine Batterie, die Ausfäll dardurch zu hintertreiben. M die von denen Kaiserl. zimlich durchschossene Mauren. N grosse Redoute worinnen 10. Stück. O Chur-Bayer. Batterien. P Mörsel und Bomben. Q Circumvallations-Linie. R eine Schanz bey Pest, worinnen Chur-Bayr. Garnison ligt. S Communications-Linie. T das Brandenb. Lager. V Brandenb. Feuer Mörsel und Bomben. W Türkische Begräbnissen. X halb abgebrochene Schiffbrücken, worauf die Türken die Donau bestreichen.”

MTKcs, BTM.

A 70. sz. kompozíció másolata, eltérő ostromművekkel. — Az idézett mű egyetlen ismert példányában a kép ugyan nem található, de a magyarázatokból következtetve valószínűleg ebben jelent meg.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 673. sz. (a metszetről mint hiányzóról beszél). — Kelényi, ábrázolások 174. sz. (téves megjelenési hellyel, mert az idézett helyen a 70/c sz. jelent meg). — Horler 49 (képpel).

b) Buda ostroma. 1686 (S. Bianchi)

Címe fent a keret alatt: „Veduta di BVDA nuoua uerso la Vecchia”.
A kép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIO”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 16,7 × 25,4 cm.

Megjelent: CONTINVAZIONE / DE SVCCESSI / . . . Descritti dal Padre Maestro Gio: Antonio / Panceri Milanese Carmelitano Regente / del Carmine di Milano. / DEDICATI / Al merito incomparabile / DELL' ILLVSTRISSIMO SIG. CONTE / ANTONIO BIGLIA / . . . IN MILANO 1687. Nella Stampa del Monza per Carlo Federico Ga- / gliardi, ad istanza di Giacinto Brena Libraro. 86—87. o. között.

A képen látható betűkhöz és számokhoz magyarázat a könyv 80—81. o. között, lásd a 15/b sz. kompozíciónál.

II. állapot: a jobb felső sarokban „86” oldalszámmal. Valószínűleg ugyanott jelent meg ez is.

BTM.

A 70. sz. kompozíció gyenge másolata. — Mestere Sebastiano Bianchi. Lásd a 15/b sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Kremmer, olasz 259. — Kelényi, ábrázolások 158. sz.

c) Buda ostroma. 1684

Címe fent a képen: „PROSPECT der Vestung Ofen, wie solche zu sehen von Alt Ofen wehrender Belägerung Anno 1684.”

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANUBIUS FLUVIUS — Alt Ofen”.

A képen látható számokhoz magyarázat a kép bal oldalán, szószalagon: „1 das Schloss. 2 das Blockhaus. 3 der Christen Kirch 4 Iuden Kirch 5 Churfürstl. Haubt Quart: 6 Kayserl. Attaque 7 Kayserl. Batterien 8 Churfürstl. Batt: 9 die under Stadt 10. Kayserl. Bresch 11. Churfürstliche Attaque 12 Türkische Moscheen 13 die Warme Bäder 14. Türkische Begräbnüsse 15. Seind Redouten umb den anfall von Erla zuverhindern. 16. Käyserl. Wagenburg 17 der Schlosgarten 18. abgerandte Brucken 19 der Parrad Platz. 20. Wasser Stadt.”

Rézkarc és rézmetszet, 28,4 × 40,8 cm.

Megjelent: THEATRI / EUROPAEI / CONTINUATI / Zwölffter Theil, / . . . Auch mit vielen darzu nöthigen Kupffer-Stücken und Bildnissen / Aussgezieret, und Verlegt. / Durch Matthäi Merians Sel. Erben. / Franckfurt am Mäyn, / Gedruckt bey Johann Görlin. Im Jahr M DC XCI. 1020—1021. o. között.

MTKcs, BTM.

A 70. sz. kompozíció pontos másolata. — A könyv még egyszer megjelent, eltérő tipográfiájú címlappal, azonos képanyaggal. Vö.: Bachmann 38—39.

IRODALOM: Bubits 56. sz. — Majláth, katalógus 963. sz. — Lanfranchi 49. sz. — Kuzsinszky 33. — Kremmer, német 123—125, 146—147 (az ifj. Merian műve). — Schoen, Lantos 652. sz. — Lajer 21. — Schoen, Csillag 20. sz. — Kelényi, ábrázolások 94. sz. (tévesen Hullart művének tartja; képpel). — Károlyi—Wellmann 137, 403 (képpel, tévesen Hallart művének tartja). — Bachmann 187.

71. Buda ostroma. 1686 (Fontana—Nessenthaler) — XXXIII. tábla

Az egész lap címét és jelzését lásd a 27. sz. kompozíciónál.

A képen elhelyezett számokhoz francia, olasz és német nyelvű magyarázat a kép alatt. Leírását lásd a 27. sz. kompozíciónál.

Rézkarca és rézmetszet, nyolc részből összeragasztva, az egész kép 77 × 154 cm.

BTM.

A kétségtelenül helyszíni felvételek alapján készült kép művészeire, Giovanni Domenico Fontanára és Elias Nessenthalerre vonatkozólag lásd a 27. sz. kompozíciónál mondottakat. Ugyanitt a kisebb, nyugati részlet leírása is.

IRODALOM: Die Belagerungen der Festung Ofen . . . von JOSEF NÉMEDY . . . Pest 1853, a lap aquatinta reprodukciójával. — Salamon F., Budapest története. I—III. köt. Bp. 1878—1885, II. 518—519. — Bubicz 60. sz. — Majláth, katalógus 905—906. sz. — Bubicz Zs., Cornaro Frigyes velencei követ jelentései Buda várának 1686-ban történt ostromáról és visszavételéről. Bp. 1891, LXXV—LXXVI (képekkel). — Divald 98. — Gerecze 590. h. — Kuzsinszky 35. — Lux 31. — Kremmer, német 148—149. — Kelenyi, ábrázolások 131. sz. — Károlyi—Wellmann XVIII. — Pataky 19, 190, 302 (részletképpel).

III. KELETI NÉZET

A) BUDA ÉS PEST LÁTKÉPEI

72. Buda ostroma. 1542 (E. Vico) — V. tábla

Címe nincs.

Részben a megfelelő, részben hibás helyeken: „BVDA — M. S. SIDERO. — CASTELLO — Cittadella — piazza [z betűk fordítva] — ARSENALE — Isola de. s. Margarita — PESTE — DANVBIO FIVME. — porta di Vaccia — Guardia de la uitaliae & plane — porta d agria — PIANO SVGGETTO A BVDA — LEVANTE — MEZZO DI — PONENTE — TRAMONTANA”.

Jelezve a kép jobb alsó részén: „E. V. 1542.”

Rézmetset, 29 × 40,5 cm.

BTM, App. m.

Az elrendezés nagyjából megfelel a valóságos helyzetnek, de az egyes építészeti részletek teljesen légből kapottak. — A monogramból következtetve Enea Vico (1523—1567) parmai rézmetsző műve. Vö.: Thicme—Becker XXXIV. 328—329.

IRODALOM: Majláth, katalógus 953. sz. — Lanfranconi 5. sz. — Szilágyi S., A magyar nemzet története. V. köt. Bp. 1897, 232—233. o. között (képe). — Kuzsinszky 34. — Kremmer, olasz 249—250. — Bibliofil 14. sz. — Kremmer, német 136. — Layer 19, 20. — Budapest III (1947) 345 (részletkép).

73. Török körmenet a háttérben Buda és Pest látképével — II. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „S. MARTHA CHIESA DE CHRISTIAN — QVONDAM NOSTRA DONNA ADESO MESZIT DE'THVRCHI — IL CASTELLO REGALE BVDA. OFEN — MONTAGNA DI S. BIAZIO — DANVBIVS FL. — PEST”.

Fametszet, a képmező 15 × 26,5 cm.

Megjelent: Neuwe Chronica / Tůrckischer nation, / von Tůrcken selbs beschrieben: / Volgendts gemehrt, vnnd in vier / Bůcher abgetheilt: / . . . Alles jetzo durch Hansen Lewenklaw von Amelbeurn, vnser Teutschen Nation / zu sonderm Nutz vnd Wolgefallen zusammen gefasset, gestellt, vber- / sehen, vnnd in Truck verfertigt. / 1595. / Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, bey Andres / Wechels seligen Erben, nemlich, Claudi de Marne / vnd Johann Aubri. 118—119. o. között.

MTKcs, BTM.

A fordított állású látkép a Braun—Hogenbergnél megjelent keleti látkép forrása.

IRODALOM: Majláth, katalógus 887. sz. — Lanfranchi 29. sz. — Kuzsinszky 42. — Bibliofil 12. sz. (képpel). — Schoen, Lantos 11. sz. — Ballagi 924. sz. — Schoen, Csillag 5. sz., III. t.

74. Buda ostroma. 1602 — XV. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „Belegerung der Königlichen Stadt Offen vnd Best / Anno 1602.”

A kép megfelelő helyén: „FLV: DANVBIVS”.

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz a kép alján táblán: „A Ofen B Schlos C erhardp. D Kinglich Stall. E phestt. F der direken Schantz G bat vnd forstat. H der Tireken leger I graf von Sulz reg: K waloner regementt L Schwartzenburg reg M graf von ost frislont. N her von altham reg O her von starnburg reg. P die Schiff brucken Q Schantz vor der schif R sein die scharmitz die zfori S polnitz Reitter. T Kosacken. V Reiterwah W insel mitt Stuck X graf von sulz zelt unb Stuck. Y ih fürstliche burleich erz. her. matias Z her oberster felt marsalek zelt. AA margadenter schiff. BB der renfanen. CC drei Kornett Kireser DD graf von durn. EE ober von farenstein FF her gohnitz GG ober schonessgy. her von hermenstein. HH ober venatzgi. Rein graff ober megen reiter II ober von schenderg rege ober nadasti husar KK ober von hofkirgen [levágott szavak] LL her von gera MM steirisch 4 frank NN berg mitt gestef stuck. OO schantz auf den derg PP starndergerisch do sta. QQ stuck zum sturm. RR alba man gesturm-tett”.

Rézkarc, körülvágott, a képmező 18×27,2 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM. lt. sz. nélkül.

A következő képpel feltűnő egyezéseket mutat. Nincs ugyan datálva és művésze is ismeretlen, de valószínűleg még az eseménnyel ugyanegy évben keletkezett.

IRODALOM: Kremmer, német 109—110, 137, 207 (szerinte Alexander Mair műve és Zimmermann később idézendő lapjának másolata). — Fekete 403. o., XI. t.

a) Buda ostroma. 1602 (J. Sibmacher)

Címe a kép felett: „ABRIS DER KÖNIGLICHEN STAT OFEN, VND PEST, WIE ES DIE CHRISTEN BELEGERT HABEN. ANNO. 1602.”

A kép megfelelő helyén: „DIE DONAV.”

A kép alatt bal oldalt egy hasábon nyomtatott elbeszélő szöveg. Kezdeté: „Nach dem das Christliche Kriegsvolk...” Vége: „... der Türcken erlediget werden möchten, Amen.”

Nyomtatott magyarázószöveg a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a kép alatt, jobb oldalt, két hasábon: „A Die Statt Ofen. B Das Schloss. C Sant Gerharts Berg. D Wasser Rondel neben dem Königlichen Stall. E Pest F Der Türcken Schantz G Bath vnd Vorstatt H Der Türcken

Läger I Graff von Sultz Regiment K Waloner Regiment L Schwartzenbergers Regiment M Graff von Ostfrissland N Herr von Altham Regiment O Herr von Starrenburg Regiment. P Schiffbrucken Q Schantz vor der Schiffbrucken R Scharmützung S Colnitze Reuter T Cosacken V Reuter Wardt. VV Insel mit grossen Gschütz X Graff von Sultz Zelt vnd Gschütz. Y Ir Fürstl. Ertzh. Matthias. Z Der Oberst Feldt Marschalck. N° 1 Marcadenter Schiff 2 Der Renfahnen 3 Drey Cornet Kiriser 4 Graff von Durn 5 Obersten von Fahenstein 6 Herr Collonitz 7 Oberst Schonesský Herr von Herenstein 8 Oberst Reingraff 9 Oberst von Schönburg Regim. 10 Oberst von Hofkirchen 11 Herr von Gera 12 Steyerisch 4. Fahnen Knecht 13 Berg mit grossen Gschütz 14 Schantz auff dem Berg 15 Starnberger Gestürmt 16 Stück zum Sturm."

Rézkarc, 19,7 × 29,5 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28.201.

A kép a szövegből következtetve — „dess verschinen 1602 Jars” — 1603-ban keletkezett. — Andresen szerint Johann Sibmacher műve. Lásd az 5. sz. kompozíciónál mondottakat. — A 74. sz. képnek művészileg magasabb színvonalú másolata, amit az a körülmény is bizonyít, hogy annak szövege bővebb.

IRODALOM: Andresen 82. sz.

b) Buda ostroma. 1602 (W. P. Zimmermann)

Címe fent a képen: „OFEN”.

A kép megfelelő helyén: „PEST — Scharmüzell”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a jobb felső szélén, ráragasztott papíron: „A. Die Statt vnd Vestung Pest. B. Die Schiffbrucken, so von den Christen zersprengt vvirtd. C. die Thonau. D. die Oberstatt Ofen vnnnd Shloss. E. Der Christen Leger. F. Das blockhauss, so die Christen eingenommen haben. G. VVarmebad. H. Grosse vorstatt. I. VVasser oder Iudenstatt. K. kleine Vorstatt oder Pallast. L. Turggische Begrebnuss. M. Ein zerfallene Statt in der Insul. N. Der Christen Schiffbrucken. O. Die Schantz bey Pest. P. Das Turggen Leger. Q. Der Scharmützel zu Ross vnd Fuss: so sie auss der Statt vnnnd Vestung fallen, mit vnserm Volck starck schrmützlen. R. Die stuck der Christen, so die Statt vnnnd Vestung beschiesen. S. 5. Franzosenges pist.”

Szövege a kép alá ragasztott papíresíkon: „Für Ofen kompt der Christen Heer, Beschiessen dieselb vöstung sehr, Die under Statt bekommen ein, Das Blockhauss auch, entzwischen sein Für Petst der Christen etlich kommen, Nachts vberstign vnd eingenommen.”

Oldalszám a kép bal felső sarkában, a magyarázat és a szöveg előtt, tehát összesen három helyen: „57”.

Rézkarc, 15,6 × 26 cm.

Megjelenet: *ΕΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ*, / Aller deren Ungari- / schen Stât Vöstungē, Castellen vnd Hâu- / ser . . . durch Wilhelm Petrum Zimmermann, / Burgern zu Augspurg. in Kupffer gradirt, vnd an tag geben . . . Dazu auch die Historia . . . Durch Samuelem Dilbaum / Augustanum . . . ANNO MDCIII. [Impresz-

szum:] Gedruckt zu Augspurg, bey Christoff Mang, in Verlegung Wilhelm Peter / Zimmermanns, Im Jahr Christi 1603. 57. táblájaként.

MTKcs, BTM.

A II. állapot a kopott lemez átdolgozásából keletkezett. Pest felett egy, az első állapotról hiányzó vizesárok indul ki, amely körülveszi a várost. A Margitsziget déli végénél lekopott a kisebb sziget. Eltűntek a budai oldalon a távolban látható zászlók is.

A könyv legelső kiadását nem láttuk, csak Drugulin hivatkozásából (1096. sz.) ismerjük. A könyv belső címlapján látható, a későbbi kiadásokban átjavított 1603-as évszám mindenestre azt bizonyítja, hogy a mű még ebben az évben napvilágot látott. 1604 és 1605. évi kiadás is ismert, ezekben a címlapnak csak lényegtelen tipográfiai változásait tapasztalhatjuk, a nyomda és a kiadó azonos az első kiadáséval. Tragor Ignác (Vác vára és képei. Vác 1906, 45) egy 1614. évi kiadást is említ. A II. állapot nyilván a későbbi kiadásokban jelent meg, és a lemezek erős elhasználódottsága miatt volt szükség az átdolgozásra. A képeken az eredetileg rézre karcolt szöveg csúnyán sikerült, nyilván ezért kellett külön ráragasztott papírra nyomtatott szöveggel eltakarni. A különböző kiadásokban a betűjelmagyarazatból háromféle, a kép alá ragasztott magyarázószövegből kétféle variáns ismert, amelyek helyesírási tekintetben térnek el egymástól.

Az egész kompozíció a 74. sz. kép átdolgozása. Leglényegesebb eltérés az előtér csatajeleneteiben mutatkozik, elmaradt a bal oldalt látható sátor-tábor. — Zimmermannra vonatkozólag lásd a 8. sz. kompozíciónál mondotakat.

IRODALOM: Bubics 24. sz. — Majláth, katalógus 926. sz. — Lanfrancioni 16. sz. — Gerecze 589. h. — Kuzsinszky 32. — Kremmer, német 107—109, 126, 137, 153, 178 (képpel, II. áll.). — Cennerné 200 (nem említi a II. állapotot).

c) Buda látképe Buda hun vezér arcképének háttérben

Felirata a kép alatt: „BVDA V. DVX HVNNORVM.”

Rézmetset, 22,5 × 14,5 cm.

Megjelent: MAUSOLEUM / Potentissimorum / ac / Gloriosissimorum / REGNI APOSTOLICI / REGUM / et / Primorum / MILITANTIS UNGARIAE / DUCUM / . . . Cum versione Operis Germanicâ / NORIMBERGAE / Apud Michaelem & Joannem Fridericum Endteros. 21. oldalán. A könyv 1664-ben jelent meg.

Ugyanennek a lemeznek levonata látható allegorikus alakokkal díszített keretben az Effigies / Ducum et Regum / Hungariae / In applausū oblatae . . . című műben, amely 1687-ben jelent meg, és amelynek szerzője Joannes Adamus Xaverius Schad.

MTKcs.

A háttérben a budai vár látható. A 74/a sz. kép kompozíciójából elhagyták a pesti oldalt és a Vár mögötti részt, magát a Várat pedig szabadon árajzolták.

IRODALOM: Lanfrancioni 144. sz.

75. Csatajelenet a háttérben Buda és Pest látképével (W. P. Zimmermann) — XVIII. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „Schlos Ofen — Ofen — Pest — Tonna f.”
Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „22”.

Rézkarca, 15,5 × 25,7 cm.

Megjelent: *Εικονογραφία / Anderer Theil . . . Durch / Wilhelm Peter Zimmermann, Burgern in Aug- / spurg zusammen geordnet . . . 1607. 22. táblájaként.*

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz az E levélen: „Die Besatzung zu Komorra schlägt den Begedesch Bassa, bekommt ein gute beut. Erklärung des Abriss diser 22. Figur. A Der Bassa von Ofen. B Die Statt Ofen. C Die Statt Pest. D Die Comorrer, so den Bassa angriffen.”
MTKcs, BTM.

A korábbi Zimmermann-kompozíció felhasználásával készült.

IRODALOM: Majláth, katalógus 925. sz. — Lanfranchi 15. sz. — Kuzsinszky 31. — Kremmer, német 183—184, 209 (képpel). — Layer 19. — Fekete 403. X. t. (téves dátummal és megjelenési hellyel). — Cennerné 201.

76. Buda és Pest látképe — XX. tábla

Címe fent a képben szószalagon: „BVDA / CITERIORIS HVNGARIAE CAPVT / Regni auita sedes, vulgo OFEN.”

A kép megfelelő helyein: „PEST. — Danubius fluius. — OCCIDENS. — ORIENS.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt díszes keretben: „A. Propugnaculum nouum. B. Arx et Palatium Regium. C. Templum olim Diaue Virginis nunc Meskita. D. Colles viniferi. E. Bassa Budensis. F. Genus Hominum apud Turcas Barbarum, ac temerarium, ad omne audax facinus perpetrandum paratum: Dellij vulgo appellantur: plumis in ipsa capitis carne insertis quo truculentiores appareant. de quibus lege plura in descriptionibus Turcicis Ioannis Lewenclauij.”

Jelezve a magyarázó szöveg alatt a táblán: „Communicauit Georgius Houfnaglius Anno 1617.”

Rézkarca és rézmetszet, 32,1 × 47,7 cm.

Megjelent: Braun, G. — Hogenberg, F., *Theatri praecipuarum totius mundi urbium liber sextus.* Köln 1617, 30 táblájaként.

MTKcs, BTM, App. m.

A kompozíció a 73. sz. kép felhasználásával készült, amint már a szöveg is utal Lewenclaw-ra. A városképet a valóságos helyzetnek megfelelően megfordította, és elhagyta az előtér török körmenetét.

A hatkötetes mű történetét. Bachmann alapján (7—12), lásd a 2. sz. kompozíciónál. A hatodik kötet latinul 1617, 1618-ban, németül 1618-ban és franciául szintén 1618-ban jelent meg. Kiadója, esetleg nyomdása is Anton Hierat. Az eredeti kiadásból való képek hátlapján a megfelelő nyelví,

az illető város történetét ismertető szöveg mindig egyhasábos. Majd minden példány egyéni tipográfiai sajátosságokkal rendelkezik.

A hatalmas mű lemezeit Johannes Jansson adta ki újra Amszterdamban 1657-ben. Ez a lap a Theatrum exhibens... Germaniae superioris civitates... című első rész 21. oldalaként jelent meg. Ebben a kiadásban az oldalszámot arab számokkal a jobb alsó sarokban tüntették fel. A hátsó oldalon mindig latin nyelvű magyarázószöveg olvasható, kéthasábos szedésben. Ezt az állapotot nem láttuk.

A lemezek utolsó kiadója Pieter van der Aa. Az ő kiadása Leydenben jelent meg 1729-ben. A következő című kiadását ismerjük: „LA / GALERIE AGREABLE / DU / MONDE, /... Cette Partie comprend la TOME PREMIER d'HONGRIE, TURQUIE en EUROPE, GRECE, ... Le tout mis en ordre & executé / à LEIDE, / Par PIERRE VANDER Aa, Marchand Libraire, / Imprimeur de l'Université et de la Ville. A Budát és Pestet ábrázoló kép az első kötet 3. oldala, oldalszáma a jobb alsó sarokban régi írással tintával felírva olvasható. Bachmann szerint a 43/47. részben jelent meg. A hátoldal ebben a kiadásban mindig üres.

Georg Hoefnagel (1542–1600) németalföldi rajzoló többször bocsátott rajzokat a könyv kiadóinak rendelkezésére. Ez a rajz nyilván már korábban készen volt, és így válik érthetővé, hogy a művész halála után jelent meg. Vö.: Thieme—Becker XVII. 193–195; Bachmann i. h. — A könyvben dolgozó rézmetszőkre vonatkozólag lásd a 2. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Bubics 11. sz. — Majláth, katalógus 869. sz. — Lanfrancioni 22. sz. — Kuzsinszky 14. — Bibliofil 16. sz. — Schoen, Lantos 643. sz. — Glaser 536. sz. — Layer 19. — Schoen, Csillag 12. sz. — Bachmann 186. — Művelődéstörténet III. 659 (tövesen Hoefnagel rézmetszetének mondja), képe: 36–37. o. között. — Oehme, R., Alte europäische Städte-Bilder, Stuttgart 1954, 5. — Rózsa Gy., Régi várképek. Bp. 1959, 14. o., VIII. t.

a) Buda és Pest látképe (P. Aveline)

Címe fent a képen szószalagon: „BVDE”.

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „139”.

Rézkare, 15 × 10,9 cm.

BTM.

A 76. sz. kompozíció variánsa. — A kép fölé és hátlapjára nyomtatott szövegből következtetve Allain Manesson-Mallet Description de l'univers... című, Párizsban D. Thierrynél 1683-ban megjelent ötkötetes művének illusztrációja. Mivel azonban a könyvet a budapesti nyilvános könyvtárakban nem tudtuk megtalálni, a megjelenést illetőleg pontosabb adatok nem állanak rendelkezésre. — Julius Meyer szerint (Allgemeines Künstlerlexikon. I–III. köt. Leipzig 1872–1885, 47. sz.) a könyv illusztrációit Pierre I. Aveline (1654–1722) párizsi rézmetsző és kiadó készítette. Avelinere vonatkozólag lásd: Thieme—Becker II. 273.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 10. sz.

b) Buda és Pest látképe

Címe fent a képben szószalagon: „BVDE.”

Szövege a kép felett: „die Stadt Ofen.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a keret felett: „Fig.: LI.”

A jobb alsó sarokban elvágott „13” szám látható.

Rézkarca, körülvágott, a képmező 14,3 × 10,2 cm.

MTKcs, BTM.

A 76. sz. kompozíció variánsa. — A részben német szövegből következő ez a kép Manesson-Mallet fentebb idézett műve Frankfurtban Jean David Zunnernél 1684–85-ben megjelent újabb kiadásából való. Ezt a könyvet sem sikerült Budapesten megtalálni, legalábbis teljes példányát nem. A meglevő részekből következő ez a kép ebből való. Úgy látszik, volt német és francia nyelvű kiadása is.

IRODALOM: Majláth, katalógus 938. sz. — Lanfranconi 75. sz. — Kuzsinszky 16. — Kremmer, német 100—111, 154 (képpel). — Kelényi, bibliográfia 839. sz. — Layer 19. — Kelényi, ábrázolások 26. sz.

c) Buda és Pest látképe (P. Aveline)

Címe fent a képben szószalagon: „BUDE.”

A kép megfelelő helyén: „Danube R.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „321.” — Lent a lemezen kívül: „Tom. III.” és „X” jelölések.

Rézkarca, 15 × 10 cm.

Megjelent: LES / TRAVAUX DE MARS, / OU / L'ART DE LA GUERRE. / TOME TROISIEME. / ... Par ALLAIN MANESSON MALLET, ... A PARIS, / Chez DENYS THIERRY ruë S. Jaques à l'Enseigne, de / la Viile de Paris, devant la ruë du Plâtre /M. D. C. LXXXIV./ AVEC PRIVILEGE DU ROY. 321. o.

A 76. sz. kompozíció variánsa. — A könyv először két kötetben Párizsban jelent meg 1671-ben. Nem láttuk ezt a kiadást; nem tudjuk, hogy az illusztráció már ebben is benne van-e. Az 1696. évi amszterdami, Henri Desbordesnál megjelent kiadásban a kép változatlan állapotban, ugyanazon a helyen jelent meg. Julius Meyer szerint (Allgemeines Künstlerlexikon. I—III. köt. Leipzig 1872—1885, 47. sz.) Pierre I. Aveline műve. Vö.: 76/a sz.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 346. sz. (1686. évi hágai kiadásról beszél). — Maggiorotti, L. A. — Banfi, F., Le fortificazioni di Buda e di Pest e gli architetti militari italiani. Roma [1934], 24 (képpel, tévesen azt állítja, hogy ez volt a 76. sz. kép forrása). — Kelényi, bibliográfia 1470. sz. (1686. évi hágai kiadásról beszél). — Banfi F., Buda és Pest erődítményei 1686-ban. Tanulmányok Budapest múltjából. V. köt. Bp. 1936, 107 (képpel, tévesen azt állítja, hogy ez volt a 76. sz. kép forrása).

d) Buda és Pest látképe

Címe a kép alatt: „BUDE”.

A kép megfelelő helyén: „le Danube Fleuve — Pest Ville”.

Szövege a kép alatt: „Bude ville Capitale du royaume de Hongrie est grande et forte étant Située sur une hauteur avec un Ancien Chateau

et sur le bord de la riviere une ville / Basse. Elle appartenoit ci de vant aux Turcs, depuis qu' ils s' en etoient emparé par adresse le deux de Septembre 1541 du temps de Soliman II. Elle avoit été assie.⁶ / Six divers fois par les Allemands et toujourns en vain, mais enfin elle fut prise d'Assaut le deux de Septembre 1686 par l'armée imperiale Commandée par le prince / Charles de Lorraine apres un long Siege, et fut entierement Saccagé."

Magyarázata képen látható számokhoz a szöveg alatt: „1. Fort et Montagne de St. Gerard. 2. le Chateau, ancienne demeure des Rois. 3. la Ville de Bude. 4. Notre Dame Cathédrale. 5. St. Pierre et St. Paul. 6. les Jesuites. 7. les Capucins. 8. l'Hotel de Ville. 9. la basse ville de Bude. 10. le pont de bateaux. 11. Breche par laquelle les Allema^s. prirent d'assaut la ville de deux de Septembre en l'an 1686."

Jezeve a kép alatt: „Paris Chez Basset rue S. Jacques — rue St. Jacques”.

Rézkarca és rézmetszet, 18,5 × 25,4 cm.

BTM.

A 76. sz. kompozíció variánsa, fordított állásban.

II. állapot: a leírt szöveget, magyarázatot és szignatúrát kivakarták, de nyomai észrevehetők. A kép alatt a következő cím: „VUE DE LA VILLE DE BUDE EN HONGRIE.” A kép felett ugyanez tükörírással. Jezeve a bal sarokban: „Paris Chez Hacquart.”

MTKcs, BTM.

Azt, hogy a második állapot szignatúráján szereplő Hacquart azonos-e a XIX. század elején Párizsban működött Édouard Hocquart rézmet-szővel (vö.: Thieme—Becker XVII. 168), jelenleg nem tudjuk megállapí-tani.

IRODALOM: Kuzsinszky 9 (I. áll.). — Gallina (képe, II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 23. sz. (I. áll.).

e) Buda és Pest látképe

Címe fent a képen szószalagon: „BUDA”.

A kép megfelelő helyén: „Danubio F.”

Rézkarca, Pozsony látképével közös lemeze 12,9 × 18,2 cm, a kép-mező 12,6 × 9 cm.

Megjelent: REGNO / DI / UNGHERIA / DEL P. / CORONELLI.
H. és é. n.

A 76. sz. kompozíció igen gyenge, elrontott másolata.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1504. sz. — Kelényi, ábrázolások 34. sz.

77. Buda ostroma. 1684 (Hallart—Wening) — XXX. tábla

Címe fent a keret alatt: „PROSPECT der Statt Ofen, wie solche von der Statt Pest an zu sehen.”

A kép megfelelő helyén: „DANVBIVS FLVVIVS — PEST”.

Rézkarca és rézmetszet, 29,3 × 78,5 cm.

BTM, App. m.

Négy lapból álló sorozat egyik lapja. L. N. Hallart rajza után Michael Wening metszette. A sorozatra és a művészekre vonatkozólag lásd a 15, 70 és 118. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Nagler, Lexikon 6. sz. — Bibliofil 73. sz. — Kremmer, német 111—112, 129—130, 186—187, 190—192 (részletképpel, Merian művének tartja). — Kelényi, ábrázolások 92. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann XVII—XVIII, 403, képe: 144—145. o. között. — Schoen, Buda 8. sz. — Balogh 39.

a) Buda ostroma. 1686

A keleti részletkép címe a jobb felső sarokban szószalagon: „Prospect der Statt Ofen / wie solche von Pest zusehen”.

A részletkép megfelelő helyén: „Pest — Donau-Fluss”.

Közös magyarázat a képeken látható betűkhöz és számokhoz a nyugati részletkép bal és jobb oldalán (lásd a 15/a sz. kompozíciónál).

Rézmetset, az egész lemez 28,5 × 74,6 cm, a részletkép 16 × 74,1 cm.

Megjelenésére vonatkozólag lásd a 15/a sz. kompozíciónál mondottakat.

MTKcs, BTM.

A 77. sz. kompozíció másolata. A nyugati látkép leírását lásd a 15/a sz. kompozíciónál.

IRODALOM: Drugulin 3223. sz. — Bibliofil 72. sz. (téves megjelenési helyvel). — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

b) Buda ostroma. 1686 (J. Azelt)

Címe fent a képben szószalagon: „Prospect der Statt Ofen”.

A kép megfelelő helyén: „Donau Fluss”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép bal és jobb felső sarkában: „A. Das Schloss B. Türkische Moscheen C. Die Christen Kirchen D. Der Iuden Synagog E. die von denen Keyserl: gelegte Breche wordurch Sie gestürmet F. Keyserlicher Sturm G. Keyß: Attaque und Batterien H. Die Unter Statt I. Chur Brandenburg: communications Linie mit den Keyserlichen K. Chur Brandenburg: Lauffgraben L. Chur Beyerische Eroberung des Rondels M. Der Schloss Garten N. Die abgetragne Brukken O. Chur Beyerisch. Schantz bey Pest P. Erstes lager der Chur beyerische Q. Chur Brandenburgische Mortier R. Chur Brandenburgisches Hauptlager”.

Rézkare és rézmetset, körülvágott, a képmező 14,6 × 19,4 cm.

Megjelent: Ruhm-belorberter / und / Triumph-leuchtender / Kriegshelm / Dero Röm. Kaiserl. auch zu Hungarn und / Böhmen Kön. Maj. und Dero sämtlichen / Hohen Bunds-Verwandten, / Wider den blut-besprengten / Türkischen Tulband. / . . . Von / CHRISTOPHOR BOETHIO. / Nürnberg, / In Verlegung Johann Christoff Lochners, / Im Jahr Christi 1686. II. rész 242—243. o. között.

MTKcs, BTM.

II. állapot: teljesen azonos lemezzel nyomtatva, csak a szószalagra írott cím változott meg: „Erobertes Ofen, in vollem / Brande.”

Megjelent: *Ruhm-Belorberter / Triumph-leuchtender, / und Glantz-erhöheter / Kriegs-Helm / Dero Röm. Käyserl. auch zu Hungarn / und Bohmen Königl. Majest. und Dero samtlichen / Hohen Bunds-Verwandten, / Wider den Blut-besprengten / Türckischen Tulband. / . . . Von / CHRISTOPHORO BOETHIO. / Anitzo, zum Drittenmal, aufgelegt . . . Nürnberg, / In Verlegung Johann Christoff Lochners, 1688. A második rész 450—451. o. között.*

MPKcs, BTM.

A 77/a sz. kompozíció részletének másolata. — Valószínűleg Johann Azelt (működött 1672—1692) nürnbergi rajzoló és rézmetsző műve. Vö.: Meyer, J., *Allgemeines Künstlerlexikon. I—III. köt. Leipzig 1872—1885, 15. sz.* — Azeltre lásd még: Thieme—Becker II. 293.

IRODALOM: Bubicz 43. sz. (I. áll.), 44. sz. (II. áll.). — Majláth, katalógus 962. sz. (I. áll.), 937. sz. (II. áll.). — Lanfrancini 30. sz. (I. áll.). — Kuzsinszky 42 (I. áll.). — Kremmer, német 169—170 (I. áll., képpel, mint ifj. Merian műve). — Schoen, Lantos 36. sz. (II. áll.). — Kelényi, bibliográfia 581. sz. (II. áll.). — Layer 105 (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 139. sz. (I. áll.), 123, 171. sz. (II. áll., I. állapotban ifj. Merian műveként).

c) Buda ostroma. 1686 (S. Bianchi)

Címe fent a képen: „Veduta di Bvda uerso PEST”.

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIO”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 16,6 × 25,2 cm.

Megjelent: CONTINVAZIONE / DE SVCCCESSI / . . . Descritti dal Padre Maestro Gio: Antonio / Panceri Milanese Carmelitano Regente / del Carmine di Milano. / DEDICATI / Al merito incomparabile / DELL' ILLVSTRISSIMO SIG. CONTE / ANTONIO BIGLIA / . . . IN MILANO 1687. Nella Stampa del Monza per Carlo Federico Ga- / gliardi, ad istanza di Giacinto Brena Libraro. 80—81. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 80—81. o. között, lásd a 15/b sz. kompozíciónál.

II. állapot: jelezve a jobb alsó sarokban a kereten belül: „Sebastiano Bianchi f.”, és lapszám a jobb felső sarokban a kereten belül: „80”. Valószínűleg ez az állapot is ugyanott jelent meg.

BTM.

A 77. sz. kompozíció másolata, amint a magyarázat is a Hallart—Wening-sorozat szövegére vezethető vissza. — Sebastiano Bianchira nézve lásd a 15/b sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 902. sz. — Layer 18, 95. — Kelényi, ábrázolások 161. sz.

d) Buda ostroma. 1686

Címe fent a keret alatt: „Abbildung der Statt Offen wie solche von der Seiten gegen / der Donau an zusehen.”

A kép megfelelő helyén: „PEST — DANVBIV FLVVIVS”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a jobb felső sarokban: „A. Das Schloss. B. Die vnterstadt. C. Die wasserstadt. D. Das Blockhaus auf dem Gerhards berg. E. Christen Kurch. F. Juden Kirch. G. Kayserliche Batterien. H. Chur-brandenburgische Batterien. I. Chur-Bayrische Attaque und Batterin [!]. K. Kaiserliche Reduten zu bestreichung der donau. L. Schärffenbergische Trouppen so aus Siebenburgen zu ruck komen.”

Rézkarc, 18,7×51,2 cm.

Megjelent: Anhang, / Welcher / Zu Vollführung derer dem dritten Theil / beygefügten Beschreibung der annoch wehrenden Sieg- / reichen Progressen Ihro Kaysrl. Majest. und / dero hohen Allirten Waffen wider den / Erb-Feind vorstellet / Die Kriegs Begebenheiten dess / 1686. und 1687. Jahres. / Augspurg, gedruckt und verlegt durch Jacob Koppmayer / Anno 1688. 4—5. o. között. J. Chr. Wagner Delineatiója Das mächtige / Kayser—Reich Sina, / und die / Asiatische Tartarey című IV. részének kiegészítése. Vö.: Kelényi, bibliográfia 378. sz.

A kompozíció a 77. sz. kép másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 852. sz. — Lanfranchi 93. sz. — Kuzsinszky 43. — Kelényi, bibliográfia 380. sz. (megjelenési évnök 1689-et adja meg). — Kelényi, ábrázolások 96. sz. (megjelenési hely nélkül).

e) Buda ostroma

Címe, szövege, jelzése nincs.

Gouache, pergamenen, 14,1×18,5 cm.

MTKcs, lt. sz.: T. 8772.

A 77/e sz. kép másolata.

IRODALOM: A Történelmi Képesarnok műtárgyainak leíró lajstroma. Bp. 1907, 31. — Layer 25 (valószínűleg erre vonatkozik). — Borbély 136.

78. Buda és Pest látképe — XXXIX. tábla

A keleti részletkép címe fent a képen szószalagon: „Facies Budae Orientalis.”

A részletkép megfelelő helyén: „DANVBIVS FLVVIVS.”

A részletképre vonatkozó betűjelmagyarázat a két kép között, angyaloktól tartott szószalagon: „A. Mons S. Gerhardi. B. Planities Occasum versus. C. Arx Regum Hungariae. D. Thurris Chonka Toronij. E. Templum S. Stephani olim. F. Suburbium Superius. G. Thermae sub Monte. H. Thermae Reginae. I. Suburbium inferius. K. Suburbium in Monte. L. Civitas Pest. M. Vetus Buda olim Sicambria. N. Mola pulveris tormentarij. O. Thermae Regis. P. Monasterium Turcicum. Q. Olim Monasterium Monialium.”

Rézkarc és rézmetszet, a lemez 18,6×15,2 cm, a részlet 8×14,5 cm.

Megjelenésére vonatkozólag lásd a 20. sz. kompozíciónál mondottakat. BTM.

A kompozíció a 77. sz. kép alapján készült átdolgozás. A másik részletképre vonatkozólag lásd a 20. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 911. sz. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

79. Buda ostroma. 1686 (S. Le Clerc) — LVIII. tábla

Címe a kép alatt kartuson: „LE / SIEGE DE BUDE”.

A címerrel, trofeumokkal és növényi motívumokkal díszített keretben öt kisebb ostromkép, megjelölésük a nagy kép felett: „CINQ EGLISES — SIMONTORNA — SÉGUEDIN”, a nagy kép alatt: „SICLOS — CAPOSWAR”.

Jelezve az egész kompozíció miatt, középen: „S. le Clerc f.”

Rézkaré és rézmetszet, 22,2 × 17 cm.

MTKcs, BTM.

A kompozíció valószínűleg a 77. sz. kép felhasználásával készült, de a valóságos helyzetet torzítva mutatja be. — A lap egy Lotharingiai Károly hőstetteit dicsőítő sorozat egyik képe. A sorozat könyv formájában sohasem jelent meg. Az egész, 37 lapból álló sorozat 1704-ben lett készen, bár egyes lapok már előbb, 1699-ben készen voltak. Vö.: Meaume, É., Sébastien le Clerc et son oeuvre. Paris 1877, 271. — A művészre vonatkozólag lásd még: Thieme—Becker XXII. 523—524. — Az ostromkép eredeti rajza a XVIII. században Ch. A. Jombert tulajdonában volt; technikája vörös kréta, toll, tus, lavírozva. Az eredeti lemezek is fennmaradtak. — Befejzetlen, írás előtti levonat is ismert.

IRODALOM: Jombert, Ch. A., Catalogue raisonné de l'oeuvre de Sébastien Le Clerc. I—II. köt. Paris 1774, 288/12. sz. — Bibliofil 83. sz. — Budapest régen és most. Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Grafikai Osztályának XLVIII. kiállítása. Bp. 1923, 4. sz.

a) Buda ostroma. 1686

Címe a kép alatt kartuson: „LE / SIEGE DE BUDE”.

A címerrel, trofeumokkal és növényi motívumokkal díszített keretben öt más kisebb ostromkép, amelyek megjelölése a kép felett: „SEGUEDIN — SIMINTORNA — CINQ EGLISES”, a nagy kép alatt: „SICLOS — CAPOSWAR”.

Oldalszám a bal alsó sarokban: „9”.

Rézkaré és rézmetszet, 22,2 × 17,3 cm.

BTM.

A 79. sz. kompozíció fordított állású másolata, de az alsó kis képeknél csak a képet fordították meg, a felirat a régi helyen maradt, s így téves. — Megjelenésére vonatkozólag lásd: 215/b sz. — Publikálatlan.

b) Buda ostroma. 1686 (Le Clerc—Kräusin)

Címe a kép alatt kartuson: „LE / SIEGE DE BUDE”.

A címerrel, trofeumokkal és növényi motívumokkal díszített keretben öt más kisebb ostromkép, amelyek megjelölése a nagy kép felett: „SEGUEDIN — SIMONTORNA — CINQ EGLISES”, a nagy kép alatt: „CAPOSWAR — SICLOS”.

Jelezve az egész kompozíció alatt legalul: „Sebastian le Clerc del. — Jeremias Wolff excud. Aug. Vind. — Johanna Sibilla Kräusin fecit.”

Rézkarca és rézmetszet, 22,2×16,9 cm.

Megjelent a *Les / Actions Glorieuses / de S. A. S. / CHARLES / Duc de Lorraine &c / en / Hongrie, Transylvanie, / &c. / Sebastian Le Clerc delineav. / Johanna Sybilla Kräusin fecit. / Jeremias Wolff excudit / Augustae Vindelicorum. É. n. című gyűjteményben.*

MTKcs, BTM.

A 79. sz. kompozíció fordított állású másolata, de most már az alsó mellékképek felírása a megfelelő helyre került. — Johanna Sibilla Küsel — Johann Ulrich Kraus felesége — augsburgi rézmetsző (1650 körül—1717), Jeremias Wolff (1663—1724) rézmetsző és kiadó ugyanott. Vö.: Thieme—Becker XXII. 74; XXXVI. 206.

IRODALOM: Jombert, Ch. A., *Catalogue raisonné de l'oeuvre de Sebastien Le Clerc. Paris 1774, II. köt. 230* (ugyanitt említi, hogy Le Clerc sorozatát egy Pacot nevű rézmetsző is másolta, ezt a másolatot azonban nem láttuk). — Nagler, *Lexikon 10. sz. — Drugulin 3298. sz. — Meume, É., Sébastien le Clerc et son oeuvre. Paris 1877, 275. — Majláth, katalógus 967. sz. — Majláth, bibliográfia 391. sz. — Lanfrancioni 118. sz. — Apponyi 2356. sz. — Kuzsinszky 43. — Schoen, Lantos 658. sz. — Layer 81. — Schoen, Csillag 35. sz. — Kelényi, ábrázolások 176. sz. — Drescher P., *A rézmetszettel díszített könyv. A Magyar Bibliophil Társaság nyolcadik kiállítása. Bp. 1937, 85. sz.* („A kitűnő francia mester rajzai után Bécsben készült metszetsorozat”). — Pataky 23.*

c) Buda ostroma. 1686 (M. Fuhrmann)

Címe a kép alatt: „Ofen gehet an die Christen über”.

Oldalszám a kép bal felső sarka felett, a kereten kívül: „pag. 503.”

Rézkarca, körülvágott, a képmező 6,1×7,5 cm.

Megjelent: *Alt- und Neues / Oesterreich, / . . . Anderer Theil. Mit vielen Kupferstichen in neuer Einrichtung / ans Licht gegeben / Von P. MATHIA FUHRMANN, . . . Wien, gedruckt bey Joh. Ignatz Heyinger. Univ. Buchdr. 1735. / Zu finden in der Nudow- und Christophorischen Buch- und Kunst- / Handlung, auf dem Kohlmarckt bey dem goldenen Ancker. 502—503. o. között.*

BTM.

A kompozíció a 79. sz. kép másolata, fordított állásban. — Valószínűleg a műkedvelő rézmetsző Mathias Fuhrmann (1690 körül—1773), osztrák pálosrendi szerzetes műve. Vö.: Pataky 127.

IRODALOM: Majláth, katalógus 945. sz. — Lanfrancioni 76. sz. — Kelényi, ábrázolások 180. sz. — Pataky nem ismeri.

80. Buda és Pest látképe (F. B. Werner) — LXXV. tábla

Címe fent a képben angyaloktól tartott szószalagon: „BUDA. OFEN.”

A kép megfelelő helyén: „Donau Fluss.”

Szöveg a kép alatt két hasábon: „Magna ac permunita urbs Hungariae Inferioris, totius Regni metropolis, cum arce munitissima et Castello vix expugnabili, quod civitatem coerct et defendit; sita est in Regione

amoena et fertili, quae imprimis generosum Vinum profert. Antiquis temporibus, sedes erat Regum Hungariae. Urbs in 6. peculiares partes dividitur, nempe in arcem, in urbem superiorem suburbium longum, Iudaeorum s. aquaticam, in suburbium et è Regione situm oppidum Pest. Ao. 1526. Turcae primum hoc loco potiebantur; attamen ab iis deserebatur et sequenti anno ab Archi-Duce Ferdinando recuperabatur. Ast denuo a Turcis occupata, Annis 1598. 1602. et 1684. a Christianis frustra obsidebatur, donec tandem fortuna favit, ut et 1686. ante oculos Turcici Exercitus 60 000. armatorum constantis vi expugnaretur Ao. 1715. Gubernator sum, et Generalis Comes de Regal eo loco, quo vetusta Regia arx steterat, novum Caesaraeum Palatium extruxit Castellum quoque insigniter reparavit et munitius reddidit quoniam vetus Palatium, ut alia antiqua Aedificia, in gravissimis Obsidionibus ferme funditus destructae fuerant. Thermae, quae ibidem nobiles sunt egregie restitutae et imprimis, quas Turcae olim condiderant, magnifice restauratae sunt.

Eine grose, befestigte Stadt in Nider Ungarn ist die Haupt-Stadt von dem ganzē Königreich, nebst einen festen Schloss, und einer wichtigen Citadelle, so die Stadt commandirt, und kräftig schüzet. Sie ligt in einer angenehmen und fruchtbahren Gegend so sonderlich guten Wein hervorbringt, und war vohrmahlen die Residentz derer alten Könige in Ungarn, die ganze Stadt wird in 6. sonderbahre Theile abgetheilet, als in das Schloss, in die Obere Stadt, die lange Vorstadt, die Juden- oder Wasser-Stadt, in die Vorstadt, und die gegen über ligende Stadt Pest. 1526. kam die Stadt in der Unglaubigen Hände, doch wurde sie von ihnen verlassen, und in dem folgenden Jahr von dem Erz-Hertzog Ferdinand wider eingenommen, in denen Jahren 1598. 1602. und 1684. aber ward Sie von denen Christen vergeblich belagert, biss es endlich 1686. geglücket, das die Stadt im Angesicht der türkischen Armee von 60 000. Mann mit Sturm übergangen. Ao. 1715. hat d. Commandant Graf von Regal an dem Ort wo das alte königliche Schloss gestanden, eine neue Kayserl. Burg erbauet; auch die Festung trefflich reparirt, und verbessert, weil so wohl benahte Burg, als auch die andern antiken Gebäude in den vormahlig harten Belagerungē fast gantzlich aufgerieben worden, worden sind. Die daselbst befindliche warme Bäder seynd auch wohl auführet, darunter die sonderlich magnific so die Türcken ehemals erbauet haben."

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a két angyal kezében tartott szószalagokon: „1. Invaliden Hauss. 2. Francisc: Kirch. 3. Alte türck. Moschée. 4. P. P. Pauliner Kirch. 5. P. P. Servittē Kirch. 6. P. P. Dom. Kirch. 7. der Stadt Thurn. 8. die Pfarr Kirche. 9. das Salz-Haus. 10. die fliegende Brücke. 11. das Sprenger Bad. 12. Raitzē Bad. 13. Altglaubig Kirch. 14. Pfarr Kirch. 15. das Raizē Thor. 16. Blocksberg. 17. Festung. 18. Zeughaus. 19. Casarmen. 20. Carmel. Kirch. 21. Wasser Th. 22. das Rathaus. 23. Iesuit Colleg. 24. Posthaus. 25. Provianthaus. 26. Franciscaner. 27. Capucin. Cl. 28. Ies. Wohnung. 29. P. Franciscā. 30. Begräb. Kir: 32. türck. Moschea."

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „Cum / Privil. / Sacrae / Caesar. / Maiestat." A jobb alsó sarokban: „I. C. Leopold / excud. A. V. / F. B. Werner / ad Vivum / delineavit."

Oldalszám a jobb alsó sarokban: „0.1.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 16,2 × 29,2 cm.

MTKcs, BTM.

Friedrich Bernhard Werner 1732-ben kapott engedélyt rajzolásra Magyarországon, valószínűleg ekkor keletkezett rajza; bár ezt megelőzően is járt nálunk (vö.: 56. sz. kompozíció). — Johann Christian Leopold (1699—1755) augsburgi rézmetsző és kiadó. Lásd: Thieme—Becker XXIII. 93.

Írás előtti állapot, a cím és az összes szöveg nélkül: BTM, lt. sz.: 16555. — A Hollós-gyűjteményben oldalszám megjelölés nélküli példány.

IRODALOM: Bretschneider, P., *Der Zeichner, Stecher und Chronist Friedrich Bernhard Werner und seine Arbeiten*. Neustadt Schlesien 1921, nem ismeri. — Schoen, *Lantos* 670. sz.

a) Buda és Pest látképe

Címe fent a képben táblán: „BUDA”.

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Hospitale militum. 2. Ecclesia Reformatorum. 3. Synagoga. 4. Eccl. P. P. Pauliniano-rum. 5. Eccl. Servorum. B. M. V. 6. Eccl. Dominicorum. 7. Turris. 8. Cathedralis Major. 9. Promptuarium Salis. 10. Portus. 11. Balnea Sprenger. 12. Balnea Baiten. 13. Eccl. antiqua catholica. 14. Cathedralis minor. 15. Porta Baizen. 16. Mons Blocks. 17. Árx. 18. Domus Armorum. 19. Domus militum. 20. Eccl. Carmelitarum. 21. Porta Aquę. 22. Palatium Consilii. 23. Collegium Jesuitarum. 24. Locus Tabellariorum. 25. Promptuarium. 26. Conv. P. P. M. Observantis. 27. Conventus Capucinatorum. 28. Conv. Jesuitarum. 29. Conv. Reformatorum. 30. Sepulera. 31. Synagoga vetus. 32. Danubium Flus.”

Rézkarca és rézmetszet, 18,6 × 28,8 cm.

MTKcs, BTM.

Valószínűleg ez készült a 80. sz. kompozíció alapján, erre mutat a magyarázat néhány elírása. Egy pozsonyi vedutát is ismerünk hasonló kerettel és feliratokkal. — Publikálatlan.

81. Buda és Pest látképe (Mikovinyi—Schmutzer) — LXXXIII. tábla

Címe nincs a három lemezről nyomott és összeragasztott lapnak.

A középső rész megfelelő helyén a képben: „DANUBIUS.”

Szövege a középső részben fent, a címert tartó angyal mellett: „INSIG. CIV. BUDENSIS. ET PESTHIENSIS.”

A kép alatt egy-egy részen háromszor két sor: „Hæc Urbis forma est, situs hic, positusue: cui olim / Ad laudes sat erat dicere: Buda jugo. / Elogium breue: quo breuitas fortasse notata est / Gloriæ, et instantis, tristia fata! jugi. / Namque ut Coruinus: qui Budæ ad sidera nomen / Sustulit, è terris transiit ad superos. / Rege; breui et Regno pene uno funere mersis: / Est Mahometanum ferre coacta jugum. / Quo priscis exuta bonis, exuta decore; Sesqui fere scëlo barbara vinëla tulit / Dum tandem: Leo-

polde Tuis felicibus armis / Est Mahometano libera facta jugo. / Cumque furor saeui, per tempora tanta, Tyranni, / Mouisset proprio sacra, profana loco, / Natales debet Leopoldo Buda, secundos. / Qui dedit: huic ciues, Juraque prisca jugo / Et bene! cum aduersi, compleverit omina fati, / Sub Carolo ad priscum cernitur ire decus. Ex Fragmentis Joan. Fr. Reviczky."

Jelezve a bal oldali részen a szöveg alatt: „S. Mikoviny del. — I. et A. Schmuzer sc. Vien."

Oldalszám a jobb oldali részen a jobb felső sarokban: „Tom: III. p. 431."

Rézkarca és rézmetszet, az első lemez 29,5×44,8 cm, a második lemez 29,6×52,9 cm, a harmadik lemez 29,9×50 cm.

Megjelent: NOTITIA / HVNGARIAE / NOVAE / HISTORICO GEOGRAPHICA, / . . . SACRATISSIMIS AVSPICIIS / CAROLI VI. CAESARIS, / ET REGIS INDVLGENTISSIMI, / ELABORAVIT / MATTHIAS BEL. / ACCEDVNT / SAMVELIS MIKOVINII / Mappae, singulorum Comitatum, Methodo Astronomico-Geometrica concinnatae. / TOMVS TERTIVS. / VIENNAE AVSTRIAE, Impensis PAVLII STRAVBII Bibliopolae. / Typis JOHANNIS PETRI van GHELEN, Typographi Caesarei. / ANNO MDCCXXXVII. 430—431. o. között.

BTM.

Mikovinyi Sámuel (szül. 1700) mérnök, rézmetsző és kartográfus. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 553. — Andreas Schmutzer (1700—1740) és Josef Schmutzer (1683—1740) bécsi rézmetszők, akik közösen dolgoztak. Vö.: Thieme—Becker XXX. 183.

IRODALOM: Bubits 74. sz. (részlet). — Lanfranchi 128. sz. — Kuzsinszky 12. — Thieme—Becker XXIV. 553. — Bánrévy Gy., A budai királyi palota újjáépítése III. Károly alatt. Tanulmányok Budapest múltjából. I. köt. Bp. 1932, 41—42. — Medriczky A., Budapest régi fürdői. Bp. 1942, 8—9. kép (részletképek). — Schoen, Buda 26. sz. — Pataky 32, 184, részletképek: 348—349. (tévesen azt írja, hogy Mikovinyi rajza alapján Kultschmied Ábrahám is metszett budai és pesti látképet).

a) Buda látképe a budai cserzővargák céhlevelén (G. Nicolai)

Szövege a kép alatt: „Wir Zechmeister und sämmentliche Mit- / Meister des Handwercks deren Bürgerlichen unirten / Rothgärbern der Königl. Freyen Haupt- und Residentz Stadt Ofen / Bezeugen hiemit, dass gegenwärtiger Rothgärber Gesell Nahmens . . . / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von . . . Statur, auch . . . / Haaren, ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich während solcher Zeit über treu / fleissig, still, friedsam, und ehrlich (wie es einem jeglichen Rothgärber Gesellen gebühret) verhalten hat; / welches wir also attestiren, und deshalb unsere sämmentliche Mit-Meister diesen Gesellen nach Handwercks Ge- / brauch aller Orthen zu fördern geziemend ersuchen wollen / Gegeben in Ofenden . . . Anno 1 . . . / als / Ober Zech Meister / Meister / Wo obiger Gesell in Arbeit / gestanden / als / Unter Zech Meister”.

Jelezve a keret bal és jobb alsó sarkában: „Georg Nicolai Sc / Viennae 1760."

A kereten fent középen kétfejű sasos, balra magyar, jobbra budai címer.

Rézkarca, 37,5 × 47,3 cm, a városkép 13,2 × 37 cm.

BTM.

A városkép a 81. sz. kompozíció budai részletének másolata, kisebb részletek, így a palota kupolájának megváltoztatásával. — Az eredeti rézlemez is a BTM-ben. — A céhlevelet Martin Oberle számára 1803. szept. 25-én állították ki. — Georg Nicolai 1750—1760 körül működő bécsi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXV. 446.

A cserzővarga céh másik vándorlevele azonos kerettel és városképpel készült. A szöveg első három sora azonos a leírttal („Wir Zechmeister . . . Residentz Stadt Ofen”, utána üres hely következik a kézírással beírandó szöveg számára, végül nyomtatva: „als / Ober Zech Meister / Als Lehr Meister / als / Unter Zech Meister”.

A lemez 37 × 46,3 cm.

BTM, lt. sz.: 1242.2.

Michael Sternn számára állították ki 1807. febr. 13-án.

IRODALOM: Schoen, Buda 25. sz. — Pataky 35.

b) Buda és Pest látképe a koronaőrző banderisták viseletképén

Címe a kép alatt: „Illy formán is mennek bé a' Korona őrző Vitézek Budára. 1790.”

Jelezve nincs.

Kézzel színezett rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 14,3 × 20,1 cm.

Megjelent: Hadi és Más Nevezetes Történetek. Negyedik Szakasz. 1791. A kötet végén. A 672. oldalon olvasható szöveg vonatkozik a lapra. A háttér a 81. sz. kompozíció pesti részletének másolata.

IRODALOM: Szendrei—Szentiványi 183 (Berkeny János művei között). — Pataki 78 (ua). — D. Szemző P., A magyar folyóiratillusztráció kezdetei. A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve. 1953. Bp. 1954, 128, képe: 179 (ua.).

82. Buda és Pest látképe Szentháromságot ábrázoló szentkép alatt (F. L. Schmittner) — LXXVII. tábla

Szövege a kép alatt: „GLORIA PATRI, ET FILIO, ET SPIRITUI SANCTO.”

Jelezve a jobb alsó sarokban: „F : L: Schmitner sc: Viennae.”

Rézkarca és rézmetszet, 26,3 × 16,3 cm, a városkép kb. 8 × 14,2 cm.

Megjelent a következő című nyomtatványban: CATALOGUS / DEFUNCTORUM, / QUOS / Ex Alma Sodalitate sub Titulo SSS. Trinitatis Budae erecta, & / confirmata à Mense Augusto Anni M. DCC. LVIII. ad Augustum Anni M. DCC. LIX. / pie in Domino. obiisse accepimus. Következik az elhunytak névsora, végén impresszum: „BUDAE, / TYPIS LEOPOLDI FRANCISCI LANDERER, TYPOGRAPHI AD AUREAM NA-

VEM." Későbbi példányának impresszuma: „BUDAE, typis Leopoldi Francisci Landerer. Typographi.”

Országos Széchényi Könyvtár, Aprónyomtatványtár.

A 81. sz. látkép elemeit felhasználja, bár a Duna folyásának ábrázolásában és az épületek elhelyezésében nagyrészt fantasztikus. — Franz Leopold Schmittner (1703—1761) bécsi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXX. 174. — Publikálatlan.

83. Buda és Pest látképe (Binder J. F.) — LXXXII. tábla

Címe fent a képben táblán: „Buda. Ofen.”

Magyarázata képen látható betűkhöz fent a képben, egy-egy angyal tartotta szószalagon: „A. Fortalitium & Civitas Superior. B. Vicus Piscatorius. C civitas Inferior Sive Aqvatica. D. Vie Regionaria. E. Neüstifttű. F. Taban.

A. Die Vöstung, ū Obere Stadt. B. Die fischer Gassen. C. Die untere oder wasser Stadt. D. die Land-strass. E. die Neüstiftt. F. die Rüzē Stadt.”

Magyarázat a kép alatt két hasábon: „Descriptio Liberac Regiae, ac Metropolitanac Urbis Budensis. A. Fortalitium & Civitas Superior, in quo & qua. 1. Residentia Regia. 2. Armamentar. Reg. 3. Eccles. S. Iosephi, & Coenob. R. R. P. P. Carmelitar. Calceat. 4. Domus Suae Excellent. Comitit Ludovici de Battyán, Regni Hungar. Palatini. 5. Domus Suae Celsitud. Principis Eszterhazy de Galantha. 6. Domus Praetoria Civica, in qua Sacel. S. Crucis, & S. Ioan. Eleëmozin. 7. Seminar. Cleric. Alumn. & Convict. Nobil. 8. Eccles. B. M. V. & Colleg. R. R. P. P. Societ. Iesu. 9. Academ. Studiosae Iuvent. 10. Rudera Eccles. S. Nicol. 11. Domus Annonar. Reg. 12. Domus Suae quondam Excel: Comitit Georgii Erdödy de Monyorókerek, Iudic. Cur. Reg. 13. Eccles. B. M. V. & Ioan. Nepomuc. cum Asceter. Monial. Ord. S. Clarae. 14. Eccles. S. Ioan. Evang. & Monast. R. R. P. P. Francis. Reformat. B. Vicus Piscatorius, in quo 15. Domus Fusoria Reg. 16. Domus Annonar. Regia. C. Civitas Inferior, Aqvatica dicta, 17. Eccles. S. Elisabet. & Monaster. R. R. P. P. Capucinor. 18. Eccles. Parochial. ad S. Anna. 19. Colossus B. V. M. 20. Eccles. S. Fran: Stigmat, Cum Coenob: R. R. P. P. Francis. observ. Provi. S. Ioan. à Capist. 21. Reliquiae Fani Turcici. 22. Eccles. Xenod. ad S. Florian. 23. Eccles. B. M. V. in Coemet. olim Civico. 24. Eccles. Infir. Sive Domus Pauper ad S. Nepom. D. Suburb., Via Regionaria dictum, in quo 25. Forum nundinale. 26. Eccles. S. Steph. cum Coenob. Ord. Eremit. S. August. 27. Domus Suae quondam Celsitud. Princ. Nicol. Csaky, Archiep. Strig. 28. Mons Calvariac. 29. Molend. Reg. 30. Therm. Superior. nunc Ekherianae. E. Suburb: antehac Föhlhóvz, nunc Neustiftt dictum, in quo 31. Eccles. Paroch: B. M. V. de Auxilio cum Plebania. F. Suburb. antehac Gerards Stad, nunc Taban nuncupat, in quo 32. Lazaret., & Eccles. B. M. V. 33. Therm. Inferiores, nunc Plogbad vocitatae. 34. Thermae Regiae, nunc Bruck-Baad dictae. 35. Braxatoriü. 36. Thermae Pergassianae. 37. Eccles. hominü Graeci Ritus, non untor. [!] 38. Eccles. Parochial. ad S. Cathar. Alexandr. cum Plebania. 39. Pons Navalis mobilis. 40. Mons S. Gerardi. 41. Libera Regiaq; Civitas Pestien. 42. Campus Rákos. 43. Insula olim Leporü, modo Margarethana.

Beschreibung der Königl⁹ Frey^{en} Stadt Ofen. A. Die Vöstung, und Obere Stadt, in welcher 1. Die Königl⁹ Residentia. 2. das Königl⁹ Zeüghaus. 3. die Kirchē S. Iosephi, ū das Closter deren W. W. L. L. P. P. Carmelit. 4. das Haus Sr. Excellent Grafen Ludwig v Battyán Palatini des Königreichs Hung. 5. das Haus Sr. durchleucht des Fürstens Anton Eszterhazy v Galantha. 6. das Stadt Rath Haus, in welchen die Capellen des H: Creüz und des H: Joh: Allmosengebers. 7. das Stifft vür die junge Geistliche und Adelige Kinder. 8. die Kirchen B. M. V. und das Collegi derē W. E. L. L. P. P. der Geseschafft Iesu. 9. die Schullen. 10. die überbleibsteln der Kirchen B. Nicolai. 11. das Königl⁹ Prouionthaus. 12. das Haus Weýland Sr Excellent des Grafen Georg Erdödy v Monyorkerck, Königl⁹hof-grichts Richters. 13. die Kirchen B. M. V. ū. des H. Johān v Nep: mit dem Closter derē W. W. L. L. Closter Jungfē der Ordnung der H: Clarae. 14. die Kirchē des H: Johann Evangelist, ū das Closter derē W W: L L. P P. Francis: Reformat. B: die Fischer Gassen. 15. das Königl⁹ Ciess-Haus. 16. das Konigl. Proviand-Haus. C. die undere Stadt, Wasser Stadt genät, 17. die Kirchen der H: Elisabet, ū das Closter der W W: L L: P P. Capuc: 18. die Stadt Pahr Kirchē S. Anna. 19. die Saullen B. M. V. 20. die Kirchē des Heil: Francis: Seraph. ū: das Closter derē W W. L L. P P. Francis: Provi: S. Ioan: à Capist: 21. überbleibstel der Türckischē Moscheé. 22. das Spittal Kirchl Florian: 23. das Kirchl B. M.: V. in gewestē Burger Freid-hof. 24. das Kranckē- oder Armen-Kirchl Iohā: ū Nep: D. die Vor Stadt. Land-strass. 25. der Marek-plaz. 26. die Kirchē des H: Steph: mit dem Closter derē W W: L L: P P: Augustinern. 27. das Haus Weýland Sr durchleüch des Fürstens Nicolai Csaky Gräner Erz-bischoffs. 28. der Calvariae-berg. 29. Königl⁹-Land-Muhē. 30. die Eckherische Bäader. E. die Vorstadt Neüstifft. 31. die Pfar-Kirchē. F. die Vorstadt, Gerhards- oder Razen Stadt. 32. das Lazarets ū das Kirchl. 33. das Plogsbaad. 34. das Konigl. Bruck-Baad. 35. das Braü-haus. 36. das Pergasische, oder Rätzē-baad. 37. die Alt-glaubische Kirchen. 38. die Pfarr Kirchen S. Catharina mit dem Pfahr: hof. 39. die fliehnde donaubruckē. 40. des S: Gerhards- oder Plogs-Berg. 41. die Konigl⁹ Frý Stadt Pest. 42. das berühmte feld Rakos. 43. die vormahls genante Haasen — nun aber Margarethen Insul."

Jelezve a jobb alsó sarokban a szöveg alatt: „Jo. Philip Binder sc. Buda^e. 1761."

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező szöveg nélkül 20,8 × 43,3 cm.

Megjelent: EPITOME / VICISSITUDINUM / ET / RERUM / MEMORABILIVM / DE / LIBERA REGIA / AC / METROPOLITANA / URBE BUDENSI. / . . . PER NOBILEM / JOANNEM ELEEMOS. FERDINANDUM / MILLER, / . . . BUDA^E. / Typis Leopoldi Francisci Landerer Typog. ad Auream Navem címképeként.

MTKcs, BTM.

Binder János Fülöp budai rézmetszőre vonatkozólag lásd a 33. sz. kompozíciójánál mondottakat.

IRODALOM: Bubics 75, 77. sz. — Lanfrancconi 130. sz. — Kuzsinszky 11. — Schoen A., A budai Szent Anna-templom. Bp. 1930, 3—6 (képpel). — Schoen, Csillag 43. sz. — Művelődéstörténet IV. 194, 639 (részletképpel). — Pataky 83. o., 5. sz.

a) Buda és Pest látképe a budai kalapos céh vándorlevelén

Szövege a látkép alatt: „WIr Zechmeister, und andere Meister des Hand- / wercks deren Burgerlichen Teüschchen Hutmacher Meistern in der Königl. Freyen / Haupt- und Residentz-Stadt Ofen, bescheiden hiermit, das gegenwärtiger Gesell Namens . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . / auch . . . Haaren, ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich / solcher Zeit über Treu, fleissig, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Handwercks Burschē / gebühret, verhalten hat, welches wir auch also attestiren, und dessenthalben unsere sammentliche / Mit-Meister diesen Gesellen nach Handwercks-Brauch überall zu beförderen, geziemend / ersuchen wollen. Geben Ofen. den . . . Anno 17 . . . / Meister / Wo obiger gesell in Arbeit ge- / standen / als / Ober zech Meister / als Unter zech / Meister.”

A pecsét körirata szintén rézkarc, de nem olvasható, mivel a pecsét elfedi. A díszes rokokó kereten fent kétfejű sas testén Magyarország címere, kétoldalt egy-egy bíborosi kalappal. Lent kétoldalt egy-egy oroszlán kalaptompokkal. A látképben elől a város címere.

Rézkarc és metszet, 36×42,6 cm, a városkép kb. 14×36,5 cm.

Országos Széchényi Könyvtár, Aprónyomtatványtár.

A 83. sz. látkép átdolgozása. — Kiállítva Johann Elizer részére 1788. szept. 21-én. — Publikálatlan.

84. Buda és Pest látképe a pesti serfőző céh vándorlevelén (Binder J. F.) — LXXXVII. tábla

Szövege a látkép alatt: „WIr N. N. Ober, und Unter Zöchmeister / des Ehrsamem Bier Bräuer - Handwerchs in der Königl. Freyen / Stadt Peest, in Ober Hungarn, bescheiden, Hiermit, dass gegenwartiger Bräu Knecht / Namens . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . / . . . auch . . . Haaren ist bey uns alhier . . . Jahr . . . Wochen, als . . . / in Arbeit gestanden, und sich Zeit über treü, fleissig, still, friedsam, und chr- / lich wie es einem jeglichen Bräu Knecht gebühret verhalten hat welches wir also attestiren, / und dessenthalben unsere sommentliche Mit-Meister diesen Bräu Knecht nach Handwercks Brauch / überall zu beförderen gezeimend ersuchen wollen. Geben in . . . den . . . Anno 17 . . . /”

Jelezve legalul a középtől jobbra: „Binder Sc. Budac.”

Rézkarc és rézmetszet, 35,5×41,7 cm, a városkép 16×35,2 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28.437.

Díszes keretben fent balra Magyarország, jobbra Pest címerével, lent középen a céh címerével a következő körirattal: „SIGIL: DER: BIER: BREUER: ZECH: ZV. PEST. IN. KÖN: HV:” — Johannes Steile számára Veszprémben állították ki 1797. okt. 8-án. — Binderre vonatkozólag lásd a 33. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Budapest II (1946) 154 (képe).

85. Buda és Pest látképe — XCII. tábla

Címe a kép alatt: „Prospect der Königl: Haupt Stadt OFEN wieselbe von der Pester seiten in der Schönsten ansicht ist mit Neuen abaenderung. Ano. 1785.”

A kép megfelelő helyén: „Donau Flus”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a cím alatt: „Nro. 1. die Residenz 2. General Comdo 3. Zeighaus 4. Kassarn 5. Depositorium 6. Rathhaus 7. Pfarr Kirche 8. und 9. die Kamer und Biblioieck. 10. Sepl: viral Tafel. 11. Franciskaner. 12. alt Glaubig Kr. 13. Pfarr 14. Comedi haus. 15. Gieshaus 16. Magazin 17. Fischermarekt 18. Kapuziner 19. Platz 20. St: Anna 21. Pumen Platz 22. Haupt Spltal 23. Armenhaus 24. Gottesacker 25. Saliter thürn oder Moschee 26. Sprung Baad 27. Burger Spital 28. Marekt Platz 29. Franciskaner 30. Neustift Pfarr 31. Schiffbrücke 32. Stadt Pest 33. wazner thor 34. Plockberg 35. adlerberg 36. Gr: Schwabenberg 37. Klein Schwabenberg 38. Rochusberg 39. Ruckwertsilt die Christina Stadt 40. Johanesberg”.

A magyarázószöveg alatt, a kép jobb alsó sarkában „Ofen und Kanschau” felirat (szignatúra?) olvasható, a végét levágták. A képen szereplő 41. és 42. számnak nincs magyarázata. A példány hátlapján ugyanannak a képnek másik levonata.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a kép is körülvágott, a papír 24,6×50 cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: T. 153.

IRODALOM: Bubits 82. sz. — Művelődéstörténet IV. 337. 644 (részletképpel). — Pataky 259. o., 35. sz.

B) BUDA LÁTKÉPEI

86. Buda látképe — I. tábla

Címe a kép bal oldalán, majdnem középen, fent a keret alatt: „BVDA”.

Fametszet két dúcéról nyomtatva, 24,3 × 52,5 cm.

Megjelent Hartmann Schedel Világkrónikája első, 1493. évi kiadásában. A latin nyelvű kiadás címe: Registrum / huius ope- / ris libri cro- / nicarum / cū figuris et ymagini- / bus ab inicio mūdi. [Kolofónja:] Adest nunc studiose lector finis Cronicarum per / viam epithomatis z breuiarij compilati / opus qdem / preclarum. z a doctissimo quoq; comparandum. Continet / eñ gesta. quecūq; digniora sunt notatu ab initio mūdi ad / hanc vsq; tēporis nostri calamitatem. Castigatūq; a viris / doctissimis vt magis elaboratum in lucem prodiret. Ad in / tuitū autem z preces prouidorū ciuiū Sebaldi Schreyer / z Sebastiani kamermaister hunc librum dominus Antho / nius koberger Nuremberge imprēssit. Adhibitis tamē vi / ris mathematicis pingendiq; arte peritissimis. Michaelē / wolgemut et wilhelmo Pleydenwurff. quarū soleri acu- / ratissimaq; animaduersione tum ciuitatum tum illustrium / virorum figure inserte sunt. Consummatū autem duodecima mensis Julij. Anno salutis nre. 1493. Buda látképe a 138–139. oldalon található.

A német nyelvű kiadás címe: Register Des / buchs der Cro- / niken vnd geschichten / mit figurē vnd pildnus / sen von anbegiñ der welt / bis auf dise vnsere Zeit. [Kolofón:] Hie ist entlich beschlossen das buch der Cronicken vnd gedechtnus wirdigern / geschichtē vō anbegyñ z werlt bis auf dise vnsere zeit vō hohgelertē mannē in / latein mit grossem fleiss vnd rechtfertigung versañelt. vnd durch Georgium al / ten dessmals losungschreiber zu Nürnberg auss dēselben latein zu zeiten von / maynung zu maynung. vnnnd beyweylen (nit on vrsach) ausszugs weise in diess / teütsch gebracht. vnnnd darnach durch den erbern vnnnd achtpern Anthonien / koberger daselbst zu Nürnberg gedruckt. auf anregūg vnd begern der erbern / vnd weysen Sebalden schreyers vnd Sebastiañ kamermaisters burgere da / selbst. vnd auch mitanhangung Michael wolgemut; vnnnd Wilhelm pleyden / wurffs maler daselbst auch mitburger die diss werck mit figuren wercklich ge / ziert haben. Volbracht am. XXIII. tag des monats Decembris Nach der gepurt / Cristi vnssers haylands M. CCCC. XCIII. iar. A kép ebben a kiadásban is a 138–139. oldalon jelent meg. A kép jobb oldala felett az „Ofen” szó olvasható nyomtatásban. A latin kiadásban ezen a helyen nincsen felirat.

MTKcs, BTM.

A könyv illusztrálására és nyomtatására vonatkozó szerződést 1488-ban, illetve 1491. dcc. 29-én kötötte meg a művészetpártoló Sebald Schreyer és sógora, Sebastian Kammermeister a művészekkel, Michael Wolgemuttal, Dürer mesterével, és Wilhelm Pleydenwurffal (Thieme—Becker XXXVI. 175). Az előkészítés munkájára vonatkozólag lásd: Stegmann, H., Die Handzeichnungen der Manuskripte der Schedelschen Weltchronik. Mitteilungen aus dem Germanischen Nationalmuseum (1895) 115—121. A nyomtatás befejezésének időpontját a kolofónok adják meg. A német fordítás majd félévi késéssel követte a latin kiadás megjelenését. Tudjuk azt is a könyvről, hogy egy színezetlen és kötetlen példány ára 2 forint volt (Hase, O., Die Koberger. 2. kiad. Leipzig 1885, 177). A színezés tehát, ha külön kellett fizetni érte, már a könyv megjelenésének korában divat volt. Hartmann Schedel, akinek neve a szerződésben és a kolofónban nem szerepel, a szöveg összeállítása mellett a rajzok kiválogatását is végezhetette. Ez utóbbi munkában nagy segítségére volt saját gyűjteménye (Loga, V., Die Städteansichten in Hartman Schedels Weltchronik. Jahrbuch der Königlich Preussischen Kunstsammlungen. IX. köt. 1888, 100). A kolofónban szereplő „matematikában jártas” kifejezést úgy kell értenünk, hogy a művészek illesztették a képek nyomtatására szolgáló dúcokat a szedés megfelelő helyére.

A művészettörténeti irodalom többször is megkísérelte, hogy a két illusztrátor szerepét pontosabban meghatározza és munkáikat a könyvben elkülönítse egymástól (vö.: Bellm, R., Wolgemuts Skizzenbuch im Berliner Kupferstichkabinett. Studien zur deutschen Kunstgeschichte, Band 322. Baden/Baden—Strasbourg 1959, 48—49). Az eredmény azonban mindig feltételes. Mai ismereteink alapján valószínűnek kell tartani, hogy a budai látkép Wolgemuth és Pleydenwurff közös műve. A rajz átvitele a fára és a vonalak kimetszése már nem a festő, hanem a fametsző mester, a „Form-schneider” műhelyében történt (vö.: Thieme—Becker XXXVI. 177).

A krónika több, mint száz vedutájának nagyobbik része a középkori hagyományt folytatja, s nem egy várost, hanem „a” várost mutatja be. Ugyanaz a kép gyakran más és más aláírással jelent meg benne. Harminc látkép azonban valószínű, s közöttük Budáé is. A rajznak azonban, amely a fametszet előképe volt, jóval korábban kellett készülnie a könyv megjelenésénél. A budavári Nagyboldogasszony templom Mátyás-tornya ugyanis már 1470-ben elkészült, a képen ezzel szemben a templomnak még nincsen befejezett tornya. A templom mögött látható torony egy másik egyházhoz tartozik, amelyet a rajzoló meglehetősen nagy perspektivikus torzítással rajzolt a Nagyboldogasszony templom szentélye mögé. Ez a másik torony legvalószínűbben a domonkosok templomához tartozott. Formája legalábbis a kívülről hozzáépített lépcsővel céhez hasonlít legjobban.

Az, hogy ilyen nézet nem adódik a Duna túlsó partjáról, nem lehet döntő ellenvetés, hiszen az egész kompozíció felvételi pontja ideális. Nincs a valóságban olyan pont, ahonnan mindazt és úgy lehetne látni, amit és ahogyan a krónika képe ábrázolja.

Antonius Koberger, a hírneves nürnbergi nyomdász és könyvkereskedő kiterjedt üzleti hálózattal rendelkezett egész Európában. A könyvet illusztráló fametszetekhez a városok reális látképeit kereskedelmi kapcsolatai révén könnyen beszerezhetette. Budán is voltak megbízottai, kettőnek

neve is fennmaradt, igaz hogy már a XVI. század elejéről (Wolf Haller és Diebold Feger; vö.: Hase i. m. 266, 298 300, 344).

Michael Wolgemuth (1434—1519) nürnbergi festő és rajzoló. Vö.: Thieme—Becker XXXVI. 175—181. — Wilhelm Pleydenwurff (megh. 1494) festő szintén Nürnbergben működött, Wolgemuth műhelyében. Vö.: Thieme—Becker XXVII. 153—154.

IRODALOM: Salamon F., Budapest története. I—III. köt. Bp. 1878—1885, II. 517—519, 547—550, III. 276—288 (helyszínen felvett vázlat nyomán készült). — Bubics 7. sz. — Majláth, katalógus 879. sz. — Loga, V., Die Städteansichten in Hartman Schedels Weltchronik. Jahrbuch der Königlich Preussischen Kunstsammlungen. IX. köt. 1888, 194. — Lanfranco 1, 1/a, 1/b sz. — Divald 98 („fantasztikus”). — Eisler, M., Historischer Atlas des Wiener Stadtbildes. Arbeiten des Kunsthistorischen Instituts der Universität Wien. Wien 1919, 7—8. — Lux 9—17. — Bibliofil, képe: 10—11. o. között. — Kremmer, német 88—92, 106 („Wolgemuth itt járt a budai görbe utcákon . . . otthon metszette fába a vár és palota képét”). — Schoen, Lantos 638. sz. (képpel). — Budapest régen és most. Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Grafikai Osztályának XLVIII. kiállítása. Bp. 1923, 1. sz. — Ballagi 41. sz. — Horváth II., A hajdani királyi vár. Műgyűjtő (1927) 94 („Schedel városképéről már Valerian von Loga kimondta a halálos ítéletet”). — Schoen, Csillag 1—2. sz. (képpel). — Kelényi, ábrázolások 9—10. — Jajczay J., A megszentelt Pest-Buda. Bp. [1938], 11—12 („talán igazuk lehet azoknak, akik hiszik a legendát, hogy Dürer apja, amikor Magyarországból . . . vándorútra kél, vázlatkönyvecskéjébe lerajzolja Budát is . . . Talán igaz, hogy a fiatal Dürer Albert ezt az apja rajzolta budai képet adta át tanító-mesterének, vagy talán — hiszen az sem lehetetlen — az öreg Wolgemuth bízta meg éppen ezt a jeles tanítványát a fadúc elkészítésével”). — Bachmann 186. — Raumseger, I., Die Städtebilder der Schedelschen Weltchronik. Ihre geistigen und künstlerischen Voraussetzungen im Mittelalter. Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der Stadtvedute. Disszertáció. Berlin 1943. 71—72, 89, 110—111. — Schoen, Buda 5. sz. — Balogh 38—39. — Horler 273—274. — Csemegi J., A budavári főtemplom középkori építéstörténete. Bp. 1955, 12, 14, 17 (egész és részletképpel).

a) Buda látképe

Címe a kereten belül nincs.

Fametszet, 10,6×19,6 cm.

Megjelent a Schedel-krónika három későbbi kiadásában.

Az 1496. évi német nyelvű kiadás címe: Das buch Der / Croniken vnnd ge- / schichten mit figu- / ren vnd pildnuss / sen von Anbeg nn / der welt biss auff / dise vnserer Zeÿt. [Kolofónja:] Hie endet sich das buch der Cronick vn̄ ge / schichten mit figurē vn̄ pildnissen v̄o anbegiñ / a welt biss auff dise vnser zeit gedruckt vn̄ volēt / in a kayserlichen statt Augspurg durch Hān- / sen schönsperger Im jar nach Cristi geburt. / M. CCCC. XCVI am XVIII. tag des herbstmonats. A budai kép ebben a CLVIb levélen található, felette a kereten kívül „Offen” megjelöléssel.

Az 1497. évi latin nyelvű kiadás címe: REgistrum huius / operis libri cronicar / cum figuris et yma- / ginibus ab inicio m̄ / di usq̄z nūc temporis. [Kolofónja:] Finit hic feliciter liber Cronicaruz cum / figuris z imaginibz ab initio m̄di vs / q̄z nunc tēporis Impressum ac finituz / in vigilia purificatiōis Marie in imp / iali vrbe Augusta a Johanne Schen / sperger Anno ab incarnatiōe domini / M. CCCC. XCVII. A látkép, kerete felett „Buda” felirattal, ebben a kiadásban is a CLVIb levélen jelent meg.

Az 1500. évi német nyelvű kiadás címe azonos az 1496. éviével. Kolofónja: „Hie endet sich das buch der Cronick vñ / ge ehichtē mit figurē vñ pildnissen vō anbegiñ / s welt biss auf dise vnser zeit. gedruckt vñ volēt / in s kayserlichen statt Auspurg durch Hañsen Schönsperger Im iar nach Cristi geburt vn / sers herren. M. CCCCC.” A kép ebben a kiadásban is ugyanazon a helyen jelent meg, mint az előzőkben, de a fölé írt „Offen” szó tipográfiaiailag eltér az 1496. évi kiadásban láthatótól.

Az eredeti nürnbergi kiadás látképeinek kicsinyített, gyenge másolata. — A könyv későbbi történetére vonatkozólag Bachmann (4. o.) annyiban kell helyesbítünk, hogy — valószínűleg elírásból — nem említi az 1496. évi kiadást. Ezzel szemben lásd: Hain, L., Repertorium Bibliographicum . . . I—IV. köt. Stuttgart—Paris 1826—1838, 14511. sz. (1496, német), 14509. sz. (1497, latin), 14512. sz. (1500, német).

IRODALOM: Ballagi 48. sz. (1496, német), 52. sz. (1497, latin).

87. Buda ostroma. 1598 vagy 1602 (J. Sibmacher) — VII. tábla

Az egész kép címét lásd az 5. sz. kompozíciónál.

A részletképen fent a keret alatt: „ALSO IST ES AVF DEM WASSER ZVSEHEN.”

A részletkép megfelelő helyén: „THONAV FLVS.”

Jelezve a részletkép feliratos tábláján, a szöveg alatt: „JS”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a részletkép 12,9 × 32,5 cm.

MTKcs, BTM.

Johann Sibmacherre vonatkozólag lásd az 5. sz. kompozíciónál mondottakat. Ugyanitt a nyugati részletkép leírása is.

IRODALOM: Andresen 91. sz. — Majláth, katalógus 893, 894. sz. (1580 körül). — Lanfranchi 2—4. sz. (ua.). — Szilágyi S., A magyar nemzet története. V. köt. Bp. 1897, 180—181. o. között (képe, a szignatúra nélkül, 1580 körül). — Kuzsinszky 31 (1580 körül). — Krommer, német 94—95, 106—107, 121—123, 207 (1578, részletképekkel). — Layer 20 (1580 körül). — Horler 39 (képe, 1578).

88. Buda látképe (N. M. de la Vigne) — XXXIV. tábla

Az egész lap címét, ajánlását, jelzését lásd a 21. sz. kompozíciónál.

A részletképeknek külön címe, felirata nincs.

Megjelölése a bal és jobb felső sarokban kétszer: „16”.

Magyarázat az egész képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a bal és jobb oldalon. Leírását lásd a 21. sz. kompozíciónál.

Rézkaré és rézmetszet, több darabból összeragasztva, az egész lap körülvágott, kb. 120 × 145 cm, a részletkép 7,6 × 137,8 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, kiállítva a Vármúzeumban.

A kép egyéb részleteire vonatkozólag lásd a 21. és 98. sz. kompozíciónál mondottakat. De la Vignere vonatkozólag lásd: 21. sz.

IRODALOM: Lux 31. — Kelényi, ábrázolások 193. sz. (képpel, de az egész lap összeállítása téves). — Károlyi—Wellmann XVIII, 403—404, részletképek: 160—161, és 336—337. o. között (téves összeállításban).

89. Buda egy részének látképe Pest északi erődítményeinek alaprajzával közös lapon — LXIII. tábla

Az egésznek címe nincs, a részletkép felirata: „Ofen von der Pest seite an zusehen”. Az alaprajz mellett „77—79” számok, magyarázatok nincs a lapon.

Rézmetset, körülvágott, az egész kép $26,5 \times 60,4$ cm, a részletkép $16,1 \times 51,1$ cm.

Egyetlen ismert példány: Hadtörténelmi Múzeum, It. sz.: 2038.

A kompozíció ma ismert formájában csonka, valószínűleg egy nagyobb lap, esetleg térkép vagy alaprajz részlete, amelyet külön lemezről nyomtattak. A számok magyarázata vagy a többi, elveszett részleten lehetett, vagy abban a könyvben, amelyben a lap eredetileg megjelent.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 225. sz.

90. Buda ostroma. 1686 — XXXVII. tábla

A keleti részlet címe fent a keret alatt: „Prospect vom Aufgang oder von Pest.”

Rézkarca és rézmetset, $31,8 \times 39,5$ cm, a részletkép $15,5 \times 38,5$ cm.

Megjelenésére vonatkozólag lásd a 28. sz. kompozíciónál mondottakat. MTKcs, BTM.

A kép többi részletére vonatkozólag lásd: 28. és 113/h sz.

IRODALOM: Majláth, katalógus 872. sz. — Lanfrancioni 62. sz. — Kuzsinszky 10. — Bibliofil 62. sz. (részlet). — Schoen, Lantos 654. sz. — Kelényi, bibliográfia 581. sz. — Layer 19, 23 (utóbbi helyen részlet). — Kelényi, ábrázolások 55. sz. (részlet), 117. sz.

91. Buda látképe. Részlet az 1686. évi ostromot keleti madártávlatból ábrázoló lapról (Waldmann—Müller) — LIX. tábla

Címe sem az egész képnek, sem a részletnek nincs.

Jelezve a kép alatt: „Joh. Joseph Waldmann del: — Jacob Müller fecit.”

Rézkarca és rézmetset, $33,8 \times 20,8$ cm, a részlet kb. $5,5 \times 14,5$ cm.

Megjelent: ADMIRABLES EFECTOS / DE LA PROVIDENCIA / SVCEDIDOS / EN LA / VIDA, E IMPERIO / DE / LEOPOLDO / PRIMERO / . . . EN MILAN, AÑO MDCXCVI. / En la Empronta Real, por Marcos Antonio / Pandulpho Malatesta. / CON LICENCIA DE LOS SVPERIOS. III. köt. 344—345. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a 344. oldalon: „EXPLICACION DE LA ESTAMPA. Que representa el sitio de Buda. A Prespectiua de la Villa. B El Señor Duque de Lorena. C El Serenissimo Elector de Bauiera. D Campamento de Vngaros con algunos Alemanos de la parte de Pest. E Villa de Pest en frente del Castillo de Buda.

F Cimiterio de los Turcos. G Trincheramiento a la orilla del Danubio con sus Fortines, o Redutos. H Rio Danubio. I Puente arruinado. K Planta Iconografica de la Villa de Buda. L Parte del Castillo atacada del Serenissimo Elector de Baueira. M Parte de la Villa atacada del Serenissimo Duque de Lorena. N Villa llamada del Agua. O Castillo. P Monte de San Gerardo. Q Linea de circunualacion, que se hizo contra la venida del Gran Visir. R Linea de Contraualacion contra los sitiados. S Cimiterio de la parte de Constantinopla. T Campamento del Elector, y su gente. V Exercito Christiano en batalla, que iba a pelear contra el de los Othomanos. X Varias escaramuzas entre los dos Exercitos. Y Exercito de los Turcos sobre las Colinas. Z Parte por donde procuraba el Gran Visir socorrer los sitiados. 1 Parte en la Muralla de la Villa Inferior en donde vinieron a aloxar los Generales. 2 Isla de Santa Margarita. 3 Puentes de Communication para hir a buscar forraxes. 4 Isla de Santa Isabel.”

A város látképét ábrázoló lapot Lotharingiai Károly és Miksa Emánuel tartják. — Johann Josef Waldmann innsbrucki festő (1676—1712). Vö.: Thieme—Becker XXXV. 73. — Jakob Müller (1670—1703) augsburgi rézmetsző. Lásd: Thieme—Becker XXV. 232.

A könyv 1714-ben is megjelent, címlapja azonos, csak az évszámot ragasztották át. A látkép ugyanazon a helyen, változatlan állapotban jelent meg ebben a kiadásban is.

A kép változatlan állapotban jelent meg az ABRÉGÉ / HISTORIQUE ET ICONOGRAPHIQUE / DE LA VIE / DE / CHARLES V. / DUC DE LORRAINE című, hely és évszám nélküli gyűjtemény 15. táblájaként. Apponyi szerint 1698 körül jelent meg. — A betű és számjelmagyarázat a kép után következő számozatlan oldalon olvasható: „EXPLICATION DE LA XV. PLANCHE.” Majd a történeti esemény leírása olvasható: („LE Siége / & la prise . . . dans la vie de Charles V.”). Ezután: „Nous dirons icy seulement ce qu’il faut pour expliquer ce qui est marqué par les lettrés suivantes. A. C’est la perspective de Bude, qui le représente tres bien du côté qui regarde le chemin de Vienne. B. C’ est S. A. qui attaqua cette Capitale du côté de la Ville basse, qui regarde Vienne. C. S. A. E. de Baviere, qui assiégea le Château qui est de son côté. D. Camp des Hongrois du côté de Pest. E. Ville de Pest de l’autre côté de l’ eau, vis à vis du Château de Bude. F. Jardins de Pest, ou les Allemands avoient fait des Batteries contre le Château de Bude. G. Quelques redoutes, & travaux que les Chrétiens firent dans le Cimetiere de Pest au bord de l’ eau pour garder le Danube, & tirer contre la Ville. H. Le Danube, qui est fort large & profond de ce côté là. I. Pont de communication de Pest à Bude, qui fut ruiné. K. Plan Iconographique de Bude. L. Château attaqué par S. A. E. de Baviere. M. Partie de la Ville basse, par ou S. A. attaqua cette forteresse avec les Troupes de Brandebourg. N. Ville basse appelée de l’ eau, par ce qu’elle est au bord du Danube. O. Partie du château, & la plus fort de la place, ayant quantité de murailles qui la défendent, qui estoient tres fortes & tres épaisses. P. Montagne de St. Gerard. Q. Ligne de circunvallation faite pour se défendre contre l’ Armée du Grand Visir, qui estoit venu pour secourir la Ville. R. Ligne de contrevallation. S. Cimetiere des Turcs du côté de la porte de Constantinople, ou ils avoient des trous pour se cacher, & d’ou

ils sortoient il y avoit quelques Chrétiens, qui passoit par là sans qu' il s' en apperçussent, & dont ils en prirent plusieurs pendant le siège. T. Camp de Son Altesse Electorale & de ses Troupes. V. L' armée Chrétienne en bataille pour aller contre le Grand Visir. X. Endroit ou les Chrétiens alloient escarmoucher contre les Turcs, qui n' étoient éloignés que de la largeur de la Ville. Y. Armée du Grand Visir sur les colines. Z. Endroit ou ils firent un choc sanglant quand les meilleures Troupes du Grand Visir venoient pour secourir la Ville, qui perirent toutes. 1. Endroit du côté de la Ville basse, ou vinrent loger la plus part des Généraux, pour estre plus à portée pour s'acquiter du devoir de leurs charges, contre les tentatives que les ennemis faisoient pour secourir la place. 2. Isle de Ste. Marguerite. 3. Deux Ponts de communication pour aller chercher des Fourages. 4. Isle de Ste. Elisabeth, ou estoient les malades de l' armée."

BTM.

Az egész lap a 110. sz.-nál.

IRODALOM: Apponyi 2338, 2355. sz. — Kelényi, bibliográfia 1462, 1505. sz. — Layer 24. — Kelényi, ábrázolások 178. sz.

a) Buda látképe. Részlet az 1686. évi ostromot keleti madártávlatból ábrázoló lapról (P. B. Bouttats)

Címe sem az egész képnek, sem a részletnek nincs.

Jelzve a kép alatt a jobb sarokban: „P. B. Bouttats f.”

Rézkarc és rézmetszet, 28 × 18,6 cm, a részlet kb. 5 × 13 cm.

Megjelent: ADMIRABLES EFECTOS / DE LA / PROVIDENCIA / SVCEDIDOS / EN LA / VIDA, E IMPERIO / DE / LEOPOLDO / PRIMERO / . . . Nueva Impression corregida de nunchas Erratas, y enriquezida con lindissimas / Estampas y Retratos de los Heroës y Varones illustres. / EN AMBERES, / Por HENRICO Y CORNELIO VERDUSSEN, / Año M. D. CC. XVI. / Con Licentia de los Superiores. III. köt. 246–247. o. között.

A képen látható betűkhöz és számokhoz nyomtatott magyarázat a könyv 246. oldalán: „EXPLICACION DE LA ÉSTAMPA Que representa el Sitio de Buda. A Perspectiva de la Villa. B El Señor Duque de Lorena. C El Serenissimo Elector de Baviera. D Campamento de Ungaros con algunos Alemanes de la parte de Pest. E Villa de Pest en frente del Castillo de Buda. F Cimiterio de los Turcos. G Trincheramiento à la orilla del Danubio con sus Fortines, ò Redutos. H Rio Danubio. I Puente arruinada. K Planta Iconografica de la Villa de Buda. L Parte del Castillo atacada del Serenissimo Elector de Baviera. M Parte de la Villa atacada del Serenissimo Duque de Lorena. N Villa llamada del Agua. O Castillo. P Monte de San Gerardo. Q Linea de circonvolucion, que se hizo contra la venida del Gran Visir. R Linea de contravalacion contra los sitiados. S Cimiterio de la parte de Constantinopla. T Campamento del Elector, y su Gente. V Exercito Christiano en Batalla, que iba à pelear contra el de los Othomanos. X Varias escaramuzas entre los dos Exercitos. Y Exercito de los Turcos sobra las Colinas. Z Parte por donde procuraba el Gran Visir socorrer los sitiados. I Parte en la Muralla de la Villa Inferior, en donde vinieron a

aloxar los Generales. 2 Isla de Santa Margarita. 3 Puentes de communication para yr à buscar forraxes. 4 Isla de Santa Isabel.”

A könyv újabb kiadásában a kép változatlan állapotban, ugyanazon a helyen került kiadásra. Az új kiadás címének eleje azonos az 1716. éviével, vége: „Nueva impresion aumentada hasta la muerte del Emperador acontecida en / el Año 1705. corregida y enriquezida con lindissimas Estampas / y Retratos de los Heroës y Varones Ilustres. / EN AMBERES, / Por la Viuda de HENRICO VERDUSSEN, / Año M. D. CC. XXXV. / Con Licencia de los Superiores.”

BTM.

A 91. sz. kompozíció másolata. — Pieter Balthasar Bouttats antwerpeni rézmetsző (1666—1755). Vö.: Thieme—Becker IV. 477. — Az egész lap a 110/a sz.-nál.

IRODALOM: Majláth, katalógus 968. sz. — Lanfrancioni 71. sz. — Kuzsinszky 42. — Layer 22. — Kelényi, ábrázolások 104. sz.

92. Buda látképe (G. Hisler) — LXXXI. tábla

Címe a kép felett: „Ofen, die Haupt Stadt des Königreichs Ungarn an der Donau gelegen.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép felett, díszes keretbe foglalt arckép két oldalán. Az arckép aláírása: „MATTHIAS”, de II. Mátyást ábrázolja. A számjelmagyarázat így hangzik: „1. Franciscaner in der Ratzen Stadt. 2. Altglaubische Kirch. 3. Blocksberg. 4. Schiff Brücke. 5. Stuckkiesserey. 6. das Schlos. 7. Magazien Haus. 8. Wasserthor. 9. S. Stefans Kirche. 10. Capucienner Kloster. 11. Wienerthor. 12. Alte Franciscaner Kirche. 13. Muttergottes Kirch in der Wasserstadt. 14. Elisabethincinen. 15. Spittal Kirche. 16. Franciscaner auf der Landstrase. 17. Fliegende Brücke. 18. Donau Flus. 19. Schiff Müllen. 20. Heidegutsberge. 21. Spitzberg.”

Jelezve a kép alatt a jobb alsó sarokban: „G. Hisler sc.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 17,9×29,9 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 14799.

A lapot készítő Hislert Thieme—Becker nem ismeri. Képe, amely a keletről felvett budai látképek egy különálló csoportjából művészi színvonalra miatt kiemelkedik, nem önálló lap, hanem egy sorozat része. A sorozatból ismert másik darab Hamburg látképe 1730 tájáról. A városkép felett ezen a lapon III. Ottó német—római császár mellképét látjuk, mellette jobbra és balra ugyanazzal a betűtípussal — mint a budai lapon — olvasható a betűjelmagyarázat (képe: Höhn, H., Alte deutsche Städte. Königstein i. Taunus — Leipzig 1938, 27). A kép az augsburgi Johann Georg Ringle vagy Ringlin műve, aki 1691-től 1761-ig élt. Vö.: Thieme—Becker XXVIII. 370.

Bár a sorozatról ezen a két lapon kívül semmi közelebbit nem tudunk, mégis fel kell tételeznünk, hogy a két lap körülbelül egyidős, tehát a budai is, legalább a hozzá készült rajz, az 1730-as években keletkezett. Schoen Arnold ezzel szemben 1790 tájára teszi a budai kép keletkezését (A budai szent Anna-templom. Bp. 1930, 5). Viszont Binder 1761-ben keletkezett

— ezután következő — céhlevele Hisler lapjának igen gyenge másolata. A Hisler városképében mutatkozó ellentmondásokat (pl. a Várpalota kiemelkedő középső része) a külföldi metsző tájékozatlanságával kell magyaráznunk. A képmagyarázatokban is vannak tévedések. Az is lehet, hogy Hisler egy korábbi, számunkra ismeretlen vedutát használt fel s azt saját ízlése szerint egészítette ki. A lap pontos keletkezési idejét mindaddig nem tudjuk megállapítani, amíg a sorozatról vagy Hislerről pontosabb adatok nem bukkannak elő. A feliratban az országúti ferencesek említését ma még nem tudjuk kellően megindokolni. Meg kell itt jegyeznünk, hogy ez a csoport és az utána következő hitelesség szempontjából igen alacsony fokon áll. Elég például Bindernek, aki budai volt, 1761-ben keletkezett két vedutáját (92/a és 83. sz.) összehasonlitanunk: egyazon évben keletkeztek és mégis mekkora különbség van közöttük.

IRODALOM: Schoen A., A budai szent Anna-templom. Bp. 1930, 5—6 (képpel).

a) Buda látképe a budai asztalos céh vándorlevelén (Binder J. F.)

Szövege a kép alatt: „Wir N. Vorsteher und andere / Meister des Handwerks deren Burgl: Tischler. u. Bireksenschifftern / in der Königl: Freyen Haupt Residens u. Krönungs Stadt Ofen, bescheinen hiemit, das gegen- / wertiger . . . Gesell Nahmens . . . von . . . gebürtig, / so . . . Jahr alt und von . . . Statur, auch . . . Haaren ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in / Arbeit gestanden, und sich solcher Zeit über treü, fleissig, still, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Hand- / werks Gesellen gebühret, verhalten hat; welches wir also attestiren, und deshalb unsere sammentliche Mit- / Meister diesen Gesellen nach Handwerks-Gebrauch überall zu befördern geziemend ersuchen Wollen. Geben / in der Königl. Treyen Haupt und Residens Stadt Ofen den . . . Anno 18 . . . / Erster / Vorsteher / Meister alwo obiger gesell in / Arbeit gestanden / Zweiter / Vorsteher.”

Jelezve a jobb alsó sarokban: „I. Phil. Binder sc. Budae 1761.”

A díszes kereten fönt középen Ausztria címere, mellette balra Magyarország, jobbra Buda címere. A keretben több asztalosszerszám látható.

Rézkarca és rézmetszet, 34,5×42,5 cm, a városkép 11,5×35 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28436.

A 92. sz. kép gyengébb másolata. — Joseph Schlunna számára állították ki 1817. febr. 25-én. — Publikálatlan.

b) Buda látképe a budai kötélverők céhlevelén (Binder J. F.)

Szövege a kép alatt: „Wir N: N: Ober, und Unter Vorsteher / des Ehrsamén Bürgerlichen Seiller [a céh nevét utólag nyomtatták a szövegbe] Handwerks in der Königl: / Freyen Haupt Residentz, und Krönungs Stadt Ofen, bescheinen hiermit dass gegenwertiger / gesell Nammes . . . von . . . gebirtig / so . . . Jahr alt, und von Statur . . . auch . . . Haren ist bey uns alhir . . . Jahr . . . Woch- / en in Arbeit gestanten, und sich solcher Zeit über treu fleissig friedsam, und chrlich, wie es einem jeglichen / Hand-

werecks Gesellen gebühret verhalten hat welches wir auch also attestiren, und dessenthalben / unsere sammentliche Mit-Meister diesen Gesellen nach Handwercks Gebrauch überall zu- / befördern gezimend ersuchen wollen, Ofen den . . . Anno . . . / Als Ober Vorsteher / Als Unter Vorsteher”.

A keret körül a négy sarokban sorpárokban a következő szöveg: „Wo Fried, und Recht Regiert da blüht der Burgerstand, Da nutz Gewerb, und Kunst dem gantzen Vatterland. Der dient mit Kunst, und Wort, und jener mit dem Waffnen, Doch muss der Bauerstand uns allen Brod verschoffen. Der Stand der Geistlichkeit muss sich geschäfttig weissen, Des Glaubens grund, und Krafft den Völkern anzupreissen. Für Witz, und Tugenden vor Grossmut, und Verdienste, Sind Rang, und Regiment des Ritterstands Gewinste.”

Jelezve a keret alatt a jobb sarokban: „Binder Sc. Budae.”

A díszes kereten fent közepén, kétfejű sasos címerpajzsban a Szt. Jobb, a négy sarokban az ipart, mezőgazdaságot, papságot és katonaságot jelképező allegorikus puttóalakok. A jobb alsó sarokba nkönyvön „VIRTVS / NOBILI / TAT.”

Rézkarca és rézmetszet, 33,5×42,4 cm, a városkép 12,2×29,7 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 3219.

A 92. sz. kép változata. — Johann Santner számára állították ki 1799. okt. 21-én.

IRODALOM: Schoen, Buda 27. sz. (1780). — Pataky 83. o., 17. sz.

C) Buda látképe a budai kőfaragó és építő céh vándorlevelén (Binder J. F.)

Szövege a kép alatt: „WIr N: N: Ober, und Unter Vorsteher / des Ehrsamten Bürgerlichen . . . Handwercks in der Königl^g: / Freyten Haupt Residentz, und Krönungs Stadt Ofen, bescheinen hiermit dass gegenwertiger / gesell Nammes . . . von . . . gebirtig / so . . . Jahr alt, und von Statur . . . auch . . . Haren ist bey uns alhir . . . Jahr . . . Woch- / en in Arbeit gestanten, und sich solcher Zeit über treu fleissig friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen / Handwercks Gesellen gebühret verhalten hat welches wir auch also attestiren, und dessenthalben / unsere sammentliche Mit-Meister diesen Gesellen nach Handwercks Gebrauch überall zu- / befördern geziemend ersuchen wollen. Ofen den . . . Anno . . . / Als Ober Vorsteher / Meister alwo Obiger Gesell in arbeith gestanden / als Vnter Vorsteher”.

A keret körül a négy sarokban sorpárokban a következő szöveg: „Wo Fried, und Recht Regiert da blüht der Burgerstand, Da nutz Gewerb, und Kunst dem gantzen Vatterland. Der dient mit Kunst, und Wort, und jener mit dem Waffnen, Doch muss der Bauerstand uns allen Brod verschoffen. Der Stand der Geistlichkeit muss sich geschäfttig weissen, Des Glaubens grund, und Krafft den Völkern anzupreissen. Für Witz, und Tugenden vor Grossmut, und Verdienste, Sind Rang, und Regiment des Ritterstands Gewinste.”

A városkép alatt szószalagon: „Bett und Arbeith Gott hilft alzzeit.”

Jelezve a keret alatt a jobb alsó sarokban: „Binder Sc. Budae.”

A díszes kereten fent középen, kétfejű sasos címerpajzsban a Szt. Jobb, a négy sarokban az ipart, mezőgazdaságot, egyházi rendet és katonaságot jelképező puttók, a jobb alsó sarokban könyvön „VIRTVS / NOBILI / TAT.” felirat. A keret alsó részén a középtől balra: „Bartholomeus Zin̄erle”, jobbra „Sub Emerico Lubinek” felirat.

Rézkaré és rézmetszet, 33,2 × 42,3 cm, a városkép 12,1 × 29,5 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3225.

A 92. sz. kép változata. A céh neve az üres helyre tintával beírva. — Johann Friedrich Happ számára állították ki 1810. nov. 10-én. — Publikálatlan.

d) Buda látképe a budai kádárok céhlevelén (J. Pappirnik)

Szövege a városkép alatt: „Wir N: N: Ober- und Unter Zöch-Meister des / Ehrsamem Burgerlichen Fass Binder Handwercks in der Königlich-Freyen-Haupt-Residentz- / und Krönungs Stadt Ofen bescheinen hiermit, dass gegenwärtiger Gesell Namens . . . von . . . / . . . gebürtig so . . . Jahr alt und von Statur . . . auch . . . Haren, ist bei uns allhier / . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich solcher Zeit über treu, fleissig frid-sam und chrlich wie es einen jeglichen / Handwercks Gesellen gebühret verhalten hat, welches wir auch also attestiren und dessenthalben unsere sammentliche Mit- / Meister diesen Gesellen nach Handwercks Brauch überall zu befördern gezimend ersuchen wollen. Offen den . . . ten . . . 179 . . . / Als ober Zöchmeister / Als Unter Zöchmeister / Meister wo obiger Gesell in Arbeit gestanden.”

Jelezve a keret alatt, középtől jobbra: „Joseph Pappirnik sc. Bude.”

A díszes kereten fent, kétfejű sasos címerpajzsban a Szt. Jobb, mellette egy-egy zászlón Szt. István és Szt. Imre. A bal alsó sarokban Magyarország, a jobbn Buda címere.

Rézkaré, 33,3 × 41,4 cm, a városkép 11,3 × 34 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3792.

A 92. sz. kép másolata. — Philip Fogel számára állították ki 1794. okt. 15-én. — A szignatúra valószínűleg Josef Pappirnik budai réznyomatóra vonatkozik, aki a XIX. század elején működött. Vö.: Pataky 196.

IRODALOM: Pataky 196.

e) Buda látképe a budai festő céh vándorlevelén

Szövege a városkép alatt: „Wir N: N: Ober- und Unter Vorsteher des / Ehrsamem Bürgerl . . . [belenyomatva a céh neve: Schön- und Schwarz-Färber] Handwercks in der Königl: Freye Haupt / Residenz und Krönungs-Stadt Ofen bescheinen hiermit dass gegenwertiger Gesell / Namens . . . von . . . gebürtig so . . . Jahr alt und von Statur / . . . auch . . . Haaren ist bey uns alhir . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden und sich solcher / Zeit über treu fleissig frid-sam und chrlich wie es einem jeglichen Handwercks Gesellen gebühret / verhalten hat welches wir auch also attestiren und dessenthalben unsere sammentliche Mit Meister / diesen Gesellen nach

Handwercks Brauch überall zu befördern gezmend ersuchen wollen Ofen / den . . . Anno . . . / Als Ober Vorsteher / Unter Vorsteher / Meister wo obiger Gesell in Arbeit gestanden”.

A keret körül sorpárokban a négy sarokban: „Wo Fried und Recht regiert da blüht der Bürgestand Da nutz Gewerb und Kunst dem gantzen Vaterland Der dient mit Kunst und Wort und jener mit den Waffen Doch muss der Bauerstand uns allen Brod verschaffen Der Stand der Geistlichkeit muss sich geschäfttig weissen Des Glaubens grund und Kraft den Völkern anzupreissen Für Witz und Tugenden vor Grossmut und Verdienste Sind Rang und Regiment des Ritterstands Gewinste.”

A városkép alatt szószalagon: „Beth und Arbeit Gott hilft alzeit”.

A díszes kereten fent közepén, kétéfejű sasos címerpajzsban a Szt. Jobb, mellette egy-egy zászlón Szt. István és Szt. Imre, a keret négy sarkában az ipart, földművelést, papságot és katonaságot ábrázoló puttóalakok. A jobb alsó sarokban könyvön „VIRTVS / NOBILI / TAT” felírás.

Rézkarca és rézmetszet, 33,6×41,5 cm, a városkép 14×37,5 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3226.

A 92. sz. kép változata. — Georg Gabrieny számára állították ki 1810. júl. 10-én.

Ugyancz a keret azonos városképpel megjelent, azzal az eltéréssel, hogy a céh nevét a szöveggel együtt nyomtatták be. Itt a szöveg kezdete: „Wir N: N: Ober- und Unter Vorsteher des / Ehrsamem Bürgerlichen Strimpfmacher Handwercks / . . .”

Ennek egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 596.

Ezt a példányt Ignaz Kreisel számára állították ki 1800. okt. 9-én.

Megjelent ugyancz a keret ugyanevvel a városképpel még egy változatban, a nyomtatott szöveg nélkül. A fennmaradt példányt a budai lakatos és órás céh állította ki Joseph Simetz számára 1806. dec. 7-én.

A lemez 33,6×41,1 cm.

Egyetlen példány ismert: BTM, lt. sz.: 3228.

IRODALOM: Kuzsinszky 24 (Harisnyakésztők).

93. Buda látképe a budai német szabók céhlevelén (Binder J. F.)

— LXXXVI. tábla

Szövege a városkép alatt: „Wir Zechmeister, und andere Meister des Hand- / wercks deren Burgerlichen Teüzschen Schneiter Meistern in der Königl. Freyen / Haupt- und Residentz-Stadt Ofen, bescheiden hiermit, dass gegenwärtiger Gesell Namens . . . / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . / auch . . . Haaren, ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich / solcher Zeit über treu, fleissig, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Handwercks Gesellen / gebühret, verhalten hat, welches wir auch also attestiren, und dessenthalben unsere sammentliche / Mit Meister diesen Gesellen nach Handwercks Gebrauch überall zu befördern, geziemend er- / suchen wollen Geben Ofen . . . den . . . Anno 1 . . . / als / Ober Zech Meister / Meister / wo obiger gesell in Arbeit gestanden / als / Under Zech Meister”.

Jelezve a keret alatt a középtől jobbra: „Io. Phil. Binder. Sc. Budae 1763.”

A díszes kereten fent középben Habsburg-címer, balra Magyarország, jobbra Buda városának címere.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a városkép $14,5 \times 40$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3809.

A 83. sz.-nál közölt Binder-kompozíció budai részletének átdolgozása.

IRODALOM: Pataky 83. o., 16. sz.

a) Buda látképe szentképen (Binder J. F.)

Szövege fent szószalagon: „Magyarok Nagy-Aszszonya.”

A kép alatt: „Aszszonyodhoz folyamodgy Magyar Ország minden ügyedben, / Gondgya, ne félj, léssen mint örökére reád: / Vesse reményét bár más Várodba, Paisba, / O! Szent Szüz Magyarok Vára, Paissa Te vagy.”

A képen Szt. István felhőn térdel Mária előtt, alattuk Szt. László, Szt. Erzsébet és Szt. Imre alakja „Sz. Lász. — Sz. Ers. — Sz. Im.” feliratokkal.

Jelezve balra lent: „Joh. Phil. Binder sc. Budae.” Jobbra lent „IM” betűk olvashatók, esetleg ez is a szignatúrához tartozik.

Rézmetszet, körülvágott, a képmező $15,3 \times 9,4$ cm.

Megjelent egy kétlapos aprónyomtatványon, amely kilencstrófás magyar nyelvű imát tartalmaz. Impresszuma: „BUDÁN, nyomtattatott Landerer Ferenc Leopold Böttivel 1763-dik Esztendőben.”

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 55. 103. l.

A 93. sz. városkép változata. — A jobb alsó sarokban rejlő „IM” betűkre Seenger Ervin hívta fel figyelmünket. — Publikálatlan.

b) Buda látképe a budai fehérfestő céh vándorlevelén (Binder J. F.)

Szövege a városkép alatt: „Wir Zechmeister und andere Meister des Ehr- / samen Weis-Becken-Handwerks in der Königl. freyen Haupt- und Residenz Stadt / Ofen in Nieder-Ungarn, bescheiden hiermit, das gegenwärtiger Becken Junger Namens . . . / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . / . . . auch . . . Haaren ist, bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und / sich soleher Zeit über treu, fleissig, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen ehrlichen Handwercks-Burschen gebühret, / verhalten hat; welches wir also attestiren, und dessenthalben unsere sammentliche Mit-Meister diesen Becken- / . . . nach Handwercks Brauch überall zu beförderen geziemend ersuchen wollen. Geben in der Königl. freyen / Haupt. u. Residenz Stadt Ofen. den . . . Anno 17 . . . / als / Ober Zech-Meister. / als / Under Zech-Meister.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a keret felső szélén, jobbra és balra egy-egy szószalagon: „A. die Föstung. B. die Wasser Stadt. C. die Rätzen-Stadt. D. die Landstrass”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a keret alatt balról jobbra: „1. Die Königl. Resitentia. 2. Königl. Zeüg-Haus. 3. Kirchen S. Ios. und

Kloster deren W. W. L. L. P. P. Carmelit. 4. das stulweisenburger Thor. 5. das Wasser Thor. 6. die Dreÿfaltigkeit seillen. 7. das Geistl. gestiftt deren Atelichen Kinder. 8. die Kirchen und das Colegi der Gesellschaft Jessu. 9. das St̄ad Rath Haus u die Kapellen des H. Creutz u des H Joh. Allmosengebers. 10. die Kirche deren W W L L Closter Jungfern S. Clara. 11. das Wiener Thor. 12. die Kirchen deren W. W. L. L. P. P. Franc. 13. gerharts oder Plogs / berg. 14. die Alt glaubische Kirchen. 15. die Pfar Kirchen. 16. das Königl. Gisshaus. 17. das Königl. Provionthaus. 18. die Kirchē derē W. W. L. L. P. P. Capuc. 19. die Stadt Pfahr Kirchē S. Anna. 20. die Kirchen deren W W L L P P Francisc. S. Ioan. a Capist. 21. überbleibstel der Türkische Moschee. 22. das Spital Kirchl. 23. die Kirchen derē W. W. L. L. P. P. Augustiner. 24. der berg Calvarÿ. 25. die geschlagen danau-brucken."

Jelezve a kereten a bal alsó sarokban: „Iohann Philipp Binder fecit et Sculptit Buda 1764”.

A diszes kereten fent középen Szűz Mária, a bal sarokban Szt. István Magyarország címerével, a jobbon Szt. László Buda címerével, lent középen Habsburg-címer, a bal és jobb sarokban céhjelvények.

Rézkarca és rézmetszet, 35×47,9 cm, a városkép 15×41,5 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3217.

A 93. sz. városkép változata. — A példányt Georg Weinscherg részére állították ki 1795. aug. 17-én.

IRODALOM: Pataky 83. o., 14. sz.

c) Buda látképe a budai ácsok céhlevelén

Címe a kép alatt: „BUDA Ofen”.

Szövege a városkép alatt: „Wir NN. Ober- und Unter-Zechmeister, des ehrsamten Burgerl. Zimmer- / Handwerks in der Königl. Freyen Haupt und Residenz-Stadt Ofen, bescheinen hiemit, / dass gegenwärtiger Zimmer-Gesell Namens ... / von ... gebürtig, so ... Jahr alt, und von Statur ... / auch ... Haaren ist, bey uns allhier ... Jahr ... Wochen in Arbeit gestanden, und sich / solcher Zeit über treu, fleissig, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Handwerks-Bursch gebuh- / ret, verhalten hat; welches wir auch also attestiren, und dessenthalben sammentliche Mit-Meister / diesen Zimmer-Gesellen nach Handwerks-Brauch überall zu beförderen geziemend ersuchen wollen. / Ofen, den ...”

Fametszet, az egész képmező a külön dúcról nyomtatott kerettel együtt 19,1×32,1 cm, a városkép 7,9×32,1 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3215.

A 93. sz. városkép variánsa. A példányt Zacharias Eckermann számára 1769. ápr. 25-én állították ki.

A budai magyar szabó céh vándorlevelén azonos a városkép, a keret és a cím, csak a szöveg tér el: „Mi Czéh-Mester, és több Nemes Buda Fő és Szabad Királyi Városában / helyheztetett Magyar-Szabó Czéhbeli Mester-Emberek; Adgyuk emlékezetül minde- / neknek, a' kiknek illik: hogy ezen

Levelünket praesentáló Szabó-Legény, nevezet szerént / ... származott ... Esztendő, / ... Személy ... Haju, nálunk ... Esztendeig ... Hónapig, szolgál- / latban lévén, és az idő alatt, jámborul, hiven, igazán, tökéletesen, és betsületesen, a' mint betsü- / letes Legényhez illik, magát viselte. Mellyet mi ez által attestálván, mindenütt valahová menen- / deni fog, ötet szabadon bé-fogadni ne terheltessenek, requiráljuk, egyszer' smind kérjük jó Urai- / mékat. Adatott Nemes Buda Fő és Szabad Királyi Városában ... 17 ..."

A két dűceről nyomott kép mérete: 19,3 × 32,4 cm, a városkép 7,9 × 32,2 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3216.

A példányt 1774-ben állították ki ? Mihály számára.

Mindkét példány publikálatlan.

d) Buda látképe a budai szappanfőzők legénykönyvének címlapján

Címe, szövege nincs.

Tusrajz, papír, az ovális keretű kis kép 2,8 × 9,4 cm.

BTM, lt. sz.: 13714.

A 93. sz. városkép változata. — 1770-ben keletkezett. — Publikálatlan.

e) Buda látképe a budai cipészek céhlevelén (Binder J. F.)

Szövege a városkép alatt: „Wir N. N. Ober- und Unter — Vorsteher des / Ehrsamem Burgerl. Schuchmacher — Handwerks in der Königl. Haupt- / Residentz, u. Krönungs Stadt Ofen, bescheiden hiermit, dass gegenwärtiger ... / Namens ... von ... gebürtig, so ... Jahr alt / und von Statur ... auch ... Haaren, ist bey uns allhier ... Jahr ... Wochen / in Arbeit gestanden, und sich solcher Zeit über treu, fleissig, friedsam, und ehrlich, wie es einem / jeglichen Handwerk-Bursch gebühret verhalten hat; welches wir auch also attestiren, und dessent- / halben unsere sammentliche Mit-Meister diesen ... nach Handwerks — Brauch überall / zu befördern, geziemend ersuchen wollē Ofen den ... Anno 1 ... / Als / Ober-Uorsteher / Als / Under-Uorsteher.”

A díszes kereten fent középen címerpajzson Sz. Mária, bal oldalt Szt. István Magyarország, a jobbon Szt. László Buda címerével. Lent középen szent püspök (Crispinus ?) áll. A kereten elszórva a következő nevek, illetve monogramok: „Leopolt Schreder — Kasper Steinig — Lorentz Straser — Martin Fridman — Bartolomeus Kobach — Frantz Blanert — Anton Kremmer — Frantz Egel — F. K.”

Jelezve a keret alatt, a középtől jobbra: „Joh: Phil. Binder Sc. Budae.”

Rézkarc és rézmetszet, 34,7 × 45,2 cm, a városkép 14,5 × 38 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3220.

A 93. sz. városkép változata. — A példányt Frantz Jeleneck számára 1801. ápr. 19-én állították ki.

A másik budai cipész céhlevelén a kép és keret változatlan. A szövegnek csak első két sora nyomtatott („Wir . . . Haupt-“), a többi hely üresen maradt. Végén: „Als / Ober-Uorstcher / Als / Under-Uorstcher”.

A keretbe írott nevek a következők: „Leopold Schreder . . . Kasper Steinig — Lorentz Strase — Förc [írott] — Stöcher — Iakob Stift — Ignatz Schmit — Martin Fridman — Ioseph Haslinger — Bartolomeus Kobach — Iohann Rauchecker — Georg Waserburger — Tomas Will — Anton Kremmer — Frantz Egel — [írottak:] Franz Donner — Anton Stöger”.

A lemez $34 \times 45,4$ cm, a városkép $14,4 \times 38,5$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3235.

A példányt Frantz Eberhard számára állították ki 1813. aug. 1-én.

IRODALOM: Pataky 83. o., 15. sz. (első variáns, a második publikálatlan).

f) Buda látképe a budai szappanfőzők és gyertyamártók céhlevelén (Binder J. F.)

Szövege a városkép alatt: „Wir Zechmeister und andere Meister des / Handwerks deren Burgerl. Saifensieder, und Lichtzieher Meistern in der Königl. Freyen Haupt- und Residentz-Stadt Ofen, bescheinen hiermit, dass gegenwartier Saif- / fensieder-Gesell Namens . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und / von Statur . . . auch . . . Haaren, ist bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestan- / den, und sich solcher Zeit über treue, fleissig, friedsam, u ehrlich, wie es einem jeglichē Handwerks Gesellen / gebühret, verhalten hat; welches wir auch also attestieren, und dessent- halben unsere sammentliche Mit Mei- / ster diesen Gesellen nach Hand- wercks-Brauch überall zu befördern, geziemend ersuchen wollen. Geben in / Ofen, den . . . Anno 18 . . . / als Ober Zech Meister wo der gesell gear- beittet . . . / als Under Zech Meister . . .”

Jelevze a keret alatt a középtől jobbra: „Ioh. Philipp. Binder fecit et Sculptit, Budae.”

A díszes kereten fent középen a Habsburg-ház, balra Magyarország, jobbra Buda város címere. A keret alsó bal és jobb sarkában a céh munkás- ságára utaló emblémák.

Rézkaré és rézmetszet, $35,2 \times 46,3$ cm, a városkép $14,7 \times 40,5$ cm.

Egyetlen ismert példány: MTKes, lt. sz.: T. 4397.

A 93. sz. látkép variánsa. — A példányt Schrottenbach Vince számára állították ki 1817. júl. 3-án.

IRODALOM: Pataky 83. o., 19. sz., képe: 332 (a 18. sz. a budai ácsok céhleve- lét említi).

g) Buda látképe a budai könyvkötők céhlevelén

Szövege a kép alatt: „Wir Ehrsamem Burgl: Buchbinder in der Königl: Freyen / Haupt-Stadt und Fästung Ofen bescheinen hiermit, dass gegenwertiger Buchbinder Gesell Names / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . / auch . . . Haaren ist, bey uns allhir . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, und sich solcher Zeit über fleissig, / friedsam,

und ehrlich, wie es einem jeglichen Buchbinder Gesellen gebühret, verhalten hat; welches wir auch also attestiren / und dessenthalben wir diesen Gesellen nach Ehrsamem Gebrauch überall zu beförderen, geziemend ersuchen wollen / Ofen, den . . . Anno . . . 17 . . .”

A díszes kereten fent a bal sarokban Magyarország, a jobbon Buda címere, több helyen könyvkötő szerszámok, fent középen könyv. A kereten a kép bal alsó sarka mellett „I. K.” betűk, lent a középtől balra „F. K.” betűk.

Rézkarc és rézmetszet, 22,6×34,2 cm, a városkép 11,7×31,7 cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: T. 152.

A 93. sz. kompozíció variánsa a városkép. — A példány kitöltetlen.

IRODALOM: Hóman B.—Szekfü Gy., Magyar történet. 7. kiad. IV. köt. Bp. 1943, 400—401. o. között (képe). — Pataky 259. o., 44. sz.

h) Buda látképe a budai rézművesek céhlevelén (Binder J. F.)

Szövege a kép alatt: „WIr Zech- und andere Meister, des Handwercks / deren Burgerlichen Kupffer-Schmiden in der Königl. Haupt- und Residentz- / Stadt Ofen; bescheinen hiemit, dass gegenwärtiger Kupffer-Schmid-Gesell, Namens . . . / . . . von . . . gebürtig, so . . . Jahr allt, und von . . . Statur . . . auch . . . Haaren ist, bey uns allhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden, / und sich solcher Zeit über treue, fleissig, still, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Handwercks- / Purschen gebühret, verhalten hat; welches wir also attestiren, und deshalb unsere sammentliche / Mit-Meister diesen Gesellen nach Handwercks-Gebrauch überall zu fördern, geziemend / ersuchen wollen. Ofen, den . . . Anno 17 . . . / als / Ober Zech-Meister / als / Under Zech-Meister”.

Jelezve a keret alatt, a bal sarok felé: „I: Phil: Binder. Sc. Budae.”

A díszes kereten fent középen olajban főtt Szt. János, a bal sarokban Szt. István, a jobbon Szt. László, alul középen Habsburg-címer, a bal sarokban rézkannát tartó oroszán, a jobbon rézműves műhelyében.

Rézkarc és rézmetszet, 34,5×44,7 cm, a városkép 14,5×39 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 4146.

A városkép a 93. sz. kompozíció változata. — A példányt Alexander Sholtz számára állították ki 1795. okt. 16-án. — Publikálatlan.

i) Buda látképe a budai üvegfúvók céhlevelén

Szövege a kép alatt: „WIr N. N. Ober- und Unter-Zeichmeister des Ehrsamem / Glaser-Handwercks in der Königl. Freyen Haupt-Stadt und Föstung Ofen, beschei- / nen hiermit, dass gegenwärtiger Glasergesell, Namens . . . gebürtig v̄ . . . / Sokcher . . . Jahr als, und von Statur . . . auch . . . Harren ist, beÿ uns allhier . . . Jahr / . . . Wochen in Arbeith gestanden, und sich solcher Zeit über treu, fleissig, still, fridsam, ehrlich, wie / es einem jeglichen Glaser-gesellen gebühret, verhalten hat; welches wir auch also attestiren, und des- / senthalben unsere sammentliche- mit Meister diesen Gesellen nach Handwercks-Brauch ü- / berall zu befördern, geziemend ersuchen wollen, Geben in der Königl. Freÿen Hautt Statt /

und Föstung Ofen, den ... Anno 18 ... / Ober Zöchmeister. / Meister / allvo obicher / Gesell in arbeith gestanden / unter Zöchmeister”.

A díszes keret közepén bal oldalt Magyarország, jobb oldalt Buda címere, lent szerszámok.

Rézkaré és rézmetszet, 31,6 × 40,1 cm, a városkép 10,4 × 34 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 8128.

A városkép a 93. sz. kompozíció változata. — A példányt Frantz Geiher számára állították ki 1824. okt. 4-én. — Publikálatlan.

j) Buda látképe. Részlet a krisztinavárosi kegyképet ábrázoló rézmetszetről (Binder J. F.)

Az egész kép szövege a kép felett szószalagon: „Die Gnadenreiche Mutter Gottes zum H. Blut zu Ofen.”

A kis Jézus kezében tartott szószalagon: „In Gremio Matris sedet Sapientia Patris.”

A kép alatt: „Dominare nostri tu et Filius tuus. Iudic. S.”

Jelzve az utóbbi szöveg végén a kép alatt: „Binder. Sc. Budae.”

Rézmetszet, körülvágott, a részlet 3,5 × 8 cm.

MTKcs, BTM.

Variánsa: ugyancz a kép megjelent keretben, felette: „dieser Gnadenreiche Blut-triefenden Mut”, alatta: „Thue, o Sünder! nicht verzagen: / Eil zu diesem Gnadenhaus; / MARIA dir nichts wird abschlagen, / Theilt hier ihre Gnaden aus.” Valószínűleg könyvből kivágott lapon.

MTKcs, lt. sz.: T. 8566.

A látkép a 93. sz. kompozíció variánsa.

IRODALOM: Schoen A., A budapest-krisztinavárosi templom. Bp. 1916, 48. — Jajczay J., A megszentelt Pest-Buda. Bp. [1938], 43. kép (mindkét hely az első variánsra vonatkozik).

k) Buda látképe (Binder J. F.)

Címe nincs.

Jelzve jobbra lent: „I. Phil. Binder sc. Budae.”

Rézmetszet, 5,1 × 9,8 cm.

Megjelent: JOSEPHI MANIS OESTERREICHER / PHYSICI NOSOCOMII VETEROBUDENSIS / ANALYSES / AQUARUM BUDENSIIUM, / ... QUAS / Pro Dissertatione Inaugurali ad obtinendam Doctoratus / Lauream / ANNUENTE / INCLYTA FACULTATE MEDICA / Celebratissimae et Privilegiis Regiis ornatissimae / UNIVERSITATIS BUDENSIS / PUBLICAE DISQUISITIONI EXPONIT / IN PALATIO / DIE XVII. AUGUSTI ANNI MDCCLXXXI. / HORA QUARTA. / Invenitur Veterobudae apud Authorem, et Viennae / apud Rudolphum Graeffler Bibliop. A könyv végén impresszum: „BVDAE, Typis Regiae Universitatis, Anno 1781.” A kép a könyv 172. oldalán jelent meg.

A képen látható számokhoz magyarázat a könyv 172–174. oldalán olvasható. Ebből a budai vonatkozásúak a következők: „CONSPECTVS. Aqua pluvialis I SCATURIGINES FRIGIDAE In domo Schülleriana supra

aquaticam ad pedem montis arcis II. Ad Cellas Marianas III. — TEPIDAE Molendini pulveris pyrii extra veterobudam IV — ad rotam pone viam Viennensem V — CALIDAE Thermae Caesareae VI — Sprengerianae VII — Rascianicae VIII — Pontanae IX — Gerhardianae X — Insulares XI FONTES EX VICINIS MONTIBUS TUBIS ADDUCTAE. Pone franciscanos in arce XII In foro ad Ecclesiam Parochialem arcis XIII Putei in Arce. In platea praesidiaria, pone parmacopolium XV Ad Curiam XVI Ad portam Viennensem XVII — IN CHRISTINIANA Superior ad hortum Falkianum XVIII Inferior ad sacellum XIX — IN TABAN s. Suburbio rascianico In Monte XX In foro XXI — IN PASCUIS PECUARIIS — civico XXII Rascianico XXIII PALUDES Supra Christinianam XXIV Pascui rascianici XXV FLUVII districtus Budensis hospites Danubius XXVI Rivulus, qui christinianam praeterfluit XXVII . . .”

A látkép a 93. sz. kompozíció változata. — A képre Seenger Ervin hívta fel figyelmünket. — Publikálatlan.

1) Buda látképe a budai szitakötők céhlevelén

Szövege a kép alatt: „Wir N. N. Ober- und Unterzechmeister des ehrsamten Handwerks”.

A négy sarokban sorpárokban: „Wo Fried und Recht regiert da blüth der Bürgerstand Da nutzt Gewerb und Kunst dem ganzen Vaterland / Der dient mit Kunst und Wort und jener mit dem Waffnen Doch muss der Bauerstand uns allen Brod verschaffen. / Der stand der Geistlichkeit muss sich geschäftig weisen. Des Glaubens Grund und Kraft den Völkern anzupreisen. / Für Witz und Tugenden, für Grossmuth und Verdienste, Sind Rang und Regiment, des Ritterstands Gewinste.”

A díszes kereten fent középen címerpajzson Szt. Jobb, mellette zászlókon Szt. István és Szt. Imre képe. A keret négy sarkában allegorikus puttók az ipar és földművelés, papság és nemesség jelvényeivel. A jobb alsó sarokban könyvön „VIRTUS / NOBILI / TAT” felirat.

Fametszet, az egésznek kerete nincs, a városkép 12,5×39,2 cm. Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 4287.

A látkép a 93. sz. kompozíció variánsa. — A példányt a pesti és budai szitakötő céh Polotinits János számára 1823. dec. 22-én állította ki.

Ugyanaz a keret és ugyanaz a városkép található a budai kovácsok céhlevelén.

Szövege a kép alatt: „Wir Zech und andere Meister des bürgerlichen Huffschmiedhandwerks in der königlichen freyen Haupt- und Residenzstadt Ofen, bescheinen hiemit, dass gegenwärtiger / Gesell, Namens . . . von . . . / gebürtig, so . . . Jahr alt, und von Statur . . . auch Haaren, ist bey uns allhier . . . Jahr / . . . Wochen in Arbeit gestanden und sich solcher Zeit über treu, fleissig, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen ehrlichen Gesellen gebühret, verhalten hat; welches wir auch also attestiren, und desshalben unsere sämtliche Mitmeister diesen Gesellen nach Handwerksgebrauch überall zu befördern geziemend ersuchen wollen. Ofen, / den . . . Anno 17 . . . / Oberzechmeister allda. / Unterzechmeister allda.”

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3808.

A példányt Martin Thurman számára állították ki 1787. okt. 25-én.

Ugyanez a városkép és ugyanez a keret jelent meg a budai orvosok céhlevelén. Csak a négy sarokból maradtak el a sorpárokba írott versek.

Ennek a változatnak szövege a következő: „Wir Endes benannte eines kunstreichen Hauptmittels im Königreich Hun- / garn examinirte und approbirte bürgerliche Chirurgi der königl. freyen Hauptstatt Ofen in Niederun- / garn, bekennen und thun kund hiemit vor Jedermann: Kraft dieser Attestation, dass Vorweiser . . . / . . . gebürtig von . . . bey dem ehrengachten und kunstrei- / chen Herrn . . . laut unseren von I. K. K. apostol. Majestät allergnädigst ertheilten Privilegien / auf drey Jahre lang in die Lehre aufgenommen und eingeschrieben worden; Und da derselbe diese Zeit gebührend vollendet, diese Kunst / auch zu erlernen sich nicht nur allein möglichst beflissen, sondern auch gegen jedermänniglich dergestalten, wie es einem ehrliebenden Dis- / cipel geziemet, gebühret, und wohl anstehet, fleissig, getreu, willig und gehorsam sich verhalten, nach Erstreckung seiner Lehrjahre von / obbesagtem allhiesigen Hauptmittel an Endgesetzten Dato behörig examiniret, und frey gesprochen worden. Zu dessen mehrerer Urkund / und Bekräftigung ist ihm diese Lehrattestation von einem kunstreichen Hauptmittel mit dem gewöhnlichen kleinen Mittelsinsiegel verfer- / tigte ertheilet worden. Gegeben in Ofen, den . . .”

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 21104.

Franz Hanell számára állították ki 1793. júl. 9-én.

Ugyanez a városkép, ugyanavval a kerettel látható a budai gombkötők céhlevelén. A verssorok itt szintén elmaradtak.

Szövege a kép alatt: „MITZÉH-MESTER, ÉS TÖBB NEMES BUDAI SZABAD KIRÁLYI / FŐ VÁROSÁBAN HELYHEZTETETT GOMBKÖTŐ TZÉH-BÉLI MESTEREK TUDTÁRA ADJUK / mindeneknek, a kiknek illik: Hogy ezen Levelünket mutató . . . Gomb-kötő / Legény . . . születvén . . . esztendős . . . állásu . . . haju, / nálunk . . . esztendeig . . . hétig Műhelyben mesterségét folytatta, és az idő alatt jámborul, / hiven, szorgalmatosan és betsületessen magát viselte. Mellyet mi ez által bizonyítván, és Magunk / alá-írásával, petsétünkkel is meg-erősítvén, bizodalmassan kérjük jó Urainkat, hogy valahová menend, / őtet szabadon bé-fogadni ne terheltessenek. Költ Budán . . . Hólnapnak . . . napján 18 . . . / Esztendőben. / TZÉH-MESTER. / V. TZÉH-MESTER.”

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3227.

Szülágy István részére állították ki 1810. júl. 5-én. — Mind a négy változat publikálatlan.

m) Buda látképe a budai halászok céhlevelén

Szövege a kép alatt: „Wir Zech- und andere Meister des bürgerlichen Fischerhandwerks in der / königl. freyen Haupt- und Residenzstadt Ofen, bescheiden hiemit, dass gegenwär- / tiger Gesell, Namens . . . von . . . / gebürtig, so . . . Jahre alt, und von . . . Statur, auch . . . Haaren, bey Uns allhier / . . . Jahr, . . . Wochen in Arbeit gestanden ist, und sich solcher

Zeit über treu, fleissig, friedsam und ehrlich, wie / es einem jeglichen ehrlichen Gesellen gebühret, verhalten hat; welches Wir auch also attestiren, und desshalben / Unsere sämtliche Mitmeister, diesen Gesellen nach handwerksgebrauch überall zu befördern geziemend ersuchen / wollen. Ofen, den . . . Anno 18 . . . / Oberzechmeister allda. / Unterzechmeister allda.”

A kereten kívül, a négy sarokban, sorpárokban a következő verseszöveg: „Wo Friede und Ruh regiert da blüth der Bürgerstand Da nutzt Gewerb und Kunst dem gantzen Vaterland / Der dient mit Kunst und Wort und jener mit den Waffen Doch muss der Bauerstand uns allen Brot verschaffen. / Der Stand der Geistlichkeit muss sich geschäftig weisen Des Glaubens Grund und Kraft den Völkern anzupreisen / Für Witz und Tugenden vor Grossmuth und Verdienste Sind Rang und Regiment des Ritterstands Gewinste.”

A díszes kereten fent közepén címerpajzsban a Szt. Jobb, mellette egy-egy zászlón Szt. István és Szt. Imre képe, bal oldalt Magyarország, jobb oldalt Buda címere. A keret négy sarkán allegorikus puttók az ipar, földművelés, papság és nemesség jelvényeivel. A jobb alsó sarokban könyvön „VIRTUS / NOBILI / TAT” szöveg.

Fametszet, az egésznek kerete nincs, a városkép 12,5×39 cm.

A BTM egyik példányát Jakob Steiner számára 1815. jan. 1-én, a másikat Ferdinand Gackowitz számára 1812. márc. 28-án állították ki. A látkép a 93. sz. kompozíció változata. — Publikálatlan.

n) Buda látképe céhlevél levágott felső részéről

Szövegét a kép alatt levágták, csak a bal és felső sarkokban a kereten kívül maradt meg: „Wo Fried und Recht regiert da blüth der Burgerstand Da nutzt Gewerb und Kunst dem ganzen Vaterland / Der dient mit kunst und Wort und jener mit den Waffen Doch muss der Bauerstand uns allen Brod verschaffen.”

Fametszet, csonka, a városkép 12,5×39 cm.

Egyetlen ismert példány: App. m., lt. sz.: 437.

A városkép a 93. sz. kompozíció variánsa. — Publikálatlan.

o) Buda látképe budai céhlevélen

Szövege a kép alatt: „Wir N. N: Ober- und Unter Zöch- Meister des / Ehrsamem Burgerlichen . . . Handwercks in der Königl. Freyē Haupt- / und Residentz Stadt Ofen, bescheinen hiermit, dass gegenwertiger Gesell Namens / . . . von . . . gebürtig so . . . Jahr alt, und von Statur / . . . auch . . . Haaren, ist bey uns alhier . . . Jahr . . . Wochen in Arbeit gestanden und sich solcher / Zeit über treü fleissig friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen Handwercks Gesellen gebühret / verhalten hat welches wir also attestiren, und dessenthalben unsere sammentliche Mit Meister / diesen Gesellen nach Handwercks Brauch überall zu befördern geziemend ersuchen

wollen Ofen / den ... Anno ... / Meister wo obiger Gesell in Arbeit gestanden ... / als Ober Zöch Meister ..."

A négy sarokban sornépárókban a következő verses szöveg: „Wo Fried und Recht regiert da blüht der Burgerstand Da nutz Gewerb und Kunst dem gantzen Vaterland. / Der dient mit Kunst und Wort und jener mit den Waffen Doch muss der Bauerstand uns allen Brod verschaffen. / Der Stand der Geistlichkeit muss sich geschäftig weissen, Des Glaubens grund und Krafft den Völekern anzupreissen. / Für Witz und Tugenden vor Grossmut und Verdienste, Sind Rang und Regiment des Ritterstands Gewinste.”

A kép alatt a díszítésen: „Bet und Arbeit Gott hilft alzeit”.

Díszes keretén fent címerpajzson a Szt. Jobb, mellette zászlókon Szt. István és Szt. Imre képe, a négy sarokban puttók az ipar, földművelés, papság és nemesség jelvényeivel. A jobb alsó sarokban könyvön „VIRTVS / NOBILI / TAT” felirat.

Rézmetset, 33,8 × 43 cm, a városkép 14,5 × 38,5 cm.

Egyetlen ismert példány: MTKes, lt. sz.: T. 143.

A 93. sz. kompozíció városképének átdolgozása. — A példány kitöltetlen.

A budai parókakészítők céhlevelén azonos a városkép és a keret, eltérő a kép alatti szöveg: „Wir N: N: Ober und Unter Vorsteher deren / Bürgl: Perückenmacher in der Königl. Freyen, Haupt und Krenungs Stadt Ofen, / attestiren hiemit dass gegenwartiger Perückenmacher-Gesell, Namens ... / von ... gebürtig, ... Jahr alt, und von ... Statur, ... / Kleid, ... auch Haren ist, bey uns alhier ... Jahr ... Wochen in Kondition gestanden, und / sich solcher Zeit treü, fleissig, stil, friedsam, und ehrlich, wie es einem jeglichen honetten Perückemacher / Gesellen gebühret, verhalten hat, welches wir also attestiren. Ergeheth demnach unser dienst- / freundliches Ersuchen an alle und jede Herrn Mit-Kollegen welche dieser Profession zugethan, / gegenwartigen Gesellen mit geneigtem Willen und Vorschub zu befördern. Gegeben in Ofen / den ... Anno. 1 ... / Oben Vorsteher / alwo obiger Gesell in Conticion gestanden / Unter Vorsteher”.

A többi szöveg azonos az előzővel.

A lemez 33,5 × 42,3 cm, a városkép 14,2 × 37,8 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3218.

A példányt Josef Weitinger számára állították ki 1798. febr. 21-én.

A budai kádárok céhlevelének azonos a kerete, a látképe, csak a szövegben mutatkozik néhány kisebb eltérés: „Wir N: N: Ober- und Unter Zöch-Meister des / Ehrsamen Burgerlichen Fas Binder Handwercks in der Königl. Freyē Haupt / Residentz, u. Krenungs Stadt ...” Alul középen „als Unter Zöch Meister” felirat. A szöveg egyébként megegyezik az első variánsával.

Egyetlen ismert példánya a Lestyán-gyűjteményben volt.

A példányt Koch József számára 1795. okt. 22-én állították ki.

A Hollós-gyűjteményben van a lapnak egy variánsa, amely minden részletben teljesen megegyezik az első variánssal, csak néhány kisebb helyesírási eltérést fedezhetünk fel rajta. Kitöltetlen.

Mind a négy variáns publikálatlan.

94. Buda látképe (Meyer—Mansfeld) — LXXXV. tábla

Címe nincs.

Szövege a kép alatt: „Maria Theresia Romanorum Imperatrix, Hungarorum Regina, et Mater, hanc insignem Regiam Suam Budensem / Litterarum Universitati, et Nobilium Academiae Theresianae donavit A. D. MDCCLXXVII.”

A kép alatt, a szöveg közepén kis allegorikus jelenet, benne oszlopon „Mvni / ficentia / Avgvstae.” felirat.

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „Mayer del.” A jobb sarokban: „J E Mansfeld sc.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező $52,9 \times 82,3$ cm.

Johann Jakob Meyer (1749—1829) osztrák tájképfestő, aki Magyarországon is dolgozott. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 485. — Johann Ernst Mansfeld (1739—1796) bécsi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 33.

IRODALOM: Bubics 80. sz. — Schoen, Lantos 674. sz. — Schoen, Csillag 46. sz., VII. t.

a) Buda látképe (Meyer—Westermayer)

Címe a kép felett: „Ofen, Buda.”

Magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a kép alatt: „1. Das Königl: Schloss, in welchen sich dermalen die Universität befindet. 2. die Sternwarte. 3. das Zeughaus. 4. Unser lieben Frau Kirche. 5. das Kloster und die Kirche der Franciscaner. 6. das Königl: Proviantamt. 7. die Donau.”

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „J. Majer del.” A jobb sarokban: „P. Westermeyer sc.”

Rézkarc és rézmetszet, $20 \times 38,1$ cm.

Megjelent: Geographie / des / Königreichs Ungarn, / von Karl Gottlieb v. Windisch . . . Pressburg, / bey Anton Löwe. 1780. 1. köt. 260—261. o. között.

BTM.

Ismert a II. állapot is, a jobb sarokban a keret fölé írott: „Windisch Geographie I.^r thl: pag: 261.” oldalszám megjelöléssel. Valószínűleg a könyv későbbi példányaiban már ezzel a felirattal jelent meg.

MTKcs, BTM.

A 94. sz. kompozíció átdolgozása, a szélein kicsinyítve. — Meyerre vonatkozólag lásd a 94. sz. kompozíciónál mondottakat. — Rézmetszője Peter vagy Peter Paul Westermayer, akik közül az első 1750 körül működött, a második — az első fia — 1755-től 1825 élt. Vö.: Thieme—Becker XXXV. 449.

IRODALOM: Bubics 83. sz. — Lanfranconi 136. sz. — Kuzsinszky 12. — Schoen, Lantos 675. sz. — Schoen, Csillag 47. sz. — Művelődéstörténet IV. 105, 637 (képpel). — Budapest I (1945) 50—51. o. között (képe). — Pataky 35.

b) Buda látképe

Címe a képben balra fent: „Ofen 1796”.

A megfelelő helyen: „Das Königl. Schloss. — Das Zeughaus — Uns. lieb Frau Kirche — Das königl. Provianthaus”, és még két kivehetetlen felirat.

Olajfestmény, vászon, $14 \times 27,5$ cm. Igen rossz állapotban.

BTM, lt. sz.: 15856.

A Meyer—Westermayer-kompozíció másolata, amint feliratai is bizonyítják. — Publikálatlan.

95. Buda látképe (Pollencig J.) — LXXXIV. tábla

Címe a kép alatt: „Prospectus Regiae Civitatis Budae, Hungariae Capitalis.”

Ajánlás a kép alatt, az Orczy-címer két oldalán: „Excellentissimo, ac Illustrissimo Domino Domino Ladislao L. B. Orczy, de Eadem / S. C. et R. A. Maestatis Camerario, Actuali Intimo Consiliario, Comitatus Abaujvariensis Supremo Comiti, ad Excelsum Consilium Regium Locumentenentiale / Hungaricum primario Consiliario eteç. eteç. Domino Patrono Gratosissimo dedic. et naturaliter desig. a Jose. Pollencig Pict. ejusdemque inven. et Sculp. anno 1787.”

Jelezve a kép alatt a jobb sarokban: „Inven. et Sculp. Jose. Pollencig Pict.”

Rézkaré és rézmetszet, $36,5 \times 58$ cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: T. 9621.

Pollencig József festő és rézmetsző Pesten a XVIII. század végén. Vö.: Thieme—Becker XXVII. 218. — Der neue Kurier aus Ungarn 1789. júl. 2-i számában a 648. oldalon a következő hirdetés jelent meg a lapról: „... sind noch verschiedene in Kupfer gestochene Kriegsvorfälle und der Prospekt der Stadt Ofen bei dem Verfasser Joseph Polencig vor dem Hatanerthor, nächst dem Klokengieser Nro. 144. Duzendweise um die Hälfte des Preises zu haben.”

IRODALOM: Kelényi B. O., Az első pesti hírlap háborús tudósításai. Historia I (1928) melléklapja: Pestbudai emléklapok I (1928) 19. — Vayer L., Pesti mester budai látképe a rokokó idejéből. Budapest III (1947) 95 (képpel). — Pataky 202. o., 1. sz., képe: 335.

96. Buda látképe fejlécről

Címe nincs.

A város felett nap és csillag, utóbbiban „L II” jel, a kereten a magyar nagy címer részei, fent közepén a korona.

Fametszet, a kép kb. $4,3 \times 8$ cm.

Az „EPHEMERIDES BVDENSES” fejléce. Először megjelent Budán 1790. ápr. 2-án. Ekkor a kép alatt felirata: „EPHEMERIDES BVDENSES”. 1791. júl. 1-től Pesten jelent meg, a cím változásának megfelelően ekkor a

kép alatt is „EPHEMERIDES POLITICO-LITTERARIAE” felirat olvasható. 1792. dec. 13-tól a cím „Ephemerides Politicæ et Litterariæ. Buda”, de a kép aláírását ekkor már nem változtatták meg. Szerkesztője kezdetben Tertina Mihály, majd Spielenberg Pál. Nyomdász először Landerer Katalin, 1792. jan. 7-től Trattner Mátyás. Vö.: Dezsényi B., A magyar hírlapirodalom első százada. Bp. 1941, 42.

A gyenge kép valószínűleg ismeretlen pesti fametsző munkája. — Publikálatlan.

97. Buda látképe Mária Lujza királyné képmásának háttérében (Kreutzinger—Adam) — XCIV. tábla

Címe a kép alatt: „MARIA LUIGIA. / Hungariæ et Bohemiæ Regina Imp. Austr. / Mária Luigia Magyar és Tseh Orsz. Királynéja, Austr. Császár. / Wien bei Anton Tessaro.”

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „Joseph. Kreutzinger, ad Vivum pinx. Viennæ.” A jobb sarokban: „Jac. Adam. sculp. Viennæ.”

Rézkarca és rézmetszet, 25,3×19,4 cm.

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: 3344 (színezve).

Joseph Kreutzingerre és Jakob Adamra vonatkozólag lásd az 58/b sz. kompozíciónál mondottakat. — Publikálatlan.

a) Buda látképe Sándor Lipót képmásának háttérében (Posch—Adam)

Címe a kép alatt: „ALEX. LEOPOLDUS. / Archid. Austr. Regn. Hung. Palatinus. / Sándor Leopold Fő Hertz. Magyar Orsz. Nádorispánnya.”

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „L. Bosch. ad Vivum fecit Viennæ Mense Sept. 1790.” A jobb sarokban: „Iacob. Adam. sculp. Viennæ 1791.”

Rézkarca és rézmetszet, 25,1×19,2 cm.

MTKcs., BTM, App. m.

Leonhard Posch (1750—1851) bécsi szobrász. Vö.: Thieme—Becker XXVII. 293. — A látkép a 97. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Drugulin, W. E., Allgemeiner Portrait-Katalog. Leipzig 1860, 228. sz. — Meyer, J., Allgemeines Künstler-Lexikon. I—III. köt. Leipzig 1872—1885, 13. sz. (mint II. Lipót arcképét közli). — Singer, H. W., Allgemeiner Bildniskatalog. 1—14. köt. Leipzig 1930—1936, 1380—1383. sz.

b) Buda látképe Mária Terézia királynő képmásának háttérében (Kreutzinger—Adam)

Címe a kép alatt: „MARIA THERESIA. / Hungariæ et Bohemiæ Regina Arch. Austr. / Mária Theresia Magyar és Tseh Orsz. Királynéja, Austr. Fő Hertz.”

Jelezve a kép alatt a bal sarokban: „Joseph. Kreutzinger ad Vivum pinx. Viennae. 1792.” A jobb sarokban: „Jac. Adam. sculps. Viennae. 1792.” Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 18,1×14,5 cm. MTKes, BTM.

A háttér és beállítás a 97. sz. kompozíció másolata, csak az alak változott meg.

IRODALOM: Meyer, J., Allgemeines Künstler-Lexikon. I—III. köt. Leipzig 1872—1885, 4. sz. — Thieme—Becker XXI. 520. — Singer, H. W., Allgemeiner Bildniskatalog. 1—14. köt. Leipzig 1930—1936, 59696. sz.

C) ALAPRAJZ ÉS MADÁRTÁVLAT

98. Buda, Pest és a környék térképe egyes épületek madártávlati látképével (N. M. de la Vigne) — XXXIV. tábla

Az egész lap címét, ajánlását és szignatúráját lásd a 21. sz.-nál.

A részletképnek címe nincsen, bal felső sarkában „I.^{ma} TABVLA” megjelölés olvasható. Alsó részén a középtől jobbra két puttó látható „Tu me sequere” és „progredere sequar” szövegekkel.

Magyarázat az egész képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a kép bal és jobb oldalán. Leírását lásd a 21. sz. kompozíciónál.

Rézkaré és rézmetszet, több darabból összeragasztva, az egész lap körülvagott, a képmező kb. 120 × 145 cm, a keleti részletkép 46,5 × 100 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, kiállítva a Vármúzeumban.

A kép egyéb részleteire vonatkozólag lásd a 21. és 88. sz. kompozíciónál mondottakat. De la Vignere vonatkozólag lásd: 21. sz.

IRODALOM: Lux 31. — Kelényi, ábrázolások 193. sz. (képpel, de az egész lap összeállítására téves). — Károlyi—Wellmann XVIII, 403—404, részletképek: 160—161. és 336—337. o. között (téves összeállításban).

99. Buda és Pest látképe madártávlatból ostromművekkel (L. N. Hallart) — LII. tábla

Címe a kép alá ragasztott papíron: „FACIES BVDAE, / Regiae Metropolis Hungariae / Ab Aquilinis Romani Imperii, & Bavarici Leonis unguibus, simul & viribus Brandeburgicis una- / nimiter coadunatis, belli flammis undique deformatae, & Infidelium manibus, auxiliante gratiâ Divinâ, victricibus demùm / armis ereptae. Die 2. Sept. Anno 1686. / Vorbildt, / Der Königl. Haupt- vnd Residentz Stat Ofen, wie selbige durch dess Römischen Adlers, vnd Bayrischen / Löwens Clauen, mit hinzu gethanen Brandenburgischen Kräfften, einmütig in Kriegsflammen verstantet, durch dess Allerhöch- / sten Beyhülff endlichen auss denen Mahumetanischen Tiger Händen, mit sigreichen Waffen bestürmt, entrissen, vnd erledigt worden. / Beschehen den 2. September, Anno 1686.”

A kép megfelelő helyén: „DANVBIVS FLVVIVS”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz: „Signorum, & Notarum explicatio. A. Fortalitium & Caput Budae. B. Arx Regia, sive Castellum. C. Praeurbium superius. D. Suburbium inferius, adjacens Danubio. E. Acroterium, sive Praetentura Turcica in caecumine montis S. Gerhardi. F. Templum Christianum. G. Hebraeorum Synagoga. H. Fana Turcica, seu Mosqueae. I. Thermae calidae, & salubres. K. AEdificium Arcis vetustae

unà suis cum molendinis ad conficiendum pulverem Pyrium. L. Rivulus per vallem Albae regalis, ita dictum aliàs profluens, sed exsiccat. M. Turcarum sepulturae. N. Lacus Paludosus. O. Situs pontis supra Danubium solito navibus congesti. P. Murus ad sustinendum & adeundum Danubium, à summitate fortalitii in ipsum fluvium sese demùm emergens, diductus. Q. Pars Maenium conquassata, & ipse Turris prodigiosae situs, famâ Electorali Bavaricâ per jactum unius bombae celebris factus; ubinam praeter inexplicabilem munitionis Copiam in auras insolito cum fragore, excussis ultra mille Mahometanis, ruinae magnum patuit indicium. R. Pomaerium Arcis, sive Castelli. S. Propugnaculum rotundum, à Caesareanis oppugnatum. T. Propugnaculum majus, foris extra Arcem, ab Electoralibus Bavaricis occupatum. V. Propugnaculum rotundum ab Electoralibus Brandenburgicis demolitum. W. Maenium partis ruina a cuniculis Caesareanis facta. X. Dimidia pars propugnaculi rotundi per fracta, & conquassata. Y. Eques, seu specula muralis pro sustinendis tribus Canonibus. Z. Intimus Urbis Budae muralis proinectus, ubi sudibus, palis, & saccis terrâ plenis ab intrò circumsepti, substructis hinc inde cuniculis Recessus ab hoste sollicitè praevisi. ♀ Antemuralia ab Electoralibus Bavaricis occupata, ibidemque in ipso pomaerio hostium manibus erepta Mortaria, & Canones. ♂ Opus Stellatum Caesareanum, adjacens praecurbii muralibus. Oppugnationis Caesareorum designatio. 1. Oppugnatio in praecurbio superiori. 2. Agger, sive suggestus tormentarius sex dimidiis constans Canonibus muralibus. 3. Agger quatuor Colubinarum. 4. Vallum majus ad duodecim dimidios & integros murales capiendos Canones habile. 5. Area octo Mortariorum, Directore, & inventore Don Gonzales, Pyrotechnico Hispanico. 6. Agger duorum Falconum ad avertendas hostium excursiones continuas. 7. Area quatuor Mortariorum. 8. Agger trium muralium dimidiorum Canonum. 9. Agger duorum dimidiorum Canonum muralium. 10. Agger quinque dimidiorum Canonum muralium, ipsi maenium ruinae superimpositus. 11. Area duorum Mortariorum. 12. Situs ruinae, & demolitionis occupata possessio. 13. Pars Circumvallationis Ambitus. 14. Circumvallatio reciproca. 15. Reductus ad utramque Circumvallationem reciprocam & directam conducibilis. 16. Centuriae Caesareanae mandatariae, & reservatae. 17. Pedites Ungarici sive Hayducci. Uberior oppugnationis ab Electoralibus Bavaricis factae declaratio. 18. Introitus ad Accessus. 19. Agger septem dimidiorum Canonum muralium. 20. Agger quatuor Falconum. 21. Vallum decem muralium & dimidiorum & integrorum Canonum. 22. Vallum majus duodecim murales comprehendens Canones dimidios, & integros. 23. Area trium Mortariorum. 24. Area septem Mortariorum. 25. Agger quinque dimidiorum Canonum muralium. 26. Agger duorum Canonum dimidiorum. 27. Agger trium Canonum dimidiorum. 28. Agger quatuor [!] Colubinarum. 29. Munimentum campestre, sive Reductus magnus. 30. Agger quinque dimidiorum Canonum. 31. Agger duorum Canonum dimidiorum. 32. Agger trium Canonum dimidiorum. 33. Agger quatuor Colubinarum. 34. Circumvallatio reciproca. 35. Duo Equites, seu speculae minores. 36. Arcis, sive Castelli ruinae Facies. 37. Assaultus Generalis, mediante quo Castellum expugnatum unacum Urbe sua ad Eliminationem sui extremam armatam quoque manu perventum, obsidentibus cessit in Victoriam. Oppugnationis Elect. Brandenburgicae declaratio.

38. Introitus ad Accessus. 39. Oppugnatio formata. 40. Septa, sudibus, & palis instructa, potius hostilium eruptionum impedimento parata. 41. Reductus. 42. Agger, sive suggestus viginti duorum, varii generis Tormentorum, Canonum, scilicet, Catapultarum, & Mortariorum; ubi candentes, igniti, & ignivomi globi emittebantur, & glandes. 43. Agger duodecim dimidiorum & integrorum Canonum muralium. 44. Agger trium Canonum dimidiorum. 45. Area quatuor Mortariorum. 46. Fornaces, & craticuli, quibus ad candendum super imponebantur glandes & globi. 47. Lorica transversa ab Electoralibus Bavaricis è gerris, sudibus, & saccis terrâ plenis erecta. 48. Castra, & Tentoria Ducis, & Electoris Bavariae. 49. Reductus, seu Valla campestria ad avertendas in Urbem, penes Danubium ex insperato, molitas hostium intrusiones. 50. Stratagema tumultus inanis, assaltum verum simulans. 51. Turcarum quatuor parati, accensi, & in hoc docto dolo ullius effectus impotentes cuniculi. 52. Caesareanorum, & Electoralium Brandeburgicorum verus in expugnato majori propugnaculo assaltus; ubinam conjunctis adinvicem viribus gloriose conflictum, & in Budam victricis denique manu perventum est. 53. Porta principalis Albam Regalem versus, quotidianis alias hostium excursionibus patula, durante verò hâc actione calidâ reclusa, Caesareanorum demùm securibus dissoluta, & aperta. 54. Pomacrium principale, Arcem disjungens, & Urbem: ex quo Vice Dux seu Bassa una cum residuis centuriis suis, ad asylum eò quasi convolantibus, accito pariter faemineo sexu, & huic immixto misero Hebraeorum effaeminato pecore, impetratâ à Serenissimo Electore Bavariae vitae veniâ, salvus quidem, sed captivus abducebatur. 55. Turcarum in ipsâ Urbe perniciosa, & dissipata fuga. 56. Cuniculus hostilis in medio civitatis accensus. 57. Urbs Pesthum.

Erklärung der Buchstaben, vnd andern Bemerkungen. A. Die obere Hauptstatt, vnd Vestung Ofen. B. Das Königliche Schloss. C. Die obere Vorstatt. D. Die vntere Vor: oder so genannte Wasserstatt. E. Das Blockhauss auff St. Gerhardt Berg. F. Der Christen Kirch. G. Der Juden Kirch. H. Türckische Kirchen, oder Mossqueen. I. Die warmen gesundt Bäder. K. Ein altes Schloss-Gebaw, sambt dero Pulver-Mühlen. L. Der Bach, durch das genannte Stuehlweissenburger Thal, anjetzo aussgetrucknet. M. Türckische Begräbnussen. N. Ein Morast voller Wasser. O. Der Orth der sonst gewöhnlich über die Donau gebauten Schiffbrucken. P. Die jüngst newe von denen Türcken biss zur Donau von der Obern Statt geführte Beschützungs-Mawr, zu Versicherung dess Wassers dienlich. Q. Die übern Hauffen zerschüttlete Mawr, sambt dem jenigen Pulver Thurn, welcher durch eine Chur-Bayrischer Seyts eingeworfene Bomben in Begleitung über tausend Türcken, sambt vilen ihren Haussgeräth in die Lufft geflogen, vnd dem schwartzen Meer hernach zu geseget. R. Der Schloss Garten. S. Das von denen Kayserlichen attackirte Rondell. T. Das am Schloss von Chur-Bayrn attackirt: vnd eroberte grosse Rondell. V. Das von Chur-Brandenburgischen darnider geworffene Rundell. W. Die offene Breche, welche durch eine Kayserl. Seyts gemachte Mine gelegt worden. X. Ein halb zerfallenes Rundell. Y. Ein auffgemauerte Katz, oder erhöchter Cavaglier von drey Stucken. Z. Die jnnerste Stattmauren, hinder welcher sich der Feind so starck gesetzt, abgeschnitten, mit Holtzwerc, vnd Erdsäcken verbawet, auch alles vnterminiret hat. ♀ Der von Chur-Bayrn eroberte Zwinger, in

welchem der Feind Stuck, vñnd Fewmörssel verlassen müssen. 3 Eine an der Vorstatt-Mauer angelegte halbe Stern-Redout. Anzaigung der Kayserlichen Attaque. 1. Die in der obern Vorstatt geführte Kayserl. Attaque. 2. Batterie von sechs halben Carthaunen. 3. Batterie von vier Schlangen. 4. Die grosse batterie von zwölf halben, vñnd gantzen Carthaunen. 5. Kessel von acht new inventirten, vñnd von dem Spanischen Feuerwercker, Don Gonzales, dirigirten Fewr-Mörsslen. 6. Batterie von 2. Falconen. 7. Kessel von vier Fewr-Mörsslen. 8. batterie von drey halben Carthaunen. 9. batterie von zwey halben Carthaunen. 10. batterie von fünf halben Carthaunen auff der gemachten Breche auffgericht. 11. Kessel von zwey Fewr-Mörsslen. 12. Das Logiament, oder Lager auff der Breche. 13. Ein Stuck von der Circumvallations Linien. 14. Die Contravallations Linien. 15. Redout, welche so wol der Cotravallation, als Circumvallation nützlich gedienet. 16. Commandirte Kayserliche Völker. 17. Die Tolpatschen, oder Heyducken. Aussfühlicher Bedeutung der Chur-Bayrischen Attaque. 18. Der Eingang zu denen Approchen. 19. batterie von siben halben Carthaunen. 20. batterie von vier Falconen. 21. batterie von zehen halb vñnd gantzen Carthaunen. 22. Die grosse batterie von zwölf halb vñnd gantzen Carthaunen. 23. Kessel von drey Fewr-Mörsslen. 24. Kessel von siben Fewr-Mörsslen. 25. batterie von fünf halben Carthaunen. 26. batterie von zwey halben Carthaunen. 27. batterie von drey halben Carthaunen. 28. batterie von vier Schlangen. 29. Die grosse Redout. 30. batterie von fünf halben Carthaunen. 31. batterie von zwey halben Carthaunen. 32. batterie von drey halben Carthaunen. 33. batterie von vier Schlangen. 34. Die Contravallations Linien. 35. Zwey kleine Cavallier, oder Katzen. 36. Die Breche am Schloss. 37. Der Hauptsturm am Schloss, wardurch dasselbige, vñnd darauff die Vestung Buda mit sturmender Hand folglich erobert worden. Aussdeutung der Chur-Brandenburgischen Attaque. 38. Der Eingang in die Approchen. 39. Die formirte Attaque. 40. Die verpallisatirten Trenchen, der Türcken Ausffäll vmb so vil mehrers zuverwehren. 41. Eine Redout. 42. batterie von zwey vñnd zwaintzig vnder-schidlicher Sorten Stuck, als Carthaunen, Haubitzen, vñnd Mortieren, warauss die Chur-Brandenburgische glüende, vñnd andere Fewr-Kuglen geschossen vñnd geworffen. 43. batterie von zwölf halb vñnd gantzen Carthaunen. 44. batterie von drey halben Carthaunen. 45. Kessel von vier Fewr-Mörsslen. 46. Die GlüeOefen sambt ihren Rösten, warinnen die Kuglen zugericht, vñnd glüend gemacht worden. 47. Ein Abschnitt, so Chur-Bayrischer Seyts von Schantzkörben, Pallisaden, vñnd Erd-Säcken auffgericht worden. 48. Das Chur-Bayrische Haupt Quartier. 49. Redoutē, vñnd den Feindlich in die Statt hinein getrachtē Succurs bey dem Wasser zuverhindern. 50. Ein blinder Allarm, vnterm Schein eines angestellten Sturms. 51. Die vier feindliche Minen, so darauff die Türcken, doch ohne der vnserigen Schaden, gleichsamb fruchtloss, vñnd vergeblich springen lassen. 52. Der von denen Kayserl. vñnd Chur: Brandenburgische zugleich angestellte ernstliche Sturm auff dem grossen Rundell, wardurch mit glücklicher Obsigung allerseyts in die Statt eingetrungen, vñnd selbige mit sturmender Hand erobert worden. 53. Das so genannte Stuelweissenburger, oder HauptThor, welches hierauff von denen Kayserl. auffgehackt, vñnd cröffnet worden. 54. Der grosse Zwinger, welcher das Schloss von der Statt zugleich

ab sündert, vnd in disem dem Vice Bassa. mit sambt zu sich retirirten 5. in die 600. Türeken, ohne der zugeflehenden Juden, Weiber vnd Kinder, von Ihrer Chur-fürstl. Durchl. auss Bayrn der Lebens-Perdon gegeben, vnd als Dero gefangene angenommen worden. 55. Der Türeken zerstreute Flucht in der Statt. 56. Eine mitten in der Statt noch feindliche auffgeflogne Mine. 57. Die Statt Pest."

Jelezve a kép alján a középtől jobbra: „Delin: L: N. D. Hallart. Capitan." A magyarázó szöveg végén: „Zu finden in München bey Michael Wening, Kupferstechern."

Rézkaré és rézmetszet, két részből összeragasztva, körülvágott, a képmező szöveg nélkül 40,1 × 57,1 cm.

MTKcs, BTM.

L. N. Hallatra és Michael Weningre vonatkozólag lásd a 15. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Drugulin 3155. sz. (tévesen 1684). — Kuzsinszky 40. — Bibliofil 100. sz. — Layer 26. — Kelényi, ábrázolások 124. sz. — Károlyi—Wellmann 371, 404 (részletképpel).

a) Buda látképe madártávlatból, ostromművekkel. 1686

Címe a kép bal felső sarkában keretben: „OFEN."

A kép megfelelő helyén: „Donau flus."

Rézkaré és rézmetszet, 10,9 × 14 cm.

Megjelent: Der Neu-eröffneter / Ottomannischen Pforten / Fortsetzung, / . . . auss dess / Herrn Ricaut, Donado, Foscarini, Berengano, &c. / Und dann andern glaubwürdigen Schriffthen und Uhrkunden, aus dem Frantzösischen, / Italianischen und Holländischen, in das Hoch-Teutsche übersetzt und zusammen getragen; / Zugleich mit kunstreichen Kupffern . . . , aussgezieret. / AUGSPURG, / Auf Unkosten Lorentz Kroniger und Gottlieb Göbels Seel. Erben. / Gedruickt bey Johann Christoph Wagner. / Anno 1700. 277. oldalon.

A könyv 1701-ben újra megjelent, címlapja változatlan maradt, csak az évszám változott meg. A kép ugyanazon az oldalon található.

A kép valószínűleg külön is megjelent, mert ismert olyan példánya is, amelynek hátlapján nincsen nyomtatott szöveg.

BTM (hátlapján szöveggel és anélkül).

A 99. sz. kompozíció részletének másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 915. sz. — Lanfranconi 53, 103. sz. — Krenmer, német 170—171. — Kelényi, ábrázolások 177. sz.

100. Buda és Pest alaprajza egyes épületek madártávlati látképével az 1686. évi ostrommal kapcsolatban (Hallart—Wening) — XXXVIII. tábla

Címe a kép bal alsó sarkában, alakoktól körülvett táblán: „IL PIANO DI BVDA ASSEDIATA".

A kép megfelelő helyén: „IL DANVBIO BVDA VECCHIA . . . il quartiere di S. A. E. di Baviera — Artiglieria — Arco — Reg.^{te} di Guardia —

Seibolsdorf — Sereni — Bielck — Steinau — La Toia — Rumel — Haubitz — Kopper — Trautmandorf — Zinzendorf — Duca Christiano — Salaburg — Fyrstenberg — Arco — Aspermont — Beck — Pace — Baden — Soyer — Savoia — Gallenfels — Hanover — Heinstätt — Grönsfeldt — Stirumb — Dünevald — Gondola — Keyserstain — Souches — Gondola — La Verne — Mercy — Thüngen — Lorena — Mercy — Ket. — Neüburg — Ottingen — Neüburg — Durlach — Serau — Taff. — Metternich — Taff. — Diependal — Neüburg — Fyrstenberg — Truchses — Palfi — Mansfeld — Salm — Palfi — Croy — Starenberg — Caprara — Serau — Artiglieria — Schultz — Prin. di Hal. — Il quartiere di S: A: di Lorena — Fant: Brandemb: — Straus — Fant: Brandemb: — Dragoni Brandemb: — Heisler — Dragoni Sued: — Fant: Sued: — Cauall: Sued: — Crovati di Lodron — S. Croix — Piccolomini — Sachsenlauenburg — Magni — Dettving — Spinola — Scherfenberg — Göz — Vetterani”.

Magyarázát a képen elhelyezett betűkhöz a cím alatt a táblán: „La Lettera A mostra i Reggimenti Cesarei B i Regg:ti Baveri C i Regg:ti di Sassonia D i Regg:ti di Brandemburgo E Regg:ti di Suezia F i Regg:ti di Sueuia G il Regg:to di Franconia H la Caualleria Vnghera I la Fanteria Vnghera K la linea di circonvallazione de’ Cesarei L la circonvallazione de’ Baveri M la circonvallazione de’ Brandemburghesi N l’altra linea di circonvallazione che fu di segnata da’ Cesarei O il ponte appresso il Campo di S. A. di Lorena P il Forte, che chiudeua il medesimo ponte, fabbricato da’ Baveri, auantiche passassero il Danubio Q i due ponti appresso il Campo di S. A. di Bauiera R il Ridotto ouero Opera a corna, fatto da’ Baueri dentro alla Città di Pesto S la linea di contravallazione de’ Cesarei T la linea di contravallazione de’ Baueri V l’attacco di S. A. di Lorena contra il Borgo ò Città bassa W l’attacco contra la Città superiore X l’attacco di S. A. E. di Bauiera contro al Castello Y l’attacco de Brandemburghesi Z un gran paludo ♂ la batteria degli Sueui ♀ il falso attacco de’ Cesarei a la Città superiore b il Castello c la Città di Pesto d il Borgo detto Città bassa, ò Città all’ acqua e il Borgo, ò Città bassa, del Castello f il Ridotto posto sul monte di S: Gerardò g il nouo muro fatto da’ Turchi, per assicurare la discesa al fiume h un picciolo canale i le meschite k la gran Chiesa l la Chiesa de’ Francescani m la porta detta di Alba reale n la porta del Castello o la porta dell acqua p la porta di Vienna q i cimiteri de Turchi r i bagni s un’ antico Castello con un mulino, per fare la poluere t i trinceramenti fatti su la riuu appresso di Pesto”.

Jelezve a kép bal alsó sarkában, a magyarázó szöveg alatt: „L: N: d’Hallart Gen: / Quartierm: Ten: del: / Michael Wening Scolps:”.

Oldalszám a kép jobb felső sarkában, a kereten belül: „11”.

Rézkarcs és rézmetszet, négy részből összeillesztve, körülvágott, a képmező 53,2 × 56,4 cm.

MTKcs, BTM, App. m.

22 képből álló sorozat 11. lapja. A sorozat Miksa Emánuel bajor választófejedelem seregének hadmozdulatait mutatja be az 1686-os évben. Vö.: Majláth, katalógus 856. sz. — L. N. Hallartra és Michael Weningre vonatkozólag lásd a 15. sz. kompozíciónál mondottakat. A sorozat többi budai és pesti vonatkozású lapját lásd a 112, 120, 121 és 122. sz.-nál.

IRODALOM: Majláth, katalógus 856/17. sz. — Lanfrancioni 83. sz. — Kuzsinszky 40. — Kremmer, német 172. — Layer 26. — Kelényi, ábrázolások 198. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann 304—305, 404 (képpel).

101. Buda és Pest alaprajza egyes épületek madártávlati látképevel az 1686. évi ostrommal kapcsolatban — LVI. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „S. Margarichae, Insulae. — Thonau. Fluss. — S. Magdalena Insul.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 28×36,5 cm.

Megjelent először röplapon. Címe: „Accurater Grund-Riss unter dem / Grossmächtigsten Kaiser LÉOPOLDO I. / durch Christliche Waffen den 2. September, An. / 1686. im Angesicht des Türkischen Succurs und Gross- / ziers mit stürmender Hand glücklich eroberten Königlichen / Haupt- und Residenz-Stadt Ofen in Hungarn.” Végén impresszum: „Gedruckt zu Wienn in Oesterreich, / bey Leopold Voigt, Academischen Buchdrucker, / Anno 1686.”

Nyomatott magyarázat a képen elhelyezett számokhoz a cím alatt: „1. Grund-Riss der Stadt Ofen, so auf einer gleichen Höhe eines Bergs sehr lustig anzuschauen liget. 2. Das veste Schloss, so nächst an die Stadt gebauet ist. 3. Die Aufzug-Brücke über den Graben und 2. Mauren, dardurch aus dem Schloss in die Stadt zu kommen. 4. Die Zwinger und dreyfachen Mauren auf beyden Seiten des Schlosses. 5. Die beyde Vor-Mauren und das grosse, vom Churf. aus Bayern, attaquirte Rondeel vor dem Schloss, worauf er seine Stuck gepflanzet. 6. Der grosse Starke Thurn, so von daraus gespielet, und die Stuck darauf gegen der Stadt geführt worden. 7. Die dreyfache Mauren und Gänge, wordurch die Türken ihr Wasser von der Donau abgeholet haben. 8. Der zersprungene und von 1000. Zentner erschrocklich donnernde Pulver-Thurn. 9. Die invendige Stadt-Mauer in Ofen, so mit Thürnen wol versehen ist. 10. Die aussere Stadt-Mauer an Ofen von sehr viel und starken Rondeelen. 11. Der sehr tieffe und weite Graben zwischen beyden Mauren. 12. Die Fossabre, oder kleine Vorgraben unten am Fuss der äussern Mauren. 13. Die vorm Jahr erst durch die Türken neu-erbaute Mauer mit 3 Rondeelen gegen der Donau. 14. Das Weissenb. Thor, woraus die Türken sich täglich reittend und gehend haben sehen lassen. 15. Ein heimlicher Ausfall und Gang weit vorm Thor unter der Erden bey einem kleinen steinen steinern [!] Brücklein. 16. Die Temnitz oder Türk. Gefängnuss der Christen. 17. Zwey aufgesteckte hohe Bäum mit spitzigen Zapfen, woran 150. Christen-Köpff aufgesteckt zu sehen. 18. Der Türken grosse Platz oder Markt zu kauffen. 19. Die von den Türken neu-gemachte Batterie auf der innern Stadt-Mauer. 20. Auf diesen Rondeelen ihre meiste und gröste Stuck gelöst, und zimlichen Schaden gethan. 21. Der Türken ihre Feuermörser, woraus sie Tag und Nacht Stein und Bomben geworffen. 22. Der von uns durch Stuck halb gefällte grosse Thurn an der Franciscaner Kirch, worauf der Türk 2. Stuck gehabt. 23. Die noch stehende grosse Kirch und Thurn S. Stephani mit Kupffer gedeckt. 24. Des Bassa oder Commen-

danten Wohn-Hauss. 25. Unterschiedliche Abschnitte der Türken in der Stadt, wie auch im Schloss, gegen der Kays. Chur-Bayr. und Brandenburgis. Attaquien mit Gräben und Pallisaden wol versehen. 26. Die vornehmste Thór und Haupt-Strassen in der Stadt. 27. Ein von denen Türken nächst bey diesem Thor mit Füssen aufgehenkter Christ. 28. Die oben bey dem Schloss und unten bey der Stadt ruinirte Vorstätte. 29. Die annoch stehende Mauer an der Vorstadt. 30. Ein kleiner Morast nächst bey dieser Mauer. 31. Zwey Türkische Freit-Höff oder Begräbnuss. 32. Das überaus schöne und grosse warme Bad samt einer Copula und vier Runderlen, mit vielen springenden kalten und warmen Wassern aus messingen Röhren, gleich einer Grotten. 33. Eines vornehmen Türken Begräbnuss und einer Copula, den sie bey ihnen für heilig halten. 34. Der Türken abgetragene Schiff-Brucken, und noch bey 16. stehende Schiff bey Ofen. 35. Das untere grosse Runderel am Wasser bey dem Schloss, worauf die Türken ihr gröstes Stuck, den Wolff genandt, stehen gehabt, woraus sie ihre Renegaten in die Donau geschossen, anjetzo aber ihren Succurs bey Nacht-Zeiten oft darmit begehret haben. 36. Ein erdappter Überschwimmer von den Unsrigen mit Briefen aus Ofen in einem verbickten Kürbiss, so zum Vezier gehen wollen. 37. Zwey andere Türkische Kundschaffter, so der Churfürst aus Bayern befohlen zu spissen, und dem Feind vor Augen stecken lassen. 38. Der Wasserbrunn, bey welchen unterschiedliche Leut von uns durch die aus dem Weissenburger Thor ausgefallene Türken die Köpff abgehauen, oder lebendig eingebracht worden. 39. Die obere erste Schiffbrucken über die Insul S. Magdalena genandt, allwo noch eine alte ruinirte Kirch und Nonnen-Closter zu sehen, anjetzo aber das Kranken-Spittal und der blessirten und verbrennten Soldaten Lager, wie auch das grosse Magazin-Hauss samt der Artollerie-Nothwendigkeiten zu finden ist. 40. Die 2. neuen Schiff-Brucken unten am S. Gerhards-Berg bey Pest über. 41. Die Vorwacht und Lager bey denen Brücken. 42. Der hohe S. Gerhards-Berg genandt, samt dem alten Schloss oder Palanken darauf. 43. Die angelegte Schanzen vor denen 3 Brucken mit Gräben und Pallisaden wol versehen. 44. Der Platz, wo Alt-Ofen gestanden, samt dem Weeg von dar aus auf S. Andre zu. 45. Die Insul S. Margareth genandt, sehr gross. 46. Das grosse Proviant- oder Magazin-Hauss. 47. Der Kayserlichen Feuerwerker Laboratorium. 48. Das so genandte Spanische Laboratorium. 49. Der Chur-Brandenb. Feuerwerker Laborator. 50. Ein andere kleine mit schönen Obst-Bäumen sehr lustige Insul. 51. Die Proviant-Haber-Wein-Bier-Brod-Fleisch- in Summa allerhand Marchatänner-Schiff von Victualien und Kleidern etc. 52. Der ordinari Fuhr-Weeg von der ober Insul über die 2. Brucken bey Pest, Proviant und Munition täglich viel hundert Ochsen-Wägen ins Lager zu führen. 53. Die drey vornehmste Weeg aus Turkey gegen Ofen und Stulweissenburg. 54. Die Stadt Pest mit Mauren und Rondeelen wol versehen, worinn anjetzo auch ein gross Magazin von Zwi-back ist. 55. Der Türken und Rätzen Begräbnuss zu Pest. 56. Diesen Weeg bey Pest linker Hand an der Brucken reiten und fahren täglich etlich 1000. Futtraschirer. 57. Ein langes Trenchement von der Stadt Pest an, hinauf der Donau, mit 6. Stucken, das Abfahren der Türken und das Wasser-holen bey dem Schloss zu verwehren. 58. Beste Felder zum Acker-Bau, Wiesen, Obst- und ander Gärten, weit um die Stadt Pest herum. 59. Um die Stadt Ofen ist

das edleste Weingebürg, nebenst ein gesunder Lufft zu finden. 60. Das grosse Trenchement zwischen den ankommenden Türkischen Succurs und uns, um das ganze Lager Christlicher Armee, so allenthalben mit sehr tiefen und weiten Gräben, Redouten, Pallisaden, Spanischen Reutern, und Feld-Stucken wol versehen worden. 61. Ein langes Gebürg ohne Gefahr ein halbe Stund von unserm Lager, worauf der Gross-Vezier mit seinem Succurs, um Ofen zu entsetzen, ankommen, die ganze Türkische Armee gegen uns gestanden, und ihr Lager allda geschlagen haben. 62. Unten oben der Stadt Ofen an der Donau, wie auch bey der Attaque unterschiedliche gesetzte Pallisaden, und Brust-Wehr, dem Feind das Einbrechen zu verwehren. 63. Allhier hat der Türk stark angesetzt durchzukommen, so aber wiederum zuruk getrieben wordē. 64. Etliche lange über die Donau gezogene Bäume, so an Enden mit Ketten-Drümmern zusammen gemacht, und mit eisernen Spitzen beschlagen worden, womit dem Feind bey nächtlicher Weil das Durchkommen aufm Wasser zu verwehren. 65. Eine grosse Redoute mit vier Stucken, das grosse S. Paulus genannt, darmit zu defendiren, wo der Feind am meisten hat angesetzt. 66. Das innere Retrenchement gegen der Stadt zu, dem Feind das Ausfallen und Kundschafft aus- oder einzubringen, zu verwehren, auch für eine Communications-Lini von der Kayserl. zur Chur-Bayr. Attaque zu gebrauchen. 67. Die Kayserliche und Chur-Bayrische im Thal zweyer Bergen ausgesetzte Vorwachten gegen dem Weissenburger Thor zu. 68. Die Kays. Chur-Bayr. und Chur-Brandenb. Vorwachten ausser denen Trenchementen, so täglich mit dem Feind zu scharschiren gehabt. 69. Ein vornehmer Türk, so bey unsern Redouten erschossen, und bey ihme Brief vom Bassa aus Ofen, wie auch vom Gross-Vezier selbst gefunden worden. 70. Sechs grosse Stuck, womit von diesem Berg von uns dem Feind in der Stadt viel Schaden zugefügt worden. 71. Das Kayserl. Lager und Haupt-Quartier. 72. Das Chur-Bayr. Lager und Haupt-Quartier. 73. Das Chur-Brandenb. Lager und Hauptquartier. 74. Das Chur-Sächsische Lager. 75. Das Schwäbische Lager. 76. Das Fränkische Lager. 77. Das Ungarische Lager. 78. Die Kayserl. Attaquen samt Approchen, Stuck und Feuermörser, auf das grosse Eck-Rundeel und die halbe Stadt-Mauer linker Hand zu. 79. Die Chur-Bayrische Attaque im Schloss gegen der Stadt zu, samt ihren Approchen, Stuck und Pöllern. 80. Die Chur-Brandenb. Attaque gleich neben der Kayserl., samt ihren Approchen, Stucken und Mörsern, wie auch zween Haubitzen gegen die 2. kleinere Rundeel und Stadt-Mauer zu. 81. Sechs ganze Kayserliche Carthaunen, so erst ankommen mit 2000. Kugeln, womit dem Feind entweder die Pallisaden zu zerschmettern, oder aber ein neue Press rechter Hand des grossen Rundeels hinter des Feinds Abschnitt solle vorgenommen werden. 82. Der Kayserl. ankömende Succurs zu Fuss und zu Pferd, unterm General von Schärffenberg, so bey Pest über die Bruck marschiret. 83. Die grosse Press, wordurch der General-Sturm Kays. Seiten vorgenommen worden, über den mit vielen Erden-Fässern ausgefülltē Grabē. 84. Der Brandenburgischen verfertigte Press und General-Sturm. 85. Der Chur-Bayrische General-Sturm durch ihre Press vom Schloss in die Stadt. 86. Die grosse Türkische Minen, welche unter wehrendem Einmarschiren in der Stadt ist los gangen. 87. Etliche weisse Fahnen, so die Türken im wehrenden Sturm haben ausgesteckt, aber umsonst."

A röplap egyetlen ismert példánya a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában található a JOURNAL, / Oder / Warhafftig- und ausführliche Er- / zehlung alles dessen, was zu Anfang und / Ende der Beläger- biss zu glücklicher Eroberung / . . . Der Haupt-Vestung und Königl. / Stadt Ofen, / Von Tage zu Tage remarquables passiret. / . . . Gedruckt im Jahr Christi 1686 című mű 40. oldala után.

A kép megjelent még: Ofen / kan, von Türken-Klauen, / Sich / Nun- mehr befreyet schauen. / . . . Nürnberg, zu finden bey Leonhard Loschge. / Anno 1686. 16. számozatlan oldala után.

A leírtól helyesírási tekintetben kissé eltérő számjelmagyarázat itt a 9–13. oldalon olvasható.

Megjelent még: Curiöse / CONTINUATION, / oder / Fortsetzung / Der / Hungarisch-Türkischen / Chronik, / . . . Nürnberg, / In Verlegung Leonhard Loschge, Buchhdl. 1686. 704–705. o. között.

A magyarázat itt a 705–712. oldalon található. Helyesírási tekintetben mindkét eddig ismertetett variánstól különbözik.

BTM.

IRODALOM: Drugulin 3217. sz. (szerinte megjelent olasz felírású röplapon is: Il sito e Descriptione della dominante d'Ungharia Citta di Buda — presa per Assalto etc. Impresszuma: Wien, bei Joh. van Ghelen, Akadem. Buchdrucker). — Majláth, katalógus 944. sz. (a röplapot eltérő címmel közli). — Kelényi, bibliográfia 891. sz. — Kelényi, ábrázolások 189, 190, 199. sz. — Hubay 955. sz.

102. Buda ostroma. 1686 — LVII. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „Wahrhafter Grund- und Abriss der Haupt- / Vestung Ofen, samt deren Belägerung, und / Vorstellung aller Approchen, Batterien und Kesseln / durch die Kayß: und dero hohen Allÿrten Waffen, / im Junio und Julio des 1686. sten Jahrs.”

A kép megfelelő helyén: „Gerhartsberg — Blockhaus — Battry von 5. Falekaunen — Battry von 7. Stuck — Battry von 2. Reg: Stuck — Battery von 10. halben Carthaunen — ablange Retoude — Anfang der Contra- vallation — Chur Bayrische Attaque — Kessell von 7 Mersel — Eingang zu den Minnen — Eingang zu den Minnen — Kayserl. Attaque — Chur Brandenb. Attaque — Thonau Fluss. — PEST”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt a szószalagon: „A. Das Schloss. B. Obere Stadt. C. Untere oder Wasser Stadt. D. Neue Maur, so von der obern Stadt biss ans Wasser gefuhrt worden. E. Türkische Moscheen. F. Retranchement, aus welchem mit wenig Mannschafft Pest zu behaupten. G. geschossne Brechen. H. Kayserl: Batterien und Kessel. I. Chur Brandenb: Batterien. K. allerseite gesprengte Minen.”

Rézkarc és rézmetszet, 31,4 × 37,8 cm.

Megjelent: Der / Wohl-erhitzte brennend und verbrennte / Ofen. / . . . Nebst dem eigentlichen Grund- und Abriss der Vestung, sam̄t / deren Belägerung, und Vorstellung aller Approchen, Bat- / terien und Kesseln. / Im Jahr 1686. 10–11. o. között.

MPKes, BTM, App. m.

II. állapot: oldalszám megjelölése a jobb felső sarokban, a kereten belül: „N. 5.”

BTM.

Valószínűleg előbb keletkezett, mint a 102/a sz. kompozíció, mivel itt a címben július szerepel, ott pedig már az elfoglalást is említik. Ennél a csoportnál általában nem volt lehetséges szoros időrendi sorrendet követni. Vannak hónapra datálható lapok, de vannak olyanok is, amelyek az előbbieket meglehetősen pontosan másolják, azonban megjelenési idejük nem ismert. Ezért inkább tipológiai összefüggések alapján kellett a csoportosítást elvégezni. A legtöbb ide tartozó lap ugyanis még az 1686-os évben megjelent. — A staffázsalakokat egy egri ostromkép ismeretlen művésze másolta 1687-ben. Vö.: Barcsay-Amant Z., Eger vár és város ábrázolásai. Eger 1938, I. köt. XXIII. t.

IRODALOM: Bubics 57. sz. — Majláth, katalógus 908. sz. — Kremmer, német 167—168. — Kelényi, bibliográfia 644. sz. — Schoen, Csillag 28. sz. („Nypoort et Lerch ff. ac exaud.” szignatúráát közöl, amelyet azonban egyetlen példányon sem sikerült megtalálni; a lap stílusa is elüt Nypoortétól). — Kelényi, ábrázolások 149. sz. (ua.). — Fekete 405. o., XXVII. t. (ua.). — Hubay 921. sz. (a szignatúráát ő sem látta). — Pataky 192. o., 5. sz. (Nypoort művei között). — Rózsa Gy., A Birckenstein-féle metszeteskönyv (Justus von der Nypoort magyar vonatkozású művei). Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 36, 42.

a) Buda ostroma. 1686

Címe a kép közepén, zászlón: „Die hart belegerte / hefftig bestürmbte / und zuletzt glücklich eroberte / Ungarische Haupt-Vestung OFEN.”

A kép megfelelő helyén: „DONAU FLUS”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 22 × 34,8 cm.

Megjelent röplapon, amelynek címe: „Abriss und Beschreibung des hart belagerten, bestürmten und / mit dem Schwerd in der Faust erstiegenen OFEN.” Alatta két hasábon történeti szöveg, végén impresszum: „Zu bekommen in Hamburg bey Thomas von Wiering im gülden A. B. C. bey der Börse. Anno 1686.”

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz a röplap szövege végén: „Erklärung der im Kupfer verzeichneten Buchstaben: A. Das Schloss. B. Die Ober-Stadt. C. Die Juden-Stadt. D. Das Bayersche Lager. E. Batterien. F. Minen. G. Das Kayserl. Lager. H. Kayserl. Approchen. I. Das Brandenb. Lager. K. Der Türkische [!] Entsatz. L. Das Blockhauss auffm Gerhardsberg. M. Pest.”

Egyetlen ismert példánya: MTKes, lt. sz.: T. 138.

II. állapot: az eredeti lemezt megkisebbitették, új keretet kapott, de a vonalak a kereten túl is folytatódnak. Az új kivágat értelmetlen.

Az új lemez 15,6 × 26,3 cm.

Megjelent: Hochverdiente / Ehren-Seule / Christlicher Tapfferkeit. / . . . zusammen getragen / und mit vielen Kupffern gezieret Von Eberhardo Guenero Happelio. / Hamburg, zubekommen bey Thomas von Wiering, im güldenen A, B, C, bey der Börse, im Jahr 1688. / Wie auch zu Franckfurth und Leipzig bey Johan Georg Lipper zu finden. 80—81. o. között, és Der siegreich geendigte / . . . XV. Jährige / Türken-Krieg. / . . . Hamburg, bey Thomas von Wiering, Buchdruckern im gülden A, B, C, 1699. / Sind auch

in Franckfurt und Leipzig bey Zacharias Herteln zu bekommen. 80—81. o. között.

Magyarázat az utóbbi két megjelenési helyen nincs a képen látható betűkhöz.

MTKcs, BTM.

A 101. sz. kompozíció magasabb művészi színvonalú átdolgozása.

IRODALOM: Bubits 37. sz. (I. áll.). — Lanfranchi 102. sz. (II. áll.). — Kuzsinszky 34 (II. áll.). — Kelényi, bibliográfia 1309. sz. (II. áll.). — Layer 24, 94 (II. áll.). — Schoen, Csillag 32. sz. (I. áll.). — Kelényi, ábrázolások 169. sz. (I. áll.), 168. sz. (II. áll.). — Horler 53 (II. áll., képpel).

b) Buda ostroma. 1686

Címe fent a keret alatt: „Eigentlicher Abriss der Königl Residenz und Ungarischen Hauptstadt Ofen, sambt einer eigentlichen Erklärung der fürnembsten Orte”.

A kép megfelelő helyén: „Thonau Flus.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 31 × 39,5 cm.

Megjelent először róplapon. Címe nincs, szövegének kezdete: „Ihre Röm. Kayserl. Majest. haben . . .” Vége: „. . . worinnen alles um ständlicher anzutreffen.”

Nyomatott magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a történeti szöveg végén: „Erklärung der Ziffer. 1. S. Gerhards-berg. 2. Das Welsche Rundell, allwo auch das Welsche Thor. 3. Das Königliche Schloss. 4. Das am 22. Julii durch angezündetes Pulver verderbte Gemäur. 5. Die Schloss- oder Hof-Kirchen. 6. Gefangniss für die gefangene Christen, abseiten dess Schloss oder Burg-Platzes. 7. Residentz oder Wohnung dess Bassa. 8. Der von schwarzē Augbraunen also benamsete Thurn. 9. Dess Bassá Kirch. 10. Bassá Joannis Rundell. 11. Das Feld-Thor gegen Stuhlweissenburg. 12. Ein von den Türeken neu-erdaute Kirch. 13. Das Erdt-Thor. 14. Victori: oder Sieg-Kirch. 15. Die Kirch, auf welcher die gemeine Stadt-Uhr schlägt. 16. Eine alte Kirch. 17. Mustaphae Bassae Rundell. 18. Neugemachte Mauren zu der Türeken Retirada. 19. Das Wiener-Thor. 20. Die Baronische Rundell. 21. Das Fasten-Thor. 22. Das Wasser-Thor. 23. Ein kleines Thor. 24. Das Proviant-Hauss. 25. Der Túrcken bester Wasserdrunn. 26. Der Lederfärber Kirch. 27. Der Ort, allwo vorhin die Schiffdruck gewesen. 28. Das Wasser-Rundell. 29. Das Stall-Thor. 30. Der Säckmacher Kirch. 31. Ein Hauss, worinn ein künstlicher Röhr-Brunn, so das Wasser in die Stadt treibt, auf dem Aherlich genannt, allwo des Bassá Ross-Stallung, vor Zeiten von König Ladislao erbauet. 32. Eine neuerbaute Maur zu Beschützung des Platzes Aherlich. 33. Ein Kirch, vom Vogel Toihun, auf Túrckisch genannt. 34. Des Mustaphá Bassá Kirch. 35. Die Dess Pilgram Achmetis Kirch. 36. Die Wasser-Kirch. 37. Der Hahnen-Thurn. 38. Das Hahnen-Thor. 39. Das neue Thor. 40. Das Thor zur Kirch- oder Freythhoff. 42. Ein Túrckisch Klosser, worinn der also genannte Rosenvatter, auf Túrckisch Gyulbaba, begraben liget, und von ihnen als ein Heiliger verehrt wird. 43. Die warme Bäder. 44. Das so genannte Velibeg Bad. 45. Die Pulver-Mühl. 46. Dess Tahtalo Baad. A. Der Kayserl. und Reichs Auxil. Völcker Attaq. B. Die Chur-

Bayrische Attaque. C. Chur-Brandenburgische Attaque. D. Die Stadt Pesth."

Egyetlen ismert teljes példánya: App. m. lt. sz.: 966, csak a kép: MTKcs, BTM.

Megjelent még: Ruhm-belorbeter / und / Triumph-leuchtender / Kriegs-Helm / Dero Röm. Kaiserl. auch zu Hungarn und / Böhmen Kön. Maj. und Dero sämtlichen / Hohen Bunds-Verwandten, / Wider den blutbesprengten / Türkischen Tulband. / . . . Von / CHRISTOPHORO BOETHIO. / Nürnberg, / In Verlegung Johann Christoff Lochners, / Im Jahr Christi 1686. II. rész 370—371. o. között.

II. állapot: az eredeti címet a kép felső részén kivakarták. A retusálás nyomai észrevehetőek. Az új cím: „Abriss der Belägerten und gestürmten Königlichen Ungarischen Haupt Stadt Ofen.”

Megjelent: Bestürmet und erstürmete / Stadt Ofen, / . . . Nürnberg. / Zu finden bey Johann Christoph Lochnern, 1686. 72—73. o. között.

Nyomtatott magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a mű 73—74. oldalán. A magyarázat helyesírási tekintetben nem egyezik meg teljesen a röplapével.

A 101. sz. kompozíció változata, az előtérben látható staffázsalakok átvételével. — Boethius művében Johann Azelt több illusztrációja jelent meg, nincs kizárva, hogy ezt is ő készítette. Vö.: 77/b sz.

IRODALOM: Drugulin 3219. sz. (I. áll.). — Bubics 68. sz. (II. áll.). — Majláth, katalógus 855. sz. (I. áll.). — Lanfranchi 63. sz. (I. áll.). — Apponyi 1238. sz. (II. áll.). — Kuzsinszky 38 (I. áll.). — Bibliofil 103. sz. (I. áll.). — Kremmer, német 168, 193—195 (képpel, I. áll.). — Kelényi, bibliográfia 565. sz. (II. áll.). — Layer 24, 27 (I. áll.), 97 (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 121. sz. (I. áll.), 122. sz. (tévés címmel, második megjelenési hely téves). — Hubay 933. sz. (I. áll.), 914. sz. (II. áll.).

c) Buda és Pest látképe madártávlatból, Buda alaprajzával közös lapon

Az egésznek közös címe nincs.

A részletkép címe a kép alatt: „Klahre Abbildung der Statt und Vestung Offen, und wie dieselbe von der Kay: Armata attackirt wirdt. 1686.”

A kép alsó bal sarkában magyarázat a képen látható betűkhöz: „Erklärung der Buchstaben. A. Die Obere Statt. B. Die Untere oder Wasserstatt. C. Kay: Lauffgraben. D. Kay: Batterien. E. eine Redout, worauff eine Bateria die aussfall zuverhin, F. von unserigen zimlich brochene Mauren G. Das Schloss. H. Chur Bayrische Attaque. I. Grosse Redout worin. 10. Stuck. K. Chur Bayrische Batterien. L. Feÿrmörsner und Pöller. M. ein bächl: ietzt aussgetrucknet. N. St Gerhardts-berg. O. Circumvallation Lini. P. die Danaw. Q. ein Schantz in Pest, worin Chur Bayrische guarnison. R. Communication Lini. S. Attaque das wasser zu benemen, wo sich Chur Brand: eingeloschirt T. Musqueon so zur Flanque dienen.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a részletkép 18,2×31 cm.

Megjelent: Richtige / Erzehlung, / der täglichen Kriegs-Operationen / in Ungarn, / bey der ohnlängst angefangenen / CAMPAGNE / dieses 1686. Jahrs. / Nürnberg, / Zu finden bey Joh. Christoff Lochnern, 1686. 48. o. után.

A 102. sz. kompozíció variánsa, esatajelenet nélkül. A röplap szövege 1686. aug. 1-ig halad, a képpel közös lapon megjelent alaprajz címe is korai megjelenésre utal: „Grundriss der Stad ű: Vestung / Ofen samt deren Belägerung / durch die Kaȳs: Waffen und wie / weit man mit der Attaque kōmen, / biss auf den 1. Julij A; 1686.”

IRODALOM: Bubics 69. sz. — Layer 94. — Hubay 962. sz.

d) Buda és Pest látképe madártávlatból az 1686. évi ostrommal kapcsolatban

Címe a kép bal alsó sarkában, a kerettel elválasztott alaprajz felett: „Grund Riss der Stadt und Vestung Ofen und wie solche / im Junio Aō 1686 belägert, in disem kleinen Tāfelein ab- / gerissen, wie weit man biss zum 1. Julio mit den Attaquen / avancirt, die fernere so im Julio passieret sein in der / Grossen Tafel zusehen.”

Rézkarc és rézmetszet, 22,7 × 34,7 cm.

Megjelent: Sieghafte-Teutsche-Waffen / Oder / Aussführlicher Bericht / Von der / Mit vielen Blut űberwundenen / Stadt Ofen / Wie solche / Weltberühmte Festung denen / Tűrckischen Bluthunden mit stűrmender Hand / Von / denen Christlichen Waffen abgenommen / worden. / . . . Praage im 1686. Jahre. 64. o. után.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz a mű 64. oldalán: „Erklärung des beyliegenden Kupffers nach dem Alphabet. A. Die Ober-Stadt. B. Die Unter- oder Wasser-Stadt. C. Käyserliche Approchen. D. Käyserliche Batterien. E. Eine kleine Batterie, damit den Aussfall zu hindern. F. Brechen. G. Das Schloss. H. Chur-Bäyrische Attaque. I. Schwäbische Cräiss-Vōlcker Batterie. K. Kessel der Bäyrischen und dero Batterien. L. Feuer-Mōrser. M. Ein kleiner Berg. N. Gerhards Berg. O. Circumvallations-Linie. P. Die Dhonau. Q. Ein Schantz in Pest mit Bäyrischer Guarnison. R. Abschnitte. S. Circumvallations-Linie an der Wasser-Seiten. T. Tűrckische Moscheen, so zum Flanquen dienten, umb das Wasser zu benchmen. V. Käyserl. Minen Eingang. W. Bäyrischer Minen Eingang. X. Brandenburgische Approchen und Batterie. Y. Blockhauss auff dem Gerards-Berg. Z. Breche.”

II. állapot: az alaprajz bal sarkában a magyarázatok a 9–12. számhoz tartozó szöveggel bővültek, az egész kép jobb alsó sarkában szignatúra: „Heinrich Heuss excud. Hamb.”

Megjelent: BELLORVM / Quae / CHRISTIANOS / Inter & / TURCAS / Gesta sunt / INCREMENTORUMQUE / Et / DECREMENTORUM / Utriusque partis / CONSPECTUS / Ex delineatione / DANIELIS HARTNACCI / Pomerani / Quibus accessit / LIBERATIO VIENNAE / atque / EXPUGNATIO / NEUHEUSOLII / atque / BUDAE germ. OFEN. / Impensis / Gothofredi Liebezeit, Bibliop. / Holmens. & Hamburg. / Anno MDCLXXXVII.

Betűjelmagyarázat nincs a könyv szövegében.

BTM.

A 102/c sz. kompozíció két részletének egyesítése.

IRODALOM: Drugulin 3210. sz. (II. áll.). — Bubicz 40. sz. (II. áll.). — Majláth, bibliográfia 270. sz. (II. áll.). — Kelényi, bibliográfia 1016. sz. (I. áll.), 1158. sz. (II. áll.). — Layer 96 (I. áll.), 23 (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 126. 151. sz. (II. áll.).

e) Buda és Pest látképe madártávlatból az 1686. évi ostrommal kapcsolatban

Címe a kép felett külön keretben: „An Exact Delineation of the Famous Siege of BUDA / Exacte Delineation du Fameux Siège de BUDE”.

A kép megfelelő helyén: „Danubius fluvius”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban külön keretben: „An Explication of y Groundplat A The Higher Towne B The Lower Towne or Water City C The Trenches of y Aproches of y Im D The Batteryes of y Imperialists E Redoubts and Batteryes of y Imp F The Ruined Walls possess by the Imperialists [r betű utóbb beszúrva !] G The Castle H The attaque of the Duke of Bavaria I A Great Redoub.^t with 10 Pieces of Cannon K. Battery of the Duke of Bavaria L. The Morter pieces M. A Dry Rivollett N. Mount St Gerard O The Line of Circumvallation P The fort of Pest where the Bavarians are lodged Q The line of Communication R The Brandenburgers attack to prevent y accesse to y River S A Mosque serving for defense T The Aproaches and Attaque of the Rundel of the Duke of Bavaria.

Explication du Plan A. La Ville haute B. La basse Ville ou Wasserstatt C. Les trenchées et aprochē des Imp D. Les Batteries des Imperiaux E. Redoute ou Batterie pour empecher les Sorties F. Les murailles ruinées et emportées par les Imperiaux G. La Chasteu H. l'Attaque du Duc de Baviere I. Une grande Redout avec lo piece de Canon K Batterie du Duc de Baviere L. Les Mortiers M. Un ruisseau asec N. Mont S. Gerard O. Ligne de Circonvallation P L' fort de Pest ou les Bavaois sont logez Q. Ligne de Communication R. Attaque des Brandembourgeois pour empescher [!] laccés a la riviere S. Une Mosquée qui seri [!] de defense T. Aproche et Attaque des Rondelles par le Duc de Baviere”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt két hasábon: „2. Rondells undermined by the Imperialist 3. Rondells undermined by the Bavarians 4. Rondells undermined by y Brandenburgers 5. Ruines of the lower Towne or Water City / 2. Rondelles Minées par les Imperiaux 3. Rondelles Minées par les Bavaois 4. Rondelles Minées par les Brandembourgeois 5. Ruijnes de la Basse Ville ou Wasserstatt”.

Jezevz lent közepen: „Ro: L' Strange”. — Adressz a kép alatt jobb oldalt: „Sold by J: Seller Senior on y West side of the Royall Exchange & by J: Seller Jun^o at y Star next Mercers Chappel in Cheap side London / Se Vend Chez Jan: Seller L'ainé Sur la Bourse Royale au Costé Occidental et par Jan Seller L' June a l'Enseigne d L'Estoile proche de Mercers chappel en la Rux Cheapside Londres.”

Rézkarc, 22,4 × 33,8 cm.

Megjelent: AN / Historical Description / OF THE / GLORIOUS CONQUEST / Of the CITY of / BUDA, / . . . London: / Printed for Robert Clavell, at the Peacock in St. Pauls Church- / Yard. MDCLXXXVI. 1. o. előtt.

A 102. sz. kompozíció variánsa, alakok nélkül. — Drugulin 3210/a sz.-nál „Sold by John Seller — London” adreessel és „A prospect of the famous city of Offen, otherwise Buda — together with a particular Account of — this present Siege etc” címmel idéz egy látképet, amely alatt kéthasábos történeti szöveg olvasható, amely az eseményeket júl. 10-ig követi. Ezt a lapot nem láttuk; lehetséges, hogy ugyanennek a képnek egy korábbi, egylapos kiadásáról van szó.

IRODALOM: Apponyi 1236. sz. — Kelényi, ábrázolások 115. sz.

f) Buda és Pest madártávlati látképe az 1686. évi ostrommal kapcsolatban

Címe a kép alatt: „Klahre Abbildung der Statt, vndt Vestung Offen, vnd wie dieselbe von der Kay: Armata attackirt wirdt. Anno 1686.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a bal alsó sarokban, külön keretben: „Explicatio Litterarum. A. Vrbs superior. D. [!] Vrbs inferior. C. Oppugnatio Caes: D. Batteriae. E. Reduct^o, et [!] Bateria, pro excursionib⁹, repellend. F. Muri a nostris iam valde destructi. G. Arx. H. Oppugnatio Bauar: Ellect: I. Maior Reduct^o, in quo lo. Tormenta. K. Batteriae Bau: Ellect: L. Mortaria. M. Rivulus iam exicat^o, N. Mons S: Gerhardi. O. Linea Circumvallationis. P. Danubius. Q. Fortalitiū in Pest Ellect: Bau: R. Linea Communicationis. S. Oppugnatio ad accipiendam aquam quam Brandenburgici El: prosequunt^o. T. Musqueae pro defensione servientes.

Erklärung der Buechstaben. A. die obere Statt. B die untere; oder wasserstatt. C. Kay⁹, lauffgräben. D. Kay⁹, batterien. E. eine Redout, worauff eine Bätery die aussfäll zu verhindern. F. von unserigen zimlich brochene maurn. G. dass Schloss. H. Chur-Bayrische Attaque. I. grosse Redout worin lo. Stuck. K. Chur-Bayrische Batterien. L. Feÿrmorser, und Pöller. M. ein bächl tertz aussgetrucknet. N. St. Gerhardtsberg. O. Circumvallation Lini. P. die Danaw. Q. ein Schantz in Pest worin Chur-Bayr guarnison. R. Coṁunication Lini. S. Attaque das wasser zu benemen, wo sich Chur Brand: eingelashirt. T. Musqueen so zur Flanque dienen.”

Jelezve a kép alatt a középtől jobbra: „in Wienn bey Matth: Greischer bey der Kay: Burg zu finden.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 19×34 cm.

Egyetlen ismert példány: App. m., lt. sz.: 690.

A 102. sz. kompozíció variánsa, alakok nélkül. — Matthias Greischerre vonatkozólag lásd az 59/b sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Bubics 70. sz. — Bibliofil 50. sz. — Kelényi, ábrázolások 130. sz. — Pataky 133. o., 2. sz.

g) Buda ostroma. 1686

Címe a kép alatt: „Klahre Abbildung der Statt vndt Vestung Offen wie dieselbe von der Kay: Armata attackirt wirdt Anno 1686.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt: „A. Vrbs superior. B. Vrbs inferior. C. Oppugnatio Caes: D. Batterae. E. Reduct^o, et Bateria

pro excursionib₉. repellend. F. Muri a nostris iam valde destructi. G. Arx. H. Oppugnatio Bauar: Ellect: I. Maior Reduct₉. in quo 10 Tormenta. K. Batteriae Bau: Ellect: L. Mortauia. M. Rivulus iam exicat₉. N. Mons. S: Gerhardi. O. Linea Circumvallationis. P. Danubius. Q. fortalitiū in Pest Elect: Bau: R. Linea Communicationis. S. Oppugnatio ad accipiendam aquam quam Brandeburgici El: prosequunt₉. T. Musqueae pro defensione servientes. A. die obere Statt. B. die undere oder wasserstatt. C. Kay₉. lauffgräben. D. Käy₉. batterien. E. Redout worauff eine Baterý die aussfäll zuerhindern. F. von unsrigen zimlich brochene mauren. G. das schlos. H. Chur Bährische Attaque. I. grosse Redout worin 10. stuck K. Chur Bährische Batterien. L. feirmerser vnd pöller. M. ein bächl ietzt aus gedrucknet. N. St: Gerhartsberg. O. Circum vallation Lini. P. die Danaw. Q. ein schantz in pest worin Chur Bährische guarnison. R. Cumunication lini. S. Attaque das wasser zu benemen wosich Chur Brand: ein gelaschirt. T. Musquen so zur flanque dienen."

Rézkarc és rézmetszet, 24,4 × 37,6 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3677.

A 102. sz. kompozíció variánsa, eltérő staffázsalakokkal. — Publikálatlan.

h) Buda ostroma. 1686

Címe a kép bal felső sarkában, külön keretben: „Abbildung der Statt und Vestung Offen, wie dieselbe von / der Christlichen Armeee attackirt wirdt. A. ° 1686.”

A kép megfelelő helyén: „S. Gerhards-berg”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt: „Erklärung der Buchstaben. A. die obere Statt. B. die untere oder wasserstatt. C. Kay. lauffgraben. D. Kay_s. batterien. E. eine Redout, worauf eine Battery die aussfäll zuverhindern. F. von unserigen zimlich brochne Maurn da der erste sturm geschehen. G. dass Schloss. H. Chur Bährische Attaq. I. grosse Redout worin 10 Stück. K. Chur-Beyrische Batterien. L. Feýrmörser v. Pöller. M. ein bächl ietzt ausgetrucknet. N. Circumvallations Lini. O. die Donaw. Q. ein Schantz in Pest. R. Coñunication lini. S. Attaque dass wasser zu benemen. T. Musqueen so zur Flanq. dienen: wo sich Chur-Brandenb: eingeloschirt.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 17,2 × 38 cm.

MTKcs, BTM.

A 102/c sz. kompozíció variánsa, az előtérben lovas csatajelenettel. — Az irodalomban Latomi: Relationis continuatio. Anhang. Frankfurt 1686, 84. o. mellékleteként szerepel, de a budapesti nyilvános könyvtárakban nem találni olyan példányt, amelyben a kép benne lenne.

IRODALOM: Bubics 50. sz. (Latom). — Majláth, katalógus 851. sz. (ua.). — Lanfranchi 92. sz. — Kuzsinszky 39. (Latom). — Kremmer, német 167—168 (Latom), mestere ifj. Merian). — Schoen, Lantos 659. sz. — Kelényi, ábrázolások 97. sz. (Latom, mestere ifj. Merian), Károlyi—Wellmann 277, 404 (képpel).

i) Buda ostroma. 1686

Címe a kép bal felső sarkában, külön keretben: „Abbildung der Statt und Vestung Ofen, wie dieselbe von der / Christlichen Armee attackirt wirdt. A° 1686.”

A kép megfelelő helyén: „S. Gerhardsberg”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt: „Erklärung der Buchstaben. A. die obere Statt. B. die undere oder wasserstatt. C. Kay lauffgraben. D. Kay's. batterien. E. eine Redout, worauff eine Batt: die auffäll zuverhindern. F. von unserigen zimlich brochne Maurn da der erste sturm geschehen. G. dass Schloss. H. Chur Bayrische Attaque. I. grosse Redout worin 10. Stück. K. Chur Bayrische Batterien. L. Feuermörser und Pöller. M. ein bächl ictzt ausgetrocknet. N. Circumvallations Lini. O. die Donau. Q. ein Schantz in Pest. R. Communication lini. S. Attaque dass wasser zubenemen. T. Musqueen so zur Flanq wo sich Chur-Brandenb: einloschirt.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 17,3 × 37 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3816.

A 102/h sz. kompozíció változata, bár a két lap időbeli viszonyának megállapításához minden adatot nélkülözünk. — Publikálatlan.

103. Buda ostroma. 1686 — LVII. tábla

Címe a kép felső szélén: Waarer und Gründlicher Abriss der Könighen Residenz ű: Hauptst: / Ofen sampt einer eigentlichen erklärang der fürnehmsten OErter. 1686.”

A kép megfelelő helyén: „DONAV flus”. (A N betű fordítva !)

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a kép alatt négy hasábon: „Erklärung der Zieffer. 1. St. Gerhardsberg. 2. Das Welsche Rundell, allwo auch das Welsche Thor. 3. Das Königliche Schloss. 4. Das am 22 July durch angezündtes Pulver verderbte Gemäur. 5. Die Schloss-oder Hoff-Kirchen. 6. Gefängnüss für die gefangene Christen abseithen dess Schloss oder Burg-Platz. 7. Residentz oder Wohnung dess Bassa. 8. Der von schwartzē Augbraunen also benamtete Thurn. 9. Des Bassae Kirch. 10. Bassae Joannis Rundell. 11. Das Feldt-Thor gegen Stuhlweissenburg. 12. Ein von den Türeken neüerbaute Kirch. 13. Das Erdt-Thor. 14. Victori: oder Sieg-Kirch. 15. Die Kirch, auff welcher die gemeine Stadt-Uhr schlägt. 16. Ein alte Kirch. 17. Mustaphae Bassae Rundell. 18. Neugemachte Mauren zu der Türekkē Retirada. 19. Das Wiener-Thor. 20. Die Buronische Rundell. 21. Das Fasten-Thor. 22. Das Wasser-Thor. 23. Ein kleines Thor. 24. Das Proviand-Haus. 25. Der Türeken bester Wasserbrunn. 26. Der Lederfärber Kirch. 27. Der Orth, allwo vorhin die Schiffbruck gewesen. 28. Das Wasser-Rundell. 29. Das Stall-Thor. 30. der Sackmacher-Kirch. 31. Ein Haus worinn ein künstlicher Röhr-Brunn so das Wasser in die Stadt treibt, auff dem Aherlich genandt, allwo dess Bassae Ross-Stallung vor Zeiten, vom König Ladislao erbauet. 32. Ein neuerbaute Maur zu Beschützung des Platzes Aherlich. 33. Ein Kirch, vom Vogel Toihun auff Türekkisch genandt. 34. Dess

Mustapha Bassae Kirch. 35. Dess Pilgramb Achmetis Kirch. 36. Die Wasser Kirch. 37. Der Hahnen Thurn. 38. Das Hahnen-Thor. 39. Das neue Thor. 40. Das Thor zur Kirch; oder Freythoff. 41. Ein Freyt: oder Kirchhoff. 42. Ein Türkisch Closter worinn der also genandte Rosenvattër auff Türkisch Gyulbaba begraben liget und von ihnen als ein Heiliger verehrt wird. 43. Die Warme Bäder. 44. Das sagenandt Velibeg Baad. 45. Die Pulver Mühl. 46. Dess Tahtalo Baad. A. Der Kayserl. und Reichs Auxiliar Völcker Attacque. B. Die Chur Bayërische Attacque. C. Die Chur Brandenburgische Attacque. D. Die Stadt Pesth."

Rézkaré és rézmetszet, 29,5 × 34,5 cm.

Megjelenet: Ausfführliche / RELATION / Dess jüngsthin, / Am 26. Julij, durch die vnserer Kriegs-Völcker, / auff die belägrerte Statt Ofen, beschehenen Sturms, . . . Anno 1686. Den 3. Augusti címképeként, és Sonderbare Begebnüsse / der Königlichen Vestung / Ofen / . . . Die Belagerung vor 2. Jahren, wie auch die / jetzige bis zu der Siegreichen Eroberung dieses realen / Orts . . . Über dieses auch noch, / Mit einem gründlichen Abriss dieser Vestung, derer Lagern, und dem Bildnús I. Churfürstl. Durchl. von Bayern versehen worden / Von / Einer Unparteilichen Feder. / Gedruckt im Jahr Christi 1686. 38. o. után, és Sonderbare Begebnüsse / der Königlichen Vestung / Ofen / . . . Die Belagerung vor 2. Jahren, wie auch die / jetzige bis auf die Eroberung ermeldten Orts . . . Über dieses auch noch, / Mit einem schönen Kupfer den Prospect dieser / Vestung, gegen Pest, und Stuhl-Weissenburg, neben denen / drey Lagern vorstellende versehen / worden / Von einer Unparteilichen Feder. / Gedruckt im Jahr Christi 1686. I. o. elótt.

MTKcs.

A 102. sz. kompozíció felhasználásával készült.

IRODALOM: Drugulin 3211. sz. — Apponyi 1237. sz. — Kelényi, bibliográfia 1020. sz. — Layer 81. — Kelényi, ábrázolások 147. sz.

a) Buda ostroma. 1686

Címe a kép felső szélén: „Vera et fundamentalis Regie Civitatis BV-DAE, capitalis in Vngaria, Delineatio, / cum genuina locorum magis principalium declaratione. / Wahrer und gründtlicher Abriess der Königlichen Residenz- und Hauptstadt Vngarischen, OFEN, sambt / einer eigentlichen Erklärung der fürnembster Örter. 1686.”

A kép megfelelő helyén: „DANUBIUS flu: THONAU fluss”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 24 × 33,8 cm.

MTKcs, BTM.

A 103. sz. kompozíció másolata. . . Megjelenési helye és ideje ismeretlen, a képen látható számok és betűk magyarázata sem került elő, nyilván abban a könyvben található, ahol a kép megjelent. — A Hollósgyűjteményben volt egy példánya, amelyen a címben a „Hauptstadt” szó felett „2” szám, az „Vngarischen” felett „1” szám olvasható, tehát a szórendi hibát így akarták kijavítani.

IRODALOM: Bubics 55. sz. — Bibliofil 76. sz. — Kelényi, ábrázolások 142. sz.

b) Buda ostroma. 1686 (A. Magliar)

Címe fent a kép felső szélén: „VERO DISEGNO DELLA REGAL CITTÁ DI BVDA METROPOLI DI VNGHERIA / Con la dichiarazione de' luoghi principali / Nel modo, come fu Presa dalle Armi Austriache l'Anno 1686.”

A kép megfelelő helyén: „DANUBIO F.”

Magyarázata képen látható számokhoz és betűkhöz a kép alatt négy hasábon: „Dichiarazione de Numeri. 1. *Gyergyelez*. Monte di S. Gerardo 2. *Trenkulasi*. Baloardo d' Italia presso al quale e' la Porta d' Italia 3. *Sarai*. Palazzo Regio, ouver Castello 4. Ruine fatte dalla poluere accesasi à 22: di Luglio 5. *Saraelik gyamesi*. Tempio del Palagio 6. Carcere de' Cristiani presi, allato della Piazza della Fortezza. 7. *Passa Sarai*. Palagio, o Residenza del Bassa', o del Comandante generale del luogo. 8. *Karagas Kulasi*. Torre, detta delle Ciglia nere. 9. *Passa gyamise*. Tempio del Bassa. 10. Hassan Passa Tabia. Baloardo del Bassa Giovanni. 11. *Ova Kapsi*. Porta della Campagna, che conduce ad Alba Reale 12. *Jegni gyami*. Tempio nuovo 13. *Toprak Kula*. Torre terrena 14. *Tetik gyami*. Tempio della Vittoria 15. *Sabat gyami*. Tempio dell' Orologio 16. *Eski gyami*. Tempio Vecchio 17. *Mustafa Passa Tabia*. Baloardo del Bassa' Mustafa'. 18. Mura nuove per ritirata degli assediati. 19. *Bec Kapsi*. Porta die Vienna 20. *Buro Tabia*. Baluardo di Buron 21. *Oroc Kapsi*. Porta, digiunatoria, cosi detta dal Digiuno. 22. *Su Kapsi*. Porta dell' acqua 23. *Chicuk Kapsi*. Porta picciola 24. *Hambarlich*. Case delle Vittuaglie 25. Fonte d'acqua, il migliore che sia in Buda. 26. *Tabahan gyamesi*. Tempio de Pellicciari. 27. Luogo del Ponte 28. *Su Kulasi*. Torre dell' acqua 29. *Aher Kapsi*. Porta delle Stalle 30. *Mataf gyamesi*. Tempio de' lauratori di Zucchero 31. Casa del Canale artificioso, che uersa l' acqua in Cittá, nel luogo, detto *Aberleh* doue sono le Stalle del Bassa, fabbricata gia dal Re Ladislao. 32. Mura glia nuoua difesa dell' *Aberleh* 33. *Toj Kun gyamesi*. Tempio cosi appellato dell' Vecello 34. *Mustafa gyamesi*. Tempio di Mustafa' 35. *Hagy Ahmet gyamesi*. Tempio di Ahmet peregrino 36. *Su gyamesi*. Tempio delle acque 37. *Horos Kulasi* Torre gallinaria, cosi detta dal Gallo. 38. *Horos Kapsi*. Porta gallinaria 39. *Jegni Kapsi*. Porta nuoua 40. *Meziarlek Kapsi*. Porta del cimiterio 41. *Mezarlek*. Cimiterio 42. *Gyulbaba*. Monastero di Turchi, doue e' seppellito *Gyulbaba*, detto il Padre delle Rose, che i Turchi adorano per Santo. 43. Luogo doue uanno le acque del' Bagno 44. Bagno di *Velibeg* 45. *Barathano*. Macina della poluere di archibuso 46. Bagno di *Tahtalo'*. 47. Batteria degli sucui. A. Attacco degl'Imperiali B. Attacco de' Bauresi C. Attacco de' Brandeburghesi D. Citta di Pest.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „pag: 120.” (A 2-es szám fordítva.)

Jelozve a jobb alsó sarokban, a szöveg alatt: „Andreas Magliar sc.”

Rézkarc és rézmetszet, 28,6 × 34,2 cm.

Megjelent: VIAGGI / PER / EVROPA / DEL DOTTOR / D. GIO: FRANCESCO / GEMELLI CARERI. / PARTE SECONDA / . . . IN NAPOLI, / Presso Giuseppe Roselli MDCCIV. / Con licenza de' Superiori. 120—121. o. között.

A 103. sz. kompozíció másolata. — Andrea Magliar nápolyi rézmetsző (született 1690 körül). Vö.: Thieme—Becker XXIII. 558.

IRODALOM: Veress E., Gróf Marsigli Alajos Ferdinánd olasz hadi mérnök jelentései és térképei Budavár 1684—1686-iki ostromairól, visszafoglalásáról és helyrajzáról. Budapest Régiségei. IX. köt. Bp. 1906, 115, képc: 150—151. o. között. — Kremmer, német 148—150 (a kép keletkezési idejét tévesen 1686-ra teszi).

c) Buda ostroma. 1686

Cime a kép felső szélén: „VERO DISEGNO DELLA REGAL CITTÀ DI BVDA METROPOLI DI VNGHERIA / Con la dichiarazione de luoghi piu prinprincipali. / nel modo come fu Presa dalle Armi Austriache l'Anno 1686.”

A kép megfelelő helyén: „DANVBIO F”.

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a kép alatt négy hasábon: „Dichiarazione de Numeri. 1. *Gyergyjelez* : Monte di S. Gerardo. 2. *Trenkulasi*. Baloardo d' Italia presso alquale, e la Porta d' Italia. 3. *Sarai*. Palazzo Regio ouuer Castelo. 4. Ruine fatte dalla poluere accesasi a 22 di luglio. 5. *Saraelik gyamesi*. Tempio del Palagio. 6. Carcere d' Christiani presi alato alla forteza. 7. *Passa Sarai*. Palagio d' residenza del Bassa. 8. *Karagas Kulasi*. Torre detta Ciglia nere. 9. *Passa gyamise*. Tempio del Bassa 10. *Hassan Passa Tohia*. Baloardo del Bassa Giouañi 11. *Ova Kapsi*. Porta che conduce á Alba Reale 12. *Jegni gyami*. Tempio nuouo 13. *Torrak Kula*. torre terrena 14. *Tetik gyami*. Tempio della Vitoria 15. *Sabat gyami*. Tempio del Orologio. 16. *Eski gyami*. Tempio Vechio 17. *Mustafa Passa Tabia*. Bal.^o del Bassa Mustafa 18. Mura nuoue per ritirata degli assediati 19. *Bec Kapsi*. Porta di Vienna. 20. *Buro Tabia*. Baluardo di Buron 21. *Oros Kapsi*. Porta digiunatoria. 22. *Su Kapsi*. Porta dell' acqua. 23. *Chicuh Kapsi*. Porta picciola 24. *Hambarlek*. Case dele uitualie 25. Fonte d' Acqua. 26. Temp:^o de Pelliciarì 27. Luogo del Ponte 28. Torre dell' acqua. 29. Porta delle Stalle 30. *Mataf gyamesi*. Tempio de lauoratori di zuchero. 31. Casa del canale artef^o che uersa l'acqua in Citta nel luogo detto Aberleh doue sono le Stalle del Bassa fabricata gia dal Re Ladislao 32. Muraglia nuoua per difesa del' Aborleh 33. *PoiKun gyamesi*. Tempi:^o cosi appellato dal Vecelo 34. *Mustafa gyamesi*. Tempio di Mustafa. 35. Tempio di Ahmet peregrino. 36. Temp: delle acq:^o 37. Torre galinaria cosi detta dal Gallo 38. *Horas Kapsis*. Porta gallinaria 39. *Iegni Kapsi*. Porta nuoua. 40. Porta del Cimiterio 41. Cimiterio. 42. Monastero de Turchi doue, e Sepellito Gyulbaba detto il Padre delle rose che i Turchi adorano per Santo. 43. Luogo doue uano l'acque del bag.^{no} 44. Bagno di Velibog 45. *Barathano*. Macina della poluere 46. Bagno di Tehtalo. 47. Batteria delli Sueui A Attaco degli Imperiali B. Attaco de Bauaresi C Attaco de Branderburghesi D. Citta di Pest.”

Oldalszám a bal felső sarokban, a kereten belül: „Tom: 8:”. A jobb felső sarokban a kereten belül: „Pagña 73”.

Rézkarc és rézmetszet, 27,7 × 34 cm.

Megjelent: GIRO / DEL MONDO / DEL DOTTOR / D. GIO: FRANCESCO / GEMELLI CARERI. / Nuova edizione ... TOMO OTTAVO. / ...

In Venezia appresso Sebastiano Coleti 1719. / Con Licenza de Superiori, e Privilegio. 72—73. o. között.

A könyv 1728-ban újra megjelent, a változatlan lemez levonata ugyanazon a helyen található.

BTM.

A 103. sz. kompozíció fordított állású másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 1843. sz. — Lanfrancini 87. sz. — Kuzsinszky 38. — Kremmer, olasz 261. — Kelényi, bibliográfia 1542. sz. — Layer 21. — Kelényi, ábrázolások 179. sz.

d) Buda ostroma. 1686

Címe a kép felső szélén: „VERO DISEGNO DELLA REGAL CITTÁ DI BUDA METROPOLI DI UNGHERIA / con là dichiarazione de luoghi più principali / Nel modo, come fu presa dalle Armi Austriache l'Anno 1686.”

A kép megfelelő helyén: „DANUBIO F.”

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a kép alatt négy hasábon: „Dichiarazione de Numeri 1. Gyergyuez Monte di S. Gerardo 2. Trenkulasi Baluard d'Italia presso alquale, e la Porta d'Italia 3. Sarai Palazzo Regio ouuer Castello 4. Ruine fatte dalla poluere accesasi a 22 di luglio 5. Saraclik gyamesi Tempio del Palagio 6. Carcere de Cristiani presi allato della piazza della Fortezza 7. Passa Sarai Palagio a Residenza del Bassa o del Comandante generale de luog 8. Karagas Kulasi Torre detta Ciglia nere 9. Passa giamise Tempio del Bassa 10. Hassa Passa Tohia Baluardo del Bassa Giouanni 11. Ora Kapsi Porta della Campagna che conduce ad Alba Reale 12. Legni gyami Tempio nuouo 13. Toprak Kula Torre terrena 14. Tetik gyami Tempio della Vittoria 15. Sahat gyami Tempio del' Orologio. 16. Eski gyami Tempio Vecchio 17. Mustafa Passa Tabia Baluardo del Bassa Mustafa 18. Mura nuoue per ritirata degli assediati 19. Bec Kapsi Porta di Vienna 20. Buro Tabia Baluardo di Buron 21. Oroc Kapsi Porta digiunatoria Cosi detta del digiuno 22. Su Kapsi Porta dell acqua 23. Chicuk Kapsi Porta picciola 24. Hambarlich Case delle Vittuaglie 25. Fonte d'acqua il migliore che sia in Buda 26. Tabahan gyamesi Tempio de Pilliciari 27. Luogo del Ponte 28. Su Kulasi Torre dell' acqua 29. Aher Kapsi Porta delle Stalle 30. Mataf gyamesi Tempio de lauratori di zucchero 31. Casa del Canale artificioso che uersa l' acqua in Città nel luogo detto Aherleh doue sono le Stalle del Bassa fabricata gia dal Re Ladislao 32. Muraglia nuoua per difesa del' Aherleh 33. ToiKm gyamesi Tempio cosi appellato dal Vecello 34. Mustafa guamesi Tempio di Mustafa 35. Hagg Ahmet gyamesi Tempi di Ahmet peregrino 36. Sa gyamesi Tempio delle acque 37. Roros Kulasi Torre gallinaria Cosi detta dal gallo 38. Horos Kapsi Porta gallinaria 39. Iegni Kapsi Porta nuoua 40. Moziarlek Kapsi Porta del Cemeterio 41. Maziarlek Cemeterio 42. Gyulbaba Monastero di Turchi doue, e sepellito Gyulbaba, detto il Padre delle rose che i Turchi adorano per Santo 43. Luogo doue uanno le acque del Bagn.^o 44. Bagno di Velibeg 45. Barathana Macina della poluere di archibuso 46. Bagno di Tahtali 47. Batteria delli

sueli alla Porta d'Italia A. Attacco degl'Imperiali alla Porta d'Italia B. Attacco de Bauaresi C. Attacco de Brandeburghesi D Città di Pest." Oldalszám a kép bal felső sarkában: „Europa Part. II.” A kép jobb felső sarkában: „pag 117.”

Rézkaré és rézmetszet, 28,2 × 33,6 cm.

Megjelent: VIAGGI / PER EUROPA / DEL DOTTOR / D. GIO: FRANCESCO / GEMELLI CARERI. / ... PARTE SECONDA. / IN NAPOLI, / Nella Stamperia di Felice Mosca, MDCCXXII. / Con licenza de' Superiori. 116—117. o. között.

A 103. sz. kompozíció másolata, az eredeti beállításban. — Publikálatlan.

104. Buda ostroma. 1686 (R. de Hooghe) — LIII. tábla

Címe a kép felett külön keretben: „BELEGERING DER STERKE STAD, BUDA OF OFFEN, DOOR DE KEYSERLYKE EN GEALLIERDE MACHTEN. 1686.”

A képen, a kis térképen: „Slot — Offen — Pest — Water Stad — Leger”.

Jelezve a képen lent, a középtől balra: „R. de Hooge jnv: et fecit. 1686.”

Rézkaré és rézmetszet, 45,5 × 55,9 cm.

Az MTKes-ben külön holland nyelvű röplap, amely a leltári szám azonossága alapján a metszettel eredetileg összetartozott (1181/a—b). Címe: „Belegering en Verovering der sterke Stad BUDA ofte OFFEN, door de Keyserlijke en Geallieerde Machten, op den 2 Septemb. 1686.” Négyhasábos történeti szöveg, végén impresszum: „t'Amsterdam, by AERT DIRKSZ. OOSSAEN, Boekverkooper op de hoek van de Beurstræct.”

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a történeti szöveg végén: „1 Gyerggelez S. Gerards berg en Slot 2 Frenkulasy, Italiaansche Poort en Rondeel. 3 Sarai, Kasteel. 4 Kruittoren. 5 Saraelik Gyamesi, Hofmoskee. 6 Bassa Sarai Gen., of Bassas-Hof. 7 Karagas Kulasi, Tooren van de Swarte oogen. 8 Hassan Passa tabia, Rondeel van St. Jan. 9 Ova Capsi, Veltpoort na Stoelweysenborg. 10 Toprak Tula, Aardpoort. 11 Fetih gyaml, Mosque van Victory. 12 Eshi gyami, onde Mosque. 13 Muftassa passa tabia, Rondeel van Muftaffa. 14 Nieuwe assnydinge. 15 Beç Capsi, Wenerpoort. 16 Buotabia, Burons Bolwerk. 17 Oroç Kapsi, Vastenspoort. 18 Su Kapsi, Water Poort. 19 Chicuk Kapsi, Kleine Poort. 20 Fonteyn. 21 Hambarlich Proviand-huis. 22 Gebroken Schipbruch. 23 Suhulapsi, Watertoren. 24 Mataf gyamesi, Suikerkerk. 25 Konst Water-huis door welk het Water in de Bassas Stallen opgevoert wert. 26 Opspringent kruit en tuighuis. 27 Hagy Ahmet gyamesi, Mosque van Ahmet de pilgrim. 28 Sugyemesi, Water Mosque. 29 Mosque der baden. 30 Mezarlek, Kerkhof. 31 Afsnyding in Pest. 32 Vordere Stad van Pest. 33 Gevangene Rebellen van Erla. 34 Keyzersche Galeyen. 35 Schipbrug der Beyerschen. 36 Tiati ronde beek. 37 Keurvorstelyke approaches, batteryen, mortieren. &c. 38 Zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheds quartier, en fijne K. V. D. glorieus weerkomende na 't slaan

van 't ontset op den 14 Augusti. 39 Storm. en inval der Beyersen van achter 't Kasteel. 40 Communicatie-linie. 41 Contrevallatie tegens 't ontzet der Turken. 42 Keizerlyke batteryen. 43 Brandenburgse batteryen. kanon, mortieren en haubsisen [az utóbbi három szó a 42-re és 43-ra vonatkozik] 44 Brandenburgse approches, onder den Heer G. Schooning. 45 Keizerlyke approches, onder Lotharingen en Starrenberg. 46 Mynen en Contramynen. 47 Stormen der Brandenburgers en Keizerschen. 48 En innemen van de Stad. 49 Ratsen, Heidukken en Tolpatsen ontfangende geld voor d'afgekapt Turksche hoofden, en overleverende de Ring, Tulband en Rok van den Bassa van Erla. 50 Z. H. den Hertzog van Lotharingen met de hooge Generaals, de Bomben, Carcassen, &c. der Spaanschen Ingenieurs examineerde. A Het Kasteel. B De Stad. C De Waterstad. D Ruinen van den Jodenstad. E Den Donau. 51 Verovering door de Keizerschen van 't Eiland Margriet met grooten buyt. 52 Rescontres tegen 't ontzet der Turken. 53 't Slaen van 't ontset en nemen van 12 stucken in de Engestraet na Stoelweysenburg. 54 De 20 Standar: s door S. K. Do. van Beyeren &c. veroveret."

Ugyancsak az MTKcs-ben impresszum és leltári szám nélküli másik holland nyelvű szöveg, amelynek címe: „Glorieuse Krygs-Actien, voor, in en by BUDA voorgevallen, Anno 1686.”

A négyhasábos történeti szöveg végén betűjelmagyarázat, amely általában megegyezik a leírttal, csak a következő kisebb eltérések mutatkoznak attól: „... 39 Mynen en stormen en inval ... 47 Stormen der Brandenburgers en uitvallen der Turken. 48 Stormen der Keizerschen. . .”

Megjelent francia nyelvű röplapon is. A négyhasábos szöveg a képhez ragasztott papírlapra nyomtatva. Címe: „Rélacion de ce qui s' est passé au Siège de BUDE tant du côté des Assiégeans que des Assiégez.” Impresszuma: „A Amsterdam, chez AERT DIRCKSZ OOSSAEN (?) sur le Dam.”

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a történeti szöveg végén: „Le Siège d' OFFEN par l' Armée Imperiale. 1 Gierggelez, Citadelle du mont St. Gerard. 2 Frenkulasy, Porte & bastion à l' Italienne. 3 Sarai, Château. 4 Tour de la poudre. 5 Saraelik-Giamesi; la principale Mosquée. 6 Le Palais du Bassa. 7 La Tour des yeux noirs. 8 Bastion de S. Jean. 9 La porte d' Albe-Royale. 10 La porte de la terre ferme. 11 La Mosquée de la Victoire. 12 La vieille Mosquée. 13 Le Bastion de Mustapha. 14 Nouveau Retrenchement. 15 La Porte de Vienne. 16 Le Boulevard de Buron. 17 La Porte du Jeüne. 18 La Porte du Danube. 19 La petite porte. 20 Une Fontaine. 21 Le Magazin des Vivres. 22 Le pont à batteaux. 23 La tour du fleuve. 24 La Mosquée du Sucre. 25 Aqueduc. 26 Magazin des munitions de guerre. 27 La Mosquée d' Achmet. 28 La Mosquée du fleuve. 29 La Mosquée des bains. 30 Le Cimétiere. 31 Retranchement fait dans Pest. 32 Le reste de Pest. 33 Prisonniers faits à Erla. 34 Galeres Imperiales. 35 Pont à batteaux des Bavaois. 36 Rond' eau. 37 Approches des Troupes de Baviere. 38 Cartier de S. A. E. 39 Mines & attaques des Bavaois. 40 Lignes de communication. 41 Lignes de Contrevallation. 42 Batteries des Imperiaux. 43 Batteries des troupes de Brandebourg. 44 Approches de ces mêmes troupes. 45 Approches des Imperiaux. 46 Mines & contremines. 47 Assaut de ceux de Brandebourg & fortie des Assiégez. 48 Assaut des Imperiaux 49 Soldats Ratses, Heidiques & Tolpasses a qui

on paye les têtes des Turcs qu' ils ont faites. 50 Z. H. Tentés du Duc de Lorraine & des Généraux avec le gros de l' artillerie. A Le Château. B La Ville. C Le Cartier de la Ville qui regarde le fleuve. D Les ruines du Cartier des Juifs. E Le Danube. 51 Prise de l' île de S. Marguerite par les Imperiaux. 52 Rencontres des deux Armées. 53 Défaite des Turcs qui viennent faire lever le siege dans l'Engestract. 54. Prise de 20 Etendarts par les Bavar." MTKes (röplap és kép külön is).

A BTM 116. lt. sz. alatt külön német nyelvű röplap, amely négy hasábon történeti leírást tartalmaz. A röplap címe: „Belagerung und Eroberung der starcken Stat OFFEN, durch die Kaiserliche und Geallierde Machten den 2. Septemb. 1686.”

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a szöveg végén: „1. Gyerggelez St Gerards-Berg und Schlos. 2. Frenekulasy, Italiänische Pfort und Rondel. 3. Sarai, Kastel. 4. Pulverthurn. 5. Saraelik Gyamesi, Hof-Moskee. 6. Bassa Sarai Gen. oder Bassas Hof. 7. Karegas Kulasi, Thurn von den schwartzen augen. 8. Hassan Passa-Tabia Rondel von St. Johan. 9. Ova Capsi, Feldpfort nach Stuhlweissenburg [u helyett tévesen n-nel írva]. 10. Toprak Tula, Erdpforte. 11. Fetih Gyami, Moskee von Siege. 12. Eski Gyami, alte Moskee. 13. Mustafa passa tabia. Rondel von Mustaffa. 14. Neue Abschneidung. 15. Bee Capsi, Wiener Pfort. 16. Buotabia, Burons Bolwerk. 17. Oroç Kapsi, Fastens-Pfort. 18. Su Kapsi, Wasser-Pfort. 19. Chicuk Kapsi, kleine Pf. 20. Fontain oder Brun. 21. Hambarlich, Proviant-haus. 22. Gebrochne Schif-brücke. 23. Suhulapsi, Wasser-thurn. 24. Mataf gyamesi. 25. Kunst-Wasserhaus, durch welches das Wasser in die Bassas Stalle aufgeföhret wird. 26. Auf springend Pulver und Zeug-Haus. 27. Hagy Achmet gyamesi, Moskee von Achmet den Pilgrim. 28. Sugyemesi, Wasser-moskee. 29. Moskee der Bäder. 30. Mezarlek, Kirchhof. 31. Abschneidung in Pest. 32. Vor-Stat von Pest. 33. Gefangene Rebellen von Erla. 34. Kaiserliche Galeien. 35. Schifbrück der Bairischen. 36. Tiati Runde Bache. 37. Kuhrf. Aproches, Batterien, Mortiere, u. s. w. 38. S. Kuhrf. Durchl. quartier, und derselben sieghafte wieder-kunft nach dem schlagen des Entsatzes den 14. Aug. 39. Sturm und Einfall der Baierischen von hinten des Kastels. 40. Communication-Linie. 41. Contravallation gegen den Entsatz der Türken. 42. Kais. batterien Canon, Mort. und Haubsisen. 43. Brand. batter. Canon, Mort. und Haubsisen [a felsorolás az előző számhoz tartozóval közösen írva]. 44. Brandenb. Approches unter dem G. Schoning. 45. Kais. App-roch unter Lothring. und Sterrenb. 46. Minen und Contra-Minen. 47. Stürmen der Kaiserl. und Brandenburgischen. 48. Und einnemen von der Stat. 49. Ratsen, Heiducken und Tolpatsen empfangende Geld vor die abgehauene Türken-Köpfe und überlieferung des Ringes, Tulbands, und Rocke des Bassas von Erla. 50. Der Hertzog von Lothringen mit den hohen Generalen die Bomben, Karkassen, u. s. m. des Spanischen Ingenieurs untersuchend. A. Das Kastel. B. Die Stat. C. Wasser-Stat. D. Ruine von der Juden-Stat. E. Die Donau. 51. Eroberung durch die Kaiserl. der Insel St. Margariet mit grosser beute. 52. Rescontres gegen den Entsatz der Türken. 53. Das schlagen des Entsatzes, und nehmung von 12 Stücken Geschützes, in der engen Strasse nach Stulweissenburg. 54. Die 20. Standarden durch S. Kuhrf. Durchl. von Baieren erobert.”

II. állapot: a cím első szavát „VEROVERING”-re változtatták. Egyébként változatlan. Szöveges példány nem ismert.

MTKcs, BTM.

A kompozíció halványan emlékeztet a 102. sz. művel kezdődő csoport látképcire, valószínűleg egyikük felhasználásával készült. A valóságtól legjobban az előtér kialakításában, Pest és a Duna megrajzolásában tér el. — Romeyn de Hooghe (1645—1708) kiváló amsterdami festő és rézkarcoló. Vö.: Thieme—Becker VII. 458—461.

IRODALOM: Drugulin 3221. sz. (I. áll., holland szöveggel). — Majláth, katalógus 972. sz. (II. áll., téves megjelenési hellyel). — Lanfranconi 67. sz. (ua.). — Kuzsinszky 37 (ua.). — Bibliofil 66. sz. (II. áll.). — Kelényi, bibliográfia 1084. sz. (II. áll., „néhány sor szöveggel”). — Schoen, Csillag 29. sz. (I. áll.). — Kelényi, ábrázolások 113. sz. (I. áll.), 162. sz. (II. áll., téves megjelenési hellyel). — Károlyi—Wellmann 285, 403 (képpel, I. áll.). — Hollstein, F. W. H., Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts. Amsterdam é. n., nem ismeri.

α) Buda ostroma. 1686

Címe a kép felett külön keretben: „Belägerung der Königlichen Haupt- und Residentz-Stadt Ofen.”

A képen, a kis térképen: „Schloss — Ofen — Pest — Water Stadt-Lager”.

Rézkaré és rézmetszet, 45,6 × 55,7 cm.

Megjelenő röplapon. A négyhasábos szöveget a képhez ragasztott papírlapra nyomtatták. Címe: „Siegghaffte Eroberung der Hungarischen Königl. Haupt- und Residentz-Stadt Ofen.”

Magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a szöveg alatt:
„1. Gierggelez, die so genannte Citadelle auf dem Gerhards-Berg. 2. Die Porte und Bastion Frenkulasii. 3. Das Schloss Sarai. 4. Ein Pulverthurn. 5. Die Haupt-Mosquée, Saraclik Giamesi genandt. 6. Die Wohnung dess Bassa. 7. Der so genandte schwartze Augenthurn. 8. Das Bollwerck S. Johann. 9. Die Weissenburger-Porte. 10. Die Porte dess vesten Landes. 11. Die Mosquée dess Siges. 12. Die alte Mosquée. 13. Das Bollwerck Mustapha. 14. Die neuen Abschnidte. 15. Das Wiener Thor. 16. Das Bollwerck der Hütten. 17. Die Jünglings Porten. 18. Das Donau-Thor. 19. Die kleine Porte. 20. Eine Fontaine. 21. Das Provianthaus. 22. Die Schiffbrücken. 23. Der Wasser-Thurn. 24. Die Zucker-Mosquée. 25. Eine Wasserleitung. 26. Das Pulver-Magazin. 27. Die Mosquée Achmet. 28. Die Wasser-Mosquée. 29. Die Mosquée bey den Bädern. 30. Der Kirchhoff. 31. Die Abschnidte in Pest. 32. Das Vordertheil der Stadt Pest. 33. Die gefangene Türcen von Erla. 34. Die Käyserl. Galeeren. 35. Die Chur-Bayerische Schiffbrücke. 36. Das Rondell. 37. Bayrischen Approchen. 38. Dess Churfürsten Quartier. 39. Die Minen und Attaque der Bayerischen. 40. Die Communications-Linien. 41. Contrevallations-Linien. 42. Der Käyserlichen Batterien. 43. Der Brandenburgischen Batterien. 44. Der Brandenburg. Approchen. 45. Der Käyserl. Approchen. 46. Die Minen und Gegen-Minen. 47. Der Brandenb. Sturm, und Ausfall der Belägerten. 48. Sturm der Käyserlichen. 49. Die Rätzen, Heyducken und Tolpatschen, denen man die Türcen-

Köpfe bezahlt. 50. Dess Hertzogs von Lottringen, und der andern Generalen Zelte, mit der Artillerie. 51. Einnahm der Margarethen Insul durch die Käyserlichen. 52. Das Treffen der beyden Armeen. 53. Niederlage der Türcken, welche durch die enge Strasse kommen, und die Vestung entsetzen wollten. 54. Die Eroberung der 20. Fahnen durch die Käyserlichen. A. Das Schloss. B. Die Stadt. C. Das Theil der Stadt, welches nach dem Strom ligt. D. Die ruinirte Juden-Stadt. E. Die Donau."

MTKcs, BTM, App. m.

A 104. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Drugulin 3220. sz. (Hooghe műve, frás elött). — Bublics 65. sz. (szerinte J. Ch. Haffner műve). — Majláth, katalógus 862. sz. (Haffner). — Bibliofil 68. sz. — Layer 22. o., VII. t. — Kelényi, ábrázolások 111, 112. sz. (tévesen két számon hozza, először Hooghe, másodsor Haffner műveként). — Hubay 965. sz. (Hooghe).

b) Buda ostroma. 1686 (J. Ch. Haffner)

Címe a kép felett külön keretben: „Belager- und Eroberung der Kön: Ungarischen Haupt-Stadt Ofen durch die Kayser: und dero Hohen Allirten glükselige Waffen."

A képen, a kis térképen: „Stat — Offen — Pest — Waser Statt — Lager".

Jelezve a képen lent, a középtől balra: „J. Christoph Haffner sculp."

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 44,5 × 54,9 cm.

Megjelent röplapon. A kép alatt díszes keretben négy hasábon történeti szöveg. A röplap címe: „Kurtz verfasste Erzählung aller Merkwürdigkeiten, so sich zugetra- / gen bey der Anno 1686. vorgenommenen Belager — und darauf / erfolgten Eroberung der Königlichen Haupt-Stadt / Ofen." Impresszuma: „Augsburg, gedruckt und zu finden bey Jakob Koppmayer."

Magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a szöveg végén: „A Das Schloss. B Die Stadt. C Die Wasser-Stadt. D Ruinen von der Juden-Stadt. E Die Donau. 1. S. Gerhards-Berg mit dem Blockhauss. 2. Welsehe Thor und Rondell. 3. Das Schloss Sarai. 4. Zersprengte Munition-Thurn. 5. Hof-Mosquee. 6. Dess Bassen Hof. 7. Thurn von den schwarzen Augen. 8. S. Johans-Rondell. 9. Stul-Weissenburger-Thor. 10. Das Land-Thor. 11. Mosquee dess Sieges. 12. Alte Mosquee. 13. Mustaphische Rondell. 14. Neue Abschnitt. 15. Wiener-Thor. 16. Burons-Bollwerck. 17. Das Fasten-Thor. 18. Wasser-Thor. 19. Kleine Thor. 20. Der Brunnen. 21. Proviant-hauss. 22. Ruinirte Schiff Brücken. 23. Wasser-Thurn. 24. Zucker-Thurn. 25. Ein Kunst-Wasser-Hauss, durch welches das Wasser in dess Bassa Wohnung geführt wird. 26. Das Zeughauss der Kriegs-Munition. 27. Mosquee von Achmet dem Pilgrim. 28. Wasser-Mosquee. 29. Mosquee bey den Bädern. 30. Kirchhof. 31. Abschnitte in Pest. 32. Vordere Stadt zu Pest. 33. Gefangene Rebellen von Erla. 34. Kayserische Galeen. 35. Chur-Bayrische Schiff-Brucken. 36. Ein Bach, so um die Stadt lauffet. 37. Chur-Fürstl. Lauffgräben, Batterien, und Mörser. 38. Ihre Chur-Fürstl. Durchl. Quartier. 39. Minen und stürmen auch Anfall der Chur-Bayrischen. 40. Communications-Linie. 41. Contra-Linie gegen den Türcken. 42. Kayserliche Batterien. 43. Chur-Brandenburgische Batterien. 44. Chur-Branden-

burgische Lauffgräben. 45. Kayserliche Lauffgräben. 46. Minen und gegen Minen. 47. Stürmen der Brandenburgischen und Aussfallen der Türcken. 48. Stürmen der Kayserischen. 49. Rätzen, Heyducken und Tolpatschen, welche vor die abgehauene Türcken - Köpffe Geld empfangen, auch den Ring, Tulband und Rock dess Bassa von Erla überliffern. 50. Ihre Durchl. der Hertzog zu Lothringen wie selbe mit den hohen Generalen die Carcassen, Bomben, etc. dess Spanischen Ingenieurs besichtigen. 51. Eroberung der Insul S. Margareth durch die Kayserischen, mit Erlangung grosser Beute. 52. Rencontres gegen den Türkischen Entsatz. 53. Wie der Türkische Entsatz bey dem engen Pass nacher Stul-Weissenburg geschlagen und selbigem 12. Stück abgenommen werden. 54. 20. Standarten, so Ihre Chur-Fürstl. Durchl. in Bayrn erobert."

Megjelent még: Johann Christoph Wagners / Christlich- und Türkischer / Staedt- und Geschicht- / Spiegel. / ... Augspurg, / Gedruckt und verlegt durch Jacob Koppmayer, / Anno 1687. I. könyv 22—23. o. között.

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyvben a kép után következő oldalon. A magyarázat a leírtól helyesírási tekintetben némileg eltér. — A könyv 1689-ben újra megjelent, ebben a kiadásban a lemez változatlan levonatai ugyanazon a helyen találhatóak, mint az első kiadásban.

MTKcs, BTM, a rölap: Budapesti Szabó Ervin Könyvtár Budapest-Gyűjteményében Bf 355/186. sz.-nál. — Glaser 390/a sz.-nál valószínűleg egy variánst említ, mert szerinte a kép mellékképei Esztergom, Kassa, Ungvár, Szolnok, Nógrád, Szarvas, Pécs, Tokaj, Szeged stb. látképeit tartalmazták.

A 104. sz. kompozíció másolata. — Johann Christoph Haffner (1668—1754) ulmi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XV. 448—449.

IRODALOM: Bubits 66—67. sz. — Majláth, katalógus 863. sz. — Schoen, Lantos 653. sz. — Glaser 390/a sz. — Kelényi, bibliográfia 1283. sz. — Kelényi, ábrázolások 110, 165. sz.

c) Buda ostroma. 1686

Címe a kép felett külön keretben: „Belager- und Eroberung der Königl: Ungarischen Haupt-Stadt Ofen, durch die Kayserl: und dero Hohen Allyrten glückselige Waffen.”

A képen, a kis térképen: „Statt — Offen — Pest — Waser Statt — Lager”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 43,4×53,9 cm. Egyetlen ismert példánya: MTKcs, lt. sz.: T. 1178.

II. állapot: a képbe betűket és számokat írtak, de a hozzájuk tartozó magyarázat nem került elő.

Megjelent: Ruhm-Belorberter / Triump-leuchtender, / und Glantz-erhöheter / Kriegs-Helm / Dero Röm. Käyserl. auch zu Hungarn / und Böhmen Königl. Majest. und Dero samtlichen / Hohen Bundes-Verwandten, / Wider den Blut-besprengten / Türkischen Tulband. / ... Von / CHRISTOPHORO BOETHIO. / Anitzo, zum Drittemal, aufgelegt... Nürnberg, /

In Verlegung Johann Christoff Lochners, 1688. A második rész 444—445. o. között.

BTM.

A 104. sz. kompozíció változata.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 581. sz. (II. áll., tévesen nyugatról felvett képről beszél). — Layer 105 (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 163. sz. (II. áll.). — Fekete 405. o., XXIX. t. 1 (II. áll., tévesen Hooghe műveként közli).

105. Buda és Pest alaprajza ostromművekkel, egyes épületek márdartávlati látképevel az 1686. évi ostrommal kapcsolatban — LV. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „PIANTA DELLA REAL CITTA E' FORTEZZA DI BVDA CAPITALE DEL REGNO D'VNGARIA ASSEDI- / ATA DALL' ARMI DELLA S.^{RA} C.^{REA} MAESTA DI LEOPOLDO P.^o IMPERATORE LI 20. GIVGNO E PRE- / SA A VIVA FORZA LI 2. SETTEMBRE. 1686. SOTTO IL FELICE PONTIF.^{TO} DIN. S. PAPA INNOCENTIO XI.”

A kép megfelelő helyén: „BVDA EXPVGNATA — DANVBIO FIVME — PEST occupata da Bauari — Monte S. Gherardo occupato dal Seren.^{mo} Electore di Bauiera — Reg. Bielk — Reg. Lodron — Reg. Palfi — Reg. Eisler — Reg. Deneuald — Reg.^{to} del Conte Salbourg — Reg. Baden Baden — Reg. Lorena — Reg. Susa — Reg.^{to} Neuburg — Reg. Piccolomini — Reg. del Pren. di Baden, e Sereni — Reg. Caprara — Reg. Caraffa — Reg. Styrum — Reg. Gondola — Reg. Herbeuille — Reg. Budiani — Reg. Serau, e Taf — Reg. del Zobor — Reg. Souier — Reg. Caprara — Reg. Pech — Reg. Stain — R. Baden — Reg. del Cont. de la Tour — Reg. di Guardie — Reg. Appremont — Reg. d Sassoni — Reg. del Pnpe Eugenio di Sauoia — Reg. Couari — Reg. di Guardie — Reg. Gargozzi — Reg. Neubourg — Reg. Riccardi — Reg. Mercei — Reg. Castelli — Regimenti Sciafenberg — Regimenti de Circoli — R. Dingen — Reg.^{ti} Talpazi et Aiduchi dell Esterasi — Reg. di Brandeburghesi — Palude — Reg. Kroy — Reg. de suedesi — Reg. di Vngari — Reg. Veterani — Reg. Spinola — Reg. Diepentel — R. Salm — R. Ern. Staremberg — Reg. Mansfeld — Reg. Timp — Reg.^{ti} Vngaresi — Reg. Sinzendorff — Reg. del Pnpe di Sassonia — Gottfridz — R. del Cont. d Arco — Reg. Rumel — Reg. Lebl — R. Lauergne — Reg. Paci, e Trautmanstorf — Reg. Gallenfelds — Reg. Seibelstorff — Ponte rotto da Turehi — Palanca — Fiume secco — R. Ghetz — Rupe sassosa — P.^{ta} dell Acque — P.^{ta} di Strigonia — P. d Alba Reale — R. Lorena — R. Lorena — R. Lorena — Reg. Kaiserstain — Reg. Susa — Reg. Brandeburgesi — Brandeburgesi — Brandeburgesi — Vssari del Esterasi — Reg. Petenasi — Regimento del Circolo di Bauiera”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alsó részén, szószalagon: „ANNOTATIONI. 2. Città Bassa di Buda chiamata dell' Acque. 3. Il Castello o sia palazzo Reale. 4. Palazzo nuouo nel Castello. 5. Moschea del Castello fatta uolare con mine de Bauari. 6. Controscarpa sua Palisata intorno la

Piazza. 7. Porta del Castello con ridotti auanti, fatto da Turchi. 8. Il Gran Rondello del Castello occupato dal Serenis.^o di Bauiera. 9. Palizzata fatta da Turchi dietro il grā Ron.^{llo} 10. Fortificat.^c nuoua fatta da Turchi nella Città del' Acque. 11. Terrapieno intorno il muro. 12. Muraglia interiore della Città Grande. 13. Fosso secco largo 17. pertiche e fondo 7. 14. Contrscarpa interiore con sua palisata. 15. Muraglia exteriorre della Città Grande di Buda occupata da Cesarei li 27. Luglio. 16. Batterie di Cannoni del Sere: Elet di Bauiera. 17. Batterie di mortari del med. 18. Approcci de Bauari contro il Castello cō ridotti. 19. Assalto dato del Serenissimo Elettore di Bauiera al Castello e dal medesimo espugnato. 20. Quartiere del Serenis.^o Elettore di Bauiera. 21. Fortino de Bauari guardato dalli Gli Badē e Sereni. 22. Fortino de Bauari Guardato dal General Lauergne. 23. Battaglia seguita fra Turchi ed Imperiali li 10. Agosto con la rotta de Turchi. 24. Turchi respinti da Bauari dalle linee. 25. Ridotto posto nella campagna guardato da Bauari. 26. Fortino guardato da Sassoni e Suedesi. 27. Quartiere del Ser.^{mo} Duca di Lorena. 28. Fortino guardato del Marescial Conte Enea Caprara. 29. Quartiere de Brandeburgesi. 30. Fortino guardato dalli Generali Palfi e Mercì. 31. Fortino guardato dalla fanteria de Circoli del Imperio. 32. fosso fatto auanti la Città bassa guardato da Talpazi, Vssari, et Aiduehi. 33. P.^o attacco de Cesarei contro la Città Bassa li 19. Giugno. 1686. e terminato li 23. detto. 34. Attachi de med.^{mi} contro la Città Alta. 35. Batterie di Cannone de med. 36. Batt.^a da fuochi artificiatì de med.^{mi} 37. Assalto Generale dato dal Seren.^{mo} Sig. Duca di Lorena alla Città Alta di Buda li 2. 7bre, e dal medemo espugnata. 38. Attacchi de Brandeburgesi. 39. Batterie di Cannoni de med.^{mi} 40. Batteria de mortari de med.^{mi} 41. ottomila Turchi scacciati dalle linee li 27 Agosto dal General Caprara. 42. diecemila Turchi ributtati dal General Palfi, Mercì e Caprara. 43. Turchi fugati dal Caprara li 29. Agosto nel tentare di rompere le linee. 44. Ridotto de Cesarei che guarda la campagna. 45. Altri ridotti guardati dagl' Vngari. 46. Esercito del Sciafenberg di ritorno dalla Transilñia che passa nel campo di Buda. p li ponti fatti da Bauari, secondo gl' ordini del Serenis.^o di Lorena. 47. Barche de uiueri de Christiani. 48. Esercito Cesareo posto in Battaglia contro il Primo Visire. 49. Esercito Turco di settanta mila combattenti in battaglia per soccorrere gl'assedati. 50. Accampamento Turco. 51. Fuochi fatti da Turchi nel campo p. animare gl'assedati. 52. Il Primo Visire che sentita la perdita di Buda brugiando il campo si ritira. 53. Teste de Turchi esposte sopra Picche a gl' assediati. 54. Linea di circonuallatione. 55. Linea di controuallatione. 56. Zuffa fra Christiani e Turchi. 57. Moschee de Turchi."

Adressz a számjelmagyarázat végén: „Si Stampano da Gio. Giacomo de Rossi in Roma alla Pace / con Priu. del S. Pont. e licenza de supe."

Rézkarc és rézmetszet, 45,3 × 57,6 cm.

Megjelent: **TEATRO / DELLA GVERRA / CONTRO IL TVRCO.** / . . .

Dato in luce da Gio: Giacomo de Rossi in Roma alla Pace / Con Priuil.^o del Som. Pont. / 1 anno 1687. 23. számozatlan oldalaként.

MTKcs, BTM.

G. G. de Rossira vonatkozólag lásd a 36. sz. képnél mondottakat. — A kompozíció a 102. sz. műhöz kapcsolódó típus és alaprajzok elemeinek összekeveréséből keletkezett.

IRODALOM: Drugulin 3214. sz. — Majláth, katalógus 954. sz. — Lanfranchi 64. sz. — Kuzsinszky 37. — Kremmer, olasz 261. — Bibliofil 67. sz. — Schoen, Lantos 663. sz. — Layer 27. — Kelényi, ábrázolások 212. sz. — Fekete 405. o., XXVIII. t. 1.

106. Buda és Pest alaprajza ostromművekkel, egyes épületek ma- dártávlati látképével az 1686. évi ostrommal kapcsolatban

Címe a kép felett külön keretben: „Eigentlicher grundriss der Statt-Ofen wie dieselbe den 1/11. Augusti A.^o 1686. völlig ist Belagert und darauf den 2. Septēber / mit Stürmender hand glücklich erobert worden.”

A kép megfelelő helyén: „Circonvallations Linie. — Kayserlich Hauptquartier. — Essecker Stras van Constantinopel. — Stras auf Adom und Griechisch Weisenburg. — Brunn. — Türkische Begräbnus. — Stulweisenburger Stras. — Contre Vallations Linie. — Alt Ofen Stras. — Magazin. — St. Gerhardi Mons. — DANUBIVS FL: — Rätzen Begräbnus. — Ladron Croaten. — Heuster Cavallerie. — Trag. Donau. — Infanterie. Leib Garde. Dörfling. Anhalt. Chur Prince. — Cav: Craus — Infanterie: Curland. Baarfues. Donesching. Prince Philip. Fürstin Garde. — Caval: Prince van Hall. — Tragon: Schultz. — Cavall: Caprara. — Infan: Starenberg. Croÿe. Ca: Palvi — Infan: Salmi. Mansfeld. — Ca: Palfi. — Infan: Neubourg. Tiepen-
thal. — Ca: Tast. — In: Meternich. — Cavaller: Tast. Serau. Trag: — Inf: Durlach. — Ca: Neübourg. — In: Köth. — Ca: Merci. — Inf: Lothringen. Dün-
gen. Ca: Merci. — In: La Vernie. — Ca: Gondola. — In: Souche-Keiserstein. — Cavallerie: Gondola. Dünewald. — Styrum Trag: — Cavallerie Fürstenberg und Türckses. — Serau Trag. — Reuter Wacht. — Vetschini Hussarn. — Artiglerie. — Reuter Wacht. — Ungarn et Tolpatschen. — Caraffa Cavallerie — Roborisch. — Budiani. — Hussarn. — Arco: Trag. — Leib Regim. et In: — Seibesdorf In: — Biely Ca: — Steinau In: — La Tour Ca: — Rummel In: — Haub Ca: Hopp In: — Trautmansdorf Ca: — Zinzendorf In: — H. Christian. v. Saxen. — Saleburg Ca: — Furstenberg In: — Arco Ca: — Apermond [!] In: Beck In: — Paci Ca: — Prinz Louis Ca: — Soyer. Trag: — Savoy. Trag: [Trag szó csak egyszer kiírva!] — Infant: Galenfels. — Cavallerie. Gonsfeld. Heurstett. Hanover.”

Magyarázat a képen található számokhoz a kép felett, a cím folytatásaként: „1. die Statt-Ofen. 2. das Schloss. 3. die Ober Statt. 4. die Wasser Statt. 5. die Christen-Kirch. 6. die Juden-Kirch. 7. Türkische Mosqueen. 8. das Blockhaus. 9. das Ober Bad. 10. das Under-Bad: 11. die Statt Pest. 12. Zwey neue Schiffbrucken.”

Jelozve a képen, a középtől kissé jobbra, kövön: „P. W. / C. R. / F.”
— A jobb alsó sarokban a keret alatt: „Heinricus Irnsingerus Sculpsit”.
Oldalszám a jobb felső sarokban, a keret felett: „pag 680.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 15 × 17,9 cm.

Megjelent: Dess / Ungarischen / Kriegs-Romans / Vierdter Theil, / ... beschrieben von / EVERHARDO GVERNERO HAPPELIO. / Mit schönen Kupffern gezieret. / ULM, druckts und verlegts Matth. Wagner, 1687. 680—681. o. között.

BTM.

A szignatúrát mindeddig nem sikerült feloldani. Irsingerus nevű rézmetszőt nem ismer az irodalom.

IRODALOM: Majláth, katalógus 907. sz. — Lanfranconi 91. sz. — Kremmer, német 171—172. — Schoen, Lantos 45. sz. — Kelényi, bibliográfia 464/a sz. — Layer 82. — Kelényi, ábrázolások 209. sz.

107. Buda ostroma. 1686 (G. Bouttats) — LXI. tábla

Címe a kép felső részén szószalagon: „BVDA”.

A kép megfelelő helyén: „PESTH. — Danubius flu.”.

Rézkarc, 10,6×15,9 cm.

Megjelent: DESCRIPTION EXACTE / DES ROYAUMES / DE HONGRIE, / ET DALMATIE, &c. / . . . Gravées en Cuivre par GASPAR BOUTTATS. / Se vendent à Anvers. / Chez HENRY van DUNWALT, au Marché aux Oeufs, & chez GASPÉR BOUTTATS, dans / la rue de Pruy-straet. 1688. Számozatlan táblájaként.

A könyv spanyol nyelven is megjelent. Címe: BREVE Y EXACTA DESCRIPTION / DE LOS REYNOS DE / HUNGARIA, / . . . AMBERES, / Por Juan Bautista Verdussen, Mercader de libros, y Gaspar Bouttats, M. DC. LXXXVIII.

A kompozíció a 103. sz. képre emlékeztet. — Gaspar Bouttatsra vonatkozólag lásd a 32/b sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 296. sz. — Kelényi, bibliográfia 1290. sz. — Layer 88. — Kelényi, ábrázolások 167. sz.

a) Buda ostroma. 1686. Részlet Erdély térképének keretdíszítéséből

A részlet címe: „BUDE”.

A részletképben a megfelelő helyen: „PESTH — Danube R.” (Felső részén mértékbecsítés látható és a „Midy” szó olvasható.)

Az egész lap címe a kép felett: „NIEUWE KAART VAN SEVEN BERGEN.” A kis képekkel övezett térkép jobb felső sarkában: „CARTE NOUVELLE / de / TRANSILVANIE / Avec ses Confins.”

A térkép körül a következő városok látképei: „GYULLA — SOLNOCK — ST. SERVAES — HATWAN — VICIGRAD — ST. MARTINS-BERGH — NOVIGRAD — WAITZEN — PALANKA — PALOTTA — NITRIE — VILLECK — DARDA — BUZIN — ESSECK — BELGRADE — DOTIS — VESPRIN — PAPA -- RAAB — KOMORE — SIGET — CINQ-EGLISES — S.^T IOB”.

Rézkarc, az egész lemez 18×26,8 cm, a részletkép 3,6×5,5 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 3575.

A 106. sz. kompozíció kicsinyített másolata. Valószínűleg sorozathoz tartozott, mivel az MTKes-ben egy Magyarország-térképet őriznek hasonló keretdíszítéssel, szintén holland és francia nyelvű felirattal. Ez utóbbi lt. sz.: T. 2093. — Az erdélyi térkép publikálatlan.

b) Buda ostroma. Részlet I. Lipót diadalmenetét ábrázoló lapról

Az egész lap címe lent táblán: „DIVO et INVICTISSIMO / LEOPOLDO I. / P. F. A. / Fidei in Hungaria Assertori, / Rebellium Domitori, / Ob BUDAM septimò Inexpugnabilem / Armis Victricibus occupatam / Ignes Triumphales Bruxellis extractos / Dedicant Consecrantq³ / FAMA ET GLORIA”.

A részletkép felirata fent: „BUDA. PEST”.

Diadalmenet I. Lipót alakjával, előtte „BUDA -- FORTUNA AUGUSTI — GRAN — ZIGE[T]” feliratú zászlók. Lent a talapzaton „NEUHEUSEL — 5 ECCLES — VIENNA -- BUDA. PEST — SEGEDIN — GRAN” látképe.

Oldalszám a bal alsó sarokban, a keret alatt: „1.”

Rézkaré, az egész lemez 41,6×55,7 cm, a részletkép 8×10,5 cm. MTKcs, BTM.

A 107. sz. kompozíció variánsa fordított állásban. — Romeyn de Hooghe műve. A művészre vonatkozólag lásd a 104. sz. képnél mondottakat.

IRODALOM: Drugulin 3160. sz. — Kelényi, bibliográfia 696. sz. — Layer 33. — Kelényi, ábrázolások 251. sz. — Lepold A., Esztergom régi látképei. Bp. 1944. 170. sz. — Sturminger, W., Bibliographie und Ikonographie der Türkenbelagerungen Wiens. Graz—Köln 1955. 4097. sz. — Hollstein, F. W. H., Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts. Amsterdam é. n. 263. sz.

108. Buda ostroma. 1686 (J. Luyken) — LX. tábla

Címe a kép alatt: „Offen door de Keiserschen stormenderhand ingenommen, in 't Jaar. 1686 den 2 September.”

Jelezve a kép jobb alsó sarka alatt: „Jan Luiken”.

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 10,5×13 cm.

Megjelent: D. P. Pers, Romeynschen Adelaer ... vermeerdert ... door L. v. B. — Eerste en Tweede Vervolg Des Romeynschen Adelaers, ... door L. v. B. — Tot Utrecht, Gedruckt by J. van Poolsum, Ordinaris Stads Drucker, wonende over 't Stadhuys. 1689. III. rész 458. o.

MTKcs.

A kompozíció emlékeztet a 104. sz.-nál közölt Hooghe-képre, de az előtér alakjai itt mások. — Jan Luykenre vonatkozólag lásd: 59/c sz.

IRODALOM: Eeghen, P. van, Het Werk van Jan en Casper Luyken. I—II. köt. Amsterdam 1905, 1036. sz. — Bibliofil 70. sz. (képpel).

109. Buda és Pest alaprajza egyes épületek madártávlati látképével

Címe fent a képben babérkoszorúban: „Grundriss der Vestung / Ofen, / wie dieselbe von der Christli- / chen Armec Anno 1686 den 22 Jul: / belagert, vnd den 2 Sept: mit Sturm / erobert worden.”

A kép megfelelő helyén: „Ladron — Küsel — Caprara — Durlach — Palfi — Salmansfeld — Taff — Palfi — Starenberg — Neuburg — Keyser-

stein — Mercy — Öttingen — Stirum — Gondola — Durlach — Chur
 Printz — Steinau — Churland — Pr. Heinrich — Anhalt — Dona —
 Savoyen — Soyer — Caraffa — Baden — di Paci — Beck — di Paci —
 Aspermont — Arco — Trautmdorf — Pr. Christ: — Haubiz — Rumel —
 La thur — Steinau — La tour — Leib Reg: — Bielke — Arco — Hussarn
 — Serau — Trugses — Fürstenberg — Lavergne — Honstedt — Neuburg
 — Gronsfeld — Metternich — Hañover — Serau — Dona — Barfus —
 Serau — Pr. Heinrich — Denhof — Dona — Savoyen — Soyer — Caraffa
 — Zinzendorf — Arco — Salaburg — Trautmansdorf — Bielke — Silbe-
 storf — Arco — Hussarn — Hussarn — Arco — Libersdorf — Steinau —
 Rumel — Betzini — 2000 Hussarn — Chur Bayern — Baden — N. N.
 Saxen — M. N. Saxen — Trautmansd: — Zinzendorf — Pr. Christiä —
 Salleburg — Fürstenb: — Arco — Aspern: — Beck — Beck — La Pace —
 Soyer — Savoyen — Gerhardsberg — Stirum — Düneward — Keyserst:
 — Gondola — Mercy — Lottrin: — Gondola — Ötting: — Durl: — Taff
 — Taff — Neub: — Mansf: — Palfi — Starenb: — Gondola — Souhe —
 Lav: — Tüngē — Mercy — Neub: — Neub: — Serau — Serau — Dipent: —
 Palphi — Salm — Croy — Caprara — Gronsfeld — Mercy et Durlach — Pr.
 Neuburg — Fürstenberg — Trugses — Serau — Zimerleuth u: Schmid —
 Artillerie — Artilleriepferd — Gen: Mercy — Esterhasi — La thur —
 Düneward — Dux Lottringen — Ge: Rabatta — Keyserl, Haupt Quartier
 — Dux Neuburg — Infanterý — Infanterý — Ch. Brandenb: Ha: Quart:
 — Dona — Ob: Radē von Schwedē — Ladron — Hussarn — Croy —
 Piccolomini — Saxen Lauenb: — Magni — Defera — Spinola — Götz
 — OFEN — DANUBIUS FLUVIUS — PEST”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép két szélén, egy-egy
 hasábon: „ERKLAERUNG DER ZIFFERN. [Ez a szöveg kétszer, mind-
 két hasáb felett. A jobb oldalon az L betűt utólag írták a szöveg fölé.]
 1. Das Schloss. 2. die Wasser Stadt. 3. Keyserliche Attaque. 4. Batterie
 von 12 halbe Cart: 5. Batterie von 3 halbe Cart: 6. Batterie von 2 halbe
 Cart: 7. Batterie von 3 halbe Cart: 8. Batterie von 8 halbe Cart: 9. Batterie
 von 5 halbe Cart: 10. Batterie von 5 halbe Cart: 11. Batterie von 6 halbe
 Cart: 12. Batterie von 3 halbe Cart: 13. Batt: con 22 Feldstückl woraus
 die Branden- 13. burger glüende Kugeln geschossen. 14. Batt: von 6 halben
 Cart: 15. Kessel von 8 Feurmörsel. 16. Kessel von 4 Feurmörsel. 17. Kessel
 Reserva. 18. Breche an der untern St: 19. Abschnid in der Donau. 20.
 Redoute wobey ein wagenburg, und ist an diesem Ort H. Ge. Mersý den
 29 Aug: von den feindlichen Succurs welcher in die Statt dringen wollen
 Tödlich gehauē worden. 21. Attaque gegen der untern Statt. 22. Ch: Bran-
 denb: Attaque. 23. Batt: von 8 halben Cart: 24. Kessel von 4 Feuer-Mörsel.
 24. Sternschantz in der 25. höhe so von 300 Heyducken besetzt gewesen.
 26. Brandenburg: Reserva. 27. Bayrische Attaque. 28. Batt: von 2. halbē
 Cart: 29. Batt: von 7. halben Cart: 30. Batt: 6. halben Cart: 22. Kessel
 von 4 Mörsel. 32. Batt: von 2. halben Cart: auff dem Schloss-Rondel.
 33. Redoute in welcher eine Batt: von 10 St. so aber von dess Feindes
 Contre Batterien ruinirt worden. 34. Batt: von 4. Feldstucken. 35. Batt:
 von 3. Feldst: auff dem Gerhardsberg. 36. Batt: von 4. halbe Cart: 37.
 Batterie von 6. Feldstück für die auffallende [!]. 38. Schatz bey Pest. 39.

Circumvallat: mit ihre Re: 40. Vergrabene Bomben in fall der noth Springen zu lassen. 41. Ort durch welchen der Feind den 20. Aug; etlich 100. 100. man in die Stadt bracht hat. 42. Ort auff welchen die Türcken wöhrender belagerung täglich ausgefallen. 43. Reuterwach. 44. Chur Bayrische Reserva. 45. Wägen so für Schanzē gedienet. 46. Feindl. Kessel hinder der Preche. 47. Warme Bäder. 48. dass Arsenal. 49. dess Bassa Wohnung 50. der Türcken Grabstädt. 51. Türkische Moscheen. 52. Ort wodurch die Tureken mit 1000 Mañ gesucht Succurs in die Stadt zu bringen deren 2000 auf den platz gebliben. 53. Christl. Armee wie selbe gegen den Feind gestanden. 54. Türkische Armee wie selbe gegen den Christen in Schlachtordnung gestanden. 55. Türkisches Läger.”

Rézkarc, 34 × 45,8 cm.

Megjelent: THEATRI / EUROPAEI / CONTINAUTI / Zwölffter Theil, / . . . Auch mit vielen darzu nöthigen Kupffer-Stücken und Bildnissen / Ausgezieret, und Verlegt. / Durch Matthái Merians Sel. Erben. / Franckfurt am Mäyn, / Gedruckt bey Johann Görlin. Im Jahr M DC XCI. 1012—1013. o. között.

MFKes, BTM, App. m.

Némiképpen emlékeztet a 100. sz. kompozícióra; lehet, hogy közös forrásra vezethetők vissza. — A könyv még egyszer megjelent eltérő tipográfiájú címlappal, de azonos képanyaggal. Vö.: Bachmann 38—39.

IRODALOM: Bubics 51. sz. — Majláth, katalógus 902. sz. — Lanfranconi 70. sz. — Bibliofil 81. sz. — Layer 26. — Kelényi, ábrázolások 195. sz. — Bachmann 187.

110. Buda ostroma. 1686 (Waldmann—Müller) — LIX. tábla

Rézkarc és rézmetszet, 33,8 × 20,8 cm.

A jelzésre, a megjelenési körülményekre és a különböző kiadásokban található betű- és számjelmagyarázatra vonatkozólag lásd a 91. sz. kompozíciót. A művészekre és az azonos lemeztől nyomtatott keleti részletre vonatkozólag lásd szintén a 91. sz. kompozíciót.

IRODALOM: Apponyi 2338, 2355. sz. — Kelényi, bibliográfia 1462, 1505. sz. — Layer 24. — Kelényi, ábrázolások 178. sz.

a) Buda ostroma. 1686 (P. B. Bouttats)

Rézkarc és rézmetszet, 28 × 18,6 cm.

A szignatúrára, a megjelenési körülményekre, valamint a betű- és számjelmagyarázatokra vonatkozólag lásd a 91/a sz. kompozíciót.

BTM.

A 110. sz. kompozíció másolata. — A művészre és az azonos lemeztől nyomtatott keleti részletre vonatkozólag is lásd a 91/a sz. képnél mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 968. sz. — Lanfranconi 71. sz. — Kuzsinszky 42. — Layer 22. — Kelényi, ábrázolások 104. sz.

IV. DÉLI NÉZET

A) BUDA ÉS PEST LÁTKÉPEI

III. Buda és Pest látképe (W. Dilich) — IX. tábla

Címe fent a keret alatt: „OFEN”.

Rézkarca, Óbuda és Kanizsa látképével közös lemeze 14,2×20,9 cm, a képmező 6,5×20,9 cm.

Megjelent: Vngarische / Chronica / . . . Durch / Wilhelm Schäfer, genandt Dilich. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, Anno 1606. 46—47. o.

Nyomtatott magyarázat a képen látható betűkhöz a könyv 41. és 44. oldalán, leírását lásd a 43. sz. kompozíciónál.

A könyv 1609-ben még egyszer megjelent, címe: Kurtze / Beschreibung vnd eigent- / liche Abrisse dero Länder vnd Festungen, so / der Türcke biss dahero in Europa, besonders aber in / Vngern . . . mit krieg angefochten . . . sampt der Vnga- / rischen Chronica / Wilhelmi Dilichii. / Cum Gratia & Privilegio. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, / Anno MDCIX. A kép ebben a kiadásban ugyanazon a helyen található, változatlan állapotban.

Dilichre vonatkozólag lásd a 6. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Divald 98. — Lux 24—25. — Genthon—Kolb 22, 147 (képpel). — Balogh 40.

a) Buda és Pest látképe közmondás illusztrációjának háttérében (M. Merian)

Címe a városkép felett: „Ofen”.

Az egész illusztráció címe a kép felett, a kereten kívül: „LUMINE JUSTO.”

Szövege a kép alatt: „LUMINE JUSTO aequae celebres Venus excitat artes, Atque calore suo plurima scripta fovet. / Venus mit ihrem Liecht gerecht, / Die freyen künst auffweckt nicht schlecht: / Viel schöner Schrifften sie fovirt. / Mit ihrer Wärm: Gross Lob ihr gbüht.”

A képen nyitott könyvön szöveg: „LABORE & INDUSTRIA.”

Rézkarca és rézmetszet, 9,4×15 cm.

Megjelent: Thesaurvs philo-politicvs. Hoc est: emblemata sive moralia politica . . . Opera, studio ac inventione Danielis Meissneri . . . Zu Franckfurt am Mayn / bey Eberhard Kiesern / Burgern vnd Kupfferstechern daselbst zufinden című gyűjteményben, az első kötet 4. rész 30.

oldalaként. Első kiadása németül 1624-ben, latinul 1626-ban látott napvilágot.

A könyvnek Magyarországon egyetlen teljes példányát sem sikerült megtalálni, ezért történetét és a lemezek állapotának változásait Bachmann (17–22. o.) alapján adjuk.

I. állapot: írás előtti, nem láttuk.

II. állapot: a leírt, a budapesti közgyűjteményekben ez sem található.

III. állapot: a jobb felső sarokban a kereten kívül „30” oldalszámmal és a városnév mellé írott „in Ungarn” bővítéssel szintén nem került elő, ugyanúgy mint az esetleges

IV. állapot sem.

V. állapot: a jelzés megváltozott. A „30” szám helyére a jobb felső sarokba „H 62” jelzést írtak. Ez az állapot megjelent: *Sciographia Cosmica. Das ist: Neues Emblematisches Buchlein . . . Nürnberg. In Verlegung Paulus Fürst 1637–38. . . .* 8. kötete 62. oldalaként. Ennek az összeállításnak második kiadása 1642-ben jelent meg. 1678-ban Fürst örökösei adják ki újból Nürnbergben Daniel Meissners P. L. C. *Sciographia Cosmica . . . Paulus Fürst seel. Witwe und Erben* címmel. Utolsó kiadását 1700-ból ismerjük *Politica-politica* címen, Fürst veje, Rudolf Jakob Helmer kiadásában, új formátumban, minden oldalon két-két képpel.

MTKcs, BTM.

A városkép a 111. sz. kép alapján készült. — Bachmann szerint mestere Matthaeus Merian, akire vonatkozólag lásd a 11. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 921. sz. — Lanfrancioni 24. sz. — Kuzsinszky 8. — Daniel Meissners *Thesaurus Philopoliticus. Neu herausgegeben und eingeleitet von Dr. Fritz Hermann und Dr. Leonhard Kraft. Heidelberg 1927, 194.* — Schoen, Csillag 16. sz. — Bachmann 187.

b) Buda látképe

Címe fent a képben: „Ofen”.

Oldalszám a bal felső sarokban, a kereten belül: „P. 136.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 5,8×11,4 cm.

Megjelent: *Türkisches / Städt-Büchlein: / . . . durch / Theophilum Urbinum. / In Verlegung Johann Hofmanns, / Kunsthändlers in Nürnberg. Anno 1664. 136–138. o. között.*

BTM.

A 111. sz. kompozíció alapján készült.

12. • IRODALOM: Majláth, katalógus 916. sz. — Lanfrancioni 28. sz. — Kuzsinszky

c) Buda és Pest látképe (G. Bouttats)

Címe fent a képben szószalagon: „BVDA vulgo OFFEN”.

A kép megfelelő helyén: „PEST — Danubius fluvius.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. het Casteel Van Buda. B. de boven-stadt. C. der Ioden oft Water stadt. D. de onder Voor-stadt. E. het blockhuys.”

Jelezve a kép bal alsó sarka alatt: „I. Peeters, ex. op. De Schoen. Mert.”

Rézkarc és rézmetszet, 11,9 × 26,5 cm.

Megjelent egy cím, megjelenési hely és idő nélküli város-, illetve csataképgyűjteményben. Szövegének, amely holland és francia változatban ismert, kezdete: „KORTE/BESCHRYVINGHE,/ ENDE AENWYSINGHE DER PLAETSEN IN DESFN BOEK, / met hunnen teghen woordighen Standt, pertinentelijek uyt-ghebelddt, in / OOSTENRYCK.” Vége: „T'ANT-WERPEN, By Jacobus Peeters, op de Schoen-mert, met alderhande Landt-Kaerten, soo groote als kleyne gelimincert als wit.” A francia nyelvű szöveg kezdete: „BRIFVE [!]/ DESCRIPTION. / ET DEMONSTRATION DES PLACES ET VILLES CONTENUEES EN CE LIVRE, / exactement delinées comme elles sont á présent.” Vége: „A ANVERS. / Chez Iacques Peeters Marchand sur le Marche ou Souliers, on y trouve vendre toutte sorte de Stamples en taille douce...”

MTKcs, BTM.

Magyarázó szöveg nélküli példánya: BTM.

A 111. sz. kompozíció variánsa, az előtér bal oldalán csatajelenettel. — A művészre, Gaspar Bouttatsra, illetve a kiadóra, Jacob Peetersre vonatkozólag lásd a 32/b sz. kompozíciónál mondottakat. Ugyanitt a megjelenés idejére vonatkozó következtetések is.

IRODALOM: Majláth, katalógus 884. sz. — Lanfranconi 41. sz. — Apponyi 2358. sz. — Kuzsinszky 15. — Kremmer, német 200 (részletképpel). — Schoen, Lantos 645. sz. — Kelényi, bibliográfia 249. sz. — Layer 87. — Schoen, Csillag 22. sz. — Kelényi, ábrázolások 42. sz.

d) Buda és Pest látképe

Címe fent a képen szószalagon: „DIE KÖNIGL. HAVPT- / STATT OFEN.”

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 8,9 × 16,2 cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

A 111/c sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Majláth, katalógus 940. sz. — Lanfranconi 98. sz. — Kuzsinszky 13. — Kelényi, ábrázolások 49. sz.

e) Buda és Pest látképe

A városok északi látképével közös kartonra ragasztva és a képek között későbbi felírással: „BOEDA-PEST / J. Peeters del.”

Krétarajz, papír, 10 × 30,6 cm.

BTM, lt. sz.: 31314.

A 111. sz. kompozíció változata — XVIII. századi. — Publikálatlan. Az északi látkép leírását lásd a 153. sz. kompozíciónál.

112. Buda ostroma. 1686 (Hallart—Wening) — LXVII. tábla

Címe a kép jobb felső sarkában: „IL CASTELLO DI BVDA OPPVGNATO DALLE / GENTI DEL SERENISSIMO ELETTORE DI BAVIERA.”

A kép megfelelő helyén: „IL DANVBIO”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt és a bal alsó sarokban táblán: „La Lettera. A. Mostra la torre ruinata. B. Una parte della Città. C. i trinceramenti de' Turchi. D. La Strada bassa, ò Zwinger, presa da' Nostri. E. le difese de' Nimici dietro alle muraglie. F. il posto nella torre guardato da gli Assediati. G. gli alloggiamenti coperti di assi. H. La breccia fatta nella picciola torre e nel muro della strada bassa. I. L' entrata nella medesima. K. La gran breccia. L. il torrione, detto comunemente la Rondella, abbattuto. M. N. le due batterie formate l' una dentro al torrione di due cannoni da 24. l' altra sopra la breccia di tre simili pezzi. O. il fosso ed il ponte fabbricato da' Nostri. P. la breccia nel muro del giardino. Q. S. le due batterie piantate su l' orlo del fosso di sette colubrine. R. la porta del Castello. T. la Guardia a Cauallo. V. la batteria di tre cannoni da 24, alzata accosto il fiume. W. gli approccj. X. linea di contravallazione su la riuva opposta. Y. Le torri delle Meschite. Z. le sepolture de Turchi.”

Jelezve a képpen a bal alsó sarok felé: „L: N: di Hallart General Quartierm: / Ten: del: / Michele Wening sculp:”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a cím végén: „12.”

Rézkarc és rézmetszet, 33×57 cm.

MTKcs, BTM, App. m.

22 képből álló sorozat 12. lapja. A sorozat Miksa Emánuel bajor választófejedelem seregének hadmozdulatait mutatja be az 1686-os évben. Vö.: Majláth, katalógus 856. sz. — L. N. Hallartra és Michael Weningre vonatkozólag lásd a 15. sz. kompozíciónál mondottakat. A sorozat többi budai és pesti vonatkozású darabját lásd a 100, 120, 121 és 122. sz.-nál.

IRODALOM: Majláth, katalógus 856/18. sz. — Lanfranchi 84. sz. — Kuzsinszky 40. — Lux 28. — Schoen, Lantos 657. sz. — Kelényi, ábrázolások 129. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann XVIII, képe: 352—353. — Fekete XXX. t. (részletkép). — Seidl K., A vári ásatások néhány műszaki vonatkozású kérdése. Archaeologiai Értesítő LXXIX (1952) 178. o., LI. t.

113. Buda ostroma. 1686 (M. Greischer) — XXXVI. tábla

A részletkép címe a kép felett: „Prospect von der Chur-Bayrischen saythen, sambt dero Attaque.”

A részletkép megfelelő helyén: „die Danaw — Pest”.

Jelezve az északi látképpen lent, a középtől kissé balra: „Matth: Greischer fec: et exc:”.

Nyomatott magyarázat a képeken látható betűkhöz és számokhoz a kép alá ragasztott papiroson. Leírását lásd az 59/b sz. kompozíciónál.

Kézzel színezett rézkarc és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező 31,2×40,2 cm, a részletkép 20×12,1 cm (szöveg nélkül).

MTKcs.

Az 59/a sz. kompozíció elveszett részletének felhasználásával készült.
— Az északi részletre és Greischerre vonatkozólag lásd az 59/b sz. képnél
mondottakat.

IRODALOM: Bubics 35. sz. — Szendrei—Szentiványi 600. — Stelè, F., Valva-
sorjev krog in njegovo grafično delo. Glasnik Muzeuskega Društva za Slovenijo IX
(1928) 21. — Layer 22. — Kelényi, ábrázolások nem ismeri. — Pataky 3. sz., képe: 303.

a) Buda ostroma. 1686 (J. Luyken)

Az egész kép címét lásd az 59/c sz. kompozíciónál.

A részletkép címe a kép felett: „Atacque der Ceurbeyerse op het
Casteel, en innemen van het Casteel door den Heer Ceurvorst van Beyeren.”

A részletkép megfelelő helyén: „den Donau. — Pest.”

Oldalszám az alaprajz jobb felső sarkában: „fol. 9.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező $30 \times 38,4$ cm,
a részletkép $12 \times 18,9$ cm.

Megjelent: DAGVERHAAL / Van de Vermaarde belegering der sterke /
STAD / BUDA, / OF / OFFEN, / . . . Getreuwelijk aantekend door een
der Volontairen, die de gant- / sche Belegering bygewoond heeft: met een
curieuse Afbeel- / ding van de Stad OFFEN en de geschapenheid / des
belegs, cierlyk in 't koper geschnoeden. / t' AMSTERDAM, / By AART
DIRKSZ. OOSSAN, Boeverkooper op den Dam 1686. 9. o. mellett.

Nyomatott magyarozat a képeken látható betűhöz és számokhoz
a könyv 8. oldalán. Leírását lásd az 59/c sz. kompozíciónál.

BTM.

A 113. sz. kép változata. — Mestere Jan Luyken, vö.: 59/c sz. Ugyan-
itt az északi részlet.

IRODALOM: Majláth, katalógus 857. sz. — Lanfranchi 60. sz. — Apponyi
1248. sz. — Eeghen, P. van, Het Werk van Jan en Casper Luyken. I–II. köt. Amsterdam
1905, 806. sz. — Kuzsinszky 37. — Kelényi, bibliográfia 636. sz. — Layer 84. — Kelényi
ábrázolások 116. sz.

b) Buda ostroma. 1686

A részlet címe a kép felett: „Prospect von der Chur-Bäyrischen
scÿthen sambt dero Attaque.”

A részlet megfelelő helyén: „Donaw Fluss”.

Rézkaré és rézmetszet, az egész lemez $31,7 \times 40,5$ cm, a részletkép
 $11,9 \times 19,3$ cm (szöveg nélkül).

Megjelent: DIARIUM, / Oder: / Kurtze und warhaffte Erzehl- und /
Beschreibung alles dessen, was sich bey der Beläger- und glücklicher
Empfortir- und Eroberung, . . . der Haupt-Vestung Ofen / täglich begeben
und zugetragen. / . . . Deme zu mehrer Erläuterung / I. Ein netter und
accurater Prospect von der / Haupt-Vestung Ofen, sampt der Käyserl. /
Attaque, / II. Ein Prospect von der Chur-Bäyerischen Sei- / ten dess Schlos-
ses, sampt der Attaque, / III. Ein Grundriss von Ofen, und der Käyserl. /
Chur-Bäyeris. und anderer Reichs-Fürsten Hülffs-Völ- / kern Attaque
beygefüget worden. / Gedruckt im Jahr 1686. 8–9. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a kép alatt. Leírását lásd az 59/d sz. kompozíciónál.

BTM.

A 113. sz. kompozíció változata. — Az északi részlet az 59/d sz.-nál.

IRODALOM: Bubics 38, 41. sz. (csak az alaprajz). — Majláth, katalógus 903. sz. (csak az alaprajz). — Lanfrancioni 110. sz. (csak az alaprajz). — Kelényi, bibliográfia 669. sz. — Layer 80. — Kelényi, ábrázolások 141. sz. (tévesen erre vonatkoztatja Drugulin 3212. számát, és Vogel művének tartja).

c) Buda ostroma. 1686

A részletkép címe a kép felett: „Prospect von der Chur-Banrischen [!] seythen sambt dero Attaque”.

A részlet megfelelő helyén: „Donau Fluss.”

Rézkaré és rézmetszet, az egész lemez $31 \times 39,7$ cm, a részletkép $12 \times 19,3$ cm (szöveg nélkül).

Megjelent: JOURNAL, / Oder / Warhafftig- und ausführliche Erzählung alles dessen was zu Anfang und / Ende der Beläger- biss zu glücklicher Eroberung / . . . Der Haupt-Vestung und Königl. / Stadt Ofen / von Tage zu Tage remarquables passiret. / . . . auch der Prospect sothaner Vestung so / wol an Käyserl. als Chur-Bayrischer Attaque, nebst einem accuraten / Grund-Riss allerseitigen Attaquen in Kupffer beygefüget worden. / Gedruckt im Jahr Christi 1686. 40. o. után.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 40. oldala után, leírását lásd az 59/e sz. kompozíciónál.

A 113. sz. kompozíció gyenge másolata. — Az északi részlet leírását lásd az 59/e sz.-nál.

IRODALOM: Apponyi 2262. sz. — Hubay 939. sz.

d) Buda ostroma. 1686 (J. Jezl)

Az egész lap címét lásd az 59/f sz. kompozíciónál.

A részletkép címe a kép felett: „Prospect des Schloss Offen, von der Chur-Bayrischen seythen, sambt dero Attaque.”

A részletkép megfelelő helyén: „Die Danau. — Pest.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a déli részletkép mellett üresen maradó helyen. Leírását lásd az 59/f sz. kompozíciónál.

Jezlve az északi részletképen lent, a középtől balra: „Jacob Jezl fecit.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező $33 \times 44,8$ cm, a részletkép $11 \times 19,1$ cm (szöveg nélkül).

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

A 113. sz. kompozícióra vezethető vissza. — Jakob Jezlre vonatkozólag lásd az 59/f sz. képnél mondottakat. Ugyanitt az északi részlet leírása is.

IRODALOM: Majláth, katalógus 973. sz. — Lanfrancioni 61. sz. — Kuzsinszky 38. — Kremmer, német 166—167, 195—196 (részletképpel). — Layer 22. — Kelényi, ábrázolások 140. sz.

e) Buda ostroma. 1686

Az egész lap címe az északi részletkép felső részén, a keret alatt: „PROSPETTIVA DELLA REAL CITTA DI BVDA CON LI TRE ATTACCHI”.

A részletképnek külön címe nincs.

A részletkép megfelelő helyén: „DANVBIO FI. — PEST”.

Oldalszám az északi részletkép jobb felső sarkában, a kereten belül: „208”.

Rézkarca, körülvágott, az egész kép $27,4 \times 39$ cm, a részletkép $15,3 \times 39$ cm.

Megjelent: L' VNGHERIA / VENDICATA, / O SIANO / LI FELICI SVCESSI, / E GLORIOSI VITTORIE, / RIPORTATE / DALLE ARME / IMPERIALI, / SOPRA / LE OTTOMANE E RIBELLE / Nell' Anno 1686. / . . . DESCRITTI / DAL DOTT. / CARLO MANONE. / . . . ALL' ILL^{MO}, ET ECC^{MO} SIG. / DON GIOVANNI / CHRISTIANO DE LANDAS, / CO. DI LOVVIGNIES & c. / . . . IN MILANO, / Per Federico Agnelli Scultore, e Stampatore. 208—209. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 216—217. oldala között. Leírását lásd az 59/g sz. kompozíciónál.

BTM (szétvágott példány).

A kompozíció a 113. sz. képre vezethető vissza. — Valószínűleg Federico Agnelli műve, vö.: 51/a sz. Az északi részlet leírása az 59/g sz. kompozíciónál.

IRODALOM: Majláth, katalógus 964. sz. — Lanfranconi 82. sz. (megjelent 1686-ban). — Apponyi 1225. sz. (1686). — Kuzsinszky 39 (1686). — Kremmer, olasz 258 (1689). — Kelényi, bibliográfia 1183. sz. (1687). — Layer 23 (1686). — Kelényi, ábrázolások 157. sz. (1687). — Károlyi—Wellmann 293, 404 (részletképekkel).

f) Buda ostroma. 1686

Az egésznek közös címe nincs.

A részlet címe a képen fent szószalagon: „PROSPETTO DEL CASTELLO DI BVDA / DALLA PARTE DELL' ATTACCO / DE BAVARI.”

A részletkép megfelelő helyén: „Danubio”.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, az egész képmező $19,5 \times 70,7$ cm, a részletkép kb. $15 \times 17,5$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

A 113. sz. kompozíció alapján készült városkép díszes keretbe foglalva. A kompozíció ma ismert formájában befejezetlennek hat, valószínűleg egy nagyobb lap részlete, amelynek további részletei elvesztek vagy ismeretlenek. — Az északi részlet leírását lásd az 59/h sz. képnél.

IRODALOM: Lanfranconi 116. sz. — Kuzsinszky 39 (valószínűleg arckép keretéből). — Kremmer, olasz 258 (ua.). — Kelényi, ábrázolások 138. sz.

g) Buda ostroma. 1686

Címe a képen jobb oldalt drapérián, amelyet balról sisakos angyal tart: „BUDA / stormender- / hand ingeno- / men int gesigt / van den Groote / Visir: wiens Le- / ger met een in / route geflagenis / den 2 Sept: / 1686.”

A kép megfelelő helyén: „OFFEN AL: BUDA — DONAU FLU. — PEST”.

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten belül: „Fol. 210.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező 17,1×12,2 cm.

Megjelent: HOLLANDSE / MERCURIUS, / Verhalende de voornamste / SAKEN van STAET, / En andere / VOORVALLEN, / . . . In het Jaer 1686 / Zijn geschiet. / Het Seven-en-Dertigste Deel. / TOT HAERLEM, / Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stads-Drucker, op / de Marekt, in de Blye Druuck. Anno 1687. 210—211. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható betűkhöz és számokhoz a könyv 210. oldalán: „Letters en Cijffer-gestallen van Buda in en buyten de Stadt: A St. Gerards Bergh. B Attacque der Tureken. C Linie van Contravallatie. D Batteryen op St. Gerards-Bergh. E Attacque der Tartaren. F Defensie-Schans der Linien. G Batteryen der Beyersen. H Mortier-Kelders. I Posten, in't Casteel gevat. K Batteryen tegens d'Uytvallen. L Laetste Battery tot de laetste Storm. M Keysersse Battery en de Aproches. N Brandenburghse Mortier-Kelders. O Linie van Communicatie. P Fort tot verseeckeringh der Bruggen over den Donau. Q 't Eylant St. Andries. R Retranchement en Afsnijding in Pest. S Galeyen op den Donau. 1 Het Casteel. 2 Binnen-hof. 3 Toorn Janca. 4 Hof-Thuyn. 5 Groot Bolwerek. 6 Poort van Belgrado. 7 Gesprongen Arsenael. 8 Water-Poort. 9 Bad-Poort. 10 Warme Baden. 11 Groote Kerek. 12 Poort van Weyszenburgh. 13 Palanck in de Water-Stad. 14 Mosquees. 16 Plaets, waer door de Keysersse in de Stad gebroken zijn. 17 Weener-Poort. 18 Poort der Joden-Stad. 19 Groot Rondeel, de Attacque der Brandenburgers. 20 Ringel-muur der Joden-Stad. 21 Berg-Stad-Poort. 22 Dal, waer door Janitsers doobraecken. 23 Begraefplaets der Turken. 24 Gebrocken Schip-brugh.”

A 113. sz. kompozíció variánsa.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 153. sz.

h) Buda ostroma. 1686 — XXXVII. tábla

A déli részlet címe a kép alatt: „Prospect vom Mittag oder von der Chur-Beýrischen Attaque.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez 31,8×39,5 cm, a részletkép 12×16,5 cm.

Megjelenésére vonatkozólag lásd a 28. sz. képnél mondottakat.

MTKcs, BTM.

A 113. sz. kompozíció átdolgozása. — Az egész kép nyugati és keleti részletét lásd a 28. és 90. sz.-nél.

IRODALOM: Majláth, katalógus 872. sz. — Lanfranchi 62. sz. — Kuzsinszky 10. — Bibliofil 62. sz. (részlet). — Schoen, Lantos 654. sz. — Kelényi, bibliográfia 581. sz. — Layer 19, 23 (utóbbi helyen részlet). — Kelényi, ábrázolások 55. sz. (részlet), 117. sz.

114. Buda ostroma. 1686 — LXIII. tábla

Címe nincs.

Rézkarc és rézmetszet, 30,3 × 39,2 cm.

Megjelent röplapon, címe: „Höchst-erfreuliche Vorstellung, der, von den Christlichen Armeen ernstlich bestürmten, und nunmehr glückreichst-eroberten / Türckischen Haupt-Vestung Ofen. / Samt einer kurzgefassten Beschreibung alles desjenigen, was von Anfang der Belägerung, biss auf höchstverlangte Einnahm, davor merk- und leswürdiges passiret.” Impreszszuma a négyhasábos szöveg végén: „Nürnberg, zu finden bey Leonhard Loschge, 1686.”

Nyomatott magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a röplap szövege alatt: „1 S. Gerhards-Berg. 2 Das königliche Schloss. 3 Das am 22 Julii durch angezündetes Pulver verderbete Gemäuer. 4 Neugemachte Mauren zu der Türken-Retirade. 5 Das Wiener-Thor. 6 Des Pilgramb Achmets Kirche. 7 Eine von den Türken neu-erbaute Kirche. 8 Eine alte Kirche. 9 Aufgehende Minen. 10 Die Stadt Pest. 11 Die völlige Armee der Christen in Battallie stehend, den Succurs der Türken zu verjagen, wie auch höchstglücklich erfolget. A B C Der letzte General-Sturm, wodurch Ofen von denen Kaiserl. Chur-Bayerischen, Chur-Sächsischen, Chur-Brandenb. und andern Auxiliar-Reichs-Völekern dapfermüthigst erstürmet worden. Ferner ist zu finden die Abbildung des Türkischen Comendanten in Ofen.”

II. állapot: a jobb felső sarokban „pag. 298.” oldalszámjelzéssel.

Megjelent: Curiöse / CONTINUATION, / oder / Fortsetzung / Der / Hungarisch-Türkischen / Chronik, / . . . Nürnberg, / In Verlegung Leonhard Loschge, Buchhdl. 1686. 698—699. o. között, és Ofen / kan, von Türken-Klauen, / Sich / Nunmehr befreyet schauen. / . . . Nürnberg, zu finden bey Leonhard Loschge. / Anno 1686. 16. számozatlan o. után.

Nyomatott magyarázat a képen látható számokhoz és betűkhöz a 10. számozatlan oldalon. A leírt magyarázattól lényegtelen helyesírási részletekben tér csak el.

MTKcs (I. állapot, csak a kép), BTM (I. állapot), App. m. (I. állapot).

A látkép a 111. sz. kompozícióra vezethető vissza, csatajelenetekkel kiegészítve.

IRODALOM: Bibliofil 101. sz. (I. áll.). — Kelényi, bibliográfia 792. sz. (I. áll.), 891. sz. (II. áll.). — Layer 23. o., VIII. t. (I. áll.), 89 (II. áll.). — Kelényi, ábrázolások 128. sz. (I. áll.), 108. sz. (II. áll.). — Hubay 938. sz. (I. áll.), 955. sz. (II. áll.).

B) ALAPRAJZ ÉS MADÁRTÁVLAT

115. Buda ostroma. 1602 (W. Dilich) — XXI. tábla

Felirata a kép bal szélén: „Mahsstab zu diesem abriß der stadt Ofen sampt den Lägern. Ao. 1602.”

Rézkarc, körülvágott, a képmező $13,5 \times 22$ cm.

Megjelenet: Kurtze / Beschreibung vnd eigent- / liche Abrisse dero Länder vnd Festungen, so / der Túrcke biss dahero in Europa, besonders aber in / Vngern . . . mit krieg angefochten . . . sampt der Vnga- / rischen Chronica / V Vilhelmi Dilichii. / Cum Gratia & Privilegio. / Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel, / Anno MDCIX. 347—348. o. között.

Nyomatott magyarázat a képen látható számokhoz a 347. és 348. oldalon: „Erklerung der zahlen in dem abriß der belagerung der stadt Ofen etc. anno 1602. 1 Pest 2 Rundel darin sich die Túrcken zur wehr gestellet. 3 Die thore der stadt Pest. 4 Dices orts haben die unsern die stadt erstiegen. 5 Dess Begen oder Obristen wohnung. 6 Dices orts pflegt die schiffbrück zu sein. 7 Des Túrcken Pattaria und lauffgraben. 8 der unserigen schantzen, daraus sie nach des Túrcken abzug das schloss Ofen beschossen. 9 Der unsern überfahrt. 10 Das Plockhaus. 11 Die undere vorstadt, in deren warme bahde 12 Rundel am schloss. 13 Rundel darin ein wasser-kunst. 14 Das schloss und garten. 15 Der unseren schiltwacht. 16 Túrckische begrebnus. 17 Reuterwacht. 18 Der unseren Pattaria 19 Haupthor an Ofen. 20 Dices orts ist die Pressa zum sturm geschossen. 21 Ein theich 22 Thor. 23 Das ander hauptthor. 24 Oberstadt 25 Wasserstadt 26 Des H. Obristen Althans posto. 27 Mons: Tillii schantzen 28 G. von Oostfriessland posto. 29 Obrist Starchenbergs posto 30 Zerstörte stadt. 31 Warm bahd. 32 H. Obristen Rúbbers mit der Vngarischen reuterey quartier. 33 Beschantztes lager der unserigen. 34 Redutta auff der höße 35 Ein berglein, darauff geschütz. 36 H. Ob. Althann regiments quartir. 37 H. Ob. Starckébergs quartir. 38 H. Ob. Schönbergs quartier. 39 H. Ob. Hofkirchen R. quartier. 40 H. von Gera und seines undergebenen Oesterreichischē Landvoleks 8 fehnlein. 41 Steirischē Ládvoleks quartier. 42 H. Ob. Rheingraff mit 2 cornet Kurisern. 43 H. Ob. Hermanstein 3 fahnen. 44 Vngarischen Heiduckē quartier. 45 Ob. G. zu Oostfriesslandt quartier. 46 Ob. Stadian mit 3 Saltzburgischen fehnlein fuessvolek. 47 Mons. Tilly Wallonen R. quartier. 48 H. Ob. G. zu Sultz R. quartier. 49 F. Durch. Ertzhertz Mathiac q. und zelt. 50 H. Duca di Nivers gezelt und q. 51 H. Herman Christoph Russwurms Felt Mars. gezelt und quartier. 52 H. Obristen Gallen R. K. M. kreissraht gezelt. 53 H. Obristen Schönberg gezelt. 54 H. Ober: von Mörssberg gezelt.

55 H. Ob: G. zu Sultz gezelt. 56 H. Asslborn Rittmeister der Feldmarschaldischen Renfahn quartier. 57 Mons. dela Gragna mit 3 cornet Kúrissern quartier. 58 H. Ob. G. von Thurn 5 fahnen reuter quartier 59 H. Ob. Otto von Vahnstein Frenekische 3 fahnen reuter q. 60 H. Ob. Colonitsch 5 fahnen reuter q. 61 H. Ob. Grenetzgy 6 fahnen reuter q. 62 H. Ob. Renetzgy 3 fahnen reuter q. 63 H. Obristen Mengerssreuter 4 fahnen reuter q. 64 H. Obrist. G. Nadasti Hussarer. 65 H. Kriegsorbristen Georgen Thurtzo Hussarer. 66 Vngarisch fussvolck Heiduggen q. 67 Altofen 68 Artolaria der Vnsern mit allem zugehöhr. 69 Profcantschiffe. 70 2 armierte Galeen. 71 Insel, altgemeur und d. unsern geschütz, darmit sie dem feinde ins lager Geschossen. 72 Der Vnsern schiffbrück 73 Feste schantze vor derselben, sampt der besatzung und wachten. 74 Dess Türcken geschütz gegen der unsern schantz und lager. 75 Des Sardars oder Vezier Bassa gezelt sampt der Türcken lager."

BTM.

A látkép tulajdonképpen délkeletről készült. Mégis ebbe a csoportba kívánczik, mivel a keleti madártávlatok szorosan összetartoznak a felvételi irányt (északkelet) és a keletkezési időpontot (1686) tekintetbe véve. Ilyen korai felvétel a keleti csoportban nincs. — W. Dilichre vonatkozólag lásd a 6. sz. kompozíciónál mondottakat.

1602

IRODALOM: Gerecze 590. h.

116. Buda és Pest látképe madártávlathól — XXVI. tábla

A címet és szignatúrát lásd a 11/f sz. kompozíciónál.

A kép megfelelő helyén: „Isola di Santo Andrea — DANVBIO FIVME — Isola di S. Margherita — PEST”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt a szószalagon: „A. Citta di BVDA. B. Castello e Fortezza di Buda. C. Borgo superiore. D. Borgo inferiore. E. Ghetto delli Hebrei. F. Altro Borgo. G. Forte di S. Gerardo. H. Sepulture de Turchi. I. Dogana. K. Bagni caldi.”

Rézkarc, 39,3 × 53,6 cm.

MTKcs, BTM.

Rossira vonatkozólag lásd a 11/f sz. kompozíciónál mondottakat. Ugyanitt a lap jobb felső sarkában látható nyugati látkép leírása is.

IRODALOM: Schoen, Lantos 644. sz. — Kelényi, ábrázolások 4. sz. — Fekete 407. o., XLVIII. t.

a) Buda és Pest látképe madártávlathól

A címet lásd a 11/g sz. kompozíciónál.

A kép megfelelő helyén: „Isola di S: Andrea — DANVBIO FIVME — Isola di S: Margherita — PEST”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a cím alatt a szószalagon: „A. Citta di BVDA. B. Castello e Fortezza di Buda. C. Borgo superiore. D. Borgo inferiore. E. Ghetto delli Hebrei. F. Altro Borgo. G. Forto di S: Gerardo. H. Sepulture di Turchi. I. Dogana. K. Bagni caldi.”

Rézmetset, körülvágott, a képmező $37,9 \times 51,3$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

A 116. sz. kompozíció másolata. — A kép jobb felső sarkában látható nyugati látkép leírását lásd a 11/g sz.-nál.

IRODALOM: Lanfranchi 45. sz. — Kuzsinszky 14. — Kremmer, olasz 259.

117. Buda és Pest alaprajza a fontosabb épületek madártávlati látképével — XXXII. tábla

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „der Donau Strohm — die Stad Pest — die Stad Ofen”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz jobb oldalt középen, fegyverekkel díszített keretben: „a das Schloss b die grosse Kayserliche Bresch c die kleine Kayserliche Bresch d der Türcken abschnitt im Rondel e die Chur bayerische Bresch f die Kayserliche attaque g die Churbayerische attaque h die Kayserliche batterien i die angefangene mine im Rundel. k die Churbayerische batterien l die Wasserstad m die Rascen Kirchen n die Türckische moscheen o die Türkischen begräbnüsse. p wercke das ausfallen zu verhindern q das Blockhaus r die gewesene brücke s ein theil des lagers. t die Kessel der mörsell.”

Rézkarc és rézmetset, $32,1 \times 42,7$ cm.

Megjelent: DIARIUM / der / harten und bluthigen / Belägerung / Der berühmten Ungarischen Residentz / und Vestung / Ofen. / HAMBURG, Zu bekommen bey Heinrich Heuss, / neben der BANCO, 1684. 32. o. után.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 79. sz. — Apponyi 1150. sz. — Kelényi, ábrázolások 182. sz.

118. Buda ostroma. 1684 (Hallart—Wening) — XXXI. tábla

S Címe fent a keret alatt: „PROSPECT der Statt Ofen wie solche vom Gerhardts / berg anzusehen.”

A kép megfelelő helyén: „Alt Ofen — PEST — DANVBIVS FLVVIVS”.

Rézkarc és rézmetset, $29,4 \times 39,8$ cm.

BTM, App. m.

Négy lapból álló sorozat egyik lapja, L. N. Hallart rajza után Michael Wening metszette. A sorozatra és a művészekre vonatkozólag lásd a 15, 70. és 77. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Nagler, Lexikon 6. sz. — Bibliofil 104. sz. (részletképpel). — Lauer 22. — Kelényi, ábrázolások 91. sz. (képpel). — Károlyi—Wellmann XVII, XVIII, 157, 403 (képpel). — Horler 51 (részletképpel).

a) Buda ostroma. 1686 (S. Bianchi)

Címe fent középen: „Veduta di BVDA uerso il Monte S. GERARDO”.

A kép megfelelő helyén: PEST — DANVBIO”.

Rézkarc és rézmetset, körülvágott, a képmező $16,5 \times 26,5$ cm.

Megjelent: CONTINIVATIONE / DE SVCCCESSI / ... Descritti dal Padre Maestro Gio: Antonio / Panceri Milanese Carmelitano Regente / del Carmino di Milano. / DEDICATI / Al merito incomparabile / DELL'IL-
LVSTRISSIMO SIG. CONTE / ANTONIO BIGLIA / ... In MILANO
1687. Nella Stampa del Monza per Carlo Federico Ga- / gliardi, ad istanza
di Giacinto Brena Libraro. 88—89. o. között.

A nyomtatott magyarázatot a betűkhöz és számokhoz lásd a 15/b sz. képnél.

A 118. sz. kompozíció másolata. — Mestere valószínűleg Sebastiano Bianchi. Vö.: 15/b és 77/c sz. — A kötetben megjelent többi budai és pesti ostromképhez hasonlóan valószínűleg ennek is volt második állapota, a lapszám megjelölésével, de ilyen példányt nem találtunk.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 160. sz.

119. Buda ostroma. 1684 (L. N. Hallart)

A címe a bal alsó sarokban: „Wahrhaffter Grundriss der Statt Ofen / wie solche von den Kayserlichen vnd Chur Bayri- / schen Völkern Anno 1684 ist belägert gewesen.”

A képen a megfelelő helyen, az első részben: „Schultz. — Magnie. — Herbevill. — Caraffa. — Schobille. — Derbevil. — Gondola. — Baden. — Schafftenberg. — Tiem. — Metternich. — Grana. — Taun. — Starenberg. — Mansfelt. — Taff. — Palvi. — Dunewalt. — Caprara. — Munticouculi. — Götz. — Picolomini. — Mercy. — Ladron Croaten. — Rabatta. — Detvin. — KAYSERLICHE ARMEE”.

A második részen: „DANVBIVS — Alt Ofen — Salm. — Neuburg. — Beck. — Wallis. — Aspermont. — Bayrisch Kreis. Reg. — Götz. — Keyserstein. — Sereny. — Souch. — BVDÁ”.

A harmadik részen: „CHVR-BAYRISCHE — Stirum. — Savoy — Heusler — Schwaben. — Sachsen Lauenburg. — Polacken. — Leib Regiment. — Rummel. — Schwabē. — Montfort. — Münster. — Arch. — Schütz.”

A negyedik részben: ARMEE — FLVVIVS — PEST — Schwaben. — Latuor. — Dragoner. — Lebel. — Lebel. — Beaunau. — Dragoner. — Schwaben. — G. Steinau. — Preysing. — Rosa. — Diss ist eine alte / Fortification welche bey / alten Zeiten muss gebauet / sein worden. — INSVLA / S. MARGARETAE”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a cím alatt, a bal alsó sarokban: „1. Dass Schloss. 2. Die Oberstatt. 3. Die Unterstatt. 4. Die Wasserstatt. 5. Der Schloss Gartten wodurch die Türcken ihr Wasser geholt. 6. Die Christen Kirchen. 7. Die Juden Kirche. 8. Türckische Mosqueen. 9. Die Kayserliche Breschen. 10. Die Chur Bayrische Bresch, sambt dem Attaquirten Rondel. 11. Der Türcken Abschnitt. 12. Die Pforten. 13. Die Fosabray. 14. Die Kayserliche Mihnen. 15. Die Chur Bayrische Mihnen. 16. Die Kayserliche grosse Attaq. 17. Die Chur Bayrische Attaque. 18. Die May: Starenbergische Attaq. 19. Die kleine Kayserliche Attaq. 20. Die Attaq welche zu anfang der belägerung gegen die Unterstatt ist geführt worden. 21. Dass Block hauss. 22. Die Kayserliche Batterien. 23. Die

Chur Bayrische Batterien. 24. Die Kessel. 25. Seind Redutten vmb dass Aussfallen der Feindt zu verhindern. 26. Seind Werck vmb den Succurs von Erla zu verhindern. 27. Die Kayserliche Wagenburg. 28. Türkische Begräbnussen. 29. Die abgebrande Schiffbrucken. 30. Dass Ober Bad. 31. Dass Unter Bad. 32. Die Circonvalation Linie. 33. Dass Chur Bayrische Haupt Quartier. 34. Dass Kayserliche Haupt-Quartier. 35. Das Ungarische Lager. 36. Der Kayserlichen Proviand Schiff. 37. Die Chur Bayrische Proviand Schiff. 38. Die Kayserliche Artollerie. 39. Die Chur Bayrische Artollerie. 40. Die Fliegende Bruck. 41. Die Schiff brucken. 42. Seind Werck vmb die Schiff bruck zubedecken. 43. Der Parrada Platz."

Jelezve közvetlenül a cím alatt: „Mit gröstem fleiss / Deliniert von L. N. V. Hallart Chur Bayr: General Adiudent Lieutenant." A magyarázata alatt: „Zu finden / bey Michael Wening Kupfferstecher / in München."

Rézmezzet, a négy lemezről nyomtatott kép kb. 86×74,5 cm.

MTKcs, BTM, App. m.

Hallartra és Weningre vonatkozólag lásd a 15. sz. kompozícionál mondottakat.

IRODALOM: Bubicz 30. sz. — Majláth, katalógus 909. sz. — Kuzsinszky 42. — Bibliofil 78. sz. — Kelényi, ábrázolások 184. sz. (részletképpel). — Károlyi-Wellmann 224—225. o. között részletképe.

V. EGYES ÉPÜLETEK ÉS ÉPÜLETCSOPORTOK ÁBRÁZOLÁSAI

120. Óbuda és a Margitsziget térképe egyes épülettromok lát- képével (Hallart—Wening)

Címe a kép jobb alsó sarkában falrészleten: „L'ACCAMPA- / MENTO
DELLE / GENTÍ DELL' EL- / ETTORE, PIANTA- / TO A DI 17 DI /
GIVGNO.”

A kép megfelelő helyén: „BVDA VECCHIA — IL DANVBIO —
DANVBIO — Beck. — Bielck — Fyrstenberg. — Arco — Reg.¹⁰ di Guardia.
— Steinav. — Aspermont. — Pace. — Baden. — Arco. — Soyer. — Arco.
— Il quartiere di S: A: E: di Baviera. — Seibolsdorf. — Seibols:dorf. —
Salaburg. — Gallen: fels. — Artiglieria. — Steinav. — Gallenfels. — La
Tour. — Rummel.”

Oldalszám a kép jobb felső sarkában: „7”.

Rézkarc és rézmetszet, 27,4×36 cm.

MTKcs, BTM, App. m.

22 képből álló sorozat 7. lapja. A sorozat Miksa Emánuel bajor választó-
fejedelem seregének hadmozdulatait mutatja be az 1686-os évben. Vö.:
Majláth, katalógus 856. sz. — A sorozat többi budai és pesti vonatkozású
darabját lásd a 100, 112, 121 és 122. sz.-nál. — Egyes lapokon látható
szignatúra alapján következtetve ezt a lapot is Michael Wening metszette
L. N. Hallart rajza alapján. A művészekre nézve lásd a 15. sz. kompo-
zíciónál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 856/7. sz. — Lanfranchi 79. sz. — Kuzsinszky
37. — Kremmer, olasz 262. — Kelényi, ábrázolások 200. sz.

121. A Margitsziget környékének térképe egyes épülettromok lát- képével (Hallart—Wening)

Címe a kép bal alsó sarkában, díszes keretű feliratos táblán:
„L'ACCAMPA- / MENTO DEGLI / Eserciti piantato / a di 6 di Settem- / bre
dell' a: 1686.”

A kép megfelelő helyén: „S. PAOLO — L' Isola di S: Margarita —
Stirumb — Serau — Kisel — Sachsenlauenburg — Starenberg e Croy —
Caprara — Mansfeld e Metternich — Dünenwald — Neüburg e Spinola —
Palfi — Keyserstain e Souches — Gondola — Scherfenberg — Taff — Scher-
fenberg — Mercy — Thüngen e Lorena — Piccolomini — Durlach — Gröns-
feld — Öttingen — Dona — Straus — Guardia e Anhalt. — Straus — Pr: Elet.

e Churland -- Pr: Enrico -- Elettrice e Pr: Filippo -- Pr: Enrico -- Dörfling -- Suedesi -- Suedesi -- Haubitz -- Trautmansdorf -- Duca Cristiano -- Salaburg -- Pr: di Veldenz -- Arco -- Steinau -- La Tour -- Reg.^{to} di Guardia -- Artiglieriâ -- Bielek -- Serau -- Pace -- Sereni -- Caraffa -- Baden -- Soyer -- Arco -- Savoia -- Crovati di Lodron -- Dettving -- Magni -- Vetterani -- Spinola -- Heisler -- Ket e Franconi -- Göz -- Neüburg -- Fyrstenberg -- Truchses -- Hanover -- S. Croix -- Heinstätt -- Dona -- Straus -- Dörfling e Barfues -- Pr: Enrico -- Dörfling -- Suedesi -- Suedesi -- Haubitz -- Zinzendorf -- Trautmansdorf -- Salaburg -- Arco -- Gallenfels -- La Tour -- Seibolsdorf -- Bielek -- Fyrstē berg -- Pace -- Aspermont -- Caraffa -- La Verne -- Soyer -- Arco -- Savoia -- Il quartiere di S. A. E'. di Bauiera. -- Artiglieriâ -- Il quartiere di S: A: di Lorena''.

Oldalszám a kép jobb felső sarkában: „14”.

Rézkarc és rézmetszet, 26,6 × 34,7 cm.

BTM, App. m.

22 képből álló sorozat 14. lapja. A sorozat Miksa Emánuel bajor választófejedelem seregének hadmozdulatait mutatja be az 1686-os évben. Vö.: Majláth, katalógus 856. sz. -- A sorozat többi budai és pesti vonatkozású darabját lásd a 100, 112, 120 és 122. sz.-nál. -- Egyes lapokon látható szignatúra alapján következtetve ezt a lapot is Michael Wening metszette rézre L. N. Hallart rajza alapján. A művészekre vonatkozólag lásd a 15. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 856/8. sz. -- Kremmer, olasz 262. -- Kelényi, ábrázolások 201. sz.

122. A Margitsziget környékének térképe egyes épülettromok látképeivel (Hallart -- Wening)

Címe a kép bal felső sarkában, díszes feliratos táblán: „L'ACCAM- / PAMENTO DE- / GLI ESERCITI PI- / ANTATO A DI / 7 di Settembre / dell' a: 1686.”

A kép megfelelő helyén: „L' ISOLA di S: MARGARITA -- IL DANV- BIO -- ADOM -- Stirumb -- Serau -- Kisel -- Sachsenlauenburg -- Starenberg e Croy -- Caprara -- Mansfeld e Lorena -- Dunenvald -- Durlach -- Palfi -- Neuburg e Spinola -- Gondola -- Keyserstain e Souches -- Taff -- Scherfenberg -- Mercy -- Scherfenberg -- Piccolomini -- Thungen e Metternich -- Heinstätt -- Ottingen -- Dona -- Straus -- Guardia e Anhalt -- Straus -- Prin: Elet e Churland -- Pr: Enrico -- Elettrice e Pr: Filippo -- Pr: Enrico -- Dorfling -- Suedesi -- Suedesi -- Haubitz -- Trautmansdorf -- Duca Cristiano -- Salaburg -- Pr: di Veldenz -- Arco -- Steinau -- La Tour -- Reg.^{to} di Guardia -- Artiglieria -- Bielek -- Sereni -- Pace -- Sereni -- Caraffa -- Baden -- Soyer -- Arco -- Savoia -- Il quartiere di S: A: E di Baviera -- Il quartiere di S: A: di Lorena. -- Crovati di Lodron -- Dettving -- Magni -- Vetterani -- Spinola -- Heisler -- Ket e Franconi -- Göz -- Neüburg -- Fyrstenberg -- Truchses -- Hanover -- Artiglieria -- S. Croix -- Gronsfeldt -- Dona -- Straus -- Dorfling e Barfues

— Pr: Enrico — Dorfling — Suedesi — Suedesi — Haubitz — Zinzendorf — Trautmansdorf — Salaburg — Arco — Gallenfels — La Tour — Seiboldsdorf — Bielck — Fyrstenberg — Pace — Aspermont — Caraffa La Verne — Soyer — Arco — Savoia''.

Oldalszám a kép jobb felső sarkában: „15”.

Rézkarc és rézmetszet, 27,2×35,4 cm.

BTM, App. m.

22 képből álló sorozat 15. lapja. A sorozat Miksa Emánuel bajor választófejedelem seregének hadmozdulatait mutatja be az 1686-os évben. Vö.: Majláth, katalógus 856. sz. — A sorozat többi budai és pesti vonatkozású darabját lásd a 100, 112, 120 és 121. sz.-nál. — Egyes lapokon látható szignatúra alapján következtetve ezt a lapot is Michael Wening metszette rézre L. N. Hallart rajza alapján. A művészekre nézve lásd a 15. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 856/9. sz. — Kremmer, olasz 262. — Kelényi, ábrázolások 202. sz.

123. A budai Császár-fürdő látképe a fürdő alaprajzával és keresztmetszetével közös lapon (Fischer von Erlach után) — LXX. tábla

Az egész lap címe az alaprajz alatt: „Grundtriss des so genannten Kayssers Bads unweith der / Stadt Offen in Hungarn, welches so wohl wegen der vortrefflichen / würckung des warmen Bads, als auch der denkwürdigen Arabi- / schen Architectur gerühmt und aestimiret wird. / Plan du Bain Imperial pas loin de la ville / de Bude en Hongrie, estimé aussi bien par la vertu des / eaux, que renommé par l'excellence de l'Architecture / Arabique.”

A keresztmetszet alatt: „Wie diesse Badgebau von inwendig an zusehen. / Veüe du dedans de ce bain.”

A látkép alatt: „Prospect des Bads von aussen. / Veüe du dehors de ce bain.”

Jelezve a keresztmetszet és a látkép alatt: „J: B: F: v:° E: del. — Cum P. S. C: M.”

Oldalszám az egész kép jobb felső sarkában, a kereten kívül: „TA: I.”

Rézmetszet, az egész lemez 30×43,8 cm, a részletkép 10,5×20,5 cm.

Megjelent: Entwurff, / Einer Historischen ARCHITECTUR, / . . . Alles mit grosser Mühe gezeichnet und auf eigene Unkosten herausgegeben, von / S: Kaiserl: Maj: Ober-Bau Inspector, Johann Bernhard Fischers, von Erlachen. / . . . Wien, MDCCXXI. 3. könyv 1. tábla.

MTKcs, BTM.

Johann Bernhard Fischer von Erlach (1656—1723) az osztrák barokk építészeti egyik vezető mestere. Vö.: Thieme—Becker XII. 44—49; Sedlmayr, H., Johann Bernhard Fischer von Erlach. Wien—München 1956. — A könyv második kiadása Lipcsében jelent meg 1725-ben, angolul 1730-ban és 1737-ben adták ki. Ezeket a kiadásokat azonban nem láttuk. —

Az eredeti rajz az 1712-ben befejezett kéziratban, Bécsben a Nationalbibliothekben.

IRODALOM: Majláth, katalógus 904. sz. — Lanfraconi 125. sz. — Ig, A., *Leben und Werke Johann Bernhard Fischer's von Erlach*. Wien 1895, 558, 565, 574. — Kuzsinszky 16. — Fekete CIII. t. (aláírásában tévesen mint a Rudas-fürdő szerepel). — Gerő L., *Könyvismertetés. Művészettörténeti Értesítő VI* (1957) 330 (nem Fischer von Erlach rajza után). — Gerő Gy., *A törökkori Király-fürdő*. Budapest Régiségei. XVIII. köt. Bp. 1958, 592 (részletkép).

a) A budai Császár-fürdő látképe a fürdő alaprajzával és keresztmetszetével közös lapon (Fischer von Erlach után)

Az egész lap címe az alaprajz alatt: „Grundtriss des so genanten Kayssers Bad unweith der / Stadt Offen in Hungarn, welches so wohl wegen der vortrefflichen / würckung des warmen Bads, als auch der denckwürdigen Arabi- / sehen Architectur berühmbt und estimiret wird. / Plan du Bain Imperial pas loin de la ville / de Bude en Hongrie, estimé aussi bien par la vertu des / eaux, que renommé par l'excellence de l'Architecture / Arabique bâti l'An”.

A keresztmetszet alatt: „Wie diese Badgebau von inwendig an zusehen. / Veüe du dedans de ce bain.”

A látkép alatt: „Prospect des Bads von aussen. / Veüe du dehors de ce bain.”

Jelezve a keresztmetszet és a látkép alatt: „J: B: F: v.º E: del. — Cum P. S. C: M.”

Rézmetszet, körülvágott, kerete nincs, a lap 29×40,2 cm.

BTM.

A 123. sz. kompozíció másolata, a török szövegek és a háttér elhagyásával. Megjelenési helyét nem sikerült tisztázni; lehet, hogy a 123. sz. képnél idézett könyv 1725. évi kiadásában jelent meg, amelynek teljes példányát Budapesten nem találni. — Publikálatlan.

124. A pesti török dzsámi látképe a bursai dzsámmal közös lapon (Fischer von Erlach—Kenckel) — LXXI. tábla

A pesti részlet alatt: „Türkische Mosquéé so zu / Pest zusehen. / Mosquee qui est à Pest en / Hongrie.”

A bursai kép alatt: „Abbildung, der grossen Mosquéé so der / Türkische Kayser Orcanus II. in der / alten Residenz Stadt Bursa, in klein / Asien, erbauet hat. / Mosquee, que le Sultan Orcanus / II. fit batir dans sa residence / de Bursa en Asie-minceure.”

Jelezve a bursai kép alatt: „J: B. F. v. E: del. — C: P. S. C: M. — Gravé par B.”

Oldalszám a pesti kép jobb felső sarkában, a kereten belül: „TA: II.”

Rézmetszet, az egész lemez 29,1×42,4 cm, a pesti kép 28,2×18 cm.

Megjelent: Entwurff, / Einer Historischen ARCHITECTUR, / . . . Alles mit grosser Mühe gezeichnet und auf eigene Unkosten herausgegeben, von /

Sr Kaiserl: Maj: Ober-Bau Inspector, Johann Bernhard Fischers, von Erlachen. / . . . Wien, MDCCXXI. 3. könyv 2. tábla.

MTKcs, BTM.

Fischer von Erlachra, aki a rajzot készítette, lásd a 123. sz. kompozicionál mondottakat. — Benjamin Kenckel, akire a „B” szignatúra vonatkozik, a XVIII. század elején működő rézmetsző. Vö.: Thicme—Becker XX. 148. — A könyv későbbi kiadásait lásd szintén a 123. sz. képnél. — Az eredeti rajz az 1712-ben lezárt kéziratban Bécsben található, a Nationalbibliothekben. — A pesti kép előterében látható férfialak a Neueröffnete Welt / GALLERIA, / . . . Von / P. ABRAHAMO à S. CLARA, / . . . Und von / Christoph Weigel in Kupffer gestochen, / zu Nürnberg című 1703-ban megjelent könyv Ein Hungarischer Beamter im Sömer-Kleid című képe alapján készült, amelyet Caspar Luyken rajza alapján Christoph Weigel metszett rézbe. A lap reprodukciója: Művelődéstörténet IV. 149.

IRODALOM: Majláth, katalógus 971. sz. — Lanfranconi 126. sz. — Ilg, A., Leben und Werke Johann Bernhard Fischer's von Erlach. Wien 1895, 558, 566, 574. — Kuzsinszky 16. — Bibliofil 255. sz. — Kremmer, német 129. — Schoen A., A budapesti központi városháza. Bp. 1930, 14—15. o. között képe. — Fekete LXXXVIII. t. — Schoen, Buda 12. sz. — Gerő L., Könyvismertetés. Művészettörténeti Értesítő VI (1957) 330 (nem Fischer von Erlach rajza után).

125. A budai török fürdők keresztmetszetei, köztük a Sáros-fürdő romjának látképe — LXXI. tábla

Címe a kép felett: „FIGURAE / BALNEOR. BUDENSIIUM.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a képek alatt: „I. Balneum, destructum, Vetus; ad Radicem Montis S. Gerhardi. II. Balneum, ad Pontem. III. Balneum, Rascianorum. IIII. Balneum, Civitatis Inferioris. V. Balneum, Regium; in Cujus Medio Recessus; VI. Quo, Introitus patet, per Portam. VII.; cum Emissario, VIII. ad intromittendam Aquam Frigidam.”

Oldalszám a kép jobb felső sarkában: „TOM. I. TAB. 46.”

Rézmetszet, 39×26,8 cm.

Megjelent: DANUBIUS / PANNONICO- / MYCICUS, / . . . AB ALOYSIO FERD. / MARSILI / . . . HAGAE COMITUM, Apud P. GOSSE, P. CHR. ALBERTS, P. DE HONDT. / AMSTELODAMI, Apud HERM. UYTWERF & FRANC. CHANGUION. / M. D. CC. XXVI. 1. kötet 46. tábla.

II. állapot: a képen és a magyarázatban a „IIII.” szám helyett „IV.”-et írtak.

Megjelent a könyv francia fordításában: DESCRIPTION / DU / DANUBE, / . . . PAR M^{rs}. LE COMTE LOUIS FERD. DE MARSILI, . . . A LA HAYE, / Chez JEAN SWART. / M. DCC.XLIV. I. kötet 46. tábla. BTM (II. állapot).

IRODALOM: Majláth, katalógus 901. sz. — Lanfranconi 127. sz. — Kuzsinszky 16. — Glaser 608. sz. — Művelődéstörténet IV. 412—413. o. között képe (I. áll.). — Fekete CIV. t. (II. áll.).

126. Óbuda térképe egyes épületek látképevel. Részlet

A részletképnek külön címe nincs.

A részletkép megfelelő helyén: „Buda vetus.” — A kép jobb felső sarkában mértéknél: „Orgyae.”

Oldalszám a kép közepén: „Fig. V.” — A bal alsó sarokban: „Tom. II.” — Az egész kép jobb felső sarkában: „Tab. 1.”

Rézmetset, több más képpel közös lemeze $39 \times 26,8$ cm, a részletkép $12,8 \times 26,3$ cm.

Megjelent: DANUBIUS / PANNONICO- / MYUSICUS, / . . . AB ALOY-SIO FERD. COM. MARSILI / . . . HAGAE COMITUM, Apud P. GOSSE, P. CHR. ALBERTS, P. DE HONDT. / AMSTELODAMI, Apud HERM. UYTWERF & FRANC. CHANGUIN. / M.D.CC.XXVI. 2. kötet 1. tábla 5.

A képen látható betűkhöz magyarázat a szöveg 3. oldalán: „In ripâ citeriori, non longè suprâ Budam recentem, Pagus est + Buda vetus vulgò nuncupatus, & duobus Romanis Fortalitiis, quae cum longo quodam Aquaeductu ibidem reperiuntur, celebris. Alterum, idque minus, & septentrionale (a) paludi adjacet, & est figuræ quadratæ, & ex glareâ, coctisque lapidibus terrâ obrutis exstructum Alterum majus (b) ejusdem cum priore materiei est. Praeterea autem in ejus circuitu, varia murorum rudera inveniuntur; & ab illo latere, quod Danubium respicit, ad eundem usque fossa (c) protenditur. Aquaeductus vero (d) à radice montis per paludem transiens non procul à praedicta fossâ terminatur, suntque merae columnæ ex lateribus exstructæ.”

A könyv későbbi kiadásában ugyanazon a helyen jelent meg: DESCRIPTION / DU / DANUBE, / . . . PAR M^{re}. LE COMTE LOUIS FERD. DE MARSILI, . . . A LA HAYE, / Chez JEAN SWART. / M.DCC. XLIV.

BTM.

IRODALOM: Lanfrancoi 111: sz. — Lechner J., Budapest műemlékei. Bp. 1924, 26 (átrajzolt képpel).

127. A budai Szentháromság szobor látképe (F. A. Dietell) — LXXVIII. tábla

Címe a képben a talapzaton: „Columna Sanctissimæ Trinitatis ob Peste' votiva Budac.”

Szövege a képben szószalagon: „GLORIA PATRI GLORIA FILIO GLORIA SPIRITVI SANCTO”. — A talapzat domborművének szószalagján: „PROPTER POENITENTIAM”. Egyes szoboralakok kezében tartott pajzsán: „Quis ut Deus — Exul- / tate Domi- / num Deum no- / stru”.

Jelezve a talapzat alsó jobb sarka mellett: „F. A. Dietell Sc. Vien.”.

Rézmetset két lemezről nyomtatva, a felső $51 \times 84,7$ cm, az alsó $60,1 \times 84,9$ cm.

BTM.

Franz Ambros Dietell bécsi rézmetsző 1730 körül halt meg. Vö.: Thieme—Becker IX. 253. — Schoen szerint a kép is 1730-ban keletkezett. — A rézlemczek a BTM-ben.

IRODALOM: Kuzsinszky 13. — Schoen A., A budavári Szentháromságszobor-
emlék. Bp. 1918, 13. o., 5. kép. — Schoen, Csillag 42. sz., V. t. — Schoen, Buda 37. sz. —
Horler 123 (képe).

128. A pesti Invalidusház látképe. Részlet címképből (A. J. Prenner)

A részletképnek címe, szövege nincs.

Az egész képben a VI. Károly császár mellszobrát tartó posztamensen a következő felirat: „CAROLO. VI. AEDIL. AUG. — PACIS — LABORE — BELLI”.

Jelezve az egész kép jobb alsó sarkában: „de Prenner del: et Incidit. 1733.”

Rézmetszet, az egész lemez $15 \times 8,5$ cm, a részletkép $1,7 \times 1,2$ cm.

Megjelent: AUGUSTA / CAROLINAE VIRTUTIS / MONUMENTA / ... R. P. ANTONIO HÖLLER, / ... ANNO M.DCC.XXXIII. / VIENNAE AUSTRIAE, typis JOANNIS PETRI de GHELEN, / Sac. Caes: Regiaeque Majestatis Aulae, & Universitatis / Typographi címképeként.

Anton Joseph Prenner (1683—1761) udvari festő, rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXVII. 378.

IRODALOM: Schoen A., A budapesti központi városháza. Bp. 1930, 8, 28, képe: 29.

129. A pesti Invalidusház látképe. Részlet VI. Károly császár katonai épületeit ábrázoló lapról (A. J. Prenner)

Az egész lap címe: „AEDIFICIA BELLICA.”

A részletképben: „Dom. Invalid. Pestin. / V.” — „Pallentes habitant morbi, tristisque / senectus. Virg.”

Rézmetszet, az egész lemez $13,9 \times 8,3$ cm, a részletkép kb. $2,5 \times 8,3$ cm.

Megjelent: AUGUSTA / CAROLINAE VIRTUTIS / MONUMENTA / ... R. P. ANTONIO HÖLLER, / ... ANNO M.DCC.XXXIII. / VIENNAE AUSTRIAE, typis JOANNIS PETRI de GHELEN, / Sac. Caes: Regiaeque Majestatis Aulae, & Universitatis / Typographi. 84—85. o. között.

Bár jelzetlen, valószínűleg ez is Prenner műve; lásd az előző kompozíciót.

IRODALOM: Schoen A., A budapesti központi városháza. Bp. 1930, 8, 28.

130. A pesti Invalidusház látképe teljesen meg nem valósult terv alapján (Martinelli—Kleiner) — LXXIX. tábla

Címe a kép alatt: „Prospect des Kaiserlichen Invaliden-Hauses zu Pest.”

Jelezve a cím alatt, a bal és jobb alsó sarokban: „Angegeben und aufgefuhret von / Antoni Martinelli, Kaiserl₉ Baumeistern. — Gezeichnet und gestochen durch / Salomon Kleiner, Churfürst.—Maynz Hof—Ingenieur.”

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „Tab. I.”

Rézkaré és rézmetszet, 42×57,5 cm.

BTM.

8 lapból álló sorozat I. lapja. 1739-ben keletkezett. — Anton Erhard Martinelli (1684 körül—1747) császári építész Bécsben. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 163—164. — Salomon Kleiner (1703—1761) rézmetsző épületábrázolásai közismertek. Vö.: Thieme—Becker XX. 452—456.

IRODALOM: Nagler, Lexikon VII. 491 (tévesen mint bécsi Invalidusház). — Wurzbach, C. von, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Wien 1856—1891. 12. köt. 60 (ua.). — Schoen A., A budapesti központi városháza. Bp. 1930, 36, 118, képe: 37 (közli a sorozatra vonatkozó szerződés szövegét). — Schoen, Buda 99. sz.

131. A budai ágostonrendi kolostor látképe (J. M. Steudlin) — LXXVI. tábla

Címe fent a képen szószalagon: „Conventus Budensis Ord. Erem. / S. Augustini in Hungaria.”

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező 13,5×17,3 cm.

Sárospatak, Tiszáninnen Református Egyházkerület Gyűjteményei.

Ugyanebben a gyűjteményben található a lékai ágostonrendi kolostor látképe, amellyel formátumban és stílusban teljesen megegyezik. Utóbbi szignatúrája: „J. M. Steidlin sc. A. V.” Johann Matthias Steudlin (XVIII. század) augsburgi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXXII. 20. Ugyanitt említi a sorozatot is, amelyben a lapok megjelenhettek: Monasteria Fr. Fr. Ord. Erem. S. Augustini per provincias utriusque Germaniae et Hungariae. 1740 körül; de a művet nem sikerült megtalálni.

IRODALOM: Harsányi I., A sárospataki ref. főiskola metszetgyűjteménye. Bp. 1911, 61.

132. Mária Krisztina főhercegnő és Albert főherceg budai diadal- kapujának képe. 1766 (Szerdahelyi—Binder) — LXXX. tábla

Címe a kép alatt: „Triumph Porten / Welche bey den Solennen Einzug Ithro Kônigl. Hochheiten Mariae Christinae Erz Herzogin zu Oesterreich, und Alberti / Herzogen zu Sachsen den 20. Augusti. 1766: Von der Stadt Ofen errichtet, und illuminiret worden.”

Szövege a bal oldali képen, a kapu középső nyílása felett táblán: „MARIAE CHRISTINAE / ET / ALBERTO AUGUSTO / PRINCIPIBUS REGIIS / HOSPITIUM.” A kapu felső részének allegóriái között: „Est Aurora noua quae Spargit lumine Budam / Dum pia Tithono Vehitur Cum Coniuge Coniux. / Fama, quae Scuta Austriae, et Saxoniae tenet, haec verba personat Ex vtroque Fero / vobis stata gaudia Ciues.”

A jobb oldali képen, a kapu középső nyílása felett: „SENATVS POPVLVSQUE BVDENSIS INTER FAVSTOS GESTIENTIS VRBIS APPLAVSVS IN / PERPETVA OBSTRICTI ANIMI OBSEQVIA.” A kapu felső részének allegóriái között: „Est Aurora noua quae Spargit lumine

Budam / Dum pia Tithono Vehitur Cum Coniuge Coniux. / Et mea Continuo Cum tempore comoda Crescunt." (Az első szövegbe rejtett kronosztichon 1766-ot ad.)

Jelezve a cím alatt a jobb alsó sarokban: „I: Phil: Binder. Sc: Budae.”
Rézmetszet, 31,3×40,5 cm.

MTKcs.

Az MTKcs példányán látható régi írással írott szignatúra („Invenit G. A. Szerdahelyi S. J.”) szerint tervezte Szerdahelyi György Alajos (1740–1808) jezsuita, nagyszombati, budai, majd pesti egyetemi tanár. Vö.: Szinnyei J., Magyar írók élete és munkái. I–XIV. köt. Bp. 1891–1914, XIII. 805–808. h. — Binderre vonatkozólag lásd a 33. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Schoen A., A budai Szent Anna templom. Bp. 1930, 16. 27. képe: 23. — Schoen, Csillag 44. sz., VI. t. — Pataky 83. o., 2. sz.

133. A budai „Salétromos mecset” látképe

Felirata a hátlapon, tintával: „Mosquée dessinée à Bude en Hongrie l'an 1770. par F. I. Maître d'après celle qui y existoit alors telle qu'elle est représentée ici.”

Ceruza, vízfesték, fekete és színes kréta, papíron, 32×41,2 cm.

BTM, lt. sz.: 4984.

IRODALOM: Kremmer, német 151 (képe). — Horváth H., Budapest művészeti emlékei. Bp. 1938, 34, 96 (képpel). — Fekete XCV. t. — Schoen, Buda 11. sz.

134. A pesti szervita templom és rendház látképe (Rosenstingl—Herz) — LXXVI. tábla

Címe a kép alatt: „Conv. S. Annae Pestini in Hungaria.”

Oldalszám a cím előtt: „XIV.”

Jelezve a keret alatt a bal és jobb alsó sarokban: „Sebastian Rosentingl Architect delin. — Ioh. Daniel Hertz Sculpt. Aug. Vind.”

Rézkarca és rézmetszet, 20,8×28,5 cm.

MTKcs, BTM.

Valószínűleg a szervita rend házait bemutató sorozat egyik lapja, mert azonos jelzésű, hasonló beállítású képet ismerünk Magyarországról Egerről, Fraknóról és Loretomról. Az egeri képe: Barcsay-Amant Z., Eger vár és város régi ábrázolásai. Eger 1938, I. köt. XXXII. t. — 1770 körül keletkezett. — Sebastian Rosenstingl (1702–1783) bécsi építész. Vö.: Thieme—Becker XXIX. 20. — Ifj. Johann Daniel Hertz (1720–1793) augsburgi rézmetsző és kiadó. Vö.: Thieme—Becker XVI. 567.

IRODALOM: Kuzsinszky 10. — Schoen A., A pesti szervitateri Mária szobor. Tanulmányok Budapest múltjából. III. köt. Bp. 1934, 159. — Schoen, Csillag 45. sz. — Schoen, Buda 103. sz. — Budapest III (1947) 61–62 (képpel).

135. A kiscelli trinitárius templom és kolostor látképe. Részlet kegyképről

Címe a kép alatt: „Abbildung der Kirchen, und des Gna- / den Bilds
Maria Zell, bey denen W. W. E. / E. P. P. Trinitariern bey Alt-Ofen in
Ungarn.”

Rézmetset, selyemre nyomtatva, körülvágott, az egész kép $11,2 \times 6,9$ cm, a részlet $2,3 \times 6,6$ cm.

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz. nélkül.

1770 körül keletkezett.

IRODALOM: Schoen A., Óbuda múltjából. Bp. 1935, 54, 63 (képpel). — Bertalan V., Az óbuda-kiscelli trinitárius kolostor és templom. Bp. 1942, 21, 77. o., 5. kép (részlet).

136. A pesti Szentháromság szobor látképe (Binder J. F.) — LXXVIII. tábla

Címe a kép alatt: „Abbildung der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit, auf
dem Platz in der Königlichen Freyen Stadt Pest. Año. 1775.”

Szövege a képen a szobor talapzatán, táblán: „HIC / Vota VnI
trInoqVe / Deo, saCra / MVs.” (A kronosztichon 1723-at, az emlék felállít-
ásának idejét adja.)

Jelezve a cím alatt a jobb sarokban: „Binder. Sc. Budae.”

Rézmetset, $46,3 \times 30$ cm.

Binderre vonatkozólag lásd a 33. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Liber E., Budapest szobrai és emléktáblái. Statisztikai Közle-
mények 69 (1933) 31 (képpel). — Schoen, Buda 106. sz. — Pataky 83. o., 8. sz.

137. A budai karmelita templom látképe villámcsapással

Címe, felirata nincs.

Oldalszám a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „Tabula I.”

Rézmetset, körülvágott, a képmező $18,8 \times 28,8$ cm.

Megjelent: LEOPOLDI SCHAFFRATH / ... DE / ELECTRICITATE /
COELESTI / DISSERTATIO / OCCASIONE FULMINIS, ... 29. Julii
ad 30am 1778 ... PESTINI, / LITERIS ROYERIANIS. Utolsó o. után.

Valószínűleg Binder műve, mert a másik táblán az ő szignatúrája
olvasható.

IRODALOM: Schoen, Lantos 626. sz. — Pataky nem ismeri. — Horler 484
(képpel).

138. A budai királyi palota mint egyetem látképe nyugatról
(Pichler—Mansfeld) — XC. tábla

Címe a kép alatt: „MVNIFICENTIA. MARIAE. THERESIAE. AVGVSTAE. LITERIS. BONISQVE. ARTIBVS.”

Jelezve a kép alatt a bal és jobb sarokban: „Ferd. Pichler delin. — I. Mansfeld sc.”

Rézkaré és rézmetszet, 18,5×30,4 cm.

Megjelent: Rede / auf die Errichtung / der königlichen hohen Schule zu Ofen / im Jahre 1777. / verfasstet / von Paul Mako, / . . . Wien, / gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattnern, / k. k. Hofbuch-druckern und B^uchhändlern. 1779. 39. o. után.

MTKcs, BTM.

Ferdinand Pichlerre vonatkozólag lásd az 57. sz. kompozíciónál mondottakat. — A rézmetsző valószínűleg Johann Ernst Mansfeld (1739—1796), mert a bécsi rézmetsző család többi ilyen nevű tagjának születési ideje valószínűtlenné teszi, hogy a lapon dolgozhatott volna. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 33.

IRODALOM: Lanfranconi 134. sz. (téves megjelenési hellyel). — Kuzsinszky 11. (ua.). — Thieme—Becker XXVI. 586. — Művelődéstörténet IV. 464, 649 (képpel). — Schoen, Buda 35. sz.

a) A budai királyi palota mint egyetem látképe. Részlet Magyarország térképéről (Szentiványi B.)

Az egész lap címe a bal alsó sarokban: „DESCRIPTIO / Regni Hungariae sua / Cum Univ. Acade. et / Gymnasiis”.

Jelezve a cím folytatásaképpen: „Deliniata / per / Benedictum Szent-Ivanyi / e Con. Nob 1782. Die 14^a”.

A kép bal felső sarkában medaillonban a palota látképe. Felirata a kép felett: „AEDES REG LIT ET NOBIVV CONLEG ADSIG”. A kép alatt: „BONAE ARTES A SIGISMUNDO / ET MATHIA CORVINO / BUDAM INDUCTAE / BELLI TEBROE [!] FUGATAE / A M. THERESIA AUG. / REVOCATAE / A REG XL.”

Tus, vízfesték, papíron, az egész kép 31,7×42,8 cm, a részlet átmérője 5,5 cm.

Országos Széchényi Könyvtár, Térképtár, lt. sz.: Ta. 1413.

A 138. sz. kompozíció variánsa, gyenge. — Publikálatlan.

139. A budai királyi palota látképe keletről. Részlet címlapról
(Ch. Junker) — XC. tábla

Felirata a kép felett, a magyar címer alatt: „HIC LEGUM VENERANDA POTESTAS”.

Jelezve a kép alsó jobb sarka alatt: „Ch. Junker sc.”

Rézmetszet, 9,4×14,4 cm.

Megjelent: INTRODUCTIO / IN OPUS COLLECTIONIS / NORMALIUM / CONSTITUTORUM, / . . . AUCTORE JOSEPHO KERESZTURY DE SZINERSZEK, . . . VIENNAE, / TYPIS JOSEPHI NOBILIS DE KURZBEK, CAES. REG. AUL. TYPOGR. ET BIBLIOPOLAE. / M.DCC.LXXX.VIII. Címlapján, és CONSTITUTA / REGIA, / . . . STUDIO ET IMPENDIIS JOSEPHI KERESZTURY DE SZINERSZEK . . . VIENNAE JOSEPHI NOBILIS DE KURZBEK, CAES. REG. AUL. TYPOGR. ET BIBLIOPOLAE. / MDCCLXXXVIII. I. kötet címlapján. BTM.

Junker Keresztély magyar származású bécsi rézmetsző 1757 és 1841 között élt. Vö.: Thieme—Becker XIX. 337. — Pataky 145.

IRODALOM: Schoen, Csillag 50. sz. — Pataky 145. o., 1. sz.

a) A budai vár látképe koronaőr viseletképének háttérében, keletről

Szövege a kép alatt: „a.' Illyen az 1790 eszt. a. Sz. Koronának őrizésére jött Nádoris-/pányi Zászlóalynak Forma-ruhája. b. A' Budai Várnak azon része, / mellyben a' Sz. Korona tartatik, és a' Nádorispány lakik. c. A' Duna.”

Rézmetszet, 21,3×15,9 cm.

Megjelent: Magyar Hirmondó (1792) nov. 30. sz. 808. o. mellett.

BTM.

A látképe a 139. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: D. Szemző P., A magyar folyóiratillusztráció kezdetei. A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség évkönyve. Bp. 1954, 129, képe: 178. o. 32. kép.

140. A korona hazahozatala. 1790 (Gelineck—Tischler) — XCIII. tábla

Címe a kép alatt: „A szentséges Királyi Magyar Koronának Bétsből emlékezetreméltó. vissza vétele, és bévezetése Budára 21^{dik} Februariusb. 1790./ Der denckwürdige Einzug mit der heil Königl hungarischen Reichs Krone, velche ten 21ten Febr. 1790. Uon Vien nach Ofen überbracht, und gehalten vorde.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a kép alatt, koronás magyar címer két oldalán: „1. A Királyi Magyar Korona. 2. A Királyi Var. 3 Vörös Istvany Ur Pesti Varmegy Fő Szolgabiraja. 9. Huszárokkal. 4 Szt Andrei Lovasság. 5 Oh-Budai lovasság. 6 Ketskemeti Kumániai es- Jaszok-beli Nemesség. 7. Kramerlauf Ignázt Ur a 3 Budai lovas Kampaniáknak Fő strásák Kapitánya. 8 Sztánkovies és Gumpinger Urak mint Hadnagyok. 9. Kotsik a' Pesti Magistrssal. 10 Vice Ispány Lászkovits Ur. 6 Palatinale Banderiummal. 11. Három Kotsik-Varmegye Deputátiojával. 12 A nem uniformisban öltözött Nemsg. 13 Humel Ur. Vörösvari Postamester mint. Kurier. 14 Egy Királyi Postakotsi, mellyben a' Gárdisták voltak. 15 A' Kir.

Magyar Testőrző Gárdisták. 16 Tsász. Udvari Kotsi á Kir. Magyar Koronával. 17 Ö Exela Ortzi László á Nemes Uniformis Palatíle Banderiumnak Fővezérlő Kapitánya. 18 A Kotsi Koronaőrző Urakkal. O Excell. Grof Keglevits, és Nádasdival. 19 Uraság Katonai és Lövészei. 20 A Budai lövő Polgár Kompániak az Ő Fő Tisztjeiknek Lechner Mihály Ur. vezérlése alatt. 21 A nem Uniformis Polgárkompánia. Fő Tiszt Tregler Ur. 22 Az Ur Kramerlauf Josef a 2. Kompániáknak Fő Strása Mestere. 23 A 8 pesti Polgárkompániák á Fő Strásamester Hülf Urnak vezérlése alatt A Fő Tisztek czekből 1. Tuschl Sebestyény Ur, ugy mint lövők Fő Tisztje. 2. Kemnitzer János Ur. 3. Az Ur Fezel Györg. 4. Válero Istvány Ur. 5. Hepler Ferentz Ur. 6. Alter Szerhati Ur. 7. Az Ur Szeretli Miklós. Macedóniai seregnek Fő-Tisztje. 8. A Rátzok Főtisztje Prodanovits Antal Ur. 9. A nyoltz Pesti Polgár Kompániáknál ugymint Adjutáns Valtdir Ur. 24 A Pesti Universitas és Budái Fő Gýmnasium az ő Universitas Tzimerivel. 25. A Klastrombeli Szerzetség. 26. Pesti Szemináristák. 27. Budai Magistratus. 28. Fő Notárius Balassy Ur.

N°. 1. Königl. hung Krone. 2. Die Königl. Burg. 3. Her. Steph. vörös. Oberstuhlrichter des Pesther Comitatus mit 9 Hussaren. 4 Szt Andrer Reuterey. 5 Altofner Reuterey. 6 Ketskemeter Kumanier und Jaziger Adl. 7 Herr Ignatz Kramerlauf Major der 3 Ofner Compagnien zu Pferd. 8 Hr Sztankovits Hr Gumpinger als Hauptleute. 9 Die Vágen mit dem Pesther Magistrat. 10 Her Vice gespan v Laszkovits mit 6 adl Palatinal Banderium. 11. dreý Vágen mit Comit, Deputation. 12 Der nicht Uniformirte Adl. 13 Herr. Humel. Postmeister in Vörösvar als Kurier. 14. Ein Königlicher Postwagen vorin die Gardisten gefahren. 15 Die König Ungarischen Leib Gardisten. 16. Der Kaiserl. Hofwagen mit der König. Ungar Krone. 17. Seine Excellenz Ladiszlaus Freý Hr von Ortzy Comenant des adel Uniformirten Paladinnal Banderiums. 18. der Vagen mit den Her. Kronhittern Sēr Excell Graf Keglevits und Nadasty. 19. Herschafliche Hussaren und Reitknechte. 20. ofner burg: Schitz Companien Unter Comāndo des Hr. Hauptmanns Michl Lenhart Lechner. 21. Nicht Uniformirte bürg. Compagnie. Hauptman Her. Trägler. 22. Hr. Joseph Kramerlauf Major deren 2 Compagnien. 23. Die 8. Pesther bürg. Compag. unter Anführung des Hr Major v Hilf. die Hauptleute darvon Hr. Sebast Tuschl als Schitz hauptmann. 2. Hr. Johann Kemnitzer. 3. Hr. georg Fesel. 4. Hr. Stephan Válero. 5. Hr. Franz Hepler. 6. Hr. Anton Alter. Hr. Nicolaus Szerhati des Macedonischen Ulanen Hauptmann. 8. Hr Anton Prodanovits der Reitzen Hauptmañ. 9. Hr. Valthier, als Atjutant bei die 8 pesther Compagnien. 24. Die pester Universität und Ofner Gener. Gýmnasium mit ihren Universitäts Zeichen. 25. Die Kloster Geistlichkeit. 26. Pester Seminaristen. 27. Ofner Magistrat. 28. Herr-Ober. Notär Frantz Balassy."

Jelezve a szöveg alatt a bal és jobb alsó sarokban: „Frantz gelineck Picktor Feczit Pest — Anton Tischler Sculp."

Rézkaré, 60 × 73 cm.

MTKcs, BTM.

Gelineck Ferenc budai festő a XVIII. század végén. Vö.: Thieme—Becker XIII. 365. — Tischler Antal rézmetsző 1781 és 1793 körül működött. Vö.: Thieme—Becker XXXIII. 215; Pataky 231—233.

IRODALOM: Lanfranchi 137. sz. — Kuzsinszky 45. — Szendrei—Szentiványi 555. — Thieme—Becker XIII. 365 (tévesen fametszetről beszél). — Schoen, Csillag 52. sz. (szerinte az eredeti rajz az Ernst Múzeumban volt). — Művelődéstörténet V. 12—13. o. között képe. — Pataky 232. o., 16. sz. (képpel).

141. A budai kapucinusok kolostorának környéke I. Ferenc koronázási esküjével. 1792 (Schütz—Mansfeld) — XCI. tábla

Címe a kép alatt: „Adecuratus Prospectus Fidei Regiae ad tuendam Libertatem et Immunitatem Inelyti Regni Hungariae per Regiam Apostolicam / Majestatem FRANCISCUM di VI. Junii 1792 in Libera Regia Urbe Budensi in Foro P. P. Capucinatorum. J. Js. S. Sb. et Oob. datac. / Inelytae semperque Fideli Nationi Hungariae dedicatum / per Ejusdem devotissimos / Societatis Artarianae.”

Jelezve a cím alatt bal oldalt, középen és jobb oldalt lent: „C. Schütz del. — Viennae apud Artaria Societ. — Seb. Mansfeld sc.”

Rézmetset, 33,8 × 43,7 cm.

MTKcs, BTM (egykorú színezett példányok).

A kompozíció II. Lipót pozsonyi koronázási esküjének képét másolta, csak a háttérrel változtatta meg. — Christian Georg Schütz festő és rézkarcoló (1758—1823). Vö.: Thieme—Becker XXX. 325. — Sebastian Mansfeld (1751—1816) bécsi rézmetesző. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 33.

IRODALOM: Kuzsinszky 46. — Művelődéstörténet V. 19 (képe). — Századok LXXV (1941) 428—429.

a) A budai kapucinusok kolostorának környéke I. Ferenc koronázási esküjével (Q. Mark)

Címe a kép alatt: „Vorstellung der Feyerlichen Eideshandlung durch König Franz I. in Ofen den 6. Juny im Jahr 1792.”

Magyarázat a képen látható számokhoz a cím alatt: „1. Seine Majestet. 2. Der Balatin Erzherzog Leopold trägt bei der Krönung die Kron. 3. Der Primas von Ungarn Fürst v. Bathjany. er setzt dem König die Kron auf das Haupt und lest den Eid vor. 4. Der Oberste Landrichter Graf Carl v. Zichy trägt, das Zepter. 5. Der Oberst Schatzmeister P: v. Vegh trägt den Apfel. 6. Der Oberst Stalmeister Fürst v. Grassalkowitz mit dem blossen Schwerdte. 7. Der Oberst Kämmerer Graf Joseph v. Maylath mit dem Kreutze. 8. Der Reichs Herold mit den Ungarischen Wappen.”

Jelezve a kép jobb alsó sarka alatt: „Q. Mark sc.”

Rézmetset, 28,3 × 36,3 cm.

Egyetlen ismert példány: App. m. 143. sz.

A 141. sz. kompozíció másolata. — Quirin Mark (1753—1811) bécsi rézmetesző. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 116—117. — Publikálatlan.

142. A budai ferencesek kolostorának környéke I. Ferenc koronázási kardvágásával. 1792 — XCI. tábla

Címe a kép alatt: „Adecuratus Prospectus Vibrationis Ense Divi Stephani ad quatuor mundi plagas in Crucem primo ictu Orientem / altero

Occidentem, tertio Meridiem, quarto Septentrionem versus super colle Regio per Regia [!] Apostolicam / Majestatem Franciscum die VI. Junii 1792 peracta in Libera Regia Urbe Budensi. / Excelsae Cancellariae Regiae Hungarico-Transylvanico-Aulicae dedicatum / per Ejusdem devotissimos / Societatiss Artarianae."

Adressz a szöveg alatt balra: „C. P. S. C. M.” Középen: „Viennae apud Artaria Societ.”

Rézmetset, körülvágott, a képmező 27×41 cm.

MTKcs, BTM.

Bár jelzetlen, esetleg lehetséges, hogy ugyanazok a művészek készítették, mint a 141. sz. kompozíciót.

IRODALOM: Lanfranchi 138. sz. — Kuzsinszky 47. — Századok LXXV (1941) 428—429.

a) A budai ferencesek kolostorának környéke I. Ferenc koronázási kardvágásával

Címe a kép alatt: „Genaue Vorstellung der feyerlichen Handlung des Kreuzhiebes welchen Seine Majestait König Franciscus der I. / mit dem Schwerte des heiligen Stephans, auf dem Königsberge zu Ofen den 6. Juny 1792. gegen die vier Weltgegenden, / und zwar den ersten gegen Morgen, den zweyten gegen Abend den dritten gegen Mittag, und den vierten gegen Mitternacht geführet hat.”

Rézmetset, $29,2 \times 36,7$ cm.

Egyetlen ismert példány: App. m. 142. sz.

Publikálatlan.

143. A Vérmező és a Vár északi része. Háttér Martinovics és társai kivégzésének jelenetéről a vértanúk fájával és Martinovics képmásával (H. Sigmundt) — XCVI. tábla

Címe a kép alatt: „Hinrichtung über die Landes Verbrecher / . . . 20ten May anno 1795. Volgezogen worden ist.”

Jelezve balra a kép alatt: „gezeichnet von Hugo Sigmundt.”

Szépia, papír, $44 \times 57,5$ cm.

MTKcs, It. sz.: 8/1939. Gr.

A kivégzés jelenetét ábrázoló és építészeti részleteket is tartalmazó három kompozíció azonos nézőpontból készült. Az eseményben részt vevő alakok ábrázolása is nagyjából hasonló. Időrendi sorrendjüket nem lehetett megnyugtató módon tisztázni. Lehet, de nem bizonyos, hogy ez a lap volt a többi mintája; azonban lehet az is, hogy mind a három egy elveszett, közös eredeti felhasználásával készült.

IRODALOM: Árverési Közlöny XX (1939) 1. rk. sz. 493. sz. — Vayer L., Martinovics képmásai. Századok LXXIX—LXXX (1945—1946) 144.

a) A Vérmező és a Vár északi része. Háttér Martinovics és társai kivégzésének jelenetéről a vértanúk fájával és Martinovics képmásával

Címe a kép alatt: „Hinrichtung über die Landesverbrecher welches am 20. Maiy 1795 geschehen und voll- / zogen worden ist. Diese wo die Todtenkopf, sind im Gäfengnis gestorben, die mit ein querstrich bezeichnet, sind entlassen vor- / den Die mit einem O bezeichnet sind auf unbestimte Zeit in Gäfengnis gekomen, die mit Zahlen bezeichnete sovühl die Zahl sovühl Jahre worden selbige auf Festungsbau kondemnirt vorden.”

Gouache, papír, 49,8×67,5 cm.

MTKcs, lt. sz.: 59.56.

Lásd a 143. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Művelődéstörténet V. 20—21. o. között képe, 681—682. — Vayer L., Martinovics képmásai. Századok LXXIX—LXXX (1945—1946) 144.

b) A Vérmező és a Vár északi része. Háttér Martinovics és társai kivégzésének jelenetéről a vértanúk fájával és Martinovics képmásával

Címe a kép alatt: „Hinrichtung über die Landesverbrecher welches am 20 Maiy 1795 gesche und vollge- / zogen worden ist. Diese wo die Todten kopf, sind im Gefängnis gestorben, die mid ein querstrich bezeichnet, sind endlas- / sen, vorden. Die mit einen O bezeichnet sint auf unbestimte Zeit in Gefängnis gekomen, die mit Zalen so vil Jahre auf Festungsbau kondemnirt vorden.”

Vízfestmény, papír, 55,3×69,2 cm.

BTM, lt. sz.: 15.140.

A három kompozíció közül ez a leggyengébb. Lásd a 143. sz. képnél mondottakat. — Publikálatlan.

144. A József főherceg nádorráválasztásakor felállított diadalkapu Budán

Címe nincs.

Felirata legfelül: „FELIX OMEN”. — Alatta: „CONSURGIT AB IGNIBUS IDEM”. A párkányon: „DIVTVRNO. IOSEPHI. PRINCIPIS. A. DVCIS. R. HVNG. LOCVM. ET. COMIT. PEST. SVP. COMITIS HONORE. / LEGVM. VIGOR. PVBLICA. TRANQVILLITAS. ARTIVM. INCREMENTVM. POPVLI. FELICITAS. PERENABIT.”

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 34,3×23 cm.

Megjelent: SERMONES / HABITI . . . EX INCIDENTI LUCTUOSI OBITUS / . . . ARCHI-DUCIS / ALEXANDRI LEOPOLDI / . . . ATQUE . . . ARCHIDUCIS / JOSEPHI / IN REGIUM PER HUNGARIAM / LOCUMTENENTEM / . . . NOMINATIO- / NIS, . . . PESTINI. / TYPIS MATHIAE TRATTNER. / M.DCC.XCV. Címképként.

IRODALOM: Schoen, Csillag 55. sz., X. t.

145. A pesti Újépület látképe madártávlatból (Coquereau) — XCV. tábla

Címe lent a kép alsó részén, az épület alaprajzától balra: „VUE DU BATIMENT NEUF DE PEST / ET D'UNE PARTIE DE BUDE ET LE CHATEAU / SUR LE DANUBE EN BASSE / HONGRIE”. — Az alaprajztól jobbra: „OU FUT RENFERMÉE UNE PARTIE DES / OFFICIERS FRANÇAIS FAITS PRISONNIERS / DE GUERRE PENDENT LES CAMPAGNES DE LA / RÉVOLUTION”.

Jelezve jobbra lent a kép alatt: „Fait par Coquereau Capitane de Grenad. a la 17eme Brigade de ligne.”

Tus, vízfesték, papír, 47,1 × 69 cm.

BTM, lt. sz.: 1451.

A műkedvelő katonáról egyéb adatunk nincsen. — A kép 1800 táján keletkezett.

IRODALOM: Kuzsinszky 113. — Szendrei—Szentiványi 316.

a) A pesti Újépület látképe madártávlatból (Goussard)

Címe a kép alatt: „VUE ET PERSPECTIVE / Du Bâtiment Neuf De Pest. En Basse Hongrie Sur la Rive Gauche Du Danube / Ou Fut Renfermée Une Partie Des Officiers Français Prisonniers De Guerre Lors Des Campagnes. / De 1793. 94. 95. Et 1796.”

Jelezve a kép alatt: „Fait Par Goussard L.^{ie} D'artillerie Attaché Au 4.me Bat.^{on} De la meuse Y D'etenu”.

Tus, vízfestmény, papiros, 51 × 73 cm.

MTKcs, lt. sz.: T. 2511.

A kép 1800 táján készülhetett, mesteréről, a műkedvelő tüzérhadnagyról semmi közelebbit nem tudunk. — Ugyancsak tőle még egy az Újépülettel kapcsolatos kép, egy alaprajz az MTKcs-ben. — A kép publikálatlan.

b) A pesti Újépület látképe madártávlatból (Goussard)

Címe a kép alatt: „VUE ET PERSPECTIVE / Du Batiment Neuf de Pest en Basse Hongrie ou Fut Remfermé / Une Partie des Officiers Francais.”

Jelezve a kép alatt: „Fait â Pest par Goussard Lt. D'Artillerie y Détenu / Décoré par Payen Adjutant Major des Chasseurs Franc.”

Tus, vízfestmény, papír, 51,8 × 72,6 cm.

BTM, lt. sz.: 15714.

A művészekről ennél a lapnál sem tudunk többet, Goussard előbbi lapjához hasonlóan a BTM-ben ennek is van párdarabja, egy alaprajz.

IRODALOM: Schoen, Buda 112. sz.

VI. FESTMÉNYEK, RAJZOK

146. Buda látképe keletről, császári követ fogadását ábrázoló képen — XXII. tábla

Felirata fent a képen: „Buda ode . . . [vsz. oder Ofen]”.

Vízfesték, fehér fedőfesték, gouache, papíron, legnagyobb magassága 17,7 cm, szélessége 59 cm.

BTM, lt. sz.: 28.199 (kiállítva a Vármúzeumban).

1600 körüli (?). — A lap erősen sérült, fehér papírlapra ragasztották.

IRODALOM: Jajczay J., Császári követ fogadása Budán a török idők alatt a Fővárosi Könyvtár egy vízfestményén. Kny. a Fővárosi Könyvtár évkönyve IV. kötetéből. Bp. 1934 (képpel). — Fekete LXXV. t. — Horler 99 (színes reprodukciója).

147. Buda és Pest látképe északról

Címe lent középen díszes keretben: „ABRIS DER STATT / OFEN VND PEST / IN VNGARN.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz bal oldalt táblán: „A. Das Königliche Schlos. B. Die Statt. C. Die Wasser, oder Juden Statt. D. Die Grosse Obere Vorstatt. E. Die Vndere Vorstatt. F. Die Kleine Vorstatt. G. Zollhaus. H. S. Gerhartsberg vnd Blockhaus. I. Warme Beder. K. Schiffbrücken. L. Die Statt PEST. M. Donaw Flus. N. Insel S. Andreas.”

Szépia, toll, papír, 15,9 × 29,7 cm.

BTM, lt. sz.: 5962.

XVII. századi.

IRODALOM: Majláth, katalógus 974. sz.

148. Buda és Pest látképe nyugatról (J. Ph. Hannenstein)

Címe fent a képen: „PROSPECT VON OFFEN”.

A kép megfelelő helyén: „PEST — PLOCKHAUS”.

Oldalszám jobbra fent: „8”. Későbbi írással, piros tintával: „B^d. N. N°. 8.”

Tus, vízfesték, papír, 19,7 × 49,5 cm.

Az egész újabb papírra kasírozva a következő, XIX. századi felirattal: „Ofen / im jahr 1684 unter der Herrschaft der Türken.” A kép alatt:

„Aufgenommen vom K. Ingenieur von Hannenstein für den Markgrafen / LUDWIG VON BADEN / Commandirender der Reiterci des Oesterreichischen Belagerungs-Heeres.”

BTM, lt. sz.: 821.

IRODALOM: Kuzsinszky 15. — Kremmer D., Budát ábrázoló XVII. századbeli kéziratok. *Archaeologiai Értesítő* XXXIII (1913) 421—423 (képpel). — Kremmer, német 119. — Horváth H., H. Heinrich Faust és a bécsi gobelinek. *Tanulmányok Budapest múltjából*. I. köt. Bp. 1932, 72. — Borbély 136, 140. — Schoen, Buda 7. sz.

149. Buda látképe keletről, Lotharingiai Károly diadalmenetét ábrázoló kép háttérében (H. H. Faust) — LXVI. tábla

Címe fent szószalagon, amelyet puttó tart: „BVDA”.

Ettől balra másik puttó szószalaggal: „VERI PRINCIPIS IMAGO / RENOVATA TRIVMPHTIVM AVORVM GLORIA / ET HEROICAE PROLIS EXEMPLAR / AETERNVM PROAVIS ET POSTERIS DECVS”.

A diadalkocsit körülvevő zászlókon látképek a következő feliratokkal: „MONGATZ — NEVHEVSEL — ALBEROYALLE — CANISE — ERLAV — SIGET — STRIGONIE — CASHAV”. — A kocsit allegorikus nőalakok veszik körül, nevük: „IVSTITIA — TEMPERAN — PRVDENTIA — EORTITVDO [!] — PIETAS — VIGILANTIA — EXPERIENTIA — VALOR — INTREPP — SOLERTIA — CONSTANTIA — SAPIENTIA”. — A diadalkapun két szobor: „INNOCENTIVS XI” és LEOPOLDVS IV⁸” felirattal. Az egész diadalkapu felirata: „CAROLO. QVINTO / SER.^{MO} LOTH. GIAE DVCI ET. / TVRCARVM IN HVNGARIA / TRIVMPHATORI PERPETVO / 1686.”

Jelezve jobbra lent az előtérben, ágyún: „H: HEIN: FAVST BIN 1694.”
Olajfestmény, vászon, 98,5 × 159 cm.

BTM, lt. sz. nélkül.

Kompozíciója azonos a bécsi Kunsthistorisches Museum egy lotharingiai gobelinjén láthatóval, amely a látképet tekintve a 90. sz. képet használta forrásul.

IRODALOM: Horváth H., H. Heinrich Faust és a bécsi gobelinek. *Tanulmányok Budapest múltjából*. I. köt. Bp. 1932, 61—75 (képpel). — Borbély 137, 141.

150. Buda és Pest látképe nyugatról, I. Lipót diadalmenetét ábrázoló lapon (J. Onghers) — LXIX. tábla

Fent a Szentháromság, jobbra és balra szentek csoportjai. A közepén épület „B. MARIAE de bona Pace” felirattal. Földgömbön „Ornat.”, könyveken: „Non re- / pugnat — Decet — Si in / alter / utro / & / Malo exce- / dere / quiam” szövegek, az elől térdeplő szerzetes szájánál: „Dignare me &c” felirat. I. Lipót Miksa Emánuellel túl a diadalszekéren, szájánál: „Tua est Domine Gloria atque Victoria. I. Paralip. 29.” szöveg. A kocsiba fogott, a szemlélő felé látható ló hátán takaró, ezen „Buda” felirat a város nyugati látképevel. A takarón fent „Fortalitia Turcis erepta.” szöveg, körül a sze-

gélyén felsorolás: „A. 1683 Strigonium: Barcan: 1684: Zolnock: Vaecia: Vicegrad: 1685. Casovia: Eperies: Nouae Arces: 1686. Buda: Quinq; Ecclae: 1687. Agria: Esseeck. 1688. Petro Varadin: Gradisca: Dubizzat: 1689. Sigethum: 1691. Magnum Varadinum: Canischa.” A kocsi hátsó kerekén: „Turcae coesi A. 1683. Ad Barcan: ad Marchfeldt. A. 1684. Ad Budam: Malkovitz: Eperies: et Leschoviam. A. 1685. Ad Arad: Ad Strigonium. A. 1686. Ad Segedin: Harsan: & Conad.” Az első keréken: „A.º 1687. Ad Mohaz. A.º 1688. Ad Triuentz. in Bosnia. A. 1689. Ad Potokin: Widin: & Nissam. A. 1691. Ad Salankament: ad Lippam. A. 1697 Ad Zentam.” A másik diadalkoesin a pápa alakja látszik.

Jelezve a bal alsó sarokban: „Joannes Onghers delineavit [második e betű fölé írva !] Pragae.”

Toll, szépia, tus, lavírozva, papiroson, 60,4×44 cm, a budai részlet 7×5,5 cm.

MTKcs, lt. sz.: 11176.

Jan Onghers mechelni születésű festő (1656–1735). Vö.: Thieme–Becker XXVI. 20. — A lap valószínűleg 1697-ben keletkezett.

IRODALOM: Budapest régen és most. Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Grafikai Osztályának XLVIII. kiállítása. Bp. 1923, 187. sz. — Cennerné Wilhelmb G., Magyarország történetének képeskönyve. Bp. 1962, 178–179 (képpel).

151. Buda és Pest látképe keletről az 1686. évi ostrom után

Címe fent a képen: „BUDE / Apres sa prise et embrasement / du 2me Septembr 1686. / Vue du costé de Pesth.”

A kép megfelelő helyén: „LE DANUBE”.

Toll, tus, pergamen, 28,5×40,5 cm.

BTM, lt. sz.: 326.

Beállítása a 102. sz. kompozícióéval rokon. — Kerete és a hátlapjára készült gouache tájkép a XVIII. századra datálja. — A következő, 152. sz. kép párdarabja.

IRODALOM: Kuzsinszky 14. — Kremmer D., Budát ábrázoló XVII. századbeli kéziratok. *Archaeologiai Értesítő* XXXIII(1913) 418–421 (képpel). — Horváth H., H. Heinrich Faust és a bécsi gobelinek. *Tanulmányok Budapest múltjából*. I. köt. Bp. 1932, 71, 74, képe: 64–65. o. között. — Borbély 136, 140

152. Buda és Pest nyugati ostromképe madártávlatból. 1686

Címe fent a képen: „BUDA / Città Capitale de l’Hongeria / Assediata et forzata d’assalto per l’Armada Tedesca. / Vista della parte d’Alba Regalr.”

A megfelelő helyen: „Bielke — Srinj — Roborisch — Budiani — Arco Dr: — Leibregiment. — Seibersdorf. — Steinau — Latour — Rummel — Haub — Kopp — Trautmansdorf — Sintzendorf — Hertzog Christian — Sallembourg — Furstenberg — Arco — Apremont — Beckh — Pacy — Pr: Louis — Soyer. — Savoye. — Stirheim — Dunneuald. — Gondola

— Keiserstein — Souches — Gondola — Lavergne — Truchses — Dingen
— Lottringen — Truchses — Röth — Neubourg — Cronsfeld — Neubourg
— Dourlach — Höhnstatt — Cronsfeld — Taff. — Metternich — Taff.
— Diepenthal — Neubourg — Palfi — Mansfeld — Sallmess — Palfi —
Croy — Staremburg — Caprara — Ottingen — Schultz — Pr: de Hall —
Furstengarde — Pr. Philipp — Benetesch — Parfous — Curland — Craus
— Cur Printz — Anhalt — Derfling — Leibgarde — Donau — Heisler —
— Latron. — Wetschiny — Kohary — Ste Croix — Picolomini — Saxe-
lauenburg — Magny — Tetuin — Spinola — Schafftemberg — Götz —
Veterany — Ttheaky — Houssars”.

Toll, tus, pergamenen, 29,3×41 cm.

BTM, lt. sz.: 16156.

Az előző, 151. sz. kép párdarabja, a méterből és a hasonló keret-
díszítésből következtetve.

IRODALOM: Horváth H., H. Heinrich Faust és a bécsi gobelinek. Tanulmányok
Budapest múltjából. I. köt. Bp. 1932, 71, 74. — Borbély 136, 141

153. Buda és Pest látképe északról

A városok déli látképével közös kartonra ragasztva és a képek közé
írott későbbi felírással: „BOEDA-PEST / J. Peeters del.”

Krétarajz, papír, 8,3×30,6 cm.

BTM, lt. sz.: 31.313.

A déli részlet leírását lásd a 111/e sz.-nál. — Publikálatlan.

154. Buda és Pest látképe keletről

Címe, szövege nincs.

Olajfestmény, vászon, 158×237 cm.

MTKcs, lt. sz.: 499 (kiállítva a BTM-ben).

A kép a XVIII. század elején keletkezett.

IRODALOM: A történelmi Képcsarnok műtárgyainak leíró lajstroma. Bp.
1907, 93-94. — Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagai. IV. Magyar
Történelmi Képcsarnok. Bp. 1915, 34. — Budapest II (1946) 89 (képe).

155. Buda és Pest látképe keletről

Címe, szövege nincs.

Toll, tus, szépia, lavírozva, papírosan, 47,5×162 cm.

MTKcs, lt. sz. nélkül (kiállítva a BTM-ben).

Az 1730-as években keletkezett.

IRODALOM: A Történelmi Képcsarnok műtárgyainak leíró lajstroma. Bp.
1907, 74.

156. Buda látképe Szt. Donát-oltárkép háttérében

Későbbi, téves felirata a kép alján: „SANCTUS DONATUS EP. ET MARTYR 1750”.

Olajfestmény, vászon, 195 × 95 cm.

BTM, lt. sz.: 15530.

1754–55 után készült.

IRODALOM: Jajczay 165—166. o., XXVI. t.

157. Buda és Óbuda térképe egyes óbudai épületek madártávlati látképével

Címe nincs.

A képen a megfelelő helyen: „Danubius — Danubius. — Pestinum. — Insula Leporum. — Kis Mária Czell. — Mons Calvariae. — ORIENS. — SEPTENTRIO. — OCCIDENS. — MERIDIES.”

Magyarázat a térképen látható betűkhöz jobb oldalt: „Explicatio Literarum. A. Arx & Fortalitium Budense. B. Civitas Aqvatica in radicibus Fortalitij penes Ripam Danubii sita. C. Caldaria seu Thermae, quae Caesareae vocantur. D. Claustum S. Clarae in Insula Lepor, ad cuius angulum, juxta Literas Ludovici Regis Meta prima inceptit. E. In Ripa Danubij, duo Lapides Metales, qui juxta easdem Literas Veterem Budam, a Villa S. Jacobi separabant. F. Villa S. Jacobi, nunc platea Civitatis Neistift, Jacob-Gassen vocata. G. Templum B. M. V. de Auxilio, in loco & ruderebus Ecclae S. Jacobi penes quam Metatio (juxta easdem Ludovicianas Literas) ad rotundum Lapidem, & inde ad Crepidinem Vallis decurrebat, recenter extractum. H. Crepido Vallis, in posterioribus Metalibus Anni 1524. angusta Vallis nominata, per quam Ductus Metalis inter Vineas ad Montem ascendeat. I. Castrum Reginale in Cujus Fossato erant duo Lapides Metales, Regiam seu Coronalem Veterem Budam, a Capitulari (quid nunc Zichiana est) Vetere Buda separantes. NB. Castrum idem, seu rudera ejus, nunc etiam Civitatem Budensem Neistift, a Vetere Buda Zichiana separat. K. Ripa Danubij, ad quam ex Fossato ejusdem Castrum Ductus Metalis inter Regiam & Capitularem Veterem Budam ibat. L. Dirutum Castrum in Insula Leporum, ubi Metatio, inter easdem, Regiam & Capitularem Veteres Budas terminabatur. M. Vet. Buda Regia s. Coronalis nunc Neistift vocata. N. Vetus Buda, olim Capitularis, nunc Zichiana. O. Civitas Rascianica Taban, infra Arcem sub radicibus Montis S. Gerhardi sita. P. Mons S. Gerhardi.”

Tus, vízfesték, papír, 36,9 × 52,4 cm.

BTM, lt. sz.: 4436.

Az 1760-as években keletkezett. — Publikálatlan.

**a) Buda és Óbuda térképe egyes óbudai épületek madártávlati lát-
képével**

Címe nincs.

A képen a megfelelő helyen: „Pestinum — Insula Leporum — Fortaliti-um Budense — Mons Calvariae — Kis Mária Czell — Oriens — Sep-
tentrion — Occidens — Meridies”.

Magyarázat a térképen látható betűkhöz jobb oldalt: „Explicatio Litterarum. A. Arx Regia in Fortaliti Budensi. B. Civitas Aqvatica in Radicibus Fortaliti juxta Ripam Danubij sita. C. Caldaria Seu Thermae Caesariae vocatae. D. Clastrum S. Clarae in Insula Lepor, ad cujus Angulum juxta Litteras Ludovici Regis Meta prima inceptit. E. In Ripa Danubij duo Lapides Metales, qui juxta easdem Litteras, Veterem Budam a Villa S. Jacobi separabant. F. Villa S. Jacobi, nunc platea Cittis Neüstift, Jacob Gassen vocata. G. Templum B. M. V. de Auxilio, in Loco, et Ruderibus Ecclae S. Jacobi, penes quam Metatio (juxta easdem Ludovicianas Litteras) ad rotundum Lapidem, et inde ad Crepidinem Vallis decurrebat, recenter exstructum. H. Crepido Vallis, in posterioribus Metalibus A.¹ 1524. angusta Vallis nominata, per quam ductus Metalis inter Vineas ad Montem ascende-
bat. I. Castrum Reginale, in cujus Fossato erant duo Lapides Metales, Ream, seu Coronalem Vet: Budam, a Captari (quae nunc Zichyana est) Vetere Buda separantes. NB. Castrum idem, seu Rudera ejus nunc etiam Cittem Budens. Neüstift a Vetere Buda Zichyana separat. K. Ripa Danubij, ad quam ex Fossato ejusdem Castrum, ductus Metalis inter Regiam, et Captarem V. Budam ibat. L. Dirutum Castrum in Insula Lepor, ubi Metatio inter easdem Ream, et Captarem Vet: Budam terminabatur. M. Vet: Buda Rea, seu Coronalis, nunc Neüstift vocata, et Colore flavo illuminata. N. Vet: Buda, olim Captaris, nunc Zichyana. O. Civitas Rascianica Taban, infra Arcem sub Radicibus Montis S. Gerhardi sita. P. Mons S. Gerhardi.”

Tus, vízfesték, papíroson, 34,7 × 51 cm.

BTM, lt. sz.: 17046.

Az 1760-as években keletkezett. — Kompozíciója azonos a 157. sz. képével. — Publikálatlan.

**158. Buda látképe Szt. Miklós-oltárkép háttérében (F. A. Maul-
bertsch)**

Címe, szövege nincs.

Olajfestmény, vászon.

Budai ferencesek temploma. 1770—71.

IRODALOM: Jajczay 169. o., XXVIII. t. 1. — Garas K., Ismeretlen Maulbertsch-oltárképek Magyarországon. Művészettörténeti Értesítő VI (1957) 125—126 (képpel). — Garas, K., Franz Anton Maulbertsch. Bp. 1960, 219. o., 250. sz., 220. kép.

159. Buda és Pest látképe Szentháromságot szentekkel ábrázoló oltárkép háttérében

Címe, szövege nincs.

A képen Szt. Rozália, Sz. Mária, Szt. Rókus és Szt. Sebestyén látható. Olajfestmény, vászon, 186 × 120 cm.

BTM, lt. sz : 1818

IRODALOM: Jajczay 159—162. o., XXIV. t.

160. Óbuda környékének térképe egyes épületek látképével (Felkis A.)

Címe jobbra lent kartuson: „Planum / Plagae inter V-Budam / et Hideg-Kuth contro- / versae, Ductumque / utriusque Partis re- / ferens assumptum / A^o. 1778”.

Jelezve a bal alsó sarokban a lépték alatt: „Designee par Antoine de Felkis.” (A cím elhelyezésére szolgáló rész, nyilván egy rézmetszet után, a következő szignatúrát viseli: „gemahlt von Nord: Grund. — gestochen v. Joh: Balzer.”)

A képen sok felirat, a bal felső sarokban „Explicatio Literarum et Numerorum”, a jobb felső sarokban égtájjelző. A kép megfelelő helyén, ahol egyes épületek láthatók, a következő szöveg: „Possessio Hideg-Kuth — Capella — Vestigia Ruderorum Albae Ecclesiae”.

Vízfestmény, papír, 54 × 75,3 cm.

Országos Levéltár, Kamarai levéltár. Neoregistrata acta Fasc. 1853. Nr. 27.

IRODALOM: Berlász J., Vestigia ruderum Albae Ecclesiae. Budapest Régiségei. XVIII. köt. Bp. 1958, 601—607 (képpel).

161. Buda látképe Magyarország térképének keretdíszítésén (Spaits I.)

Az egész kép címe a jobb alsó sarokban táblán: „TABVLA. / DISTRICTVS. STV / DIORVM. ET. SCHO- / LARVM. NATIONALIVM / PER / REGNVN HVNGARIAE. ET / PROVINCIAS EIDEM ADNEXAS. INDICANS”.

Ajánlás a bal felső sarokban táblán: „IMMORTALI / MEMORIAE / AVGVSTAE / MARIAE THERESIAE / ERECTVM. / HONORIBVS / IOSEPHI II. AVGVSTI / DICATVM / PIETATIS HVNGARAE / MONV- / MENTVM. / MDCCLXXXIII.”

Jelezve a jobb alsó sarokban, a cím végén: „OPERA. / STEPHANI SPAITS AA. LL. / ET PHILOSO. DOCT. IN REGIA / VNIVERSIT. PROFESS. PVB. OR. / MDCCLXXX.”

Az északról felvett budai képen fent: „Buda.”

Fent Mária Terézia arcképe, körül Budán kívül a következő városok látképei: „Javarinvm. — M. Varadinvm — Zagrabia — Posonium — Tirnavia. — Cassovia — Neosolium — Q. Ecclesiae — Vngvár”.

Tus, vízfesték, papír, az egész $86,5 \times 101,5$ cm, a részlet $7,7 \times 11,4$ cm.

Országos Széchényi Könyvtár, Térképtár, lt. sz.: Ta 1207.

Publikálatlan.

VII. HITELESNEK NEM TEKINTHETŐ KÉPEK

162. Buda állítólagos látképe Feltámadást ábrázoló táblaképen

Olajfestmény, fa, 126,5 × 81 cm.

Kassa (Košice), Székesegyház, főoltár.

Az 1474—77 között keletkezett képen a háttérben látható vár, amely Jeruzsálemre utal, nem mutat egyéni jellegzetességeket. A középkorban szokásos sematikus módon nem egy várost akar ábrázolni, hanem „a” város fogalmának képszerű megjelenítése. Fekvése nem felel meg Budáénak. Ezért a vár hiteles, topográfiai forrásként felhasználható képeinek sorában nincs helye.

IRODALOM: Genthon I., Buda legrégebbi ábrázolása. Budapest I (1945) 3—5 (képpel). — Radocsay D., A középkori Magyarország táblaképei. Bp. 1955, 344 (nem említi, hogy Buda lenne).

163. Állítólagos budai részlet Graduale miniatúráján

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának CLMae 424 jelzetű kódexe 132 f. képen (14,4 × 16,4 cm) Kardos Tibor szerint budai részlet látható, érvelése azonban nem meggyőző. A kódex 1480—1485 körül keletkezett.

IRODALOM: Kardos T., A magyarországi humanizmus kora. Bp. 1955, 407. — Berkovits I., Egy korvina miniatúra. Művészettörténeti Értesítő VIII (1959) 251. — Uő.: Acta Historiae Artium VII (1960) 80.

164. Buda állítólagos látképe misekönyv kánonlapjának háttérben

Illuminált fametszet, 26 × 17,5 cm.

Perényi Ferenc Esztergomi Missaléja kánonlapján, amelyet Pap János budai könyvtáros költségén Johannes Emericus de Spira velencei nyomdájában nyomtattak pergamenre, 1498-ban.

Győr, Szemináriumi könyvtár.

A papírra nyomott példányokban található eredeti fametszet olasz várost ábrázol, ezt a Perényi-féle példányban teljesen átfestették. A másik, pergamenre nyomtatott példányon, Várady Péterén, a Széchényi Könyv-

tárban a háttér egészen más. A háttérben látszó városra nézve itt is a 162. sz. kompozíciónál mondottak érvényesek. A Perényi-féle példány Hoffmann Edit szerint 1522-ben készült el. Pontos leírása: Hubay I., *Missalia Hungarica*. Bp. 1938, 44—45.

IRODALOM: Gerevich T., *A régi magyar művészet európai helyzete*. Kny. a *Minerva* 1924. évfolyamából. 20—21 (Buda). — Horváth II., *A hajdani királyi vár*. *Műgyűjtő* (1927) 94 (Buda). — Hoffmann E., *Régi magyar bibliofilek*. Bp. 1929, 188 („emlékeztet is Budára, noha talán mégsem az”). — Horváth H., *Buda a középkorban*. *Magyar Művészet* VIII (1932) 289, színes reprodukciója 288—289. o. között (Buda). — Jajczay 157 (Buda). — Hubay I., *Missalia Hungarica*. Bp. 1938, 27 („Budára emlékeztető városkép”). — Horler 114 (nem Buda).

165. Buda sematikus ábrázolása a mohácsi vészről szóló röplap címlapján

Felirata a kép felett: „Ofen”.

Fametszet, 4,5 × 5,9 cm.

Megjelent: *SEnsuyuet les faitz du chien in- / saciable du sang chretien, ql se / nôme Lempereur de Turquie. / ... Nouuellemēt translate Dallemāt / en francoys*. [Kolofón:] *Finis. Lan. M. D. XXVI. Címlapján.*

Ballagi (314, 316. sz.) két eltérő kiadását írja le ugyanabból az évből „Buda vára fametszetű képével”.

A kép tipikus példája a veduta fejlődéstörténete azon fázisának, amikor a középkori utalásszerű, tipikus városképet a név feltüntetésével vonatkoztatják egy meghatározott városra, anélkül, hogy annak egyéni vonásait ábrázolni akarnák. Az irodalom ugyan nem tartja általában hiteles képnek, mégis fel kell vennünk, mert felirata esetleg tévedésre adhat okot.

IRODALOM: Apponyi 1656. sz. (nem tartja Budának).

166. Buda állítólagos részlete török kegyetlenkedéssel

A képnek címe nincs.

Fametszet, 11,9 × 10,6 cm.

Megjelent: *Hernach volgt des Blüt / hundts, der sych nennedt ein Türckischen / Keiser, gethaten. . . [Kolofón:] Ausgangen den XXX. tag des / Monats Septembris. [1526] címlapján, és Vier warhafftige Missi- / ue. . . Auss dem Latein inns Teutsch / gebracht. / ANNO / M. D. XLII. Címlapjának hátsó oldalán.*

A városkép sematikus, nem tüntet fel egyéni vonásokat, különféle események illusztrálására használták fel.

IRODALOM: Szabó K.—Hellebrant Á., *Régi magyar könyvtár*. Bp. 1896, III. köt. 341. sz. („a Buda várába benyomult törökök öldöklését ábrázolja”). — Apponyi 290. sz. („brennende Stadt”). — Ballagi 300. sz. („Buda lenne!”), 524. sz. („égő város”). — *Művelődéstörténet* III. 15 (képe, „Török kegyetlenkedés Buda elfoglalásánál”), 633 („A kép Buda 1541-ben történt elfoglalásának utcai jeleneteit ábrázolja, ha nem is feltétlen hűséggel, de nagy valóságérzettel”).

167. Buda sematikus látképe a Duna ausztriai és felső-magyarországi szakaszának térképén (A. Veneziano)

Az egész kép címe a kép alatt: „VERISSIMO RETRATTO DELLI SITI ET LVOGHI DELLE PARTE D AVSTRIA, ET / VNGARIA, CONLI NOMI DELLI FIVMI, PONTI, CITTA. ET CASTELLE, DOVE / NEL ANNO. MDXXXII. DEL MESE DI SEPTEMBRE, SE TROVAVA LO / INVITTISSIMO CARLO. V. IMPERATORE DE CHRISTIANI, COL / SER.^{MO} FERDINANDO SVO FRATELLO RE DE ROMANI, ET LO ILL^{MO}, ET / R^{MO} HYPPOI ITO [!] CAR^{LE}. DE MEDICI, LEGATO DELLA SEDE APLICA / CON. C $\frac{M}{XX}$. FANTI ET. $\frac{M}{XXV}$. CAVALLI CHRISTIANI, ELETTISSIMI / ARMATI PER ANDARE A. DAR LA BATTAGLIA .A. SOLYMANO / RE DE TVRCHI, IL QVALE PARTITO DA CONSTANTINOPOLI, ET / DALLI REGNI SVI CON INNVNERABILE EXERCITO DA PIEDE, ET DA / CAVALLO ERA VENVTTO AD ASSALTARE CHRISTIANI, PER PILGLIARE / L ALEMANIA. E. OCVPARE. LA SEDIA. INPERIALE. ET. CHRISTIANITA.”

A térképen sok szöveg, a megfelelő helyen: „BVDA”.

Jelezve a kép jobb alsó sarkában: „1532 / A. V. / Ant. Sal. exc.” A felirat alatt: „CON GRATIA. ET. PRIVILEGYO.”

Rézmetset, két lemeztől nyomtatva, a kép 26,4 × 34,3 cm, a felirat 8,4 × 20,7 cm.

Egyetlen ismert példány: App. m. 554.

Tornyos, bástyás, tipikusan középkori sematikus városábrázolás. — Agostino Veneziano, másképp Agostino dei Musi rézmetsző 1490 körül született Velencében, utolsó datált művei 1536-ból valók. Vö.: Thieme—Becker XXV. 292. — Antonio Salamanca rézmetsző és műkereskedő Rómában (1500 körül — 1526). Vö.: Thieme—Becker XXIX. 334.

IRODALOM: Nagler, Lexikon XI. 166. o., 108. sz. („Heinecke spricht auch von einem Abdrucke mit Dedikation von Sebastian de Valentinis an Marquis Sforza Pallavicini 1559”).

168. A budai vár képzeleti látképe

Szövege, felirata nincs.

Fametszet, 4,7 × 4,7 cm.

Megjelent: MAPPA EVROPAE, Eygentlich / fürgebildet, aussgelegt vnd beschriebenn. . . durch Sebastianum / Munsterum antag geben. Hiányos példány, de a címből következtetve 1536-ban jelent meg. Vö.: Hantzsch, V., Sebastian Münster. Leipzig 1898, 39 (Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, Band XVIII. No. III). A kép a könyv E/III levelén található.

A könyv egyetlen ismert, csonka példánya: BTM, lt. sz.: 5242.

A látkép teljesen sematikus.

IRODALOM: Ballagi 448. sz.

169. A Császár-fürdő képzeleti látképe

Szövege, felirata nincs.

Fametszet, 4,7 × 4,7 cm.

Megjelenésére vonatkozólag lásd az előző kompozíciónál mondottakat.

A könyv egyetlen ismert, csonka példánya: BTM, lt. sz.: 5242.

A látkép teljesen sematikus.

IRODALOM: Ballagi 448. sz.

170. Buda sematikus látképe röplap címlapján

Címe, szövege nincs.

Fametszet, 9,1 × 11,8 cm.

Megjelent: Warhafftige Anzeygüg / wie es im Leger vor / Ofen ergangen ist. / 1541. Címlapján.

Tipikus középkori várabrázolás, csatajelenet háttérben hegyen várral.

IRODALOM: Bubics 8. sz. (Buda). — Apponyi 1717. sz. (nem Buda látképeként említi). — Hubay 180. sz. (ua.).

171. Buda és Pest sematikus látképe tűzesővel — VIII. tábla

A kép megfelelő helyén: „PEST — OFEN”.

Színezett fametszet, kb. 16,5 × 24,5 cm.

Megjelent röplapon, címe: „Newe zeyttung auss Hungeren von Ofen vnnd Pesst.” A kéthasábos szöveg alatt impresszum: „Zu Nürmberg, bey Georg Hacken, Illuministen beyrn Sonnenbad.”

Egyetlen ismert példány: Szabó Ervin Könyvtár, lt. sz.: Bq 0941/370.

A sematikus kép a szöveg szerint 1577-ben történt eseményt „ábrázol”. A lapnak három változatát említik: Ballagi 768. sz.; Hellmann, G., Die Meteorologie in den deutschen Flugschriften und Flugblättern des XVI. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte der Meteorologie. Berlin 1921 (Aus den Abhandlungen der preuss. Akademie der Wissenschaften. 75).

IRODALOM: Jajczay J., A megszentelt Pest-Buda. Bp. [1938] 11 (képpel).

172. Illusztráció Buda 1526. évi elfoglalásáról szóló szöveghez

Szövege nincs.

Fametszet, 11 × 14,3 cm.

Megjelent: MILITARIS ORDINIS / IOHANNITA- / RVM . . . Historia Noua, . . . Authore HENRICO / PANTALEONE Physico Basiliensi, et Caesarij / Palatij Comite. / Cum S. Caes. Maiest. priuilegio ad / sexennium. / Basileae, Anno M. D. LXXXI. 204. o.

A könyv reálisnak szánt látképeit feliratokkal különböztették meg azoktól, amelyek csak a szöveg illusztrációiul készültek, mint ez a kép is. Folyóparti várost ábrázol.

IRODALOM: Ballagi 788. sz. („Budáról tisztán képzelet-alkotta két nagy fametszvényt közöl”).

173. Illusztráció Buda 1542. évi elfoglalásáról szóló szöveghez

Címe nincs.

Fametszet, 10,3×14,2 cm.

Megjelent: MILITARIS ORDINIS / IOHANNITA- / RVM . . . Historia Noua, . . . Authore HENRICO / PANTALEONE Physico Basiliensi, et Caesarij / Palatij Comite. / Cum S. Caes. Maiest. priuilegio ad / sexennium. / Basileae, Anno M. D. LXXXI. 286. o.

A könyv reálisnak szánt látképeit feliratokkal különböztették meg azoktól, amelyeknek rendeltetése csak a szöveg illusztrálása volt. Ez a kép is az utóbbi csoportba tartozik, folyómenti várost ábrázol.

IRODALOM: Ballagi 788. sz. („Budáról tisztán képzelet-alkotta két nagy fametszvényt közöl”).

174. Buda és Pest sematikus látképe II. Rudolfot dicsőítő lapon

Az ajánlás szövege a kép felett és alatt szószalagon: „SACRATISS: ET AVG: VSTISS: ROM: IMP: RVDOLPHO II PRĪ PRĪAE — G: Pontano à Braitenberg Praep: Prag: humill^r dicat.” Középen a király lovas alakját kitárt karokkal üdvözli a magyar címerrel felismerhetővé tett nőalak, amelyet török tart pórázon. A képben több felirat, a megfelelő helyen: „Pesthum — Buda”.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez 19,2×21,5 cm, a részlet kb. 2,5×4 cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyolcsoros latin nyelvű szövegét a képpel közös keret foglalja össze. Végén impresszum: „PRAGAE, TYPIS GEORGII NIGRINI. / ANNO DOMINI: M. D. XDIV.”

Egyetlen ismert példány: MTKcs, lt. sz.: 9372.

A látkép teljesen sematikus. — Publikálatlan

175. Buda és Pest sematikus látképe Felső-Magyarország térképén (A. Mair)

A képnek címe nincs.

A térképen sok szöveg, a megfelelő helyen: „Pest. — Buda. / Ofen. — S. Gerhardus perg. — Donaw flus. — Alt ofen.”

Dedikáció és szignatúra a bal alsó sarokban feliratos táblán: „Perilustri & Generoso Domino D. / Philippo Juniori Fuggero Baroni / in Kirchp.

et Weissenhorn, Alexander / Mair Augustanus scalptor se humili- / ter commendat, Anno MDXCVI."

Rézkaré és rézmetszet, körülvágott, a képmező $22,2 \times 34,6$ cm, a részlet kb. $4,5 \times 9$ cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyomtatott címe: „Haduan, sampt derselben Revier, wie solche von der Königliche Würdin, Ertzhertzog Maximiliano, etc. auff den 16. Augusti belägert, beschossen, / vnd endlich mit stürmender Hand, den 3. Septembris, in disem 1596. Jar, erobert worden." Alatta nyomtatott történeti szöveg és betűjelmagyarázat. A városok mellé írott „Z” betűre vonatkozó része: „Z. Ofen vnd Pest 1541. den 15. Septemb. verlassn."

MTKcs, BTM.

A részlet a térképeken szokásos sematikus városábrázolás, de a városok fekvése némileg emlékeztet a valóságos helyzetre. Rokon a 239. sz.-nál közölt Zündt-féle térkép megfelelő részletével. Hitelesnek azonban ennek ellenére sem mondható. — Alexander Mair augsburgi rajzoló, rézmetsző és fametszőről 1600 és 1616 között vannak adataink. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 461. Fugger Györgynek ajánlott erdélyi térképét ugyanabból az évből lásd: Apponyi 1928. sz.-nál.

IRODALOM: Drugulin 957. sz. — Lanfranchi 21. sz. — Kremmer, német 110. — Layer 26 (téves megjelenési hellyel).

176. Pest képe a Duna környékét feltüntető térképen

A képnek címe nincs.

A térképen sok szöveg, a megfelelő helyen: „PESTH”.

Rézkaré, a képmező $18,3 \times 28$ cm, a részlet kb. $2,3 \times 5$ cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyomtatott címe: „Aigentliche Contrafactur vnd Abriss, wie sich das Christliche Kriegssvolek dess negst verschieenenen 1597. Jars, / bey Waitzen im Ober Vngarn ins Feldt gelegt, . . .” A cím folytatásaképpen nyolcsoros történeti szöveg s az egész képen látható betűk és számok magyarázata.

MTKcs, váci múzeum.

Pest képe sematikus.

IRODALOM: Drugulin 985. sz. — Tragor I., Vác vára és képei. Vác 1906, 17. sz. (képpel).

177. Buda Szt. Gellértet ábrázoló kép háttérében (G. Porro)

Címe a kép alatt díszes keretben: „SANCTVS GERARDVS SAGRE-DVS / PATRITIVS VENETVS / Canadensis Episcopus ac Hungarorum / Prothomartyr Apostolus passus est. / Anno Domini / 1047. / VIII. Calendas / Octob.”

A képen fent: „PATRONA HVNGARIAE”, a látkép felett: „PEST”, a vértanúság-jelenet felett: „Hic Sanctus Martyr omnium primus sabbatum diem in Dei / genitricis honorem sacrū instituit.”

Jelezve a képen lent: „Poro Fecit.”

Rézmetset, 15,9 × 11,2 cm.

Megjelent: VITA / DEL GLORIOSO / SANTO / GERARDO...
DESCRITTA DA GUIDO CASONI. / In Venetia appresso Domenico Nico-
lini. 1598. Az A o. előtt.

A látkép sematikus. — Girolamo Porro 1574 és 1604 között tevékeny
velencei rézkarcoló, rézmetsző és fametsző. Vö.: Thieme—Becker XXVII.
275.

IRODALOM: Apponyi 619. sz. — Bullagi 1019. sz. — Drescher P., A rézmet-
szettel díszített könyv. A Magyar Bibliophil Társaság nyolcadik kiállítása. Bp. 1937,
145. sz.

178. Buda ostroma. 1598 (G. Franco)

Címe a kép alatt: „LA CITTA DI BVDA ET FORTEZZA DI PESTO
IN HVNGARIA / assediata dal esercito Imperial 1598.”

A kép megfelelő helyén: „BVDA. — DANVBIO F. — PEST. — Cas-
tello — Giardini — S. Paolo — S. Ghotardo — Vrsiget — Isola Cepelia —
Ser.^o Ar.^{ca} Matia — I11.^{mo} baron Svarcebergh — Sig.^r Palfi”.

Jelezve a cím alatt a jobb sarokban: „Franco fecit”.

Rézkaré és rézmetszet, 13,5 × 20,4 cm.

MPKcs, BTM.

A látkép nem valószerű. — Giacomo Franco (1550—1620) velencei
rézmetsző és kiadó. Vö.: Thieme—Becker XII. 365—366. — Csataképei
különféle összeállítású kötetekben jelentek meg, ezt a lapot azonban kötet-
ben nem találtuk meg. — Talán erre vonatkozik, vagy esetleg egy varián-
sára Bachmann (328. o.) megjegyzése.

IRODALOM: Kremmer, olasz 250—251. — Layer 20.

a) Buda ostroma. 1602

Címe a bal felső sarokban táblán: „LA FELICISSIMA ESPV / GNA-
TIONE DI BVDA / CITTA REGIA / Nell Hūgaria / Fatta dall essercito
Imperiale / 1 anno 1602 Adi Ottobre.”

A megfelelő helyen magyarázat: „BVDA — PEST — DANVBIO
FIVME — ISOLA CEPELIA — CASTELLO — Borgo — S Paolo — Monte
di S. Gherardo — Vrsiget — Imperiali — Cauallaria Todesca — Cauallaria
Ongara — Valona Cauallaria — Fantaria Vallona — Fantaria Boema —
II Ser.^{mo} Arciduca Mattias — IL Sig.^r Rosburn. — IL Sig.^r Colonitz”.

Jelezve a cím alatt: „Giacomo Franco Forma”.

Rézkaré és rézmetszet, 31 × 39,7 cm.

App. m.

A látkép a 178. sz. kompozíció átdolgozása. — Francóra vonatkozólag
lásd a 178. képnél mondottakat. A szignatúra ilyen formája a műhelyéből
kikerült munkákat szokta elárulni. — A lap, az optimista címből követ-
keztetve, még a sikertelen ostrom folyamán keletkezhetett.

IRODALOM: Drugulin 1092. sz. — Bibliofil 46. sz.

b) Buda ostroma. 1684

Címe a kép alatt: „LA CITTA DI BVDA. ET FORTEZZA DI PESTE. IN HVNGARIA.”

A kép megfelelő helyén magyarázószövegek: „PEST — DANVBIO F — BVDA — Vrsiget — isola capelia — S gorardo — il g' heister — co starimbergh — Ser° d' lorena — S. paolo”.

Fametszet, 13,8×20,8 cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyomtatott címe: „VERISSIMA E DISTINTA / RELATIONE / dell Acquisto, della Fortezza / DI PEST, / Sotto il Primo Luglio 1684. / DELL' ARMI CESAREE / SOTTO IL COMANDO DEL SERENISSIMO DVCA CARLO DI LORENA / CON L' ASSE-DIO DI BVDA. / Contro gl' Ottomani.” A cím alatt kéthasábos történeti leírás, a végén impresszum: „IN VENETIA, Per il Prodecimo, M. DC. LXXXIII. Con Licenza de' Superiori.”

Egyetlen ismert példány: BTM, lt. sz.: 28217.

A 178. sz. kompozíció fordított állású másolata.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 83. sz.

c) Buda ostroma. 1684

Címe nincs.

A képen látható betűkhöz magyarázat a kép alatt: „A. Il Forte di Pest B. Il Forte Castello di S. Gerardo C. Città Nuoua [N betű fordítva!] di Buda D. Città Vecchia di Buda E. Tempio di S. Paolo F. Isola di S. Andrea su'l Danubio G. Cauallaria Imperiale H. Aschaby Castello”.

Rézkarc, 15,2×21,2 cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyomtatott címe: „VERA E DISTINTA RELAZIONE / Di quanto è seguito trà l' Armi Cesaree, / e le Ottomane, li 7. Luglio 1684. / . . . In Modona, & in Bologna per l'Erede di Vittorio Benacci. 1684. / Con Licenza de' Superiori. 2. o. mellett.

A 178. sz. kompozíció változata fordított állásban.

IRODALOM: Apponyi 1170. sz. — Kelényi, ábrázolások 7. sz.

179. Török portyázás a Dunántúlon. 1592. A térképen Buda és Pest sematikus látképével

Címe a kép alatt: „Wie die Türcken vermeynen Ziseck durch Ergebung einzunemen, aber vbel empfangen, worden, doch gleich wol Im abzug einen harten streiff auff die Christen thun vnd viel menschen vnd vech Nach Valpon mit hinwech führen im Juli 92.”

A térképen sok felirat, a megfelelő helyen: „Offen — Pesth”.

Rézkarc, az egész lemez 23×28,7 cm, a részlet kb. 4×5 cm.

Megjelent: Jacobi Franci Historia decennalis. / . . . In Verlegung Paul Brachfeld. Anno 099 [1599]. 214—215. o. között.

A látkép sematikus. — Publikálatlan.

180. Hajdúk 1599. évi győzelme. A térképen Buda és Pest sematikus látképe (J. Sibmacher)

Címe a képen fent balra szószalagon: „EIN HERRLICHER SIG, IN WELCHEM 1258. FREYHEYDVCKEN, 5000. TVVRCKEN / erlegt, vnd vber die 100 Schiff mit Prouiant. Gelt, vnd andern wahren beladen, den 21. Junij. / in dem 1599. Jahr, bey Tolna, 20 Meil vnter Ofen eröbert haben etc.”

A képen sok felirat, a megfelelő helyen: „Pest. — OFEN. — Schlos. — S. Gerhartsberg. — Theten. — Czepla.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez $26,6 \times 33,5$ cm, a részlet kb. 5×7 cm.

MTKcs, BTM.

A nyugati látkép sematikus, bizonyos reális elemekkel. — Johann Sibmacher műve: A CHRONOLOGIA / Oder / Historische beschrei- / bung . . . durch / Hieronymum Ortelium Augustanum. / . . . Nürnberg. / Gedruckt bey Valentin Fuhrmann / Inn verlegung Johann Sibmachers. MDII című műben megjelent „ABRIS DER VICTORIEN VND BEVD. SO DIE FREYHAIDVCKEN. BEI TOLNA ERLANGT V ERÖBERT HABEN. ANO. 1599. den 22 Junij” című Sibmacher-lap ennek kicsinyített másolata. (Az Orteliusban megjelent lapot lásd: Drugulin 1021. sz.; Rózsa Gy., Régi magyar csataképek. Bp. 1959, 9. o., XXIV. t.) — Sibmacherre vonatkozólag lásd az 5. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Andresen 69. sz. — A magyar Történelmi Képesarnok emlékkiállításának katalógusa. Bp. 1959, 13. — Cennerné Wilhelmb G., Magyarország történetének képeskönyve. Bp. 1962, 111 (képpel).

181. Adonyi csata Csepel sematikus látképével. 1603 (W. P. Zimmermann)

Címe nincs.

A kép megfelelő helyén: „cepel”.

Oldalszám a kép bal felső sarkában: „7”.

Rézkarc, $15,7 \times 25,8$ cm.

Megjelent: *Εκλογογραφία* / Anderer Theil / . . . Durch / Wilhelm Peter Zimmermann, Burgern in Aug- / spurg zusammen geordnet . . . 1607. [Impressum:] Gedruckt zu Augspurg, bey Christoff Mang. In verlegung Willhelm Peter Zimmer - / manns Illuministen, vnd Burgers in Augspurg. 1607. 7. táblájaként.

A képen látható betűkhöz nyomtatott magyarázat a mű B/II levelén: „Die Christen schlagen 10. tausend Türcken in der Adoner Insul. Erklärung dess Abriss diser 7. Figur. A Die Insul Adon. B Thonaw fluss. C Der Türcken Geschütz. D Die Christen, so die Türcken in flucht schlagen. E Der Türcken flucht.”

A látkép teljesen valószerűtlen. — W. P. Zimmermann műve; lásd a 8. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Lanfranchi 20. sz. — Kuzsinszky 34. — Kremmer, német 180 (képpel). — Cennerné 200.

182. Vallonok kegyetlenkedése, háttérben Buda képzeleti képe

Címe a kép felett, nyomtatva: „Die Meyneydigen Wallonen von Ofen, richten / einen Jungen schändlich hin.”

Fametszet, 6,8 × 11,8 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 590.

A látkép teljesen valószerűtlen, nem hasonlít Budára. — A lap könyv-illusztráció lehet, mert hátán nyomtatott német nyelvű szöveg olvasható.

IRODALOM: Majláth, katalógus 848/1. sz. (szerinte megjelent: Latomi, Relationis historicae . . . c. művében, pontosabban meg nem határozott évben; a számunkra hozzáférhető példányokban azonban nem találtuk meg). — Lanfranconi 6. (ua.). — Layer 33. — Kelényi, ábrázolások 237. sz.

183. Csatajelenet háttérben Buda képzeleti látképével

Nyomtatott címe a kép felett: „Die Husárn von Comorra hawen des Anatolij Bassa / Bruders Sohn nider.”

Fametszet, 6,7 × 11,8 cm.

MTKcs, BTM.

A háttérben látható vár nem hasonlít Budához. — A lap a hátára nyomtatott német nyelvű szövegből következtetve valószínűleg könyvillusztráció lehetett.

IRODALOM: Majláth, katalógus 848/2. sz. (szerinte megjelent: Latomi, Relationis historicae . . . c. művében, pontosabban meg nem határozott évben; a számunkra hozzáférhető példányokban azonban nem találtuk meg). — Lanfranconi 7 (ua.).

184. Csatajelenet háttérben Buda látképével

Nyomtatott címe a kép felett: „Scharmützel zwischen Türcken vnd Christen, darin / der Bassa von Offen den Kopff verleurt.”

Fametszet, 8,6 × 11,7 cm.

MTKcs, BTM.

A háttérben látható vár nem hasonlít Budához. — A lap a hátára nyomtatott német nyelvű szövegből következtetve könyvillusztráció lehetett.

IRODALOM: Majláth, katalógus 848/3. sz. (szerinte megjelent: Latomi, Relationis historicae . . . c. művében, pontosabban meg nem határozott évben; a számunkra hozzáférhető példányokban azonban nem találtuk meg). — Lanfranconi 7 (ua.).

185. Buda és Pest sematikus látképe Magyarország térképén (J. Doetechum)

Címe a kép felett: „NOVA ET RECENS EMENDATA TOTIUS REGNI UNGARIAE UNA CUM ADIACENTIBUS ET FINITIMIS REGIONIBUS DELINEATIO. 1596.”

A képen sok szöveg, a megfelelő helyen: „Alt Offen / Capta à Turcis / / 2 Septemb: / 1541 / — BVDA / Offen — Pesth — Galaz — S. Marti — S. Paul — Potentiana — Theben — Czepel — Mons S. Gerhardi”.

Jelezve jobbra lent kartusban: „Vera delineatio accurataqꝫ Tabula totius / Regni Ungarici Regionumqꝫ ei adjacentiū / ascriptis praecipui nominis urbibus / tempore quo à Turcis capta sunt / Joannes à Duetchum Jun: fecit / Corn: Nicol: excud.” Felette: „t' Amsterdam gedruckt by Dauit de meyne inde werrelt cart”.

Rézmetszet, körülvágott, az egész képmező $31,9 \times 42,9$ cm, a részlet kb. 4×6 cm.

Megjelent: DE / Chronycke. / van Hungariē / . . . beschreuen door / Hieronimum Ortelium Augustanum / ende nu vertaelt door. / PETRUM NEANDRUM. [Első N fordítva!] V. M. / 't Amsterdam, by Jan Evertsen Cloppenburch. An.^o 1619. 1. o. előtt.

A kisméretű látkép sematikus. Zündt 239. sz.-nál közölt térképe alapján készült. — Joannes Doetechum holland rézmetsző és kiadó (megh. 1630). Vö.: Thieme—Becker IX. 378.

IRODALOM: Apponyi 747. sz.

186. Csatajelenet Buda és Pest alatt (M. Merian)

Címe és szövege nincs.

Rézmetszet, $10,5 \times 14,5$ cm.

Megjelent: Historischer / Chroniken / Achter, vnd Römischer / Monarchey / Fünffter Theil: / . . . Mit Geschichtmässigen Kupffer- / stücken geziert vnd verlegt / Durch / Matthaicum Merian. / Franckfurt. Anno 1634. 7. o.

A könyv többi kiadása 1642-ben, 1657-ben, 1674-ben és 1710-ben jelent meg. A XVIII. században Philipp Heinrich Hutter ugyancsak Frankfurtban adta ki 1743-ban, 1745-ben és 1759-ben. A kép változatlanul jelent meg végig, de később, a fólióformátumú kiadásokban az 1056. oldalon. A könyv története egyébként: Bachmann 26, 41.

BTM.

A topográfiai szempontból teljesen használhatatlan kép id. Matthaicus Merian műve. Lásd a 11. sz. kompozíciónál mondottakat. — Publikálatlan.

187. Buda állítólagos látképe címképen

Szövege nincs.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező $12,2 \times 6,6$ cm.

Megjelent: Des / Scharffsichtigen / Kayzers-Adlers / Das ist: / Unpartheyisch-vorgestellte / Kayserl. Kriegs-Handlungen / . . . Anno 1683. Címlap mellett.

A csatajelenet háttéréül szolgáló város nem emlékeztet Budára.

IRODALOM: Layer 91 („Budavára ostroma”). — Tanulmányok Budapest múltjából. V. köt. Bp. 1936, 64—65. o. között (képe).

188. Pest állítólagos látképe címképen

Szövege nincs.

Fametszet, 7,1 × 10,8 cm.

Megjelent: VERA, E DISTINTA / RELATIONE / .../... IN VENETIA, Presso Zuanne Cagnolini 1684. / E di nuouo in NAPOLI, Per il Paci. / Con licenza de' Superiori. Címlap mellett.

A látkép nem valószerű.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 93. sz. („Budapest látóképével”). — Apponyi 2206. sz. (nem mint látképet közli). — Kelényi, ábrázolások 61. sz. (Pest).

189. Buda állítólagos látképe csatajelenet háttérében

Címe, szövege nincs.

Fametszet, 6,3 × 11,1 cm.

Megjelent: Gewisse und warhafftige / Zeitung, / Was sich von Anfang der Belagerung her vor der uhralten ge- / wesenen Ungarischen Könighen Haupt- und Residentz- / Stadt Ofen, so wol in Schlachten, Scharmützel und / Stürmen zugetragen, und wie gewiss berichtet / wird, dass nunmehr diese Stadt durch ei- / nen General-Sturm an den Hertzog / von Lothringen übergangen. / ... Gedruckt zu Prage im 1684 stem Jahre.

A látkép nem reális.

IRODALOM: Apponyi 1152. sz. (nem mint Budát említi). — Kelényi, ábrázolások 234. sz. („csatajelenet Buda alatt”).

190. Buda sematikus látképe címlapon

Felirata az egész képhez: „HOLLANDSCHE / MERCURIUS / A° 1685 / TOT HAERLEM / BY ABRAHAM CASTELEYN”.

Az allegorikus alakokat tartalmazó lapon középen talapzat, rajta térkép a budai vár kisméretű látképével. A megfelelő helyen: „PEST — DONAU FLU -- BUDA — OFFEN”.

Rézkarca, 16,3 × 12 cm.

Megjelent: HOLLANDSE / MERCURIUS, / ... Het Vijf- en Dertigste Deel. TOT HAERLEM, / Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op / de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1685. Címkép.

BTM.

A látkép topográfiailag nem megbízható.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 235. sz.

191. Buda ostroma. 1686 — LXI. tábla

Szövege a képen fent szószalagon: „1. OFFEN. 2. PEST.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „A. den Hartog van lotharinge en andere Generaals. B. gevangene en buyt vlugtende uyt

pest na adom agterhaelt, en gekregen. C. begraafplaats. D. de voorstad. E. de waterstadt. F. de schipbrug en turkse battery. G. blockhuys op gerards bergh. H. de boove stad. I. t' casteel. K. tolhuys. L. keysers leger. m. galaz. n. adom."

Rézkarc és rézmetszet, 18,9×28 cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyomtatott címe: „NAAUKEURIGE / AFBEELDING en BESCHRYVING / Der steden van / OFFEN EN PEST, / Tegewoordig belegert door de Keyserlyke armée onder Commando / van den Hertog van Lotharingen.” Alatta két hasábon történeti szöveg, végén impresszum: „t' Amsterdam, by ADRIAAN SCHOONEBEEK, 1686.”

MTKcs, BTM.

A körülbelül északnyugati irányból felvett látképen a városok elhelyezése nagyjából megfelel a valóságnak, de azért a lap topográfiai forrásként nem értékesíthető. — Kiadója Adriaan Schoenebeck (1657/8—1705) holland rézmetsző és rézkarcoló, Romeyn de Hooghe tanítványa. Vö.: Thieme—Becker XXX. 256.

IRODALOM: Bubics 58. sz. — Majláth, katalógus 932. sz. — Lanfranchi 58. sz. — Kuzsinszky 41. — Kelényi, bibliográfia 857. sz. — Schoen, Csillag 31. sz., IV. t. — Kelényi, ábrázolások 132. sz.

192. Buda ostroma I. Lipót alakjával — LXII. tábla

Címe fent a képen felírtos táblán: „LA PRISE DE BUDE / et les heureux succez des Armes Chrestiennes dans la Hongrie.”

Szövege a képen a cím alatt: „Enfin de l'Othoman l'Empire se diuise / Et les Princes Chrestiens par tout victorieux / Vont bientot arborer les armes de l'Eglise / Dans toute la Hongrie, et dans mille autres lieux.”

A kép alatt kettős sorokban: „Il sont humiliés ces Tirans de la terre, / qui depuis si longtemps insultoient aux Chrestiens / Mahomet a perdu ses plus fermes soutiens / et l'Othoman n'est plus si redoutable en guerre / En Asie, en Europe il perd de toutes parts / La Pologne et venise aux deux Aigles vnies / Ont deia pris sur luy des places bien munies / et contre leurs efforts il n'est point de remparts.”

A kis képekben, balról jobbra haladva: „Les Turcs et Tartares deffaits par les Allemans et la prise de Segedin.” [Látképpel.] — „Bataille gagnée par les venitiens et la prise de Nauarin. — Napoli pris par les venitiens apres la victoire remportée etc.: — Le viel Nauarin pris par les venitiens. — Feu pour la res . . . uissance de Bude fait par l'enouie de l'Empereur a Paris. — Audience donnée par Louis le grand aux ambassadeur de Siam. — Le Present fait au Roy par Mon.^r de Semerie Gentilho Genois d'une perle orientale enfigure nommée par sa Maïeste perle singuliere. — Esclaves Francois rendüs au Roy par le diuan de Thunis. — Les Tartares battus par les Polonnois. — Place de victoire. — Mondon pris par les venitiens. — Darda pris par les Imperiaux.” [Látkép.] — „Feu fait a Vienne pour le succez de Bude.”

Az alsó nagy képen: „Le Sous Bacha l'Aga des Janissaires le Mufti le Throsrier et autres insignes officier Turcs de la garnison de Bude presentes a sa majeste Imperiale a vienne.”

Jelezve az alsó nagy képen lent jobbra: „a Paris chez HBonnart rüe S. Iaques visavis les Mathurins au Coq auec pri.”

Rézkarc és rézmetszet, két lemezről nyomtatva, körülvágott, a felső rész 42×54 cm, az alsó rész $42,5 \times 55$ cm.

BTM.

A felső nagy képen látható város nem hasonlít Budára. — Henry Bonnart (1642—1711) francia rézmetsző és kiadó. Vö.: Thieme—Becker IV. 304—305.

IRODALOM: Szilágyi S., A magyar nemzet története. I—X. köt. Bp. 1895—1898, VII. 452—453. o. között (képe). — Kelényi, ábrázolások nem ismeri.

193. Buda ostroma. 1686

Címe fent a képen szószalagon: „Castel di Buda preso dall'Armi Cesaree li 23 Agosto 1686”.

A Dunán „D. F.” betűk.

Rézkarc, $11,2 \times 6,8$ cm.

Megjelent: Num. 12. / *GIORNALE* / Dal Campo Cesareo à / Buda. / In data 29. Agosto 1686. / Con vna Copia di Lettera scritta dal Bassa / di BVDA al Primo Visir. 20. o. után.

A látkép teljesen fantasztikus.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1054. sz. — Kelényi, ábrázolások 109. sz. (tévesen erre vonatkoztatja a 38. sz. lappal kapcsolatos hirdetéseket — lásd ott —; a képen szereplő D. F. betűk nem Domenico Fontana szignatúrája, hanem Danubio Fiume rövidítése; Fontana művei sokkal kvalitásosabbak).

194. Pest ostroma. 1686

Címe fent a képen szószalagon: „FORTIN IN PEST fatto da Bauaresi.”

Rézkarc, $6,6 \times 10,8$ cm.

Megjelent: Num. 6. / *GIORNALE* / Dal Campo Cesareo sotto / Buda in data / 16. Luglio 1686. / Con la Pianta di Pest ri- / dotto in Forte praesidia - / to dà Bauari. / IN VENETIA. / Appresso Gerolamo Albrizzi / Dietro la Chiesa di S. Zulian / All' Insegna del Nome d'Iddio / Con licenza de' Superiori. 21. o. után.

A látkép nem valószerű.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1048. sz. — Kelényi, ábrázolások 63. sz.

195. Buda és Pest sematikus látképe Magyarország északi részének térképén

Cím fent a képen feliratos táblán: „CARTE / IREGULIERE DE LA / HONGRIE / AVEC / VN PIAN REGULIE [!] PER- / SPECTIV DE LA / VILLE DE BV- / DE PRISE DASS AUT LE. 2. SEPT. 1686.”

A képen sok szöveg, a megfelelő helyen: „BUDE — PESTH — DANUBE”.

Fametszet, körülvágott, 14×28,5 cm.

Megjelent: RELATION / DU SIEGE / DE BUDE / . . . A TOULOUSE, / Chez JEAN BONDE le jeune, Im- / primeur du Roy, des Estats de / la Province de Languedoc, &c. / Avec Permission. [1686]. 301. o. után.

Nyomatott magyarázat a képen elhelyezett betűkhöz és számokhoz a kép után kötött külön lapon: „A Château. B C grand Rondelle de l'attaque de Lorraine. D E F Ville Haute. G grand Rondelle de la Ville Basse. HHHH Basse Ville I tranchée de Brandebourg. K mortiers à droite & à gauche de Brandebourg. L batterie de Brandebourg. M batterie de Lorraine. N mortiers à droite & à gauche de Lorraine O tranchée de Lorraine. P Q batterie de Baviere. R la Tour du pont de Pest qui fut rompu. S Pest. T nouvelles fortifications sur le Danube. V tranchée de l'attaque de Baviere. X ancien Arcenal. Y mont Saint Gerard. Z Rondelle attaquée par le Prince Charles. & petite batterie de Lorraine. 4 mont Saint Sidero par où vint le secours. 5 endroit par où la Ville Basse fut prise. 7 endroit marceageux où sont les bains chauds.”

A délnyugati irányú látkép fekvése reális, de a részletekben nem valószínű.

IRODALOM: Apponyi 1292. sz. (nem Budaként közli). — Kelényi, ábrázolások 222. sz. (Buda).

196. Buda sematikus látképe Lotharingiai Károly diadalmenetét ábrázoló lapon

Az egész képnek címe nincs.

A részletképben fent: „BUDA”.

Ezenkívül az egész képen a következő feliratok. A napban látható oroszlán felett: „In splendore ORTUS TUI.” Az egész háttérben: „Liberatio Obsidionis Viennensis”. — A kis képekben, amelyek a megfelelő csatát ábrázolják: A talapzat két oldalán: „Vivarinum — Praelium ad Mohaz”. A kosi oldalán: „Namurcum”. A hátán Buda mellett: „Belgradum”.

Jelezve az egész kép alsó részén, a talapzat felett balra és jobbra: „J. Carl ¶ estfelt Delin. — E. N. sc. Aug: Vind:”.

Rézmetset, körülvágott, az egész kép 28,8×20,1 cm, a részletkép 4×2,5 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 2954.

A kisméretű látkép sematikus. — A szignatúra első részét nem sikerült feloldani, a második fele Elias Nessenthalerre vonatkozik, lásd a 20/a sz. kompozíciónál mondottakat. — Publikálatlan.

197. Buda képzeleti képe címlapon

Címe fent díszes szószalagon: „STAD OFEN”.

Fametszet, 8,8×13 cm.

Megjelent: Eigntlicher Bericht / wegen der / glücklich — eroberten / Haupt-Vestung / Ofen, / . . . Gedruckt, im Jahr 1686. Címlapján.

A látkép teljesen megbízhatatlan.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 701. sz. — Layer 93. — Kelényi, ábrázolások 52. sz.

198. Buda képzeleti látképe címlapon

Címe fent a kereten belül balra és jobbra: „PEST — OFEN”.

Magyarázat a képen látható számokhoz a keret alatt: „1. Das Schloss. 2. die Haupt-Stadt. 3. die Unter-Stadt. 4. das Blockhaus. 5. die Stadt Pest. 6. Brandenb: Lager. 7. Káyserl. Arme. 8. Donau Fl. 9. Schiffbrücke.”

Fametszet, 7,2 × 13,5 cm.

Megjelent: RELATION / Oder, / WARHAFFTIGE BESCHREIBUNG, / Von der Hungarischen Haupt- und Königli- / chen Sitz-Stadt / OFEN, / Wie dieselbe, / In diesem 1686. Jahre, / Von denen Christen belagert und mit Sturm erobert worden. / Erstlich Gedruckt in Wien. Címlapján.

A látkép nem valószínű.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 226. sz. — Kelényi, bibliográfia 959. sz. — Hubay 958. sz.

199. Buda és Pest sematikus látképe Miksa Emánuel bajor választófejedelem diadalmenetét ábrázoló lapon (Eimmart — Guttwein)

Az egész kép címe fent szószalagon: „ZODIACVS BAVARIAE FORTISSIMO SVO HEROI / FAVSTA QVAEQVE & LAETA INTONAT.” [Kronosztichon: 1686.]

Az egész képen sok felirat.

A diadalkapun, amelyen át a fejedelem diadalmenete Münchenbe vonul, Bécs, Érsekújvár, Buda képei, a háttérben Bécs, Párkány, Esztergom, Buda, Pest, Érsekújvár látképei.

A diadalkapun elhelyezett részlet felirata a kép felett: „BVDA trI-VMphat” [kronosztichon részlete].

Jelozve az egész kép alatt: „Matthaeus Eimmart C: Ratisb: Pictor. inv: — Jan Caspar Gutwein. sculp: Statt am hoF.”

Rézmetset, körülvágott, az egész képmező 39,2 × 26 cm, a részlet 2 × 3,5 cm.

BTM.

A kisméretű, vázlatos kép nem valószínű. — Valószínű megjelenési helye a Majláth, bibliográfia 265. sz. alatt idézett következő mű: Zodiacum Hunc Bojensem In applausum ob Regiam Hungarias Civitatem Budam, . . . Maximiliano Emanueli . . . Dat Et Offert Laetvs Author, Matthaeus Eimmart Civis Ratisponensis Et Pictor. Ratisponae, Typis Joh. Georgi Hofmanni. [1687]. — Példányát a budapesti nyilvános könyvtárakban nem sikerült találni. Megjelenési éve a kronosztichonokból következtetve inkább 1686. — A másik budai részletet lásd a következő, 200. sz.-nál. — Matthaeus Eimmart regensburgi festő 1640-ben született, Johann Caspar

Guttwein regensburgi rézmetsző 1669 és 1730 között működött. Vö.: Thieme—Bocker X. 421—422; XV. 363.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 265. sz. — Layer 32 (téves leírással). — Kelényi, ábrázolások 253. sz. (megjelenési hely nélkül). — Lepold A., Esztergom régi látképei. Bp. 1944, 142. sz. (ua.).

200. Buda és Pest sematikus látképe Miksa Emánuel bajor választófejedelem diadalmenetét ábrázoló lapon (Eimmart—Guttwein)

Az egész kép címére, szignatúrájára, megjelenési körülményeire és művészeire nézve lásd az előző, a 199. sz. kompozíciónál mondottakat.

A háttérben látható részlet feliratai a megfelelő helyen: „BUDA — Pest”.

Rézmetszet, körülvágott, az egész képmező $39,2 \times 26$ cm, a részletkép 4×5 cm.

BTM.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 265. sz. — Layer 32 (téves leírással). — Kelényi, ábrázolások 253. sz. (megjelenési hely nélkül). — Lepold A., Esztergom régi látképei. Bp. 1944, 142. sz. (ua.).

201. Buda eszményített látképe I. Lipót lovas képmásának háttérében — LXVIII. tábla

Címe a kép alatt: „GLORIEUSE VICTORIE VAN SYN KEYSERLYKE MAYESTYDT, / op de stercke Stadt OFFEN / stormenderhant ingenomen op den 2 sep: 1686 door den HEER HARTOOGH van LOTTERINGE ende / de Gealieerde Leegers, -”.

Magyarázat a képen látható betűkhöz a kép alatt: „Explicatio. A. HARTOOGH van LOTTERINGE. B. storm der keyserse. C. t Plante vande keyserlyke standaert op 't Rondeel en t vermeerere van eenig geschi [levágva] D. 't Plondere der Soldaete. E. desperaete Brant door de Turcke selfs aengestoocke. F. attaque door den H. keurvorst van Beyere. G. myne door de Turcke [levágva] . . . ten gestoocke. H. attaque der Brandenburgers. I. Casteel waer op ontrent 1500 Turcke Retireerde. K. witte vaen by de Turcke op Gestoocke werde by de kyserlycke vngenade aen genoome.”

Jelezve jobbra lent, a magyarázó szöveg alatt: „A. Blooteling excudit Cum Privilegio.”

Rézmetszet, körülvágott, a képmező szöveg nélkül $38 \times 30,5$ cm.

Egyetlen ismert példánya: App. m., lt. sz.: 479.

A kép topográfiai szempontból nem használható. — Abraham Blooteling holland rézmetsző és rézkarcolót 1640-ben keresztelték meg. Vö.: Thieme—Becker IV. 139—140.

IRODALOM: Szilágyi S., A magyar nemzet története. I—X. köt. Bp. 1895—1898, VII. 458—459. o. között (képe). — Kelényi, ábrázolások 125. sz.

202. Buda képzeleti látképe címlapon

Címe fent a kereten kívül: „PLANTA DE LA FVERTE CIUDAD DE BVDA.”

Magyarázat a képen látható betűkhöz a jobb felső sarokban, a kereten kívül: „A Buda. B Ciudadela. C Pest. D Danubio. E Brecha. F Castillo. G Baterias. H Cortel de Imperiales. I Duch de Lorena. K Tiendras. L. Fuerte de los nuestros. M Puente.”

Fametszet, 12,2 × 16,5 cm.

Megjelent: NOTICIAS VENIDAS, DEL CAMPO IMPERIAL A ESTA / Ciudad de Barcelona à 20. de Setiembre / de 1686. Címlapján.

A látkép nem reális.

IRODALOM: Apponyi 2268. sz. — Kelényi, bibliográfia 868. sz. — Kelényi, ábrázolások 27. sz.

203. Buda képzeleti képe a budai basa képének háttérében

Címe a kép alatt: „Ware Bildnis des in Ofen Gefangenen Bassa.”

Rézmetszet, 30,2 × 22,9 cm.

Megjelent: Der / Rauch von Ofen, / . . . von einem / Treugesinntem Mit-Christen. / Zu finden bey David Funck in Nürnberg. Az utolsó oldal után.

A minden reális vonást nélkülöző, égő várost ábrázoló látkép feltehetőleg Budára utal. — A megjelenési hely nem biztos, mivel a könyvnek az irodalomban említett többi példányában a kép nincs benne. — Publikálatlan.

204. Buda képzeleti látképe elfogott török nők viseletét ábrázoló lapon (J. Azelt)

Címe a kép alatt: „Wahre Abbildung und Kleidung der Vornehmsten Türkischen / Frauen so unter andern gefangenen auss Ofen weggeführt worden.”

Jelezve a kép jobb alsó sarkában: „I Azelt sc”. Adressz a cím alatt a jobb alsó sarokban: „zu finden bey David Funck in Nürnberg.”

Rézkarca és rézmetszet, 28 × 36,5 cm.

Megjelent: Der / Rauch von Ofen, / . . . von einem / Treugesinntem Mit-Christen. / Zu finden bey David Funck in Nürnberg. 24. o. után.

BTM.

A látkép nem reális. — Johann Azelt nürnbergi rézmetsző 1654-től kb. 1692-ig élt. Vö.: Thieme—Becker II. 293.

IRODALOM: Kremmer, német 198—200 (képpel). — Layer 33. — Kelényi, ábrázolások 239. sz.

205. Buda képzeleti látképe címlapon (J. M. Lerch)

Címe az egész kép alatt, feliratos táblán: „QVINTVPLEX FOEDVS. / Per Chronosticon, ex Signis Gentilięs. / TriregnoLe CapVt, Leo MarCI, CaesarIs ALes, / ReX LIthVanVs EqVcs, BoIcę et Ipse Leo.” [Kronosztichon: 1686.]

Szövege fent a képen, táblán: „PENT / DESMO / SIS”. A képen szószalagon: „Quis nos separabit a Charitate Christi. Ap. ad Rom: c 8.”

A háttérben látható részletkép felirata: „BVDA”.

Jelezve a kép alsó részén, a címet tartalmazó feliratos tábla keretén: „Lerch f”.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez $26,2 \times 16,8$ cm, a részlet $10 \times 15,8$ cm.

Megjelent: PENTDESMOSIS, / SIVE / QVINTVPLEX FOEDVS / ... A JOANNE MARTINO HIRLINGER ... VIENNAE AUSTRIAE, / Apud Susannam Christinam, Matthaei Cosmerovij, S. C. M. Typographi Aulici viduam. Címképeként.

BTM.

A látkép nem reális. — Johann Martin Lerch bécsi rézmetsző a XVII. század végén működött. Vö.: Thieme—Becker XXIII. 110.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 788. sz. — Kelényi, ábrázolások 99. sz. — Tanulmányok Budapest múltjából. V. köt. Bp. 1936, 64—65. o. között (képe). — Fekete XXI. t.

206. Buda képzeleti képe a török szultánt ábrázoló gúnyképen

Az egész képnek címe nincs.

Az egész képen sok felirat, a véreb szájából kiköpött városok nevei: „Ofen — Gran. — Nap: di Romania — Neuheüsel”.

A részlet címe a kép felett: „Ofen”.

Rézmetszet, az egész lemez $18,5 \times 25,7$ cm, a részlet $1,5 \times 2$ cm.

Megjelent röplapon, amelynek nyomtatott címe a kép felett: „Betrübter Türekischer Sultan, / Oder / Jämmerliches Lamentiren dess Türekischen Kaysers, über den Höchstschmerzlichen Verlust / so viler schönen Vestungen und Länder, bevorauss, über letztere erbärmliche Eroberung / Der Königlich Haupt und Residentz Statt / OFEN.” A kép alatt kéthasábos szöveg, végén impresszum: „Gedruckt in disem Jahr.”

BTM.

A kisméretű látkép nem reális. — A röplap valószínűleg a következő műben jelent meg (bár a budapesti nyilvános könyvtárakban nem találni meg): Türeczen-Noth, und Türeczen-Spott; In dreyerley Kupffer-Gemählden nachdencklich vorgestellet. Deren Das Erste, die Betruëbnus des Türekischen Sultans, wegen des schmertzlichen Verlusts so viler Festungen, Stadt und Länder: Das Andere, das Türekische Schweiss-Bad, oder seine darüber ausgestandene Angst; Das Dritte, die Abgöttische und Bluthündische Procession der Tureken nach Medina in sich begreift. Samt einem Anhang, des nunmehr in letzten Zügen ligenden Türkischen Gross-Sultans und über dessen

Krankheit von den ausländischen Medicis gehaltenem Consilio. Gedruckt im Jahr. 1687. A művet említi Majláth, bibliográfia 290. sz. („három gunyoros metszettel”, de nem utal konkrétan a leírt lapra), és Kelényi, bibliográfia 1275. sz. (nem említi a képeket).

IRODALOM: Drugulin 2335. sz. — Kelényi, ábrázolások 228. sz. (képpel).

207. Buda képzeleti képe a török szultánt ábrázoló gúnyképen

Az egész képnek címe nincs.

A képen több szövegen kívül a kötélén száradó törülközőkön ostromképek az illető hely nevével: „Entsatz vor Wienn. — Erobrung Gran — Treffen vor Waitzen — Entsatz v̄ Treffen vor Gran — Erobrung Neuheüsel. — Ofen.”

A részletkép címe fent a kép felett: „Ofen.”

Rézmetset, az egész lemez 18,3×26 cm, a részletkép kb. 3×2 cm.

Megjelent röplapon, amelynek címe a kép felett: „Türkisches Schweiss-Bad. / Oder / Vorstellung der grossen Angst, Schröcken und Bestürtzung. / Warinn das Türkische Reich, wegen der Sighafften Waffen der Christenheit, und der durch Götlichen Beystand wider glücklich eroberten Länder, Stätt und Vestungen in Hungarn / und Morea, gerathen und gestürtzet worden.” Alatta kéthasábos történeti szöveg, végén impresszum: „Gedruckt in disem Jahr.”

BTM.

A látkép nem valószínű. — A röplap valószínűleg az előző számnál említett műben jelent meg, mert az ott leírt cím második része nagyon hasonlít a röplapéhoz.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 232. sz. — Fekete XLI. t. — Sturminger, W., Bibliographie und Ikonographie der Türkenbelagerungen Wiens. Graz—Köln 1955, 4153. sz.

208. Buda és Pest képzeleti látképe kalendáriumlapon (Thelott—Ehinger)

Az egész kép szövegei, soronként külön: „So wird der Barbarn Macht zu Schand / Er kam, er sah, er überwand / Zuschmeiss die schwere Fessel-Band / Die Helden-Cron Ihm zugewandt / Diss ist der Tugend Lohn ü. Pfand / Und dauret gleich dem Sternēbrand / der Thatē Ruhm wird weltbekant”. Könyvön: „das buch / der Red- / lichen / EMA- / NV- / EL”.

A kis képekben, amelyek a megfelelő ostromjeleneteket ábrázolják: „Wien, entsetzt A.º 1683. 12. 7br. — Ofen Erobert A.º 1686. 7br. — Neuheusel erobert. A.º 1685. 19. Aug. — Ruin der feindl. Armee bey Mohaz A.º 1687. 12. Aug. — Belgrad Erob: 1686. 6. Septemb.”

Lent a naptár felett: „Allmanach auff dass Jahr nach der H. Geburt Unsers L: H: U: Seeligmachers Jesu Christi 1689.”

A részletkép felirata a kép felett: „Ofen Erobert A.º. 1686. 2. 7br.”

Jelezve a nagy lemez-rész alján, a képben bal oldalt: „J. Andr. Thelot delin. — Gabriel Ehinger sculps.” Adressz az alsó kis lemezrész alján, a nap-tár alatt: „Augsburg verlegts Jacob Koppmayr Buchtrucker.”

Rézkarc és rézmetszet, két lemezzel nyomtatva, a felső lemez 66,4 × 51 cm, az alsó lemez 14 × 51,7 cm, a részletkép 7 × 12,5 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz.: 15195.

A látkép nem reális. — Gabriel Ehinger (1652—1736) augsburgi festő és rézmetsző, Johann Andreas Thelott (1655—1734) augsburgi aranyműves, rajzoló és rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker X. 390; XXXII. 591—593.

IRODALOM: Sturminger, W., Bibliographie und Ikonographie der Türkenbe-lagerungen Wiens. Graz—Köln 1955, 3578. sz.

209. A Gellérthegy képzeleti képe. Részlet allegorikus lapról

Az egész kép szövege fent szószalagon: „HEU QUOTIES, TOTIES EXAGITATA CADIT.”

A részletkép felirata a kép felett: „MONS S. GERARDI.”

Rézkarc és rézmetszet, az egész lemez 29,7 × 19,9 cm, a részlet 5,5 × 8 cm.

Megjelent ASSERTIONES / ELEMENTARES / EX / UNIVERSA PHILOSOPHIA / QUAS / . . . Publicè propugnandas suscipiet / ILLU-STRISSIMUS DOMINUS / MICHAEL HERMANNUS JOSEPHUS / . . . COMES AB ALTHANN, MORAVUS ZNOYMENSIS, . . . Anno à partu Vir-ginis M. DC. LXXXIX. / . . . VIENNAE AUSTRIAE, Typis LEOPOLDI VOIGT, / Universitatis Typographi. A2—A3 levél között.

II. állapot: a jobb alsó sarokban „2” oldalszámmal.

MTKcs, BTM.

A látkép nem valószínű. — A könyvet díszítő művészekre vonatkozó-lag lásd a 18/c sz. kompozícióknál mondottakat.

IRODALOM: Majláth, katalógus 910. sz. (Weigel). — Lanfrancioni 72. sz. (ua.). — Kelényi, ábrázolások 240. sz. (Heiss).

210. Buda képzeleti látképe I. József fiatalkori képmásán (L. Heckenauer)

Az egész képnek címe nincs.

A részletképben: „Bvda”.

Jelezve balra lent: „Leon [?] Heckenauer fecit”.

Rézkarc és rézmetszet, körülvágott, a képmező 15,7 × 8,5 cm, a rész-letkép 3 × 5 cm.

Egyetlen ismert példánya: BTM, lt. sz. nélkül.

A látkép nem valószínű. — A tintával írott 1653-as évszám a kép jobb oldalán téves. — Leonhard II. Heckenauer augsburgi rézmetsző állító-lag 1704-ben halt meg. Vö.: Thieme—Becker XVI. 210. — A lap valószínűleg 1690-ben keletkezett, mert Leonhard Heckenauer nagyobb méretű, de azo-

nos arcképet tartalmazó lapja — a Magyar Történelmi Képcsarnokban — feliratában az 1690-es koronázást is említi (lt. sz.: 53.342).

IRODALOM: Lanfranconi 54. sz.

211. Buda sematikus látképe Kolich Lukács jezsuita térítését ábrázoló kép háttérében (Heinsch—Hafner)

Címe a kép felett: „P. LUCAS KOLICH.”

A kép alatt: „P. Lucas Kolich S. J. Moravus, Missionari⁹ Castren- / sis contra Turcas mire industrius, et zelo ac fortitu- / dine plenus. In expugnatione Budae multos infantes / per baptismum Christo lucrati⁹ est. Obijt Cibini / in Transylvania 20. April.: 1690: AEtatis 63.”

Jelezve a kép alatt: „J. G. Heinsch del: — J. C. Hafner sc:”.

Táblaszám az alsó szöveg alatt: „197”.

Rézkarc és rézmetszet, 15,7×10,5 cm.

Megjelent: SOCIETAS / JESU / APOSTOLORUM / IMITATRIX, / . . . AUTHORE / R. P. MATHIA TANNER è SOCIETATE JESU / Doctore Theologo, / PARS PRIMA / . . . PRAGAE, Typis Universitatis Carolo Ferdinandae, in Collegio Socie- / tatis JESU ad S. Clementem, per Adalbertum Georgium Konias, Factorem. / Anno M. DC. XCIV. 937. o.

A látkép nem reális. — Johann Georg Heintsch (1647—1713) prágai festő, Johann Christoph Hafner (1668—1754) augsburgi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XVI. 308—309; XV. 448—449.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 343. sz. — Bibliofil 262. sz. — Kelényi, ábrázolások 244. sz.

212. Buda állítólagos ostroma. 1686 (J. van der Nypoort)

Címe a kép jobb felső sarkában: „BELGRAD”.

Oldalszám a kép jobb felső sarkában: „fol: 392”.

Rézkarc és rézmetszet, 15×24,2 cm.

Megjelent: Wunderbahrer / Adlers-Schwung, / . . . Durch / JOANNEM CONSTANTINUM FEIGIUM, . . . Anderter Theil. / . . . Gedruckt in Verlegung Leopoldi Voigt, Universitetischen Buchdruckers. 1694. 392—393. o. között.

MTKcs, BTM.

A lap első állapotát, amelyen a felirat még nincs rajta, Kelényi tévesen Buda ostromának tartja. Justus van der Nypoort műve. Vö.: 60. sz.

IRODALOM: Szilágyi S., A magyar nemzet története. I—X. köt. Bp. 1895—1898, VII. 480 (képpel, Belgrádként). — Kelényi, ábrázolások 106. sz. (tévesen Budának mondja). — Rózsa Gy., A Birkenstein-féle metszeteskönyv (Justus van der Nypoort magyar vonatkozású művei). Magyar Könyvszemle LXXIII (1957) 36, 39 (képpel, kny. is).

Carolo-Ferdinandeae, in Collegio Societatis JESU, / ad S. Clementem, per Factorem Adalbertum Georgium Konias, / Anno 1696.

MTKcs.

A látkép nem valószínű. — Christian Dittmann (meghalt 1702-ben) prágai festő, Jacob Müller prágai rézmetsző a XVII. század második felében. Vö.: Thieme—Becker IX. 335; XXV. 232.

IRODALOM: Nagler, Lexikon XI. 85. — Drugulin 3480. sz. — Wurzbach, C., Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Wien 1856—1891, XIX. köt. 358. — Lepold A., Esztergom régi látképei. A Szent István Akadémia II. történelem-, jog- és társadalom-tudományi osztályának értekezései III. köt. 5. sz. Bp. 1944, 143. sz.

215. Buda sematikus látképe Visegrád ostromát ábrázoló képen (Waldtmann—Kraus)

Címe sem az egész lapnak, sem a részletnek nincs.

A részletképen fent: „fig. 1.a”.

Jelzve az egész képen lent: „J. Joseph Waldtman del: — J. Ulrich Kraus scul:”.

Rézkaré és rézmetszet, az érdi csatát ábrázoló képpel közös lemeze 33,2×19,8 cm, a részletkép 16×19,4 cm.

Megjelent: ADMIRABLES EFECTOS / DE LA PROVIDENCIA / SVCEDIDOS / EN LA / VIDA, E IMPERIO / DE / LEOPOLDO / PRIMERO / . . . En MILAN, AÑO MDCXCVI. / En la Empronta Real, por Marcos Antonio / Pandulpho Malatesta. / CON LICENCIA DE LOS SVPERIOS. III. köt. 196—197. o. között.

Nyomatott magyarázat a részletképen látható betűkhöz a könyv 196. oldalán: „EXPLICACION DE LA PRIMERA ESTAMPA. A Villa de Vieegrad. B Castillo sobre la cima de vna Roca. C Campamento de los Christianos. D Baterias de Cañones, y Morteros. E Rio Danubio. F Batalla de Vaccia de la otra parte del Rio. G Villa de Vaccia. H Fuga de los Geniearos hacia esta Villa, que se rindiò. I Isla de San Andres. K Rio Danubio. L Fuga de los Turcos hacia la Villa de Pest. M Montañas, y malezas adonde se huyeros los Enemigos. N Villa de Pest a 10 lexos incendiada de los Turcos.”

A könyv 1714-ben is megjelent, címlapja azonos, csak az évszámot ragasztották át. A látkép ugyanazon a helyen, változatlan állapotban jelent meg ebben a kiadásban is.

A kép változatlan állapotban megjelent az ABRÉGÉ / HISTORIQUE ETICONOGRAPHIQUE / DE LA VIE / DE / CHARLES V. / DUC DE LORRAINE című, hely és évszám nélküli gyűjtemény 13. táblájaként. Ez Apponyi szerint 1698 körül jelent meg. — A magyarázószöveg a mellette levő számozatlan oldalra nyomtatva: „EXPLICATION DE LA XIII. PLANCHE . . . La lettre A. Marque la Ville basse située au bord du Danube. B. Le Château sur le haut d'un Rocher assés escarpé. D. [!] Camp des Allemands. C. [!] Bâteries. E. Le Danube au bord duquel cette forteresse est bâtie . . . La lettre G. Marque cette Ville [Vác!]. H. La fuite des Turcs vers la même ville, apres la perte de la Bataille. J. Isle de St. André. K. La fleuve Danube. L. Fuite précipitée des Ottomans à Pest. M. Colines & bocages assez espais,

ou se cachèrent les Turcs. N. Ville de Pest mise en feu par les Turcs, qui se retirèrent après à Buda." A magyarázat az eseményt ismertető történeti szöveg között elszórva található.

A látkép sematikus. — Waldmannra vonatkozólag lásd a 91. sz. kompozíciónál mondottakat. — Johann Ulrich Kraus (1655—1719) augsburgi rézmetszőre: Thieme—Becker XXI. 440—442.

IRODALOM: Pest megye műemlékei II. 405.

a) Buda sematikus látképe Visegrád ostromképén (S. Le Clerc)

Címe a kép alatt: „LE SIEGE DE VICEGRADE”.

Jelzve a kép alatt középen: „S. le Clerc f.”

Rézkarca és rézmetszet, 22,3×16,9 cm.

MTKcs.

A sematikus látkép a 215. sz. kompozíció felhasználásával készült. — A lap egy Lotharingiai Károly hőstetteit dicsőítő sorozat egyik képe. Megjelenési idejére, valamint a művészre vonatkozólag lásd a 79. sz. képnél mondottakat. — A lemeznek írás előtti levonata is ismert.

IRODALOM: Jombert, Ch. A.: Catalogue raisonné de l'oeuvre de Sebastien Le Clerc. I—II. köt. Paris 1774, 288/10. sz. — Pest megye műemlékei II. 405—407.

b) Buda sematikus látképe Visegrád ostromképén

Címe a kép alatt: „LE SIEGE DE VICEGRADE”.

Jelzve nincs.

Oldalszám a bal alsó sarokban: „8.”

Rézkarca és rézmetszet, 22,8×17,7 cm.

Megjelent a LES ACTIONS GLORIEUSES DE / S. A. S. CHARLES DUC DE LORRAINE . . . című gyűjteményben (Apponyi 2356/a sz.), amely azonban nem tartja meg az eredeti sorrendet. Keletkezési évc ismeretlen.

A sematikus látkép a 215. sz. kompozíció alapján készült, és a 215/a sz. kép fordított állású másolata.

IRODALOM: Ambrózy Gy., A magyar csatakép. Bp. 1940, 95 (képe). — Pest megye műemlékei II. 407.

c) Buda sematikus látképe Visegrád ostromképén (Le Clerc — Kräusin)

Címe a kép alatt: „LE SIEGE DE VICEGRADE”.

Jelzve a kép alatt: „Sebastian le Clerc del. — Jeremias Wolff excud. Aug. Vind. — Johanna Sibilla Kräusin fecit.”

Rézkarca és rézmetszet, 22,5×16,9 cm.

Megjelent a Les / Actions Glorieuses / de S. A. S. / CHARLES / Duc de Lorraine &c. / en / Hongrie, Transylvanie, / &c. / Sebastian Le Clerc delineav. / Johanna Sybilla Kräusin fecit. / Jeremias Wolff excudit / Augustae Vindelicorum (é. n.) című gyűjteményben.

MTKcs.

A 215/a sz. kompozíció fordított állású másolata. — A művészekre vonatkozólag lásd a 79/b sz. képnél mondottakat.

IRODALOM: Jombert, Ch. A., Catalogue raisonné de l'oeuvre de Sebastien Le Clerc. Paris 1774, II. köt. 230 (említi, hogy Le Clerc sorozatát egy Pacot nevű rézmetsző is másolta, a másolatot azonban nem láttuk). — Nagler, Lexikon 10. sz. — Drugulin 3298. sz. — Meunier, É., Sébastien le Clerc et son oeuvre. Paris 1877, 275. — Trágor I., Vác vára és képei. Vác 1906, 73. sz. (képpel). — Apponyi 3256. sz. — Pest megye műemlékei II. 407.

d) Buda sematikus látképe Visegrád ostromképén (P. B. Bouttats)

Címe nincs sem az egész lapnak, sem a részletnek.

A részletképben fent: „fig: 1.a”.

Jelezve az egész kép alatt jobbra: „P. B. Bouttats”.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez az érdi csatát ábrázoló képpel együtt 28,1 × 18,8 cm, a részletkép 13,3 × 18,5 cm.

Megjelent: ADMIRABLES EFECTOS / DE LA / PROVIDENCIA / SVCEDIDOS / EN LA / VIDA, E IMPERIO / DE / LEOPOLDO / PRIMERO / . . . Nueva Impression corregida de nunchas Erratas, y enriquezida con lindissimas / Estampas y Retratos de los Heroës y Varones illustres. / EN AMBERES, / Por HENRICO Y CORNELIO VERDUSSEN, / Año M. D. CC. XVI. / Con Licentia de los Superiores. III. köt. 140—141. o. között.

Nyomtatott magyarázat a részletképen látható betűkhöz a könyv 140. oldalán: „EXPLICACION DE LA PRIMERA ESTAMPA. A Villa de Vicgrad. B Castillo sobre la cima de una Roca. C Campamento de los Christianos. D Baterias de Cañones, y Morteros. E Rio Danubio. F Batalla de Vaccia de la otra parte del Rio. G Villa de Vaccia. H Fuga de los Genicaros azià esta Villa, que se rindio. I Isla de San Andres. K Rio Danubio. L Fuga de los Turcos azià la Villa de Pest. M. Montañas, y malezas adonde se huyeron los Enemigos. N Villa de Pest à 10 lexos incendiada de los Turcos.”

MTKcs.

A könyv újabb kiadásában a kép változatlan állapotban, ugyanazon a helyen került kiadásra. Az új kiadás címének eleje azonos az 1716. évvel. Vége: „Nueva impression aumentada hasta la muerte del Emperador acontecida en / el Año 1705. corregida y enriquezida con lindissimas Estampas / y Retratos de los Heroës y Varones Illustres. / EN AMBERES, / Por la Viuda de HENRICO VERDUSSEN, / Año M. D. CC. XXXV. / Con Licencia de los Superiores.”

A kép a 215. sz. kompozíció másolata. — A művészre vonatkozólag lásd a 91/a sz. képnél mondottakat.

IRODALOM: Pest megye műemlékei II. 407.

216. Buda sematikus látképe Lotharingiai Károlyt dicsőítő lapon (Thelott—Müller)

Az egész lap felirata: „CAROLO V. LOTHARING: DUCI / SEMPER VICTORI.”

Fent a herceg lovas alakja két angyal és két allegorikus nőalak között. Zászlókon a felszabadított városok nevei: „Alba / Regalis. / Canisa. /

Erla / Neuheusl. / Gran. / Vicegrad." A talapzaton Buda, Bécs és Pozsony látképe („WIEN — PRESSBVRG”).

A budai részlet felirata: „OFFEN”.

Jelezve az egész kép alatt: „Andr: Thelot del: — Jacob Müller sc.”.

Rézkarca és rézmetszet, az egész lemez 33,6×20,8 cm, a részletkép kb. 4×5 cm.

Megjelent: ABRÉGÉ / HISTORIQUE ET ICONIGRAPHIQUE / DE LA VIE / DE / CHARLES V. / DUC DE LORRAINE című gyűjteményben, amely Apponyi 2355. sz. szerint 1698 körül jelent meg.

A látkép nem reális. — Thelottra nézve lásd a 208, Müllerre pedig a 214. sz. kompozíciónál mondottakat. — Publikálatlan.

217. Buda sematikus látképe allegorikus lapon (Degler—Heckenauer)

Címe, felirata nincs.

Jelezve a kép alatt: „Johann. Degler. dell: -- Leon: Heckenauer sc.”.

Rézkarca, 25,5×16,7 cm.

Megjelent: HUNGARIA/SEV/DISPUTATIONES/MISCELLANEA/DE / NATURA HUN- / GARIAE / . . . PUBLICE SUSCEPTAE / AB . . . JOANNE GUILIELMO / FRIDERICO TÄNZEL / L. B. de TRAZBERG, / . . . Mense Augusto Anno Christi M. DCC. / CVM FACVLTA TE SVPERIORVM. / DILINGAE, / Typis JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolae / Academici. 70—71. o. között.

A megforrás perszonifikációját ábrázoló kép háttérben látható látkép emlékeztet Budára, de nem reális környezetben ábrázolja. — Johann Degler (1666—1729) müncheni festő. Vö.: Thieme—Becker VIII. 549. — Heckenauerre vonatkozólag lásd a 210. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Apponyi 1471. sz. (nem mint Buda látképét említi). — Kelényi, ábrázolások nem említi.

218. Buda képzeleti ostroma (Thelott—Wolfgang)

Címe fent a képből bal oldalt: „OFEN”.

Jelezve a kép alatt: „J. A. Thelot: fe: — Wolfgang: fe.”.

Rézkarca, körülvágott, a képmező 10,7×13,8 cm.

Megjelent: Der Neu-eröffneten / Ottomanischen Pforten / Fortsetzung, / . . . AUGSPURG, / Auf Unkosten Lorentz Kroniger und Gottlieb Göbels Seel. Erben. / Gedruckt bey Johann Christoph Wagner. / Anno 1701. 352. o. (Miksa Emánuel bajor választófejedelem arcképével leraasztva.)

MTKcs.

A látkép nem is hasonlít Budához. — Thelottra vonatkozólag lásd a 208. sz. kompozíciónál mondottakat. — Georg Andreas Wolfgang augsburgi rézmetsző (1631—1716) volt. Vö.: Thieme—Becker XXXVI. 221.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 133. sz. -- Thieme—Becker XXXII. 592.

219. Buda sematikus látképe allegorikus lapon (K. Remshart)

Az egész kép címe fent szószalagon: „Fortitudo magnanima in repellendis hostium Insultibus.”

A kép alján talapzaton: „VIX BENE TE VIDIT, CUM IAM VICISSE FATETUR / DUX VEL AB ASPECTU TERRITA BUDA TUO. / QUID POTERIS POPULOSA ACIE, SI MAXIME PRINCEPS. / SOLA OCULORUM ACIE VINCERE TANTA POTES.”

A részletképben fent: „Solo Aspectu — Buda”.

Jelezve az egész kép alatt, jobbra: „C. Remshart del. et. Sc.”

Rézmetset, körülvágott, az egész képmező 17×25 cm, a részlet 5×7 cm.

Megjelent: FORTITUDO / LEONINA / IN / VTRAQUE FORTVNA / MAXIMILIANI / EMMANUELIS, / . . . ANNO M D CC XV. / MONACHII, / Apud MARIAM SUSANNAM JAEKLININ, / Joannis Jaeklini, / Electoralis Typographi, & Bibliopolae Haeredem / Per SEBASTIANUM Hauser. — A FORTITUDINIS LEONINAE / GLORIA / BOJCA / A / MAXIMIL / EMMANUELE / . . . REPORTATA / AC / XXIV. Symbolis Heroicis / adumbrata című rész 29. oldalán a IX. táblaként.

BTM.

A kisméretű látkép nem valószínű. — Karl Remshard (1678—1735) augsburgi rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXVIII. 151—152.

IRODALOM: Lanfranchi 147. sz. — Thieme—Becker XXVIII. 151. — Kelényi, bibliográfia 1608. sz. — Kelényi, ábrázolások 247. sz.

220. Buda sematikus látképe allegorikus címlapról

Szövege a képben kövön: „VERITATE / DVCE / COMITE / LABORE”. A Mercure kezében tartott könyvön: „HVGA / RI”.

Rézkaré és rézmetszet, $8,5 \times 13,4$ cm.

Megjelent: HVNGARIAE / ANTIQVAE ET NOVAE / PRODRAMVS, / . . . CONSTITVERIT, / AVCTOR / MATTHIAS BELIVS / PANNONIVS. / NORIMBERGAE. / Sumtu, PETRI CONRADI MONATH, BIBLIOPOLAE / ANNO MDCCXXIII. Címlapján.

BTM.

A háttérben látható északi látkép kis méretei miatt topográfiaileg nem használható.

IRODALOM: Lanfranchi 122. sz. — Művelődéstörténet IV. 8 (képpel).

221. Buda sematikus látképe Szt. Pál ereklyéinek szállítását ábrázoló kép háttérében (M. Fuhrmann)

Felirata a kép alatt: „Venetys transfertur Corpus S. Pauli Budam Regni / Hungarici Metropolitim. / Pauli H. Leib wird von Venedig naher Ofen in die / Haupt-Stadt des Königreichs Hungarn übersetzt.”

A kép háttérének megfelelő helyén: „Ofen — Pest — Fl. Donau”.

Táblaszám a jobb alsó sarokban: „9.”

Rézkarca és rézmetszet, 11,4 × 6,5 cm.

Megjelent: DECUS / SOLITUDINIS / SIVE / VITA, ET OBITUS / GLORIOSISSIMI PATRIARCHAE / DIVI / PAULI / . . . AUTHORE / D. HIERONYMO PRESBYTERO, / . . . fi- / guris aeneis illustratum. / A / P. MATHIA FUHRMANN, / . . . VIENNAE AUSTRIAE, Typis Andreae Heyinger, Univer. Typ. 1732. 2. rész 172—173. o. között.

A könyv 1734-ben is megjelent, azonos című kiadásában a kép változatlan állapotban és helyen található.

A látkép nem valószínű. — Fuhrmannra vonatkozólag lásd a 79/c sz. kompozíciónál mondottakat. — Publikálatlan.

222. Buda sematikus látképe Szt. Pál ereklyéinek szállítását ábrázoló kép háttérében (M. Fuhrmann)

Felirata a kép alatt: „Corpus S. Pauli transfertur Budā ad / Monasterium S. Laurentij. / Von Ofen wird der Leib des H. Pauli nach den / Closter S. Laurentij übersezt.”

Táblaszám a jobb alsó sarokban: „11.”

Rézkarca és rézmetszet, 11,7 × 6,4 cm.

Megjelent: DECUS / SOLITUDINIS / SIVE / VITA, ET OBITUS / GLORIOSISSIMI PATRIARCHAE / DIVI / PAULI / . . . AUTHORE / D. HIERONYMO PRESBYTERO, / . . . fi- / guris aeneis illustratum. / A / P. MATHIA FUHRMANN, / . . . VIENNAE AUSTRIAE, Typis Andreae Heyinger, Univer. Typ. 1732. 2. rész 178—179. o. között.

A könyv 1734-ben is megjelent, azonos című kiadásában a kép változatlan állapotban, ugyanazon a helyen található.

A látkép nem valószínű. — Fuhrmannra vonatkozólag lásd a 79/c sz. kompozíciónál mondottakat. — Publikálatlan.

223. Buda állítólagos ostroma

Címe, felirata, jelzése nincs.

Rézkarca és rézmetszet, 6 × 9 cm.

Megjelent: Neu-eröffneten / Historischen / Bilder-Saals / Sechster Theil. / . . . Nürnberg, / Verlegts Johann Leonhard Buggel, und Johann Andreas Seitz, Buchhändler, 1733. 490. o.

BTM.

A kép, amint a hozzátartozó szövegből kiderül, Lüttich 1702. évi ostromát ábrázolja. — A könyv írója Andreas Lazarus von Imhof.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 103. sz. (szerinte Buda).

224. Buda képzeleti látképe Szentháromságot szentekkel ábrázoló oltárképen

Felirata a keret felső részén: „1739 ex voto tempore pestis.”
Olajfestmény, vászon, erősen sérült, méretét az irodalom nem közli.
Budai volt Erzsébet-apácák templomának mellékoltárán.
A háttérben látható épületeket nem lehet budai részlettel azonosítani.

IRODALOM: Jajczay 163. o., XXV. t. — Horler 569.

225. Csatajelenet Buda alatt

Címe, szövege és jelzése nincs.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező: 5,6×8,3 cm.

Megjelent: Neu-eröffneten / Historischen / Bilder-Saals / Fünffter Theil. / . . . Nürnberg, / Verlegts Johann Leonhard Buggel, und Johann / Andreas Seitz, Buchhändler, 1740. 469. o.

BTM.

Amint a hozzátartozó szövegből kiderül, a kép Buda 1684. évi ostromával kapcsolatos jelenetet ábrázol, de a városból semmi sem látszik rajta, így topográfiai szempontból teljesen hasznavehetetlen.

IRODALOM: Kelényi ábrázolások 236. sz.

226. Buda képzeleti látképe ostrommal

Címe, felirata, jelzése nincs.

Rézkarca és rézmetszet, körülvágott, a képmező 5,4×8,3 cm.

Megjelent: Neu-eröffneten / Historischen / Bilder-Saals / Fünffter Theil. / . . . Nürnberg, / Verlegts Johann Leonhard Buggel, und Johann / Andreas Seitz, Buchhändler, 1740. 481. o.

BTM.

A képet már a könyv összeállítói sem szánták a valóságos helyzetet híven tükröző vedutának, mert a VI. kötet 458. oldalán mint Norttenburg ostroma tér vissza. — A könyv írója Andreas Lazarus von Imhof.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 102. sz.

227. Óbuda állítólagos látképe Borromei Szt. Károlyt ábrázoló oltárképen

Olajfestmény, vászon, méretét nem közlik.

Óbuda, plébániatemplom.

A háttér nem azonosítható óbudai részlettel.

IRODALOM: Jajczay 164.

228. Buda sematikus látképe I. Lipót arcképének háttérében (F. L. Schmittner)

Szövege az arckép alatt: „Leopoldus”, balra címeren: „Consiliô / et / Industriâ”, jobbra: „Alba Regal / Strigonium / Viena lib.”

Jobbra a háttérben a budai vár látképe északkeletről.

Rézmetset, 9×16,7 cm.

Megjelent: CORPUS / JURIS HUNGARICI, / ... Cum Speciali Privilegio Sacrae Caesariae Regiae Majestatis. / TYRNAVIAE, / TYPIS ACADEMICIS SOCIETATIS JESU, / ANNO M.DCC.LI. 2. köt. 6. o.

A látkép részleteiben nem valószerű. — A rézdúc az MTKcs-ben. — A könyv illusztrációit Franz Leopold Schmittner (1703—1761) bécsi rézmetsző készítette. Vö.: Iványi—Gárdonyi alábbi idézett műve 77; Balogh J., Mátyás király ikonográfiája. Mátyás király emlékkönyv. Bp. [1940], I. köt. 534. — Schmittnerre lásd: Thieme—Becker XXX. 174.

IRODALOM: Iványi B.—Gárdonyi A., A királyi magyar Egyetemi Nyomda története. Bp. 1927, 77.

229. A budai vár fiktív látképe Szt. Margitot ábrázoló szentkép háttérében (Zeller S.)

Felirata a képen: „B. MARGA / RETA. V. / BELAE. 4. REG. / HUN. FIL.” A kép alatt: „Gebett zu der Heiligē Margaretha aus Hungarn. / O glorwürdigē Heil: Jungfrau Margaretha, auserlesnes u. / kostbarliches Perlein des Königreichs Hungarn, geliebte Tochter, / unsers vierten ungarischē König Bela, ein absonderliche Pa- / tronin, denen die mit dem Fieber seind behaft; auch wer dich / mit rechten Glauben und Andacht umb eine Hülff anruffet, / es seye was für eine Kranckheit pfegest du zu heilen, u. / helfest auch denen Weibern die da in Kinds-nöhten begriffē / seind; bitt Gott für uns arme Sünder, und für unser / Vatterland und für die gantzē Christenheit Amen.”

Jelezve a kép jobb alsó sarkában: „S. Zeller Sc Posonii.”

Rézmetset, selyemre nyomtatva, körülvágott, a képmező 13,9×7,7 cm.

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.

A Vár részlete nem reális. — Zeller Sebestyén (1735—1777) Pozsonyban is működő rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXXVI. 452; Pataky 251—252. — Publikálatlan.

a) A budai vár fiktív látképe Szt. Margitot ábrázoló szentképen (Binder J. F.)

Szövege fent a képen: „B. MARGA / RETA. V. / BELAE 4. REG. / HUN. FIL.” A kép alatt: „Oh Ditsósséges szüz Szent Margit Magyar Országnak Gyönyörüséges Drágalátos Gyöngye Magyarországi Negyedik Bela Királynak Szerelmes Leánya, hideglelésben lévőknek Kiváltképpen való Pátrónája, és á kik téged igaz Hittel Áítatossan Segétségül hinak Akár

minémü Betegségekben és Halálos szorongatásokban- is szoktad Segéteni Könyörögj érettünk Bünösökért Országunkért, és az Egész Kereszténységért Amen.”

Jelezve a szöveg alatt jobbra lent: „Binder Sc. Budae.”

Rézmetset, 14,1 × 8,8 cm.

MTKcs.

Ugyanaz a kép megjelent a következő szöveggel is: „Gebett zu der Heiligē Margaretha aus Hungarn / O glorwürdige Heil, Jungfrau Margaretha, auserlesenes u: / kostbarliches Perlein / des Königreichs Hungarn, geliebte Tochter / unsers Vierten ungarische König Bela, ein absonderliche Pa- / tronin denen die mit dem Fieber seind behaft, auch wer dich / mit rechten Glauben, und Andacht umb ein Hülf anruffet, / es seye was für eine Kranckheit pfegest du zu heilen, u: / helfest auch denen Weibern die da in Kinds nöthen begriffē / seind; bitt Gott für uns arme Sünder, und für unser / Vaterland und für die ganze Christenheit Amen.”

BTM.

A kompozíció a 229. sz. kép átdolgozása. — Binderre lásd a 33. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Pataky 84. o., 45. sz.

b) A budai vár fiktív látképe Szt. Margitot ábrázoló szentképen

Szövege fent a képen: „B. MARGA / RETA V / BELAE 4 REG / HVN FIL.” A kép alatt: „Das Heilige Hautb samt denen heiligen Reliquien der H. Margaretae ruhet und wird verehret bey denen Ehrwürdigen Clarissierern in Pressburg.”

Rézmetset, 11,7 × 7,2 cm.

MTKcs.

Ugyanaz a kép a következő szöveggel is megjelent: „Gebett zu der Heiligen Margaretha aus Hungern. / O glorwürdige Heiligste Jungfrau Margaretha, auserlesenes und / kostbarliches Perlein des Königreichs Hungern, geliebte Tochter / unsers vierdten Hungarischen Königs Bela, ein absonderliche Patro- / nin denen die mit dem Fiber seind behaft auch wer diess mit rech- / ten Glauben und Andacht umb eine Hülf geruffet, es seye was für / ein Kranckheit, pfegest du zu heilen und helffest, auch denen Wei- / bern, die da in dess Kinds nöthen begriffen seind: bitt Gott für / uns arme Sünder, und für unser Vatterland, und für die gan- / tze Christenheit, Amen.”

BTM.

A kompozíció a 229. sz. kép átdolgozása. — Publikálatlan.

230. Buda képzeleti látképe Szt. Vendelt ábrázoló oltárképen

Hátul a vásznon felirat: „EX VOTO Frantz Glasser 1773.”

Olajfestmény, vászon, 71 × 89,5 cm.

BTM, lt. sz.: 15532.

A látképre nem lehet ráismerni.

IRODALOM: Jajczay 168—169. o., XXVII. t.

231. Buda képzeleti látképe Buda vezér képmásán

Felirata lent: „Buda 5 Dux Huñorum et Frater Attilae.”

Olajfestmény, vászon, 68×52,1 cm.

BTM. lt. sz.: 13876.

A látkép teljesen valószínűtlen. — Publikálatlan.

232. Buda állítólagos látképe címlapon (Weinmann J.)

Felirata a kép alatt: „Peleskei Nótárius.”

Rézmetset, 7×8,3 cm.

Megjelent: EGY / FALUSI NÓTÁRIUSNAK / BUDAI / UTAZÁSA, /
... Pozsonban és Komáromban, / WÉBER SIMON PÉTER költséggel
és betűivel 1790. Címlapján.

A látkép egyáltalán nem emlékeztet sem Budára, sem Pestre. —
Weinmann J. pozsonyi rézmetsző műve. Vö.: Thieme—Becker XXXV. 303.

IRODALOM: Művelődéstörténet IV. 506 (képpel, nem Pest képeként közli). —
Thieme—Becker XXXV. 303. — Budapest II (1946) 236 (képpel, Pest). — Pataky
242. o., 5. sz. 329 (képpel, nem Pest).

233. Pest képzeleti látképe címlapon

Rézkarca, körülvágott, a képmező 8,2×4,9 cm.

Megjelent: MAGYAR / ZSEBALMANAK / AZ / 1795 / közönséges
esztendőre / PESTENN / Trattner Mátyás' betűivel és költségével. Cím-
képként.

A látkép nem valószínű. — Publikálatlan.

VIII. KÜLFÖLDÖN LEVŐ, ELVESZETT, LAPPANGÓ, CSAK IRODALOMBÓL ISMERT VEDUTÁK

234. Buda állítólagos látképe Keresztrefeszítést ábrázoló freskón (Masolino da Panicale)

Róma, San Clemente, Cappella del Sacramento.
Masolino da Panicale (1383—1440?) műve.

IRODALOM: Horváth, E., Una veduta di Veszprém in un affresco di Castiglione d'Olona. Contributi al problema di Masolino. Roma—Budapest 1926, 22—23. o., 9. kép (a háttér Veszprémre emlékeztet). — Genthon I., Buda legrégebbi ábrázolása. Budapest I (1945) 3—4 („Az olasz szakértők maguk is Budára gondolnak vele kapcsolatban”). — Vayer L., Masolino és Róma. Bp. 1962 (nem hozza kapcsolatba Budával; bár ennek a kompozíciónak az előző fejezetben lenne a helye, a kötet nyomdai munkálatainak előrehaladása miatt a katalógus elrendezését már nem lehetett megváltoztatni).

235. Buda állítólagos látképe miniatúra háttérében (Attavante)

Attavante degli Attavanti Brüsszelben őrzött Missaléjának egy pontosabban meg nem határozott miniatúráján az irodalom egy része szerint Buda látképe a háttér. Esetleg a fol. 205v-ról lehet szó, amely Keresztrefeszítést ábrázol, de ezen a képen nem hasonlít a háttér Budához, amit a Firenzében működő művész nem is látott. Készült 1485—87-ben.

IRODALOM: Szendrei—Szentiványi 51—52 (nem említi). — Hevesy, A., La bibliothèque du roi Mathias Corvin. Paris 1923, 5. sz. (nem említi). — Fraknoi V.—Fögel J. — Gulyás P.—Hoffmann E., Bibliotheca Corvina. Bp. 1927, 45. sz. (nem említi). — Éber L.—Gombosi Gy., Művészeti lexikon. Bp. 1935, I. köt. 57 (Buda). — Balogh J., Mátyás király arcképei. Mátyás király emlékkönyv. Bp. [1940], I. köt. 500, 526 (nem említi). — Zolnai K., Bibliographia bibliothecae regis Mathiae Corvini. Bp. 1942, 80 (nem említi). — Tevan A., A könyv évezredek útja. Bp. 1956, 45 (Buda).

236. Pest ostroma. 1542 (V. Solis) — IV. tábla

Fent a képen magyar címer. A kép megfelelő helyén a következő feliratok: „ITALIAN — SCHARMVCZL — HVSRN — MECZIK — STVRM — GERICZ PERG — PADT — HABER CASTEN — CVCNCZ VON GERING — WOLFF. DITRICH — REN FAN — PLVT FANEN — ALT OFEN — HVSEBN LEGER — ERCLEI — REMEL KL[?].”

Fametszet, 36,3 × 101,1 cm.

Egyetlen ismert példánya egykor a pozsonyi (Bratislava) Pálffy János-féle gyűjteményben volt, jelenleg lappang. Régi fényképmásolata az MTKcs-ben.

Virgil Solis (1514–1562) nürnbergi fa- és rézmetsző műve. Vö.: Thieme—Becker XXXI. 248–253.

IRODALOM: Néhai Pálffy János... pozsonyi palotájában található festmények, minitureök és grafikai lapok jegyzéke. Bp. 1909, 152 (leírás). — Röttinger, H., Neue Mitteilungen über Virgil Solis. Zeitschrift für Bücherfreunde, Neue Folge XVI (1924) 78. — Röttinger, H., Erhard Schön und Niklas Stör, der Pseudo-Schön. Strassburg 1925, Studien zur deutschen Kunstgeschichte 229. füz. 253. sz. — Thieme—Becker XXXI. 251.

237. Buda ostroma

Fametszet (?).

Állítólag Hans Sebald Lautensack (1524–1561/66) műve. Vö.: Thieme—Becker XXII. 462–463.

Egykor a következő, 238. sz.-nál leírt lappal együtt Paul Behaim gyűjteményében volt, jelenleg lappang.

IRODALOM: Wessely, J. E., Das Manuscript von Paul Behaim's Kupferstichkatalog im Berliner Museum. Repertorium für Kunstwissenschaft VI (1883) 60 (szerinte valószínűleg Sibmacher rézkarcáról van szó). — Röttinger, H., Erhard Schön und Niklas Stör, der Pseudo-Schön. Strassburg 1925, Studien zur deutschen Kunstgeschichte. 229. füz. 253. sz. — Schmitt, A., Hans Lautensack. Nürnberg 1957, Nürnberger Forschungen 4. köt. (nem említi sem a hiteles, sem a művésznek tévesen attribuíált művek között).

238. Buda ostroma

Fametszet (?).

Állítólag Hans Sebald Lautensack műve.

Provenienciájára és az irodalomra vonatkozólag lásd az előző, 237. sz. képnél mondottakat.

239. Buda és Pest látképe Magyarország térképén (M. Zündt)

Címe fent balra: „Neue vnd Gründtliche beschreibung Das [!] ganczen Künigreichs Unngern mit den Anstossenden Landen.”

Felirata jobbra lent táblán: „Nova totius Hungariae Descriptio Accurata et diligens desumpta ex pluribus aliorum editis Cosmographicis Chartis et Typis Aereis incisa Matthia Cynthio Norimbergensi Anno a Christo nato MDLVII.” A kép megfelelő helyén: „1541 / 2 Septr / verlorn — Alt Offen — BVDA — Offen — Pesth — Mons / S. Gerhardi”.

Rézmetszet, 50,7 × 86 cm.

Bécs, Nationalbibliothek, térképgyűjtemény.

A sematikus látképet a 175. és 185. sz. lap is felhasználja; az utóbbi lap az egész térkép másolata. — Mathias Zündt (1498?–1572) nürnbergi ötvös és rézmetsző. Vö.: Thieme—Becker XXXVII. 584–585. — A térképnek 1566-ban volt egy korábbi kiadása (Thieme—Becker XXXVII. 584, képe: Borbély 200), ezen azonban a látképek olyan kicsinyek, hogy topog-

ráfiai tekintetben nem jöhetnek számításba. A nagyobb méretű térképnek még két kiadása ismerets. Az egyik 1587-ben jelent meg, impresszuma: „Cum gratia et Privilegio sacrae Caesareae Maiestatis Jacob Pross excu: Pragae.” A másik kiadás impresszuma: „Jacobus Pross, excudebat Pragae.” Ez 1594-ben jelent meg.

IRODALOM: Borbély A., Zyndt Mátvás nagy haditérképe hazánkról. *Hadtörténelmi Közlemények* XXXV (1934) 197—202 (részletképpel).

240. Buda látképe török krónikában

Dzselálzáde Musztafa történeti művének 1575-ben másolt kéziratában Buda látképe, Szabács, Belgrád, Siklós, Esztergom, Szeged látképével és a mohácsi csata ábrázolásával együtt.

Bécs, Nationalbibliothek, *Hist. Osm.* 41. 129/a 1.

IRODALOM: Thury J., *Török történetírók.* Bp. 1883—1886. II. köt. 115. — *Századok* XXVII (1893) 561. — *Századok* XXX (1896) 833.

241. Buda ostroma. 1598 (A. Rosnberger)

Címe: „Abriss der Königlichen Stadt Offen wie die von Mittag von dem Christlichen Kriegsheer Belägerth und beschossen gewesen. A. D. 1598. Jar.”

Jelezve: „Aswerus Rosnberger paumaster.”

Rézmetset, 18,2 × 40,3 cm.

Lappang.

IRODALOM: Schoen, *Lantos* 640. sz.

242. Buda látképe

Felirata: „BUDA”.

Freskó.

Mantova, Palazzo Ducale.

Nyugatról, de részleteiben nem valószerű; a XVI. század második feléből.

IRODALOM: Balogh J., Újabb adatok Firenze és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. *Archaeologiai Értesítő* XLIII (1929) 273. — Pacchioni, G. e A., Mantova. *Italia artistica* 103. Bergamo 1930, 92 (képe). — Banfi, F., *Ricordi ungheresi in Italia.* Roma 1942, 85—86.

243. Buda ostroma. 1602

Északról.

A képen látható betűkhöz magyarázat a jobb alsó sarokban: „A Buda B Breccia C proclaus [Blockhaus!] D Palazzo del Ré E Bagni F Pest G Barca del turco H trinciere del Turco I forde del ponte K Campo del

turco L Isola di S^{to} andre M Campo imperiale N barche di vitouaglie O Loi [Veress szerint Doi !] galere P Padigli. de l'arciduca Q Quartiero de l'artleria R forte de le trinciere S Strada de vivandieri T quartiere de l'ung^{ria} superiore V ponte sopra il Danubio X citta da basso Z Breccia di pest fatta dal turco & Artegl^{ria} de nostri."

Tollrajz, vízfesték, 22×36 cm.

Róma, Vatikán, Borghese-levéltár, III. 69a köt. 69. o.

IRODALOM: Veress E., Buda és Pest 1602—1603-iki ostroma. Hadtörténelmi Közlemények XI (1910) 78—79 (képpel).

244. Buda ostroma. 1602 (G. Mack)

Keletről.

Felirata: „Belegerung der küniglichen Stadt Offen vnd Best Anno 1602.”

Jelezve: „G. Mack (?) fec.”

Rézkarc, haránt fólió.

Ismeretlen helyen. Esetleg a 74. sz. kompozícióval azonos.

IRODALOM: Drugulin 1093. sz.

245. Buda ostroma. 1602—1603

Északról.

A kép megfelelő helyén: „DANVBIVS— Pest — Monti di S. Gherardo.”

Tollrajz, 18×30 cm.

Róma, Vatikán, Borghese-levéltár, III. 91b köt. 293. o.

IRODALOM: Veress E., Buda és Pest 1602—1603-iki ostroma. Hadtörténelmi Közlemények XI (1910) 75—76 (képpel).

246. Buda ostroma. 1603 (H. Werl)

Keletről.

A kép megfelelő helyén: „Danubius fluius”.

A képen látható számokhoz magyarázat lent kartuson: „1. Pest. 2. Gerhardtspergk. 3. Offenn. 4. Aldt Öffenn. 5. Sanct Andre. 6. Unser Prüggen. 7. Feindes Prüggen. 8. Unser Schantz. 9. Feinds Schantz. 10. Morast. 11. Unser 1. Leger. 12. Feinds 1. Leger. 13. Unser 2. Leger. 14. Feinds 2. Leger. 15. Adoner Insell alda der Feindt den 28. Septembris Anno 1603 Geschlagenn worden sieh in die Flu[ht g]eben und die Tonaw Nottgedrungen Sa . . . ie . . . d Ersoffen Derenn diesmalls über 4000 [gege]ben. Fernerrn Siegg geb[got]t gnediglichn.”

Jelezve a kartus jobb oldalán: „I. W. F.”

Tollrajz, tus, 25,5×81 cm (sérült).

Lappang, utoljára a BTM-ben volt, de nem egészen világos, hogy hogyan került oda a Nemzeti Múzeumból, ahol Bubics leírása szerint lennie

kellett. — Az „I. W. F.” monogram Hans Werl (†1608) müncheni udvari festő monogramjával azonos. Hasonló műveiről ugyan nincsen tudomásunk, de azért lehetséges, hogy az elveszett rajz tőle való. Vö.: Peltzer, E. A., Der Hofmaler Hans von Aachen. Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses. XXX. köt. 1911, 95; Thieme—Becker XXXV. 396—398.

IRODALOM: Bubics 25. sz. (képpel). — Kuzsinszky 17. — Kremmer D., Budát ábrázoló XVII. századbeli kéziratok. Archaeologiai Értesítő XXXIII (1913) 414—418 (képpel, szerinte Hieronymus Wierxtől).

a) Buda ostroma. 1603

Keletről.

Vízfestmény, 35×52 cm.

Róma, Vatikán, Borghese-levéltár, III. 69a köt. 41. o.

A reprodukció alapján ítélve a 246. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Veress E., Buda és Pest 1602—1603-iki ostroma. Hadtörténelmi Közlemények XI (1910) 397, 399 (képpel).

247. Buda és Pest látképe török térképen

Későbbi címe: „Die Donau von Visegrad bis ins Schwarze Meer. Mit den Ortschaften an beiderseitigen Ufern, mit türkischen Schrift.”

Rajz, 116×44 cm.

Bécs, Liechtenstein-féle térképgyűjtemény, XXVI. 185.

A XVII. század elejéről származó képen a városok képe sematikus.

IRODALOM: Borbély 134, 139. o., 27. kép (részlet).—Fekete LIX. t. (részlet).

248. Buda és Pest látképe

Keletről.

Címe nincs, feliratai a kép megfelelő helyén: „S: Erhards Perg — Ofen — badt — Pest”.

Eredetije: Bécs, Hofbibliothek. Fényképreprodukciója: MTKes fényképgyűjtemény, lt. sz.: 123. Fk.

A 76. sz. kompozíció alapján — Publikálatlan.

249. Buda látképe

Kézirat a XVII. századból.

Egykor Ernst Lajos gyűjteményében volt, jelenleg lappang.

IRODALOM: Az Ernst múzeum leíró lajtroma. I. Külföldi mesterek magyar vonatkozású művei. Bp. 1919, 16.

250. Óbuda látképe

Északról.

Felirata: „Alt Ofen”.

Színezett kézirat, 31 × 34 cm.

Bécs, Nationalbibliothek, Földrajzi gyűjtemény, Atlas Blaeu XXXIII. köt. 31.

A XVII. század második feléből. — A 68. sz. kompozíció alapján készült.

IRODALOM: Borbély 134, 139. o., 26. kép (színes).

251. Buda látképe Esztergom ostromát ábrázoló képen

Címe: „Strigonia”.

A képen elhelyezett feliratok: „Loyta F. — Retroguarda di grossa artigliera — Ordine di Cavalaria — Retorguarda Coriero — Vittualglie del Campo — Christiani prigioni”.

Rézkar, 39 × 51 cm.

A lap kora a leírás alapján nem állapítható meg. — Pontos őrzési helyét nem közölték, így nem került elő. — A leírás szerint Esztergom képe sem hiteles, tehát valószínűleg a háttérben látható budai kép („A hátvéd Strigonia és Buda alatt”) sem.

IRODALOM: Leopold A., Esztergom régi látképei. A Szent István Akadémia II. történelem-, jog- és társadalomtudományi osztályának értekezései III. köt. 5. sz. Bp. 1944, 144. sz.

252. Buda ostroma. 1684 (F. L. Brabant)

Címe fent a képen: „BVTTA / oder Offen wie selbige 1684 gestandte / wie die Armatta darüber geruckt wirdt / von aufgang zu seggen, gestandte ist.”

A kép megfelelő helyén: „St. Gerhards perg — Das Schloss — Donau. — PEST — weingebürg — St. Paulus tal — weingebürg — das Batt”.

Jelezve a jobb alsó sarokban, de a szignatúra a reprodukción nem olvasható. Franz Leopold Brabant császári mérnök műve.

Kézirat, 38 × 54 cm.

Bécs, Albertina, Vucs 83, 42. sz.

A látkép a Várat keletről ábrázolja, de a Duna folyása és a részletek ábrázolása nem valószínű.

IRODALOM: Borbély 135, 139; színes reprodukciója a könyv 1. oldala előtt.

253. Buda ostroma. 1684

Címe: „Wahre Abbildung der Vorzeiten weltberühmte Residenz der Ungarischen Könige nun aber von Anno 1541 biss auf diese Zeit durch die Türcken bewohnten vesten Stadt Buda oder Ofen, wie selbige von der

Christl. Kayserliche und Chur-Bayrischen Armee belägert und beschossen worden von Anfang des July biss gegen dem November A^o 1684."

Rézkarc, 36 × 28 cm.

Nyugati ostromkép, fent közepén harsonázó angyal, betűjelmagyarázat fent jobbról.

Nem került elő, bár az irodalom két őrzési helyéről is tud.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 86. sz. (szerinte megvan a BTM-ban és a Szépművészeti Múzeumban, azaz az akkor még ott levő MTKcs-ban).

254. Buda látképe

A következő című könyvben az irodalom egy budai látképet említ, de a budapesti nyilvános könyvtárakban nem sikerült megtalálni.

Kriegs- und Siegs, wie auch Freud-Lied- und Streit-Händel, . . . Siegs-Progressen der Christen wider die Türcken in Eroberung der Hungarischen Vestung Vicegrad. — Heuschrecken Wunder. — Discours von Belagerung der Haupt-Stadt Ofen. Nürnberg 1684.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 225. sz.

255. Buda látképe (J. Ph. Hannenstein)

Címe: „Offen, / Wie selbige in Perspectiu Zusehen Alss Die Kayserlichen dass Erste mahl darvor Geruckt unter Comanto dess Hertzog Von Lothringen.”

Johann Philipp von Hannenstein császári hadmérnök műve.

Színezett rajz, 19,5 × 56 cm.

Egykor Karlsruhe, Hitbizományi térképgyűjtemény, XIV. köt. 85. sz.

A reprodukció alapján ítélve ennek a képnek másolata lehet a 148. sz.-nál közölt rajz.

IRODALOM: Glaser 270. sz. (képpel). — Borbély 136, 140.

256. Buda látképe

Keletről, tükörképes.

Címe: „Ofen.”

Rézkarc, 7 × 12 cm.

Megjelent állítólag: Der Türkischen Gross-Sultanen Ursprung, Macht und Herrlichkeit . . . von M. W. F. Nürnberg, In Verlegung Joh. Hoffmanns Kunst- und Buchhändlers. 1685. 233. o.

A könyvet a budapesti nyilvános könyvtárakban nem sikerült megtalálni, így az adat helyességét nem lehet ellenőrizni.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 107. sz. (nem említi). — Kelényi, bibliográfia 421. sz. (nem említi). — Kelényi, ábrázolások 45. sz. (leírja a képet).

257. Buda ostroma. 1686

Címe fent a képen: „Offen / 1686”.

A kép alján látható magyarázat a reprodukción olvashatatlan.

J. Gaspar Hammerschmied útleírásában, valószínűleg az ő műve.
Rajz, 12×18 cm.

Klosterneuburg, Stiftsbibliothek, Cod. 1103. 44. kép.

A keletről felvett kép dilettáns kézre vall.

IRODALOM: Borbély 136, 141. o., 42. kép. — Budapest II (1946) 144 (képpel).

258. Buda ostroma. 1686

Címe: „Belagerung der Königl. Haupt- und Residenz Stadt Ofen. Wie solche von denen Kayserlichen und Alyrten als Chur Bayrischen, Chur Saechsichen und Chur Brandenburgischen Völekern Anno 1686 ist mit Sturm eingonnenen und erobert worden.”

Kézirajz, 42×52 cm.

Bécs, Kriegsarchiv, H III/c 150.

IRODALOM: Majláth, katalógus 978. sz. — Eperjesy K., A bécsi hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke. Bp. 1929, 1020. sz.

259. Buda látképe

Címe: „Buda — Offen”.

Kézirajz, méretét nem közli az irodalom.

Bécs, Kriegsarchiv, G VI. 32—5.

1686-ban keletkezett.

IRODALOM: Eperjesy K., A bécsi hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke. Bp. 1929, 838. sz.

260. Buda látképe

Címe: „Abriss der Vestung Offen, wie selbige auf 3 seithen im Perspective zu sehen. Sambt den Kayserl. Brandenb. vnd Bayrischen Aprochen. Von einem Hessischen Offizier gezeichnet im Julio 1686.”

Kézirajz, 43×61,7 cm.

Egykor Karlsruhe, Hitbizományi térképgyűjtemény, La. 134/1.

A Várat keletről, északról és nyugatról ábrázolja.

IRODALOM: Lux 26. — Bibliofil 18—19. o. között részletképe. — Glaser 392/a sz. — Károlyi—Wellmann 193 (képe a művész téves megjelölésével). — Borbély 140. — Fekete XXXI, LIII. t. (a művész téves megjelölésével).

261. Buda és Pest alaprajza (Grünthal)

Címe: „Abriss der Vestung Offen sambt den Approchen vnd Bateriaen. Wie solche im Jahr 1686 belägert gewesen, von dem Baden Durlachischen Lieutenant, Baron von Grünthal gezeichnet.”

Kézirajz, 43 × 62,2 cm.

Egykor Karlsruhe, Hitbizományi térképgyűjtemény, La. 134/1.

IRODALOM: Glaser 392/b sz. — Borbély 140. — Fekete L — LI. t. (részletképek).

262. Buda és Pest látképe

Címe: „Abriss der Statt Offen sampt den Approchen, wie selbe Ao. 1686. im Julio attaquirt worden.”

Kézirajz, 22 × 33,2 cm.

Egykor Karlsruhe, Hitbizományi térképgyűjtemény, La. 134/3.

IRODALOM: Glaser 394/a sz. — Borbély 140.

263. Buda látképe

Címe: „Abriss der Statt Offen, wie selbige Anno 1686. den 1/11-ten Augusti völlig belägert worden.”

Kézirajz, 16,3 × 29,8 cm.

Egykor Karlsruhe, Hitbizományi térképgyűjtemény, La. 134/3.

Nyugatról.

IRODALOM: Glaser 394/b sz. — Borbély 140.

264. Buda ostroma. 1686 (Juvigny—Greischer)

Címe: „Ichonographica Imago Obsidionis Expugnationisque Bydensis, unacum tribus prospectibus, necnon cum explicatione variarum Irruptionum, Stragumque Hostium, utriusque demum in acie contra se inuicem stantis copiosissimi Exercitús omnia ad uium accurate delineata, dimensaque a Carolo Juvigny Inelyti Regiminis Monsfeldiani Officiali et Ingenieur. 1686. Grund-Riss der Belagerung und Eroberung Ofen &c.”

Rézmetset, 84,5 × 86 cm.

Az I. Lipótnak ajánlott lap, amelyet Mathias Greischer metszett rézre, nincs meg a budapesti közgyűjteményekben. Karl Joseph Juvigny császári hadmérnökre nézve lásd: Glaser 127. — Greischerre vonatkozólag lásd az 59/b sz. kompozíciónál mondottakat. — Az alaprajzszerű képen három kisebb látkép és sok magyarázószöveg.

IRODALOM: Némegy, J., Die Belagerungen der Festung Ofen. Pest 1853 (rézmetsetű részletreprodukciójával). — Lux 31. — Schoen A., A budai Szent Anna templom. Bp. 1930, 29 (részletképpel). — Bánrévy Gy., A budai királyi palota újjáépítése III. Károly alatt. Tanulmányok Budapest múltjából. I. köt. Bp. 1932, 3—4. o., 1. kép (részlet). — Glaser 236. sz. — Kelényi, ábrázolások 223. sz. — Balogh 40.

265. Buda látképe címeres levélen

Enzinger János 1686-ban I. Lipóttól kapott címeres levélén Buda látképe látható.

Rajz, kb. 3 × 5 cm.

A BTM-ben (lt. sz.: 15.861) volt, de nem került elő.

IRODALOM: Borbély 136, 141.

266. Buda ostroma. 1686

Délről.

Rézmetszet és rézkarc, kb. 15 × 20 cm.

Az 59/a sz. kompozíciónak a szövegből és a magyarázatokból következtetve felső részén eredetileg egy déli ostromkép és egy alaprajz is volt; ezek azonban elvesztek. — Lehet, hogy a lapnak ezen a részén volt Johann Jakob Vogel szignatúrája, és akkor erre a lapra vonatkozik Drugulin 3212. sz.

267. Buda ostroma. 1686 (Lerch—Hoffmann)

Címe: „Vorstellung der Haupt-Vestung Ofen — was dabey merckwürdigs vorgelauffen.”

Jelezve: „M. Lerch et J. Hoffmann fec. et exc.”

Rézmetszet, nagy fólió, öt lapra nyomtatva.

Fent középen a győzelem istennője és Fama a város alaprajzát tartják. Lent nyole hasábon leírás két külön belenyomtatott kisebb képpel: a menekülő törökök üldözése a Dunán és a budai parancsnok elfogatása.

Ismeretlen helyen. — Lerchre vonatkozólag lásd a 205. sz. kompozíciónál mondottakat. — Johann Jakob Hoffmann bécsi rézmetsző 1700 körül. Vö.: Thieme—Becker XVII. 264—265.

IRODALOM: Drugulin 3218. sz. — Kelényi, ábrázolások 146. sz.

268. Buda ostroma. 1686

Címe: „Beläger- und Eroberung der Königl. Ungarischen Haupt-Stadt Ofen durch die Kayserl. und dero hohen Allirten glükselige Waffen.”

Jelezve: „München bei Mich. Wening, Kupferstechern.”

Rézmetszet, nagy fólió, három lapra nyomtatva.

A 104. sz. kompozíció variánsa lehet, a leírásból következtetve. A kép alatt nyole hasábon latin és német nyelvű magyarázat. — Weningre vonatkozólag lásd a 15. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Drugulin 3220. sz. — Kelényi, ábrázolások 164. sz.

269. Buda ostroma. 1686

A következő műben állítólag budai ostromkép jelent meg: DIARIO / De'successi dell'Armi Cesaree / NELL' VNGHERIA / ... Del Dottor / PASQVALE BIONDI. / ... IN BOLOGNA, MDCLXXXVI. / Per Gioseffo Longhi, Con licenza de' Superiori.

Bubics szerint: „A második füzetben Budavár ábrája 1686-ban egy hosszú négyszögben; eltér az ismert rajzoktól. A táborban levő Albrizzi G. által készítve.”

Kelényi szerint a 82. oldalon: „Buda és Pest délfelől.”

A számunkra hozzáférhető példányokban azonban a képet nem találtuk meg, a könyvkötő számára mellékelt képjegyzékben sem szerepel.

IRODALOM: Bubics 95. — Kelényi, bibliográfia 388. sz.

270. Óbuda látképe

A következő műben állítólag óbudai látkép jelent meg: DIARIO / De'successi dell'Armi Cesaree / NELL' VNGHERIA / ... Del Dottor / PASQVALE BIONDI. / ... IN BOLOGNA, MDCLXXXVI. / Per Gioseffo Longhi, Con licenza de' Superiori.

Kelényi szerint a 38. oldalon: „Bvda Vecchia dél felől a Margitsziget romjaival.”

A számunkra hozzáférhető példányokban azonban a képet nem találtuk meg, a könyvkötő számára mellékelt képjegyzék sem említi.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 388. sz.

271. Buda ostroma. 1686

Munkács és Navarino képével közös lapon, címe: „Festung Mongatz. Neu Navarino in Morea u. Abbild der Stadt u. Vestung Ofen wie dieselbe von der christl. Armee attaquirt wirdt 1686.”

Állítólag megjelent: Relatio Ostern 1686—Herbst 1686. 16. o.

A könyvet a budapesti nyilvános könyvtárakban nem találni meg, így az adat helyességét nem tudtuk ellenőrizni.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 222. sz.

272. Buda ostroma. 1686

Címe: „Abbildung der möchtigen Statt und Vestung Offen wie An^o 1686 von den . . . Kaiserl. Waffen belagert, und den 2. Septemb. mit Sturm erowert worde.”

Rézkarc, színezve, 29×38 cm.

Egykor Holitscher Pál tulajdonában volt.

IRODALOM: Bibliofil 65. sz. — Kelényi, ábrázolások 95. sz.

273. Buda ostroma. 1686

A kiadó azonosságából következtetve ugyanaz az ostromkép jelent meg a következő röplapban és könyvben: Ausführliche / RELATION / Von / Glücklicher Eroberung / Der / Türkischen Haupt-Vestung / OFEN. / Wie solche den 2 Septembr. dieses 1686 Jah- / res in einem vollzogenen General-Sturme glück- / lich erstiegen und eingenommen / worden. / Bress- / lau / Bey Gottfried Jonischen Buchhändlern und Zeitung- / schreibern anzutreffen und zu- / bekommen. — Illetve: Grund-richtiges, vollständiges Diarium der Harten und blutigen Belaeigerung Der königlichen Haupt-Stadt Und Festung Ofen, . . . Darbey ist auch zu befinden, zierlich in Kupfer gestochen, wie diese Hoch importirliche Festung von deren Kayserlichen, Chur-Bayerischen, Chur-Sächsischen, und Chur-Brandenburgischen Volckern attackirt und bestürmet worden. Breslau, Bey Gottfried Jonischen, Buch-Händlern anzutreffen und zu bekommen.

A röplapban, amelynek végén „Hierbey ist auch ein Kupfer zierlich abgebildet, wie die Vestung Ofen erobert worden” megjegyzés utal rá, a képet nem találtuk, a könyvnek pedig nem sikerült a budapesti nyilvános könyvtárakban példányát felfedezni. Esetleg az 59. sz. kompozíció egyik leírt vagy ismeretlen variánsáról van szó.

IRODALOM: Majláth, bibliográfia 378. sz. (könyv). — Kelényi, bibliográfia 552. sz. (röplap), 782. sz. (könyv). — Hubay 911. sz. (röplap).

274. Buda ostroma. 1686

Jelzése: „In Wienn bey Matthias Greischer Accadem. Kupferstecher und Kunsthandler nächst bey der Kayser: Burg zu finden.”

Rézmetszet, 122 × 89 cm.

Zágráb, Valvasor-gyűjtemény.

Esetleg a 102/f sz. kompozíció eltérő jelzésű variánsa. — Greischerre vonatkozólag lásd az 59/b sz. képnél mondottakat.

IRODALOM: Stelè, F., Valvasorjev krog in njegovo grafično delo. Glasnik Muzejskega Društva za Slovenijo IX (1928) 21.

275. Buda ostroma. 1686

A következő műben állítólag három budai alaprajz volt: Diarium der Belagerung und Eroberung der Hauptfestung Ofen . . . [1686.]

A könyvet nem sikerült megtalálni.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 665. sz.

276. Buda ostroma. 1686

A következő műben állítólag két rézkarc melléklet volt, ezek lehettek ostromképek is: Diarium, oder kurtze Beschreibung, der harten und blutigen Belägerung, der hungarischen königlichen Haupt- und Sitz-Stadt Ofen . . . Erstlich gedruckt zu Wienn. [1686.]

A könyvet nem sikerült a budapesti nyilvános könyvtárakban megtalálni.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 668. sz.

277. Buda ostroma. 1686

A következő relációban hirdetése szerint látkép is volt: *Decima-setima Relaçam Historica . . . Publicada a 6. de dezembro . . . [Lisboa. Na officina de Miguel Deslandes. Anno 1686.]*.

A hirdetés szövege: „Sahio a somana a Diario do Sitio, & Fomada de Buda, com sua Estampa verdadeira.” Példányát nem sikerült a budapesti nyilvános könyvtárakban megtalálni.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 940. sz.

278. Buda ostroma. 1686

A következő könyvben állítólag budai ostromkép jelent meg: *Siege et prise de Bude capitale du ruyaume de Hongrie . . . A Paris, chez Jean Guignard . . . [1686.]*

Kelényi szerint: „Melléklete rézkarc *Plan de Bude és Elevation de Bude* felirattal”.

A budapesti nyilvános könyvtárakban a mű nincs meg.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1014. sz.

279. Buda ostroma. 1686

A következő röplapon állítólag budai ostromkép jelent meg: *„Sieg-haffte Eroberung der hungarischen königl. Haupt- und Residentz-Stadt Ofen.” [1686.]*

A budapesti nyilvános könyvtárakban azonban nincsen meg, így az adat helyességét nem tudtuk ellenőrizni. A rézkarc alatt négyhasábos szövegnek kellene lennie.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1015. sz.

280. Buda állítólagos ostromképe. 1686

A következő című műben állítólag „Buda képzeletbeli ostromképe” jelent volna meg: *VERIDICA / RACCOLTA / DE / GIORNALI / DI / BVDA / Sino alla presa d’essa. / PARTE PRIMA. / DEDICATA / AL Molt’Illustre Signor / GIO: BATTISTA / FORESTI. / IN VENETIA, 1686. / Presso Girolamo Albrizzi dietro la Chiesa / di San Zulian al Nome di Dio. / Con Licenza de’ Superiori.*

Valószínűleg a *Diarium* 6. és 12. számában megjelent képek (193, 194. sz.), valamint a 9, 10, 12. számban megjelent hirdetések (vö.: 38. sz.)

összezavarásából keletkezett tévedésről van szó. A hozzáférhető példányokban ugyanis a fentiekén kívül más budai képet nem találni.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1042. sz. — Layer 81.

281. Buda ostroma. 1686

A következő röplap hirdetése illusztrációról beszél, de nem bizonyos, hogy a kép valóban elkészült: „A / JOURNAL / OF the SIEGE and TAKING of / BUDA, / BY THE IMPERIAL ARMY, / . . . By Jacob Richards, One of His Majesties Engineers, who was / appointed . . . to serve in the said Army . . . Published by His Majesties Command. / Printed for M. Gilliflower at the Black Spreed-Eagle in Westminster- / Hall, and J. Patridge at the Post-house at Charing-Cross. 1687.”

A hirdetés szövege a következő: „Advertisement: The Plan herein-mentioned, being large, could not possibly be finished with the Journal, but being now under the Engravers hands, you may expect it, when perfected.”

A hozzáférhető példányokban a képet nem találni meg.

IRODALOM: Apponyi 1311. sz. — Schoen, Lantos 47. sz. („egy rézmetszettel”).

282. Buda látképe gyermekjátékon

Keletről.

Buda látképe I. József játékát díszítette, amelyet Johannes Richardus de Messin ajánlott neki. 1687-ben keletkezett.

A Nemzeti Múzeum levéltárában volt, elpusztult.

IRODALOM: Wolf R., Buda ismeretlen látképe 1687-ből. Magyar Művészet V. (1929) 40 (képpel).

283. Buda ostroma. 1686

Címe: „Almanach povr l'année MDCLXXXVII.”

Adressz: „A Paris chez Pierre Landry, rue St. Jacques a St. Francois de Sales.”

Rézkarc, 55 × 91 cm.

Az arcképekkel, allegorikus alakokkal tömött képen lent két kisebb oválisban a budai és simontornyai harcok ábrázolásai voltak láthatók. Sok szöveggel.

Egykor a Szabó Ervin Könyvtárban volt. — Nem került elő.

IRODALOM: Kelényi, ábrázolások 254. sz.

284. Buda ostroma. 1686

A következő röplapon esetleg ostromábrázolás jelent meg: „Kurtze Beschreibung der königl. Vngar. Haupt-Vestung, und ehemaligen Residentz-Stadt Ofen . . . , im abgewichenen 1686. Jahr . . .” [1687.]

Kelényi szerint: „Illusztrált röplap. Fölül nagy rézkarc és alatta 3 hasábos szöveg: Buda története és leírása.”

A röplap nem került elő a budapesti nyilvános könyvtárakban és gyűjteményekben, így nem lehet eldönteni, hogy valóban ostromképről van-e szó.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1176. sz.

285. Buda ostroma. 1686 (A. F. van der Meulen)

Címe a kép alatt későbbi írással: „Les Tures repoussés dans la tentative qu'il firent pour rentrer dans Bude.”

Jelezve alul középen: „A. F. Van der Meulen.”

Vörös és fekete kréta, papíron, négyzetes beosztással, 28,8×45 cm.

Bécs, Albertina, lt. sz.: 10072.

Adam Frans van der Meulen (1632–1690) brüsszeli születésű festő, aki Párizsban dolgozott. Vö.: Thieme—Becker XXIV. 450–451. — Publikálatlan.

286. Utcai harc-részlet Buda ostromából. 1686 (A. F. van der Meulen)

Címe a kép alatt későbbi írással: „Le Sac de la ville de Bude prise d'assaut en 1686.”

Jelezve alul középen: „A. F. Van der Meulen.”

Vörös és fekete kréta, papír, négyzetes beosztással, 29,6×45,3 cm.

Bécs, Albertina, lt. sz.: 10069.

A kompozíció kapcsolatban áll a bécsi Kunsthistorisches Museum egy lotharingiai gobelinjével. Vö.: Layer IV. t. — Publikálatlan.

287. Részlet Buda ostromából. 1686 (A. F. van der Meulen)

Címe a kép alatt későbbi írással: „Le Siege de Bude fait dans cette même année.”

Jelezve lent középen: „A. F. Van der Meulen.”

Vörös és fekete kréta, papír, négyzetes beosztással, 29,6×45 cm.

Bécs, Albertina, lt. sz.: 10068.

A kompozíció kapcsolatban áll a bécsi Kunsthistorisches Museum egy lotharingiai gobelinjével. Vö.: Layer III. t. — Publikálatlan.

288. Buda látképe keletről Lotharingiai Károly képelt diadalmenetét ábrázoló kép háttérében (A. F. van der Meulen)

Címe a kép alatt későbbi írással: „L'Entrée triomphante du Duc de Lorraine dans la Ville de Bude.”

Jelezve alul középen: „A. Fr. Van der Meulen.”

Vörös és fekete kréta, papiroson, négyzetes beosztással, 29,5×45,6 cm.

Bécs, Albertina, lt. sz.: 10070.

A kép H. H. Faustnak a 149. sz.-nál közölt kompozíciójával rokon.

IRODALOM: Rooses, M., De teekeningen der vlaamsche meesters. Onze Kunst (1904) 69 (képpel).

a) Buda látképe keletről Lotharingiai Károly képelt diadalmenetét ábrázoló kép háttérében

A kocsin „CV” monogram, a diadalkapun „LX” és „CV” rövidítések. Olajfestmény, vászon, 56,5 × 72,8 cm.

Krakkó, Czartoryski Múzeum, lt. sz.: MK 359.

Van der Meulen kompozíciója, vagy ismeretlen, közös forrás alapján készült. Krakkóban mint Szobieski Jakab pozsonyi bevonulása szerepel. A kompozíció a bécsi Kunsthistorisches Museum egy lotharingiai gobelinjén is visszatér. Vö.: Layer V. t.

IRODALOM: Wydawnictwa Muzeum XX. Czartoryskich. L. Galeria obrazów. Katalog tymczasowy. Kraków 1914, Nr. 231.

289. Buda és Pest látképe

Allítólag megjelent a következő műben: *NOTA / DELLE PIV' GLORIOSE / VITTORIE / E DEGLI ACQUISTI PIU' IMPORTANTI, / CHE L'ARMI CATTOLICHE / COLLEGATE / HANNO AVVTO . . .* In Bologna, ed in Firenze, per Vinzenzio Vangelisti / Con licenza de' Superiori 1692.

Kelényi szerint: „Buda és Pest rézmetszetű képével.”

A számunkra hozzáférhető példányban nem találni meg, utalás sincs a képre sem a műben, sem a modern irodalomban egyebütt.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1424. sz.

290. Buda és Pest látképe térképen (L. F. Rosenfelt)

Színezett rajz, 49 × 70 cm.

Bécs, Nationalbibliothek, Földrajzi gyűjtemény, Plans des guerre Turque Dans le XVII. siècle. 3 K. R. S. XI. 3—13. Carte des operations 1696 et 1697.

Leopold Franz von Rosenfelt hadmérnök műve.

IRODALOM: Borbély 138, 141. o., 36—37. kép (részletek).

a) Buda és Pest látképe térképen (L. F. Rosenfelt)

Felirata: „Marchs und Campementen Kay[serliche] Haupt Armee in Hungarn. Letztere Compagny des Friten Schlus bey Carlovitz under Comando Ihro Hoch Firstl[ichen] Turchl[aucht] Prinz Eugenio von Savoyen undertenig zusa[mmen] getragen von mir Leopold F[ranz] v[on] Rosenfelt.”

Bécs, Nationalbibliothek, Kéziratgyűjtemény, Cod. 8612. III. rész címlapja.

A 290. sz. kompozíció másolata.

IRODALOM: Bánrévy Gy., A budai királyi várpalota újjáépítése III. Károly alatt. Tanulmányok Budapest múltjából. I. köt. Bp. 1932, 5, 43. o., 3. kép (részlet). — Borbély 137, 141. — Fekete XXX. t. 2 (részlet).

291. Buda ostroma. 1686

A következő gyűjteményben többek között „Buda 1686. ostromának ábrázolása” lenne: *Expvgnationes arcium et vrbim in Hvngaria aeri incisae colligente Petro de Corroni.*

A forrás nem adja meg a kötet őrzési helyét, így adatainak helyességét nem lehet ellenőrizni. Valószínűleg különféle metszetek később keletkezett összeállítású; így lehet, hogy olyan budai kép volt benne, amely a Katalógusban máshol már szerepel.

IRODALOM: Kelényi, bibliográfia 1503. sz.

292. Buda ostroma. 1686

Nyugatról, balra fent Szt. István a Madonnával és a pápával.

Olajfestmény, vászon.

Róma, Vatikán, Államtitkári Hivatal.

IRODALOM: Tanulmányok Budapest múltjából. V. köt. Bp. 1936, 44. (képe). — Banfi, F., *Ricordi ungheresi in Italia.* Roma 1942, 54.

293. Buda ostroma. 1686

Északról.

Felirata: „BVDA VNGARIA / C . . . PVT . . . EX”.

Olajfestmény, vászon.

Milánó, a Caproni-család tulajdonában volt.

IRODALOM: Jajczay J., Buda visszafoglalásának emlékei. *Magyar Művészet* XII (1936) 337, 340 (képpel). — Jajczay J., Egy újabban felfedezett Buda 1686-os ostromát ábrázoló képről. *Budapest Régiségei.* XII. köt. Bp. 1937, 290—292 (képpel). — Fekete XXIX. t. 2.

294. Buda ostroma. 1686

Egykor a körmendi volt Batthyány-kastélyban őrzött olajfestmény.

IRODALOM: Garas K., A magyar történelmi festészet a XVII. században. *Művészettörténeti Értesítő* I (1952) 67. — Garas K., Magyarországi festészet a XVII. században. Bp. 1953, 121.

295. Buda ostroma. 1686

Egykor budapesti magántulajdonban volt.
Beállítására emlékeztet a 104. sz. kompozícióra.

IRODALOM: Garas K., Magyarországi festészet a XVII. században. Bp. 1953, XXVI. t.

296. Buda ostroma. 1686 (F. Geffels)

Francesco Geffels műve.

Olajfestmény.

Egykor a budapesti műkereskedelemben.

Geffelsre vonatkozólag lásd a 25/b sz.-nál mondottakat. Lehetséges, hogy a kép az ott leírt kompozíció variánsa volt.

IRODALOM: Horváth H., A hajdani királyi vár. Műgyűjtő (1927) 94.

297. Buda ostroma. 1686

Északról.

Felirata: „Tyrci Budae laboranti svb subsidio advolantes strenue excipiunt, et repvlsi terrorem castris ineptivnt . . .”

Olajfestmény, 182 × 277 cm.

Innsbruck, Hofburg.

Ismeretlen osztrák művész munkája 1700 tájáról.

IRODALOM: Borbély 138, 141. — Károlyi—Wellmann XXII (képe).

298. Buda ostroma. 1686

Részlet a Vár belsőjéből.

Felirata: „Buda vi capta ferro et igne vastata 1686.”

Olajfestmény, 182 × 277 cm.

Innsbruck, Hofburg.

Ismeretlen osztrák művész munkája 1700 tájáról.

Az építészeti háttér emlékeztet a 286. sz. kompozícióra.

IRODALOM: Borbély 138, 141. — Károlyi—Wellmann 379 (képe). — Jajczay J., Buda visszafoglalásának emlékei. Magyar Művészet XII (1936) 340.

299. Buda látképe

A következő műben állítólag budai látkép is megjelent: *Höchste Welt- und Krieges-Häupter welche den fried-brüchigen Türkischen Hochmuth . . . gedemüthiget . . . Durch Kupfer u. Beschreibung von den hochfürstlichen*

Collegio S. Hieronymi in Dillingen 1718. Augspurg und Dillingen verl. Joh. Casp. Bencards.

Bubics szerint: „11 metszet a hősök arcképei körül magyar városok kis ábrái. Temesvár, Belgrád, Buda.”

A könyv nem került elő.

IRODALOM: Bubics 103.

300. Buda és Pest látképe északról

Címe a képben balra, lent kövön: „Vorstellung des Erschröcklichen Brandes in der Haupt Vestung-Offen in Ungarn.”

Az MTKes-ben volt (lt. sz.: T. 104), de elveszett.

Valószínűleg az 1723. évi nagy tűzvészt ábrázolja és a 62. sz. kompozícióval áll kapcsolatban. — Publikálatlan.

301. Buda és Pest látképe Csepel-sziget térképén (L. F. Rosenfelt)

Címe középen feliratos táblán: „Mappa Geographica über die grosse Insul Csepeliense. Dem Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn Eugenio Princsen [!] von Savoyen und Piemont der Röm: Kay: und Cathol: Mayestätt General-Lieutnand zu gnädigster Observanz unwirtigst vorstehle so neuest observirt und das alte corgirt Anno 1728.”

Jelzve a lépték alatt balra: „L. F. de Rosenfelt Keyserl. Ingenieur Hauptman.”

Rajz.

Bécs, Kriegsarchiv, D IX/a 674—7.

IRODALOM: Frey D., Csepel sziget térképe 1728-ból. *Archaeologiai Értesítő* XLII (1928) 159—165 (képekkel). — Eperjesy K., A bécsi hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke. Bp. 1929, 839. sz. — Schoen A., A budapesti központi városháza. Bp. 1930, 25 (részletkép). — Schoen A., A budai Szent Anna templom. Bp. 1930, 35 (részletkép). — Budapest II (1946) 397 (részletkép). — Pest megye műemlékei II. 418—419 (képpel).

302. A kiscelli trinitárius kolostor és templom látképe (Jac. és Jos. Lidl)

Részlet a trinitárius rend kolostorait feltüntető térképről.

Felirata: „Typus Chorographicus Provinciae S. Josephi Ordinis Excalceatorum S. S. S. Trinitatis de Redemptione Captivorum Familiae Matris Redemptoris.”

Jac. és Jos. Lidl rézmetszete 1750-ből.

A lap a budapesti közgyűjteményekben nem található. Thieme—Becker Johann Jakob Lidl bécsi rézmetszőt (1696—1771) ismer: XXIII. 195.

IRODALOM: Bertalan V., Az óbuda-kiscelli trinitárius kolostor és templom. Bp. 1942, 21, 77. o., 4. kép (részlet).

303. Buda látképe

Buda látképe F. N. de Sparr atlaszából, 1751-ből.
Bécs, Kriegersarchiv, LB IX/b 113., K. 27, 29.

IRODALOM: Eperjesy K., A bécsi hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke. Bp. 1929, 840. sz. — Csemegi J., A budavári főtemplom középkori építéstörténete. Bp. 1955, 117 (talán ugyanerre vonatkozik, bár eltérő jelzést ad).

304. A pesti szervita templom és rendház látképe

Felirata: „VEN. CONV. PESTINI IN HUNGARIA”.

Olajfestmény, vászon, 185×240 cm.

Bécs, Szervita rendház.

Ismeretlen művésztől, 1756 körüli.

Emlékeztet a 134. sz. kompozícióra, de egyes részletekben eltér attól.

IRODALOM: Schoen A., A pesti szervitateri Mária szobor. Tanulmányok Budapest múltjából. III. köt. Bp. 1934, 159. o., 30. kép. — Budapest III (1947) 60 (képe).

305. Buda látképe céhlevélen

A budai üveges céh német nyelvű vándorlevelén Buda látképe jelent meg. 1760 körül keletkezett.

Rézkarca, fólió.

Egyetlen ismert példánya lappang.

A 92. vagy 93. sz.-nál leírt típushoz tartozik.

IRODALOM: Schoen, Lantos 671. sz.

306. Buda látképe céhlevélen (Binder J. F.)

A budai pék céh német nyelvű vándorlevelén Buda látképe jelent meg. Jelzése: „Johann Philipp Binder fecit et sculpsit Buda 1764.”

Rézmetset, fólió.

Egyetlen ismert példánya lappang.

A városkép azonos lehet a 93/b sz. kompozícióval.

IRODALOM: Schoen, Lantos 672. sz.

307. A tabáni görögkeleti szerb templom látképe

Az 1773-ban keletkezett rajz egykor az egyházközség tulajdonában volt.

Lappang.

IRODALOM: Schoen A., Buda és Óbuda XVIII. századi templomai. Történetírás I (1937) 57. o., IV. t.

308. A budai kapucinusok templomának és kolostorának látképe

Az 1777 körül keletkezett rajz egykor a rend birtokában volt, jelenleg lappang.

IRODALOM: Schoen A., A budai Szent Anna templom. Bp. 1930, 33. o., 8a kép.

309. Buda és Óbuda látképe

A XVIII. században keletkezett kép a városokat keletről ábrázolja. Olajfestmény, lemezpapír, 24 × 42,1 cm.

MTKcs, lt. sz.: 967. Letétben volt a Fővárosnál, és elveszett.

IRODALOM: Az O. M. Szépművészeti Múzeum állagai. IV. Magyar Történelmi Képesarnok. Bp. 1915, 162.

310. Buda látképe

Nyugatról.

Toll, ecset, szépia, tus, 46,7 × 119 cm.

MTKcs, lt. sz. nélkül (letét a BTM-ben).

A XVIII. századi rajz annyira elhalványult, hogy vonásait alig lehet kivenni.

IRODALOM: A Történelmi Képesarnok műtárgyainak leíró lajstroma. Bp. 1907, 74—75.

311. A pesti ferencesek templomának látképe oltárképen

A pesti ferencesek templomából származó, Szt. Antalt ábrázoló oltárképen a háttérben a templom és környéke volt látható.

Egykor a BTM-ben. Nem került elő.

IRODALOM: Jajczay 166. o., XXV. t.

312. A budai vár részlete oltárképen

A helyőrségi templom Xaveri Szt. Ferencet ábrázoló oltárképén a háttérben a budai vár bástyája látszott.

A kép elpusztult.

IRODALOM: Jajczay 163. — Horler 379—380.

313. A budai ferencesek templomának látképe oltárképen

Az elpusztult Veronika-kápolna Kálvária képén a háttérben az augusztinusok, később ferencesek templomának környéke volt látható a háttérben.

A kép elpusztult vagy lappang.

IRODALOM: Jajczay 169.

314. Buda látképe céhlevélen

A budai üveges céh német nyelvű vándorlevelén a város látképe jelent meg.

Rézmetset, 37,5 × 46,5 cm.

Kiállítva Joseph Bauer számára 1812-ben.

A XVIII. század végéről. Valószínűleg a 93. sz. kompozíció variánsa. Egyetlen ismert példánya Csillag Béla gyűjteményében volt, s elpusztult.

IRODALOM: Schoen, Csillag 68. sz. — Pataky 83. o., 20. sz.

315. Buda és Pest látképe az egyetem megnyitásával kapcsolatos felvonulás képén. 1790 (J. M. Schmutzer)

Felirata a kép alatt: „Solemnis Ingressus Legati Regii, ad inaugurandum die 25. Junij 1780 Regiam Universitatem Budensem, constabiliendumque totius Rei Litterariae / Institutum. In quo / Regiae Universitatis Aedificiorum Inspector equo praeit. Hunc Turmae Equitum Comitatum Pest, Pilis et Solth articulariter Unitarum suis cum Vexillis sequuntur, Post hos dueuntur Equi phalaerati Illustrioris Nobilitatis. Tum complures Hospitum, Regium Com- / missarium comitantium, Currus, duo alii, Senatus Regii Praesidis Archi-Episcopi Colocensis sequuntur Currus, quibus Canonicus Latere, Nobiles item et Officiales Aulici vehuntur. Postea Illustrioris Nobilitatis Turma, et Ductore Comite Josepho Klobusitzky, / Turma alia Illustrioris aequae Nobilitatis, sed Uniformi vestitu Cyanei coloris, multo Auro divite, conspicua: Item Senatus Regii Praesidis, quo Commissarius Regius comes Carolus Pálffy Aulae Regiae Procancellarius, nec non dictus Regii Senatus Praeses. / Baro Adamus Patachich Colocensis Metropolitae vehuntur. Hos Locumtenens Regiminis Carameliani cum Equestri sua Turma comitatur. Postremo Currus Nobilium Hospitum, Cives denique Budenses et Pestienses Armis instructi solemnem claudunt Ingressū.”

Jelezve jobbra lent: „Gezeichnet von Schmutzer.”

Párdarabja, amely a megnyitás ünnepélyét ábrázolja, egykor a Tudományegyetem tulajdona volt. Reprodukciója: Művelődéstörténet IV. 468.

A lapok feltéhetőleg a helyszínen készültek, és így Schmutzer budai tartózkodását bizonyítják. Ez a lap publikálatlan, hollétééről sem maradt fenn adat, csak az MTKcs 4051/1958. Fk. lt. sz. fényképéről ismert.

316. A korona hazahozatala. 1790 (Gelineck F.)

Tusrajz, 22×27 cm.

Jelezve: „Gelineck”.

Egykor Ernst Lajos gyűjteményében volt, jelenleg lappang.

Valószínűleg a 140. sz. kompozícióval áll rokonságban, de reprodukciója nem maradt fenn, így a két kép viszonyának kérdését nem lehet eldönteni. Gelineckre vonatkozólag lásd a 140. sz. kompozíciónál mondottakat.

IRODALOM: Az Ernst Múzeum leíró lajstroma. I. Külföldi mesterek magyar vonatkozású művei. Bp. 1919, 21.

ZUSAMMENFASSUNG

ALTE BUDAPESTER STÄDTEBILDER

(1493—1800)

Bisher wurde noch keine umfassende wissenschaftliche Bearbeitung der alten, künstlerischen Budapester Städtebilder unternommen, obwohl sie für die topographische und kunsthistorische Forschung großen Quellenwert besitzen. Die Veduten können dem Lokalhistoriker — sofern er mit der nötigen Kritik vorgeht — wertvolle Aufschlüsse über die Geschichte und den Entwicklungsgang der Stadt geben. Die größtenteils genau datierbaren Holzschnitte, Kupferstiche und Radierungen liefern auch viele brauchbare Angaben zur Entwicklungsgeschichte der graphischen Kunst.

Die älteste glaubwürdige Ansicht von Buda bietet ein Holzschnitt in der bekannten, 1493 in Nürnberg veröffentlichten Weltchronik Hartmann Schedels. Seine Vorlage wurde offenbar noch zu Lebzeiten des Königs Matthias Corvinus gezeichnet, worauf man aus gewissen architektonischen Details schließen kann. Anton Koberger, der Verleger der Weltchronik, dürfte sich diese Zeichnung durch seine Beauftragten in Ofen beschafft haben. Ein Vergleich mit den neuesten Ausgrabungen und dem schriftlichen Quellenmaterial zeigt, daß vor allem die Darstellung des Königsschlusses als authentisch gelten kann. Die erfolglose Belagerung der Stadt durch die kaiserlichen Truppen im Jahre 1541, die schließlich zu ihrer Eroberung durch die Türken führte, verewigt ein von Erhard Schön einem Gedicht des Hans Sachs beigegebener, von fünf Stöcken gedruckter Holzschnitt, dessen Vorlagezeichnung, nach den wirklichkeitsgetreuen Einzelheiten zu schließen, gleichfalls an Ort und Stelle angefertigt wurde. Aus dem folgenden Jahr stammt der in einem Exemplar erhalten gebliebene Holzschnitt des Virgil Solis, der den erfolglosen Rückeroberungsversuch zum Gegenstand hat, jedoch in topographischer Hinsicht wertlos ist.

Die auf die in Holzschnittechnik angefertigten Flugblätter großen Formats folgende Phase im Entwicklungsgang der Veduten, d. h. die zu selbständiger Veröffentlichung bestimmten Radierungen werden im Budapester Material durch einige authentische Darstellungen der Belagerungen der Stadt um 1600 vertreten. Unter ihren Autoren begegnet man neben den Namen deutscher Meister auch jenen italienischer Graphiker (Georg Keller, Enea Vico, Giovanni Maggi usw.). Auch die bekanntesten Ausgaben der kosmographischen Literatur enthalten verschiedentliche Ansichten von Buda, denen allerdings nur mittelbare Glaubwürdigkeit zukommt. In diesem Zusammenhang erwähnen wir Sebastian Münsters Kosmographie sowie das sechsbändige Städtebuch von Georg Braun und Franz Hogenberg. Überaus großer Volkstümlichkeit erfreute sich im ganzen 17. Jahrhundert die Vedute von Buda in Matthäus Merians Neue Archontologia Cosmica, doch begegnen wir Ansichten der Stadt auch in Antonius Albizius' Principum Christianorum Stemmata, Petrus Bertius' Commentarii Rerum Germanicarum sowie in Eberhard Kiesers Thesaurus Philo-politicus, um nur die bekannteren illustrierten Werke jener Zeit zu nennen.

Im Laufe des 17. Jahrhunderts beschäftigen sich zahlreiche selbständige Bücher mit der Geschichte und Geographie Ungarns, das durch die Türkenkriege in den Vordergrund des öffentlichen Interesses gerückt war. Nicht nur in chronologischer Hinsicht, auch als Quellenwerk gebührt Wilhelm Dilichs Ungarischer Chronica der Vorrang. Die Vorlagen zu dem erstmals 1600 veröffentlichten Band muß jemand gezeichnet haben, der die Stadt aus eigener Anschauung kannte. Ob das nun der vielgerühmte Dilich selbst war oder ein anderer Künstler, läßt sich heute nicht mehr

feststellen. Unter den Illustrationen der in drei Auflagen erschienenen Chronik finden sich authentische Ansichten Budas aus allen vier Himmelsrichtungen, zuweilen sogar in zweierlei Varianten. Dilichs Vedutentypen verwertete, durch Schlachtszenen ergänzt, Johann Sibmacher in seinen Illustrationen zu der 1602 in Nürnberg herausgegebenen Chronologie des Hieronymus Ortelius. Die *Εικωνογραφία* des Augsburger Samuel Dilbaum, in der die Geschichte des fünfzehnjährigen Türkenkrieges geschildert wird, schmücken Wilhelm Peter Zimmermanns etwas naive, doch unmittelbar wirkende Radierungen, die, soweit sich vornehmlich aus den Einzelheiten der Kleidertrachten schließen läßt, gleichfalls eine nähere Kenntnis der ungarischen Verhältnisse verraten. Ende des Jahrhunderts erlebte Sigmund von Birkens „Donaustrand“ zahlreiche Auflagen, dessen Kupferstiche vermutlich vom Herausgeber Jakob Sandrart stammen.

In Verbindung mit den großen Belagerungen der Stadt in den Jahren 1684 und 1686, welche letztere zur Befreiung von den Türken führte, ist nicht nur die wachsende Zahl der Veduten Ofens bemerkenswert, sondern auch ihre zunehmende Wirklichkeitstreue. Den Genieoffizieren der Befreiungstruppen bot der längere Aufenthalt an Ort und Stelle Gelegenheit zu gründlicherem Studium. Unter der großen Zahl der von deutschen, italienischen, französischen, holländischen, englischen und spanischen Verlegern herausgegebenen Ansichten der Stadt verdient die Serie L. N. Hallarts, Adjutanten des bayrischen Kurfürsten Max Emanuel, eines der führenden Feldherren der Befreiungsarmee, besonders hervorgehoben zu werden, eine Folge, die vom bayrischen Hof-Kupferstecher Michael Wening vervielfältigt wurde. Wertvolle Einzelheiten des Stadtbildes überliefern uns auch die großen Blätter von Giovanni Domenico Fontana und Nicolao Marcel de la Vigne. Unter den Darstellungen der zum Entsatz von Buda führenden Belagerung des Jahres 1686 stehen die Blätter zweier niederländischer Meister, des Amsterdamer Romeyn de Hooghe und des in Rom tätigen Arnolfo van Westerhout mit ihren kunstvoll ausgeführten und bewegten Schlachtszenen auf der Grenze zwischen Veduten- und Schlachtenmalerei.

Im 18. Jahrhundert repräsentieren einige in topographischer wie in künstlerischer Hinsicht gleich hochwertige Blätter durch den sorgfältiger gewählten Aufnahmeort die unmittelbarer wirkenden Veduten unseres Materials. In den dreißiger Jahren des 18. Jahrhunderts besuchte der abenteuerliche Friedrich Bernhard Werner, dessen typisch barocke Städtebilder sich in ganz Europa großer Beliebtheit erfreuten, die Stadt Buda und um die gleiche Zeit fertigte auch der namhafte Ingenieur und Kartograph Sámuel Mikoviny eine Zeichnung der Stadt an, die von Andreas und Josef Schmutzer in Kupfer gestochen, 1737 im dritten Band der *Notitia Hungariae Novae*, einem unvollendeten topographischen Werk von Mátvás Bél, veröffentlicht wurde. Wegen der historischen Verhältnisse Ungarns wurden die Serien, die eine Reihe malerischer Details des Stadtbildes veranschaulichen, bei uns erst im 19. Jahrhundert herausgegeben. Die Wiedergaben einiger Gebäude aus dem 18. Jahrhundert stammen von der Hand namhafter Künstler, die durch ähnliche Schöpfungen zu internationalem Ruf gelangt waren. Johann Bernhard Fischers von Erlach Kompositionen mit der Ansicht des Kaiserbades von Buda und der türkischen Moschee von Pest erschienen als Kupferstichbeilagen seines Werkes „Entwurf einer historischen Architektur“, während die Vedutenzeichnungen Anton Erhard Martinellis mit den Entwürfen zum Pester Invalidenhaus von dem in Wien überaus volkstümlichen Salomon Kleiner in Kupfer gestochen wurde.

Der Wiener Johann Ernst Mansfeld vervielfältigte 1777 die große, vom Pester Ufer angefertigte Ansicht der gegenüberliegenden Stadt Buda von der Hand des österreichischen Landschaftsmalers Johann Jakob Mayer. Als Ausgangspunkt zu seinem 1781 angefertigten Stadtbild wählte Ferdinand Pichler den nördlich gelegenen Rosenhügel. Neben diesem Blatt, das der Prager Kupferstecher Johann Balzer vervielfältigte, besitzen wir von der Hand Ferdinand Pichlers noch ein zweites mit der Wiedergabe des königlichen Schlosses von Ofen. Gegen Ende des Jahrhunderts melden sich unter den Vedutenzeichnern auch einheimische Meister zu Wort. Der in Buda tätige János Fülöp Binder, dessen Namen man vornehmlich auf Werken der Gebrauchsgraphik begegnet, schuf nebst zahlreichen, auf Buda und Pest bezüglichen Wanderbriefen auch eine vom Pester Ufer aufgenommene Vedute der Stadt Ofen. Aus dem Jahre 1787 stammt das große und in einem einzigen Exemplar

erhalten gebliebene Blatt József Pollencigs, auf dem die den künstlerischen Gesamteindruck störenden erläuternden Aufschriften bereits fortgelassen wurden. Damit verweist es schon auf jenen Entwicklungsgang, den die Vedute im 19. Jahrhundert nahm, als die Kompositionen ganz allgemein eine noch wahrheitsgetreuere und unmittelbarere Wiedergabe des Gesamtbildes und der verschiedenen Einzelheiten anstrebten.

Statt einer strikt chronologischen Ordnung des ziemlich zahlreichen Materials, das besonders in den für die Stadtgeschichte ereignisvollen oder entscheidenden Jahren (beispielsweise 1686) eine erhebliche Erweiterung erfährt, erschien es bei Zusammenstellung des Katalogs zweckmäßiger, den Stoff in kleinere Gruppen zu gliedern, wozu sich wegen des topographischen Charakters eine Einteilung nach den vier Himmelsrichtungen als am geeignetsten erwies. Auf diese Weise scheiden sich die Ansichten, die die aus verschiedenen Richtungen eintreffenden Reisenden von der Stadt erhalten, in gesonderte Gruppen. Wir begannen dabei mit den westlichen Ansichten, die in unserer Sammlung am zahlreichsten vertreten sind, und gingen von da weiter nach Norden, Osten und Süden. Innerhalb der einzelnen Gruppen finden sich teils die Gesamtansichten von Buda und Pest, teils die Ansichten aus der Vogelperspektive bzw. die Pläne mit Darstellungen einzelner Gebäuden zusammengefaßt. Eigene Gruppen bilden gegebenenfalls die einzelnen Stadtteile (Buda, Pest, Óbuda, der Burgbezirk).

An die nach Himmelsrichtungen gruppierten ersten vier Kapitel schließen sich vier weitere an, deren erstes die Darstellungen einzelner Bauten und Gebäudegruppen umfaßt, das zweite jene Gemälde und Zeichnungen, die sich mit keiner der in den ersten vier Kapiteln angeführten Veduten in Verbindung bringen lassen und deren Einreihung unter die meist genau datierbaren Stiche Schwierigkeiten verursachen würde. Es folgt eine Aufzählung der apokryphen Bilder von zweifelhafter Glaubwürdigkeit und abschließend das lediglich aus der einschlägigen Literatur bekannte Material, dessen Originale entweder verlorengegangen oder in den Budapester Bibliotheken und öffentlichen Sammlungen nicht zugänglich sind. Für diesen Teil können wir uns am ehesten von der Bearbeitung ausländischer Sammlungen eine Erweiterung des Materials versprechen.

Innerhalb der einzelnen Kapitel und Unterkapitel folgen einander die Veduten in chronologischer Reihenfolge. Die nach Originalaufnahmen angefertigten oder künstlerisch selbständigen Kompositionen wurden laufend nummeriert. Die Kopien oder die auf unwesentliche Details beschränkten Bearbeitungen folgen zeitlich den Nummern der Vorlagen und unterscheiden sich untereinander durch Buchstaben in alphabetischer Reihenfolge. Bei den einzelnen Blättern finden sich alle wichtigeren Angaben verzeichnet, wie etwa die Überschrift, die Signatur, Format und Technik sowie die genaue Bezeichnung des Verlagsortes. Sofern die vervielfältigten Blätter Buchstaben- oder Ziffernbezeichnungen enthalten, ergab sich die Notwendigkeit, zu einer Wiedergabe der gedruckten Erläuterungen, auf die diese Bezeichnungen verweisen. Ihnen folgen die auf Entstehung und Veröffentlichung bezüglichen Bemerkungen. Der in Verbindung mit den einzelnen Blättern gegebene Literaturnachweis erhebt keinen Anspruch auf Vollständigkeit, er enthält nur jene Stellen, in denen sich wesentliche Aussagen oder Hinweise finden.

Die dem Katalog beigegebenen Register erleichtern seine Benützung. Im chronologischen Register sind die Katalognummern nach der Entstehungszeit geordnet, während das Künstlerverzeichnis die Namen der Zeichner, Maler, Holzschneider und Kupferstecher anführt. Die Zusammenfassung der einzelnen Veduten in alphabetischer Reihenfolge ihrer Aufschriften bzw. ihrer Titel gestattet die Identifizierung der betreffenden separaten Blätter, sofern der Name ihres Meisters oder ihr Erscheinungsort unbekannt ist. Ein eigenes Verzeichnis enthält die Titel jener Bücher, die Veduten als Illustrationsmaterial enthalten, sowie jene der Flugblätter, ferner die Namen der Verleger und Drucker. Den Abschluß bildet ein ikonographisches Register der im Katalog angeführten Blätter mit der Wiedergabe außerhalb von Budapest gelegener Ortschaften und mit Porträt Darstellungen.

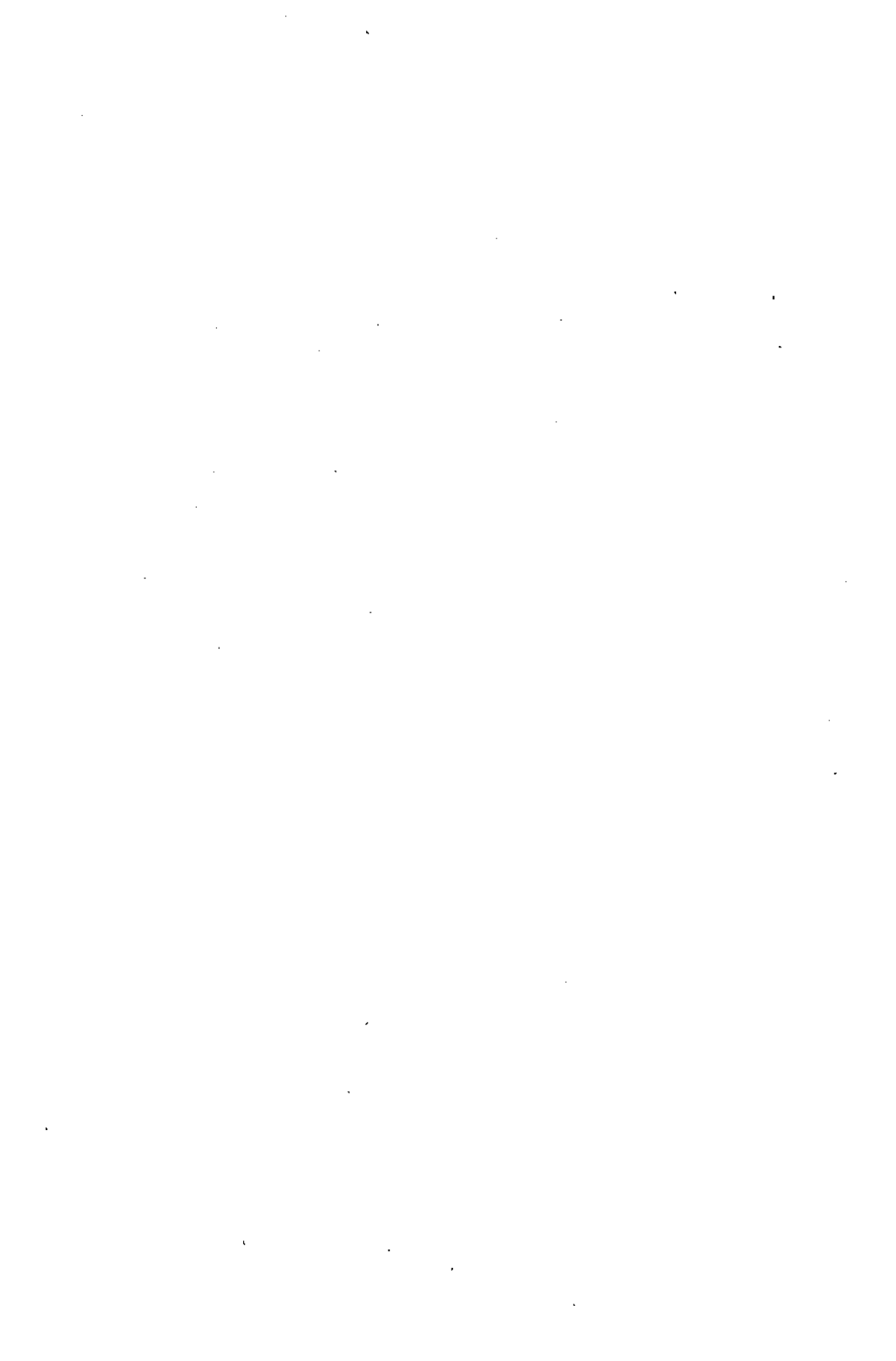
VERZEICHNIS DER TAFELN

- I. Ansicht von Ofen. Holzschnitt aus der Weltchronik von Hartmann Schedel (Kat. Nr. 86)
- II. a) Ansicht der Burg von Ofen. Holzschnitt aus Münsters Cosmographia (Kat. Nr. 31)
b) Türkischer Festzug vor Ofen. Holzschnitt (Kat. Nr. 73)
- III. Belagerung von Ofen. 1541. Holzschnitt von E. Schön (Kat. Nr. 1)
Mit Genehmigung der Graphischen Sammlung Albertina, Wien
- IV. Phantastische Ansicht von Pest mit der Belagerung vom Jahre 1542. Holzschnitt von V. Solis (Kat. Nr. 236)
- V. a) Belagerung von Ofen. 1542. Kupferstich von E. Vico (Kat. Nr. 72)
b) Belagerung von Ofen. 1598. Radierung (Kat. Nr. 4)
- VI. Ansicht von Ofen. Radierung (Kat. Nr. 2)
- VII. Belagerung von Ofen aus zwei Richtungen. Radierung von J. Sibmacher (Kat. Nr. 5 und 87)
- VIII. Schematische Ansicht von Ofen und Pest mit Feuerregen. Holzschnitt (Kat. Nr. 171)
- IX. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Süden. Radierung von W. Dilich. 1606 (Kat. Nr. 111)
- X. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Norden. Radierung von W. Dilich. 1600 (Kat. Nr. 40)
- XI. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Norden. Radierung von W. Dilich. 1606 (Kat. Nr. 43)
- XII. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Westen. Radierung von W. Dilich. 1600 (Kat. Nr. 6)
- XIII. Belagerung von Ofen. 1598. Radierung von J. Sibmacher (Kat. Nr. 7)
- XIV. a) Belagerung von Ofen. 1602. Radierung (Kat. Nr. 41)
b) Belagerung von Ofen. 1598. Radierung von G. Maggi (Kat. Nr. 3)
- XV. a) Belagerung von Ofen. 1602. Radierung von G. Keller (Kat. Nr. 42)
b) Belagerung von Ofen. 1602. Radierung (Kat. Nr. 74)
- XVI. a) Ansicht der Burg von Ofen. Radierung von W. Dilich. 1606 (Kat. Nr. 32)
b) Belagerung von Ofen. 1598. Radierung von W. P. Zimmermann (Kat. Nr. 8)
- XVII. a) Ansicht von Altofen. Radierung von W. Dilich. 1600 (Kat. Nr. 67)
b) Ansicht von Altofen. Radierung von W. Dilich. 1606 (Kat. Nr. 68)
- XVIII. a) Türkischer Aufzug vor Ofen. 1603. Radierung von W. P. Zimmermann (Kat. Nr. 9)
b) Schlachtenszene vor Ofen und Pest. Radierung von W. P. Zimmermann (Kat. Nr. 75)
- XIX. Stammbaum der ungarischen Könige mit der Ansicht von Ofen. Radierung von D. Custos (Kat. Nr. 10)
- XX. Ansicht von Ofen und Pest. Radierung (Kat. Nr. 76)
- XXI. Belagerung von Ofen. 1602. Radierung von W. Dilich (Kat. Nr. 115)
- XXII. Empfang einer kaiserlichen Gesandtschaft in Ofen. Aquarell (Kat. Nr. 146)
- XXIII. Ansicht von Ofen und Pest. Radierung (Kat. Nr. 11)

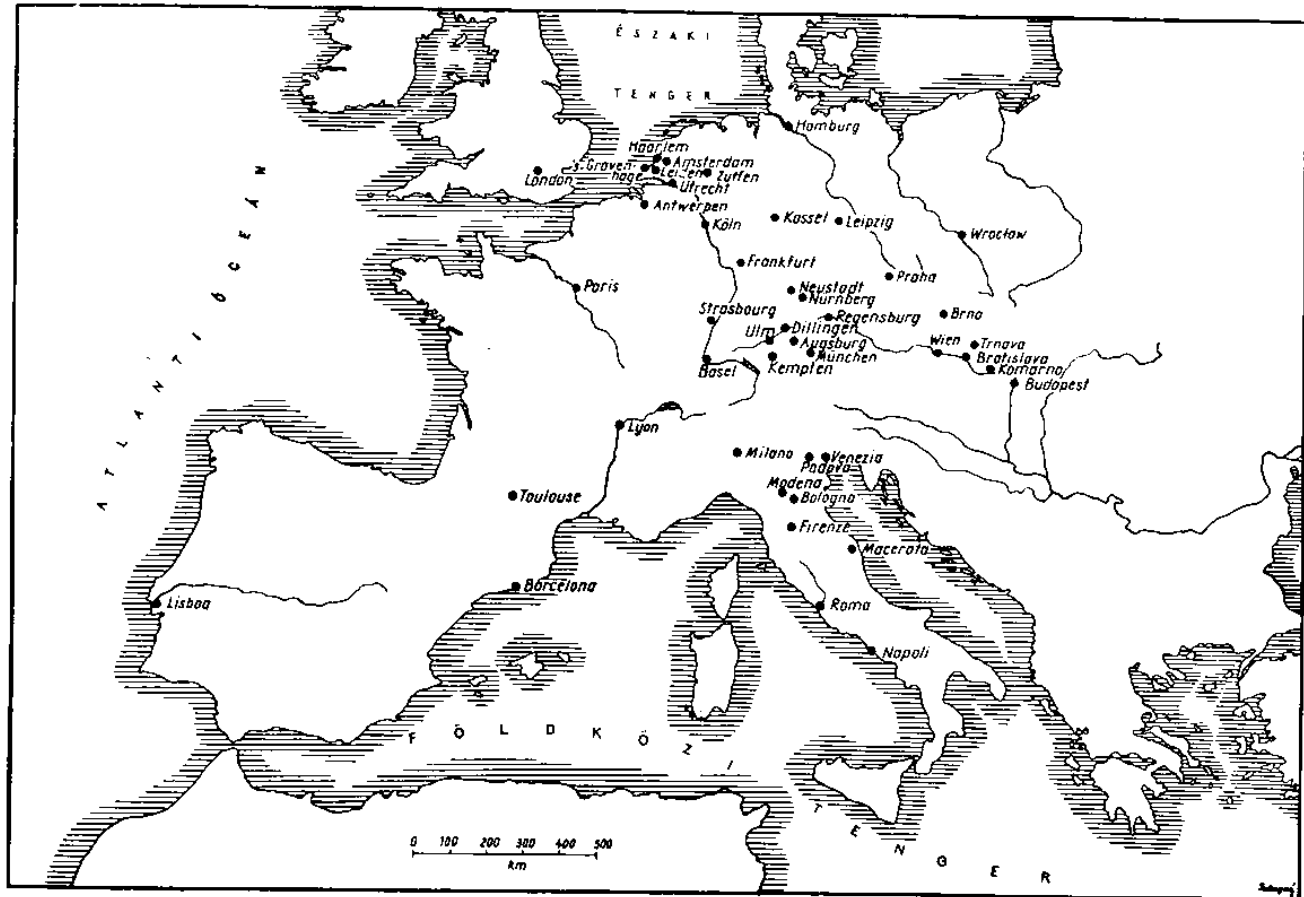
- XXIV. a) Ansicht von Pest. Kupferstich (Kat. Nr. 64)
 b) Illustriertes Sprichwort mit der Ansicht von Pest. Radierung von M. Merian (Kat. Nr. 63)
- XXV. a) Ansicht der Städte Ofen und Pest mit den Ereignissen des Jahres 1660. Kupferstich. Detail (Kat. Nr. 44)
 b) Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich. Detail (Kat. Nr. 45)
- XXVI. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Norden und Westen. Radierung (Kat. Nr. 11/f und 116)
- XXVII. Belagerung von Ofen. 1684. Radierung (Kat. Nr. 49)
- XXVIII. Belagerung von Ofen von Westen gesehen. 1684. Kupferstich von M. Wening nach L. N. Hallart (Kat. Nr. 15)
- XXIX. Belagerung von Ofen von Norden gesehen. 1684. Kupferstich von M. Wening nach L. N. Hallart (Kat. Nr. 70)
- XXX. Belagerung von Ofen von Osten gesehen. 1684. Kupferstich von M. Wening nach L. N. Hallart (Kat. Nr. 77)
- XXXI. Belagerung von Ofen von Süden gesehen. 1684. Kupferstich von M. Wening nach L. N. Hallart (Kat. Nr. 118)
- XXXII. a) Grundriß der Städte Ofen und Pest. Kupferstich (Kat. Nr. 117)
 b) Grundriß der Städte Ofen und Pest. Kupferstich (Kat. Nr. 69)
- XXXIII. Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich von E. Nessenthaler nach G. D. Fontana. Detail (Kat. Nr. 27 und 71)
- XXXIV. Details aus dem Kupferstich von N. M. de la Vigne mit dem Grundriß und Ansichten von Ofen (Kat. Nr. 21, 88 und 98)
- XXXV. a) Schlacht bei Waitzen mit der Ansicht von Ofen und Pest. 1684. Radierung (Kat. Nr. 13)
 b) Ansicht von Ofen und Pest, Waitzen und Visegrád. Kupferstich (Kat. Nr. 14)
- XXXVI. Belagerung von Ofen. 1686. Kolorierter Kupferstich von M. Greischer (Kat. Nr. 59/b und 113)
- XXXVII. Belagerung von Ofen aus drei Richtungen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 28, 90 und 113/h)
- XXXVIII. Grundriß der Belagerungswerke von Ofen. 1686. Kupferstich von M. Wening nach L. N. Hallart (Kat. Nr. 100)
- XXXIX. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Osten und Westen gesehen. Radierung (Kat. Nr. 20 und 78)
- XL. a) Belagerung von Ofen. 1684. Kupferstich (Kat. Nr. 17)
 b) Belagerung von Ofen. 1684. Kupferstich von J. F. Wussim (Kat. Nr. 12)
- XLI. a) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 26)
 b) Belagerung von Ofen. 1684. Kupferstich (Kat. Nr. 16)
- XLII. a) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich von B. Fallet (Kat. Nr. 22)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 24)
- XLIII. a) Ansicht von Ofen und Pest. Kupferstich (Kat. Nr. 18)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 23)
- XLIV. Ansicht von Ofen und Pest. Kupferstich (Kat. Nr. 19)
- XLV. Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 59)
- XLVI. a) Belagerung von Ofen. 1684. Kupferstich (Kat. Nr. 46)
 b) Belagerung von Ofen. 1684. Kupferstich (Kat. Nr. 47)
- XLVII. a) Ansicht der Städte Ofen und Pest. Radierung. Detail (Kat. Nr. 52)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 53)
- XLVIII. a) Belagerung von Ofen. 1684. Kupferstich von G. A. Bosio (Kat. Nr. 48)
 b) Belagerung von Ofen. 1684. Radierung von L. Mattioli (Kat. Nr. 50)
- XLIX. a) Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich von F. Guenotti (Kat. Nr. 51)
 b) Belagerung von Ofen. 1686 (?). Kupferstich (Kat. Nr. 54)
- L. Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 25)

- LI. Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich von A. van Westerhout (Kat. Nr. 37)
- LII. Grundriß der Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich nach L. N. Hallart. Detail (Kat. Nr. 99)
- LIII. Belagerung von Ofen. 1686. Radierung von R. de Hooghe (Kat. Nr. 104)
- LIV. a) Belagerung von Ofen. 1686. Radierung von A. van Westerhout (Kat. Nr. 39)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich von B. Fallet nach G. D. Fontana (Kat. Nr. 38)
- LV. a) Belagerung von Ofen aus der Vogelperspektive gesehen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 105)
 b) Belagerung von Ofen aus der Vogelperspektive gesehen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 36)
- LVI. a) Grundriß von Ofen und Pest mit der Belagerung von 1686. Radierung (Kat. Nr. 101)
 b) Grundriss von Ofen und Pest. 1686. Kupferstich von H. van Loon (Kat. Nr. 35)
- LVII. a) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 103)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 102)
- LVIII. Belagerung von Ofen. 1686. Radierung von S. Le Clerc (Kat. Nr. 79)
- LIX. Belagerung von Ofen aus zwei Richtungen. 1686. Kupferstich von J. Müller nach J. J. Waldmann (Kat. Nr. 91 und 110)
- LX. a) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich von J. Luyken (Kat. Nr. 108)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 29)
- LXI. a) Belagerung von Ofen. 1686. Radierung von G. Bouttats (Kat. Nr. 107)
 b) Phantastische Darstellung der Belagerung von 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 191)
- LXII. Phantastische Darstellung der Belagerung von 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 192)
- LXIII. a) Ansicht von Ofen. Kupferstich. Detail (Kat. Nr. 89)
 b) Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich (Kat. Nr. 114)
- LXIV. a) Ansicht von Pest. Radierung von J. van der Nypoort (Kat. Nr. 65)
 b) Ansicht von Ofen. Radierung von J. van der Nypoort (Kat. Nr. 60)
- LXV. a) Illustration mit der Ansicht von Pest. Radierung (Kat. Nr. 66)
 b) Illustration mit der Ansicht von Ofen. Radierung (Kat. Nr. 61)
- LXVI. Triumphzug Karls von Lothringen vor Ofen. 1686. Ölgemälde von H. H. Faust (Kat. Nr. 149)
- LXVII. Belagerung von Ofen. 1686. Kupferstich von M. Wening nach L. N. Hallart (Kat. Nr. 112)
- LXVIII. Reiterbildnis Leopolds I. mit der phantastischen Ansicht von Ofen. Kupferstich. Detail (Kat. Nr. 201)
- LXIX. Triumphzug Leopolds I. Zeichnung von J. Onghers (Kat. Nr. 150)
- LXX. Der Kaiserbad in Ofen, Durschnitt, Ansicht und Grundriß. Kupferstich nach Fischer von Erlach (Kat. Nr. 123)
- LXXI. a) Türkische Bäder in Ofen. Kupferstich (Kat. Nr. 125)
 b) Die Moschee von Pest. Kupferstich von B. Kenckel nach Fischer von Erlach. Detail (Kat. Nr. 124)
- LXXII. Ansicht von Ofen und Pest. Kupferstich nach S. Schmettau. Detail (Kat. Nr. 55)
- LXXIII. Der Brand von Ofen. 1723. Kupferstich (Kat. Nr. 62)
- LXXIV. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Norden. Kupferstich von A. Glässer nach F. B. Werner (Kat. Nr. 56)
- LXXV. Ansicht der Städte Ofen und Pest von Osten. Kupferstich nach F. B. Werner (Kat. Nr. 80)
- LXXVI. a) Das Augustinerkloster in Ofen. Kupferstich von J. M. Steudlin (Kat. Nr. 131)

- b) Die Servitenkirche und Kloster in Pest. Kupferstich von J. D. Hertz nach S. Rosenstingl (Kat. Nr. 134)
- LXXVII. Andachtsbild mit der Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich von F. L. Schmittner (Kat. Nr. 82)
- LXXVIII. a) Die Dreifaltigkeitssäule in Ofen. Kupferstich von F. A. Dietell (Kat. Nr. 127)
b) Die Dreifaltigkeitssäule in Pest. Kupferstich von J. F. Binder (Kat. Nr. 136)
- LXXIX. Das Invalidenhaus in Pest. Kupferstich von S. Kleiner nach A. E. Martinelli (Kat. Nr. 130)
- LXXX. Triumphpforten in Ofen. 1766. Kupferstich von J. F. Binder nach Gy. A. Szerdahelyi (Kat. Nr. 132)
- LXXXI. Ansicht von Ofen. Kupferstich von G. Hisler (Kat. Nr. 92)
- LXXXII. Ansicht von Ofen und Pest. Kupferstich von J. F. Binder. Detail (Kat. Nr. 83)
- LXXXIII. Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich von A. und J. Schmutzer nach S. Mikovinyi. Detail (Kat. Nr. 81)
- LXXXIV. Ansicht von Ofen. Kupferstich von J. Pollencig (Kat. Nr. 95)
- LXXXV. Ansicht von Ofen. Kupferstich von J. E. Mansfeld nach J. J. Meyer (Kat. Nr. 94)
- LXXXVI. a) Wanderbrief der Schneider von Ofen. Kupferstich von J. F. Binder (Kat. Nr. 93)
b) Wanderbrief der Wagner und Schmiede von Pest. Kupferstich von J. F. Binder (Kat. Nr. 33)
- LXXXVII. a) Wanderbrief der Bierbrauer von Pest. Kupferstich von J. F. Binder (Kat. Nr. 84)
b) Wanderbrief der Fischer von Pest. Kupferstich von Á. Meyer (Kat. Nr. 34)
- LXXXVIII. Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich von J. Balzer nach F. Pichler (Kat. Nr. 57)
- LXXXIX. Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich von J. und P. Schaffer (Kat. Nr. 58)
- XC. a) Die Burg von Osten. Kupferstich von Ch. Junker. Detail (Kat. Nr. 139)
b) Die Burg von Westen. Kupferstich von J. E. Mansfeld nach F. Pichler (Kat. Nr. 138)
- XCI. a) Kreuzhieb bei der Krönung von Franz I. 1792. Kupferstich (Kat. Nr. 142)
b) Schwur bei der Krönung von Franz I. 1792. Kupferstich von S. Mansfeld nach Ch. G. Schütz (Kat. Nr. 141)
- XCII. Ansicht der Städte Ofen und Pest. Kupferstich (Kat. Nr. 85)
- XCIII. Heimkehr der ungarischen Krone nach Ofen. 1790. Kupferstich von A. Tischler nach F. Gelineck (Kat. Nr. 140)
- XCIV. a) Gedenkblatt für den Palatin Alexander Leopold. Kupferstich von A. Tischler nach Zs. Szentgyörgyi Horváth (Kat. Nr. 30)
b) Bildnis der Königin Marie Luise. Kupferstich von J. Adam nach J. Kreutzinger (Kat. Nr. 97)
- XCV. Das Neugebäude in Pest. Zeichnung von Coquereau (Kat. Nr. 145)
- XCVI. Die Hinrichtung der ungarischen Jakobiner. 1795. Zeichnung von H. Sigmundt (Kat. Nr. 143)

MUTATÓK

A katalógusban feldolgozott metszetek megjelenési helyei

- Abbildung der Kirchen, und des Gna- / den Bilds Maria Zell, ... bey Alt-Ofen ... - 135
- Abbildung der mächtigen Statt und Vestung Offen ... 1686. - 272
- Abbildung der Statt Offen wie solche von der Seite gegen / der Donau anzusehen. - 77/d
- Abbildung der Statt und Vestung Offen, wie dieselbe von der / Christlichen Armee attackirt wirdt. A° 1686. - 102/i
- Abbildung der Statt und Vestung Offen, wie dieselbe von / der Christlichen Armee attackirt wirdt. A°. 1686. - 102/h
- Abbildung des Christlicher Seiten glücklichen Treffens / bey Waitze' ... - 46/a
- Abbildung der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit ... in der ... Stadt Pest ... - 136
- ABRIS DER KÖNIGLICHEN STAT OFEN, VND PEST ... - 74/a
- ABRIS DER STATT / OFEN VND PEST / IN VNGARN - 147
- Abriss der Belägerten ... Haupt Stadt Ofen. - 102/b (II. állapot)
- Abriss der Königlichen Stadt Offen ... - 241
- Abriss der Statt Offen sampt den Approchen, ... - 262
- Abriss der Statt Offen, wie selbige Anno 1686 ... - 263
- Abriss der Vestung Offen sambt den Approchen vnd Bateriaen ... - 261
- Abriss der Vestung Offen, wie selbige auf 3 seithen im Perspective zu sehen ... - 260
- Adeuratus Prospectus Fidei Regiae ... per ... FRANCISCUM ... - 141
- Adeuratus Prospectus Vibrationis Ense ... per ... FRANCISCUM ... - 142
- AEDIFICIA BELLICA - 129
- Afbeelding der Sterke Stad Offen ... - 59/c, 113/a
- ALEX. LEOPOLDUS ... - 97/a
- Alexander Leopoldus ... - 30
- Allmanach auff das Jahr ... 1689. - 208
- Almanach povr l'année MDCLXXXVII - 283
- Alt Ofen - 250
- ALT OFEN - 67, 68, 68/b
- ALT OFEN BVDA - 68/d, 68/f
- ALTOFEN - 68/a
- Altra Veduta della Citta di BVDA. - 11/f (részlet), 11/g (részlet)
- An Exact Delineation of the Famouse Siege of BUDA ... - 102/e
- Anno 1595 Den 22 ianuarius ALTOFEN - 67/a
- Ansicht Ofens ... - 57
- A szentséges Királyi Magyar Koronának Bétsböl ... vissza vétele ... - 140
- Atacque der Ceurbeyerse op het Casteel ... - 113/a (részlet)
- Aussicht der Stadt Ofen und Pest ... - 58, 58/a
- Belager- und Eroberung der Kön: Ungarischen Haupt-Stadt Ofen ... - 104/b
- Belager- und Eroberung der Königl: Ungarischen Haupt-Stadt Ofen ... - 104/c
- Belagerung der Königl. Haupt- und Residenz Stadt Ofen ... - 258
- Belagerung der königlichen Stadt Offen vnd Best. Anno 1602. - 244
- Belagerung OFFEN 1684 - 12/b
- Beläger- und Eroberung der ... Stadt Ofen ... - 268
- Belagerung der Königlichen Haupt und Residentz-Stadt Ofen. - 104/a
- BELEGERING DER STERKE STAD, BUDA OF OFFEN ... - 104
- Belegerung der Königlichen Stadt Offen vnd Best / Anno 1602 - 74
- BELGRAD - 212
- B. MARGA / RETA ... - 229, 229/a, 229/b
- BOEDA-PEST - 111/c, 153

BUDA — 11/m (részlet), 17, 18/c (rész-
 let), 76/e, 80/a, 196 (részlet), 242
 Buda — 20/a (részlet)
 BUDA / Citta Capitale de l'Hongeria ...
 — 152
 Buda Metropoli dell'Vngaria ... —
 37/b
 Buda ode ... (hiányos) — 146
 Buda. Ofen. — 83
 BUDA / Ofen — 17 (II. állapot), 56
 BUDA. OFEN. — 80
 BUDA. Ofen in Ungarn — 56/a
 BUDA OFEN in Ungarn — 56/b
 Buda — Ofen — 259
 BUDA. PEST — 107/b (részlet)
 BUDA qua Agros prospicit — 11/t
 BUDA, qua Danubium prospicit —
 40/d
 Buda 5 Dux Hun^oorum — 231
 BUDA / stormender- / hand ingeno- / men
 ... — 113/g
 BUDA VETUS / sive / ALT-OFEN ... —
 67/b
 Buda vi capta ferro ... — 298
 BUDE — 76/c, 76/d, 107/a (részlet)
 BUDE / Apres sa prise et embrasement
 ... — 151
 Bude ville capitale de la Hongrie ... — 11/j
 BVDA — 2/e, 11/n, 11/o (részlet), 22/c,
 42/h, 86, 107, 149
 Bvda — 210 (részlet)
 BVDA Assediata et assaltata ... — 39
 BVDA Capitale dell'Vngaria Residenza
 dell'Vice Rè. — 11/r
 BVDA CHRISTIANIS ARMIS EXPVG-
 NATVR ANNO CHRISTIANO 1602 —
 11/a
 BVDA / CITERIORIS HVNGARIAE
 CAPVT ... — 76
 BVDA CITTA — 36/b
 BVDA / Dedicata ... — 11/l
 BVDA E PEST — 43/q
 BVDA, E PEST — 43/d, 43/e, 43/f, 43/i
 BVDA espugnata il Di 2 Settembre 1686
 — 37/a
 BVDA et PEST — 43/c
 BVDA oder OFEN — 4
 BVDA. ODER OFEN DIE HAVPT-
 STADT IN VNGERN — 5, 87
 BVDA oder OFFEN — 41
 BVDA OFEN — 11/d
 BVDA. OFEN. — 43/k
 BVDA. Ofen. — 11
 BVDA Ofen / Wie solche von den
 Chriſten [!] Belägert ... — 24
 BVDA o OFEN — 11/e (részlet)
 BVDA O' OFFEN — 51/a, 51/b
 BVDA, O' OFFEN — 51
 BVDA V. DVX HVNNORVM — 74/c
 BVDA VECCHIA — 68/c, 68/e

BVDA VNGARIA / C ... PVT ... EX.
 — 293
 BVDA. Vulgo OFEN. — 11/c (részlet)
 BVDA vulgo OFEN — 2/c (részlet), 11/b
 (részlet)
 BVDA, vulgo Ofen, prima & regia / Vn-
 garici regni ciuitas ... — 2
 BVDA vulgo OFFEN — 111/c
 BVDA Y PEST — 43/l
 BVDAE AC PESTI ICHNOGRAPHICA
 DESCRIPTIO ... — 21, 88, 98
 BVDE — 2/d (részlet), 76/a, 76/b
 Bude — 52
 BVDE ou OFFEN, ... — 43/n
 BVTTA — 252
 CARLO V. LOTHARING: ... — 216
 CARTE DE LA HAVTE ET BASSE
 HONGRIE TRANSYLVANIE, MOL-
 DAVIE, ... — 2/d
 CARTE / IREGULIERE DE LA HON-
 GRIE ... — 195
 CASTEEL van BVDA — 32/b
 Castel di Buda preso ... 1686 — 193
 CITTA DI BVDA — 22/b
 Columna Sanctissimae Trinitatis ...
 Budae — 127
 CONTRAFACTVR DER HAVBTSTADT
 OFEN ... — 7
 CONTRAFACTVR DES KÖNIGCLI-
 CHEN SLOSS OFEN IN HVNGEREN.
 — 31/a
 Conv. S. Annae Pestini in Hungaria —
 134
 Conventus Budensis Ord. Erem. / S.
 Augustini in Hungaria. — 131
 Corpus S. Pauli ... — 222
 Das bluthig-belagerte / Hertzhaufft-be-
 störte / und mit feür und Bluth / er-
 oberte OFEN ... — 29
 De Stad OFFEN Belegert — 42/f
 DESCRIPTIO / Regni Hungariae sua /
 Cum Univ. Acade: et / Gymnasiis. —
 138/a
 Die Eroberte / Ungarische Hauptstatt /
 OFEN — 53
 Die gnadenreiche ... — 93/j
 Die hurt belegerte / ... Ungarische
 Haupt-Vestung OFEN. — 102/a
 Die Haupt stadt Ofen in Unter Ungarn. /
 ... — 23
 Die Husárn von Comorra ... — 183
 DIE KÖNIGL. HAVPT- / STATT OFEN.
 — 111/d
 Die Meyneydigen Wallonen von Ofen,
 ... — 182
 Die Stadt Ofen — 26
 DIE STÄDTE POEST und OFEN. — 14
 (részlet)

- Die Vestung. Offen. — 17/a
 DIVO et INVICTISSIMO / LEOPOLDO
 I. / ... — 107/b
 D'VOORNAAMSTE FORTRESSEN van
 HUNGARIA — 45
- Eigentlicher Abriss ... Ofen ... — 102/b
 Eigntlicher grundriss der Statt-Ofen ...
 — 106
 Eigntlicher Prospect Der Könichlichen
 Hauptstatt, v. Vestung Offen, ... —
 11/h
- EIN HERRLICHER SIG. ... — 180
 Ein ware Contrafactur oder verzeychnus
 der Königlichen Stat Ofen ... — 1
 EPHEMERIDES BVDNSES — 96
 Erobertes Ofen, in vollem / Brande --
 77/b (II. állapot)
- Facies Budae Occidentalis. — 20 (részlet)
 Facies Budae Orientalis — 78 (részlet)
 FACIES BVDAE, / Regiao Metropolis
 Hungariae ... — 99
 Festung Mongatz, ... — 271
 FIGURAE / BALNEOR. BUDENSIVM.
 — 125
 FORTIN IN PEST ... — 194
 Fortitudo magnanima in repellendis hos-
 tium Insultibus. — 219
 Freude der Ungarn ... — 57/a
- Genauere Vorstellung der feyerlichen Hand-
 lung des Kreuzhiebes welchen ...
 Franciscus der I. / ... geführet hat. —
 142/u
- GLORIA PATRI ... — 82
 GLORIFUSE VICTORIE ... — 201
 Grund Riss der Stadt und Vestung Ofen
 ... — 102/d
 Grundriss der Stad u: Vestung / Ofen
 ... — 102/c (részlet)
 Grundriss der Vestung / Ofen, / ... — 109
 Gründliche vorstellung der Vestung Ofen
 ... — 70/a
- Het 2 gesicht boven Offen den 3 January
 1661 — 44 (részlet)
 HIC LEGUM VENERANDA POTESTAS
 — 139
 Hinrichtung über die Landesverbrecher
 ... am 20. Maily 1795 ... — 143/a
 Hinrichtung über die Landesverbrecher
 ... am 20. Maily 1795 ... — 143/b
 Hinrichtung über die Landes Verbrecher
 / ... 20ten May anno 1795 ... — 143
 HOLLANDSCHÉ / MERCURIUS / A°
 1685 / ... — 190
- Ichonographica Imago Obsidionis Ex-
 pugnationisque Bvdensis, ... — 264
- Igy jelennek meg a' Zászló-allyak Budán
 ... — 58/c
 IL CASTELLO DI BVDA ... — 112
 IL PIANO DI BVDA ASSEDIATA — 100
 IL VERO DISEGNO / DELLA CITTA /
 DI BVDA ... — 3
 Illy formán is mennek bé ... Budára
 1790 — 81/b
 Illyen az 1790 eszt. a. Sz. Koronának őri-
 zésére jött Nadoris- / pányi Zászlóaly-
 nak Forma-ruhaja ... — 139/a
- Klahre Abbildung der Statt und Vestung
 Offen, und wie dieselbe von der Kay:
 Armata attackirt wirdt. 1686 — 102/c.
 (részlet)
 Klahre Abbildung der Statt, vndt Vest-
 ung Offen, vnd wie dieselbe von der
 Kay: Armata attackirt wirdt. Anno
 1686 — 102/f
 Klahre Abbildung der Statt vndt Vestung
 Offen wie dieselbe von der Kay: Ar-
 mata attackirt wirdt Anno 1686 —
 102/g
- L'ACCAMPA- / MENTO DEGLI / Eser-
 citi ... — 121
 L'ACCAM- / PAMENTO DE- / GLI
 ESERCITI ... — 122
 L'ACCAMPA- / MENTO DELLE /
 GENTI ... — 120
 LA CITTA DI BVDA. ET FORTEZZA
 DI PESTE — 178/b
 LA CITTA DI BVDA ET FORTEZZA DI
 PESTO ... — 178
 LA FELICISSIMA ESPV / GNATIONE
 DI BVDA / ... — 178/a
 LA PRISE DE BUDE / ... — 192
 L'Entrée triomphante du Duc de Lor-
 raine ... — 288
 LE PLAN, ET PERSPECTIVE DE LA
 VILLE ROYALE DE BUDE, ... —
 27, 71
 Le Sac de la ville de Bude ... — 286
 LE / SIEGE DE BUDE — 79, 79/a,
 79/b
 Le Siege de Bude ... — 287
 LE SIEGE DE VICEGRADE. — 215/a,
 215/b, 215/c
 Leopoldus — 228
 LEOPOLDUS II REX HUNGARIAE
 ... — 58/b
 Les Turcs repoussés dans la tentative ...
 — 285
- Magyarok Nagy-Aszszonya. — 93/a
 Mappa Geographica über die grosse
 Insul Csepeliense ... — 301
 Marchs und Campementen Kay[serliche]
 Haupt Armee in Hungarn ... — 290/a
 MARIA LUGIA / ... — 97

MARIA THERESIA / ... — 97/b
 Maria Theresia ... — 94
 MONS S. GERARDI — 209
 Mosquée dessinée à Bude ... — 133
 MVNIFICENTIA. MARIAE. THERE-
 SIAE. AVGVSTAE. ... — 138

Neueve vnd Gründtliche beschreibung
 ... — 239

NIEUWE KAART VAN SEVEN BER-
 GEN. — 107/a

Noua et Recens / Emendata totius Regni
 / VNGARIAE / ... — 11/c

NOVA ET RECENS EMENDATA TO-
 TIUS REGNI UNGARIAE ... — 185

NOVISSIMA ET / EMENDATA DELI-
 NEATIO / HUNGARIAE ... — 2/c, 11/b

OFEN — 2/a, 2/b (részlet), 8, 18/b, 18/d,
 25/c (II. állapot), 43, 43/a, 61, 61/a
 (részlet), 74/b, 99/a, 111, 218

Ofen. — 11/s, 111/u, 111/b, 165, 206 (rész-
 let), 256

Ofen 1796 — 94/b

OFEN. A. — 40

OFEN. B. — 6

Ofen, Buda. — 94/a

OFEN das Schloss — 32/a

OFEN das Schloss / in Ungarn — 32/a
 (III. állapot)

Ofen / Die Haupt Statt in Unter Hun-
 garn, ... — 12

Ofen / Die Hauptstadt in Unter-Ungarn.
 — 16

Ofen, die Haupt Stadt des Königreichs
 Ungarn ... — 92

Ofen gehet an die Christen über — 79/c

Ofen in Ungarn — 111/u (III. állapot)

Ofen und Pest — 58/d

OFEN V. PEST. — 18/a (részlet), 43/p

OFEN v. PEST — 18, 19, 43/b, 43/h, 54

OFEN verloren A° 1526, 1529. 1541. —
 40/b

OFEN vnd PEST. — 11/p, 43/m

Ofen von der Pest seite an zusehen — 89
 (részlet)

OFFEN — 11/i, 42/d, 60

Offen — 59/i

Offen / 1686 — 257

Offen die Königliche Hauptstadt in Un-
 garn ... — 59

Offen door de Keiserschen stormender-
 hand ingenommen ... — 108

OFFEN en PEST — 45/a (részlet)

Offen en Pest — 43/g

1. OFFEN. 2. PEST. — 191

OFFEN v. PEST — 45 (részlet)

OFFEN VND PEST. — 11/k

Offen, / Wie selbige in Perspectiu Zu-
 sehen ... — 255

PEST — 65

Pest. — 63, 64

Pest in Ungarn — 63 (III. állapot)

PEST. — OFEN. — 47, 198

PEST und OFEN — 11/q

PEST und OFEN — 40/c

PESTH. — 63/a, 66

Pesth. — 66/a

PESTVM—BVDA — 42

PIANTA DELLA REAL CITTA E'
 FORTEZZA DI BVDA ... — 105

Pianta eleuata, et assedio della Città', e
 Castello / di BVDA ... — 37

Pianta, et assedio delle città di BVDA,
 e PEST ... — 49

PIANTA ET ELEVATIONE DELLA
 REALE CITTA / E FORTEZZA DI
 BVDA ... — 36

Pianta et Elevatione della Reale Città
 e Fortezza di / BVDA ... — 36/a

PLAN DE BUDE. — 35/a

PLAN de la Fortresse de BUDE vulgo
 Ofen. — 55

Plan de la Ville / et des Attaques de /
 BUDE / En 1686 — 35

PLANTA DE LA FVERTE CIVDAD DE
 BVDA. — 202

Planum / Plague inter V-Budam / ... —
 160

P. LUCAS KOLICH. — 211

Prospect de la Ville et Fortresse de Bude
 ... — 55 (részlet)

Prospect der Königl: Haupt Stadt OFEN
 ... — 85

Prospect der Statt Ofen — 77/b

PROSPECT der Statt Ofen wie solche
 vom S. Gerhards / berg anzusehen —
 118

PROSPECT der Statt Ofen wie solche von
 Alt / Ofen an zu sehen — 70

PROSPECT der Statt Ofen, wie solche
 von der Statt Pest an zu sehen — 77

Prospect der Statt Ofen / wie solche von
 Pest zusehen — 77/a (részlet)

PROSPECT der Statt Ofen wie solche
 von Stuel Weissenburg an zusehen. —
 15

Prospect der Statt Ofen / wie solche von
 Stuel-Weissenburg / zusehen — 15/a
 (részlet)

Prospect der Statt Ofen ... — 59/f
 (részlet)

PROSPECT der Vestung Ofen ... —
 70/c

Prospect des Bads von aussen. / ... —
 123 (részlet), 123/a (részlet)

Prospect des Kaiserlichen Invaliden-
 Hauses zu Pest — 130

Prospect des Schloss Offen, ... — 113/d
 (részlet)

- Prospect vom Aufgang oder von Pest — 90 (részlet)
- Prospect vom Mittag oder von der Chur-Beyrischen Attaque — 113/h (részlet)
- Prospect von der Chur-Bayrischen [!] seythen ... — 113/c (részlet)
- Prospect von der Chur-Bayrischen saythen, ... — 113 (részlet)
- Prospect von der Chur-Bayrischen seythen ... — 113/b (részlet)
- Prospect von Mitternacht, oder von der Keyserlichen Attaque. — 28 (részlet)
- PROSPECT VON OFFEN — 148
- Prospect von Offen, sambt der Kayserl. Attaque — 59/b (részlet), 59/d (részlet), 59/e (részlet)
- Prospectus Regiae Civitatis Budaë, ... — 95
- Prospekt der Stadt Ofen in Hungarn. — 56/c
- PROSPETTIVA DELLA REAL CITTA DI BVDA CON LI TRE ATTACCHI — 59/g, 113/e
- PROSPETTO DEL CASTELLO DI BVDA ... — 113/f (részlet)
- PROSPETTO DELLA CITTA' DI BVDA ... — 59/h (részlet)
- QVINTVPLEX FOEDVS. / ... — 205
- REG. HVNGARIAE / ... — 10
- REGNI / VNGARI / AE / DESCRIP. / PTIO. — 11/o
- SANCTVS GERARDVS ... — 177
- Scharmützel zwischen Türcken vnd Christen, ... — 184
- Schlacht bey Weitzen. — 13
- SCHLACHT BEY WEIZEN. — 13/a
- SCHLOS ZV OFFEN — 32/c
- Schloss Ofen — 32
- Sieghaffte Eroberung ... — 279
- Solemnis Ingressus Legati Regii ... 1780 ... — 315
- STADT OFEN — 197
- STADT OFEN und PEST — 40/a
- Strigonia — 251
- TABVLA / DISTRICTVS. STV / DIORVM ... — 161
- THE MAPE OF / HUNGARI ... — 2/b
- Triumph Porten / Welche bey den Solennem Einzug ... Mariae Christinae ... — 132
- TRIUMPHATORIS / ... — 214
- Türkische Mosqué so zu / Pest zusehen. / ... — 124 (részlet)
- Tvrci Budaë laboranti ... — 297
- Typus Chorographicus Provinciae S. Iosephi Ordinis Excalceatorum ... — 302
- Ungarn. / Siebenbürgen ... — 61/a
- Veduta di BVDA nuoua uerso la Vecchia — 70/b
- Veduta di BVDA uerso ALBA REALE. — 15/b
- Veduta di BVDA uerso il Monte S. GERARDO — 118/a
- Veduta di Bvda uerso PEST — 77/c
- Vedute di Buda. — 11/m, 43/o
- VEN. CONV. PESTINI IN HUNGARIA — 304
- Venetys ... — 221
- Vera et fundamentalis Regie Civitatis BVDAE, ... — 103/a
- VERA PIANTA RILEVATA / DELLA REIA CITTA' DI / A di 2. 7bre. BUDA ... — 38
- VERISSIMO RETRATTO DELLI SITI ET LVOGHI DELLE PARTE D AVSTRIA, ET / VNGARIA, ... — 167
- VERITATE / ... — 220
- VERO DISEGNO DELLA CITTA DI BVDA ouero OFFEN è PEST. — 48/a
- VERO DISEGNO DELLA REGAL CITTA' DI BUDA ... — 103/d
- VERO DISEGNO DELLA REGAL CITTA' DI BVDA ... — 103/b, 103/c
- Vero DISEGNO / E PIANTA DELLA CITIA [!] DI / BVDA ouero OFEN e PEST. — 11/g, 116/a
- VERO DISEGNO / E PIANTA DELLA CITTA DI / BVDA ouero OFFEN e PEST. — 11/f, 116
- VERO DISSEGNO DELLA CITTA REGAL DI BVDA ... — 50
- VERO DISSEGNO DI BVDA CITTA CAPITALE DELL ONGHARIA INFERIORE ASSEDIATA / DALL ARMI IMPERIALI ANO. 1686. — 22
- VERO DISSEGNO DI BVDA CITTA CAPITALE DELL ONGHARIA INFERIORE ASSEDIATA / DALL'ARMI IMPERIALI L'AN.º 1686. — 22/a
- VERO DISSEGNO. E PIANTA: / DELLA CITTA REGAL DI BVDA / ... — 48
- Vero e, real Disegno di Isola Schut / ... — 11/e
- VEROVERING ... — 104 (II. alla-pot)
- VICTORIA / So den 2. September Aº 1686 ... — 59/f, 113/d
- Vorstellung der Feýerlichen Eideshandlung durch König Franz I. ... — 141/a
- Vorstellung der Haupt Vestung, und Ungarisch-Königl: Residenz-Stadt Ofen ... — 25
- Vorstellung der Haupt-Vestung Ofen ... — 267

- Vorstellung / der Haupt-Vestung / Offen
... — 62
- Vorstellung des Erschröcklichen Brandes
... — 300
- VUE DU BATIMENT NEUF DE PEST
... — 145
- VUE ET PERSPECTIVE / Du Batiment
Neuf de Pest ... — 145/b
- VUE ET PERSPECTIVE / Du Bâtiment
Neuf De Pest ... — 145/a
- Waarer und Gründlicher Abriess der
Königlichen Residenz û: Hauptst: Ofen
... — 103
- Wahre Abbildung der Vorzeiten Welt-
berühmte Residenz der Ungarischen
Könige ... — 253
- Wahre Abbildung und Kleidung ... —
204
- WAHRE CONTRAFACTVR DER FÜR-
NEMEN HAVPTSTADT IN VNGERN
OFEN GENAND. — 87 (részlet)
- WAHRE CONTERFACTVR DER
STADT OFEN VND PEST, WIE ES
VON DEN CHRISTEN BELAEGERT
WORDEN. ANNO 1602. — 42/i
- WAHRE CONTERFACTVR DER
STADT OFEN VND PEST, WIE ES
VON DEN CHRISTEN BELEGERT
WORDEN. ANNO 1602. — 42/a
- WAHRE CONTRAFACTVR DER
STADT OFEN VND PEST — 42/c
- WAHRE CONTRAFACTVR DER STADT
OFEN VND PEST. — 42/b
- Wahrhafter Grund und Abriss der
Haupt- / Vestung Ofen, ... — 102
- Wahrhafter Grundriss der Statt Ofen /
... — 119
- Warc Bildnis des in Ofen ... — 203
- Warhaftig und Eigendlicher Abris sambt
Völliger Belagerung der Vestung Ofen
/ ... — 25/a
- Wie die Türeken vermeynen Ziseck ...
— 179
- ZODIACUS BAVARIAE FORTISSIMO
SVO HEROI / FAVSTA QVAEQVE &
LAETA INTONAT. — 199, 200
- Céhelevelék: 33, 33/a, 33/b, 33/c, 33/d, 34,
34/a, 81/a, 83/a, 84, 92/a, 92/b, 92/c,
92/d, 92/e, 93, 93/b, 93/c, 93/e, 93/f,
93/g, 93/h, 93/i, 93/l, 93/m, 93/n, 93/o,
305, 306, 314
- Cím nélkül: 9, 12/a, 25/b, 25/c, (I. állapot)
25/d, 26/a, 31, 31/b, 36/c, 42/e, 42/g, 43/j,
46, 46/a (részlet), 58/e, 59/a, 69, 72, 73,
75, 77/e, 81, 86/a, 91, 91/a, 93/d, 93/k,
101, 110, 110/a, 114, 115, 117, 126, 128,
137, 144, 150, 154, 156, 157, 157/a, 158,
159, 162, 163, 164, 166, 168, 169, 170,
171, 172, 173, 174, 175, 176, 178/c, 181,
186, 187, 188, 189, 206, 207, 210, 213,
215, 215/d, 217, 223, 224, 225, 226,
227, 229, 229/a, 229/b, 230, 232, 233,
234, 235, 236, 237, 238, 240, 243, 245,
246, 246/a, 247, 248, 249, 254, 265,
266, 269, 270, 273, 274, 275, 276, 277,
278, 279, 280, 281, 282, 284, 288/a,
289, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 299,
303, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313,
316

BUDAPESTI LÁTKÉPEKKEL ILLUSZTRÁLT KÖNYVEK,
RÖPLAPOK, FOLYÓIRATOK

- Aa, VANDER P.: La / GALERIE AGRE-
TABLE / DU / MONDE ... LEIDE ...
— 35/a, 76
- ABRÉGÉ / HISTORIQUE ET ICONO-
GRAPHIQUE / ... — 91, 110, 215,
216
- Abriss und Beschreibung ... OFEN.
[Hamburg 1686] — 102/a
- Accurater Grund-Riss ... Ofen in Hun-
garn [Wien 1686] — 101
- ADMIRABLES EFECTOS / ... MILAN,
AÑO MDCXCVI. / ... (1714) — 91,
110, 215
- ADMIRABLES EFECTOS / ... AM-
BERES, / ... M.D.C.C.XVI ... (1735)
— 91/a, 110/a, 215/d
- Aigentliche Contrafactur vnd Abriss ...
[1598] — 176
- ALBIZIUS, A.: PRINCIPVM / CHRI-
STIANORVM / STEMMATA ... Augus-
tae Vindelicae ... M.DC. ILX. [1612]
— 10
- ALTHANN, M. H. J.: ASSERTIONES /
ELEMENTARES ... M.DC.LXXXIX.
/ ... VIENNAE AUSTRIAE ... —
18/c, 209
- Anathemata / Verue Historiae / ... Vien-
nae 1696 — 213
- AN / Historical Description / ... London:
/ ... MDCLXXXVI. — 102/c
- Aszszonyodhoz folyamodgy Magyar Or-
szág ... [BUDÁN 1763] — 93/a
- A TRUE / ACCOUNT / OF THE Heroick
Actions ... London ... 1685 ... —
42/g
- A True and Exact / RELATION / ...
London: ... 1685. — 42/g
- Ausführlicher Bericht, wie und welcher
Gestalten die Königl. Haupt- / Stadt
Ofen in Ungarn ... belagert und ange-
griffen worden [1686] — 12/a
- Ausführliche / RELATION. / ... OFEN
... Bresslau ... — 273
- Ausführliche / RELATION / ... 1686. —
103
- Ausführliche Vorstellung / und / Beschrei-
bung / ... Ofen. / Frankfurt am Mayn,
... 1684 ... — 16
- BEL, M.: NOTITIA / HUNGARIAE /
NOVAE / ... TOMVS TERTIVS. /
VIENNAE AUSTRIAE, ...
MDCCXXXVII. — 81
- Belagerung und Eroberung ... OFFEN
... 1686. — 104
- Belegering en Verovering ... BUDA ...
Amsterdam [1686] — 104
- BELIVS, M.: HUNGARIAE / ... PRO-
DROMVS. / ... NORIMBERGAE,
MDCCXXIII — 220
- BERTIUS, P.: COMMENTARIORVM /
RERVM GERMANICARVM / Libri
Tres. Amstelodami ... 1616. (1617,
1632) — 2/a
- Bestürmet und erstürmete / Stadt Ofen
/ ... Nürnberg, / ... 1686. — 102/b
(II. állapot)
- Betrübter Türkischer Sultan, / ... [1686].
— 206
- BEZA lásd Zeiler
- BIONDI, P.: DIARIO / De'successi ...
BOLOGNA, MDCLXXXVI ... (?) —
269, 270
- Birkenstein, A. E. B. von: Ertz-Herzog-
liche / Handgriffe / ... Wienn, / ...
M.DC.LXXXVI. (1689, 1697, 1698,
1699, 1713, 1731) — 60, 65
- Birken, S.: Der / Donau-Strand / ...
Nürnberg / ... MDCLXIV. (1665, 1674,
1683, 1684) — 43/b, 68/b
- Birken, S.: Neu- vermehrter / Donau-
Strand ... Nürnberg ... 1686. (1688,
1690?, 1694, 1704) — 19, 43/h
- Bizozeri, S.: NOTIZIA / PARTI-
COLARE / ... IN BOLOGNA,
M.DC.LXXXVI. ... (1687) — 43/i,
68/d
- Bizozeri, S.: UNGRIA / RESTAV-
RADA / ... Barcelona ... 1688 ...
— 43/j

- BOETIUS, CH.: Ruhm-belorberter / ...
Kriegs-Helm / ... Nürnberg, / ... 1686.
— 77/b, 102/b
- BOETIUS, Ch.: Ruhm-Belorberter / ...
Kriegs-Helm ... Nürnberg, / ... 1688.
— 28, 77/b (II. állapot), 90, 104/c, 113/h
- Braun, G.—Hogenberg, F.: Civitates
orbis terrarum. Liber primus. Köln
1572. (latin: 1575, 1577, 1582, 1588,
1593, 1598, 1612, 1613, 1623; német:
1574, 1582; francia: 1575) — 2
- Braun, G.—Hogenberg, F.: Theatri prae-
cipuarum totius mundi urbium liber
sextus. Köln 1617. (latin, német, fran-
cia: 1618) — 76
- BREVE Y EXACTA DESCRIPTION
... DE HUNGARIA, / ... AMBERES
... M.DC.LXXXVIII. — 107
- BREVI / NOTITIE ... [Napoli] 1687. —
37/a
- BRIFVE [!] / DESCRIPTION, / ... AN-
VERS ... — 32/b, 42/h, 63/a, 111/c
- Busbeck, A. G.: Vier Sendschreiben / ...
Nürnberg ... 1664. — 40/a.
- CALENDARIVM / TYRNAVIENSE /
... MONACHIJ ... M.DC.LXXXVI
... — 20, 78
- CALENDARIVM / Tyrnaviense / ...
[Tyrnaviae] M.DC.LXXXVIII. — 20/a
- CASONI, G.: VITA / DEL GLORIOSO /
SANTO / GERARDO / ... In Venetia
... 1598. — 177
- CATALOGUS / DEFUNCTORUM, / ...
BUDAÉ, / ... [1758] — 82
- C. M.: Neue, und kurtze Beschrei- /
bung des Königreichs / Ungarn: / ... Nürn-
berg, / ... 1664. — 42/b
- CONSTANTINI, A.: VIENNA / LIBE-
RATA / ... Roma, M.DC.IC. / ... (?)
— 22
- Continuation / Des / Serinischen Denck-
mahls, ... 1664. — 40/b
- CORONELLI, M. V.: REGNO / DI /
UNGHERIA, ... hely és év nélkül —
11/1, 11/m, 43/o, 76/e
- CORPUS / JURIS HUNGARICI. / ...
TYRNAVIAE, / ... M.DCC.LI. — 228
- Curiöse / CONTINUATION, / ... Nürn-
berg, / ... 1686. — 101, 114 (II. állapot)
- DAGVERHAAL / Van de Vermaarde
belegering der sterke / STAD / BUDA,
/ ... Amsterdam, / ... 1686. — 59/c,
113/a
- Das / Ehmal's gedrückte ... Königreich
Hungarn, / ... Franckfurt, und Leip-
zig, / ... 1688. — 18/b
- Decima-setima Relaçam Historica ...
[Lisboa 1686] — 277
- Den 13. Junii 1686 ... Leipzig ... — 23
- Der Durchleuchtigsten / Fürsten / Und
Marggrafen / von Baaden / Leben ...
Franckfurt und Leipzig ... 1695. —
18/d
- Der Neu- eröffneten / Ottomannischen
Pforten / Fortsetzung, / ... AUGS-
PURG, / ... 1700 — 99/a (1701:) 218
- Der / Rauch von Ofen, / ... Nürnberg. —
26, 203, 204
- Der siegreich geendigte / ... Türcken-
Krieg. / ... Hamburg, ... 1699 ...
— 40/c, 102/a
- Der / Wohl-erhitzte brennend und ver-
brennte / Ofen. / ... 1686. — 102
- DESCRIPTION / EXACTE / DES ROY-
AUMES / DE HONGRIE, / ... Anvers.
/ ... 1688. — 107
- Des / Scharffsichtigen / Kaysers-Adlers /
... Kriegs-Handlungen / ... 1683. —
187
- De Vizé lásd HISTOIRE / DU SIEGE /
DE BUDE, / A PARIS ...
- Diario della campagna fatta in Vngheria
l'anno 1686 ... Modona, ... 1687 (?) — 51
- Diarium der Belagerung und Eroberung
der Hauptfestung Ofen ... [1686] — 275
- DIARIUM / der / harten und bluthigen /
Belagerung / ... Ofen. / HAMBURG,
... 1684. — 117
- Diarium, oder kurtze Beschreibung, der
... Haupt und Sitz-Stadt Ofen ...
Wien [1686] — 276
- DIARIUM, / Oder / Kurtze und warhaffte
Erzehl- und / Beschreibung ... Ofen
... 1686. — 56/d, 113/b
- Die / In denen / Letzten Zügen, / Seuff-
zende / ... Ofen ... 1686. — 70/a
- Die / oftmals bekriegte, ... Gränz Ves-
tung / Neuhäusel ... 1685. — 16
- Dilbaum, S.: *Ελευνογραφία* ... Augs-
purg ... MDCIII. (1604, 1605, 1614?)
— 8, 67/a, 74/b
- Dilich, W.: Vngarische Chronica ...
Cassel ... 1600. — 6, 40, 67
- Dilich, W.: Vngarische / Chronica / ...
Cassel ... 1606. — 32, 43, 68, 111
- Dilichius, W.: Kurtze / Beschreibung ...
Cassel ... MDCIX. — 32, 43, 68, 111,
115
- DISTINTA / RELATIONE / ... VENE-
TIA, MDCLXXXVI. / ... — 43/j
- DISTINTO / DIARIO ... Napoli 1686
... — 36/a
- Eigentliche Abbildung vnd Beschreibung
der Stadt Ofen. — 54
- Eigentliche Abbildung und Beschreibung
/ der Städte / Vicegrad, Weitzen, Pest
und Ofen, / ... [1684] — 14

Eigentlicher Bericht / wegen der / glücklich-eroberten / ... Ofen, / ... 1686.
— 197
Eimart, M.: Zodiacum Hunc Bojensem
... Ratisponae, ... [1687] — 199, 200
EPHEMERIDES BVDENSES — 96

FEIGIUS, J. C.: Wunderbarer / Adlers-
Schwung / ... [Viennae Austriae] 1694.
— 25/c, 212

Fischer von Erlach, J. B.: Entwurf, /
Einer Historischen ARCHITECTUR,
/ ... Wien MDCCXXI. (1725, 1730,
1737) — 123, 124

FORTITUDO / LEONINA / ... MDCCXV.
/ MONACHII, / ... — 219

Francus, J.: Historia decennalis ... [1599
— 179

Francus, J.: RELATIONIS HISTORICAE
/ SEMESTRIS AUTUMNALIS CON-
TINUATIO ... Franckfurt am Mayn
... 1684. — 13

FRATTA, M. DELLA: DELL' / ACQVE
MINERALI / DEL REGNO D'VN-
GHERIA / ... VENETIA,
MDLXXXVII ... — 11/o

FUHRMANN, M.: Alt- und Neues / Oes-
terreich, / ... Wien, ... 1735. — 79/c

FUHRMANN, M.: DECUS / SOLITUDI-
NIS ... VIENNAE AUSTRIAE ...
1732. (1734) — 221, 222

Geluk en zegen in's / HEEREN OOR-
LOG / ... Amsterdam, / ... 1684. —
42/f

GEMELLI-CARERI, G. F.: GIRO / DEL
/ MONDO / ... TOMO OTTAVO. / ...
Venezia ... 1719. (1728) — 103/c

GEMELLI-CARERI, G. F.: VIAGGI /
PER / EVROPA / ... NAPOLI, / ...
MDCCIV ... — 103/b

GEMELLI-CARERI, G. F.: VIAGGI /
PER EUROPA / ... NAPOLI, / ...
MDCCXXII ... — 103/d

Gewisse und warhafftige / Zeitung ...
Ofen, ... Prage ... 1684. — 189

GIORNALE / Dal Campo Cesareo ...
1686. — 38, 193, 194

Glorieuse Krygs-Actien ... 1686. — 104
Glück und Sieg ... Nürnberg, ... 1684.
— 42/e

Gottfried, J. L.: Neuwe / ARCHONTO-
/ LOGIA / COSMICA, / ... Franckfurt
am Mayn ... M.DC.LXXXVIII. (1638,
1646, 1649, 1695) — 11

Grund-richtiges, vollständiges Diarium
... Ofen, ... Breslau ... — 273

Gründliche Beschreibung, / ... Ofen. /
... [1683] — 42/d

[Gvadányi J.:] EGY / FALUSI NÓTA-
RIUSNAK BUDAI UTAZÁSA ...
Pozsonban és Komáromban, / ... 1790.
— 232

Hadi és Más Nevezetes Történetek. —
58/c, 81/b

Haduan, sampt derselben Revier ...
[1596] — 175

HAPPELIUS, E. G.: Dess / Ungarischen
/ Kriegs-Romans / Vierdter Theil, /
... Ulm, ... 1687. — 106

Happelius, E. G.: Hochverdiente / Ehren-
Seule / ... Hamburg ... 1688. — 11/q,
40/c, 102/a

HAPPELIUS, E. G.: THESAURUS EXO-
TICORUM ... HAMBURG, / ...
M.DC.LXXXVIII ... — 11/p, 29

Happelius lásd Historischer Kern ...
HARTNACCUS, D.: BELLORVM / Quae
/ CHRISTIANOS / Inter & / TURCAS
Gesta sunt / ... MDCLXXXVII. —
102/d (II. állapot)

Hernach volgt des Blut / hundts ...
gethaten [1526] — 166

Herold, J.: Heydenweldt / ... [Basel
1554] — 31

HIRLINGER, J. M.: PENDESMSOSIS,
/ ... VIENNAE AUSTRIAE, / ...
[1686] — 205

HISTOIRE / DES TROUBLES / DE
HONGRIE. / ... AMSTERDAM /
... 1687 ... — 35/a

HISTOIRE / DU SIEGE / DE BUDE.
/ A LYON, / ... M.DC.LXXXVII. /
... — 35/a

HISTOIRE / DU SIEGE / DE BUDE. /
A PARIS, ... M.DC.LXXXVI ... —
11/i, 35

Historischer / Chroniken / Achter: vnd
Römischer / Monarchey / Fünfter
Theil: / Franckfurt. Anno 1634. (1642,
1657, 1674, 1710) — 186

Historischer Kern, / ... 1684. —
40/c

Hogenberg lásd Braun
HOLLANDSE / MERCURIUS, ...
HAERLEM ... — 11/i, 113/g, 190

Höchst- erfreuliche Relation, ... Ofen
... Augspurg, ... — 53

Höchst- erfreuliche Vorstellung ... Ofen,
/ ... [Nürnberg 1686] — 114

Höchste Welt- und Kriegs-Häupter ...
Augspurg und Dillingen 1718. — 299

HÖLLER, A.: AUGUSTA / CAROLINAE
VIRTUTIS / MONUMENTA / ...
M.DC.LXXXIII. / VIENNAE AU-
STRIAE, ... — 128, 129

Höniger, N.: Ander Theil, der / Türcki-
schen Historien ... Basel [1596] — 31

- Hungarisch-Türkische / Chronick ... Nürnberg ... 1685. (1687) — 16
- IHre Röm. Kayserl. Majest. haben ... anzutreffen — 102/b
- Im Hof J. H.: RELATIO / HISTORICO-POLITICA, / ... Nürnberg, / ... M.DC.LXXXIV. — 46
- Im Hof lásd még Neu-eröffneten ... I. W. G. N.: Warhafft und ausführliche Beschreibung / ... OFEN ... Franckfurt am Mayn ... — 26/a
- J. M. L.: Ungarisches / Stádt-Büchlein, ... Nürnberg ... 1684. — 42/b (II. állapot); (1688:) — 61/a (II. állapot)
- JOURNAL, / Oder / Warhafftig- und ausführliche Er- / zehlung ... 1686. — 59/e, 101, 113/c
- J. U. M.: Donau-Strom, / ... Neustadt an der Aysch ... 1686. — 11/k
- J. U. M.: Pannoniens / Kriegs- und Friedens Begebnüsse / ... Nürnberg ... 1686. — 12/b, 32/c
- KERESZTURY, J.: CONSTITUTA / REGIA, / ... VIENNAE ... MDCCCLXXXVIII. — 139
- KERESZTURY, J.: INTRODUCTIO / ... VIENNAE, / ... M.DCC.LXXX.VII. — 139
- Khevenhüller, Fr. Ch.: ANNALIVM / FERDINANDEORVM / Fünffter und Sechster Theil, / ... Leipzig 1722. — 42/i
- KORTE / BESCHRYVINGHE, / ... ANTWERPEN ... — 32/b, 42/b, 63/a, 111/c
- Krekwitz, G.: Totius Regni Hungariae ... Descriptio ... Franckfurt und Nürnberg ... 1685 (1686) — 18
- Kriegs- und Siegs, wie auch Freud-Lied ... Nürnberg 1684. — 254
- KUNASS, J. W.: OLEA ARMATA ... PRAGAE, ... 1696. — 214
- Kurtz verfasste Erzehlung ... Ofen. [Augsburg] — 104/b
- LASOR A VAREA, A.: UNIVERSUS / TERRARUM ORBIS / ... PATAVII, M.DCC.XIII ... — 43/c (II. állapot)
- Latomus: Relationis continuatio. Anhang. Frankfurt 1686 (?) — 102/h
- Latomus: Relationis historicae ... 182, 183, 184
- LES ACTIONS GLORIEUSES ... — 79/a, 215/b
- Les / Actions Glorieuses / de S.A.S. / CHARLES / Duc de Lorraine ... Augusta Vindelicorum — 79/b, 215/c
- LE TURC SUBJUGUÉ / ... COLOGNE, / ... 1686. — 52
- LE / VOYAGEUR POLITIQUE, / ... Franckfurt am Mayn, / ... 1692. — 43/p
- Lewenklaw, H.: Neue Chronica / Türkischer nation, / ... Franckfurt am Mayn [1595] — 73
- LINDE, van der: LEVEN en DAADEN / Van / JOHANNES SOBIETZKI de III. / ... AMSTERDAM ... 1685. — 43/g
- LOPÉZ, M.: HISTORIA / Delle ... Guerre / D'VNGARIA ... NAPOLI 1688 ... — 37/b
- L'ORIGINE / DEL / DANVBIO, / ... Milano ... [1685] — 43/f, 68/f
- L'ORIGINE / DEL / DANVBIO, ... Norimbergu, & Bologna. M.DC.LXXXIV / ... (1685) — 43/d, 68/d
- L'ORIGINE / DEL / DANVBIO, / ... VENETIA, M.DC.LXXXV. / ... — 43/c, 68/c
- M.: Ofens / Glück- / Und / Unglücksfälle. / Das ist: / Eine eigentliche Beschreibung / ... 1684. — 69
- M.: Ofens / Glück- Und / Unglücksfälle. / Das ist: / Eine kurze doch eigentliche Beschreibung, ... 1684. — 16, 69
- Magyar Hirmondó — 139/a
- MAGYAR / ZSEBALMANAK ... PESTENN / ... [1795] — 233
- Muko, P.: Rede / auf die Errichtung ... Wien, / ... 1779. — 138
- Mallet, A. M.: Description de l'univers ... Paris, 1683 (?) — 76/a
- Mallet, A. M.: Description de l'univers ... Frankfurt, 1684—85. — 76/b
- MALLET, A. M.: LES / TRAVEAUX DE MARS, / ... PARIS ... M.D.C.LXXXIV. ... — 76/c
- MANONE, C.: L'VNGHERIA / VENDICATA, / ... MILANO, / ... — 59/g, 113/e
- MARSILI, A. F.: DANUBIUS / PANNONICO / MYUSICUS, / ... HAGAE ... AMSTELODAMI ... M.D.CC.XXXVI. — 125, 126
- MARSILI, L. F.: DESCRIPTION / DU / DANUBE, / ... HAYE, / ... M.DCC.XLIV. — 125 (II. állapot), 126
- Maurer lásd J. U. M.
- MAUSOLEUM / ... REGUM / ... UNGARIAE / ... NORIMBERGAE / ... [1664] — 74/b
- Meissner, D.: Thesaurvs philo-politievus ... Frankfort am Mayn [1623—32] — 32/a, 63, 111/a

- MILLER, J. F.: EPITOME / VICISSITUDINUM / ... BUDAE ... - 83
Minsicht, Ch. lásd C. M.
- Munsterus, S.: COSMO / GRAPHIAE / universalis Lib. VI ... BASILAEA ... M.D.L. - 31
- Munsterus, S.: MAPPA EVROPAE ... [1536] - 168, 169
- M.W.F.: Der Türkischen Gross-Sultanen Ursprung ... Nürnberg, ... 1685. - 256
- NAAUKEURIGE / AFBEELDING ... Amsterdam ... 1686. - 191
- NEANDER, P.: DE / Chronycke. / van Ungarië / ... Amsterdam ... 1619. - 185
- Neu-eröffneten / Historischer / Bilder-Saals / Sechster Theil. / ... Nürnberg, / ... 1733. - 223
- Neu-eröffneten / Historischer / Bilder-Saals / Fünffter Theil. / ... Nürnberg ... 1740. - 225, 226
- Neue / Vngarische vnd Siebenbürgische / Chronik, / ... Franckfurt am Mayn, ... M.DC.LXIV. - 42/c
- Neue zeyttung auss Hungeren ... Nürnberg [1577] - 171
- NOTA / DELLE PIV' GLORIOSE / VITTORIE / ... Bologna; ed in Firenze ... 1692. - 289
- NOTICIAS VENIDAS ... Barcelona ... 1686. - 202
- NOVA DESCRIZIONE DELLA REAL CITTA' DI BVDA ... [Bologna] - 11/n
- OESTERREICHER, J. M.: ANALYSES / AQUARUM BUDENSIIUM, / ... [BVDAE 1781] - 93/k
- Ofen / kan, von Türken-Klauen, / ... Nürnberg, ... 1686. - 101, 114
- ORIGINE / E CORSO / DEL / DANVBIO / ... NORIMBERGA. / Et in Macerata ... 1685, / ... - 43/e, 68/e
- ORIGINE / E CORSO / DEL / DANVBIO ... Norimberga & Venetia. 1689 ... (?) - 43/c, 68/c
- Ortelius, H.: CHRONOLOGIA / ... Nürnberg ... MDCII. (1603, 1604, 1615, 1620) - 7, 42/a
- ORTELIUS REDIVIVUS ET CONTINUATUS ... Franckfurt am Máyn 1665. - 7, 42/a (III. állapotok)
- Panceri, G. A.: CONTINVAZIONE / DE SVCCCESSI / NELL' VNghERIA ... MILANO 1687 ... - 15/b, 36/b, 70/b, 77/c, 118/a
- PANCERI, G. A.: VERIDICI, / E DISTINTI SVCCCESSI / ... MILANO. / ... - 51/a
- PANTALEON, H.: MILITARIS ORDINIS / IOHANNITA - / RVM ... Historia, ... Basileae, ... M.D.LXXXI. - 172, 173
- PEIKHART, FR.: ORAZIONE PANEGIRICA / ... VENEZIA MDCCXXVIII. / ... - 51
- Politica-Politica ... Nürnberg, 1700. - 32/a, 63, 111/a (V. állapotok)
- Praecipuarum Urbium Germaniae Superioris Iconismi ... Amstelodami, 1619. - 2/a
- PROGRAMMA / CIVITAS BVDAE / ... Patavij 1686. - 2/e
- Relatio Ostern 1686 ... (?) - 271
- Rélation de ce qui s'est passé au Siège de BUDE ... Amsterdam ... [1686] - 104
- RELATION / DU SIEGE / DE BUDE / ... TOULOUSE, / ... [1686] - 195
- RELATION / Oder, / WARHAFFTIGE BESCHREIBUNG, / ... OFEN, / ... Wien [1686] - 198
- Richards, J.: A / JOURNAL / OF the SIEGE and TAKING of / BUDA, / ... 1687. [London] - 281
- Richtige / Erzehlung, / ... Nürnberg, / ... 1686. - 102/c
- SCALA, E.: L'VNghERIA / COMPENDIATA / ... MODENA, ... 1685. (1686) - 51
- SCALA, E.: L'VNghERIA / COMPENDIATA / ... Venetia, M.DC.LXXXVII. ... - 51/b
- Schad, J. A. X.: Effigies / Ducum et Regum / ... 1687. - 74/c
- Schaffen, L.: Aufferwecker Christen Ruhm. Wien 1686. (?) - 43/k
- SCHIAFFRATH, L.: DE ELECTRICITATE ... PESTINI [1778] - 137
- Schaw an ein war Contrafactur ... Nürnberg ... - 1
- [Schedel, H.:] Das buch Der / croniken ... Augspurg ... M.CCCC.XCVI ... (1500) - 86/a.
- [Schedel, H.:] Register Des / buchs der Cro- / niken ... Nurmberg ... M.CCCC.XCIII ... - 86
- [Schedel, H.:] Registrum / huius operis libri cro- / nicarum / ... Nuremberge ... 1493 - 86
- [Schedel, H.:] REgistrum huius / Operis ... [Augustae Vindelicorum] M.CCCC.XCVII. - 86/a
- Sciagraphia Cosmica ... Nürnberg 1678. - 32/a, 63, 111/a (V. állapotok)

- Sciographia Cosmica ... Nürnberg ... 1637-38 (1642). — 32/a, 63, 111/a (V. állapotok)
- SENSUYUÉT les faictz ... M.D.XXVI. — 165
- SERMONES / HABITI ... OBITUS / ... ALEXANDRI LEOPOLDI, / ... PESTINI. / M.DCC.XCV. — 144
- Shirley, J. lásd A TRUE ...
- Siege et prise de Bude ... Paris — 278
- Sieghaffte Eroberung ... Ofen — 104/a
- Sieghaffte- Teutsche-Waffen / ... Praage im 1686. Jahre. — 102/d
- Sonderbare Begebnisse / ... Ofen ... bis auf die Eroberung ... 1686. — 15/a, 103
- Sonderbare Begebnisse ... Ofen ... bis zu der Siegreichen Eroberung ... 1686. — 103
- Stübel lásd Zeiler
- TANNER, M.: SOCIETAS / JESU / ... PRAGAE, ... M.DC.XCIV. — 211
- TANZEL, G. F.: HUNGARIA / ... DILINGAE, / ... [1700] — 217
- TEATRO / DELLA GVERRA / ... Roma ... 1687. — 36, 49, 105
- Teatro delle piú moderne imprese di guerra ... (?) — 22
- THEATRI / EUROPAEI / CONTINUATI / Zwölffter Theil, / ... Franckfurt am Mäyn, / ... MDCXCI. — 46/a, 70/c, 109
- T'Keyser-ryck Van Dytschland ... 1620. — 2/a
- TOLLIUS, J.: EPISTOLAE ITINERARIAE ... AMSTELAEDAMI ... M.D.CC ... (1714) — 11/t, 40/d, 67/b
- Türcken-Noth, und Türcken-Spott, ... 1687 (?) — 206, 207
- Türkische / Und / Ungarische / CHRONICA ... Nürnberg, 1663. — 7, 42/a (II. állapotok)
- Türkisches Schweiss-Bad. / ... [1686] — 207
- Urbinius, Th.: Türkisches / Städt-Büchlein: / ... Nürnberg ... 1664. — 64 (II. állapot), 111/b
- VERA E DISTINTA RELAZIONE / ... Modona & in Bologna ... 1684. — 178/c
- VERA, E DISTINTA / RELATIONE. / ... VENETIA ... 1684. NAPOLI ... — 188
- VERIDICA / RACCOLTA / DE / GIORNALI / DI / BVDA ... VENETIA, 1686 / ... (?) — 280
- VERISSIMA E DISTINTA / RELATIONE / ... CON L'ASSEDIO DI BVDA. / ... VENETIA, ... M. DC. LXXXIII ... — 178/b
- Vier warhaffte Missi- / ue ... M.D.XLII. — 166
- VLTIMO TESTAMENTO / ... VENETIA, M.DC.LXXXVI ... — 43/j
- Wuerachtige Afbeeldinge, / ... — 44
- Wagner, J. Ch.: Christlich- und Türckischer / Staedt- und Geschicht- / Spiegel ... Augspurg, / ... 1687. (1689) — 104/b
- Wagner, J. Ch.: Das mächtige / Kayser-Reich Sina, / ... Anhang, / ... Augspurg, ... 1688. — 77/d
- Wagner, J. Ch.: DELINEATIO / PROVINCIARUM PANNONIAE / ... AUGSPURG, / ... M.DC.LXXXIV. — 42/d
- Wagner, J. Ch.: DELINEATIONIS PROVINCIARUM PANNONIAE ... Anderer Theil ... AUGSPURG ... M.DC.LXXXV. (1688) — 13/a, 17 (III. állapot)
- Wahrhafftiger Bericht ... Schiffbrücken ruiniret ... Augspurg ... 1686. — 47
- Warhaffte / RELATION / ... Ofen ... Augspurg ... 1686. — 17/a
- Warhaffte vnd Gründliche Conterfactur, der Königlichen Hauptstatt Ofen ... [1602] — 42/a
- Warhafftig- und ausführliche / RELATION / ... 1686. — 42/e (II. állapot)
- Warhafftig und aussführlicher Bericht, / ... Ofen / ... Augspurg. / ... — 53
- Warhafftige Anzeygüg / ... 1541. — 170
- Windisch, K. G.: Geographie / des / Königreichs Ungarn, / ... Pressburg, / ... 1780. — 94/a
- Zeiler, M.—BEZA, J.: Neue Beschreibung / ... 1664. — 68/a
- Zeiler, M.—Stübel, A. : HUNGARIA, / ... [1690] — 43/a, 68/a
- Zimmermann, W. P.: Εικωνογραφία / Anderer Theil / ... [Augsburg] 1607. — 9, 75, 181

A KATALÓGUS SZÁMAI
A KELETKEZÉS IDŐRENDJÉBEN

Hiteles képek

- 1493: 86
 1496: 86/a
 1542: 1, 72
 1550: 31
 1572: 2
 1595: 73
 1598: 3, 4, 5 (1602?), 87 (1602?)
 1600: 6, 40, 67
 1600 körül: 146
 1602: 7, 41, 42, 42/a, 74
 1603: 8, 67/a, 74/a, 74/b
 1606: 32, 43, 68, 111
 1607: 9, 75
 1608: 10
 1609: 115
 1616: 2/a
 1617: 76
 1624: 63, 111/a
 1626: 2/b, 32/a
 1638: 11
 1653: 11/a
 1663: 11/c
 1664: 40/a, 40/b, 42/b, 42/c, 43/a, 43/b,
 64, 68/a, 68/b, 74/c, 111/b
 1660-as évek: 44
 1683 előtt: 2/c
 1683: 11/e, 11/f, 42/d, 76/a, 116
 1684: 2/d, 11/h, 12, 13, 14, 15, 16, 40/c,
 42/e, 42/f, 43/c, 43/d, 46, 47, 48, 49,
 50, 68/c, 68/d, 69, 70, 77, 117, 118,
 119, 148
 1685: 11/i, 13/a, 17, 18, 42/g, 43/e, 43/f,
 43/g, 51, 68/e, 68/f, 76/b, 76/c
 1686: 2/e, 11/j, 11/k, 12/a, 12/b, 15/a,
 17/a, 19, 20, 21, 22, 22/a, 23, 24, 25,
 25/a, 26, 26/a, 27, 32/c, 35, 36, 36/a,
 37, 38, 39, 43/h, 43/i, 43/j, 52, 53,
 59 (?), 59/a, 59/b, 59/c, 59/d, 59/e,
 59/f, 59/g, 59/h, 60, 65, 70/a, 71, 77/a,
 77/b, 78, 88, 98, 99, 100, 101, 102,
 102/a, 102/b, 102/c, 102/d, 102/e, 102/f,
 102/g, 102/h, 102/i, 103, 103/a (?), 104,
 104/a, 104/b, 107/b, 112, 113, 113/a,
 113/b, 113/c, 113/d, 113/e, 113/f, 114,
 120, 121, 122
 1687: 11/o, 15/b, 25/b, 35/a, 36/b, 37/a,
 51/b, 70/b, 77/c, 105, 106, 113/g, 118/a
 1688: 11/p, 11/q, 18/b, 20/a, 28, 29, 37/b,
 43/l, 61/a, 77/d, 90, 104/c, 107, 113/h
 1689: 18/c, 108
 1680-as évek: 11/d, 32/b, 42/h, 51/a, 54,
 61, 63/a, 66, 111/c
 1691: 46/a, 70/c, 109
 1692: 43/p
 1694: 25/c, 149
 1695: 18/d
 1696: 91, 110
 1697 (?): 150
 1699: 43/q
 1700: 11/t, 40/d, 67/b, 99/a
 1704: 103/b
 1716: 91/a, 110/a
 1719: 103/c
 1721: 123, 124
 1722: 42/i, 103/d
 1723: 62
 1726: 125, 126
 1720-as évek: 123/a
 1730: 127
 1733: 128, 129
 1735: 79/c
 1737: 81
 1739: 130
 1730-as évek: 56, 56/a, 80, 92, 155
 1740 körül: 131
 1759: 82
 1750-es évek: 156
 1760: 81/a
 1761: 83, 92/a
 1763: 93, 93/a
 1764: 93/b
 1766: 132
 1760-as évek: 157, 157/a
 1770: 93/d, 133
 1770 körül: 134, 135
 1775: 136
 1777: 94
 1778: 137, 160
 1779: 138
 1780: 94/a, 161

1781: 57, 93/k
1782: 138/a
1785: 85
1787: 58, 58/a, 95
1788: 139
1790: 30, 57/a, 58/b, 96, 97, 97/a, 140
1791: 58/c, 81/b
1792: 97/b, 139/a, 141, 141/a, 142, 142/a
1795: 143, 143/a, 143/b, 144
1796: 94/b
1800 körül: 58/d, 58/e, 145, 145/a, 145/b

Pontosan nem datálható hiteles képek

XVI. század második fele: 31/a, 31/b
XVII. század: 11/s, 147
XVII. század második fele: 11/b, 11/g,
18/a, 22/b, 43/k, 43/m, 45, 45/a, 116/a
XVII. század utolsó negyede: 11/l, 11/m,
11/n, 11/r, 22/c, 25/d, 43/n, 43/o, 48/a,
59/i, 66/a, 76/d, 76/e, 77/e, 79, 79/a,
79/b, 89, 107/a, 111/d
XVIII. század: 36/c, 80/a, 111/e, 151,
152, 153, 154, 159
XVIII. század első fele: 55
XVIII. század közepe: 56/b
XVIII. század második fele: 33, 33/a,
33/b, 33/c, 33/d, 93/c, 158
XVIII. század utolsó negyede: 34, 34/a,
56/c, 83/a, 84, 92/b, 92/c, 92/d, 92/e,
93/c, 93/f, 93/g, 93/h, 93/i, 93/j, 93/l,
93/m, 93/n, 93/o

*Hitelesnek nem tekinthető
és csak irodalomból ismert képek*

1430 körül: 234
1470-es évek: 162
1480-as évek: 163, 235
1522: 164
1526: 165, 166
1532: 167
1536: 168, 169
1541: 170
1542: 236
1557: 239
1575: 240
1577: 171
1581: 172, 173
1594: 174
1596: 175
1597: 176
1598: 177, 178, 241
1599: 179, 180
1600 körül: 182, 183, 184
1602: 178/a
1607: 181

1619: 185
1634: 186
1683: 187
1684: 178/b, 178/c, 188, 189, 252, 253,
254, 255
1685: 190, 256
1686: 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205,
206, 207, 257, 258, 259, 260, 261, 262,
263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270,
271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278,
279, 280
1687: 281, 282, 283, 284
1689: 208, 209
1680-as évek: 285, 286, 287, 288
1690: 210, 211
1692: 289
1694: 212
1696: 213, 214, 215
1697: 290
1698 körül: 216
1700: 217
1700 körül: 290/a, 297, 298
1701: 218
1715: 219
1716: 215/d
1718: 299
1723: 220, 300
1728: 301
1732: 221, 222
1733: 223
1739: 224
1740: 225, 226
1750: 302
1751: 228, 303
1756 körül: 304
1760 körül: 305
1764: 306
1773: 230, 307
1777 körül: 308
1790: 232, 315, 316
1795: 233
1800 körül: 314

Pontosan nem datálható képek

XVI. század közepe: 237, 238
XVI. század második fele: 242
XVII. század: 249, 250, 251
XVII. század eleje: 243, 244, 245, 246,
246/a, 247, 248
XVII. század utolsó negyede: 215/a,
215/b, 215/c, 291, 292, 293, 294, 295,
296
XVIII. század: 227, 309, 310, 311, 312,
313
XVIII. század második fele: 229, 229/a,
229/b, 231

- Aa, Pieter van der 35/a, 76
 Agnelli, Federico 51/a, 59/g, 113/e
 Alberts, P. Chr. 125, 126
 Albrici lásd Albrizzi
 Albrizzi, Girolamo 11/o, 22, 38, 43/c,
 68/c, 194, 280
 Amaulry, Thomas 35/a
 Andrei, Johann Philipp 16
 Artaria 58, 58/a, 141, 142
- Basset 76/d
 Basset, Tho. . . 2/b
 Benacci, Vittorio örökösei 178/c
 Bencard, Johannes Caspar 299
 Beza, Johann 43/a, 68/a
 Birckenstein, Anthoni Ernst Burckhard
 von 25, 60, 65
 Blageart, C. özvegye 11/j, 35
 Bloteling, Abraham 201
 Bonnart, Henry 192
 Bouman, Jan 43/g
 Bouttats, Gaspar 107
 Brachfeld, Paul 179
 Braun, Georg 2
 Brena, Giacinto 15/b, 36/b, 70/b, 77/c,
 118/a
 Bruynel, Jacob 2/c
 Buggel, Johann Leonhard 223, 225,
 226
- Cadorinus 2/e
 Cagnolini, Zuanne 188
 Cassañas, Joan 43/l
 Cauuallo, Camillo 37/b
 Changuion, Franc. 125, 126
 Chiswell, Ric. 2/b
 Christophori, Johann Michael 79/c
 Clavell, Robert 102/e
 Cloppenburg, Jan Evertsen 185
 Coleti, Sebastiano 103/c
 Collignon, François 22/a, 48/a
 Crepy 11/j
 Custos, Dominicus 10
- Danckerts, Dancker 11/c
 Danckerts, Justus 45
- Danckerts, Theodorus 45
 Desbordes, Henri 76/c
 Deslandes, Miguel 277
 Dunwalt, Henry van 107
- Eder, Joseph 56/c
 Endter, Michael és Johann Friedrich
 40/a, 74/c
 Engelbrecht, Martin 56, 56/a
- Ferrer, Antonio 43/l
 Ferrer, Baltasar 43/l
 Fischer von Erlach, Johann Bernhard
 123, 124
 Franco, Giacomo 178/a
 Funck, David 26, 203, 204
 Funck, David özvegye és örökösei
 19
 Fürst, Paul 7, 32/a, 42/a, 63,
 111/a
 Fürst, Paul özvegye és örökösei 11/d,
 32/a, 63, 111/a
- Galle, Philipp 2
 Gilliflower, M. 281
 Girard, T. 11/j, 35
 Gosse, P. 125, 126
 Göbels, Gottlieb örökösei 99/a, 218
 Graeffter, Rudolf 93/k
 Greischer, Matthias 59/h, 113, 274
 Guignard, Jean 278
- Hacken, Georg 171
 Hacquart 76/d
 Haffner, Johann Christoph 56/b
 Hamer, Stefan 1
 Hanas (Hannas), Marx Antoni 18/a
 Hauffer, Sebastian 219
 Helmer, Rudolf Jakob 32/a, 63, 111/a
 Hertel, Johann Georg 60, 65
 Hertel, Zacharias 11/p, 29, 40/c,
 102/a
 Heuss, Heinrich 14, 117
 Hierat, Anton 76
 Hocquart, Édouard lásd Hacquart

- Hofmann, Johann 11/k, 12/b, 32/c, 42/b,
46, 61/a, 64, 111/b, 256
Hogenberg, Franz 2
Hondt, P. de 125, 126
Hoorn, Jan és Timotheus tem 43/g
Humble, D. Georges 2/b
Hutter, Philipp Heinrich 186
- Jaeklin, Johann özvegye: Maria Susanna
lásd Hauffer
Jaillot, Hubert 2/d
Janssonius, Andreas 2/a
Janssonius, Joannes 2/a, 76
Jonisch, Gottfried 273
- Kamermaister, Sebastian 86
Keil, Johann Rupert 23
Keresztury József 139
Kieser, Eberhard 32/a, 63, 111/a
Kirchner, Christian 43/a, 68/a
Koppmayer, Jacob 13/a, 17, 42/d, 53,
60, 65, 77/d, 104/b, 208
Kramer, Johann 43/b
Kroniger, Lorentz 99/a, 218
- Landry, Pierre 283
Latomus, Sigismundus örökösei 13
Le Jeune, Pierre 52
Leopold, Johann Christian 80
Liebezeit, Gottfried 102/d
Lipper, Johann Georg 11/q, 40/c,
102/a
Locutelli, Bartolomeo 51
Lochner, Johann Christoff 28, 77/b, 90,
102/b, 102/c, 104/c, 113/h
Longhi, Gioseffo 11/n, 43/d, 43/i, 50,
68/d, 269, 270
Loschge, Leonhard 16, 18, 101, 114
Löschenkohl, Hieronymus 57/a
Löwe, Anton 94/a
Luyne, G. de 11/j, 35
- Mayer, Johann Jakob 60, 65
Meldemann, Nicolaus 1
Merian, Matthaeus 11, 186
Merian, Matthaeus örökösei 10, 46/a,
70/c, 109
Mertz, David Raymund 60, 65
Meysens, Johannes 11/b
Monath, Petrus Conradus 220
Mortier, Pierre 35/a
Mutii, Michele Luigi 37/b, 43/q
- „Nicol: Corn:” 185
Nicolini, Domenico 177
Nudow 79/c
- Oesterreicher, Josef Munes 93/k
Oossien, Aart Dirks 43/g, 59/c, 104,
113/a
- Oosterwyk, Johannes 11/t, 40/d, 67/b,
111/c
Orlandi, Giovanni 3
Ortelius, Hieronymus örökösei 7,
42/a
Paci 188
Pap János 164
Parrino, Domenico Antonio 36/a, 37/a
Passenger, Thomas 42/g
Patridge, J. 281
Peeters, Jacob 32/b, 42/h, 63/a,
111/c
Piccini 43/c, 68/e
Pittoni, Leonardo 51/b
Prodecimo 178/b
Pross, Jacob 239
- Riegel, Christoph 18/b, 18/d
Roselli, Giuseppe 103/b
Rossi, Giovanni Giacomo de 11/f, 36, 49,
105, 116
Rossi, Matteo Gregorio de 11/e
- Salamanca, Antonio 167
Sandrart, Jakob 19, 43/b, 43/h, 68/b
Sawbridge, Tho. 42/g
Scheurer, Georg 42/e
Schoenebeck, Adrian 191
Schöniger, Johann Jacob 17/a
Schönwetter, Johann Baptist 42/c
Schreyer, Sebald 86
Seitz, Johann Andreas 223, 225, 226
Seller, John jun. és sen. 102/e
Sibmacher, Johann 7, 42/a, 180
Sonnus, Michel 31
Straub, Paul 81
Swart, Jean 125, 126
- Taylor, R. 42/g
Tessaro, Anton 97
Thackery, William 42/g
Thierry, Denys 76/a, 76/c
Trattner, Johann Thomas Edler von
138
Trattner Mátyás 233
- Uytwerf, Herm. 125, 126
- Vangelisti, Vinzenzio 289
Verdussen, Henrico és Cornelio 91/a,
110/a, 215/d
Verdussen, Henrico özvegye 91/a, 110/a,
215/d
Verdussen, Juan Bautista 107
Voigt, Leopold 25/c
Vredemann, Aegidius 2
- Wagner, Matth. 106
Walder, Daniel 60, 65
Walther, Johann Georg 26/a

Weber Simon Péter 232
Weidmann, M. G. 42/i
Wening, Michael 119, 268
Westerhout, Arnolde van 37, 39
Wiering, Thomas von 11/p, 11/q, 29,
40/c, 102/a
Wit, Frederik de 11/b

Wolff, Jeremias 79/b, 215/c
Zimmermann, Wilhelm Peter 8, 9, 67/a,
74/b, 181
Zini, Giacomo 43/j
Zunner, Jean David 43/h, 76/b
Zunner, Johann David 43/p, 76/b

NYOMDÁSOK

- Aa, Pieter van der 35
 Ach, Heinrich v. 2
 Agnelli, Federico 51/a, 59/g, 113/e
 Andreá, Johann Philipp 18
 Aubri, Johann 73
- Bencard, Johannes Caspar 217
 Bonde, Jean le jeune 195
 Brachel, Petrus 2
 Buchholz, Bertram 2
 Buda, Egyetemi Nyomda 93/k
- Casteleyn, Abraham 11/i, 113/g, 190
 Cauallo, Camillo 36/a, 37/a
 Conzatti, Jo. Baptista 43/c
 Cosmerovius, Matthaeus özvegye: Susanna Christina 205
- Degni, Demetrio 51
 Drechsler, Johann Christoph 11/k, 12/b, 32/c
 Dyck, Joachim van 42/f
- Felssecker, Adam Jonathan 19
 Fievet, Daniel 7, 42/a
 Frambotti-nyomda lásd Conzatti
 Fuhrmann nyomda lásd Sartorius
 Fuhrmann, Valentin 7, 180
- Gagliardi, Carlo Federico 15/b, 36/b, 70/b, 77/c, 118/a
 Gelabert, Martin 43/l
 Gerhard, Christoff 7, 42/a
 Ghelen, Johann 25, 60, 65
 Ghelen, Johann Peter 81, 128, 129
 Görlin, Johann 11, 46/a, 70/c, 109
 Graminaeus, Theodor 2
- Hahnen, Johann Erich 43/a, 68/a
 Halma, Franciscus 11/t, 40/d, 67/b
 Hauffer, Sebastian 219
 Heyden, Christoph örökösei 10
 Heyinger, Andreas 221, 222
 Heyinger, Johann Ignatz 79/c
 Hierat, Anton 76 (?)
- Hoffmann, Johann Georg 199, 200
 Hoffmann, Wolfgang 11
- Jaeklin, Johann özvegye: Maria Susanna lásd Hauffer
- Kempfen, Gottfried v. 2
 Kempffer, Matthaeus 42/c
 Koberger, Anton 86
 Koberger, Anton örökösei 86
 Konias, Adalbert Georg lásd Prága, jezsuiták
 Koppmayer, Jakob 13/a, 17, 42/d, 47, 53, 77/d, 104/b, 208
 Kurzbek (Kurzböck), Joseph Lorenz Edler von 139
- Landerer Katalin 96
 Landerer, Leopold Franz 82, 83
 Lantzenberger, Johann 7, 42/a
 Latomus, Sigismundus örökösei 13
 Lochner, Christoff 7, 42/a
 Lochner, Ludvig 7, 42/a
- Malatesta, Marc Antonio Pandolfo 43/f, 68/f, 91, 110, 215
 Mang, Christoff 8, 9, 67/a, 74/b, 75, 181
 Marne, Claudi de 73
 Meyne, David 185
 Mosca, Felice 103/d
 Mutii, Michele Luigi 36/u, 37/a, 43/q
- Nagyszombat, jezsuiták 20/a (?), 228
 Nigrinus, Georgius 174
- Placho, Giorgio 22
 Poolsum, J. van 108
 Prága, jezsuiták 211, 214
- Rauch, Sebastian 20
 Royer-nyomda 137
- Sartorius, Johann Friedrich 7, 42/a
 Schönsperger, Hans 86/a
 Spira, Johannes Emericus de 164

Trattner, Johann Thomas Edler von 138
Trattner Mátyás 96, 144, 233
Voigt, Leopold 18/c, 25/c, 101, 209, 212
Wagner, Johann Christoph 99/a, 218
Wagner, Matth. 106
Wéber Simon Péter 232
Wechel, Andreas örökösei lásd Marne és
Aubri
Wessel, Wilhelm 6, 32, 40, 43, 67, 68,
111, 115
Wiering, Thomas 11/p, 29, 40/c
Zenobý, Gaetano 22
Zündt, Mathias 239

- Adam, Jakob 58/b, 97, 97/a, 97/b
 Agnelli, Federico lásd Kiadók és Nyom-
 dászok
 Attavante degli Attavanti 235
 „AV” monogramista 31/b
 Aveline, Pierre I. 11/j, 76/a, 76/c
 Azelt, Johann 61/a, 77/b, 102/b, 204
- Balzer, Johann 57, 160
 Basset lásd Kiadók
 Berkeny János 58/c (?), 81/b (?)
 Bianchi, Sebastiano 15/b, 70/b, 77/c, 118/a
 Binder János Fülöp 33, 33/c, 33/d, 83,
 84, 92/a, 92/b, 92/c, 93, 93/a, 93/b,
 93/e, 93/f, 93/h, 93/j, 93/k, 132, 136,
 137, 229/a, 306
 Bloteling, Abraham lásd Kiadók
 Bonmart, Henry lásd Kiadók
 Bosio, Giovanni Antonio 48
 Bouttats, Gaspar 32/b, 42/h, 63/a, 107,
 111/c
 Bouttats, Pieter Balthasar 91/a, 110/a,
 215/d
 Brabant, Franz Leopold 252
 Bredekow, H. 11/h
 Bruynel, Jacob lásd Kiadók
- Chiarini, Marcantonio 11/o
 Collignon, François lásd Kiadók
 Coquereau 145
 Custos, Dominicus 10, 31/a
- Danckerts, Dancker 45 és Kiadók
 Danckerts, Justus lásd Kiadók
 Danckerts, Theodorus lásd Kiadók
 D. C. monogramista 31/a
 Degler, Johann 217
 Dietell, Franz Ambros 127
 Dilich, Wilhelm 6, 32, 40, 43, 67, 68,
 111, 115
 Dittmann, Christian 214
 Doetechum, Joannes 185
- Eder, Joseph lásd Kiadók
 Ehinger, Gabriel 208
- Ehrenberg, Peter Schubert von 213
 Eimmart, Matthäus 199, 200
 Engelbrecht, Martin lásd Kiadók
- Fallet, Baltasar (?) 22, 38
 Faust, H. Hein. 149
 Felkis Antal 160
 Fischer von Eriach, Johann Bernhard
 123, 123/a, 124
 Fontana, Giovanni Domenico, 27, 38, 71
 Franco, Giacomo 178 és Kiadók
 Fuhrmann, Mathias 79/c, 221, 222
 Furek, Sebastian 32/a
 Fürst, Paul lásd Kiadók
- Geffels, Francesco 25/b, 296
 Gelineck Ferenc 140, 316
 Glässer, Alexander 56
 Gomier, Louis 22/a
 Goos, Abraham 2/b
 Goussard 145/a, 145/b
 Greischer, Matthias 59/a, 59/b, 59/f, 113,
 264 és Kiadók
 Grund, Norbert 160
 Grünthal 261
 Guienotti, Francesco 51
 Guttwein, Johann Caspar 199, 200
- Hacquart lásd Kiadók
 Haffner, Johann Christoph 104/b, 211 és
 Kiadók
 Hallart, L. N. 15, 70, 77, 99, 100, 112,
 118, 119, 120, 121, 122
 Hammerschmied, J. Gaspar 257
 Hannenstein, Johann Philipp von 148,
 255
 Harrewijn, Jacobus 43/g
 Heckenauer, Leonhard II. 210, 217
 Heintsch, Johann Georg 211
 Heiss, Elias Christoph 18/c, 209
 Hermundt 25/c
 Hertz, Johann Daniel 134
 Hesse, J. 58/d
 Hisler, G. 92
 Hoefnagel, Georg 76

- Hoffmann, Johann Jakob 267
Hogenberg, Franz 2
Holzmüller, Heinrich 31
Hooghe, Romeyn de 104, 107/b
„HRM” monogramista 11/a
Humble, D. Georges lásd Kiadók
- Inringerus, Heinricus 106
- Jaillot, Hubert lásd Kiadók
Jezl, Jakob 59/f, 113/d
Junker Keresztély 139
Juvigny, Karl Joseph 264
- Keere, Pieter van der 2/a
Keller, Georg 42
Kenckel, Benjamin 124
Kleiner, Salomon 130
Kraus, J. Ulrich 215
Kräusin, Johanna Sibille (Küsel) 79/b,
215/c
Kreutzinger, Josef 58/b, 97, 97/b
Küsel, Johanna Sibille lásd Kräusin
- Langgraffen, Johann Franz de 213
Laurentio, Cesare 36/b
Lautensack, Hans Sebald (?) 237, 238
Le Clerc, Sébastien 79, 79/b, 215/a, 215/c
Leopold, Johann Christian lásd Kiadók
Lerch, Johann Martin 205, 267
Leuthner, Ferdinand 58/e
Lidl, Johann és Jakob 302
Loon, Hartmannus van 35
Lottes, Christoph Friedrich 56/a
Löschenkohl, Hieronymus lásd Kiadók
Luyken, Caspar 124
Luyken, Jan 59/c, 108, 113/a
- Mack, G. (?) 244
Maggi, Giovanni 3
Magyar, Andreas 103/b
Mair, Alexander 175
Maître, F. I. 133
Mansfeld, Johann Ernst 94, 138
Mansfeld, Sebastian 141
Mark, Quirin 141/a
Martinelli, Anton Erhard 130
Masolino da Panicale 234
Mattioli, Lodovico 43/d, 43/i, 50, 68/d
Maulbertsch, Franz Anton 158
Merian, Matthaeus 63, 111/a, 186 és
Kiadók
Meulen, Adam Frans van der 285, 286,
287, 288
Meyer Agoston 34, 34/a
Meyer, Johann Jakob 94, 94/a
Meysens, Johannes lásd Kiadók
Mikovinyi Sámuel 81
Musi, Agostino dei lásd Veneziano
Müller, Jakob 91, 110, 214, 216
- Nessenthaler, Elias 20/a, 27, 71, 196
Nicolai, Georg 81/a
Novellanus, Simon 2
Nyopoort, Justus van der 60, 65, 212
- Onghers, Jan 150
Orlandi, Giovanni lásd Kiadók
- Pappirnik, Josef 92/d
Passe, Crispyn de 2/d
Payen 145/b
Peeters, Jacob 111/e (?), 153 (?) és
Kiadók
Pichler, Ferdinand 57, 138
Pleydenwurff, Wilhelm 86
Pollencig József 95
Porro, Girolamo 177
Posch, Leonhard 97/a
Prenner, A. J. 128, 129
„P. W. / C. R. / F.” monogramista 106
- „R.D.” monogramista 35
Remshard, Karl 219
Ringle (Ringlin), Johann Georg 92
Rosenfelt, Leopold Franz 290, 290/a,
301
Rosenstingl, Sebastian 134
Rosnberger, Asverus 241
Rossetti, Cav. Domenico 11/l
Rossi, Giovanni Giacomo de lásd Kiadók
Rupprecht, Marx Abraham 56/b
- Sandart, Jakob lásd Kiadók
Schaffer, Josef és Peter 58, 58/a
Scheffler, Thomas Christian 56/a
Schmettau, Samuel Graf von 55
Schmittner, Franz Leopold 82, 228
Schmutzer, Andreas 81
Schmutzer, Jakob Matthias 315
Schmutzer, Josef 81
Schoenebeck, Adriaan lásd Kiadók
Schön, Erhard 1
Schöniger, Johann Jacob lásd Kiadók
Schütz, Christian Georg 141
Sibmacher, Johann 5, 7, 42/a, 74/a, 87,
180
Sigmundt, Hugo 143
Solis, Virgil 236
Sommer, H. (A?) 56/c
Spaits István 161
Steidlin (Steudlin), Johann Matthias 131
Stimmer, Christoph 31
Strange, R. (XVII. sz.) 102/e
- Szentgyörgyi Horváth Zsigmond 30
Szentiványi Benedek 138/a
Szerdahelyi György Alajos 132
- Thelott, Johann Andreas 208, 216, 218
Tischler Antal 30, 140

Veneziano, Agostino (Agostino dei Musi) 167
 Via Franciscus 43/1
 Vianen, Jan van 11/t, 40/d, 67/b
 Vico, Enea 72
 Vigne, Nicolao Marcel de la 21, 88, 98
 Vogel, Johann Jakob 59/a, 266

 Waldmann, Johann Josef 91, 110, 215
 Weigel, Christoph 18/c, 124, 209
 Weinmann, J. 232
 Wening, Michael 15, 70, 77, 99, 100, 112, 118, 119, 120, 121, 122 és Kiadók
 Werl, Hans 246

 Werner, Friedrich Bernhard 56, 56/a, 80
 Westerhout, Arnaldo van 11/e, 37, 39
 Westermeyer, P. 94/a
 Wit, Frederik de lásd Kiadók
 Wolff, Jeremias lásd Kiadók
 Wolfgang, Georg Andreas 218
 Wolgemut, Michael 86
 Wussim, Johann Franz 12

 Zeller Sebestyén 229
 Zimmermann, Wilhelm Peter 8, 9, 67/a, 74/b, 75, 181
 Zündt, Mathias 239
 „CSP exc. Wratisl:” monogramista 54
 „J. Carl A estfelt” monogramista 196

ÁBRÁZOLT SZEMÉLYEK

- Báthory Zsigmond 2/d
 Batthyány József 141/a
 Bethlen Gábor lásd Báthory
 Buda vezér 74/c, 231
- Ferenc, I. 141, 141/a, 142, 142/a
- Grassalkovich II. Antal 141/a
- Illés próféta 33
 Ince pápa, XI. 37/a, 149, 150, 292
- János György szász választó, III. 213
 Jónás próféta 34
 József, I. 210
- Károly, III. 128
 Kolich Lukács 211
- Lipót, I. 11/b, 35, 107/l, 149, 150, 192,
 201, 213, 214, 228
 Lipót, II. 58/b, 141
 Lotharingiai Károly, 91, 91/a, 104, 104/a,
 104/b, 149, 191, 192, 196, 201, 216,
 288, 288/a
- Majláth József 141/a
 Mária Lujza 97
 Mária Terézia 97/b, 161
 Martinovics Ignác 143, 143/a, 143/b
 Mátyás, II. 10, 92
 Miksa Emánuel 91, 91/a, 149, 199, 200,
 213, 218
 Mohamed, IV. 11/b, 35
- Ottó, III. 92
- Rudolf, II. 174
- Sándor Lipót nádor 30, 97/a, 141/a
- Szt. Antal 311
 Szt. Crispinus (?) 93/e
 Szt. Eligius 33
 Szt. Erzsébet 93/a
 Szt. Ferenc, Assisi 33/b
 Szt. Ferenc, Xaveri 33/d, 312
 Szt. Gellért 177
 Szt. Imre 92/d, 92/e, 93/a, 93/l, 93/m,
 93/o
 Szt. István 92/d, 92/e, 93/a, 93/b, 93/e,
 93/h, 93/l, 93/m, 93/o, 292
 Szt. János 93/h
 Szt. János, Istenes 33/a
 Szt. Károly, Borromei 227
 Szt. László 93/a, 93/b, 93/e, 93/h
 Szt. Lukács 33/b
 Szt. Margit 229, 229/a, 229/b
 Szt. Miklós 158
 Szt. Pál 34
 Szt. Péter 34
 Szt. Rókus 33/a, 159
 Szt. Rozália 33/a, 159
 Szt. Sebestyén 33/a, 159
 Szt. Simon 33/d
 Szt. Vendel 230
 Szobieszki Jakab 288/a
 Szobieszki János 213
- Végh P. 141/a
- Zichy Károly 141/a

ÁBRÁZOLT HELYEK BUDAPESTEN KÍVÜL

- Adony 181
 Alba-Julia lásd Gyulafehérvár
 Arad 214
 Argos 20/a
- Banská Bystrica lásd Besztercebánya
 Bardejov lásd Bártfa
 Bártfa (Bardejov) 214
 Bécs (Wien) 2, 2/d, 11/d, 45/a, 56/c, 61/a,
 107/b, 199, 207, 208, 213, 216
 Belgrád (Beograd) 2/d, 11/b, 45, 45/a, 61/a,
 107/a, 196, 208, 212, 213, 240
 Beograd lásd Belgrád
 Besztercebánya (Banská Bystrica)
 161
 Borosjenő 61/a
 Bratislava lásd Pozsony
 Bursa 124
 Buzin 107/a
- Csanád 20/a, 214
- Dárda 107/a, 192
 Drégelypalánk 107/a
- Eger 45, 61/a, 102, 134, 149, 214
 Eperjes (Prešov) 214
 Érd 215, 215/d
 Érsekújvár (Nové Zámky) 11/b, 11/d,
 11/e, 44, 107/e, 149, 199, 206, 207, 208,
 213
 Eszék (Osijek) 107/a, 214
 Esztergom 2/c, 11/e, 45, 45/a, 46, 61/a,
 104/b, 107/b, 149, 199, 206, 207, 213,
 214, 240, 251
- Filakovo lásd Fülel
 Forchtenstein lásd Fraknó
 Fraknó (Forchtenstein) 134
 Fülel (Filakovo) 45, 61/a, 107/a
- Győr 2/b, 2/c, 2/d, 10, 11/e, 45, 61/a,
 107/a, 161
 Gyula 61/a, 107/a, 214
 Gyulafehérvár (Alba-Julia) 214
- Hamburg 92
 Hatvan 20/a, 107/a, 175, 214
- Innsbruck 58/d
 Istambul lásd Konstantinápoly
- Kalocsa 214
 Kaposvár 20/a, 79/a, 79/b, 214
 Kassa (Košice) 45, 61/a, 104/b, 149, 161,
 214
 Komárno lásd Komárom
 Komárom (Komárno) 2/b, 2/c, 2/d, 11/e,
 45, 107/a
 Konstantinápoly (Istambul) 45, 45/a,
 61/a
 Košice lásd Kassa
- Léka (Lockenhaus) 131
 Léva (Levice) 214
 Levice lásd Léva
 Levoča lásd Lőcse
 Lippa 214
 Lockenhaus lásd Léka
 Loreto lásd Loretto
 Loretto (Loreto) 134
 Lőcse (Levoča) 214
 Lugoj lásd Lugos
 Lugos (Lugoj) 214
 Lüttich 223
- Modon 20/a, 192
 Mohács 196, 208, 214, 240
 Mukacsevo lásd Munkács
 Munkács (Mukacsevo) 149, 214, 271
 München 199
- Nagykanizsa 45, 60, 68, 111, 149, 214
 Nagyszeben (Sibiu) 61/a, 214
 Nagyszombat (Trnava) 161
 Nagyvárad (Oradea) 44, 45, 161, 213, 214
 Namur 196
 Napoli di Romania 20/a, 206
 Nitra lásd Nyitra
 Nógrád 45, 104/b, 107/a, 214

Nortenburg 226
Novarinum 20/a, 192, 271
Nové Zámky lásd Érsekújvár
Nyitra (Nitra) 107/a

Ónod 214
Oradea lásd Nagyvárád
Osijek lásd Eszék

Pannonhalma 61/a, 107/a
Pápa 107/a
Pécs 79, 79/a, 79/b, 104/b, 107/a, 107/b,
161, 214
Pétervárad (Petrovaradin) 45/a, 214
Petrina 18/a
Petrovaradin lásd Pétervárad
Pozsony (Bratislava) 2/b, 2/c, 2/d, 11/b,
11/c, 11/e, 42/c, 45, 45/a, 56/i, 61/a,
80/a, 161, 214, 216
Prága (Praha) 58/d
Praha lásd Prága
Prešov lásd Eperjes

Regéc 214

Šabac lásd Szabács
Sárospatak 214
Sárvár 214
Sibiu lásd Nagyszeben
Siklós 20/a, 79, 79/a, 79/b, 214, 240
Simontornya 20/a, 79, 79/a, 79/b, 214,
283

Sisak lásd Sziszek

Szabács (Šabac) 240
Szarvas 104/b, 107/a

Szeged 20/a, 79, 79/a, 79/b, 104/b, 107/b,
192, 214, 240
Székesfehérvár 20/a, 43, 45, 56/c, 61/a,
149

Szentgotthárd 214
Szentjobb 107/a, 214
Szigetvár 32, 45, 45/a, 107/a, 149,
214
Sziszek (Sisak) 18/a
Szolnok 104/b, 107/a, 214

Tata 107/a
Temesvár (Timișoara) 45, 45/a, 61/a
Timișoara lásd Temesvár
Tokaj 45, 104/b, 214
Tolna 180
Törökszentmiklós 32/c
Trnava lásd Nagyszombat

Újzerinvár 214
Ungvár (Uzsgorod) 104/b, 161
Uzsgorod lásd Ungvár

Vác 13/a, 14, 45, 45/a, 107/a, 176, 190,
207, 214, 215, 215/a, 215/b, 215/c,
215/d

Várpalota 32, 107/a
Veszprém 32, 107/a
Visegrád 14, 107/a, 214, 215, 215/a, 215/b,
215/c, 215/d
Vivarinum 196

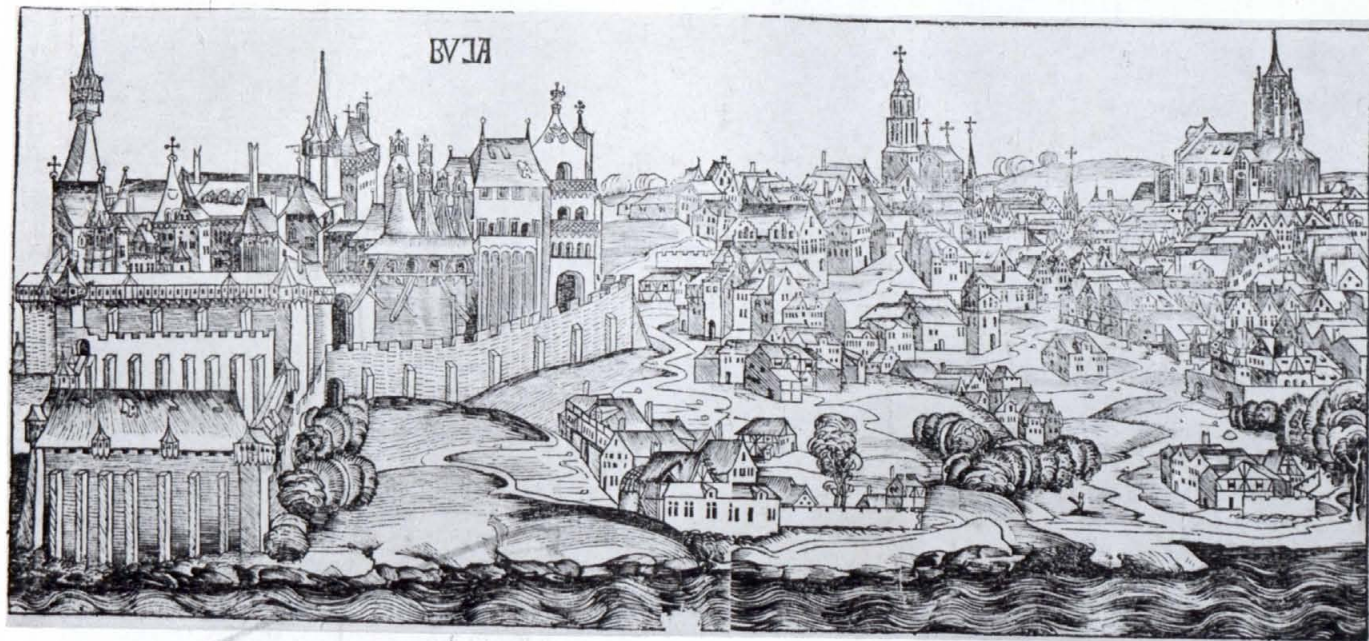
Wien lásd Bécs

Zágráb (Zagreb) 161
Zagreb lásd Zágráb

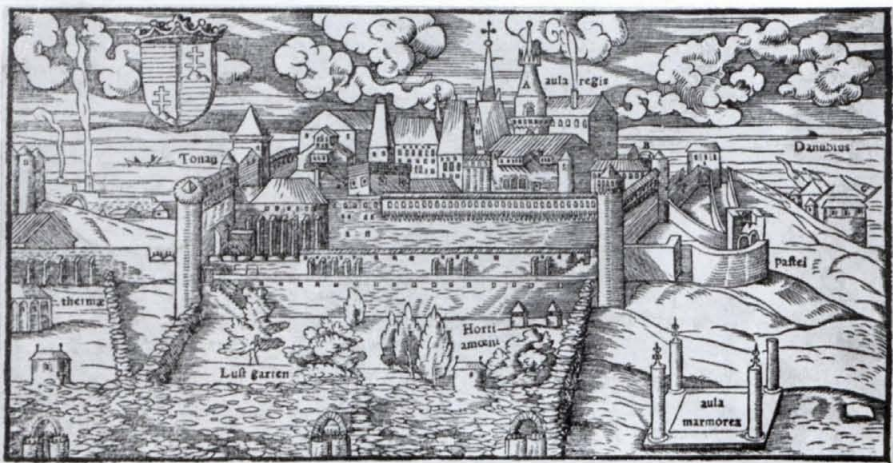

TÁBLÁK

Buda látképe. Fametszet a Schedel-krónikából (Kat. sz.: 86)

a) A budai vár látképe. Fametszet Münster
Cosmographiájából (Kat. sz.: 31)

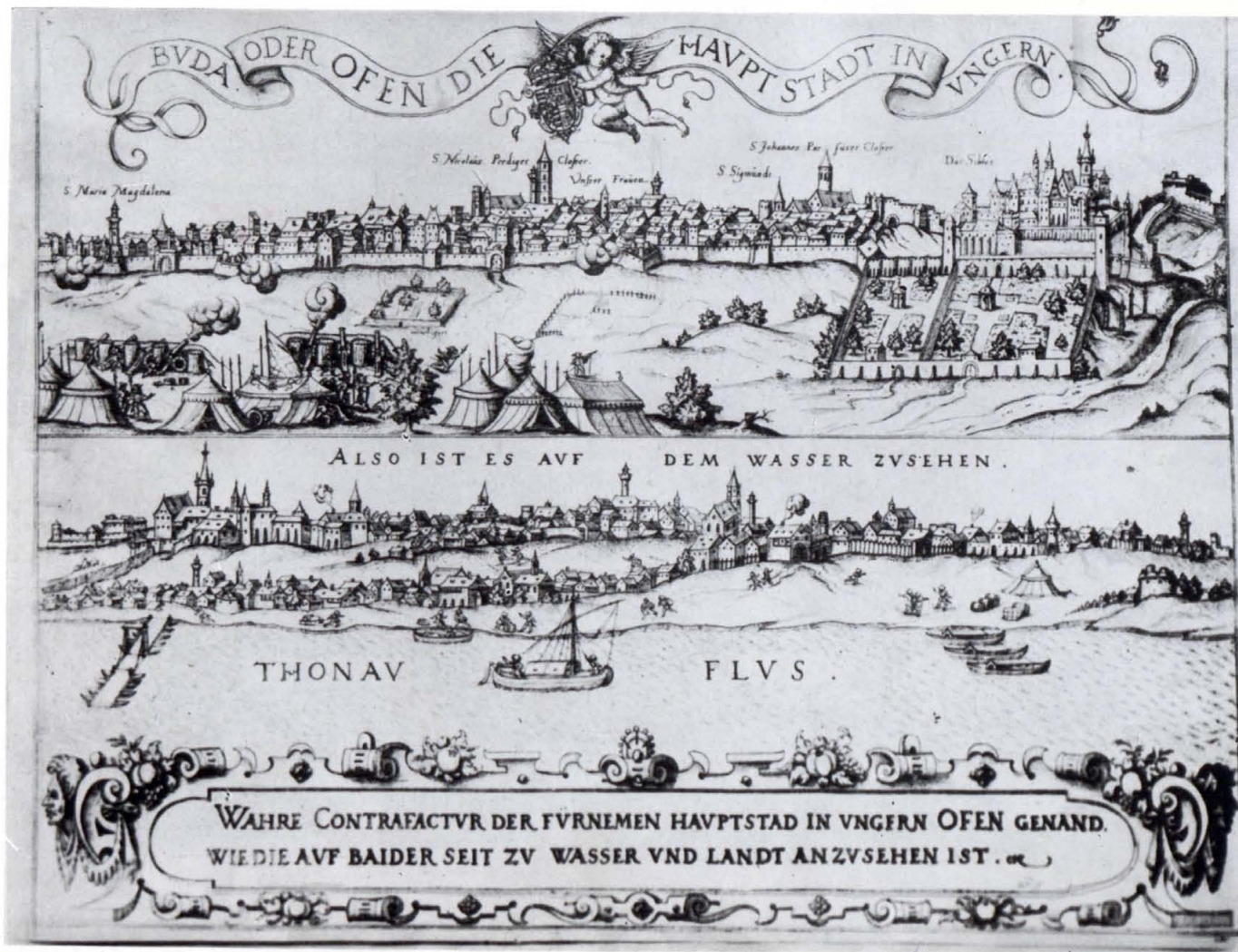
b) Török körmenet, a háttérben Buda és Pest látképével.
Fametszet (Kat. sz.: 73)

Pest ostroma képzeleti látképpel. 1542. V. Scdis fametszete (Kat. sz.: 236)

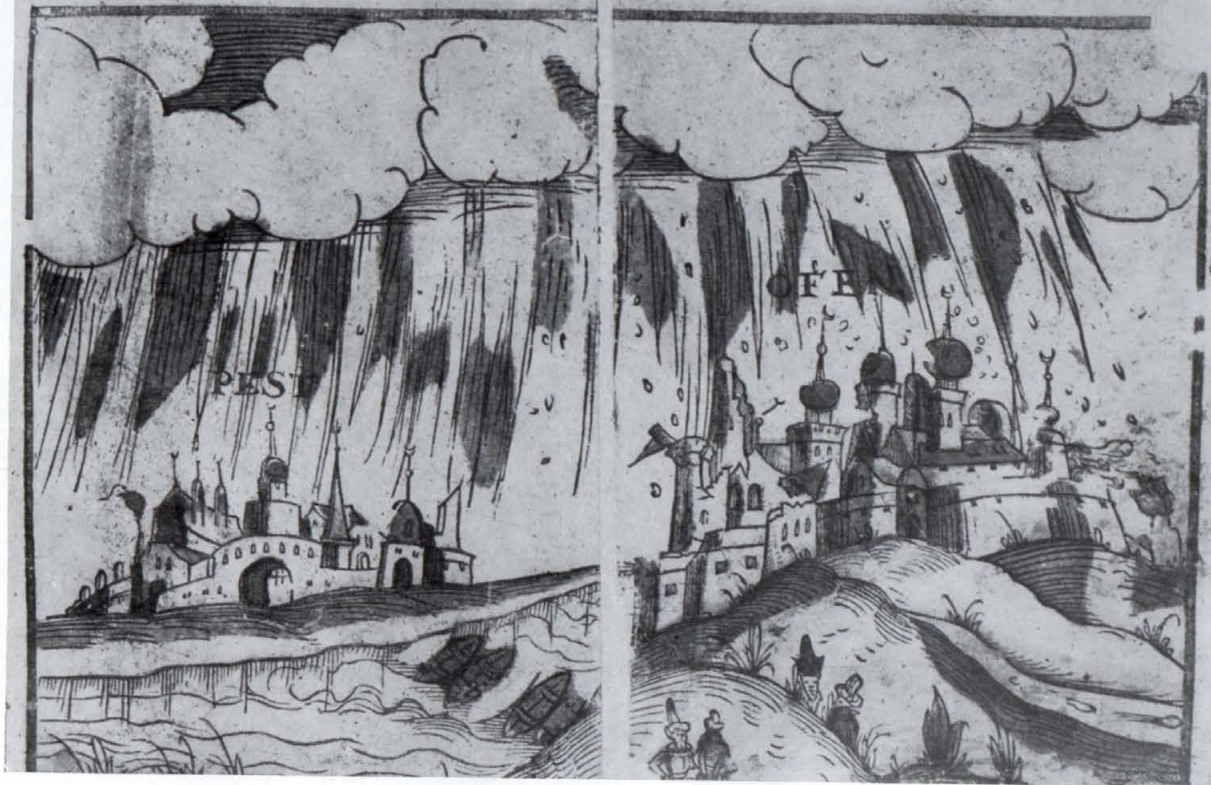

Buda látképe. Rézkarc (Kat. sz.: 2)

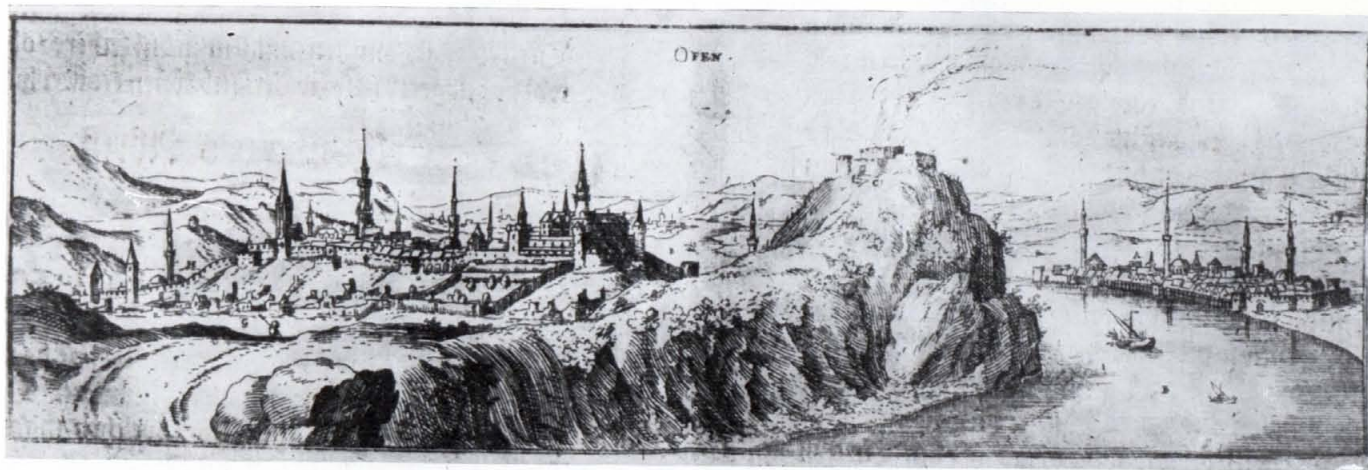

Buda ostroma. 1598 vagy 1602. J. Sibmacher rézkarca (Kat. sz.: 5 és 87)

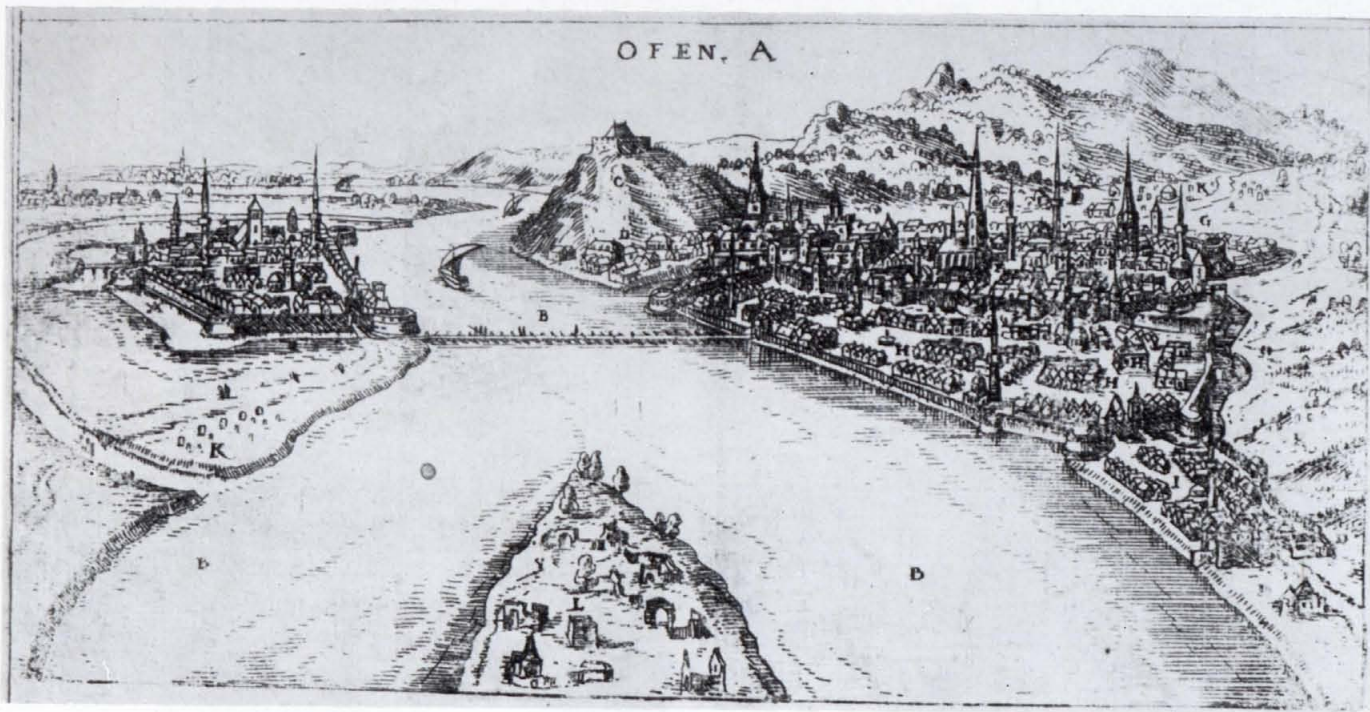
Neue zenttung auß Hungereyren von Ofen vund Pestt.

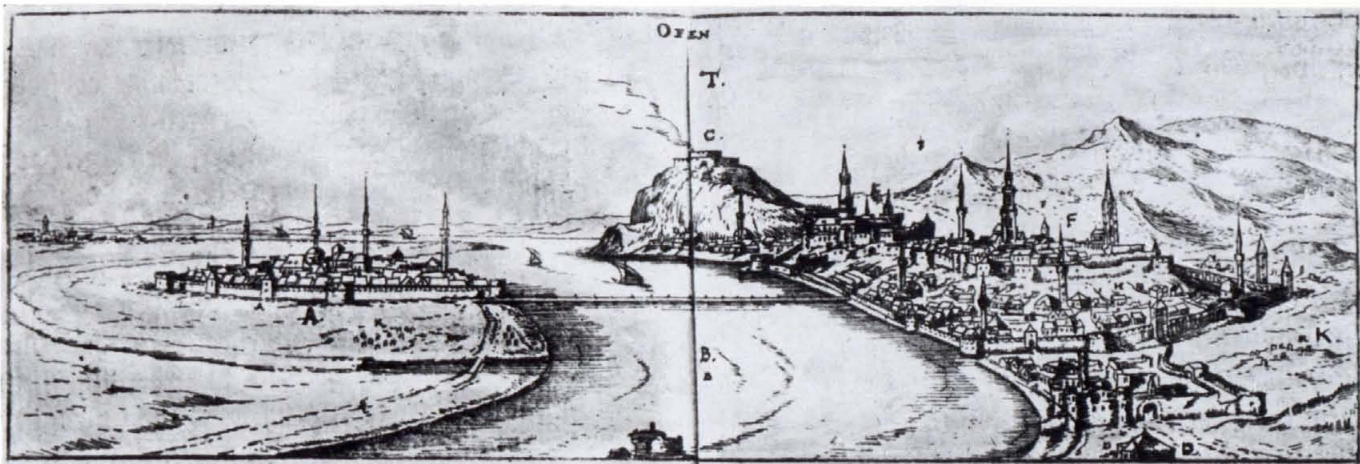
Buda és Pest sematikus látképe tűzesővel. Fametszet (Kat. sz.: 171)

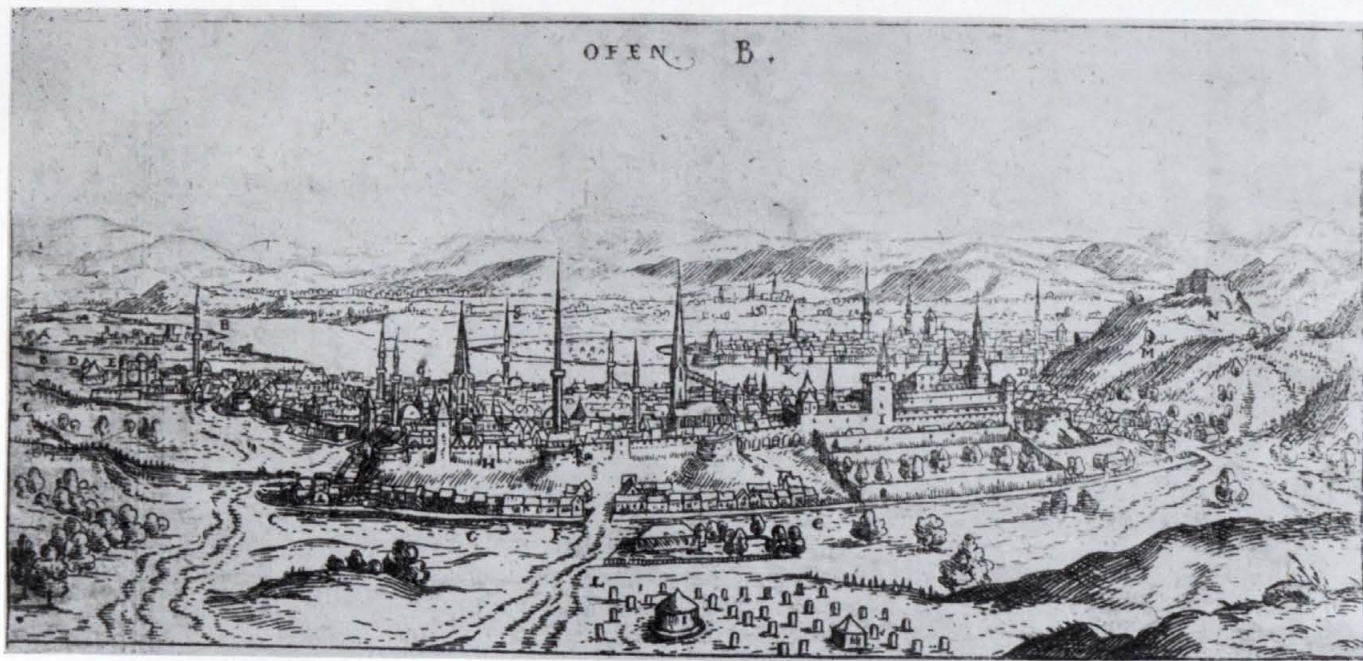
Buda és Pest látképe délről. W. Dilich rézkarca. 1606 (Kat. sz.: 111)

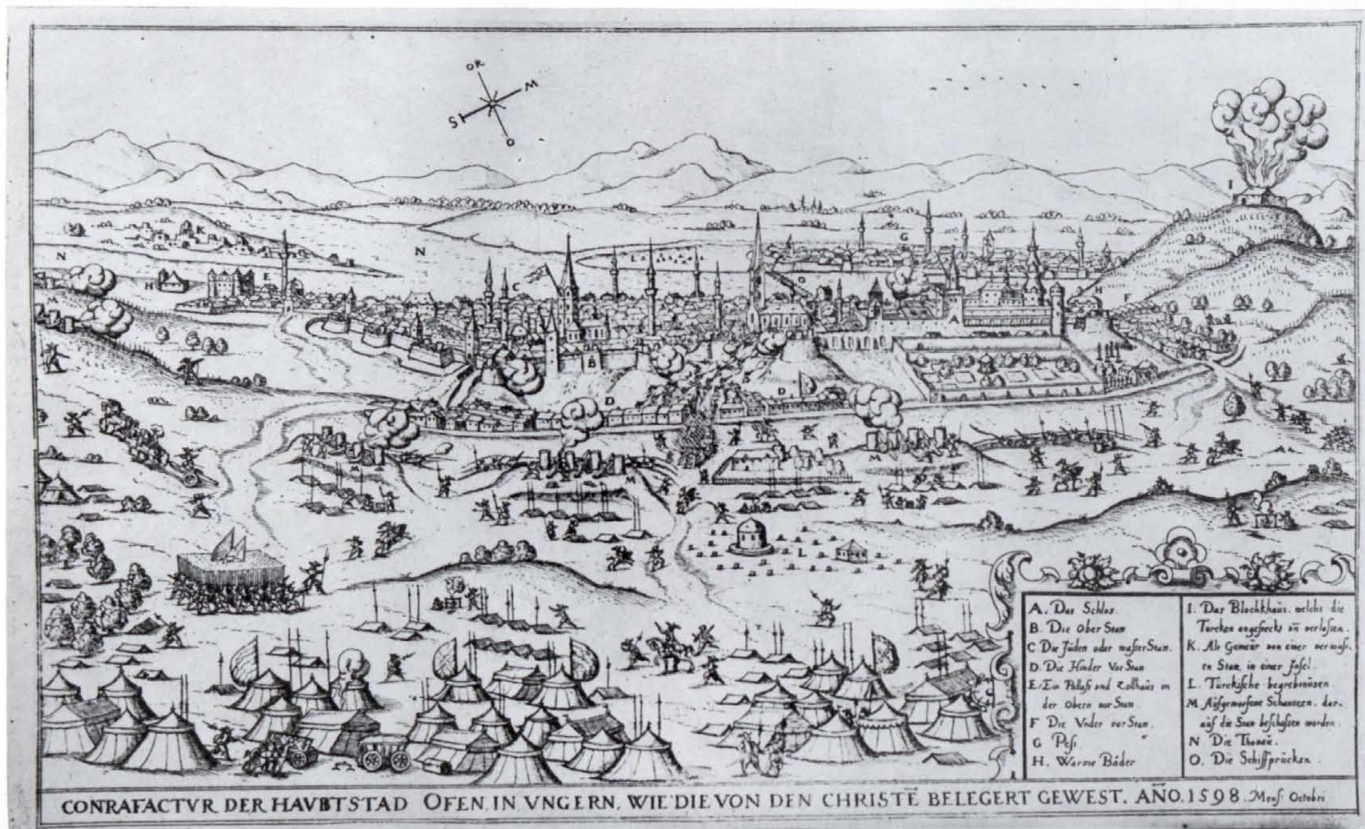
Buda és Pest látképe északról. W. Dilich rézkarca. 1600 (Kat. sz.: 40)

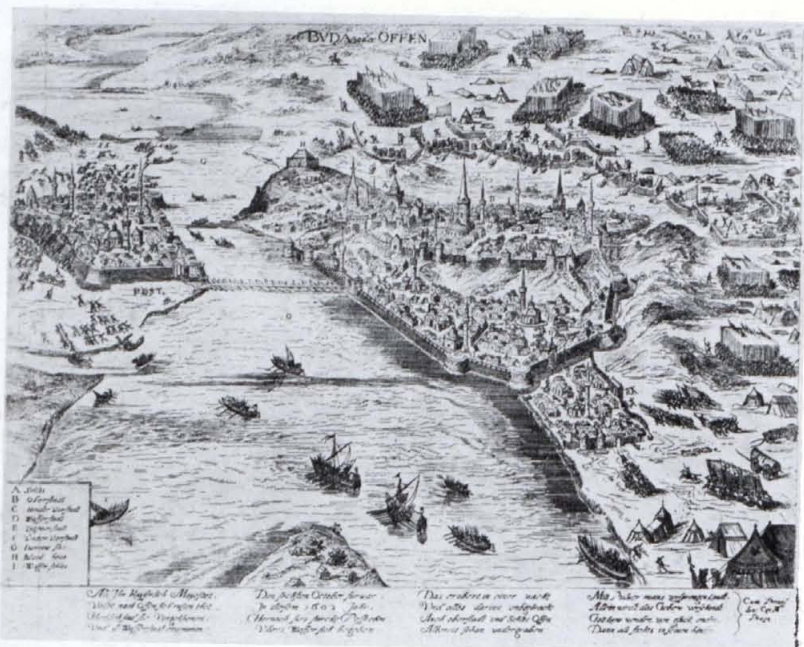
Buda és Pest látképe északról. W. Dilich rézkarca. 1606 (Kat. sz.: 43)

Buda és Pest látképe nyugatról. W. Dilich rézkarca. 1600 (Kat. sz.: 6)

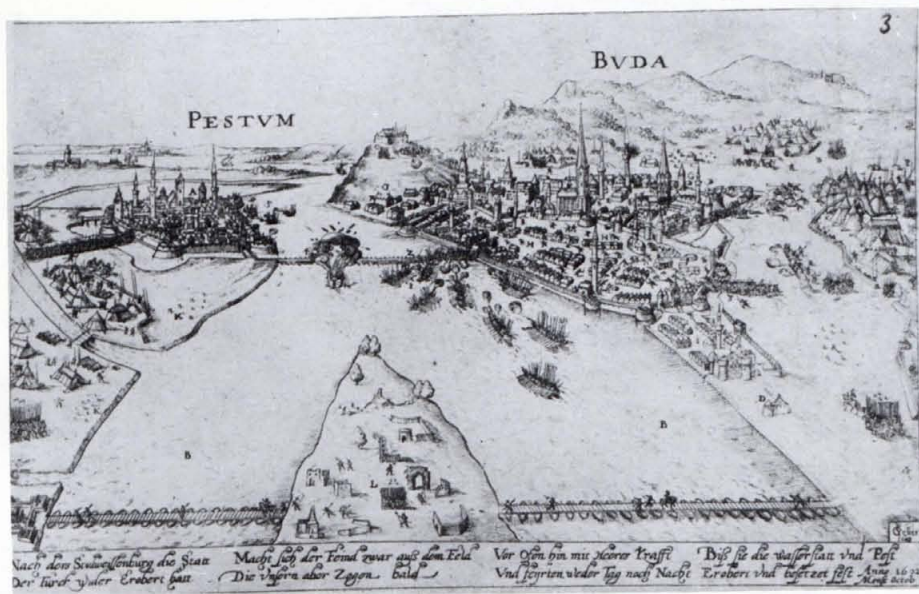
Buda ostroma, 1598. J. Sibmacher rézkarcá (Kat. sz.: 7)

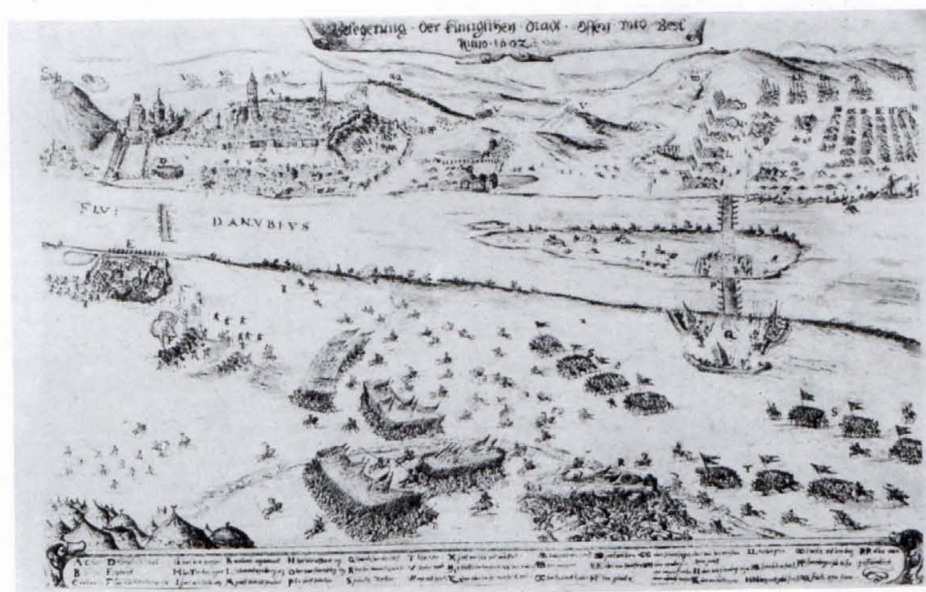
a) Buda ostroma. 1602. Rézkarc (Kat. sz.: 41)

b) Buda ostroma. 1598. G. Maggi rézkarca (Kat. sz.: 3)

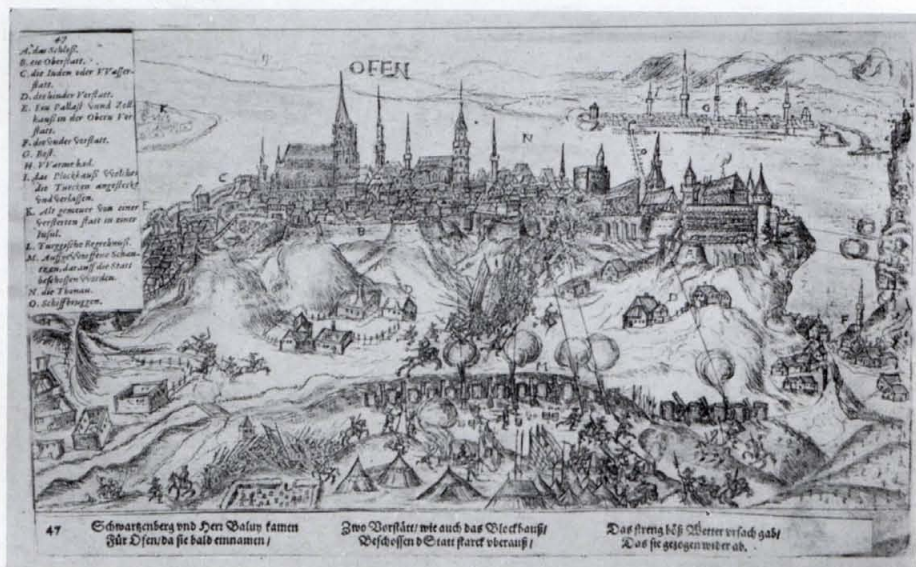
a) Buda ostroma. 1602. G. Keller rézkarca (Kat. sz.: 42)

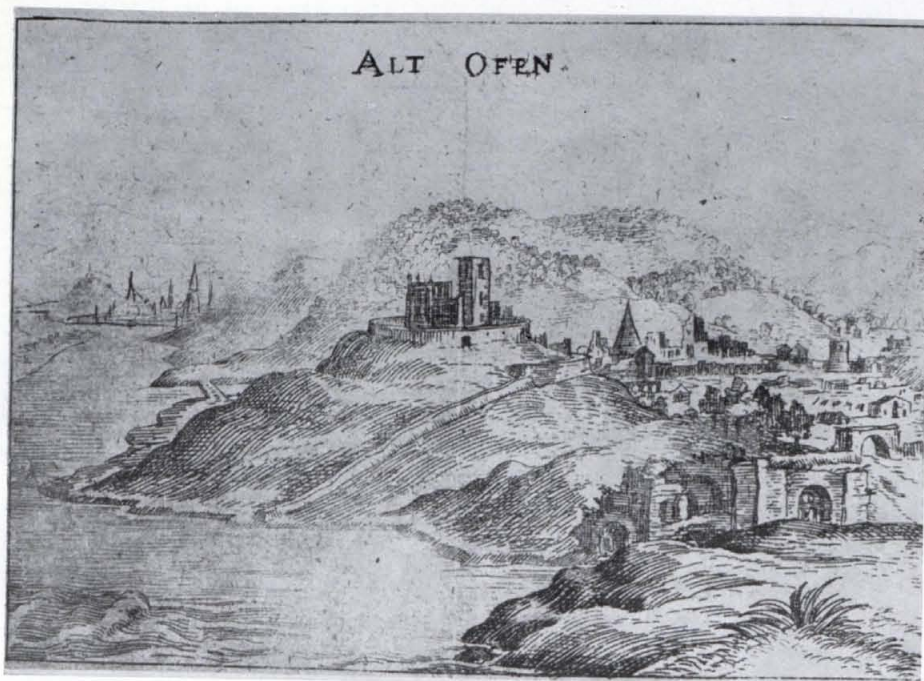
b) Buda ostroma. 1602. Rézkarc (Kat. sz.: 74)

a) A budai vár látképe. W. Dilich rézkarca. 1606 (Kat. sz.: 32)

b) Buda ostroma. 1598. W. P. Zimmermann rézkarca (Kat. sz.: 8)

a) Óbuda látképe. W. Dilich rézkarca. 1600 (Kat. sz.: 67)

b) Óbuda látképe. W. Dilich rézkarca. 1606 (Kat. sz.: 68)

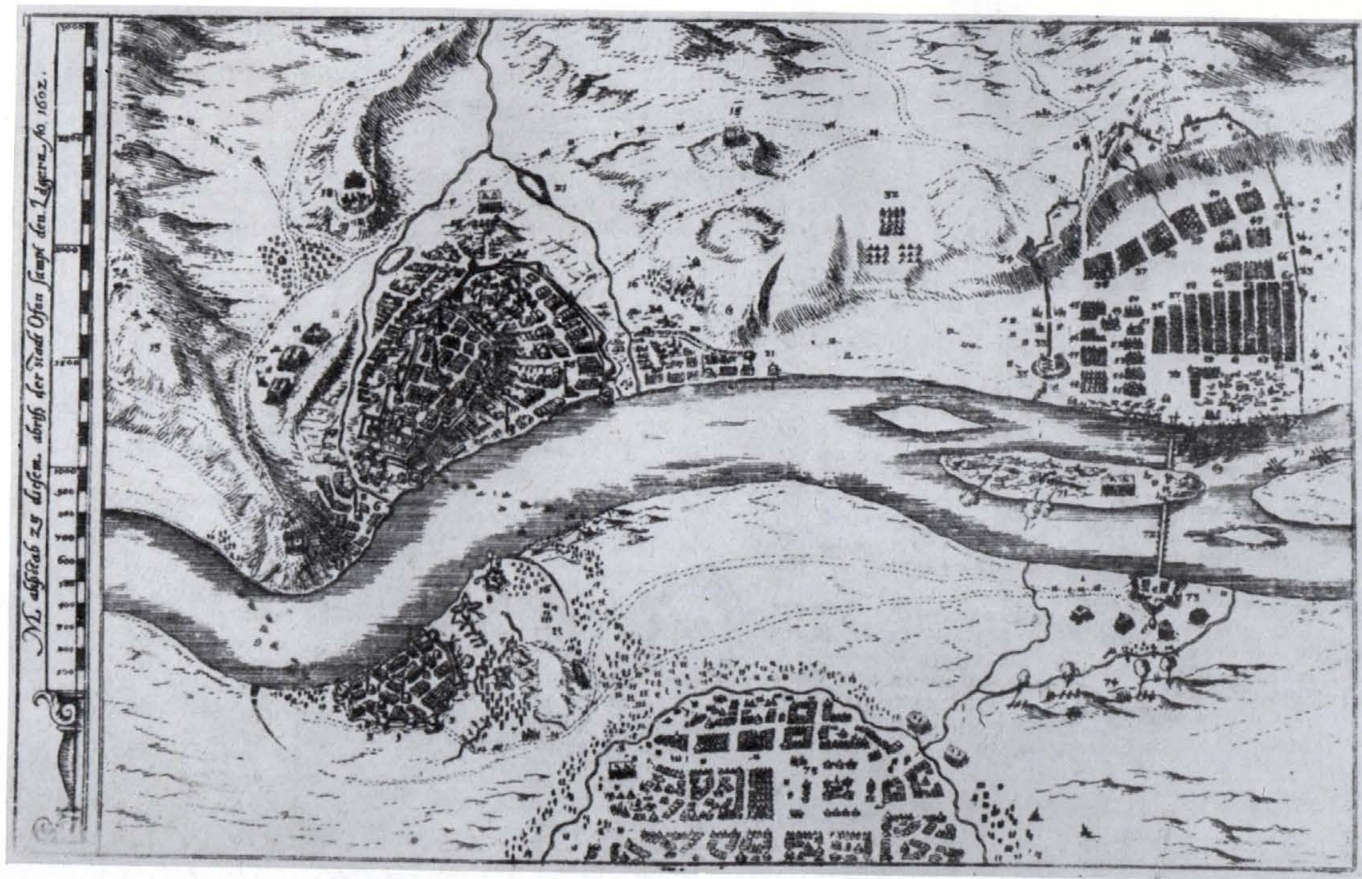
a) Török felvonulás Buda alatt. 1603. W. P. Zimmermann rézkarca
(Kat. sz.: 9)

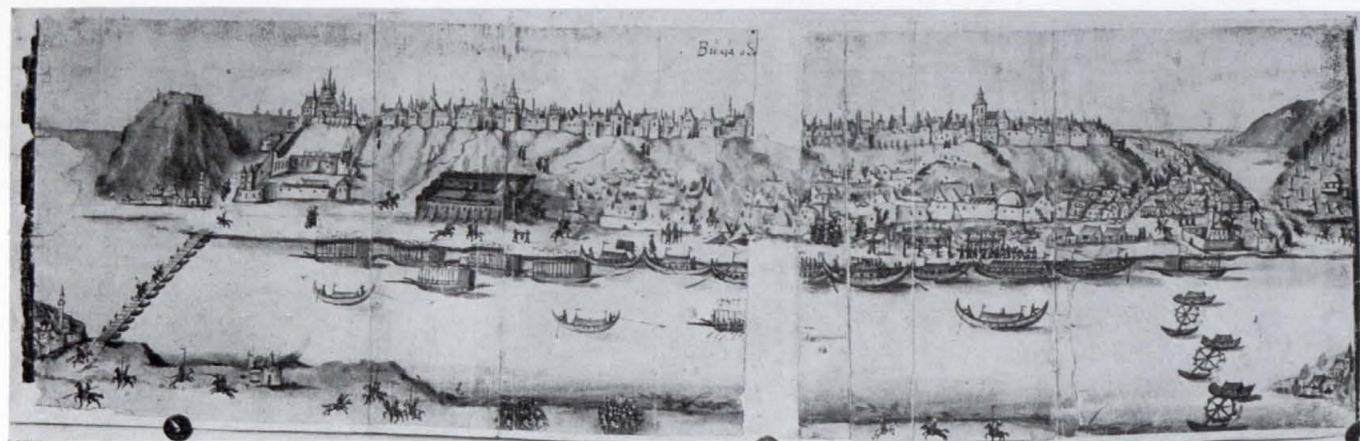
b) Csatajelenet, a háttérben Buda és Pest látképével.
W. P. Zimmermann rézkarca (Kat. sz.: 75)

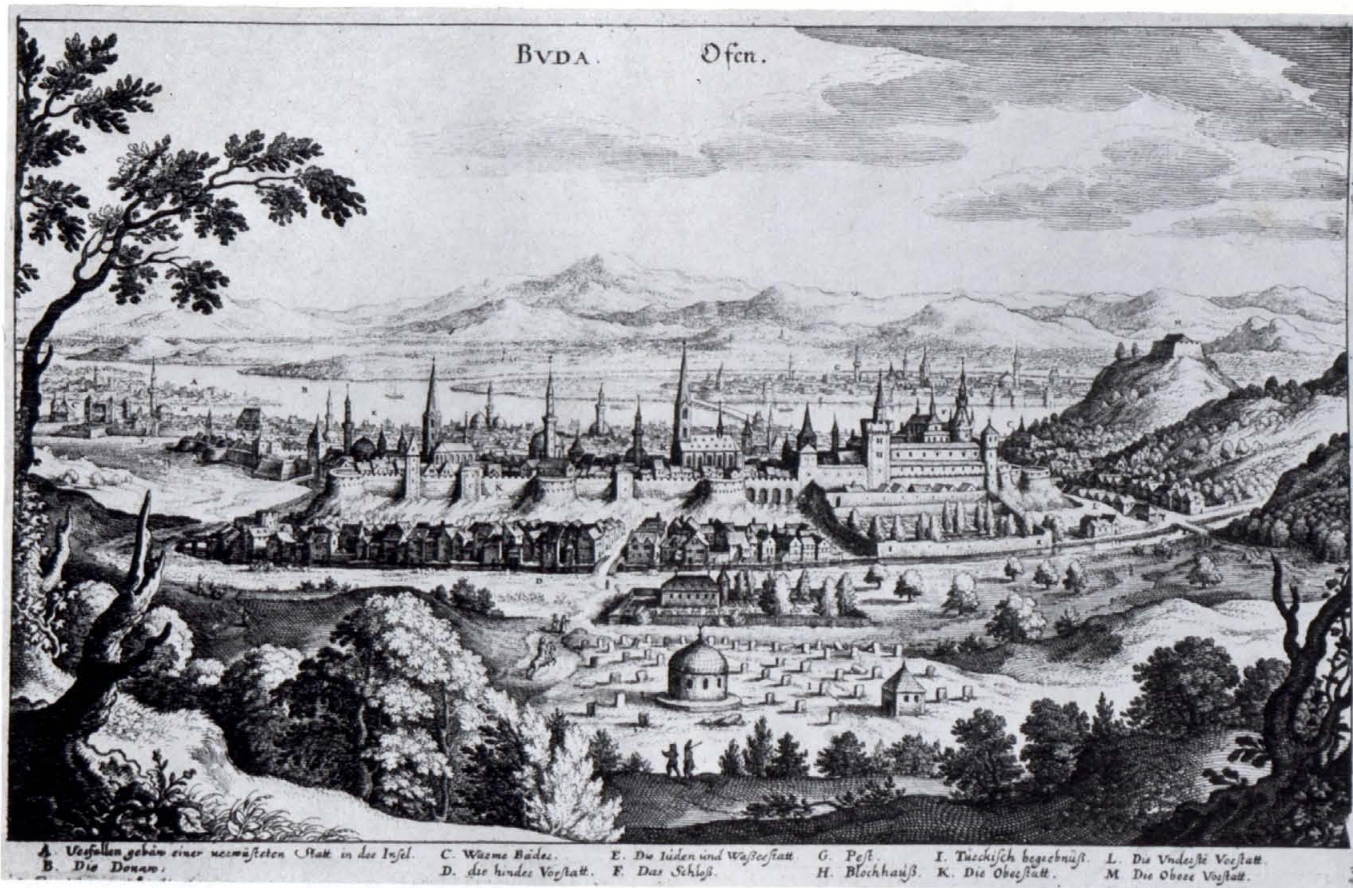
Buda és Pest látképe. Rézkarc (Kat. sz.: 76)

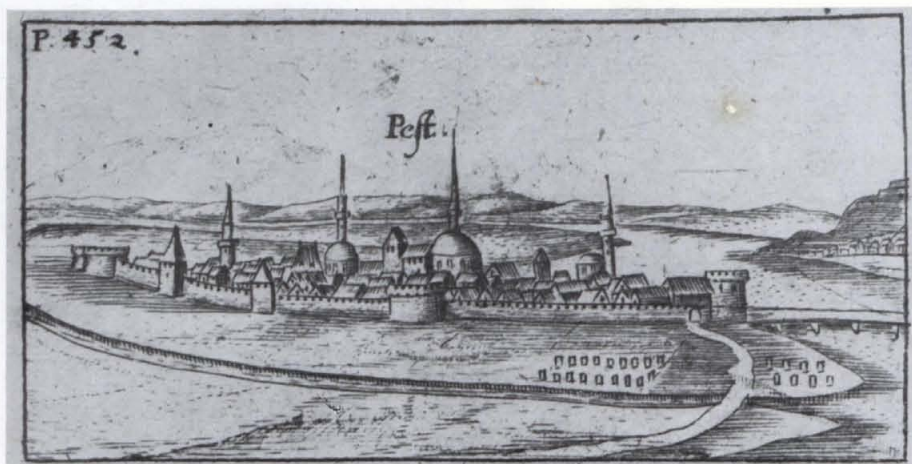
Buda ostroma. 1602. W. Dilich rézkarcá (Kat. sz.: 115)

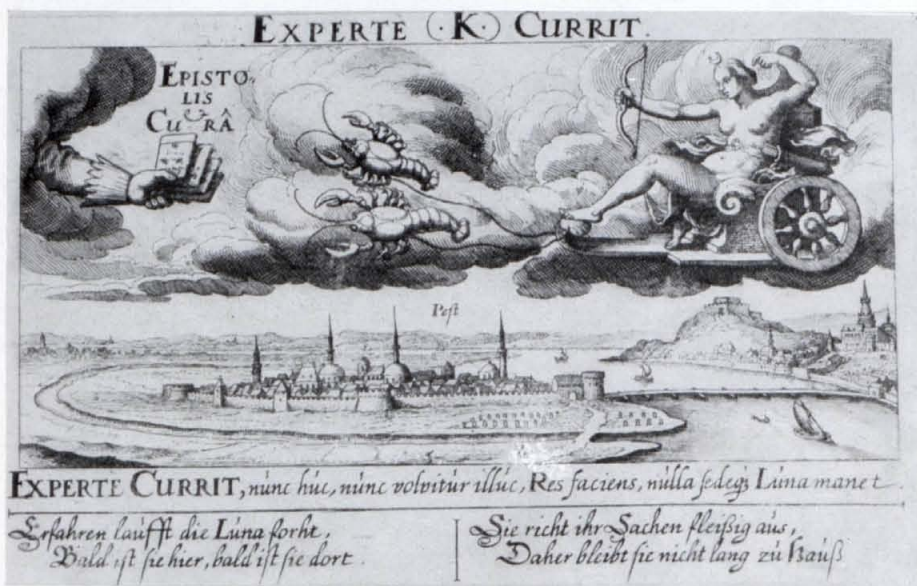
Buda látképe keletről, császári követ fogadását ábrázoló képen. Vízfestmény (Kat. sz.: 146)

Buda és Pest látképe. Rézmetszet (Kat. sz.: 11)

a) Pest látképe. Rézmetszet (Kat. sz.: 64)

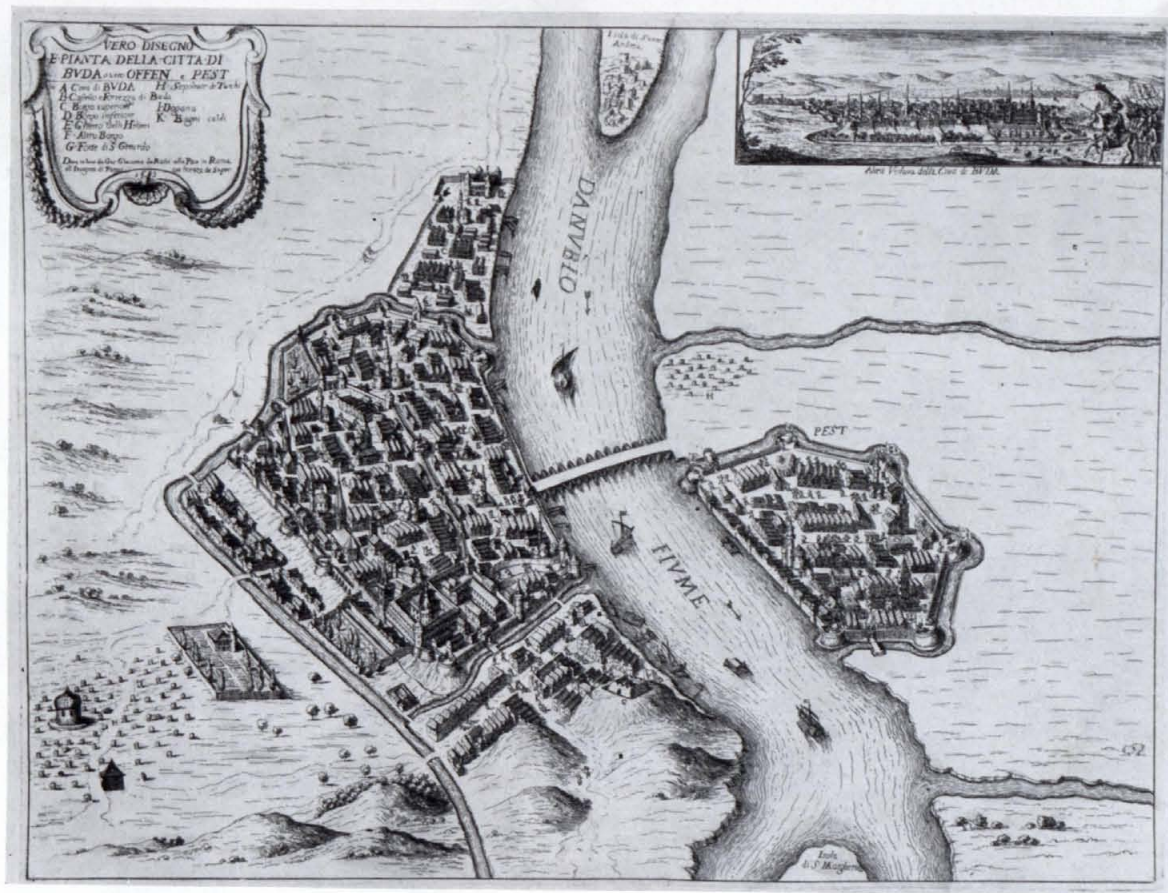
b) Pest látképe mint közmondás illusztrációjának hátere.
M. Merian rézkarcá (Kat. sz.: 63)

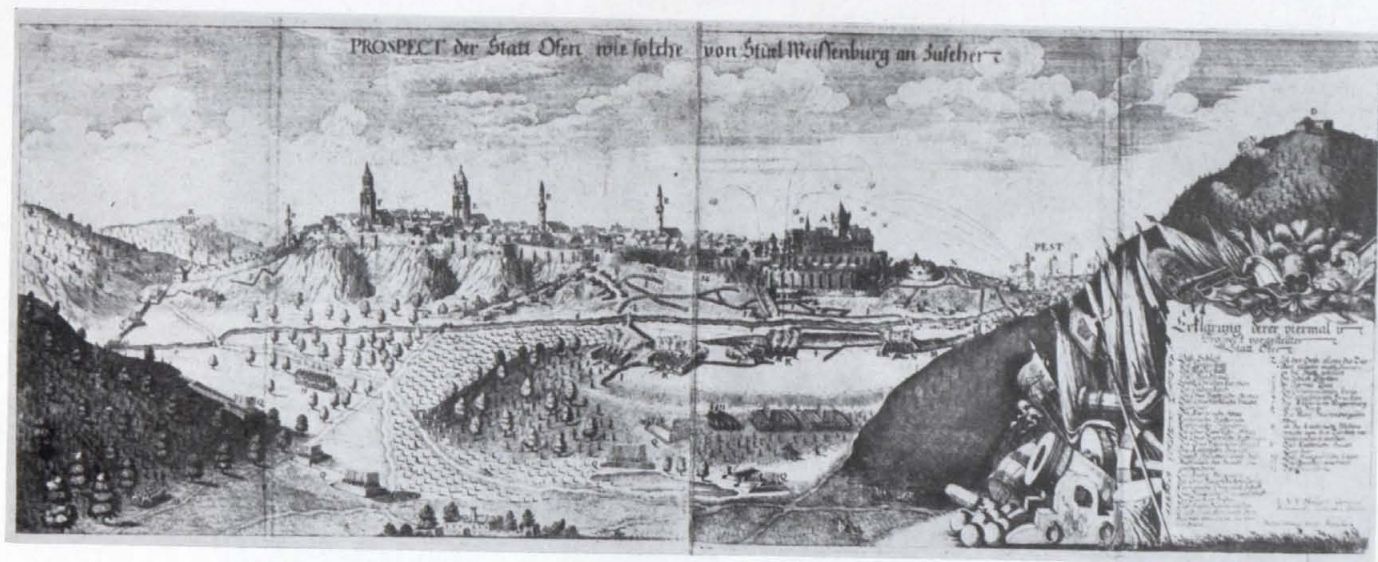
a) Buda és Pest látképe az 1660-as év eseményeit ábrázoló röplapon.
Rézmetszet (Kat. sz.: 44) — Részlet

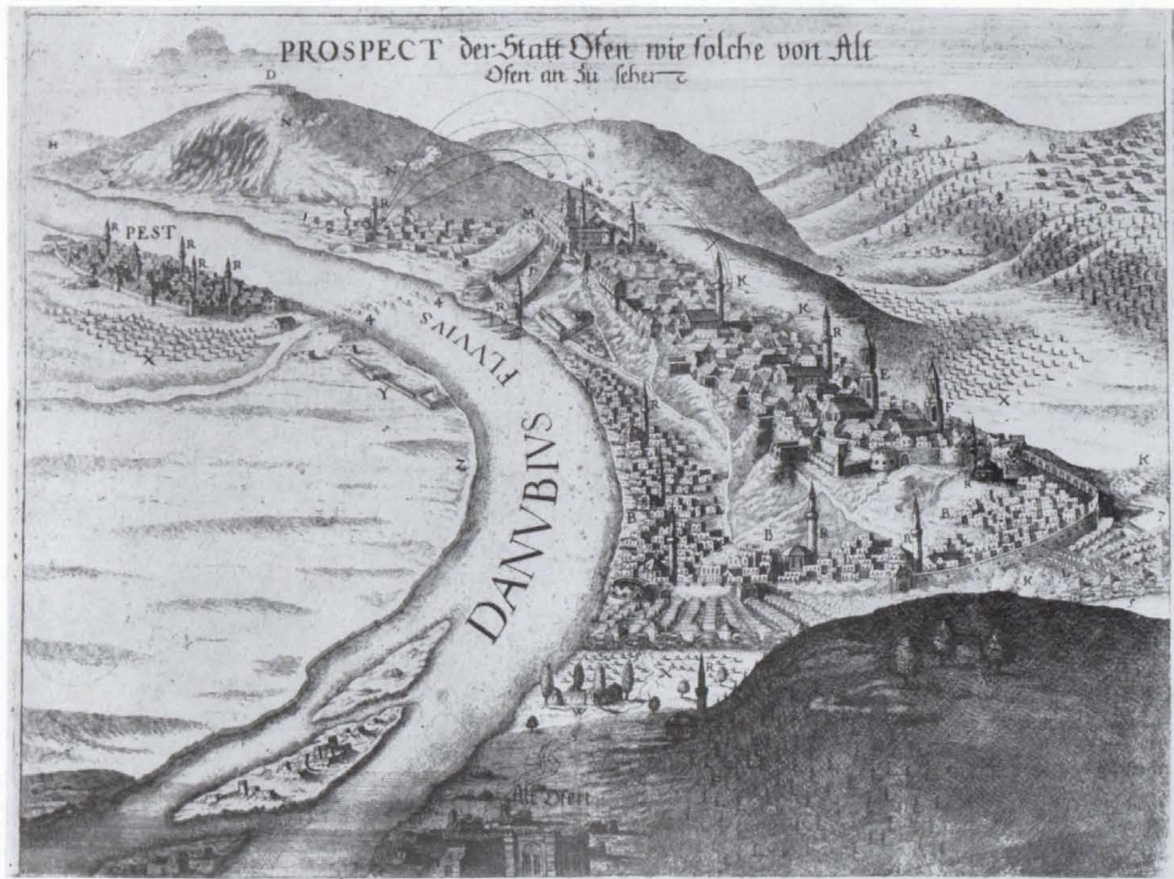
b) Buda és Pest látképe. Rézkarc (Kat. sz.: 45) — Részlet

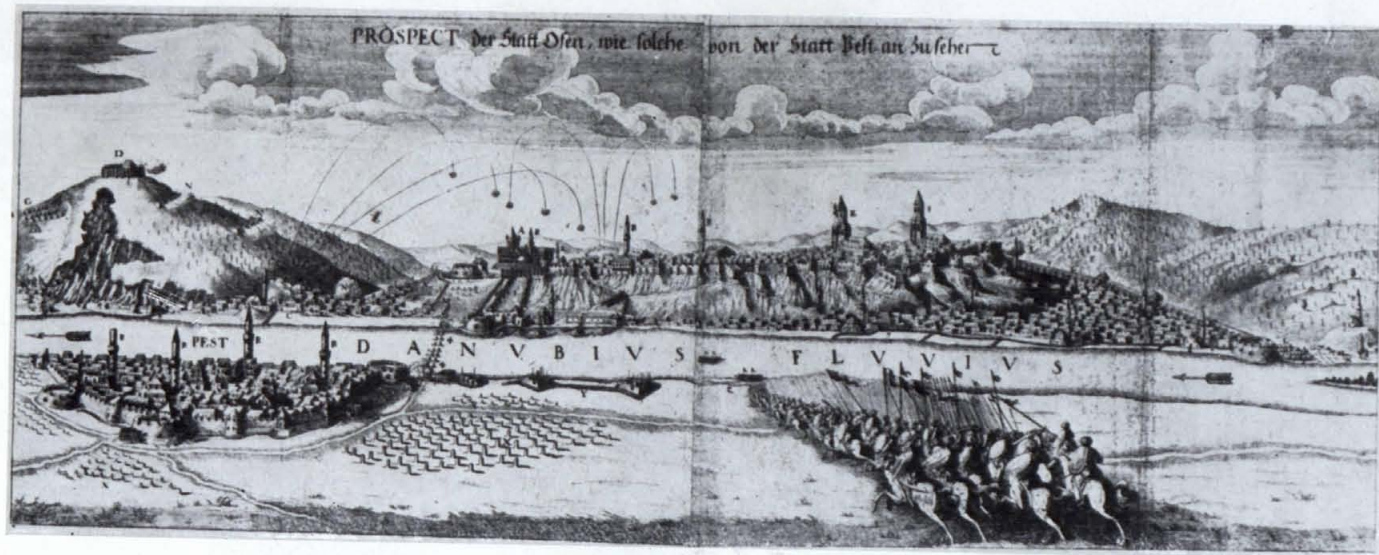
Buda és Pest látképe nyugatról és délről. Rézkarc (Kat. sz.: 11/f és 116)

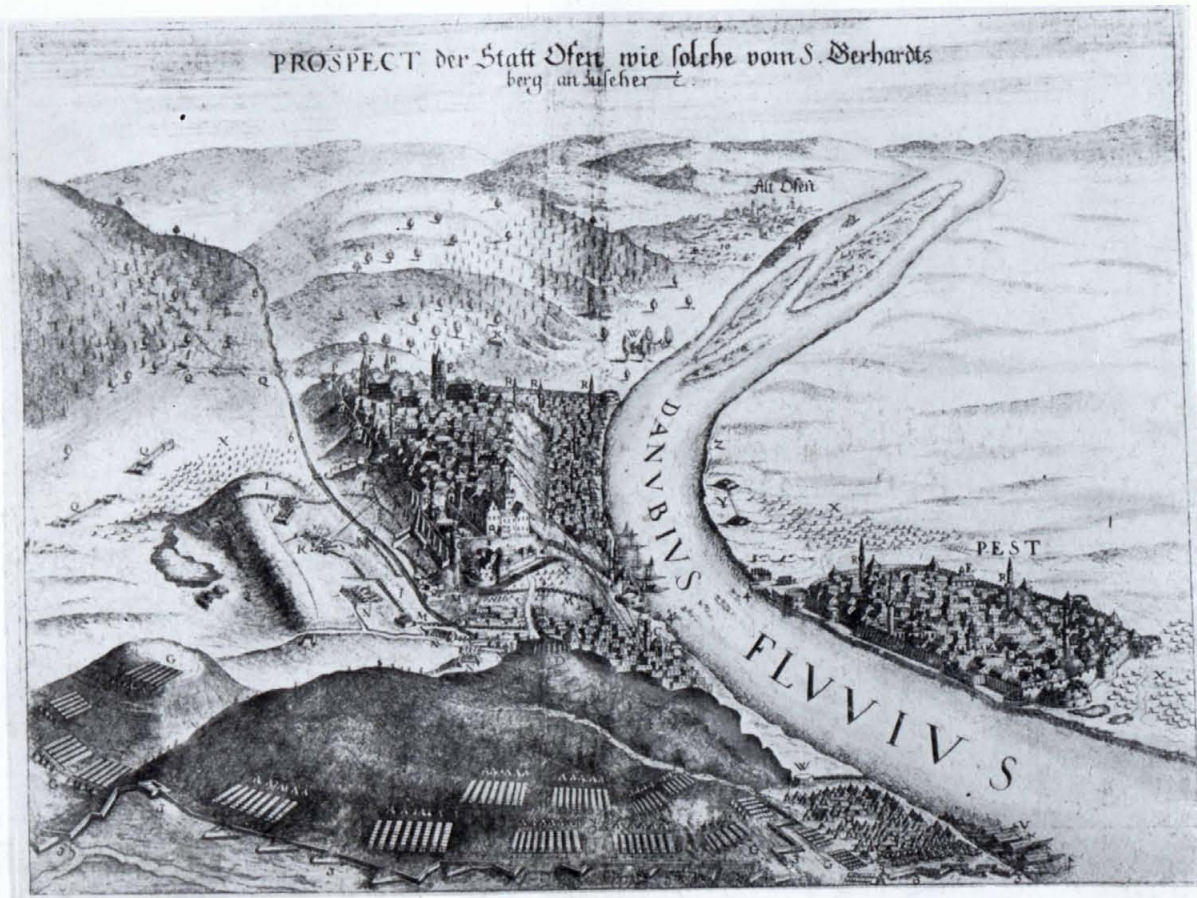
Buda ostroma nyugatról. 1684. M. Wening rézmetszete L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 15)

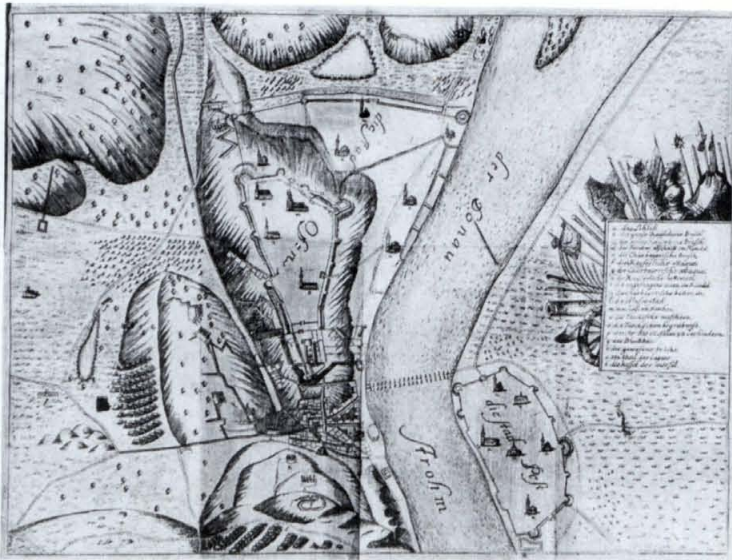
Buda ostroma északról. 1684. M. Wening rézmetszete L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 70)

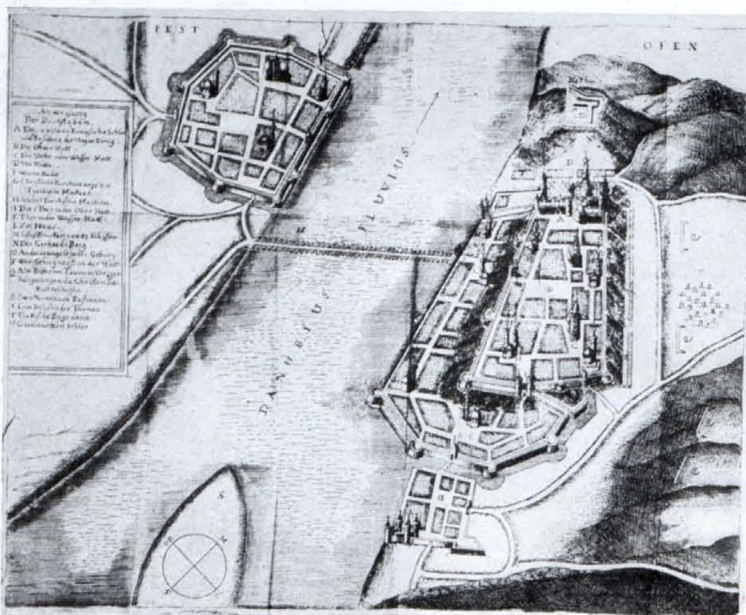
Buda ostroma keletről. 1684. M. Wening rézmetszete L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 77)

Buda ostroma délről. 1684. M. Wening rézmetszete L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 118)

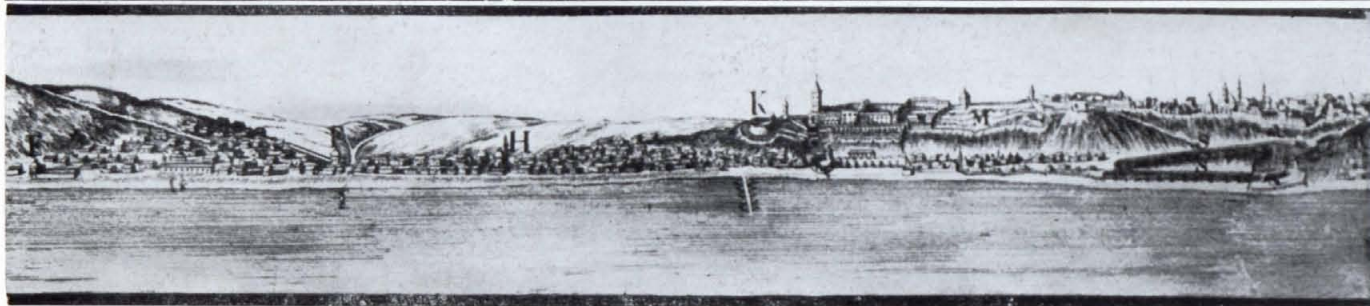
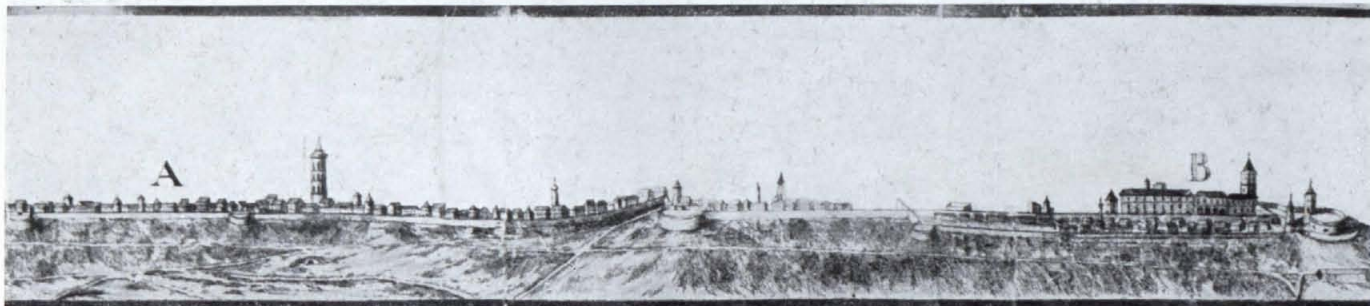
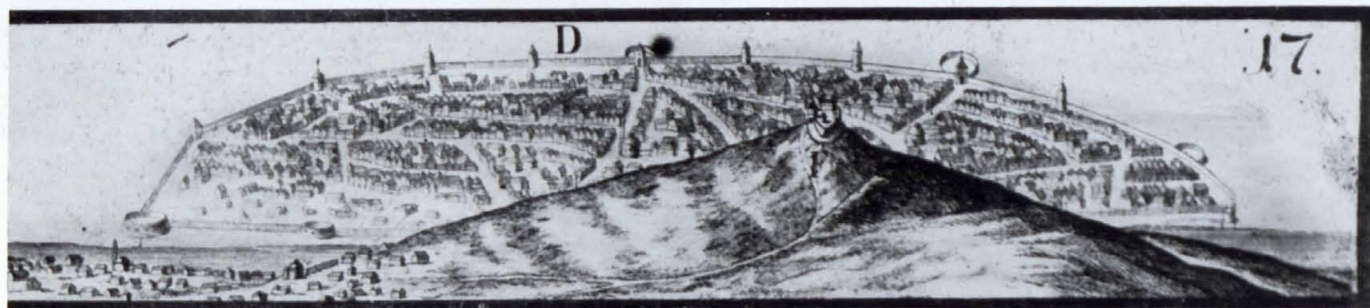
a) Buda és Pest alaprajza a fontosabb épületek madártávlati látképével.
Rézmetszet (Kat. sz.: 117)

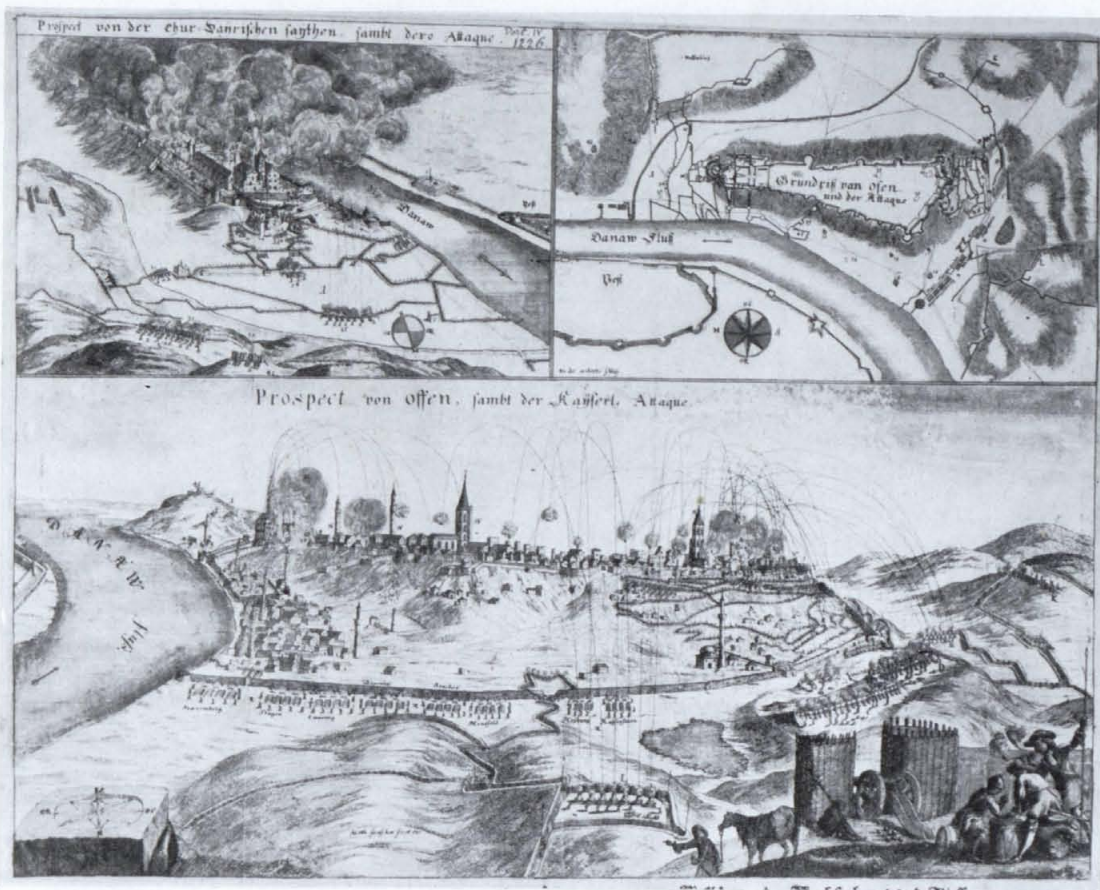
b) Buda és Pest alaprajza a fontosabb épületek madártávlati látképével.
Rézmetszet (Kat. sz.: 69)

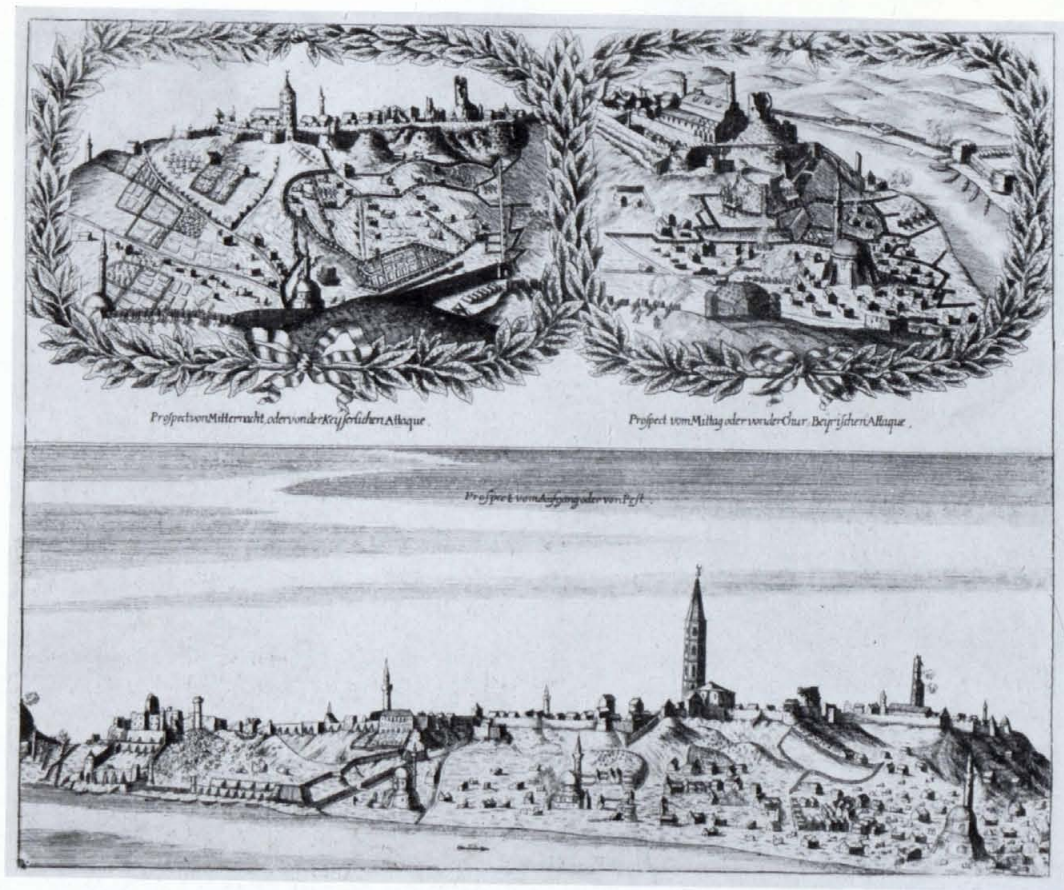
Buda ostroma. 1686. E. Nessenthaler rézmetszete G. D. Fontana rajza után (Kat. sz.: 27 és 71) — Részlet

Részletek N. M. de la Vigne Buda alaprajzát és látképeit feltüntető rézmetszetű lapjáról (Kat. sz.: 21, 88 és 98)

Buda ostroma. 1686. M. Greischer színezett rézmetszete (Kat. sz.: 59/b és 113)

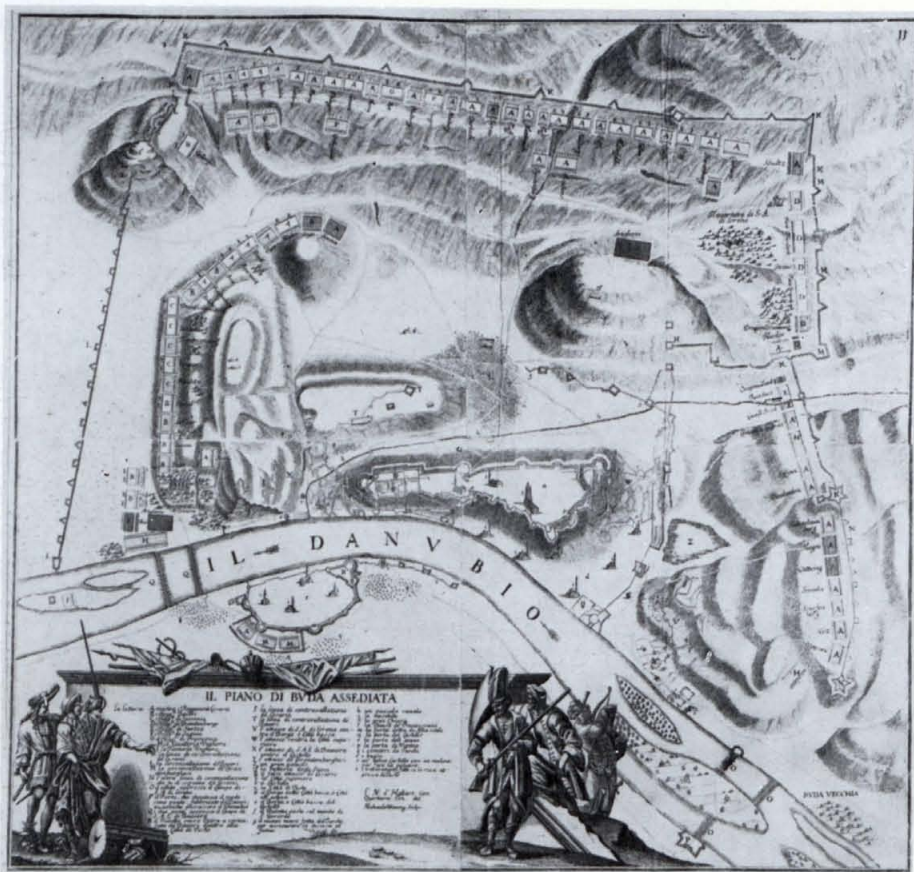

Prospect von Mitternacht, oder von der Keyserlichen Altkaserne.

Prospect vom Mittag, oder von der Unser. Befestigung Altkaserne.

Prospect vom Aufgang der Donau.

Buda ostroma három nézetből. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 28, 90 és 113/h)

Buda és Pest alaprajza az 1686. évi ostrommal kapcsolatban.
M. Wening rézmetszete L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 100)

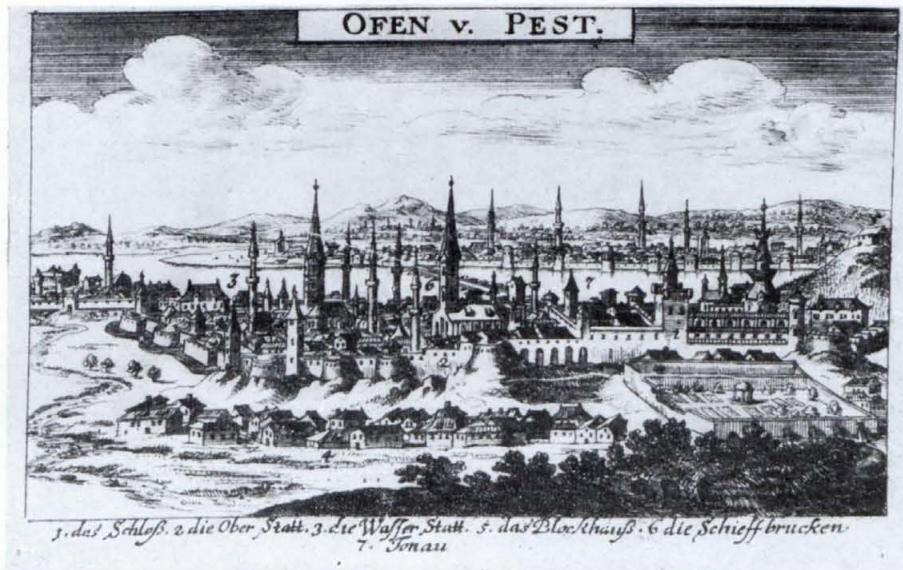
Buda és Pest látképe nyugatról és keletről. Rézkarc (Kat. sz.: 20 és 78)

a) Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 26)

b) Buda ostroma. 1684. Rézmetszet (Kat. sz.: 16)

a) Buda és Pest látképe. Rézmetszet (Kat. sz.: 18)

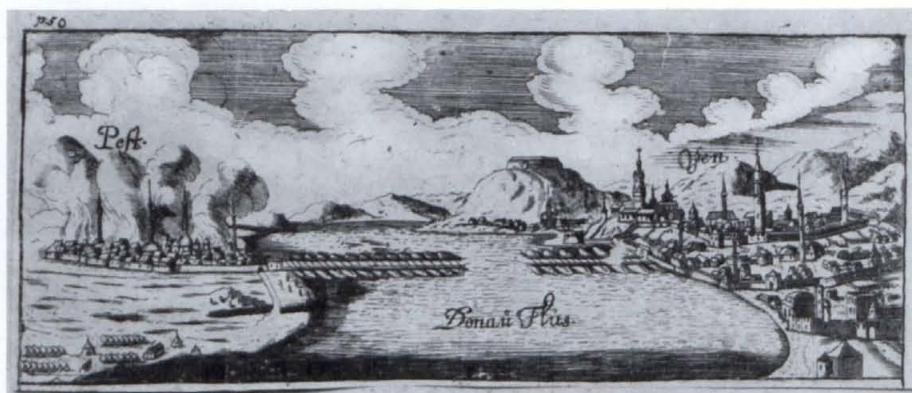
b) Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 23)

Buda és Pest látképe. Rézmetszet (Kat. sz.: 19)

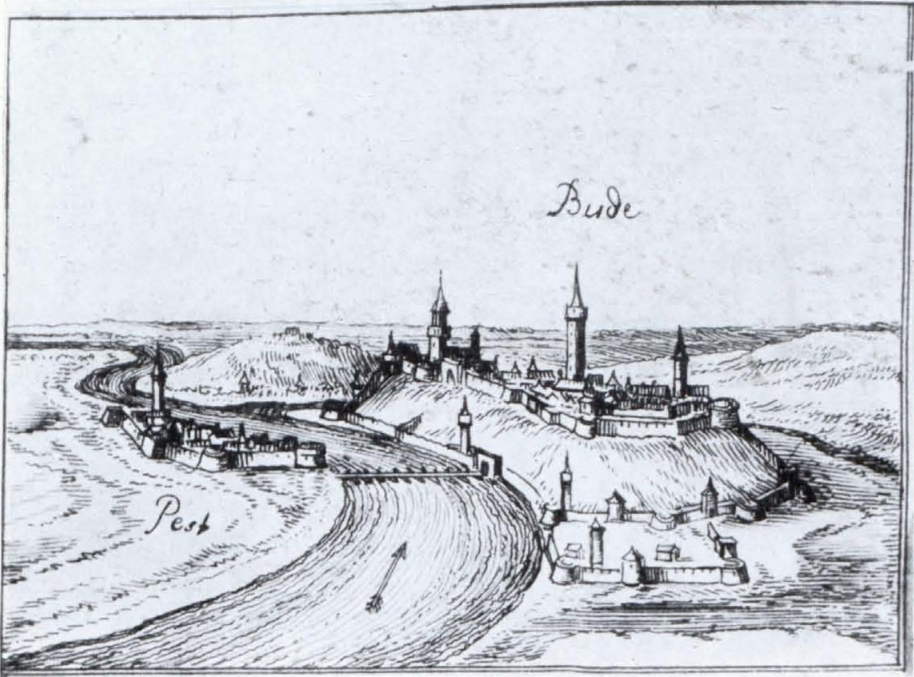
Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 59)

a) Buda ostroma. 1684. Rézmetszet (Kat. sz.: 46)

b) Buda ostroma. 1684. Rézmetszet (Kat. sz.: 47)

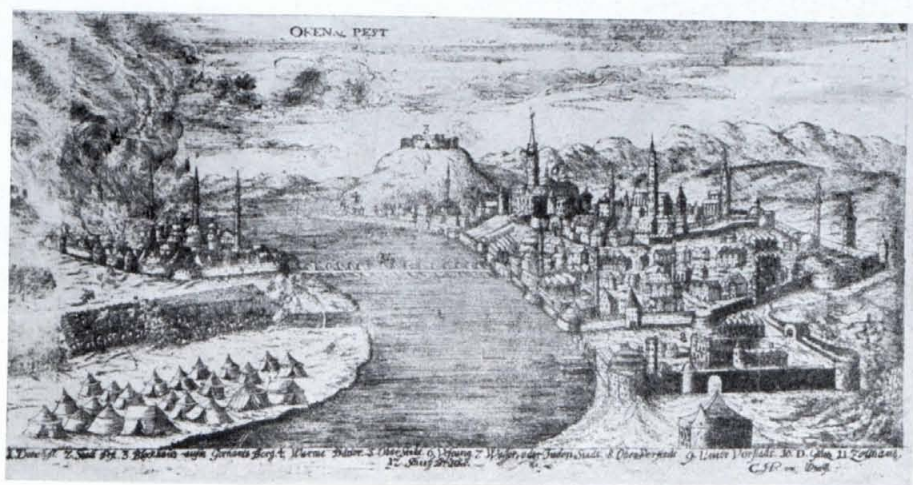
a) Buda és Pest látképe. Rézkare (Kat. sz.: 52) — Részlet

b) Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 53)

a) Buda és Pest látképe. F. Guienotti rézmetszete (Kat. sz.: 51)

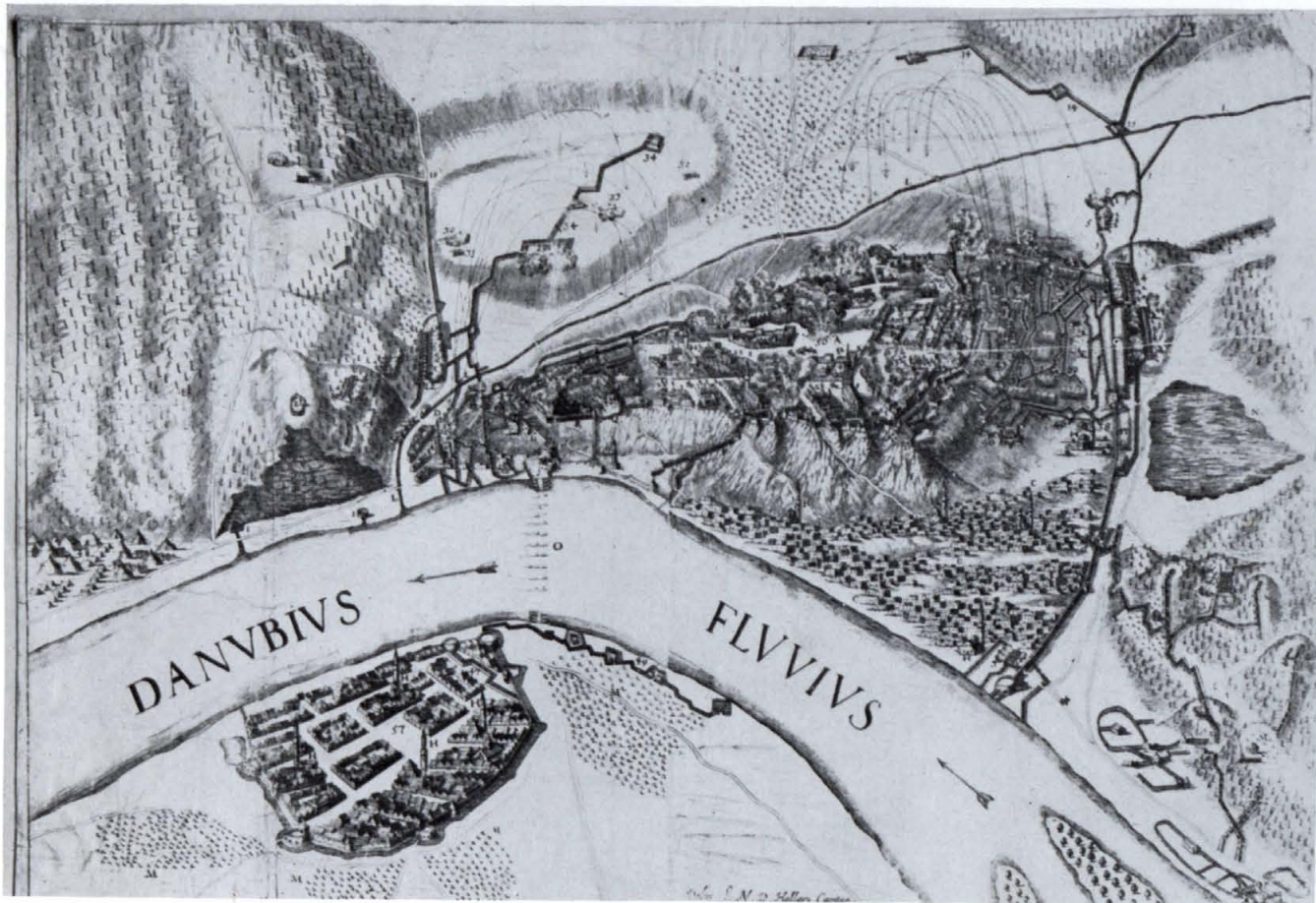
b) Buda ostroma. 1686 (?). Rézmetszet (Kat. sz.: 54)

Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 25)

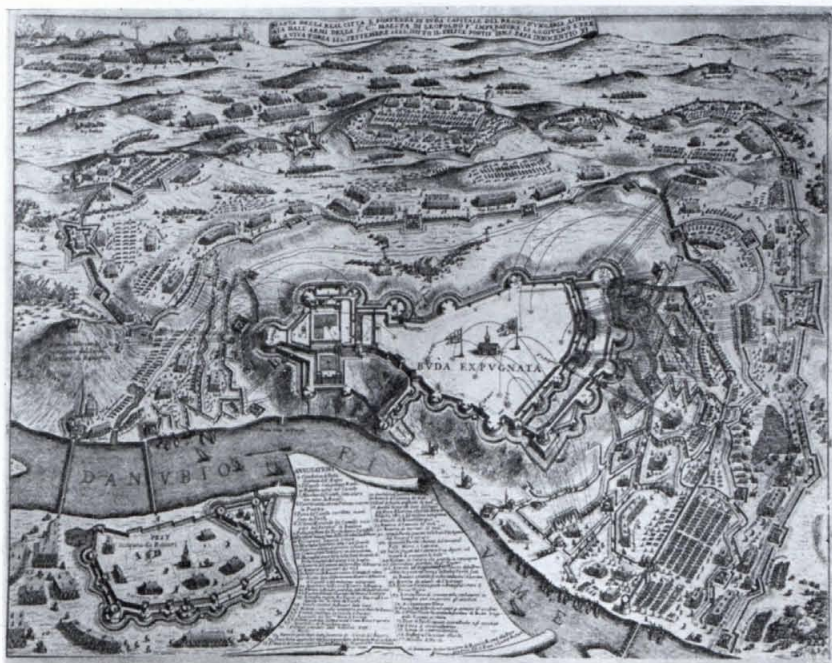
Buda ostroma. 1686. A. van Westerhout rézmetszete (Kat. sz.: 37)

A budai ostrom alaprajza. 1686. Rézmetszet L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 99) — Részlet

Buda ostroma. 1686. R. de Hooghe rézkarca (Kat. sz.: 104)

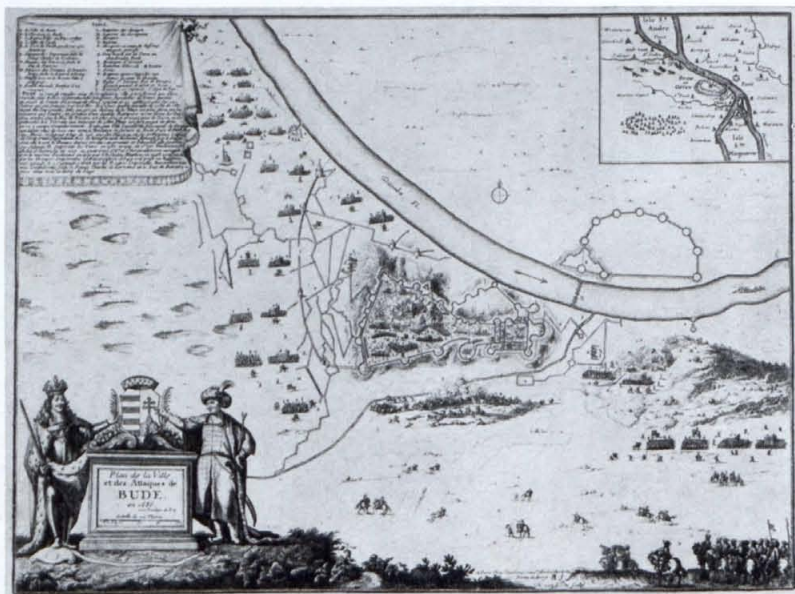
a) Buda ostroma madártávlatból. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 105)

b) Buda ostroma madártávlatból. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 36)

a) Buda és Pest alaprajza az 1686. évi ostrommal kapcsolatban.
Rézkarc (Kat. sz.: 101)

b) Buda és Pest alaprajza. 1686. H. van Loon rézmetszete
(Kat. sz.: 35)

Buda ostroma. 1686. S. Le Clerc rézkarca (Kat. sz.: 79)

Buda ostroma két nézetből. 1686. J. Müller rézmetszete J. J. Waldmann rajza után (Kat. sz.: 91 és 110)

a) Buda ostroma. 1686. J. Luyken rézmetszete (Kat. sz.: 108)

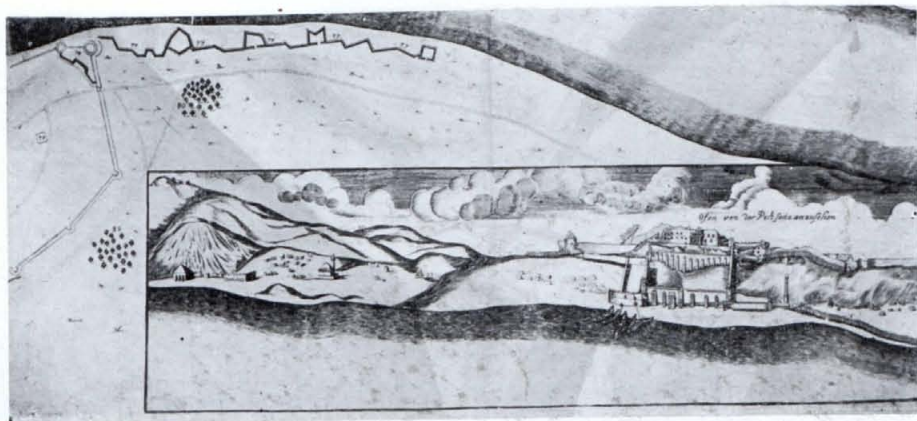
b) Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 29)

a) Buda ostroma. 1686. G. Bouttats rézkarca (Kat. sz.: 107)

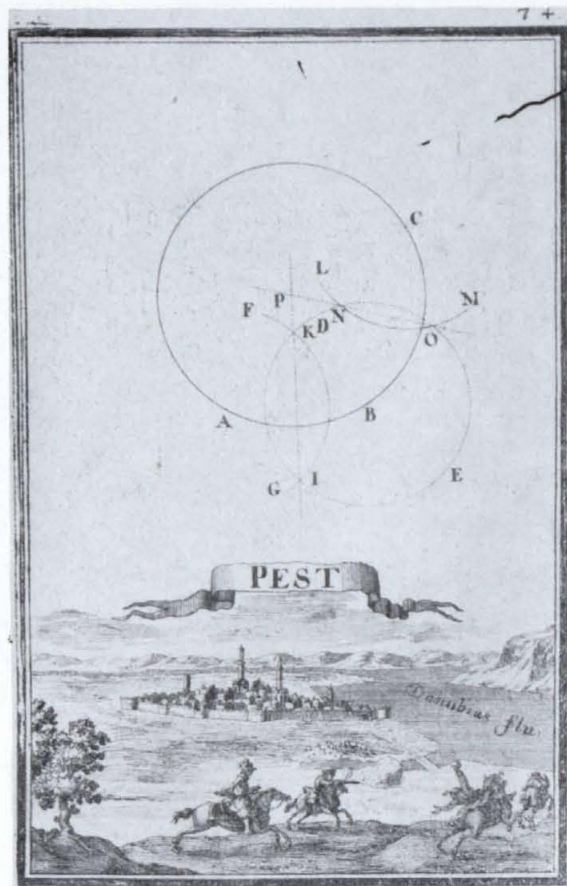
b) Az 1686. évi ostrom képzeleti képe. Rézmetszet (Kat. sz.: 191)

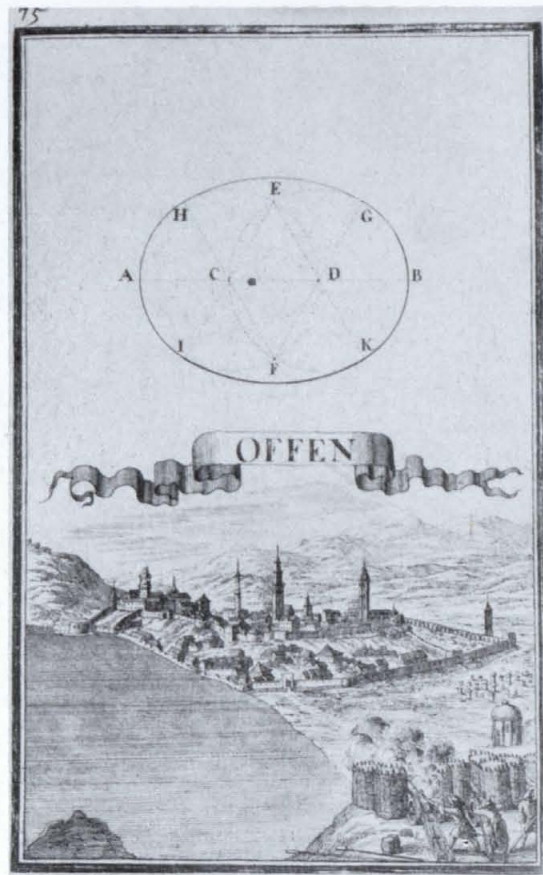
a) Buda egy részének látképe. Rézmetszet (Kat. sz.: 89)

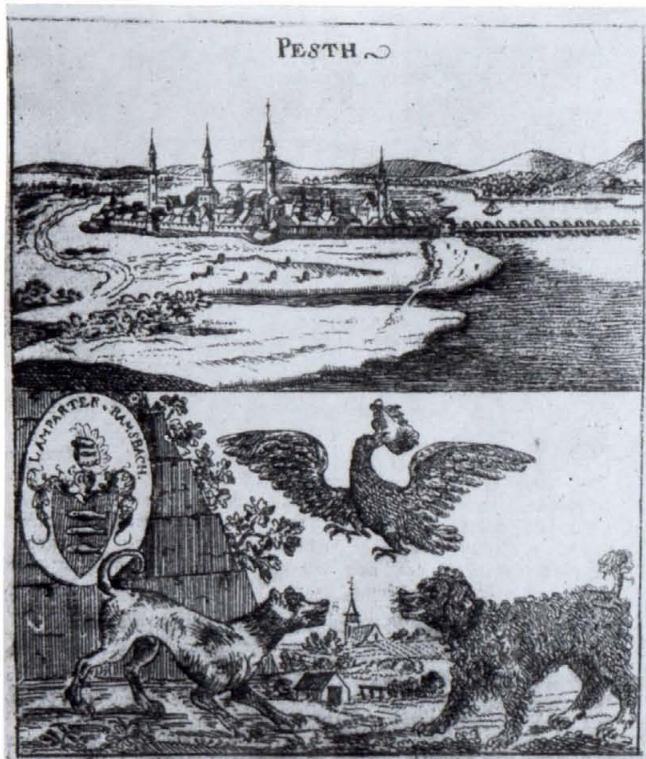
b) Buda ostroma. 1686. Rézmetszet (Kat. sz.: 114)

a) Pest látképe. J. van der Nypoort rézkarcá (Kat. sz.: 65)

b) Buda látképe ágyúállásokkal. J. van der Nypoort rézkarcá (Kat. sz.: 60)

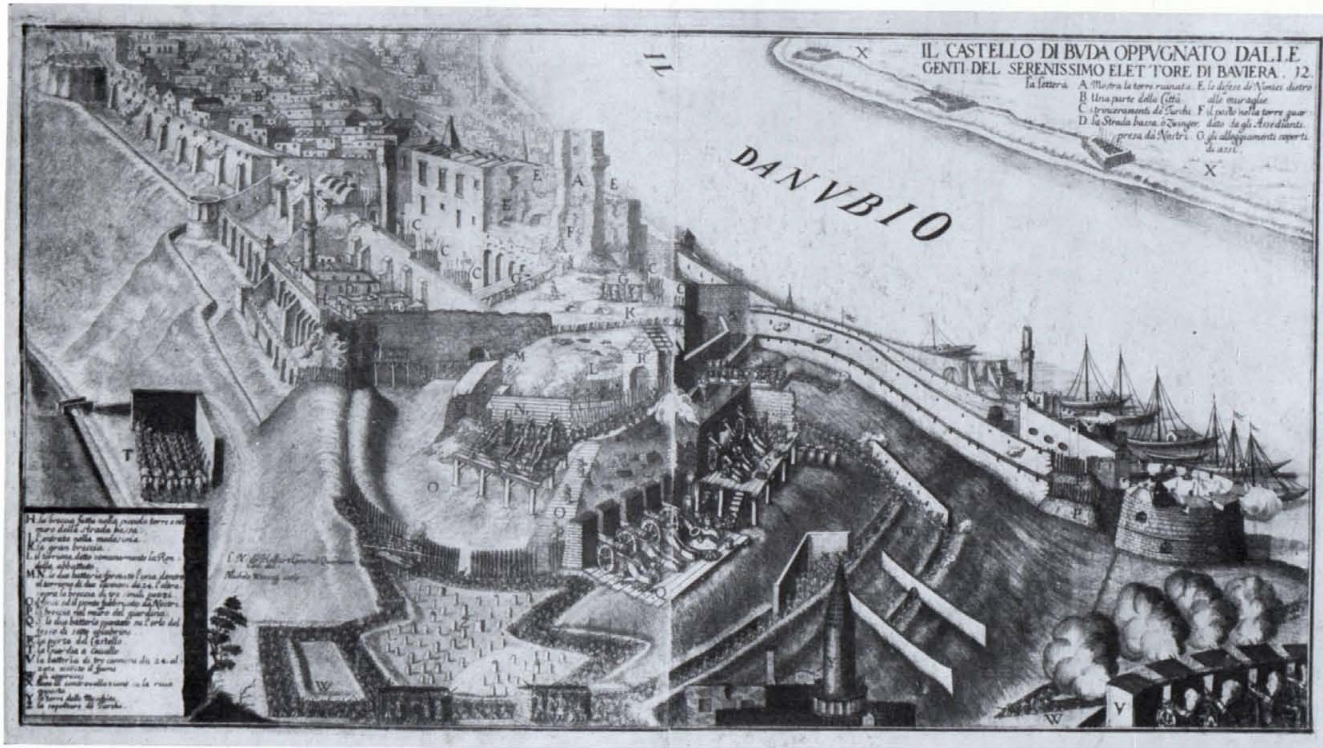
a) Pest látképe illusztráción. Rézkare (Kat. sz.: 66)

b) Buda látképe illusztráción. Rézkare (Kat. sz.: 61)

Buda látképe keletről, Lotharingiai Károly diadalmenetét ábrázoló kép háttérében, H. H. Faust olajfestménye
(Kat. sz.: 149)

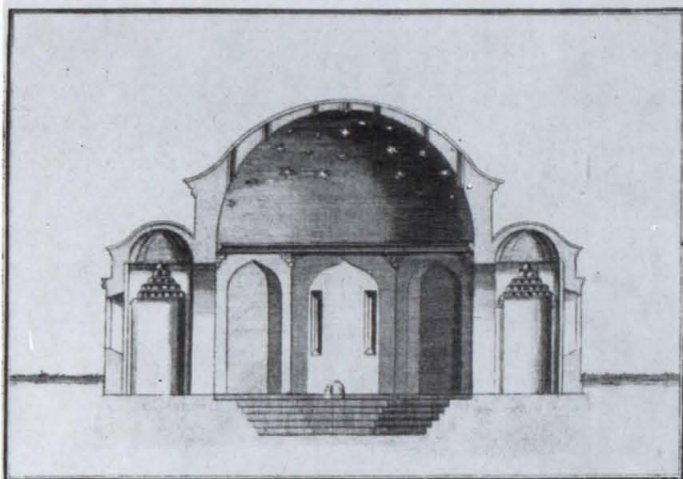
Buda ostroma. 1686. M. Wening rézmetszete L. N. Hallart rajza után (Kat. sz.: 112)

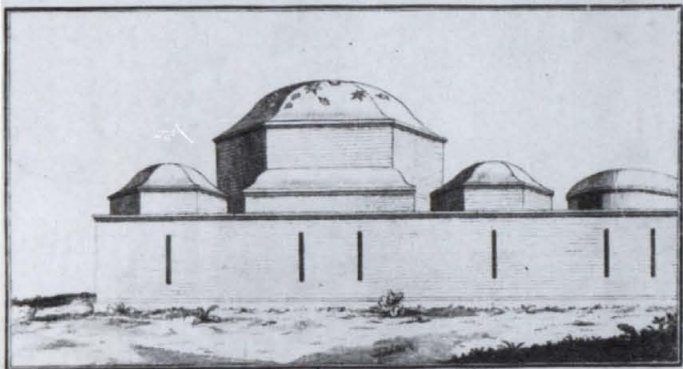
Buda eszményített látképe I. Lipót lovas képmásának háttérében.
Rézmetszet (Kat. sz.: 201) — Részlet

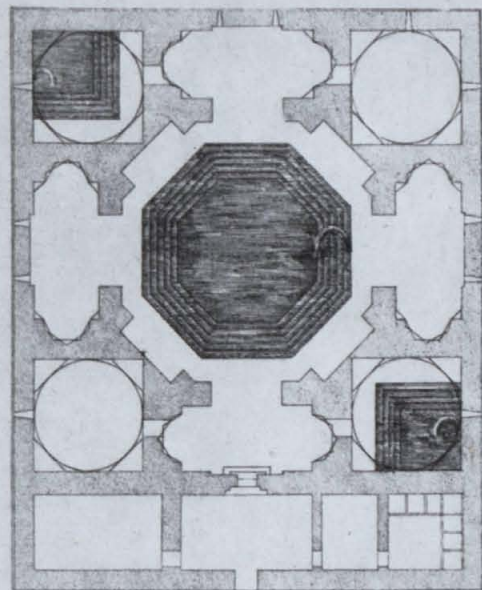
Buda és Pest látképe nyugatról, I. Lipót diadalmenetét ábrázoló lapon.
J. Onghers rajza (Kat. sz.: 150)

Wiediges Badgebäu von inwendig an zu sehen.
Vue du dedans de ce bain.

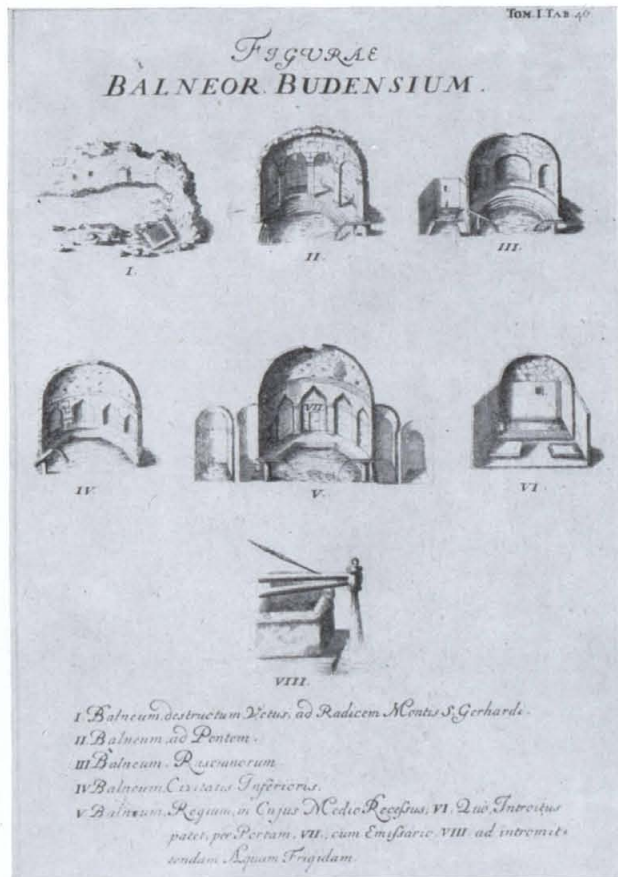

Prospect des Bads von außen.
Vue du dehors de ce bain.

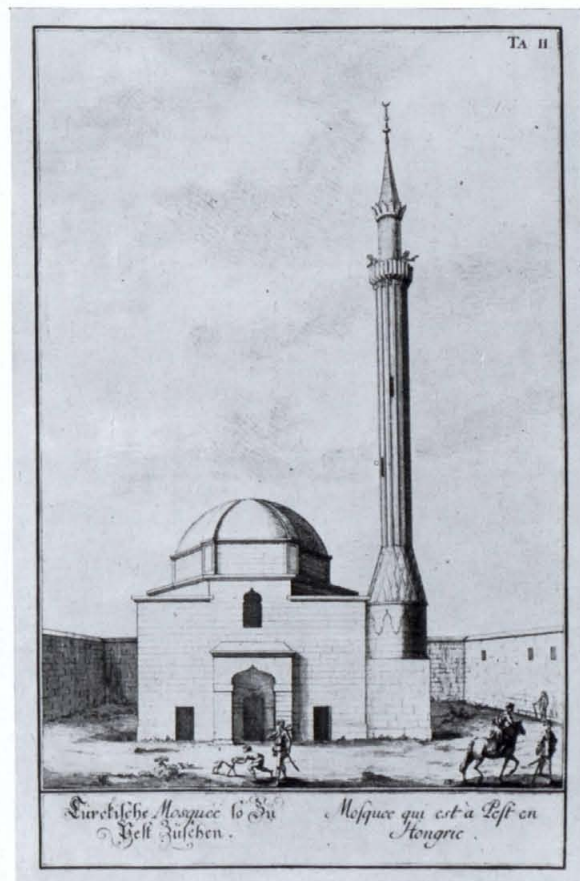

Grundriß des so genannten Kanfers Bad unweit der
 Stadt Offen in Ungarn, welches so wohl wegen der vortreflichen
 Wirkung des warmen Bads, als auch der denkwürdigen Arabi-
 schen Architectur sehr berühmt und estimirt wird

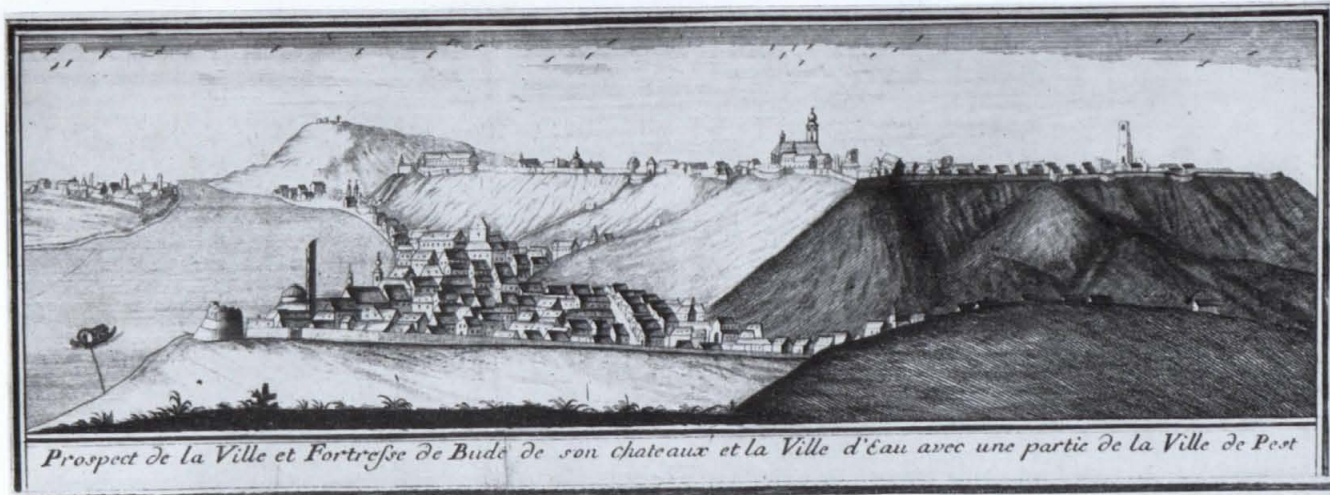
Plan du Bain Imperial pas loin de la ville
 de Bude en Hongrie, estimé aussi bien par la vertu des
 eaux, que renommé par l'excellence de l'Architecture
 Arabe bâti l'An . . .

a) A budai török fürdők. Rézmetszet (Kat. sz.: 125)

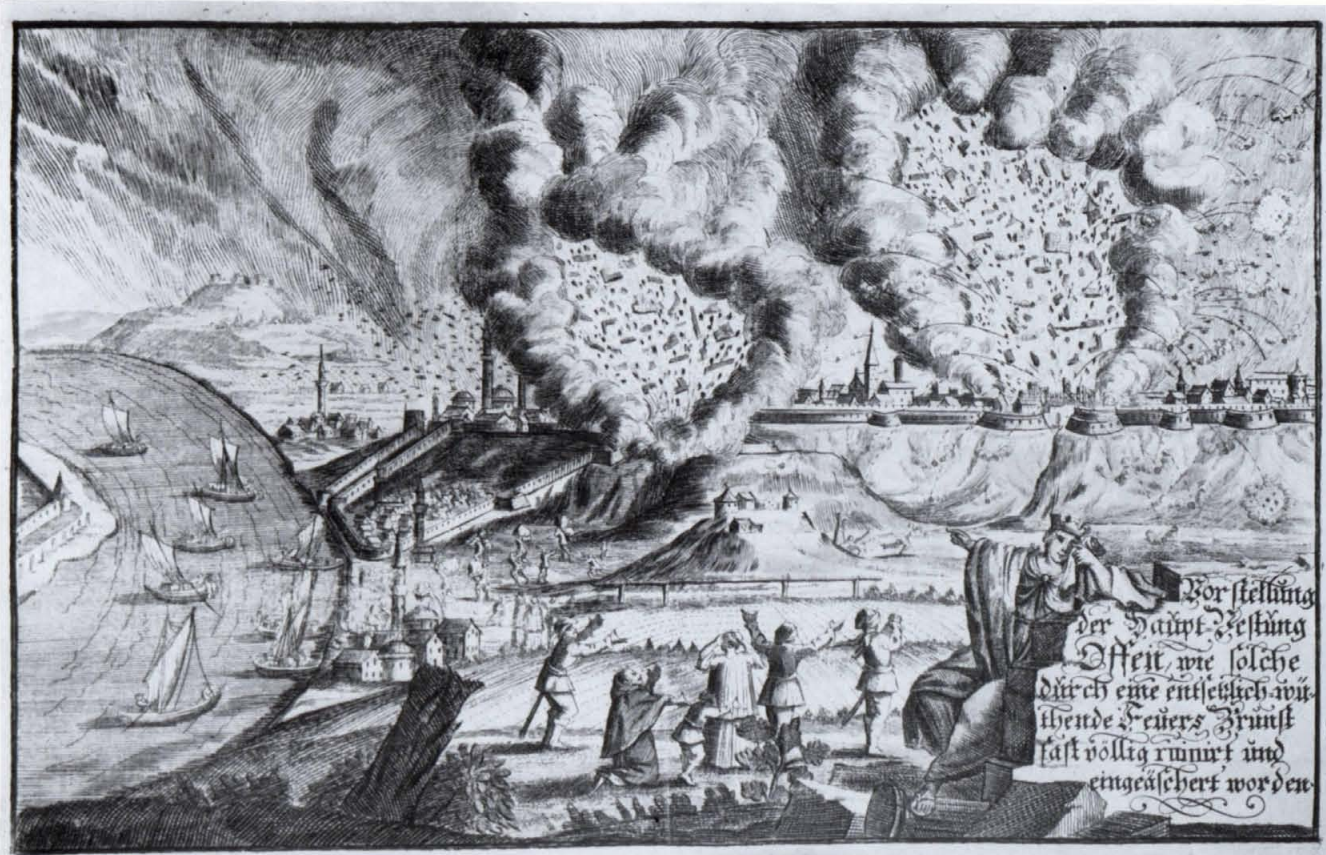

b) A pesti török dzsámi látképe.
B. Kenckel rézmetszete Fischer von Erlach rajza után
(Kat. sz.: 124) — Részlet

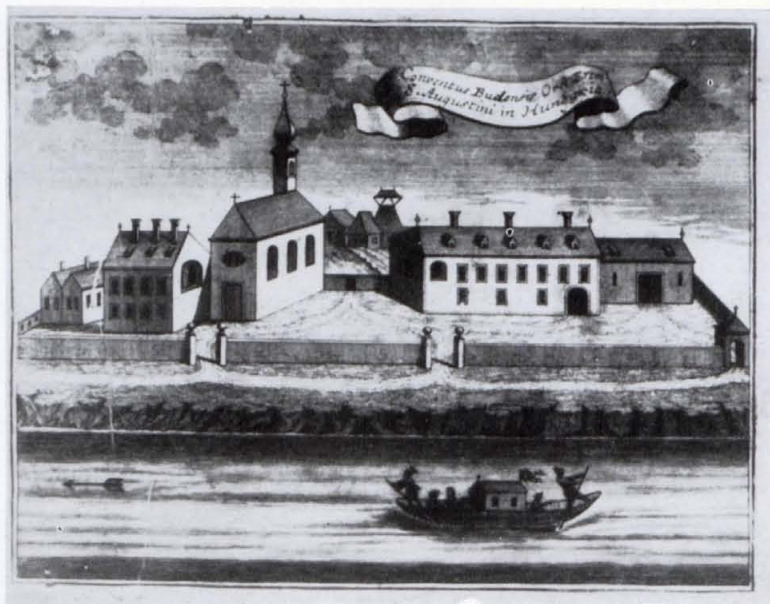

Prospect de la Ville et Fortrefse de Budá de son chateaux et la Ville d'Eau avec une partie de la Ville de Pest

Budá és Pest látképe. Rézmetszet S. Schmettau rajza után (K̄at. sz.: 55) — Részlet

Buda égése. 1723. Rézmetszet (Kat. sz.: 62)

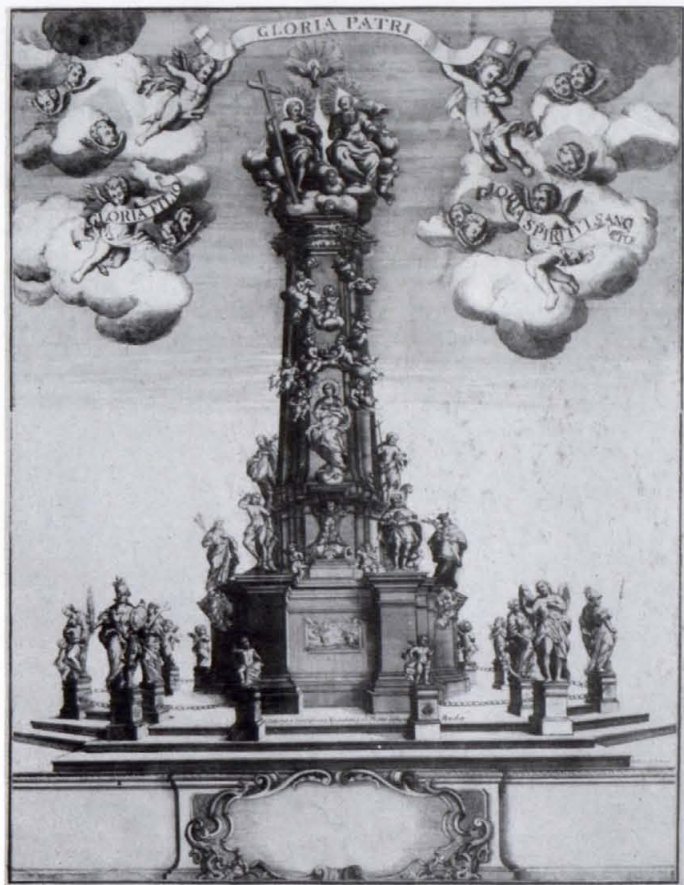
a) A budai ágostonrendi kolostor látképe.
J. M. Steudlin rézmetszete (Kat. sz.: 131)

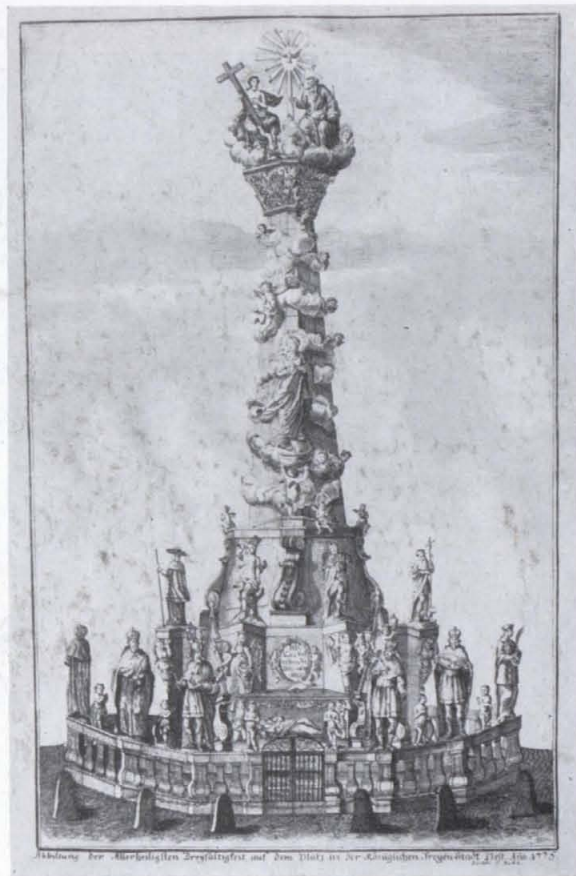
XIV. Conv. S. Anna Pellini in Hungaria.
b) A pesti szervita templom és rendház látképe. J. D. Hertz rézmetszete
S. Rosenstingl rajza után (Kat. sz.: 134)

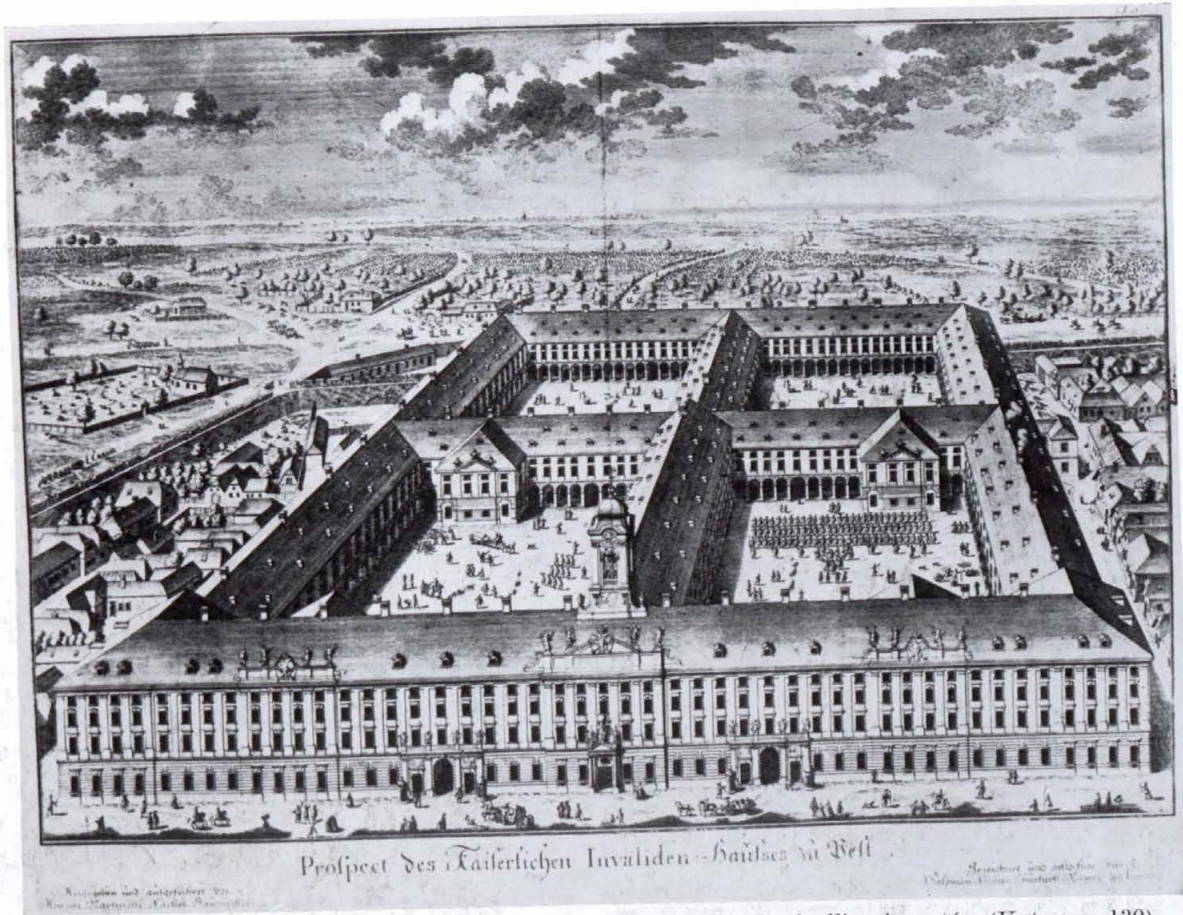
Buda és Pest látképe szentképen. F. L. Schmittner rézmetszete
(Kat. sz.: 82)

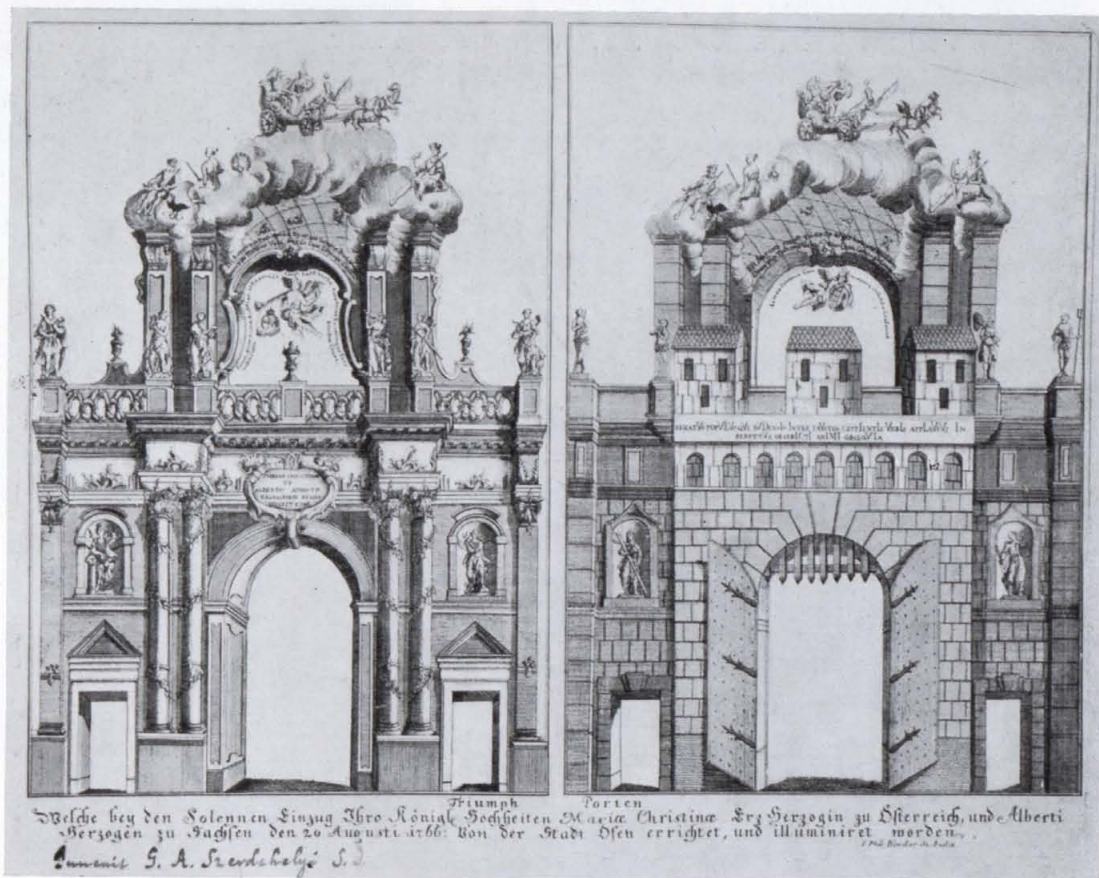
a) A budai Szentháromság szobor látképe.
F. A. Dietell rézmetszete (Kat. sz.: 127)

b) A pesti Szentháromság szobor látképe.
Binder J. F. rézmetszete (Kat. sz.: 136)

A pesti Invalidusház látképe. S. Kleiner rézmetszete A. E. Martinelli rajza után (Kat. sz.: 130)

Budai diadalkapuk. 1766. Binder J. F. rézmetszete Szerdahelyi Gy. A. rajza után (Kat. sz.: 132)

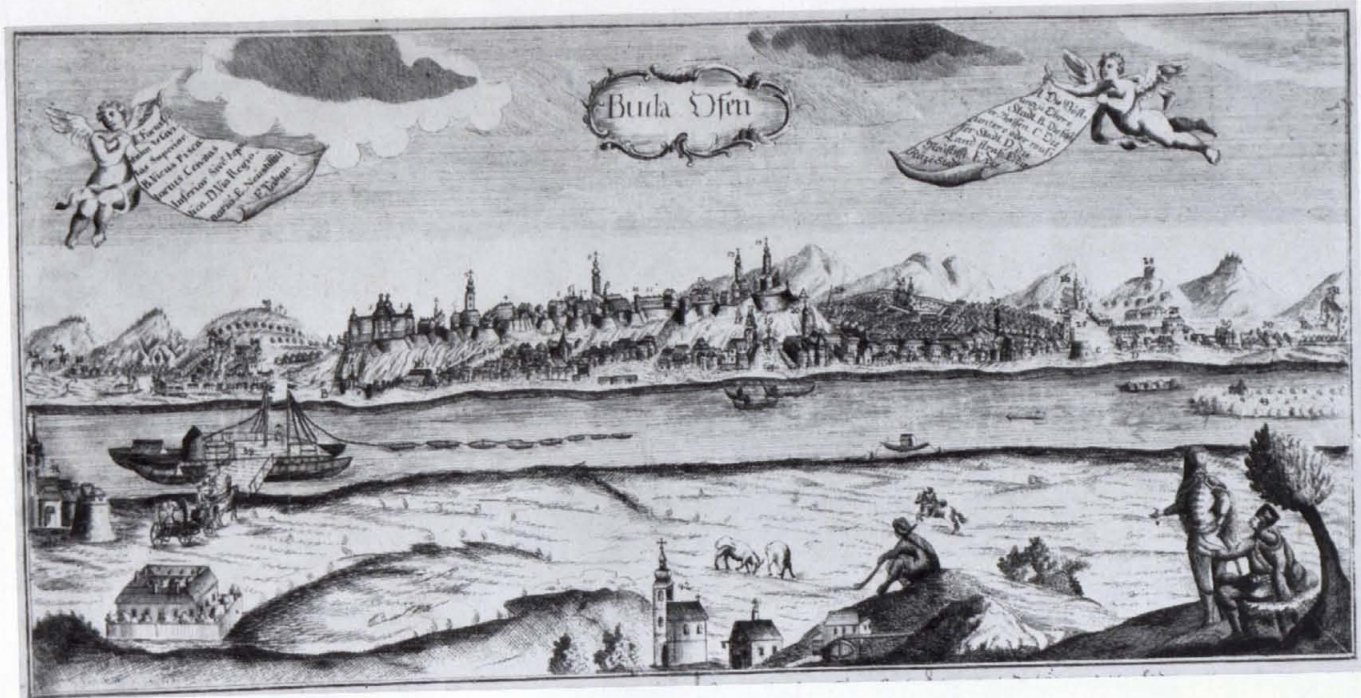
Ofen, die Haupt Stadt des König
 1. Franciscaner in der Raben Stadt. 2. Allgl
 5 Stück licherer. 6. das Schlos. 7. Magazien
 Capuciner Kloster. u. Wiener Thor. 12. alte
 in der Wasserstadt. 14. Elisabethinerin. 15. Sp
 17. Fliegende Brücke. 18. Donau Fluss. 19. Schiff

eichs Ungarn an der Donau gelegen.
 ubische Kirch. 3. Blocks berg. 4. Schiff Brücke.
 Haus. 8. Wasser Thor. 9. S. Stefans Kirche. 10.
 Franciscaner Kirch. 13. Mutter gottes Kirch
 Thal Kirch. 16. Franciscaner auf der Landstrasse
 Mühlen. 20. Heddegutsberge. 21. Spitzberg.

Buda látképe. G. Hisler rézmetszete (Kat. sz.: 92)

Buda és Pest látképe. Binder J. F. rézmetszete (Kat. sz.: 83) — Részlet

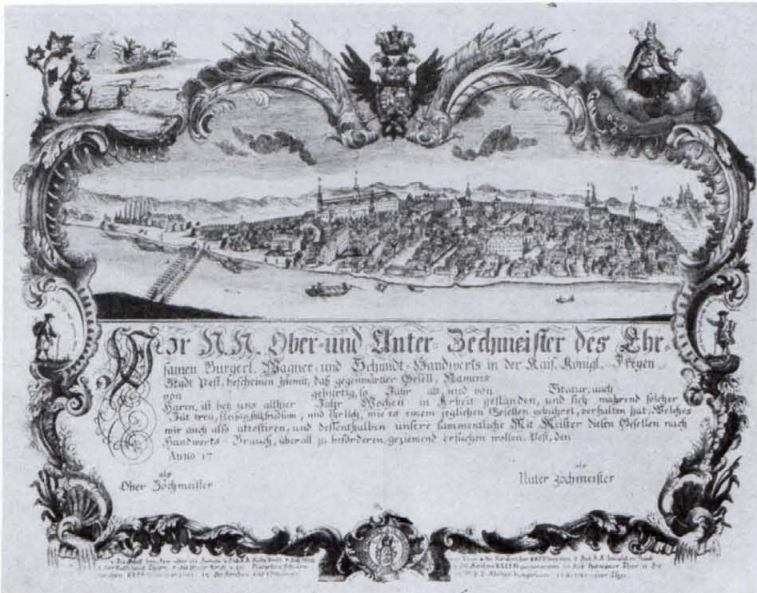
Buda és Pest látképe. A. és J. Schmutzer rézmetszete Mikovinyi S. rajza után (Kat. sz.: 81) — Részlet

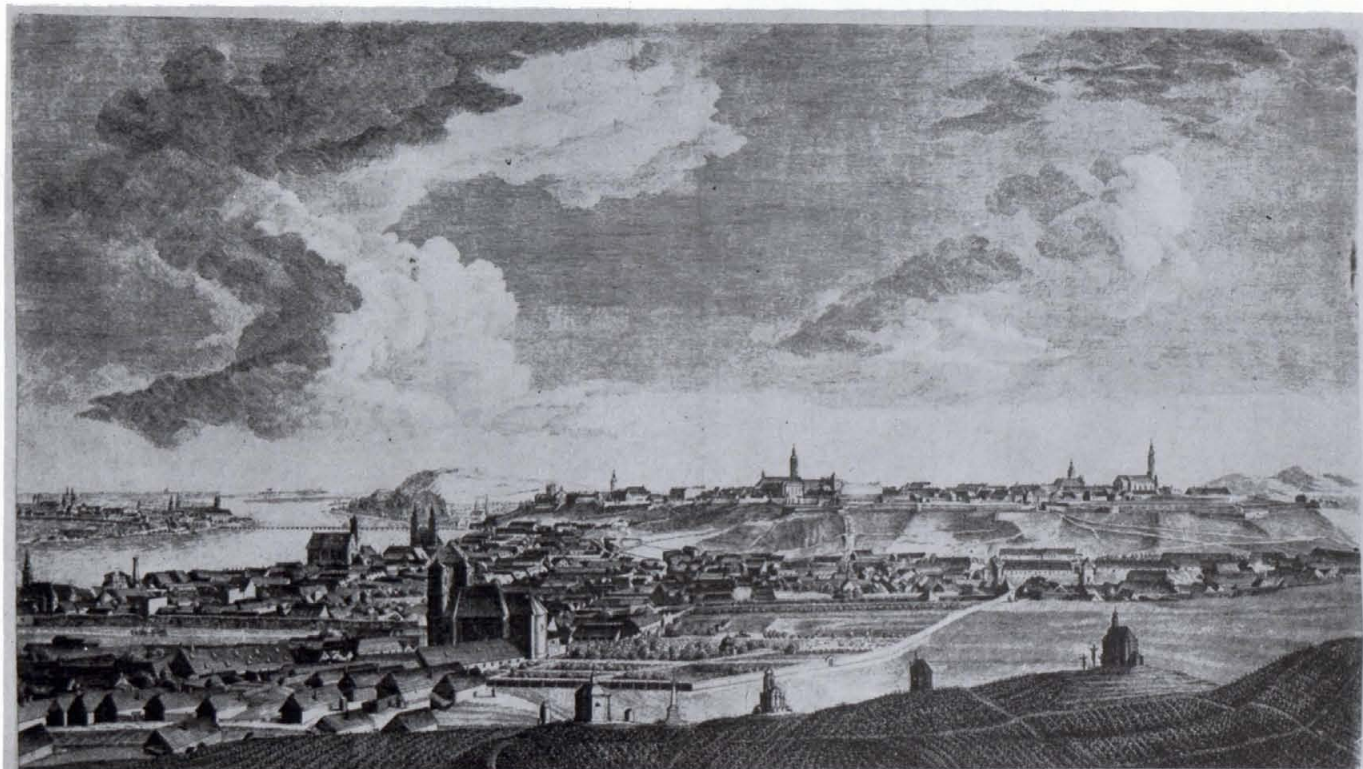
Buda látképe. Pollencig J. rézmetszete (Kat. sz.: 95)

a) A budai német szabók céhlevele. Binder J. F. rézmetszete (Kat. sz.: 93)

b) A pesti bognár és kovács céh vándorlevele a város látképével. Binder J. F. rézmetszete (Kat. sz.: 33)

*Ansicht Dens der Königlich freyen Hauptstadt Ungarns
vom Calvari-Berg der nemlichen Stadt gegen Mittag sammt einem
Theil der Stadt Pest.*

*Vue de Bude Ville Royale & Capitale de Hongrie
du Calvaire de la même Ville vers le midi avec une partie
de la Ville de Pest.*

Buda és Pest látképe. J. Balzer rézmetszete F. Pichler rajza után (Kat. sz.: 57)

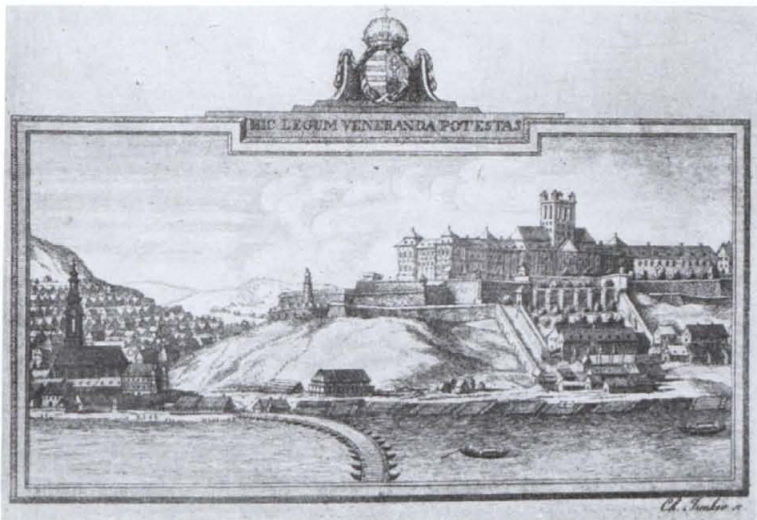

Verarbeitet und gezeichnet von Schaffer und Schaffer 1790

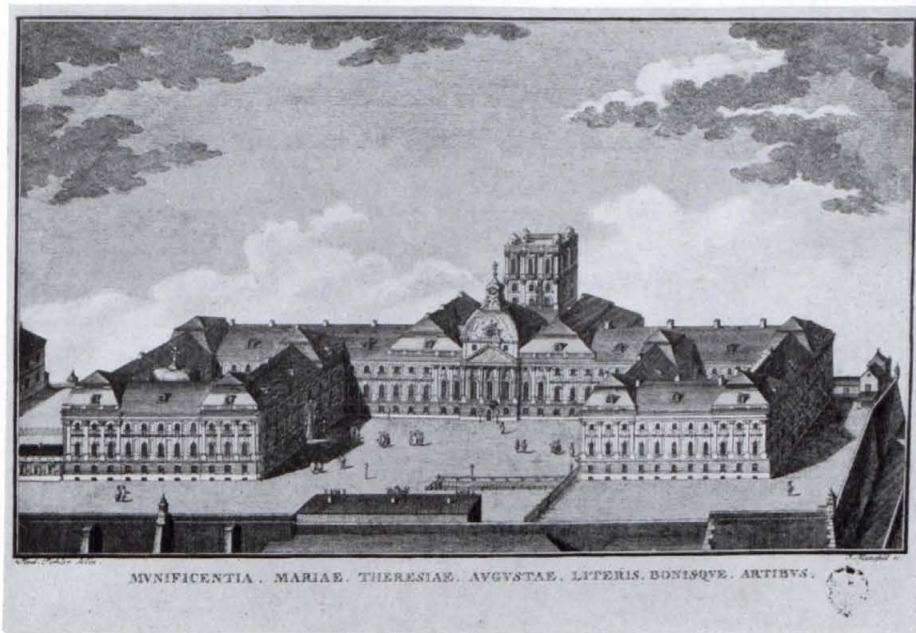
Ausicht der Stadt Ofen und Pest

Vue de la Ville de Bude et de Pest

Buda és Pest látképe. J. és P. Schaffer rézkarca (Kat. sz.: 58)

a) A budai királyi palota látképe keletről.
K. Junker rézmetszete (Kat. sz.: 139) — Részlet

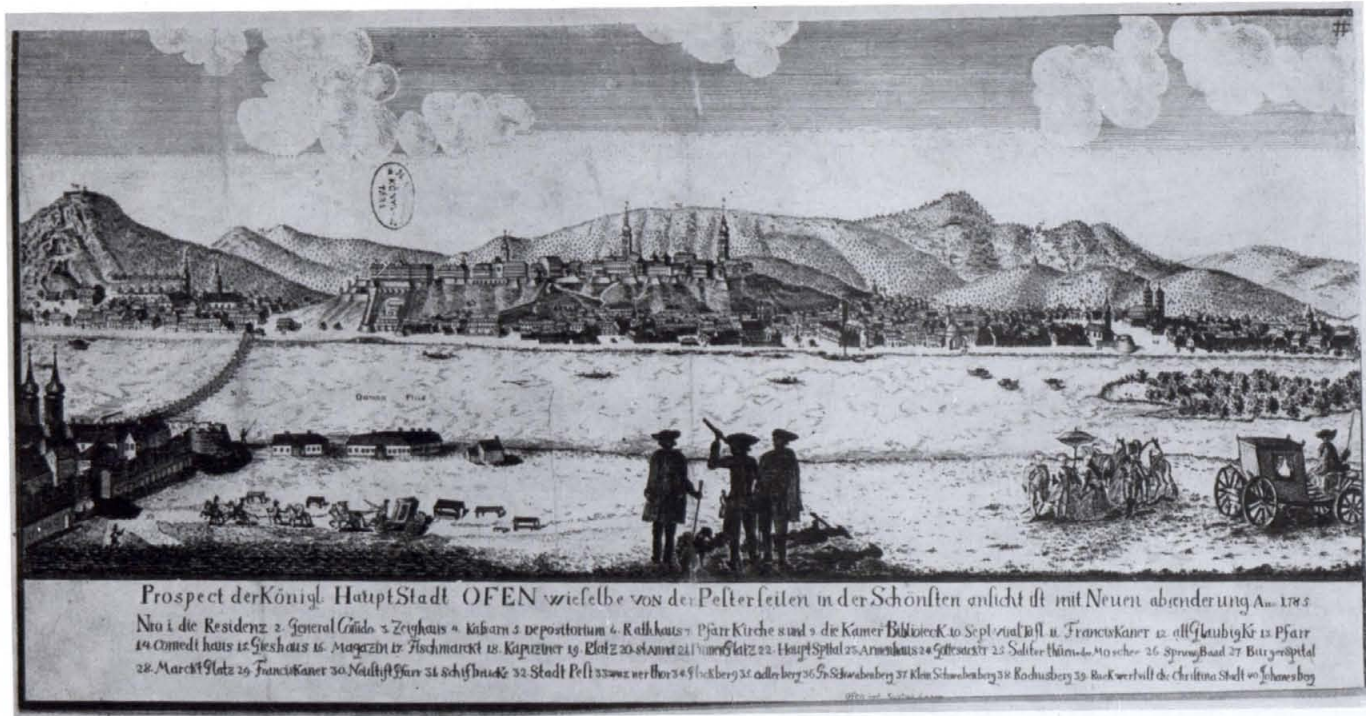
b) A budai királyi palota látképe nyugatról. J. E. Mansfeld
rézmetszete F. Pichler rajza után (Kat. sz.: 138)

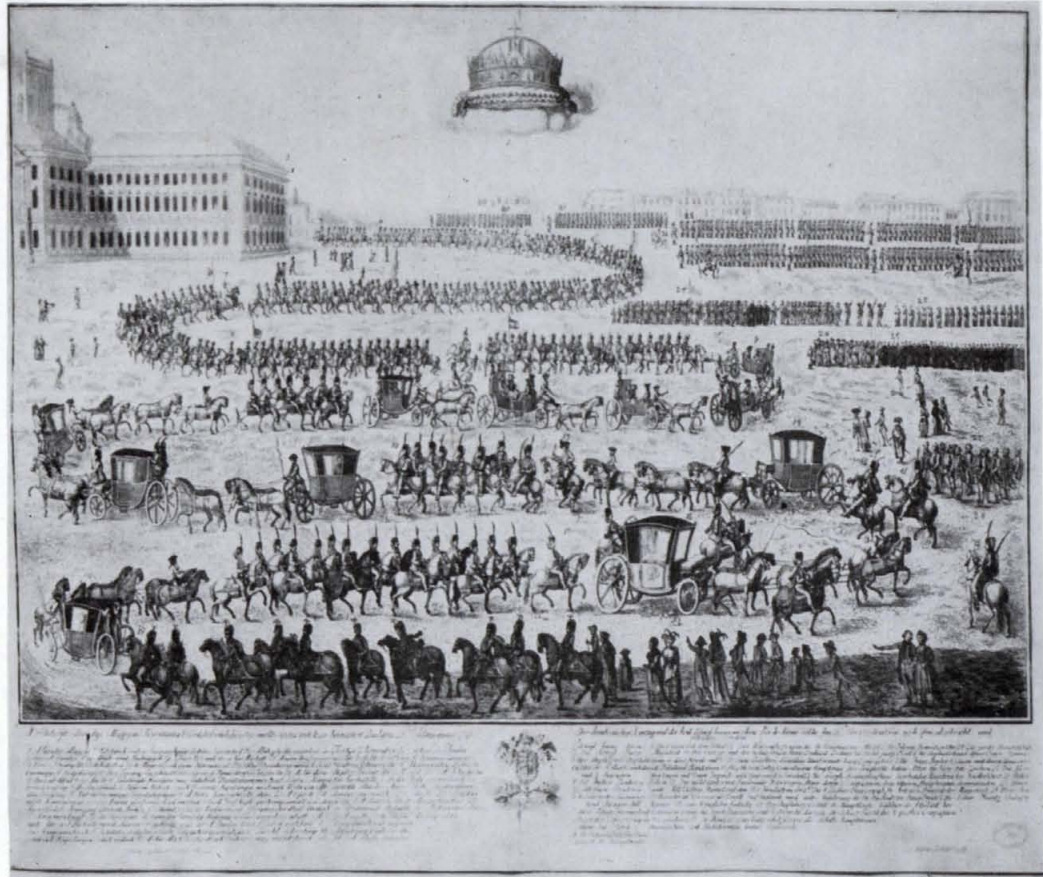
a) A budai ferencesek kolostorának környéke I. Ferenc koronázási kardvágásával. 1792. Rézmetszet (Kat. sz.: 142)

b) A budai kapucinusok kolostorának környéke I. Ferenc koronázási esküjével. 1792. S. Mansfeld rézmetszete Ch. G. Schütz rajza után (Kat. sz.: 141)

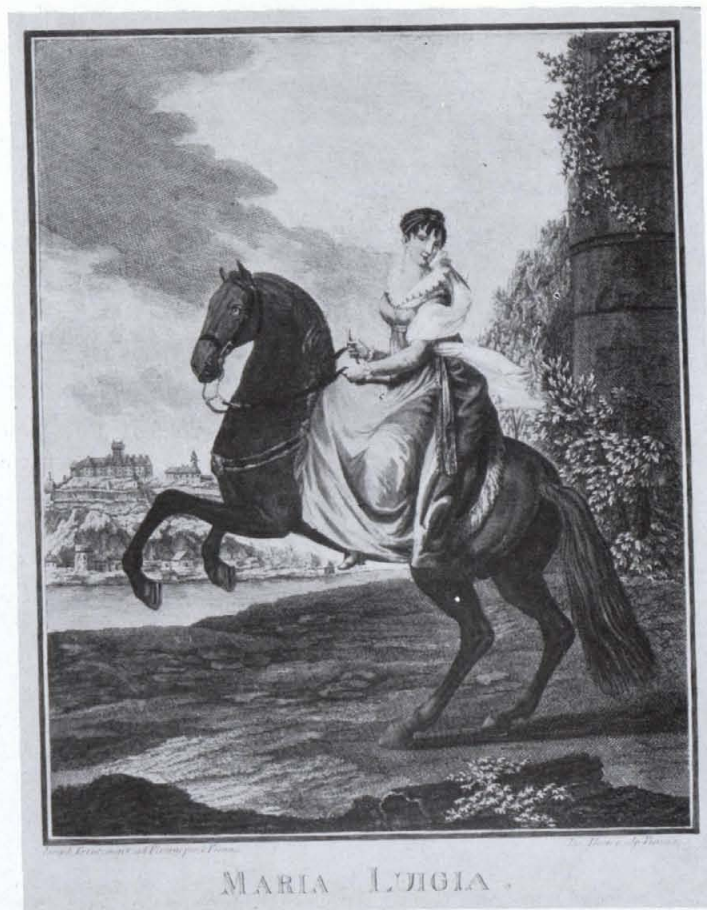
Buda és Pest látképe. Rézmetszet (Kat. sz.: 85)

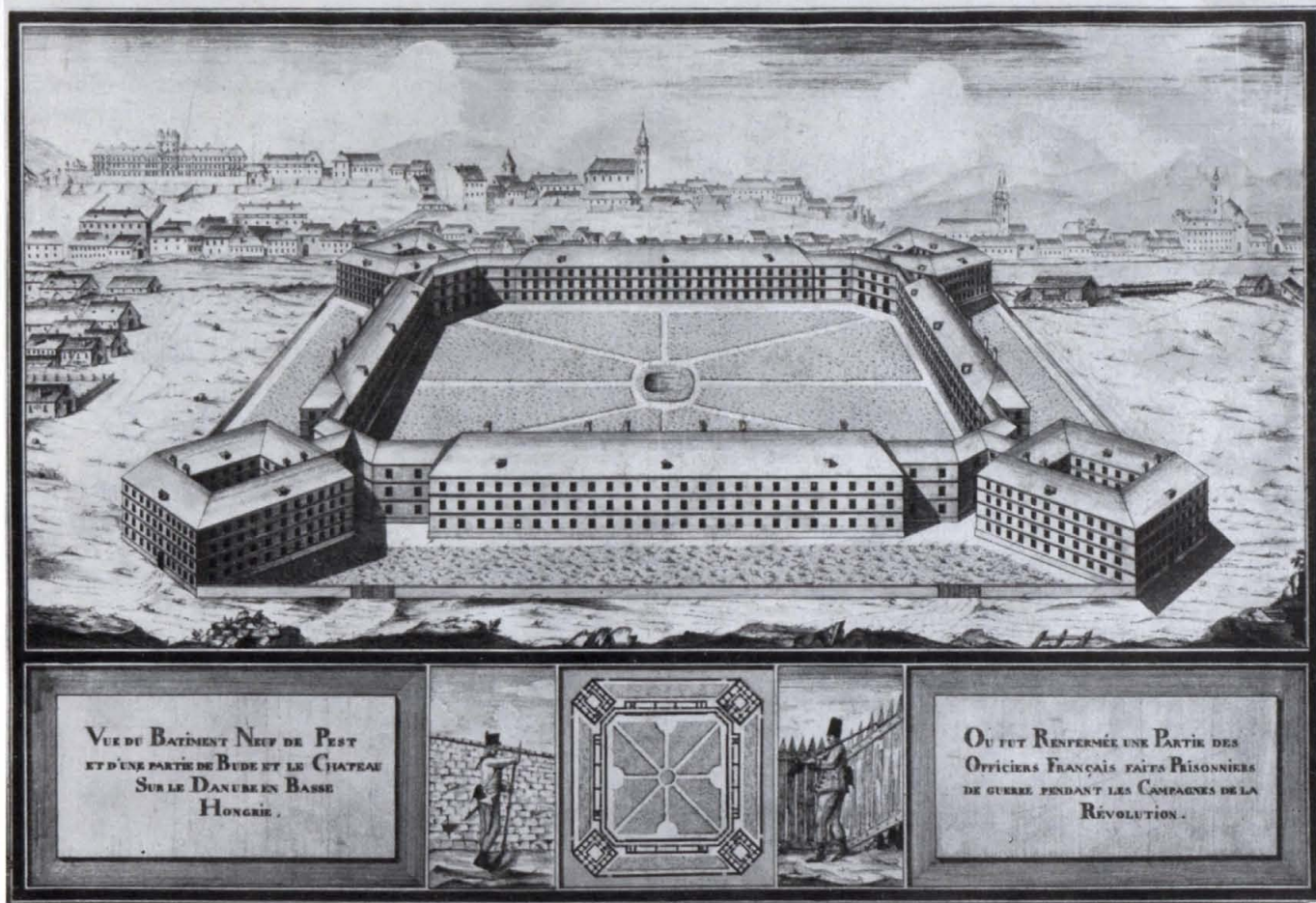
A korona hazahozatala. 1790. Tischler A. rézkarca Gelineck F. rajza után (Kat. sz.: 140)

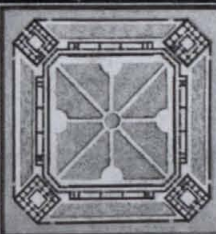
a) Buda látképe Sándor Lipót nádor emléklapján. Tischler A. rézmetszete Szentgyörgyi Horváth Zs. rajza után (Kat. sz.: 30)

b) Buda látképe Mária Lujza királyné képmásának háttérében. J. Adam rézmetszete J. Kreutzinger rajza után (Kat. sz.: 97)

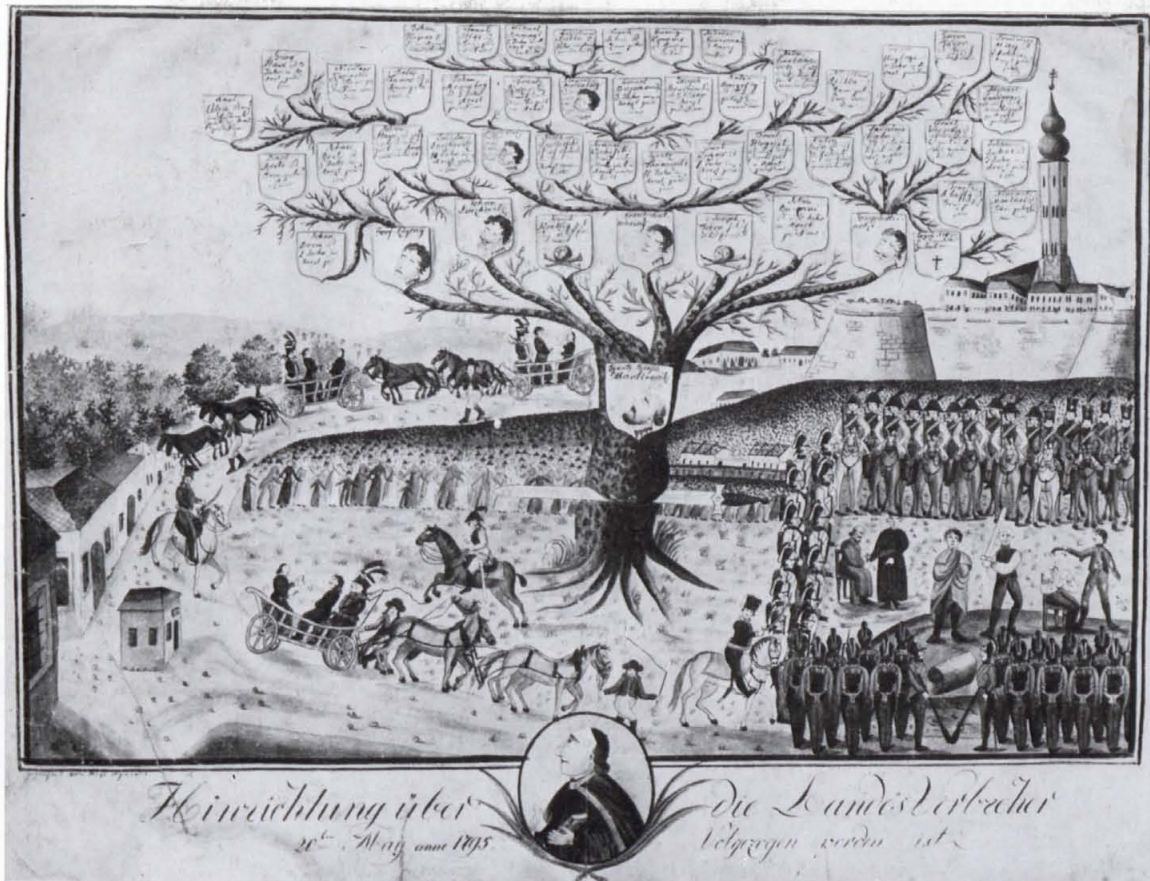

VUE DU BATIMENT NEUF DE PEST
ET D'UNE PARTIE DE BUDE ET LE CHATEAU
SUR LE DANUBE EN BASSE
HONGRIE.

OU FUT RENFERMÉE UNE PARTIE DES
OFFICIERS FRANÇAIS FAITS PRISONNIERS
DE GUERRE PENDANT LES CAMPAGNES DE LA
RÉVOLUTION.

A pesti Újépület látképe madártávlatból. Coquereau rajza (Kat. sz.: 145)

A Vérmező és a Vár északi része Martinovics és társai kivégzésének jelenetén. 1795. H. Sigmundt rajza
(Kat. sz.: 143)

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

✱

A szerkesztésért felelős
SZUCSÁN MIKLÓS

✱

Műszaki felelős
FÜLÖP ANTAL

✱

Kézirat beérkezett: 1962. szeptember 7.
Példányszám: 1200 Terjedelem: 42,35 (A/5) papírív + 2 melléklet

✱

Akadémiai Nyomda, Budapest V., Gerlóczy u. 2.

Felelős vezető
BERNÁT GYÖRGY

